Universitäts- und Landesbibliothek Bonn

Ćowćak hayerên jêṙagrać Ťawrizi

Ačaṙyan, Hračʼya

Vienna = Wien, 1910

urn:nbn:de:hbz:5:1-1227

Visual Library

ՑՈՒՑԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

ԹԱԻՐԻԶԻ

ԿԱԶՄԵՑ

ՀՐԱՉԵԱՑ Ց. ԱՋԱՌԵԱՆ

ՎԻԵՆՆԱ 1910

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

KATALOG

DER

ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN TÄBRIS

VON

HRATCHIA ADJARIAN

WIEN 1910

MECHITHARISTEN-BUCHDRUCKEREI.

162

EX BIBLIOTHECA DR^IS. GOUSSEN • (VINV.) • BONNAE (BIBL. UNIV.)

ՄԱՅՐ ՑՈՒՑԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ

Ի ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵՆԷ

ՀԱՏՈՐ Զ.

ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ—ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ՏԵՍՐ Բ.

ՑՈՒՑԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

ԹԱԽՐԻԶԻ

HAUPT-KATALOG
DER
ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

HERAUSGEGEBEN VON DER

WIENER MECHITHARISTEN-CONGREGATION.

BAND VI.

DIE ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN IN DER TÜRKEI UND PERSIEN.

HEFT 2.

KATALOG DER ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN TÄBRIS.

ՑՈՒՑԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

ԹԱՒՐԻԶԻ

ԿԱԶՄԵՑ

ՀՐԱՉԵԱՅ Յ. ԱՃԱՌԵԱՆ

ՎԻԵՆՆԱ 1910

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

KATALOG
DER
ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN
IN TÄBRIS
VON

HRATCHIA ADJARIAN

WIEN 1910

MECHITHARISTEN-BUCHDRUCKEREI.

~~2904~~
3257

Kurze Uebersicht

der

armenischen Handschriften

in Täbris.

In den Jahren 1905 bis 1906 hatte ich Gelegenheit mich in Täbris als Lehrer aufzuhalten. In verschiedenen Bibliotheken fand ich mehrere armenische Handschriften, welche ich im nachfolgenden Katalog näher beschreiben will.

Er besteht aus sechs Teilen:

I. Katalog der arm. Handschr. in der Bibliothek zu Kala (Cod. Arm. 1—51); (arm. Teil S. 1—43).

II. Katalog der arm. Handschr. in dem Vikariat zu Täbris (Cod. Arm. 1—19); (arm. Teil S. 44—60).

III. Katalog der arm. Handschr. in der Bibliothek zu Lilava (Cod. Arm. 1—3); (arm. Teil S. 61—63).

IV. Katalog der arm. Handschr. in der Surb-Sargis-Kirche zu Lilava (Cod. Arm. 1—6); (arm. Teil S. 64—69).

V. Katalog der arm. Handschr. in der Surb-Astvacacin-Kirche zu Kala (Cod. Arm. 1—2); (arm. Teil S. 70—76).

VI. Katalog der arm. Handschr. der verschiedenen Privatpersonen (Cod. Arm. 1—75); (arm. Teil S. 77—138).

Die ganze Sammlung enthält also 156 Handschriften, von denen die Aelteste aus dem Jahre 1200 (Cod. Arm. I. 41), die Anderen aber folgenderweise datiert sind:

XIII. Jahrhundert, Cod. Arm. I. 14; VI. 74.

XIV. Jahrhundert, Cod. Arm. I. 1, 34, 42; II. 12; V. 1; VI. 8, 71.

XV. Jahrhundert, Cod. Arm. I. 12, 15, 25, 31? 38, 47? 48; II. 17; IV. 2, 5; VI. 17? 39, 48, 58, 66, 70.

XVI. Jahrhundert, Cod. Arm. I. 13, 24? II. 8? IV. 4; V. 2.

XVII. Jahrhundert, Cod. Arm. I. 11, 28, 37, 39; II. 1, 6, 7, 11, 14; III. 1? IV. 1; VI. 4, 5, 9, 12, 14, 24, 29, 30, 31, 34, 35, 36, 49, 52, 55, 67, 73.

XVIII. Jahrhundert, Cod. Arm. I. 16, 17, 29; VI. 18, 32, 33, 43, 51, 58, 60, 63, 64.

XIX. Jahrhundert, Cod. Arm. I. 8, 9, 10, 19? 20? 26, 27; III. 2, 3; VI. 1, 2, 10, 19, 20, 25, 26, 27, 37, 38, 45, 46, 50, 62, 75.

Der Rest ist unbekannt, aber im allgemeinen nicht sehr alt, meistens aus dem XVII., XVIII. und XIX. Jahrhundert. Unter den Evangelien sind einige vielleicht sehr alt; besonders scheint Cod. Arm. I. 44 die älteste Handschrift der Sammlung zu sein.

In Betreff des Inhaltes teilen sich die Handschriften folgenderweise:

I. Religiöse Werke:

1. Evangelium: I. 1, 2, 3, 12, 13, 15, 21, 23, 25, 28, 30, 32, 38, 40, 44, 50; IV. 1—6; V. 1, 2; VI. 8, 17, 29, 52, 55, 64, 66, 70.
2. Psalterium: VI. 47, 53, 68.
3. Salomon und Briefe der Apostel: VI. 32.
4. Apocrypha des alten Testaments: VI. 45
5. Geschichte der 12 Apostel: I. 27.
6. Erklärung der fünf Bücher Mosis: I. 31.
7. Erklärung der 12 Propheten: I. 16.
8. Erklärung des Ezechiel: II. 4.
9. Erklärung des Jonan: VI. 63.
10. Erklärung des hl. Matthäus: VI. 49.
11. Kirchenbuch: I. 7, 45; II. 16; VI. 34, 54.
12. Rituale: I. 46; VI. 44, 48, 69.
13. Lectionarium: I. 48; VI. 44, 48, 69.
14. Martyrologium: I. 47, 48, 49; VI. 39, 59.
15. Leben der Väter: II. 1; VI. 35.
16. Predigtenbücher: I. 4, 5, 8, 19 29; II. 17; VI. 7, 75.
17. Testament des Leidens: I. 10; VI. 60.
18. Kalenderbuch: VI. 13.
19. Gebetbuch: VI. 11, 12, 72.
20. Erklärung der hl. Messe: I. 6.
21. Betrachtungen über die hl. Messe: I. 20.
22. Gottesähnlichkeit: I. 9.
23. Wald der neuesten Gedanken: I. 10.
24. Eröffnete Quelle: I. 26.
25. Die Cathechesen Cyrills von Jerusalem: I. 34.
26. Sammlung der Beweise: II. 13.
27. Fragen von Athanasius: III. 1.
28. Ueber das Seelenvermögen: VI. 3.
29. Ueber die göttliche Vollkommenheit: VI. 10.
30. Beschreibung der hl. Orte: VI. 73.

31. Homiliensammlung: VI. 56.
32. Kurzgefasstes Wesen der Kirche: VI. 50.
33. Buch der Laster: VI. 31.
34. Nersēs Šnorhali (Werke): I. 14; II. 12; VI. 65.
35. Nersēs Lambronaçi (Werke): VI. 5.

II. Literarisch-poetische Werke:

1. Hymnarium: I. 39; VI. 6.
2. Xaztetr: I. 41; VI. 13.
3. Kirchenliederbuch: I. 43.
4. Liederbuch: II. 18; III. 2, 3; VI. 1, 2, 16, 25, 41.
5. Chrie: VI. 4.
6. Melodien: VI. 9.
7. Gedichte Šnorhalis: VI. 36.

III. Historische Werke:

1. Movsēs Xorenaçi und Eyišē: I. 22.
2. Hovhannēs Katholikos: VI. 62.
3. Michael der Syrer: I. 18.
4. Geschichte Alexanders: VI. 14.
5. Reihenfolge der Päpste und Kaiser von Rom: I. 17.

IV. Wissenschaftliche Werke:

1. Heilkunde: II. 5; VI. 14, 15, 19, 20, 26.
2. Tierarzneikunst: VI. 74.
3. Kalenderkunde: VI. 30, 49.
4. Physiognomie: VI. 33.
5. Mondanweiser: VI. 14.
6. Traumdeutungen: VI. 73.
7. Zaubergebetrollen: VI. 24, 61.
8. Schicksalbuch: VI. 22.
9. Axtark': VI. 27, 28, 38, 43.
10. Buch für Ramzark: VI. 21.
11. Katalog des Ramzark: VI. 37.

V. Philosophische Werke:

1. Davit' Anyałt': VI. 49.
2. Philosophische Rede: V. 23
3. Die Kategorien Aristoteles: VI. 4.
4. Erklärung des Proklus.
5. Sammlung philosophischer Werke: II. 9.
6. Buch der Scholien des Cyrillus von Alexandrien: I. 11.

VI. Wörterbücher: II. 14; VI. 40.

VII. Fabelnbuch: VI. 14.

VIII. Sammelwerk: I. 37; II. 3, 6, 7, 8, 10, 11; VI. 18, 46, 51, 67.

I.

Katalog der Armenischen Handschriften

in der Bibliothek zu Kala.

Cod. Arm. 1. — Blätter: 271. — Grösse: 22×19×5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 16,5×6 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Anfangsbuchstaben und Anfangszeilen: rot und verziert. — Zeilen: 21. — Stoff: Papier. — Schutzblätter: fehlen. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: ziemlich gut. — 11 leere Seiten. — Randverzierungen und Arabesken: viel und gut ausgeführt, aber schlecht gefärbt. — Schreiber: Yovanes. — Besitzer: der Priester Sargis. — Schreibort: Ayeth-Dorf im Bznunikh. — Datum: 780 (= 1330). — Hauptnachschrift: S. 269a—272a.

Tetra-Evangelium. (S. 1a—2b Kanon für den vierzigsten Tag der Taufe. S. 3a und 272a Salzweihe).

Cod. Arm. 2. — Blätter: 265. — Seiten: 520 (und 3 Schutzblätter). — Grösse: 24×18×7 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 17×5 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Anfangszeilen und Anfangsbuchstaben: rot und verziert. — Zeilen: 23. — Stoff: Papier, dick und geglättet. — Einband: Holzdeckel mit Seidenüberzug. — Zustand: gut. — Randverzierungen, Arabesken und Bilder: nicht gut. — Schreiber und Schreibort: unbekannt. — Besitzer: „Yohanēs der Mönch". — Datum: vor 1076 (= 1627). — Hauptnachschrift: S. 264a.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 3. — Blätter: 308. — Grösse: 18,5×14×5,4 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 13,5×4 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Anfangsbuchstaben und Anfangszeilen: rot. — Zeilen: 21. — Stoff: Pergament. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut und neu. — 3 Pergament-Schutzblätter. — Randverzierungen usw.: wenig und unschön. — Schreiber: Pōyos. — Schreibort: Norašenkh-Dorf. — Besitzer und Datum: unbekannt. — Hauptnachschrift: S. 306a—307b.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 4. — Blätter: 495. — Grösse: 20×15×8 cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Diese jetzige Handschrift ist aus zwei alten Handschriften zusammengesetzt, von denen die Erste enthält: Blätter: 1—230. — Schrift: gute und grosse Kursivschrift. — Zeilen: 27. — Stoff: Papier, gut geglättet. — Zustand: gut. — Randverzierungen und Anfangszeilen: rot und gut. — Schreiber: der Priester Kiurey. — Schreibort und Datum: unbekannt. — Die Zweite enthält: Blätter: 231—492. — Schrift: kleine und unschöne Kursivschrift. — Zeilen: 30—37. — Stoff: ungeglättetes Papier. — Zustand: schmutzig. — Randverzierungen: sehr unschön und ohne Farbe. — Schreiber: Lukas Vardapet (mit Hilfe des Priesters Yovhannēs). — Schreibort und Datum: unbekannt. — Hauptnachschrift: S. 489; viele sind auch die Späteren.

Predigtenbuch. (S. 385a—392a aus Oskephorik; auch einige armenische und tatarische Lieder am Ende.)

Cod. Arm. 5. — Blätter: 616 (mit 3 Pergament-Schutzblättern). — Grösse: 25×20×9 cm. —

Schrift: gute und schöne Rundschrift. — Zeilen: 30. — Anfangszeilen und Anfangsbuchstaben: rot und verziert. — Stoff: gutes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen und ein Arabesk: nicht so gut. — Schreiber: Markos Dpir und Grigor. — Besitzer: Mikhayēl Vardapet. — Schreibort und Datum: unbekannt. — Hauptnachschrift: fehlt.

Predigtenbuch des Grigor Tathevatzi.

Cod. Arm. 6. — Blätter: 183. — Grösse: 27×20×2,5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 22×6,5 cm.). — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 33. — Stoff: Papier. — Einband: neu, Lederband. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen und Zierschriften: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. — Hauptnachschrift: fehlt.

Erklärung der Liturgie, vom hl. Nersēs Lambronatsi.

Cod. Arm. 7. — Blätter: 225. — Grösse: 24×19,5×5,5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 18×6 cm). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 24. — Stoff: Papier u. zw. je 2 zusammengeklebte Blätter. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: beschädigt. — Randverzierungen und Arabeske: gut. — Anfangszeilen: rot. — Schreiber: Arakhēl? und Vrthanēs. — Datum: vor 1656. — Hauptnachschrift: fehlt.

Besteht aus 3 Teilen: I. Kirchenbuch (Bl. 1—87); II. Psalterium (Bl. 88—197); III. Kalenderkunde (Bl. 198—223).

Cod. Arm. 8. — Blätter: 165 (auch 3 Schutzblätter). — Grösse: 33×21×2,5 cm. — Schrift: jetzige Kursivschrift. — Zeilen: 34. — Stoff: Papier. — Einband: neu, Leinwanddeckel. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen: fehlen, die Ueberschriften nur rot. — Anfangsbuchstaben: verziert. — Einige Arabesken und Bilder: gut. — Schreiber: Gēorg Geyamean. — Schreibort: Etschmiadzin. — Datum: 1269 (= 1820).

Predigtenbuch des Simeon Katholikos.

Cod. Arm. 9. — Blätter: 76. — Grösse: 27×19,5×1,5 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 31. — Stoff: Papier. — Einband: neu, Lederbband. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen: fehlen. — Ueberschriften: nur rot. — Schreiber: Sargis Budayean. — Datum: 1273 (= 1824).

Gottesähnlichkeit von Petros Vardapet Ayamalian aus Nachitchevan.

Cod. Arm. 10. — Blätter: 88. — Grösse: 32×22×2 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 29×8 cm.) — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 41, teils mehr, bis zu 63. — Stoff: Papier. — Einband: Lederdeckel ohne Holz. — Zustand: ziemlich gut. — Verzierungen und rote Anfangsbuchstaben: fehlen. — Schreiber: Bischof Israyēl aus Konstantinopel und Tiratzu Mesrob. — Datum: 1817 und 1842. — Schreibort: Etschmiadzin.

Wald der neuesten Gedanken oder Gottesliebe und Testament des Leidens Christi.

Cod. Arm. 11. — Blätter: 274. — Grösse: 22×16×5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 16×5 cm.). — Schrift: Rundschrift, sehr gut und schön. — Zeilen: 28. — Stoff: Papier, dick und geglättet. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug und Ornamenten mit Inschrift. — Zustand: ganz verwest. — Randverzierungen und ein Arabesk: ziemlich gut. — Ueberschriften: nur rot. — Schreiber: Azaria Dpir. — Schreibort: Nor-Djuya. — Datum: 1140 (= 1691). — Hauptnachschrift: S. 262b.

Buch der Scholien des Cyrillus von Alexandrien: S. 4a—224b; Rede des hl. Cyprianus: S. 226a—228a; Rede des Cyrillus über Maria: S. 228a; an Nestor: S. 234a; Vertragsbuch von Pseudo-Agathangelus: S. 239a; Geographie von Vardan: S. 249a; Kleinigkeiten: S. 258a ff.

Cod. Arm. 12. — Blätter: 323. — Grösse: 27×19×7 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 20×5,5 cm.) — Schrift: grosse und sehr gute Rundschrift. — Zeilen: 20. — Stoff: dickes und glattes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen und Bilder: schön und gut. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: Davith. — Schreibort: Ałkuzeats anapat in Čmškacag. — Datum: 883 (= 1434). — Hauptnachschrift: S. 319a—321b.

Tetra-Evangelium:

Cod. Arm. 13. — Blätter: jetzt 195. — Grösse: 21,5×18×6,5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 21×6 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 22. — Stoff: Papier. — 2 Pergament-Schutzblätter. Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr schlecht, ganz und gar unbrauchbar. — Randverzierungen und ein Bild: unschön. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: Ibrianos abeya. — Maler und Einbänder: der Priester Margarē. — Datum: 971 (= 1522). — Hauptnachschrift: S. 195a.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm 14. — Blätter: jetzt 385. — Grösse: 24×16×8 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 19×5,5 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 28. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: nicht gut, vom Anfange und vom Ende fehlen einige Blätter, teils beschädigt. — Randverzierungen: nicht gut. — Anfangsbuchstaben und Ueberschriften: rot. — Schreiber: Kost(andin?) der Priester. — Datum: 733 (= 1284). — Schreibort: Adana. — Besitzer: Baron Ošin, Bruder des Baron Hethum, Herr von Kiurikos. — Hauptnachschrift: S. 127a—b.

Werke des hl. Nersēs Šnorhali (wie auch andere: Grigor Tya, Ephrām Syrus, Paralypomenon, Dionysius der Athener, Hippolytus von Bostra, Gregor Illuminator, Gregor von Nazianz, Gregor von Nyssa, Gregor Thaumaturgus, Cyrillus von Jerusalem, Johannes Chrysostomus, Vahram Vardapet und Johannes von Erznka. Siehe unten S. 14—15).

Cod Arm. 15. — Blätter: 276. — Grösse: 25×18×7 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 19×5 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 22. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: ganz und gar unbrauchbar. Anfangsbuchstaben und Ueberschriften: rot. — Randverzierungen und Bilder: gut. — Schreiber: Grigor abeya. — Besitzer: Yovanēs abeya. — Datum: 933 (= 1484). — Hauptnachschrift: S. 274b—276b.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 16. — Blätter: 327. — Grösse: 22×16×6 cm. — Schrift: gute Kursivschrift — Zeilen: 26—27. — Stoff: ungeglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen und Bilder: nicht so gut. — Ueberschriften und Anfangsbuchstaben: rosenrot. — Schreiber: Georg

Nayaš Vardapet. — Schreibort: Kloster von Varag. — Datum: 1224 (1775). — Hauptnachschrift: S. 300a—301b.

Erklärung der 12 Propheten: S. 13a—198a. Sie enthält auch: Lob der Armenier: S. 1a—11b; Erklärung der Apokalypsis: S. 198b—299b; Encyklopädisches Wörterbuch: S. 302a—325b; Kleinigkeiten: S. 326a—327b.

Cod. Arm. 17. — Blätter: 211 (auch 4 Schutzblätter). — Grösse: 21×15×4 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 31. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Randverzierungen: fehlen. — Ueberschriften, Anfangsbuchstaben und Anfangszeilen: rot und rosenrot. — Schreiber: Bischof Sargis. — Schreibort: Konstantinopel. — Datum: 1150 (= 1701). — Hauptnachschrift: S. 211b.

Reihenfolge der Päpste und der Kaiser von Rom, verfasst von Fra Martinos.

Cod. Arm. 18. — Blätter: 337 (und 7 Schutzblätter). — Grösse: 22×16×5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 15×4,5 cm.). — Schrift: sehr gute Kursivschrift. — Zeilen: 21. — Stoff: gutes, weisses und geglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen usw.: fehlen. — Schreiber: unbekannt. — Datum: vor 1088 (= 1639). — Hauptnachschriften: fehlen.

Geschichtswerk des Michael Syrus.

Cod. Arm. 19. — Blätter: 112. — Grösse: 22×16×1 cm. — Schrift: Kursivschrift, vermischt und schmutzig. — Zeilen: 28. — Stoff: Papier. — Einband: Leder ohne Holzdeckel. — Zustand: zerstört. — Zierschriften usw.: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt, weil die Nachschriften fehlen. Scheint ganz neu.

Predigtenbuch.

Cod. Arm. 20. — Blätter: 125. — Grösse: 22×16×2 cm. — Schrift: gute Kursivschrift. — Zierschriften usw.: fehlen. — Zeilen: 26. — Stoff: gutes Papier. — Einband: Pappendeckel. — Zustand: gut. — Schreiber, Datum usw.: ganz unbekannt, weil keine Nachschriften. Nur scheint ganz neu.

Nersēs Lambronatsis Betrachtungen über die heilige Messe.

Cod. Arm. 21. — Blätter: 339. — Grösse: 20×13×6 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 12,5×4 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 19. — Stoff: Papier, u. zw. je zwei zusammengeklebte Blätter. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: zerstört, einige Blätter vom Anfange und vom Ende fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot. — Randverzierungen und Bilder: sehr unschön. — Schreiber usw.: unbekannt, weil die Hauptnachschrift abgeschnitten ist.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 22. — Blätter: 185 (und 2 Pergament-Schutzblätter am Anfange und am Ende). — Grösse: 20×15×4 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 33. — Stoff: dünnes und geglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: am Anfange gut; aber die inneren Seiten unbrauchbar. — Randverzierungen: fehlen; nur 1 Arabesk. — Anfangsbuchstaben: nur rot. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: vor 1138 (= 1689). — Hauptnachschrift: fehlt.

Movsēs Xorenatsi und Eγišē.

Cod. Arm. 23. — Blätter: 287. — Grösse: 18×14×7 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 13×4 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 21. — Stoff: dickes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: zerstört, einige Blätter fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot. — Randverzierungen und Bilder: sehr schlecht. — Schreiber usw.: unbekannt. — Nachschriften: abgeschnitten. — Datum: vor 1606.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 24. — Blätter: 242 (und 2 Schutzblätter). — Grösse: 18×13×6 cm. — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 16. — Stoff: dickes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: zerstört, einige Blätter fehlen. — Randverzierungen: sehr wenig. — Anfangsbuchstaben und Ueberschriften: rot, grün und rosenrot. — Schreiber usw.: unbekannt. — Nachschrift: nur S. 242b, wo das Datum: 610 (= 1161) falsch ist, für später als 1469 richtiggestellt. Siehe unten S. 21.

Rituale.

Cod. Arm. 25. — Blätter: 277. — Grösse: 18×13×6 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 13×4 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 21. — Stoff: dickes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: veraltet. — Randverzierungen: nicht so gut. — Bilder: sehr unschön. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: Yovannēs Abeγa. — Besitzer: Spahan. — Schreibort: Saγmosavankh. — Datum: 945 (1496). — Hauptnachschrift: S. 271b.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 26. — Blätter: 98. — Grösse: 20×16×2 cm. — Schrift: gute Kursivschrift. — Zeilen: 28. — Stoff: Papier. — Einband: Pappendeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben usw.: rosenrot. — Schreiber: der Diakon Thomas. — Schreibort: Konstantinopel. — Datum: 1838.

Eröffnete Quelle, verfasst von Petros Vardapet Aγamalean Pherthum aus Nachitchevan.

Cod. Arm. 27. — Blätter: 86. — Grösse: 21×16×1 cm. — Schrift: gute Kursivschrift. — Zeilen: 27. — Stoff: Papier. — Einband: Pappendeckel. — Zustand: ganz neu. — Verzierungen usw.: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: 1835 oder später.

Geschichte der 12 Apostel, verfasst von Avetis Berberian (neuarmenisch).

Cod. Arm 28. — Blätter: 247. — Grösse: 18×16×5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 13×4,5). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 23. — Stoff: ungeglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: nicht gut, zerstört. — Randverzierungen und Arabeske: nicht so gut. — Anfangsbuchstaben und Ueberschriften: rosenrot. — Schreiber: Yovhannēs. — Besitzer: Ławri. — Datum: 1136 (= 1687). — Hauptnachschrift: S. 235a—236a.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 29. — Blätter: 59. — Grösse: 22×17×1,2 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 28—30. — Stoff: ungeglättetes Papier. — Einband: Leder ohne Pappendeckel. — Zustand: schmutzig, aber neu. — Verzierungen usw.: fehlen. — Schreiber: Xačatur Vardapet. — Schreibort: Kloster des hl. Bartholomäus. — Datum: 1240 (= 1791). — Hauptnachschriften: S. 1b und 18b.

Predigtenbuch.

Cod. Arm. 30. — Blätter: 293. — Grösse: 19×13×5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 14×4 cm). — Schrift: gute Rundschrift. — Zeilen: 23. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: neu, aber teils verbrannt. — Randverzierungen und Arabesken: viel und sehr schön. — 164 Bilder: nicht so schön. — Anfangsbuchstaben: rot, goldgelb und indigoblau. — Keine Nachschrift. — Schreiber usw.: ganz unbekannt.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 31. — Blätter: 315. — Grösse: 18×14×6 cm (Text in 2 Kolumnen, je 14×4,5 cm). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 29—30. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug — Zustand: etwas veraltet. — Verzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: nur rot. — Schreiber: Xačatur Vardapet? — Besitzer: Yovhannēs Vardapet? — Datum: vor 983 (= 1534). — Hauptnachschrift: S 310 b (die Fortsetzung fehlt).

Erklärung der fünf Bücher Mosis, verfasst von Vardan Vardapet.

Cod. Arm. 32. — Blätter: 261 (und 1 Schutzblatt am Anfange). — Grösse: 19×14×6 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 14×4 cm.). — Schrift: sehr gute Rundschrift. — Zeilen: 23. — Stoff: dünnes und geglättetes Pergament. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: neu und rein, nur einige Blätter am Anfange verbrannt. — Randverzierungen: gut. — Arabesken: vortrefflich. — Anfangsbuchstaben: rot, goldgelb, indigoblau, grün. — Schreiber: der Priester Thoros. — Besitzer: der alte Priester Vardan. — Datum und Schreibort: unbekannt. — Hauptnachschrift: S. 257a—258a (Anfang abgeschnitten).

Tetra-Evangelium (auch Dormitio Joannis und Vorwort des Apostels Paulus).

Cod. Arm. 33. — Blätter: 173. — Grösse: 18×12×3 (Text in 2 Kolumnen, je 13×3,5 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 18—21. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr schlecht. — Randverzierungen: wenig und sehr schlecht. — Anfangsbuchstaben: rot und grün. — Schreiber und Besitzer: Łazar. — Schreibort und Datum: unbekannt. — Nachschrift: nur S. 157a.

Rituale.

Cod. Arm. 34. — Blätter: jetzt 140. — Grösse: 22×14×3,5 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 29. — Stoff: dickes und ungeglättetes Papier. — Einband: fehlt. — Zustand: einige Blätter vom Anfang und vom Ende fehlen. — Randverzierungen usw.: fehlen. — Schreiber: der Diakon Yakob. — Besitzer: Minas der Mönch. — Datum: wenig später als 1358. — Hauptnachschrift: ist verloren.

Die Katechesen Cyrills von Jerusalem; auch dessen Brief an den Kaiser Constantin über die Erscheinung des hl. Kreuzes und die Erklärung des Hohen Liedes von Gregor von Nyssa.

Cod. Arm. 35. — Blätter: 197. — Grösse: 17×11,5×5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 12,5×3,5 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 19. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: zerstört und unbrauchbar. — Randverzierungen: sehr selten und ganz unschön. — Schreiber usw.: unbekannt, weil keine Nachschrift.

Rituale.

Cod. Arm. 36 — Blätter: 179. — Grösse: 14,5×11×5 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 17—19. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr schlecht, unbrauchbar; einige Blätter vom Anfang und vom Ende fehlen. — Randverzierungen usw. fehlen. — Anfangsbuchstaben: nur rot. — Schreiber und Besitzer: der Priester Stephanos? — Schreibort und Datum: unbekannt.

Rituale.

Cod. Arm. 37. — Blätter: 196. — Grösse: 15×10,5×3,5 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 17—18. — Stoff: dickes, weisses und geglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut — Randverzierungen: fehlen. — Schreiber: Mxithar, Bischof Daniel usw. — Datum: Mxithar um 1084 (= 1635) und Daniel um 1080 (= 1631).

Sammelwerk (geschichtliches, geographisches, chronologisches und Gedichte). S. unten S. 30.

Cod. Arm. 38. — Blätter: 297. — Grösse: 14×9×6,5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 9×3 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 21. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: verdorben. — Randverzierungen: sehr schlecht. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: der Bischof Sargis. — Datum: 865 (= 1416). — Besitzer und Schreibort: unbekannt.

Tetra-Evangelium. (Auch Dormitio Joannis, drei Gedichte Šnorhalis und Havatov Xostovanim.)

Cod. Arm. 39. — Blätter: 360. — Grösse: 11×8×6,5 cm. — Schrift: kleine Rundschrift. — Zeilen: 23. — Stoff: geglättetes Pergament. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: schlecht; der Text manchmal verwischt und abgeschnitten. — Randverzierungen: viel und gut; aber manchmal verwischt, andere abgeschnitten. — Anfangsbuchstaben: rot, goldgelb, blau. — Schreiber: Mikayēl. — Schreibort: Konstantinopel. — Datum: 1087 (= 1638). — Hauptnachschrift: S. 359a.

Hymnarium.

Cod. Arm. 40. — Blätter: 194. — Grösse: 10×7×5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 7×2 cm). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 20. — Stoff: dickes und geglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug, jetzt vernichtet. — Zustand: sehr gut, nur am Ende sind einige Blätter weggefallen — Randverzierungen, Bilder und Arabesken: nicht gut. — Anfangsbuchstaben: Ueberschriften und Zierschriften: rot. — Schreiber usw.: unbekannt, weil keine Nachschrift.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 41. — Blätter: 209. — Grösse: 11×8×4 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 15. — Stoff: Pergament. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut; nur einige Blätter fehlen oder sind veraltet. — Randverzierungen und Arabesken: einfach. — Anfangsbuchstaben: rot, grün, gelb, orangegelb usw. — Schreiber der Priester Mathēos. — Schreibort: Surb-Georg Dorf in Ekeyikh. — Besitzer: ein Priester dessen Name unbekannt ist. — Datum: 749 (= 1300). — Hauptnachschrift: S. 200 b.

Xaztetr oder Manrusmunkh, das heisst Sammlung aller kleinen Lieder des armenischen Officiums.

Cod. Arm. 42. — Blätter: 311 (und 1 Schutzblatt). — Grösse: 29×21×10 cm. — (Text in 2 Kolumnen, je 22×7 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 22. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Randverzierungen: selten; eine Arabeske. —

Anfangsbuchstaben: rot und rosenrot. — Schreiber: der Priester Mathēos. — Schreibort: Tathev. — Besitzer: Das Kloster von Tathev. — Datum: 770 (= 1321). — Hauptnachschrift: S. 293—300.

Grosses Rituale.

Cod. Arm. 43. — Blätter: 425. — Grösse: 27×19×11 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 22×6 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 27. — Stoff: dickes und geglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut; nur fehlen einige Blätter vom Anfang und vom Ende. — Randverzierungen und Ueberschriften: nicht so gut. — Anfansbuchstaben: rot, orangerot, gelb usw. — Schreiber: Mkrtič. — Besitzer: Bischof Yakob von Mecoph. — Schreibort: Kloster von Mecoph? — Datum: unbekannt. — Hauptnachschrift: verloren.

Ganjaran oder Kirchenliederbuch.

Cod. Arm. 44. — Blätter: jetzt 199. — Grösse: 31×24×8 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 23×9 cm.). — Schrift: grosse Uncialschrift. — Zeilen: 19. — Stoff: Pergament. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr schlecht. — Randverzierungen oder Zierschriften: fehlen. — Anfangsbuchstaben: schwarz. — Schreiber usw.: unbekannt, weil die Hauptnachschrift verloren ist. — Scheint sehr alt zu sein.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 45. — Blätter: jetzt 231. — Grösse: 25×20×7 cm. (Text in 2 Kolumnen je 19×6 cm. — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 22. — Stoff: Papier. — Einband: fehlt. — Zustand: ganz und gar unbrauchbar. — Randverzierungen usw.: schlecht. — Anfangsbuchstaben: rot und grün. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: vor 1090 (= 1641). — Hauptnachschrift: fehlt.

Kirchenbuch, Psalterium und Kalenderkunde.

Cod. Arm. 46. — Blätter: 441. — Grösse: 31×22×10 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 24×6 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 34. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: zerstört, einige Blätter fehlen; aber der Text ist im allgemeinen nicht beschädigt. — Randverzierungen und 2 Arabesken: ziemlich gut. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: Simēon. — Besitzer: der Priester Martiros. — Schreibort und Datum: unbekannt. — Hauptnachschrift: ist verloren. 2 Andere sind abgeschnitten.

Lectionarium.

Cod. Arm 47. — Blätter: 605. — Grösse: 39×25×13 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 28×8 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 35—37. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug, jetzt weggefallen. — Zustand: zerstört, einige Blätter fehlen. — Randverzierungen und Arabesken: fehlen. — Zierschriften: nicht gut. — Anfangsbuchstaben: rot oder veilchenblau. — Schreiber: Yovannēs und Nersēs. — Besitzer: der Priester Sargis. — Datum und Schreibort: unbekannt. — Hauptnachschrift: verloren.

Martyrologium.

Cod. Arm. 48. — Blätter: 767. — Grösse: 34×25×11 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 27×9 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 37. — Stoff: dickes und geglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: nicht schlecht; ist einigemale erneuert. — Randverzierungen usw.: ganz einfach. — Anfangsbuchstaben: rot, rosenrot, gelb, grün und olivenfarbig. — Schreiber: Azaria, auch Margara. — Schreibort: Kloster des Naxavkay. — Datum: 887 (= 1438). — Hauptnachschrift: ist verloren, aber kopiert, S. 762b.

Martyrologium und Homiliensammlung (deren Inhaltsverzeichnis s. unten S. 39—41).

Cod. Arm. 49. — Blätter: 555. — Grösse: 39×28×18 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 29×9 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 37. — Stoff: dickes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut; am Ende sind einige Blätter weggefallen. — Randverzierungen, Arabesken und Bilder: nicht so gut. — Schreiber: Avag, auch Grigor. — Besitzer: der Priester Thuma und seine Brüder Xačatur und Yakob; spätere Besitzer sind Melikša und seine Frau Xoǰam oder Xanum. — Datum: unbekannt, aber zwischen 1418 und 1678. — Hauptnachschrift: fehlt.

Martyrologium.

Cod. Arm. 50. — Blätter: 51. — Grösse: 19×15 cm (Text in 2 Kolumnen, je 14×4 cm.). — Schrift: sehr gute Rundschrift. — Zeilen: 21. — Stoff: Papier. — Randverzierungen: schön. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber usw.: unbekannt

Papierfragmente eines Tetra-Evangeliums.

Cod Arm. 51. — Blätter: 10. — Grösse: 21×15,5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 15×4 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 21. — Stoff: Papier. — Randverzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber usw.: unbekannt.

Papierfragmente eines Rituales.

II.

Katalog der armenischen Handschriften

in dem Vikariat zu Täbris.

Cod. Arm. 1. — Blätter: 489. — Grösse: 24×19×8 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 17, 18, 19×6 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 27—35. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Randverzierungen usw.: fehlen. — Anfangsbuchstaben usw.: rot, rosenrot, grün und veilchenblau. — Schreiber: nicht benannt. — Schreibort: Šoroth-Dorf in Ernjak — Besitzer: Vardan (Priester oder Mönch). — Datum: 1102 (=1653). — Hauptnachschrift: S. 462a.

Leben der Väter. (Es enthält auch: Erklärung des Vaterunser; Fragmente aus N. Lambronatzi; Geographie; Frage Arjan's und Antwort Eznak's, usw.)

Cod. Arm. 2. — Blätter: 318. — Grösse: 24×19,5×6 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 16,5×5,3 cm.).

— Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 22. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Randverzierungen usw.: selten. — Anfangsbuchstaben: rot und rosenrot. — Schreiber: Mxithar. — Schreibort, Besitzer und Datum: unbekannt. — Hauptnachschrift: S. 318b (Folge fehlt).

Grosses Rituale.

Cod. Arm. 3. — Blätter: 215 (auch 2 Pergament-Schutzblätter). — Grösse: 20×14,5×4,5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 17×5 cm). — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 28—32. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: ziemlich gut; einige Blätter fehlen. — Verzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: nur rot. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: zwischen 1391 und 1703. — Hauptnachschrift: S. 68b und 118b.

Sammelwerk (Erklärung des Evangeliums, Psalteriums, Isaias, Genesis, Matthäus, Visio Joannis, Gedichte). S. unten S. 46.

Cod. Arm. 4. — Blätter: 199. — Grösse: 20,5×15,5×2,5 cm. — Schrift: sehr gute Kursivschrift. — Zeilen: 29. — Stoff: Papier. — Einband: Pappendeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen: fehlen. — Schreiber: Yovhannes. — Datum usw.: unbekannt. — Hauptnachschrift: fehlt.

Erklärung Ezechiel's.

Cod. Arm. 5. — Blätter: 58. — Grösse: 20×15×1 cm. — Schrift: unschöne Rundschrift. — Zeilen: 17—18. — Stoff: Papier. — Einband: Papierdeckel. — Zustand: nicht gut; einige Blätter scheinen verloren. — Verzierungen: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. — Nachschriften: fehlen.

Heilkunde.

Cod. Arm. 6. — Blätter: 180. — Grösse: 20×15×3 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 24. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug; viele Bilder mit polnischen Inschriften. — Zustand: beschädigt. — Randverzierungen: fehlen; nur einige Zierschriften und 1 Arabeske. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: Grigor Domažirski. — Besitzer: Priester Yovhannes. — Schreibort: Lemberg. — Datum: 1063 (=1614). — Hauptnachschrift: S. 152—3.

Sammelwerk. Inhaltsverzeichnis s. unten S. 48—9.

Cod. Arm. 7. — Blätter: 535. — Grösse: 19×12×6 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 24—27. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: beschädigt. — Randverzierungen und Verzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot, rosenrot und blau. — Schreiber: Petros Vardapet — Besitzer: der Schreiber. — Schreibort: Kloster Naxavkay — Datum: 1116 (=1667) und 1121 (=1672). — Hauptnachschrift: S. 430b.

Sammelwerk (Spiegel des Lebens, Leben der Väter, Fabelbuch, Philosophisches und Theologisches von Stephannos Lehatzi usw.).

Cod. Arm. 8. — Blätter: 190 (auch 4 Pergament-Schutzblätter). — Grösse: 18×13,5×4,8 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 19. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Randverzierungen und Arabesken: selten und nicht gut. — Anfangsbuchstaben: rot und blau. — Schreiber: Priester Yovhannes. — Schreibort: unbekannt. — Datum: vor 1107 (=1658). — Hauptnachschrift: fehlt.

Sammelwerk (Chronologie, Erklärungen, Predigten, Gebete usw. s. unten S. 51).

Cod. Arm. 9. — Blätter: 409 (auch 4 Pergament-Schutzblätter). — Grösse: 16×12,5×6 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 23—25. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen und Arabesken: selten, aber sehr schön. — Schreiber: Manuel. — Schreibort und Besitzer: unbekannt. — Datum: XV—XVI. Jahrh. — Hauptnachschrift: weggeschnitten.

Sammlung philosophischer Werke (s. unten S. 52).

Cod. Arm. 10. — Blätter: 221 — Grösse: 14,5×10,5×3 cm. — Schrift: Kursiv- und Rundschrift. — Zeilen: 20, 22, 25. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: nicht gut; ein grosser Teil des Buches ist abgeschnitten. — Randverzierungen: fehlen. — Schreiber: verschiedene, besonders Gabriel. — Datum: zwischen 1616—1751. — Besitzer und Schreibort: unbekannt. — Hauptnachschrift: fehlt.

Sammelwerk (Predigten, Testament des Leidens Christi, Rätseln Šnorhalis, Wörterbuch der heil. Schrift, Kalenderkunde, Anatomie usw. S. unten S. 53).

Cod. Arm. 11. — Blätter: jetzt 236 — Grösse: 14×9,5×3 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 17. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug, beschädigt — Zustand: gut. — Randverzierungen: selten und nicht schön. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: unbekannt. — Datum: 1079 (= 1630). — Besitzer: Pōyos aus Juya. — Schreibort: vielleicht Juya. — Hauptnachschrift: fehlt.

Sammelwerk (Geschichte, Predigten, usw. S. unten S. 54).

Cod. Arm. 12. — Blätter: 235 (auch 4 Pergament-Schutzblätter). — Grösse: 12,5×9×5 cm. — Schrift: Rundschrift und Kursiv. — Zeilen: 13—20. — Stoff: Papier (nur einige Blätter Pergament). — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: nicht so gut — Arabesken, Randverzierungen und Zierschriften: selten und nicht gut. — Diese Handschrift ist aus sechs Teilen zusammengesetzt, von denen: I. S. 3—141; Schreiber: der Priester Kirakos. Datum: 1352. Besitzer: der Priester Karapet. Schreibort: Xašnoc-Dorf in Aybak. — II. S. 142—162, vielleicht auch 163—173, deren Schreiber usw. unbekannt. — III. S. 174—204; Schreiber: Azaria abeya Besitzer: Priester Eyiše. Datum: 1067 (= 1618). — IV. S. 204—217. Schrift: sehr unschön. Schreiber: Priester Jakob. — V. S. 218—223. Schrift: gute Rundschrift. Schreiber usw.: unbekannt. — VI. S. 224—232. Schrift: schlechte Kursivschrift. — Hauptnachschriften: S. 44a, 141a.

Werke des hl. Nerses Šnorhali (Teile I, II u. VI) und Gebetbuch (Teile III, IV u. V).

Cod. Arm. 13. — Blätter: 167. — Grösse: 12×9×3 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Stoff: gutes und geglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber, usw.: unbekannt, weil keine Nachschrift.

Auswahl aus verschiedenen Büchern, auch Inhaltsverzeichnis Korans.

Cod. Arm 14. — Blätter: 376. — Grösse: 10×7×5 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 13. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Randverzierungen usw.: fehlen. — Schreiber: Yovhannes abeya aus Šamb. — Besitzer: der Schreiber — Schreibort: Šatik Anapat und Kloster Surb-Stephannos in Astabad. — Datum: 1127 (= 1678). — Hauptnachschrift: fehlt.

Wörterbuch (zusammengebunden ist ein anderes Wörterbuch, dessen Schreiber Movses abeya ist im Jahre 1124 (= 1675).

Cod. Arm. 15. — Blätter: 266. — Grösse: 12×8×6 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 15 — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: nicht gut. — Randverzierungen: fehlen. — 2 Arabesken: sehr schlecht. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber usw.: unbekannt — Hauptnachschrift: fehlt.

Rituale.

Cod. Arm. 16 — Blätter: 175. — Grösse: 12×9×3 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 14. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: zerstört, einige Blätter fehlen. — Randverzierungen, Bilder und Arabesken: schön. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: vor 1774. — Hauptnachschrift: ausgestrichen.

Liturgie und Rituale.

Cod Arm. 17. — Blätter: 317 (auch 3 Pergament-Schutzblätter). — Grösse: 13×9×6 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 25. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: beschädigt. — Verzierungen: selten und nicht gut — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: Davith — Buchbinder: Eyia abeya — Besitzer: der Schreiber. — Datum: 890 (= 1441). — Schreibort: u. bekannt. — Hauptnachschrift: S 316b—317a.

Predigtbuch (auch einige Gedichte).

Cod Arm 18. — Blätter: 87. — Grösse: 18,5×14×3 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 24. — Stoff: dickes und geglättetes Pergament. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut, aber zerstört, einige Blätter fehlen. — Verzierungen: schön, aber nicht färbig. — Schreiber usw.: unbekannt. — Hauptnachschrift: fehlt.

Kirchenliederbuch

Cod. Arm 19 — Blätter: 316 (auch 1 Pergament-Schutzblatt). — Grösse: 19×12×7 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 14×4 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 25. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: zerstört, aber der Text nicht beschädigt. — Verzierungen: sehr unschön. — Schreiber usw.: unbekannt. — Hauptnachschrift: fehlt.

Rituale.

III.

Katalog der armenischen Handschriften

in der Bibliothek zu Lilava.

Cod. Arm. 1. — Blätter: 165. — Grösse: 15×10×3 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 14. — Stoff: Papier. — Einband: Pappendeckel mit Lederüberzug. — Zustand: zerstört und verwischt, schwer zu lesen. — Verzierungen: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. — Nachschrift: S. 165a.

Fragen des Athanasius, des Erzbischofs von Alexandrien und Antworten Cyrills, des Patriarchen von Jerusalem.

Cod. Arm. 2. — Blätter: 82. — Grösse: 15×10×1,5 cm — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 21. — Einband: Pappendeckel mit Leinwandüberzug. — Zustand: nicht gut. — Verzierungen: sehr unschön. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: 1830—40. — Nachschrift: fehlt.

Liederbuch.

Cod. Arm. 3. — Blätter: 62 — Grösse: 16×10×1,3 cm. — Schrift: Kursivschrift und neue Kurrentschrift. — Zeilen: 16—27. — Stoff: Papier. — Einband: Pappendeckel mit Leinwandüberzug. — Zustand: gut. — Arabesken: nicht gut. — Schreiber: unbekannt. — Datum: XIX. Jahrh. — Hauptnachschrift: fehlt.

Liederbuch (auch Lesestücke aus der Bibel, Arithmetik (neu-armenisch).

IV.

Katalog der armenischen Handschriften

in der Surb-Sargis-Kirche zu Lilava.

Cod. Arm. 1. — Blätter: 279. — Grösse: 17×12×5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 12×3,5 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 19. — Stoff: sehr gutes Papier. — Einband: Pappendeckel mit Seidenüberzug, verziert mit silbernen Kreuzen und Edelsteinen. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen usw.: nicht so gut. — Schreiber: Yaruthiun dpir. — Schreibort: Kbarthman-Dorf in Ganjak.

— Besitzer: Hayrapet. — Datum: 1110 (=1661). — Hauptnachschrift: S. 277b—278b.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm 2. — Blätter: 303. — Grösse: 20×15×6 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 15×5 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 21. — Stoff: Papier. — Einband: neuer Ledereinband. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen, Bilder und Arabesken: nicht so gut. — Anfangsbuchstaben: grün und rot. — Schreiber: Priester Yovhannēs. — Besitzer: der Buchbinder Vardan. — Schreibort: Arčēš — Datum: 899 (=1450). — Hauptnachschrift: S. 297a—300b.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 3. — Blätter: 140. — Grösse: 23×16×5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 18×5 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 27—32. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Pergament-Schutzblätter: 2 am Anfange und 2 am Ende. — Zustand: schlecht — Randverzierungen und Bilder: fehlen. — Zierschriften und Arabesken: schlecht. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: Yovhannēs. — Datum usw.: unbekannt. — Hauptnachschrift: ist verloren.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 4. — Blätter: 204. — Grösse: 26×18×4 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 21×6 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 26. — Stoff: sehr gutes Papier. — Einband: ganz neu, Pappendeckel mit Seidenüberzug. — Zustand: sehr gut. — Pergament-Schutzblätter: 1 am Anfange und 1 am Ende. — Bilder und andere Verzierungen: schlecht und ohne Farbe. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: Petros abeyā. — Besitzer: Mahtesi Oviel. — Schreibort: Havatus oder Ałkuzak-Dorf. — Datum: 1011 (=1562). — Hauptnachschrift: S. 202b—203a.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm 5. — Blätter: 257. — Grösse: 21×15×5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 15×5 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 22. — Stoff: gutes Papier. — Einband: ganz neu, Pappendeckel mit Seidenüberzug. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen, Arabesken und Bilder: nicht gut. — Anfangsbuchstaben: rot, rosenrot und grün. — Schreiber: nicht benannt. — Besitzer: Yovhannēs abeyā. — Schreibort: Aspstan-Dorf in Aybak. — Datum: 907 (=1458). — Hauptnachschrift: S. 255b—256b.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 6. — Blätter: 297. — Grösse: 25×19×7 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 16,5×6 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 21. — Stoff: gutes und geglättetes Papier; 4 Pergament-Schutzblätter. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug, verziert mit silbernen und goldenen Kreuzen und Edelsteinen. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen, Bilder und Arabesken: sehr gut. — Anfangsbuchstaben: rot und blau. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: vor 1683 — Nachschriften: fehlen.

Tetra-Evangelium.

V.

Katalog der armenischen Handschriften

in der hl. Maria-Kirche zu Kala.

Cod Arm. 1 — Blätter: 348. — Grösse: 38×27×11 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 25—28×7,5 cm.). — Schrift: sehr grosse Rundschrift. — Zeilen: 18—19. — Stoff: dickes und gutes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug, bedeckt mit einer Silberplatte, die mit vielen Ornamenten und Bildern verziert ist. — Zustand: gut. — Randverzierungen, Bilder und Arabesken: gut. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: der Priester Cer. — Maler: Diakon Tuoros. — Besitzer: der Schreiber. — Schreibort: unbekannt. — Datum: 760 (=1311). — Hauptnachschrift: S. 339a—342a

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm 2. — Blätter: 267. — Grösse: 21×16×7 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 16×5,5 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 21. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug, verziert mit 2 Kruzifixen und einigen Ornamenten. — Pergament-Schutzblätter: 2 am Anfange und 2 am Ende. — Zustand: gut. — Randverzierungen, Bilder und Arabesken: nicht so gut. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: der Priester Israyēl. — Schreibort: Yyuerc-Dorf im Ararat. — Datum: 1030 (=1581). — Besitzer: der Schreiber. — Hauptnachschrift: S. 266a.

Tetra-Evangelium.

VI.

Katalog der armenischen Handschriften

im Besitze von Privatpersonen.

Cod. Arm. 1. — Blätter: jetzt 99. — Grösse: 15×10×2 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 14. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: rein, aber viele Blätter sind abgeschnitten. — Randverzierungen: fehlen — Anfangsbuchstaben: verziert, rot und blau — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: nach 1801. — Jetziger Besitzer: Vahan Bžškian.

Liederbuch.

Cod. Arm. 2. — Blätter: jetzt 78. — Grösse: 16,5×10,5×1,5 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 19—25. — Stoff: teils weisses und teils blaues ungeglättetes Papier. — Einband: fehlt. — Zustand: zerstört, schmutzig und zerrissen; manche Blätter fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: nach 1819. — Jetziger Besitzer: Vahan Bžškian.

Liederbuch.

Cod. Arm. 3 — Blätter: 244. — Grösse: 12,5×10×3,5 cm. — Schrift: kleine Rundschrift. — Zeilen: 20. — Stoff: Papier. — Papier-Schutzblätter: 2 am Anfange (gothisch) und 2 am Ende. — Einband: Holzdeckel mit verziertem Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen und Arabesken: selten, aber schön. — Schreiber: Vrdanēs. — Schreibort und Datum: unbekannt. — Jetziger Besitzer: Tigran Melik-Zohrabian.

Kurzgefasste Sammlung der Seele und ihre Kräfte.

Cod. Arm. 4. — Blätter: 377. — Seiten: 754. — Grösse: 19×13×5 cm. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — 4 Pergament-Schutzblätter. — Jetziger Besitzer: Tigran Melik-Zohrabian.

Diese Handschrift ist aus drei Handschriften zusammengesetzt:

I. DIE CHRIE, dem Moses Xorenatzi zugeschrieben. — Blätter: 1—218 — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 22. — Stoff: gutes Papier. — Randverzierungen: selten. — Ueberschriften: rot. — Schreiber: der Priester Simēon. — Datum: 1117 (=1668).

II. FÜR DIE GÖTTLICHEN HÖCHSTEN VOLLKOMMENHEITEN D. H. GÖTTLICHEN ATTRIBUTE. Blätter: 219a—349b. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 23. — Stoff: dickes Papier. — Randverzierungen: selten. — Ueberschriften: rot. — Arabesken: fehlen. — Schreiber usw.: fehlen.

III. ASTROLOGIE. — Blätter: 350—376. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 25. — Stoff: dickes Papier. — Randverzierungen: fehlen. — Ueberschriften: schwarz. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: unbekannt.

Cod. Arm. 5. — Blätter: 272. — Seiten: 544. — Grösse: 25×20×6 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 20×6,5 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 31. — Stoff: Papier. — 2 Pergament-Schutzblätter. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Randverzierungen: fehlen. — Ueberschriften: nur rot. — Nur eine Arabeske. — Schreiber: der Priester Łukas. — Besitzer: der Priester Łazar und Bischof Sargis. — Schreibort: Getathay-Dorf in Orotan. — Datum: 1068 (=1619). — Hauptnachschrift: am Ende. — Jetziger Besitzer: Tigran Melik-Zohrabian.

Werke Nerses Lambronatsis (eine Rede, Postulata der Griechen, Postulata der Armenier, Erklärung der Liturgie).

Cod. Arm. 6. — Blätter: jetzt 220. — Grösse: 13,5×9,5×3 cm. — Schrift: gute und kleine Rundschrift. — Zeilen: 26. — Stoff: gutes Papier. — Einband: jetzt fehlt. — Zustand: sehr gut, nur einige Blätter fehlen. — Randverzierungen, Arabesken und Anfangsbuchstaben: sehr schön. — Keine Nachschrift, deshalb Schreiber usw.: unbekannt. — Jetziger Besitzer: A'eksan Baydassarian.

Hymnarium.

Cod. Arm. 7. — Blätter: jetzt 244. — Grösse: 20×15×4 cm. — Schrift: sehr gute und kleine Kursivschrift. — Zeilen: 29. — Stoff: sehr gutes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug, jetzt zerstört. — Zustand: sehr rein, aber einige Blätter fehlen. Das Buch ist nicht vollendet. — Verzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: nur rot. — Schreiber: Priester Esayi. — Besitzer: Bischof Yovhannēs. — Datum: unbekannt. — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Tigran Melik-Zohrabian.

Predigtbuch des hl. Gr. Tathevatzi (auch einige Gebete und Wörterbuch).

Cod. Arm. 8. — Blätter: 343. — Grösse: 12×9×6 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 19. — Stoff: Papier. — 4 Pergament-Schutzblätter (gothisch) — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug, verziert mit silbernen Ornamenten. — Zustand: wenig beschädigt — Randverzierungen und Arabesken: nicht gut. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: der Priester Barsey. — Maler: der Priester Arakhel. — Datum: 842 (=1393). — Jetziger Besitzer: Aleksan Ter Ohanian. — Hauptnachschrift: S. 341a—342b.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 9. — Blätter: 36. — Grösse: 10×8×0,7 cm. — Schrift: sehr gute, kleine Rundschrift. — Zeilen: 15. — Stoff: geglättetes weisses Papier. — Einband: Pappendeckel mit Lederüberzug, vergoldet. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen und Bilder: sehr viel und sehr schön. — Anfangsbuchstaben: rot und vergoldet. — Schreiber: Petros. — Besitzer: Tiratsu Abriham. — Maler: Grigor. — Datum: 1138 (=1689). — Schreibort: Konstantinopel. — Hauptnachschrift: S. 35a. — Jetziger Besitzer: Xačik aya Sarajian.

Kirchenmelodien.

Cod. Arm. 10. — Blätter: 56. — Grösse: 21×17×1 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 19—20 — Stoff: dickes Papier. — Einband: neu, Halbleder. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen: fehlen, aber Anfangsbuchstaben: schön und verziert. — Schreiber usw.: unbekannt. Datum: 1826? — Nachschriften: fehlen. — Jetziger Besitzer: Tigran Melik-Zohrabian.

Ueber die göttlichen höchsten Vollkommenheiten d. h. göttlichen Attribute.

Cod. Arm. 11 — Blätter: 68. — Grösse: 15×10×2 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 17—18. — Stoff: dickes ungeglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: nicht so gut, einige Blätter fehlen. — Verzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: teils rot, nicht verziert. — Schreiber usw.: unbekannt. — Nachschriften: fehlen. — Jetziger Besitzer: Tigran Melik-Zohrabian.

Gebetbuch des hl. Ephräm Syrus (auch einige andere Gebete).

Cod. Arm. 12. — Blätter: 242. — Seiten: 484. — Grösse: 13×9,5×4 cm. — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 17. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: beschädigt, schmutzig; einige Blätter fehlen. — Verzierungen usw.: fehlen. — Anfangsbuch-

staben: rot. — Schreiber: Avetis. — Besitzer: Eyia abeya. — Datum: 1118 (= 1669). — Hauptnachschrift: S. 482. — Jetziger Besitzer: Aleksan Ter-Ohanian.

Gebetbuch (darin auch einige Reden; s. unten S. 85).

Cod. Arm. 13. — Blätter: 153. — Grösse: 10×7,5×3 cm. — Schrift: kleine gute Rundschrift. — Zeilen: 18. — Stoff: Pergament. — Einband: Pappendeckel mit Sammtüberzug. — Zustand: gut, nur einige Blätter fehlen. — Randverzierungen und Arabesken: selten und schlecht. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: unbekannt — Nachschriften: fehlen. — Jetzige Besitzer: Brüder Karapet, Bagrat und Sisak Yovhannēsiants.

Kalenderkunde und Xazgirkh.

Cod. Arm 14. — Blätter: 203. — Grösse: 20×15×3.5 cm. — Schrift: Kursiv- und Rundschrift. — Zeilen: 23—25. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: wenig beschädigt, einige Blätter fehlen. — Verzierungen: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt, weil keine Nachschrift. — Datum: XVII. Jahrh. — Jetziger Besitzer: Sisak Bžškian.

Die Handschrift enthält: I. Fabeln, S. 1—50; II. Alexander-Roman, S. 52—101; III. Medizinisches Wörterbuch, S. 102—170; IV. Mondanweiser, S. 171—203.

Cod. Arm. 15. — Blätter: 106. — Grösse: 20,5×15×2,5 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 23—27. — Stoff: ungeglättetes Papier. — Einband: Pappendeckel. — Zustand: zerstört, aber nicht beschädigt. — Verzierungen: fehlen. — Schreiber usw.: fehlen. — Datum: vor 1784. — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Garegin Sarafian.

Heilkunde.

Cod. Arm. 16. — Blätter: 108. — Grösse: 21×15,5×3 cm. — Schrift: grosse Rundschrift, sehr schön. — Zeilen: 15. — Stoff: dickes und geglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen usw.: sehr selten, aber schön. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: nach 1434. — Jetziger Besitzer: Garegin Sarafian.

Gedichtsbuch des Arakhel Bayišetzi.

Cod. Arm. 17. — Blätter: 117. — Grösse: 26×17,5×2 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 20×5 cm.). — Schrift: grosse Rundschrift. — Zeilen: 23. — Stoff: Papier. — Einband: fehlt. — Zustand: ganz und gar unbrauchbar. — Randverzierungen und Arabesken: gut. — Anfangsbuchstaben: rot und gelb. — Schreiber: unbekannt. — Datum: vor 1535. — Hauptnachschrift: fehlt — Jetziger Besitzer: Armenak Ayasian.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 18. — Blätter: 218. — Grösse: 21×17×4 cm. — Schrift: Kursiv- und Kurrentschrift. — Zeilen: 27—32. — Stoff: Papier. — Einband: Pappendeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Verzierungen: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: XVIII Jahrhundert? — Jetziger Besitzer: Sisak Bžškian.

Sammelwerk. Inhaltsverzeichnis s. unten S. 88—89.

Cod. Arm. 19. — Blätter: 163. — Seiten: 326 — Grösse: 21,5×16,5×3 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 21—22. — Stoff: blaues ungeglättetes Papier. — Einband: Pappendeckel mit Leinenzeugüberzug. — Zustand: gut — Verzierungen: fehlen. — Schreiber usw.: unbekant. — Datum: XIX. Jahrh.? — Nachschriften: fehlen. — Jetziger Besitzer: Hambarjum Ter-Karapetian.

Heilkunde.

Cod. Arm. 20. — Blätter: 60. — Grösse: 19×13×1,3 cm — Schrift: Kursiv- und Kurrentschrift. — Zeilen: 22—23. — Stoff: dickes und geglättetes Papier. — Einband: rotes Leder ohne Pappendeckel. — Zustand: gut. — Verzierungen: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. — Nachschriften: fehlen. — Datum: XIX. Jahrh ? — Jetziger Besitzer: Hambarjum Ter-Karapetian.

Heilkunde.

Cod. Arm. 21. — Blätter: jetzt 38. — Grösse: 17×10,5 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 27. — Stoff: dünnes Papier. — Einband: fehlt. — Zustand: gut. — Verzierungen: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. — Nachschriften: fehlen. — Datum: XVII. oder XVIII. Jahrh.? — Jetziger Besitzer: Hambarjum Ter-Karapetian.

Zauberbuch.

Cod. Arm. 22. — Blätter: 28. — Grösse: 15×10×0,8 cm. — Schrift: Kursivschrift — Zeilen: 26 und 20. — Stoff: Papier. — Einband: Papierdeckel. — Zustand: schmutzig. — Verzierungen: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: XVIII. oder XIX. Jahrh. — Keine Nachschrift. — Jetziger Besitzer: Hambarjum Ter-Karapetian.

Schicksalbuch.

Cod. Arm. 23. — Blätter: 215. — Grösse: 13×10×3 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 17. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: neu und rein. — Verzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber usw.: unbekannt. — Nachschriften: fehlen. — Jetziger Besitzer: Hovhannēs Hovhannisian.

Philosophische Sprüche von Stephannos Lehatzi.

Cod Arm. 24 — Papierrolle, 417 cm. lang, 10 cm. breit. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: zusammen 341. — Stoff: Papier. — Zustand: gut. — Randverzierungen: fehlen; 13 grosse Bilder. — Schreiber usw: unbekannt. — Schreibort: Konstantinopel? — Datum: 1129 (= 1680)? — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Srapion Grigorian.

Zaubergebetrolle.

Cod. Arm. 25. — Blätter: 80. — Grösse: 21×17×1,2 cm. — Schrift: Kurrentschrift. — Zeilen: meistens 20. — Stoff: Papier. — Einband: Pappendeckel mit Papierüberzug. — Zustand: gut. — Verzierungen: fehlen. — Schreiber: Stephan Bžškeants. — Schreibort: Taurs. — Datum: 1857 und später. — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Sisak Bžškian.

Gedichtbuch.

Cod. Arm. 26. — Blätter: 136. — Grösse: 21,5×17,5×1,8 cm. — Schrift: Kurrentschrift. —

Zeilen: 40 und weniger. — Stoff: weisses, geglättetes Papier. — Einband: Leinwandband. — Zustand: gut. — Verzierungen: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. — Nachschriften: fehlen. — Datum: XIX. Jahrh.? — Jetziger Besitzer: Hambarjum Ter-Karapetian.

Heilkunde.

Cod. Arm. 27. — Blätter: 264. — Grösse: 21,5×17×4 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 20. — Stoff: blaues schlechtes Papier. — Einband: Leder ohne Pappendeckel. — Zustand: gut. — Verzierungen: fehlen. — Schreiber usw.; unbekannt. — Datum: 1810. — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Hambarjum Ter-Karapetian.

Zauberbuch (Inhalt s. unten S. 93).

Cod. Arm. 28. — Blätter: 120. — Grösse: 17,5×10×2 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 19—25. — Stoff: blaues ungeglättetes Papier. — Einband: Pappendeckel mit Lederüberzug. — Zustand: zerstört; einige Blätter verloren. — Verzierungen: fehlen. — Nachschriften: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. - Jetziger Besitzer: Sisak Bžškian.

Zauberbuch.

Cod. Arm. 29. — Blätter: 213. — Grösse: 20,5×16,5×4,5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 16×5 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 21. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut, nur einige Blätter fehlen. — Randverzierungen und Bilder: sehr schlecht. — Anfangsbuchstaben: rot und grün. — Schreiber: Der Priester Esaï. — Besitzer: der Schreiber. — Schreibort: Gülstan-Dorf in Šaki. — Datum: 1130 (= 1681). — Hauptnachschrift: S. 209a—210a. — Jetziger Besitzer: Soyomon Melik-Abrahamian.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 30. — Blätter: 315 (auch 4 Pergament-Schutzblätter). — Grösse: 13,5×10×6 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 17. — Stoff: Pergament und Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Verzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: 1082 (= 1633). — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Soyomon Melik-Abrahamian.

Kalenderkunde.

Cod. Arm. 31. — Blätter: 442 (auch 2 Pergament-Schutzblätter). — Grösse: 17,5×12×6 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 25. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Verzierungen: ohne Farbe. — Anfangsbuchstaben: rot und rosenrot. — Schreiber: Zakheos. — Besitzer: Yovhannes Vardapet. — Datum: 1125 (= 1676). — Hauptnachschrift: S. 439b—441a. — Jetziger Besitzer: Soyomon Melik-Abrahamian.

Buch über die Laster.

Cod. Arm. 32. — Blätter: 280. — Grösse: 17×11×5,5 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 18. — Stoff: ungeglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: neu und rein. — Verzierungen: fehlen. — Schreiber: der Priester Stephanos. — Besitzer: der Schreiber. — Schreibort: Kaxo Kharvansara. — Datum: 1251 (= 1766). — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Soyomon Melik-Abrahamian.

Salomons Bücher (Prediger, Hohes Lied, Weisheit, Sprüche); Apostelbriefe und Kalenderkunde.

Cod. Arm. 33. — Blätter: 125. — Grösse: 15×11×2 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 20. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Verzierungen: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: 1196 (= 1747). — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Soyomon Melik-Abrahamian.

Buch der Physiognomie des ganzen menschlichen Körpers, verfasst von Gioan Batista Bortagno und abgekürzt von Francesco Stellnato, übersetzt von Johannes Vardapet aus Konstantinopel. (Auch einige Nachweisungen aus Galianus).

Cod. Arm. 34. — Blätter: 194 (auch 4 Pergament-Schutzblätter). — Grösse: 20,5×15×4.5 cm (Text in 2 Kolumnen, je 15,5×5 cm.) — Schrift Rundschrift. — Zeilen: 24. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: wenig zerstört, aber der Text nicht beschädigt. — Verzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: der Priester Mxithar. — Schreibort: Nanentzdorf in Moks. — Datum: 1132 (= 1683). — Besitzer: unbekannt. — Hauptnachschrift: S. 194a. — Jetziger Besitzer: Soyomon Melik-Abrahamian.

Psalterium, Havatov Xostovanim, Brevier, Missale, Kalenderkunde und Evangelienausweis.

Cod. Arm. 35. — Blätter: 389. — Grösse: 24×19×8 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 19×6,5 cm.) — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 30. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut, nur einige Blätter fehlen. — Randverzierungen und Arabesken: nicht gut. — Anfangsbuchstaben: rot und grün. (1 Pergament-Schutzblatt.) — Schreiber: der Priester Minas. — Schreibort: Eynkeandorf in Ečanan. — Besitzer: Kloster Stathe. — Datum: 1062 (= 1613). — Hauptnachschrift: S. 389a—b. — Jetziger Besitzer: Soyomon Melik-Abrahamian.

Leben der Väter (die Reste s. unten S. 99).

Cod. Arm. 36. — Blätter: 261. — Grösse: 15×10×6 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 17. — Stoff: ordinäres Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: schlecht. — Verzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot. — Scheiberin: Mariam. — Besitzer: ihr Onkel, der Bischof Markos. — Schreibort: Xanacaxdorf in Khaštsy. — Datum: 1096 (= 1647). — Hauptnachschrift: S. 260—261. — Jetziger Besitzer: Soyomon Melik-Abrahamian.

Gedichte des hl. Nerses Šnorhali.

Cod. Arm. 37. — Bläter: 53. — Grösse: 22×18×0,7 cm. — Schrift: alte Kurrentschrift. — Zeilen: bis 30. — Stoff: Papier. — Einband: Papierdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Verzierungen, Nachschriften usw.: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: XIX. Jahrh.? — Jetziger Besitzer: Soyomon Melik-Abrahamian.

Zauberbuch.

Cod. Arm. 38. — Blätter: 299. — Grösse: 30,5×18×3 cm. — Schrift: Kurrentschrift. — Zeilen: 24—25. — Stoff: Papier. — Einband: Pappendeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. Verzierungen und Nachschriften: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: XIX. Jahrhundert? — Jetziger Besitzer: Soyomon Melik-Abrahamian.

Axtarkh oder Zauberbuch.

Cod. Arm. 39. — Blätter: 668. — Grösse: 31×21×17 (Text in 2 Kolumnen, je 24×6,5 cm). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 39. — Stoff: dickes und geglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: zerstört. — Randverzierungen und Zierschriften: viel, aber nicht gut. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: verschiedene, wie: Ťazar oder Ťazarik, Andrēas, Yovhannēs und andere Unbekannte. — Maler: Minas. — Schreibort: Insel Lim, Khajberunikh und Umgebung. — Datum: 1452—1457. — Besitzer: Mahtesi Stephannos Ťarišah. — Jetziger Besitzer: Soyomon Melik-Abrahamian.

Martyrologium.

Cod. Arm. 40. — Blätter: 413. — Grösse: 14,5×11×5 cm. — Schrift: Kursiv- und Rundschrift — Zeilen: 17—21. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut, nur einige Blätter fehlen. — Verzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot. — Nachschriften: fehlen. — Schreiber usw: unbekannt. — Jetziger Besitzer: Soyomon Melik-Abrahamian.

Wörterbuch.

Cod. Arm. 41. — Blätter: 146. — Grösse: 15×10×3,5 cm. — Schrift: Kursiv- und Rundschrift. — Zeilen: 20—23. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut — Randverzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot (von Bl. 107 an). — Zierschriften: von Bl. 107 an. — Datum, Schreiber usw.: unbekannt. — Hauptnachschrift fehlt (s. aber unten S. 107). — Jetziger Besitzer: Soyoman Melik-Abrahamian.

Liederbuch (auch zwei Kanonen aus Rituale, d. h. Begräbnis und Kinderbegräbnis. S. 2—17). Zusammengebunden ein im Jahre 1700. gedrucktes Buch.

Cod. Arm. 42. — Blätter: 119. — Grösse: 14,5×10×3,5 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 15. — Stoff: Pergament. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug (1 Pergament-Schutzblatt). — Zustand: sehr schlecht. — Randverzierungen usw.: ohne Farbe. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: Karapet? — Datum usw.: unbekannt. — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Brüder Aleksan und Haruthiun Afthandilian.

Rituale.

Cod. Arm. 43. — Blätter: 130. — Grösse: 20×13×25, cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 31. — Stoff: Papier. — Einband: Pappendeckel mit Lederüberzug. — Zustand: ziemlich gut. — Randverzierungen: fehlen. — Bilder: unschön. — Anfangsbuchstaben: rosenrot. — Schreiber: Stephannos. — Schreibort: Konstantinopel. — Datum: 1776. — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Brüder Aleksan und Haruthiun Afthandilian.

Axtarkh oder Zauberbuch.

Cod. Arm. 44. — Blätter: 421. — Grösse: 27×17×8 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 21×6 cm). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 34—36. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut, nur einige Blätter fehlen — Randverzierungen: wenig und nicht gut. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: Mkrtič Vardapet aus Mecoph. — Datum: vor 1702. — Schreibort und Besitzer: unbekannt. — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Ťazar Melik-Babaǰanian.

Lectionarium.

Cod. Arm. 45. — Blätter: 176. — Grösse: 16×10×4 cm. — Schrift: alte Kurrentschrift. — Zeilen: 16—19. — Stoff: dickes und ungeglättetes Papier. — Einband: Pappendeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Verzierungen usw.: fehlen. — Schreiber usw.: unbekannt. — Datum: 1299 (= 1850). — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Sisak Bžškian.

Apocrypha des Alten Testamentes.

Cod. Arm. 46. — Blätter: 86. — Grösse: 21×16,5×1.3 cm. — Schrift: Kurrentschrift. — Zeilen: 25. — Stoff: Papier. — Einband: Pappendeckel. — Zustand: neu. — Verzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: manchmal veilchenblau. — Schreiber: Mkrtič Bžškian. — Schreibort: Tauris. — Datum: 1880. — Jetziger Besitzer: Sisak Bžškian.

Sammelwerk (Lieder, Fabeln, Anekdoten, Frage des hl. Basilius, des hl. Gregor und der heiligen Maria usw.).

Cod. Arm. 47. — Blätter: 217. — Grösse: 8×6×3 cm. — Schrift: sehr schöne Rundschrift. — Zeilen: 23. — Stoff: geglättetes Pergament. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen: (134). Bilder an den Rändern (63), grosse Bilder (11), Arabesken (8): sehr schön. — Schreiber usw.: unbekannt. — Nachschriften: fehlen. — Jetziger Besitzer: Vardan Vardanian.

Psalterium.

Cod. Arm. 48. — Blätter: 437. — Grösse: 35×26×9 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 27×9 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 33. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut, aber der Einband zerstört. — Randverzierungen und Arabesken: zahlreich, aber ohne Farbe. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: Karapet abeya. — Datum: 870 (= 1421). — Besitzer: Yovhannes. — Schreibort: Yayeth, im Kloster Surb-Yakob. — Hauptnachschrift: S. 187 und 434. — Jetziger Besitzer: Avetis Balalian.

Lectionarium.

Cod. Arm. 49. — Blätter: 337. — Grösse: 20,5×15×5 cm. (Text in 2 Kolumnen je 15×4.5 cm). — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 29. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug, jetzt zerstört (2 Pergament-Schutzblätter). — Zustand: wenig beschädigt. — Verzierungen: fast fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: Priester Karapet aus Tokat. — Besitzer: Nersēs Vartapet aus Sebastia. — Schreibort: Haleb. — Datum: 1631 und 1633. Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Davith Šahgeldian.

Erklärung des Evangeliums des Matthäus, philosophische Werke des Davidh Anyayths, Kalenderkunde, Predigten und Testament des Leidens Christi.

Cod. Arm. 50. — Blätter: 73. — Grösse: 19×12×1 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Stoff: Papier. — Einband: Pappendeckel. — Zustand: sehr gut. — Verzierungen: fehlen. — Schreiber: Yovhannēs. — Besitzer: Bischof Stephannos Enovkhan aus Tiflis. — Datum: 1820. — Nachschriften: fehlen. — Jetzige Besitzerin: Frau Eranuhi Goroyian.

Das Wesen der Kirche, verfasst von Margar Zakharia Xojentz aus Erivan.

Cod. Arm. 51. — Blätter: 377. — Grösse: 16×11×4 cm. — Schrift: kleine Kursivschrift. — Zeilen: 26. — Stoff: geglättetes Papier. — Einband: jetzt fehlt. — Zustand: gut, nur einige Blätter fehlen. — Verzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot. — Hauptnachschrift: fehlt. — Schreiber: Abraham Vardapet aus Balat (in Konstantinopel). — Besitzer: der Schreiber. — Schreibort: Jerusalem. — Datum: 1187 (= 1738). Jetziger Besitzer: Davith Šahgeldian.

Sammelwerk (Inhaltsverzeichnis s. unten S. 116—117).

Cod. Arm. 52. — Blätter: 189. — Grösse: 12×9×3 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 8×2,5 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 21. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug, jetzt zerstört. — Zustand: schlecht, einige Blätter fehlen. — Randverzierungen usw.: gut. — Schreiber: Yovhannēs. — Schreibort und Besitzer: unbekannt. — Datum: unbekannt, aber vor 1724. — Hauptnachschrift: ist verloren. — Jetziger Besitzer: Priester Hmayeak Nersēsian.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 53. — Blätter: 195. — Grösse: 13×10×4 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 13. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr schlecht. — Verzierungen: fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: der Diakon Nikoyayos. — Besitzer usw.: unbekannt. — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Priester Hmayeak Nersēsian.

Psalterium.

Cod. Arm. 54. — Blätter: 100. — Grösse 12×9×2,5 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 20. — Stoff: dünnes und geglättetes Pergament. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut, aber einige Blätter fehlen. — Randverzierungen usw.: gut. — Anfangsbuchstaben: rot, rosenrot, blau, vergoldet. — Schreiber usw.: unbekannt. — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Priester Hmayeak Nersēsian.

Kirchenbuch.

Cod. Arm. 55. — Blätter: 243. — Grösse: 22×18×6 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 15×5 cm). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 22. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug (4 Pergament-Schutzblätter). — Zustand: schlecht, am Ende ganz unbrauchbar. — Verzierungen, Bilder usw.: sehr schlecht. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: Martiros. — Besitzer: Priester Margar — Schreibort: Bex-Dorf in Ajnnan. — Datum: 1063 (= 1614). — Hauptnachschrift: S. 240—241. — Jetziger Besitzer: Priester Hmayeak Nersēsian.

Tetra Evangelium.

Cod. Arm. 56. — Blätter: 529. — Grösse: 30×21×13 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 25×7 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 39. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: zerstört, einige Blätter fehlen. — Verzierungen: nicht schön. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: Priester Mathēos. — Besitzer: Stephannos Erzbischof von Goythan. — Schreibort: Agulis. — Datum: 896 (= 1447). — Hauptnachschrift: S. 527b—529b. — Jetziger Besitzer: Priester Hmayeak Nersēsian.

Tonakan, d. h. Reden für jeden Feiertag.

Cod Arm. 57. — Blätter: 173. — Gröse: 16×12×3 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 21. — Stoff: Paper — Einband: fehlt. — Zustand: sehr schlecht, unbrauchbar. — Randverzierungen, Arabesken: wenig und nicht schön. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber, Besitzer, Datum und Schreibort: unbekannt. — Jetziger Besitzer: Yakob.

Rituale.

Cod. Arm. 58. — Blätter: 156. — Grösse: 16×11×2,5 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 22. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: neu und gut. — Randverzierungen usw.: fehlen. — Anfangsbuchstaben: rosenrot. — Schreiber: Simēon Vardapet aus Erivan. — Besitzer: der Schreiber. — Schreibort: Ejmiacin? — Datum: 1199 (= 1750). — Hauptnachschrift: S. 285—287. — Jetziger Besitzer: Alek'san Avetean.

Erklärung des Proclus Diadochus.

Cod. Arm. 59. — Blätter: 524. — Grösse: 40×27×8 cm. (Text in 2 Kulumnen, je 29×8,5 cm.) — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 35. — Stoff: schlechtes Papier. — Einband: weggefallen. — Zustand: schlecht. — Randverzierungen und Arabesken: ziemlich gut. — Anfangsbuchstaben: rot und rosenrot. — Schreiber: Sargis. — Besitzer: Ter Azarias, Ter Yakob und Ter Yohan. — Schreibort: unbekannt. — Datum: unbekannt. — Jetziger Besitzer: Alek'san Avetean.

Martyrologium.

Cod. Arm. 60. — Blätter: 40. — Grösse: 16×11×0,5 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 20. — Stoff: dickes, ungeglättetes Papier. — Einband: fehlt. — Zustand: ziemlich gut. — Randverzierungen usw.: fehlen. — Schreiber: Karapet. — Besitzer: der Schreiber. — Schreibort: unbekannt. — Datum: 1238 (= 1789). — Hauptnachschrift: S. 39a. — Jetziger Besitzer: Alek'san Avetean.

Testament der Kreuzigung.

Cod. Arm. 61. — Papierrolle, 4,03 m lang, 12 cm breit. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: zusammen 342. — Stoff: Papier. — Einband: fehlt. — Zustand: der eine Teil beschädigt, der andere gut. — Randverzierungen: fehlen; 15 Bilder, sehr schön. — Anfangsbuchstaben: dunkelrot. — Schreiber und Besitzer: tiraçu Georg. — Schreibort und Datum: unbekannt. — Jetziger Besitzer: Senek'erim Ter-Yakobean.

Zaubergebetrolle.

Cod. Arm. 62. — Blätter: 165. — Grösse: 22,5×17,5×3 cm. — Schrift: Kurrentschrift. — Zeilen: 20—32. — Stoff: blaues, ungeglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Randverzierungen usw.: fehlen. — Schreiber: Daniel dpir Melk'onean. — Schreibort: Tauriz. — Besitzer: der Schreiber. — Datum: 1840. — Hauptnachrift: S. 364—5. — Jetziger Besitzer: Mušeу Šahbazean.

Geschichte des Yovhannes kat'olikos.

Cod. Arm. 63. — Blätter: 62. — Grösse: 20×14×1 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 28. — Stoff: Papier. — Einband: Pappendeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Randverzierungen usw.: fehlen. — Anfangsbuchstaben: Rundschrift. — Schreiber: Hanna von Amasia. — Schreibort: Kloster von Sis. — Besitzer: der Schreiber oder das Kloster von Sis. — Datum: 1234 (= 1785). — Hauptnachschrift: S. 108—110 und 110—111. — Jetziger Besitzer: Neriman Melik'-Zohrabean.

Erklärung Jonans.

Cod. Arm. 64. — Blätter: 316. — Grösse: 22×16×5 cm. (Text in 2 Kolumnen, je 15×5 cm). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 20—22. — Stoff: gutes Papier. — Einband: jetzt Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Randverzierungen, Arabesken und Bilder: zusammen 458, ziemlich gut. — Anfangsbuchstaben: rot, vergoldet, blau und rosenrot. — Schreiber: Eγia von Marsivan. — Schreibort: Tokat. — Besitzer: Oskan von Astapat. — Datum: 1162 (= 1713). — Hauptnachschrift: S. 313a—316a. — Jetzige Besitzer: Yohan T'amzarian.

Tetra-Evangelium,

Cod. Arm. 65. — Blätter: 213. — Grösse: 12×9×5 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 16. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Randverzierungen usw.: fehlen. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber und Schreibort: unbekannt. — Besitzer: der Mönch Alek'san. — Datum: vor 1625. — Hauptnachschrift: fehlt. — Jetziger Besitzer: Tigran T'ovmasean.

Gedichte von Nersēs Šnorhali und von anderen (s. unten S. 131).

Cod. Arm. 66. — Blätter: 252. — Grösse: 20×15,5×5,5. cm. (Text in 2 Kolumnen, je 16×5 cm.). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 21. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Einband: wenig beschädigt. — Randverzierungen usw.: gut. — Anfangsbuchstaben: rosenrot und dunkelrot. — Schreiber: Anania a'beya. — Schreibort: Kloster von Hermon. — Besitzer: der Priester Step'anos. — Datum: 918 (1469). — Hauptnachschrift: S. 249b—250b. — Jetziger Besitzer: Misak' Ter-Abrahamean.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 67. — Blätter: 153. — Grösse 15×11×4 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 25 und 17. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: veraltet, schmutzig und beschädigt. — Randverzierungen und Arabesken: wenig und unschön. — Anfangsbuchstaben: rot, rosenrot und indigoblau. — Schreiber, Schreibort und Besitzer: unbekannt. — Datum: 1112 (= 1663). — Jetziger Besitzer: Misak' Ter-Abrahamean.

Sammelwerk (enthält: Kirchenbuch, Kalenderkunde, Traumdeutungen usw. s. unter S. 133).

Cod. Arm. 68. — Blätter: 229. — Grösse: 10×7×4 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 20. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut, nur einige Blätter fehlen; Einband ist zerstört. — Randverzierungen usw.: wenig und unschön. — Anfangsbuchstaben: rosenrot und dunkelrot. — Schreiber, Schreibort, Besitzer und Datum: unbekannt, weil keine Nachschrift. — Jetziger Besitzer: Misak' Ter-Abrahamean.

Psalterium.

Cod. Arm 69. — Blätter: 292. — Grösse: 32×22×6 cm (Text in 2 Kolumnen, je 23×6,5 cm). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 31—33. — Stoff: Papier. — Einband: fehlt; der alte Holzdeckel ist abgeschnitten. — Zustand: viele Blätter fehlen, aber der Text ist nicht beschädigt. — Randverzierungen usw.: nicht sehr gut. — Anfangsbuchstaben: dunkelrot, grün und blau. — Schreiber: der Priester Aristakes. — Schreibort: unbekannt. — Besitzer: der Priester Margare. — Datum: unbekannt, aber vor 1712. — Jetziger Besitzer: Misak' Ter-Abrahamean.

Lectionarium.

Cod. Arm. 70. — Blätter: 328. — Grösse: 18×14×6 cm (Text in 2 Kolumnen, je 13,5×4 cm). — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 21. — Stoff: Papier. — Einband: fehlt. — Zustand: schlecht. Randverzierungen usw.: schlecht. — Anfangsbuchstaben: rot, rosenrot, grünlichblau. — Schreiber und Besitzer: der Priester Yakob. — Schreibort: unbekannt. — Datum: 802 (= 1453) — Jetziger Besitzer: Yosep' Movsisean.

Tetra-Evangelium.

Cod. Arm. 71. — Blätter: 154 — Grösse: 16×12×4 cm. — Schrift: Rundschrift. — Zeilen: 17. — Stoff: Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: ziemlich gut. — Randverzierungen usw.: wenig und nicht gut. — Anfangsbuchstaben: rot. — Schreiber: der Priester Step'anos. — Schreibort: Amit. — Besitzer: ein Priester. — Datum: 813 (= 1364). — Hauptnaschrift: S. 153b. — Jetziger Besitzer: Mr. Wilson.

Rituale.

Cod. Arm. 72. — Blätter: 147. — Grösse: 10×7,5×3 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 11. — Stoff: Papier. — Einband: Pappendeckel mit Lederüberzug. — Zustand: gut. — Randverzierungen und Arabesken: fehlen; es gibt 20 grosse Bilder, die aus einem lateinischen Buch abgeschnitten und hier eingeschaltet sind. — Anfangsbuchstaben: blau. — Schreiber: Melk'on. — Schreibort, Besitzer und Datum: unbekannt. — Jetziger Besitzer: Nikola Ter-Ohanean.

Gebetbuch.

Cod. Arm. 73. — Blätter: 87. — Grösse: 15×10×1 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 15. — Stoff: Papier. — Einband: fehlt. — Zustand: gut und rein. — Randverzierungen usw.: fehlen.

— Anfangsbuchstaben: nur rot. — Schreiber: Yovhannes. — Schreibort und Besitzer: unbekannt. — Datum: 1128 (= 1679). — Hauptnachschrift: S. 87a. — Jetziger Besitzer: Ṭazar Melikʿ-Babajanean.

Traumdeutungen und Beschreibung der hl. Orte; Gedichte auf Jerusalem.

Cod. Arm. 74. — Blätter: 184. — Grösse: 26×18×5 cm. — Schrift: sehr schöne Rundschrift. — Zeilen: 17—18. — Stoff: gutes und geglättetes Papier. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen und Arabesken: fehlen. — Viele wissenschaftliche Bilder. — Schreiber: der Priester Tʿoros. — Schreibort: Hauptstadt Sis. — Besitzer: Smbat III. König von Kilikien. — Datum: 1295—8. — Hauptnachschrift: S. 183b—184b. — Jetziger Besitzer: Schneider Širmazan.

Tierarzneikunde.

Cod. Arm. 75. — Blätter: 560. — Grösser 20,5×15,5×3 cm. — Schrift: Kursivschrift. — Zeilen: 28. — Stoff: Papier. — Einband: Pappendeckel mit Lederüberzug. — Zustand: sehr gut. — Randverzierungen und Arabesken: wenig und moderne Kunst. — Anfangsbuchstaben: Rundschrift. — Schreiber: der Diakon Tʿovmas. — Schreibort: Konstantinopel. — Besitzer: Poṛos Vartapet aus Orient. — Datum: 1817. — Jetziger Besitzer: Tigran Melikʿ Zohrabean.

Predigtbuch.

ՅՈՒՅՑԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԱՅ

ԹԱՒՐԻՋԻ

ՑՈՒՑԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳԻՐԱՑ

ԹԱՒՐԻԶԻ

Թաւրիզի Հայերէն ձեռագիրներուն վրայ առաջին անգամ ուշ դարձնուլն եղած է Հանգուցեալ Պարգիս Հայկունի, որ իր "Բագրեւանդ" աշխատութեան մէջ (տպ. Էջմիածին, 1894) էջ 369—384 բաւական ընդարձակ կերպով կը խօսի 14 Հայ ձեռագիրներու վրայ։ Երկրորդն է Խաչիկ վրդ. Դաղեան, որուն Ժողովածուներուն Ցուցակը հրատարակեց Յակոբ Թօփճեան։ (Տես Ցուցակ Ժողովածուաց Դաղեան Խաչիկ վարդապետի, Վաղարշապատ 1900)։ Այս աշխատութեան Բ. մասին մէջ՝ էջ 49բ—51բ, թիւ 33—73 համարներով մէջ կը բերուի Թաւրիզ գտնուած 43 Հայ ձեռագիրներու պարզ ցանկ մը։ Երրորդն է Յենէքերիմ Տէր-Յակոբեան, ուսուցիչ, այժմ ուսանող Գերմանիոյ մէջ, որ աչքէ անցուցած է Թաւրիզի ձեռագիրներէն շատերը, ոմանց իջահամարները գրած, բայց իր աշխատութեան արդիւնքը հրատարակած չէ։

Չորրորդը կ'ըլլամ ես։

Այս աշխատութիւնը պատրաստած եմ 1905—6 թուականն, երբ Արամեան դպրոցի ուսուցչական պաշտօնով կը գտնուէի Թաւրիզ. Ղալայի կամ Բերդաթաղի գրադարան ընթերցարանը գտնուելով նոյն Արամեան դպրոցին մէջ, բնական էր որ ցուցակագրութիւնս սկսէի այս տեղէն։ Գրադարանապետ Պր. Յովսէփ Յովհաննիսեան ամենայն պատրաստականութեամբ իմ տրամադրութեանս տակ դրաւ Ձեռագիրներու ամբողջ հաւաքածոյքը, որ մէջ թուագրուած եւ ոչ ալ որ եւ իցէ տումարի մէջ արձանագրուած էր։

Ջերմապէս շնորհակալ եմ իրեն։

Նոյն ժամանակ գրադարանն ունէր 49 ձեռագիր, եւ երկու ալ հատակոտորք, որ երրորդ ցուցակագրողը միւսներուն հետ խառնած էր։ Հատակոտորները բաժնեցի եւ առանձին ծրարեցի. ձեռագիրներուն թուահամարներ դրի եւ առանձին պիտակներով իւրաքանչիւրին կոնակին վրայ կպցուցի։ Կողին ներքին երեսները, ուրիշ պիտակներով, շատ անգամ ալ ձեռագիրներուն մէջ նշանակեցի "Ձեռագիրք Գրադարանին Ղալայի", թիւը, անունը եւ գրութեան թուականը։

Արամեան դպրոցին կից է Թաւրիզի առաջնորդարանը, որ այն ժամանակ ունէր 14 ձեռագիր։ Հոս պէտք է հրապարակաւ գովեստ յայտնեմ Թաւրիզի Թեմական խորհուրդին, որ կարողացածին չափ դժուարութիւններ հանեց յիշեալ 14 ձեռագիրներու ցուցակագրութեան համար։ Առաջնորդ Մաշտոց վրդ. Փափազեանի եւ առաջնորդարանի քարտուղար Պր. Մկրտում Սահակեանի շնորհիւ միայն կարելի եղաւ ինձ Բոլոր-Բոլոր ստանալ նոյն ձեռագիրները եւ նախորդներուն նման թուագրել ու ցուցակագրել։ Նոյն միջոցին Մաշտոց վրդ. Սալմաստի գաւառն անցնելով, վերադարձին իր հետ բերաւ 5 նոր ձեռագիր, որ Սաւրա գիւղի աւագ քահանայ Ս. Յովհաննէս Տէր-Յակոբեան նուիրած էր իրեն։ Հայր Սուրբն ալ նուիրեց Առաջնորդարանին, որով ձեռագիրներուն թիւը եղաւ 19։

Ասկէ անցայ Լիլաւայի Գրադարանը։ Ինձ պատասխանեցին թէ ձեռագիր չունին։ Գրադարանին մէկ անկիւնը հինցած տոլոգ մը կար, ուր նետած էին զանազան անպէտք թուղթեր։ Պրպտելով այդ թուղթերը, գտայ երեք ձեռագիր. ասոնք ալ թուագրելով ու ցուցակագրելով՝ յանձնեցի Գրադարանապետին, յայտնելով որ ասոնք շատ աւելի արժէքաւոր բաներ են քան խումբ մը տպագրեալ գրքեր, որ այնպէս պատուով կը պահէին դարակներուն մէջ, եւ խնդրեցի որ անոնց շարքը դասեն։ Զգիտեմ թէ իմ խնդիրքս յարգուեցաւ։ Աւելցնեմ միայն որ նոյն երեք ձեռագիրներէն երկուքը Տաղարաններ ըլլալով, անոնց պարունակած բոլոր տաղերը արտագրած եմ, ինչպէս [illegible] [illegible] [illegible]։

Դիմելով Լիլաւայի Ս. Սարգիս եկեղեցին, իմացայ որ հոս ալ կայ վեց ձեռագիր։ Ո՛չ լոկ շնորհակալութիւն՝ աւագ քահանային, որ առանց նախապաշարմունքներէ վախնալու, ինձ յանձնեց օծուած, նուիրագործուած սուրբ գրքերը՝ թուագրելու եւ ցուցակագրելու համար։

Առաջնորդարանի եկեղեցին, որ կը կրէ Ս. Աստուածածնի անունը, միայն երկու ձեռագիր ունէր։

Ամենէն աւելի դժուար էր ձեռք անցնել մասնաւոր անձանց քով գտնուած ձեռագիրները։ Շնորհիւ Թաւրիզի մէջ ունեցած ընդարձակ ծանօթութեանս, շնորհիւ բազմաթիւ բարեկամներուս, ընկերներուս եւ աշակերտներուս, կարողացայ երկու տարուան ընթացքին մէջ ձեռք բերել 75 ձեռագիր, 32 անձանց քով։

Այս անձինքն են՝ այբուբենի կարգով.

1. Աղասեան Արմենակ. Ձեռ. թիւ 17։
2. Աւետեան Աղէքսան. Ձեռ. թ. 58, 59, 60։
3. Ալիթանդիլեան Աղէքսան եւ Յարութիւն. Ձեռ. թ. 42, 43։
4. Բալալեան Աւետիս. Ձեռ. թ. 48։
5. Բազդասարեան Աղէքսան. Ձեռ. թ. 6։
6. Բժշկեան Սիսակ. Ձեռ. թ. 14, 18, 25, 28, 45 46։
7. Բժշկեան Վահան. Ձեռ. թ. 1, 2։
8. Գոբոյեան Տիկին Եբանուհի. Ձեռ. թ. 50։
9. Գրիգորեան Սրապիոն. Ձեռ. թ. 24։
10. Թամդարեան Վահան. Ձեռ. թ. 61։
11. Թովմասեան Տիգրան. Ձեռ. թ. 65։
12. Մելիք-Աբրահամեան Սոլոմոն. Ձեռ. թ. 29, 30 31, 32, 33, 34, 35, 36 37, 38, 39, 40, 41։
13. Մելիք-Բաբաջանեան Ղազար. Ձեռ. թ. 44, 73։
14. Մելիք-Զոհրաբեան Ղարիսման (ասիկա յայտնի Ղարաբաղի Պողոս վարդապետի եղբօր Համբարձումի որդւոյն Սա. Նեղոսեանցի թոռն է). Ձեռ. թ. 63։
15. Մելիք-Զոհրաբեան Տիգրան (նախորդին եղբայրը). Ձեռ. 3, 4, 5, 7, 10, 11, 75։
16. Մովսիսեան Յովսէփ. Ձեռ. թ. 70։
17. Յակոբ ոմն. Ձեռ. թ. 57։
18. Յովհաննէսեան Կարապետ, Բագլատ եւ Սիսակ եղբայրներ. Ձեռ. թ. 13։
19. Յովհաննէսեան Յովհաննէս. Ձեռ. թ. 23։
20. Ղերսէսեան Ս. Հմայեակ քհ. Ձեռ. թ. 52—56։
21. Շահբազեան Մուշեղ. Ձեռ. թ. 62։
22. Շահգելդեան Դաւիթ. Ձեռ. թ. 49, 51։
23. Շիրմազան գերեակ. Ձեռ. թ. 74։
24. Սարաճեան Խաչիկ. Ձեռ. թ. 9։
25. Սարաֆեան Գաբրիէլ. Ձեռ. թ. 15, 16։
26. Վարգանեան Վարդան. Ձեռ. թ. 47։
27. Վիլսան ամերիկացի. Ձեռ. թ. 71։

28. Տէր-Աբրահամեան Միսաք. Ձեռ. Թ. 66—69։
29. Տէր-Կարապետեան Համբարձում. Ձեռ. Թ. 19—22, 26, 27։
30. Տէր-Յակոբեան Սենեքերիմ. Ձեռ. Թ. 61։
31. Տէր-Օհանեան Ալէքսան. Ձեռ. Թ. 8, 12։
32. Տէր-Օհանեան Նիկոլա. Ձեռ. Թ. 72։

Շեմ կրնար պնդել թէ տեսած ըլլամ Թաւրիզի մէջ գտնուած բոլոր մասնաւոր ձեռագիրները. ընդհակառակը անշուշտ կը գտնուին դեռ զանազան խուլ անկիւններու մէջ թաքնուած հայ ձեռագիրներ, ասոնց թիւը սակայն չեմ կարծեր որ մեծ բան մը ըլլայ։ Օրինակի համար Ղազար Մելիք-Բաբաջանեանի գուսան՝ Օր. Սաթենիկ կը պատմէր թէ իրենք ունեցեր են խոշոր ձեռագիր մը, որուն կախարդական զօրութիւն մը կը վերագրեն եղեր եւ զոր տան պատին մէջ հիւսելով ծածկեր են։ Գտնուեցան մի քանի աղքատ յետամնաց կանայք, որոնց համար լսեցի թէ ունին ձեռագիրներ, բայց արեւելեան պահպանողականութեամբ ծածկուեցան ու ծածկեցին ինձմէ զանոնք։

Այսպէս ուրեմն Թաւրիզի մէջ գտնուած եւ ցուցակագրուած հայ ձեռագիրներուն համագումարը եղաւ 156։ Ասոնց բոլորին մէջ ալ վերոգրեալ ձեւով պիտակներ փակցուցած եմ (Մասնաւորները՝ Ձեռագիրք Թաւրիզի՝ վերտառութեամբ) նշանակելով տեղը, թիւը, անունը եւ թուականը, որպէս զի ապագայ ցուցակագրողներուն դիւրութիւն տուած ըլլամ։

Ցուցակս հրատարակուիլ սկսաւ նախապէս Հանդէս Ամսօրեայ ուսումնասիրութիւն մէջ (1905, էջ 201—213, 265—275, 308—316, 370—375, 1906, էջ 18—19, 89—95, 176—180, 264—270, 377—383, 1907, էջ 39—42, 106—109, 238—241, 274—276, 1908, էջ 53—56, 79—83, 115—120, 204—207, 235—240, 266—270, 303—306, 328—332, 1909, էջ 71—74 եւ 181—185), որմէ կ՚արտատպուի այժմ։

Ցուցակս կը պարունակէ հետեւեալ մասերը.

Ա. Ցուցակ Ձեռագրաց Մատենադարանին Ղալայի կամ Բերդաթաղի. Թիւ 1—51. էջ 1—43։
Բ. Ցուցակ Ձեռագրաց Առաջնորդարանին Թաւրիզի. Թիւ 1—19, էջ 44—60։
Գ. Ցուցակ Ձեռագրաց Գրադարանին Լիլաւա Թաղի. Թիւ 1—3, էջ 61—63։
Դ. Ցուցակ Ձեռագրաց Ս. Սարգիս եկեղեցւոյն Լիլաւա Թաղի. Թիւ 1—6, էջ 64—69։
Ե. Ցուցակ Ձեռագրաց Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյն Ղալայի կամ Բերդաթաղի. Թիւ 1—2, էջ 70—76։
Զ. Ցուցակ Ձեռագրաց Մասնաւոր անձանց. Թիւ 1—75, էջ 77—138։

Ըստ նիւթի սոյն 156 ձեռագիրները կը բաժնուին հետեւեալ կերպով.

Ա. ԿՐՕՆԱԿԱՆ. ընդ ամէնը 103 հատ։

1. Աւետարան (32 հատ). Ա. 1, 2, 3, 12, 13, 15, 21, 23, 25, 28, 30, 32, 38, 40, 44, 50. Դ. 1—6. Ե. 1, 2. Զ. 8, 17, 29, 52, 55, 64, 66, 70։
2. Յոգմանն եւ թուղթք առաքելոց. Զ. 32.
3. Յաղմաս (3 հատ). Զ. 47, 53, 68.
4. Անկանոն Գիրք Հին Կտակարանի. Զ. 45.
5. Մեկնութիւն Հնգամատեանին. Ա. 31.
6. Մեկնութիւն ժբ. Մարգարէից. Ա. 16.
7. Մեկնութիւն Եզեկիէլի. Բ. 4.
8. Մեկնութիւն Յովհաննու. Զ. 63.
9. Մեկնութիւն Մատթէի. Զ. 49։
10. Ժամագիրք (Յաղմաս-Ցօնացոյց) (5 հատ). Ա. 7, 45. Բ. 16. Զ. 34, 54.
11. Մաշտոց (12 հատ). Ա. 24, 33, 35, 36, 42, 51. Բ. 2, 15, 19. Զ. 42, 57, 71.
12. Ճաշոց (4 հատ). Ա. 46. Զ. 44, 48, 69.
13. Յայտմաւուրք (5 հատ). Ա. 47, 48, 49. Զ. 39, 59.
14. Վարք հարանց (2 հատ). Բ. 1. Զ. 35.
15. Տօնական Զ. 56.
16. Տօնացոյց Զ. 13.
17. Աղօթագիրք (3 հատ). Զ. 11. 12, 72.
18. Կտակ խաչելութեան Ա. 10. Զ. 60.
19. Ցնծրինականք Զ. 73.
20. Բարոզգիրք (8 հատ). Ա. 4, 5, 8. 19, 29. Բ. 17. Զ. 7, 75.
21. Մեկնութիւն Պատարագի Ա. 6.
22. Խորհրդածութիւն Պատարագի Ա. 20.
23. Պատմութիւն ԺԲ առաքելոց Ա. 27.
24. Աստուածամատնութիւն Ա. 9.
25. Ընտաւ. Նորագոյն մնացմանց Ա. 10.
26. Գիրք մոլութեանց Զ. 31.
27. Համառօտ որպիսութիւն եկեղեցւոյ Զ. 50.
28. Յաղագս Աստուածային կատարելութեանց Զ. 10.
29. Աղբիւր բացեալ Ա. 26.
30. Կոչումն ընծայութեան Ա. 34.
31. Հաւատքումն վկայութեանց Բ. 13
32. Հարցմունք Ախանասի Գ. 1.
33. Համառօտ հաւատքումն հոգւոյ Զ. 3.
34. Ն. Շնորհալի (3 հատ) Ա. 14. Բ. 12. Զ. 65.
35. Ն. Լամբրոնացի Զ. 5.

Բ. ԳՐԱԿԱՆ-ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ. ընդ ամէնը 16 հատ։

1. Ն. Շնորհալւոյ քանք չափաւ Զ. 36.
2. Գանձարան Ա. 43.

3. Շարական Ա. 39. Զ. 6.
4. Ցաղաքան (8 հատ). Բ. 18. Գ. 2, 3. Զ. 1, 2, 16. 25. 41.
5. Մեղեդիք Զ. 9.
6. Գիրք Պիտոյից Զ. 4.
7. Խազտուր Ա. 41. Զ. 13.

Գ. ՊԱՏՄԱԿԱՆ. ընդ ամենը 5 հատ։

1. Խորենացի եւ Եղիշէ Ա. 22.
2. Միխայէլ ասորի Ա. 18.
3. Յովհ. կաթ. Զ. 62.
4. Պատմութիւն Աղէքսանդրի Զ. 14.
5. Գուսանագիրք Ա. 17.

Դ. ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ. ընդ ամենը 6 հատ։

1. Հաւաքածոյ փիլիսոփայական գրոց. Բ. 9.
2. Դաւիթ անյաղթ Զ. 49.
3. Յազագս Յաորդութեանց Զ. 4.
4. Մեկնութիւն Պրոկղի Զ. 58.
5. Բանք իմաստասիրականք Զ. 23.
6. Գիրք Պարապմանց Ա. 11.

Ե. ԳԻՏԱԿԱՆ (21 հատ)։

1. Բնագրութիւն Զ. 33։
2. Անատանաբուժութիւն Զ. 74.
3. Բժշկարան (6 հատ). Բ. 5. Զ. 14. 15, 19. 20, 26.
4. Ցօմարագիտութիւն Զ. 30, 49.
5. Լուսնացոյց Զ. 14.
6. Ռամզարկի գիրք Զ. 21.
7. Ցուցակ Ռամզարկի Զ. 37.
8. Վիճակարան Զ. 22.
9. Ախտարք (4 հատ). Զ. 27. 28, 38, 43.
10. Երազահան Զ. 73.
11. Համոյիլ Զ. 24, 61.

Զ. ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ (2 հատ)։

1. Բառարան Բ. 14. Զ. 40.

Է. ԱՌԱԿՆԵՐ (1 հատ)։

1. Առակագիրք Զ. 14.

Ը. ԱՑԼԵՒԱՑԼՔ (11 հատ)։

1. Ժողովածու Ա. 37. Բ. 3, 6, 7, 8, 10. 11. Զ. 18, 46, 51, 67.

Թուականը ծանօթ ձեռագիրներուն մէջ ամենահինն է Ա. 41 խազտեսրը, որ գրուած է 2Խթ = 1200 թուին, Եկեղեաց գաւառի Ս. Գէորգ գիւղը։ Միւսները՝ ըստ ժամանակագրութեան, կը բաժնուին հետեւեալ ձեւով.

ԺԳ. ԴԱՐ (2 հատ)։
Ա. 14. Զ. 74։

ԺԴ. ԴԱՐ (7 հատ)։
Ա. 1, 34, 42. Բ. 12. Ե. 1. Զ. 8, 71։

ԺԵ. ԴԱՐ (16 հատ)։
Ա. 12, 15, 25, 31? 38, 47? 48. Բ. 17. Գ. 2, 5, 17? 39. 48, 56, 66. 70։

ԺԶ. ԴԱՐ (5 հատ)։
Ա. 13, 24? Բ. 8? Գ. 1. Ե. 2.

ԺԷ. ԴԱՐ (28 հատ)։
Ա. 11, 28, 37, 39. Բ. 1. 6, 7, 11, 14. Գ. 1? Դ. 1. Զ. 4, 5, 9, 12, 14, 24, 29, 30, 31, 34, 35, 36, 49, 52, 55, 67, 73։

ԺԸ. ԴԱՐ (12 հատ)։
Ա. 16, 17, 29. Զ. 18, 32. 33. 43, 51, 58. 60, 63, 64։

ԺԹ. ԴԱՐ (24 հատ)։
Ա. 8, 9, 10, 19? 20? 26, 27. Գ. 2, 3. Զ. 1. 2, 10, 19, 20, 25, 2՞, 27, 37, 38, 45, 46, 50, 62, 75։

Մնացեալ 61 ձեռագիրներուն թուականը անծանօթ է. բայց ընդհանրապէս հին չեն. շատը կը պատկանի ԺԷ—ԺԹ դարերուն։ Աւետարաններուն մէջ կան այնպիսիները՝ որ կրնան շատ աւելի հին ըլլալ. յատկապէս շատ հին կ'երեւայ թիւ Ա. 44 մագաղաթեայ երկաթագիր Աւետարանը, որ Հաւաքածոյքին ամենահին ձեռագիրն ըլլալու է։

Հոս աւելորդ չեմ համարիր Ցուցակիս հետ համեմատութեան դնել Հայկունիի եւ Խաչիկ վրդ.ի Ցուցակները, որոնք ինձմէ աւելի հին ըլլալով՝ արդարեւ կու տան քանի մը կարեւոր յաւելուածական տեղեկութիւններ։

Հայկունիի ձեռագիրներն ու Ցուցակիս համապատասխանները են։

1. Մեկնութիւն Ցօնանու = Զ. 63.
2. Nr. 5 = Զ. 10.
3. Nr. 69 = Զ. 5.
4. Nr. 73 = Զ. 4.
5. Nr. 58 = Զ. 3.
6. Nr. 72 = Զ. 7։

Հոս Հայկունի կ'աւելցնէ թէ "Մի այլ գիրք եւս տեսայ որ ունէր մի բառարան մինչեւ Գ տառը գրուած. ուստի վերջը վիճակարան...„։ — Ասիկա առանձին գիրք չէ, այլ յիշեալ, Զ 7 ձեռագրին շարունակութիւնն է. հմմտ. վերը էջ 82ա։

Մուժումբար գիւղին երկու Աւետարանները յիշելէ յետոյ Հայկունի (էջ 382) կը դնէ "Այլ Աւետարանի մի յիշատակարան„։

որ է մեր Ա. 15։ Թէեւ Հայկունիի գրուածքը պարզ չէ, բայց կը թուի որ յիշեալ Աւետարանը Մուժումբարի եկեղեցւոյն կը վերաբերի, մանաւանդ որ Խաչիկ վրդ.ի Ցուցակին մէջ ալ (էջ 51բ) կ'ըսուի "Մուժումբարի գիւղի եկեղեցում 3, իսկ Սօհրուլ գիւղի եկեղեցում 2 Ս. Գրքեր"։ Ասկէ կը հետեւի որ յիշեալ Աւետարանը Մուժումբարէն բերուած է Թաւրիզ 1900 թուէն յետոյ եւ անցած Ղալայի գրադարանին։ Աւետարանին յիշատակարանը, ինչպէս կը տեսնուի մեր Ցուցակէն (էջ 16), շատ գէշ վիճակի մէջ է. այսպէս կը գտնէ նաեւ Հայկունի, որ մեզմէ պակաս յաջողած է կարդալու։ Միայն յիշատակարանին տակը գտնուած առուծախի խնդիրը, որ այժմ անհնարին է կարդալ, Հայկունին յաջողած է մասամբ իւիք վերծանելու, հետեւեալ ձեւով. "Ի արքեպիսկոպոսէն Ռ. գկն. տարաւ ՃԾ. լիտր ցորեն. խանջալ ՃԾ. գկն. գկնի. ապրիշումէ գոտիկ առաւ. Առաքել եպիսկոպոսէն . . ."։

Ասոր կը յաջորդէ (էջ 383) Ցուխուրզանի եկեղեցիէն բերուած Աւետարանի մը յիշատակարանը, որ է մեր Ա. 23։ Ըստ այսմ այս ձեռագիրն ալ նոյն գիւղէն բերուելով այժմ անցեր է Ղալայի գրադարանին։

Յաջորդ երկու ձեռագիրները (Աւետարան մը եւ Հակաճառութեան գիրքը) այժմ Թաւրիզի մէջ չեն։

Խաչիկ վարդապետի ձեռագիրներն իրենց թուահամարով ու մեր Ցուցակին համապատասխանները հետեւեալներն են.

Թիւ 33 = Ե. 1.

Թիւ 34. "Շարական մագաղաթեայ, բոլորգիր. նկարազարդ. գրուած է ՃԼԷ թուին, Ցարբերունեաց երկրում, Բերկրի քաղաքում, ձեռամբ կարապետ գրչի, Գրիգոր վարժապետի խուլ կոչուած օրինակից"։ — Այժմ Թաւրիզի մէջ չէ։

Թիւ 35 = Ա. 47, 49.

Թիւ 36 = Ա. 46.

Թիւ 37 = Ա. 34.

Թիւ 38. Գիրք Հարցմանց։ — Հկայ այժմ։

Թիւ 39. Աւետարան բոլորգիր. ՌՂ թուէն. — Հկայ։

Թիւ 40. Աւետարան բոլորգիր ՌՂ. — Հկայ։

Թիւ 41 = Ա. 3 կամ 32.

Թիւ 42 = Ա. 25.

Թիւ 43 (երեք օրինակ). = Առաջինը Ա. 32 կամ 3, երկրորդը անյայտ, երրորդը Ա. 1։

Թիւ 44 = Ա. 12.

Թիւ 45 = անյայտ.

Թիւ 46 = Ա. 7 կամ աւելի հաւանաբար Ա. 45.

Թիւ 47 = Ա. 50.

Թիւ 48 = Ա. 44.

Թիւ 49 = անյայտ.

Թիւ 50. Մաշտոց թուղթ. բոլորգիր. թուին ՌՃԼ. = անյայտ։

Թիւ 51. Քարոզգիրք Յովհաննու Ծաբեցւոյ. = Ա. 4.

Թիւ 52 = Ա. 16.

Թիւ 53 = Ա. 11.

Թիւ 54 = Ա. 43.

Թիւ 55 = Ա. 42.

Թիւ 56 = Ա. 48.

Թիւ 57 = Ա. 8.

Թիւ 58 = Ա. 9.

Թիւ 59 = Ա. 20.

Թիւ 60 = Ա. 31.

Թիւ 61 = Ա. 37.

Թիւ 62. "Թուղթ Պաւղոսի առաքելոյն. մագաղաթ. երկաթագիր. տեղի Դրազարկ, որ է Աւագ վանք. գրիչ Թորոս կրօնաւոր. թուական Հայոց ՌԻԲ"։ — Հկայ այժմ։

Թիւ 63. "Նոտրգիր. ժողովածու պատմութիւնք. Մովսիսի Խորենացւոյ, Եղիշէի, Փաւստոսի, եւ Վարդանայ Բարձրբերդցւոյ. թուական ՌՃԼԷ. Նորոգուած Եսայի կաթողիկոսի ձեռքով ՌՃԿԲԻ Ասպահան Ջուղայում"։ — Հկայ այժմ։

Թիւ 64 = Ա. 18.

Թիւ 65 = Ա. 17.

Թիւ 66 = Ա. 14.

Թիւ 67 = Զ. 3.

Թիւ 68 = Զ. 7.

Թիւ 69 = Զ. 5.

Թիւ 70 = Զ. 4.

Թիւ 71. "Գիրք արարեալ Պետրոս Վարդապետի Աղամալեան Նախիջեւանցոյ. Յակոբ Պատրիարքի Նիւթք քարոզից"։ — Հկայ այժմ (կամ թէ Զ. 75?)։

Թիւ 72 = Զ. 63.
Թիւ 73 = Զ. 11.

Ըստ Խաչիկ վարդապետի՝ վերի ձեռագիրներէն Թիւ 33—47 կը պատկանին Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյն (կամ Առաջնորդարանի՞ն). Թիւ 48—66 Արամեան գրչատան, իսկ Թիւ 67—73 Ղարիման Մելիք-Զոհրաբեանցի։ Սակայն այժմ՝ կորսուածները չհաշուելով, Թիւ 35—47 կը պատկանին Ղալայի (Արամեան) գրադարանին, իսկ Թիւ 67—70 եւ 73 կը պատկանին Տիգրան Մելիք-Զոհրաբեանցի։ Այսպիսի փոփոխութիւններ, մանաւանդ մասնաւոր անձանց ձեռագիրներու մէջ, շատ սովորական են։ Ցուցակիս հրատարակութիւնը դեռ աւարտած չէր, երբ Զ 13 ձեռագրին տէրերը պպ. կարապետ, Բագրատ եւ Սիսակ Յովհաննէսեանք՝ փոխադրուեցան Սպահան, իրենց ձեռագիրն ալ հետ տանելով[1]։ Ցարութիւն (այժմ վախճանեալ) եւ Գարեգին Սարաֆեանք (ընիկ Տրապիզոնցի) փոխադրուեցան Թեհրան, ուր տարին Զ 15 եւ 16 ձեռագիրները։ Զ 17 Աւետարանը վերադարձուեցաւ Մուժամբարի Աներեւոյթ մատուռը՝ ուրկէ բերուած էր։ Սենեքերիմ Տէր-Ցակոբեան անցաւ Գերմանիա ուսանելու, հետը տանելով Զ 61 ձեռագիրը։ Ուրիշ նման փոփոխութիւններ կրնան եղած ըլլալ եւ կ'ըլլան անշուշտ այսուհետեւ ալ։

Վերջացնելու համար յառաջաբանս, կ'ուզեմ յիշել մի քանի նկատողութիւն, որ եղան Հանդէսի խմբագրութեան եւ հմուտ հայագէտ Մեծ. Ղորայրի կողմէ։ — Հանդէս 1905, էջ 275 ծանօթութեան մէջ կը նկատէ թէ Ա. 32 Աւետարանին յիշատակարանին մէջ յիշուած Ստեփանոս Գոյներ Երիցանց այն անձն է որ աշակերտած է Գէորգ Սկեւռացւոյն կամ Լամբրոնացւոյն († 1301) եւ որմէ կը մնան քանի մը ուրիշ ձեռագիրներ՝ յայտնի թուականով։ Ասոնցմէ կրնայ հետեւցուիլ թէ յիշեալ Աւետարանը՝ որուն թուականը անծանօթ է, գրուած է 1280—1320 թուականներուն։

Ղորայր, Հանդ. 1908, էջ 156 կը նկատէ որ Զ 8 ձեռագրին ծաղկողը, որ ինքզինքը "Տէր Առաքեալ„ կը կոչէ, ոչ թէ սոսկ քահանայ մ'է, ինչպէս նշանակած եմ, այլ նոյն ինքն Առաքեալ եպիսկոպոս Սիւնեաց, որուն եղբայրը Բարսեղ քահանայ՝ սպաննուեր է պխբ = 1393 թուին. (տես Ցուցակ Հ. Ց. Տաշեանի, էջ 312ա, 795ա, 969բ, 1018բ, եւ Ազամգիրք Առաքելի Սիւնեցւոյ, հրատ. Հ. Մկրտիչ Պոտուրեանի, 1907, էջ 229, 270, 321, 327)։

Դարձեալ Ղորայր, Հանդ. 1907, էջ 220—221, կ'ուզէ երկու բառ Զ 63 ձեռագրին յիշատակարանին մէջէն, մ-ը-դ-ե-դ եւ յ-ա-ղ, որոնք տպագրական սխալմամբ մը տպուած էին "մարդանդամ?„ եւ "յարգ„։ Այս երկուքը՝ որ մինչեւ իսկ Հայկունիի արտագրութեան մէջ ուղիղ են (տես Բագրեւանդ, էջ 370 եւ 371), արդէն Ցուցակիս արտատպութեան մէջ ուղղուած էին[1]։ Հանդէսի մէջ սպրդած են նաեւ ուրիշ տառասխալներ, որոնք նմանապէս արտատպութեան մէջ ուղղուած են։ Անոնք որ կարելի չեղաւ ուղղել, կը դնեմ գրքիս վերջը՝ վրիպակներու ցանկին մէջ։

Նոր-Նախիջեւան
1909 Հոկտ. 22։

ՀՐԱՉԵԱՑ ԱՃԱՌԵԱՆ

---

[1] Այս ձեռագրին համար գրած եմ Ցուցակիս մէջ (էջ 86) թէ Վանեցի Յովհաննէս անուն անձը բերած է Սիպերիայէն, ուր աքսորուած էր Ռուս կառավարութեան կողմէ, երբեւ կուկնեան խմբին անդամներէն մէկը։ Բայց մոռցած եմ յիշել թէ կանխապէս Վանէն գովկաս բերած եւ անկէ ալ Սիպերիա տարած է։

[1] Եփրեմ կաթուղիկոսի այն յիշատակարանը շատ անգամ տպուած է այլեւայլ տեղեր, վերջին անգամ Բառնատեր, 1903, էջ 291—3, ուր նոյնպէս կը գտնենք մ-ը-դ-ե-դ եւ յ-ա-ղ։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑԱԽՑԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

Թ.	Նիւթ	Մեծութիւն	Գիր	Ժամանակ	Գրիչ	Տեղ	Տեր	Բովանդակութիւն
					Ա. ՅՈՒՅԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ԱՐԱՄԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ՂԱԼԱՅԻ ԿԱՄ ԲԵՐԴԱԹԱՂԻ			
		Ֆոլիո.						
1	բամբ. թղթ.	271 (22×19×5)	բոլորգիր	1330	Յովանէս	Ղազիթ գիւղ Բգնունեանց	Սարգիս քահանայ	Աւետարան
2	թուղթ	265 (24×18×7)	"	16274ն առաջ	?	?	Յովանէս կրօնաւոր	"
3	մագաղաթ	308 (18·5×14×5·5)	"	?	Պօղոս	Նորաշէնիք գիւղ	?	"
4	թուղթ	495 (20×15×8)	Նոտր	?	Կիւրեղ քհ. եւ Վասիլ վրդ.	?	Յովհաննէս քահանայ	Քարոզգիրք
5	"	616 (25×20×9)	բոլորգիր	1679ն առաջ	Մարկոս դպիր եւ Գրիգոր	?	Միրայել Վարդապետ	Քարոզգիրք Տաթեւացւոյ
6	"	183 (27×20×2·5)	Նոտր	?	?	?	?	Ղ. Լամբրոնացւոյ Մեկն. Պատարագի
7	"	225 (24×19·5×5·5)	բոլորգիր	1656ն առաջ	Առաքել ? եւ Վրթանէս	?	?	Ժամագիրք, Սաղմոս, Տաղարան
8	"	165 (33×21×2·5)	Նոտր	1820	Գէորգ Գանգամեան	Ս. Էջմիածին	Գրիչը	Քարոզգիրք Սիմէոն կիթղեա.
9	"	76 (27×19·5×1·5)	"	1824	Սարգիս Պուտուկեան	"	?	Աստուածաբանութիւն Փերթուսեանի
10	"	88 (32×22×2)	"	1817 եւ 1842	Խաչատուր եպս. եւ Մեսրոպ	Ս. Էջմիածին	?	Անասնոց Նորագտնի մասնաժանց եւ կարգ
11	"	274 (22×16×5)	բոլորգիր	1691	Աղաբիս գպիր	Նոր Ջուղայ	Գրիչը	Պարապմանց Կիւրղի
12	"	323 (27×19×7)	"	1434	Դաւիթ	Զմշկածագի Ընկուզեցոց ամապ.	?	Աւետարան
13	բամբ. թղթ.	195 (25·5×18×6·5)	"	1522	Իրրիանոս տրեզոյ	"	?	"
14	" "	385 (24×16×8)	"	1284	Կոստ(անդին) քհ.	Աստաս	Պաղտն Օշին իշխան	Գրութիւնք Ղ. Շիրաքացւոյ
15	" "	276 (25×18×7)	"	1484	Գրիգոր տրեզոյ	"	Յովանէս տրեզոյ	Աւետարան
16	թուղթ	327 (22×16×6)	Նոտր	1775	Գէորգ Նոպալ վրդ.	Վարագայ վանք	?	Մեկնութիւն Յհ. Մարգարէից
17	"	211 (21×15×4)	"	1701	Սարգիս եպիսկոպոս	Պոլիս	?	Դատաստանագիրք Ֆրա Մարգինոսի
18	"	337 (22×16×5)	"	1639ն առաջ	?	?	?	Միխայել սարկաւագ
19	"	112 (22×16×1)	"	?	?	?	?	Քարոզգիրք
20	"	125 (22×16×2)	"	?	?	?	?	Ղ. Լամբրոնացւոյ խորհրդածութիւն Ս. Պատարագի
21	"	339 (20×13×6)	բոլորգիր	?	?	?	?	Աւետարան
22	"	185 (20×15×3)	Նոտր	1689ն առաջ	?	?	?	Խաչնայի եւ Եղիշէ
23	"	287 (18×14×7)	բոլորգիր	1606ն առաջ	?	?	?	Աւետարան
24	"	242 (18×13×6)	"	1469ն յետոյ	?	?	?	Մաշտոց
25	բամբ. թղթ.	277 (18×13×6)	"	1496	Յովհաննէս տրեզոյ	Սարմնասվանք	Սարգան	Աւետարան
26	թուղթ	98 (20×16×2)	Նոտր	1838	Թովմա Սարգսեան	Պոլիս	?	Ադրիր բաղեալ
27	"	86 (21×16×1)	"	1835	?	?	?	Պատմութիւն ԺԲ. առապելոց
28	"	247 (18×16×5)	բոլորգիր	1687	Յովհաննէս	?	Եսվրի	Աւետարան
29	"	59 (22×17×1·2)	Նոտր	1791	Խաչատուր վրդ.	Ս. Թարգուշիանի վանք	?	Քարոզգիրք
30	"	293 (19×13×5)	բոլորգիր	?	?	?	?	Աւետարան
31	"	315 (18×14×6)	"	1534ն առաջ	Խաչատուր վրդ. ?	?	Յովհաննէս վարդապետ ?	Մեկնութիւն Հնգամատեանի
32	մագաղաթ	261 (19×14×6)	"	?	Թորոս քահանայ	?	Վարդան քահանայ	Աւետարան
33	թուղթ	173 (18×12×3)	"	?	Ղազար	?	Ղազար	Մաշտոց
34	"	140 (22×14×3·5)	անդամեան բլրգ.	1358ն յետոյ	Յակոբ Սարգսեան	?	Միհրան գրագրութեան	Կանոնք ընծայութեան
35	"	197 (17×11·5×5)	բոլորգիր	?	?	?	?	Մաշտոց
36	"	179 (14·5×11×5)	"	?	Յոհփանոս քահանայ	?	Յոհփանոս քահանայ ?	"
37	"	196 (15×10·5×3·5)	Նոտր	1631	Մխիթար եւ Դանիել եպս.	?	?	Ժամագիրք.
38	"	297 (14×9×6·5)	բոլորգիր	1416	Սարգիս եպիսկոպոս	?	?	Աւետարան
39	մագաղաթ	360 (11×8×6·5)	"	1638	Միքայել Եւդոկիացի	Պոլիս	?	Շարական
40	թուղթ	294 (10×7×5)	"	?	?	?	?	Աւետարան
41	մագաղաթ	209 (11×8×4)	"	1200	Մարգիս քահանայ	Եկեղեաց Ս. Գէորգ գիւղ	Քահանայ սեն	Խաղտեաց
42	բամբ. թղթ.	311 (29×21×10)	"	1321	Մատթէ քահանայ	Տաթեւ	Տաթեւի միաբանութիւնը	Մաշտոց Մաշտոց
43	թուղթ	425 (27×19×11)	"	?	Մկրտիչ	Մեծաբոյ վանք ?	Յակոբ եպիսկոպոս	Գանձարան
44	մագաղաթ	199 (31×24×8)	գլխագրիթ.	?	?	?	?	Աւետարան
45	թուղթ	231 (25×20×7)	բոլորգիր	1641ն առաջ	?	?	?	Ժամագիրք, Սաղմոս, Տաղարան
46	"	441 (31×22×10)	"	?	Սիմէոն	?	Մարմիրոս երէց	Ճաշոց
47	"	605 (39×25×13)	"	1418ն յետոյ	Յովհաննէս եւ Ղեւոնդ	?	Սարգիս քահանայ	Յայտնութիւն

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԱԽՏԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

Թ.	Նիւթ	Մեծութիւն	Գիր	Ժամանակ	Գրիչ	Տեղ	Տէր	Բովանդակութիւն
		Բոլոր						
48	Թուղթ	767 (34×25×11)	բոլորգիր	1438	Ագարիա եւ Մարգարայ	Էսխաւկիայի վանք	Յովհաննէս արքեպիսկոպոս	Յայտնութիւն
49	"	555 (39×28×18)	"	1418—1678	Աւետ եւ Գրիգոր	?	Թուտայ քհ. Խաչատուր եւ	"
50	"	51 (19×11)	"	?	?	?	Յակոբ վրդ.	
51	"	10 (21×15.5)	"	?	?	?	?	Աւետարանի Հատակագրեր
							?	Մաշտոցի Հատակագրեր

Բ. ՅՈՒՅԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԲԱՆԻՆ ԹԱՒՐԻԶՈՒ

Թ.	Նիւթ	Մեծութիւն	Գիր	Ժամանակ	Գրիչ	Տեղ	Տէր	Բովանդակութիւն
1	Թուղթ	489 (24×19×8)	բոլորգիր	1653	?	Շուռթ գիւղ Եղնէլափի	Վարդան քահանայ	Վարդ հոգեւոր
2	"	318 (24×19·5×6)	"	?	Մխիթար	?	?	Մաղր Մաշտոց
3	"	215 (20×14·5×4·5)	Դասր	?	?	?	?	ժողովածու
4	"	199 (20·5×15·5×2·5)	"	?	Յովհաննէս	?	?	Մեկնութիւն Եղեկիել մար-
5	"	58 (20×15×1)	անցման բլրգ.	?	?	?		գարէի
6	"	180 (20×15×3)	Դասր	1614	?	?	?	Բժշկարան
7	"	53¹ (19×12×6)	"	1667	Գրիգոր Տամատիրպի	Իշխով	Յովհաննէս քահանայ	ժողովածու
8	բամբ. թղթ.	190 (18×13·5×4·8)	բոլորգիր	1658էն առաջ	Պետրոս վրդ.	Էսխաւկիայի վանքը	Գրիչը	"
9	թուղթ	409 (16×12·5×6)	"	ԺԹ—ԺԶ դ.	Յովհաննէս քհ.	?	?	"
10	"	221 (14·5×10·5×3)	Դասր	ԺԹ—ԺԼ դ.	Մանուէլ	?	?	Փիլիսոփայական գրութիւնք
11	"	236 (14×9·5×3)	"	1630	Գաբրիէլ	?	?	ժողովածու
12	թղթ. եւ մագ.	239 (12·5×9×5)	բոլորգիր	1352	?	Նոր-Ջուղայ ?	Ջուղայեցի Պետրոս	"
13	թուղթ	167 (12×9×3)	Դասր	?	Կիրակոս քհ.	Ագրակու Խաչեցոց գիւղ	Կարապետ քհ.	Գրութիւնք Ս. Շնորհալւոյ
14	"	376 (10×7×5)	"	1678	?	?	?	Հաւատամքն վկայութեանց
15	"	266 (12×8×6)	բոլորգիր	?	Յովհաննէս աբեղայ	Շատրիկ ամառատեղ	Գրիչը	Բառաբան
16	"	175 (12×9×3)	"	?	?	?	?	Մաշտոց
17	բամբ. թղթ.	317 (13×9×6)	անցման բլրգ.	1441	?	?	?	ժամագիրք
18	մագաղաթ	87 (18·5×14×3)	Դասր	?	Դաւիթ	?	Գրիչը	Քարոզգիրք
19	թուղթ	316 (19×12×7)	բոլորգիր	?	?	?	?	Տաղարան եկեղեցական
						?	?	Մաղր Մաշտոց

Գ. ՅՈՒՅԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ԱԲՈՎԵԱՆ ԳՐԱԳԱՐԱՆԻՆ ԼԻԼԱՒԱ ԹԱՂԻ

Թ.	Նիւթ	Մեծութիւն	Գիր	Ժամանակ	Գրիչ	Տեղ	Տէր	Բովանդակութիւն
1	Թուղթ	165 (15×10×?)	Դասր	?	?	?	?	Հարցմունք Աթանասի
2	"	82 (15×10×1·5)	"	ԺԹ. դար	?	?	?	Տաղարան
3	"	62 16×10×1·3)	"	"	?	?	?	Տաղարան

Դ. ՅՈՒՅԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ Ս. ՍԱՐԳԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ԼԻԼԱՒԱ ԹԱՂԻ

Թ.	Նիւթ	Մեծութիւն	Գիր	Ժամանակ	Գրիչ	Տեղ	Տէր	Բովանդակութիւն
1	Թուղթ	279 (17×12×5)	բոլորգիր	1661	Յարութիւն դպիր	Դանձակու Քարթմանի գիւղ	Հարրապետ	Աւետարան
2	"	303 (20×15×6)	"	1450	Յովհաննէս քահանայ	Ընձէշ	Վարդան դրամապ	"
3	"	140 (23×16×5)	"	?	Յովհաննէս	?	?	"
4	"	204 (26×18×4)	"	1562	Պետրոս աբեղայ	Հաւատասէր Ընդուզակի գիւղ	Մարտիրոս Ոգիկ	"
5	"	257 (21×15×5)	"	1458	?	Ագրակու Ասփիսման գիւղ	Յովհաննէս աբեղայ	"
6	"	297 (25×19×7)	"	1683էն առաջ	?	?	?	"

Ե. ՅՈՒՅԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՂԱԼԱՏԻ ԿԱՄ ԲԵՐԳԱԹԱՂԻ

Թ.	Նիւթ	Մեծութիւն	Գիր	Ժամանակ	Գրիչ	Տեղ	Տէր	Բովանդակութիւն
1	Թուղթ	348 (38×27×11)	բոլորգիր	1311	Ծիր քահանայ	?	Գրիչը	Աւետարան
2	"	267 (21×16×7)	"	1581	Իսրայէլ եպիս.	Արատան Յարութի գիւղ	"	"

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԱԽՏԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

Թ.	Նիւթ	Մեծութիւն	Գիր	Ժամանակ	Գրիչ	Տեղ	Տէր	Բովանդակութիւն	Բզդի տէր
		Զ. ՅՈՒՅԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԱՆՁԱՆՑ							
		Բուլլ.							
1	Թուղթ	99 (15×10×2)	Դասք	ԺԹ. դար	?	?	?	Տոգաբան	Վահան Բժշկեան
2	"	78 (16·5×10·5×1·5)	"	" "	?	?	?	"	" "
3	"	244 (12·5×10×3·5)	Բոլորգիր	?	Վրդանէս	?	?	Հաւատոյ Ամ հոգւոյ եւ գոյութեանց	Տիգր. Մեղիք-Զաղրաթեան
4	"	377 (19×13×5)	Դասք եւ բլրդ.	1668	Սիմէոն քհ. եւն	?	?	Գիրք Պիտոյից եւ Սաղմոս.	" " "
5	"	272 (25×20×6)	Բոլորգիր	1619	Գ. Ուռֆա քհ.	Ալուանդի Գեղաթաղ գիւղ	Գ. Աղաթ քհ. եւ Սարգ. եպս.	Ի Լամբրոնացի	" " "
6	"	220 (13·5×9·5×3)	"	?	?	?	?	Շարական	Ազիզան Բաղդասարեան
7	"	244 (20×15×4)	Դասք	?	Եղայի քհ.	?	Յովհաննէս եպս.	Քարոզգիրք Տաթեւացւոյ	Տիգր. Մեղիք-Զաղրաթեան
8	բամբ. թղթ	343 (12×9×6)	Բոլորգիր	1393	Բարսեղ քհ.	?	?	Աւետարան	Ազիզան Տէր-Օհանեան
9	Թուղթ	36 (10×8×0·7)	"	1689	Պետրոս	Կոստանդնուպոլիս	Տիրացու Աբրէհամ	Մեկեկիր	Խաչիկ Սարգսեան
10	"	56 (21×17×1)	Դասք	1826	?	?	?	Յաղագս աստուածային կատարելութեանց	Տիգր. Մեղիք-Զաղրաթեան
11	"	68 (15×10×2)	"	?	?	?	?	Եփրեմ խուրի	" " "
12	"	242 (13×9·5×4)	Բոլորգիր	1669	Աւետիս	?	Տէր Եղիա սրեղոյ	Աղոթագիրք	Ազիզան Տէր-Օհանեան
13	մեղաքաթ	153 (10×7·5×3)	"	?	?	?	?	Ծնունդոյն եւ Խաչագիրք	Կ. Բ. եւ Ս. Յովհաննէսեան
14	Թուղթ	203 (20×15×3·5)	Դասք եւ բլրդ.	ԺԷ դար	?	?	?	Աղաթագիրք, Պատմ. Աղէքս.	Սիսակ Բժշկեան
15	"	106 (20·5×15×2·5)	Դասք	1784էն առաջ	?	?	?	Բժշկարան	Գաբրիէլեան Սարգիսեան
16	"	108 (21×15·5×3)	Բոլորգիր	1434էն հետը	?	?	?	Տոգաբան Ա. Բարձրեցւոյ	Գաբրիէլեան Սարգիսեան
17	"	117 (26×17·5×2)	"	1535էն առաջ	?	?	?	Աւետարան	Աղամեան Ազգաւոր
18	"	218 (21×17×4)	Դասք եւ շղագ.	ԺԸ. դար	?	?	?	Ժողովածու	Սիսակ Բժշկեան
19	"	163 (21·5×16·5×3)	Դասք	ԺԹ. դար	?	?	?	Բժշկարան	Հ. Տէր Կարապետեան
20	"	60 (19×13×1·3)	"	"	?	?	?	"	" " "
21	"	36 (17×10·5)	"	ԺԷ—ԺԸ դ.	?	?	?	Ռոմկարկի գիրք	" " "
22	"	28 (15×10×0·8)	"	ԺԸ—ԺԹ դ.	?	?	?	Վիճակագրան	" " "
23	"	215 (13×10×3)	"	?	?	?	?	Բանք իմաստասիրականք	Յովհաննէս Յովհաննէսեան
24	"	— (417×10)	"	1680?	?	Կոստանդնուպոլիս	?	Լիհգաւոյ Հոմարիկ	Սրապիոն Դրիգորեան
25	"	80 (21×17×1·2)	չղագիր	1857	Սահակ Բժշկեանց	Դարբիժ	Գրիչը	Տոգաբան	Սիսակ Բժշկեան
26	"	136 (21·5×17·5×1·8)	"	ԺԹ. դար	?	?	?	Բժշկարան	Հ. Տէր Կարապետեան
27	"	264 (21·5×17×4)	անցման Դասք	?	?	?	?	Աբեստրք	" " "
28	"	120 (17·5×10×2)	" "	?	?	?	"	"	Սիսակ Բժշկեան
29	"	213 (20·5×16·5×4·5)	Բոլորգիր	1681	Եղայի քահանայ	Շարքի Գուլլասան գիւղ	Գրիչը	Աւետարան	Սոգոմ. Մեղ. Աբրահամեան
30	մագ. եւ թղթ.	315 (13·5×10×6)	"	1633	?	?	?	Ցամաքապատութիւն	" " "
31	թուղթ	442 (17·5×12×6)	Դասք	1676	Զաքարիա	?	Յովհաննէս վրդ.	Գիրք մեղութեանց	" " "
32	"	280 (17×11×5·5)	Բոլորգիր	1766	Սահակեանս քհ.	Կախոյ Քարվանսարայ	Գրիչը	Սղոմանն եւ թուղթք առաքելոյ	" " "
33	"	125 (15×11×2)	Դասք	1747	?	?	?	Բնագնութիւն	" " "
34	"	194 (20·5×15×4·5)	Բոլորգիր	1683	Մխիթար երէց	Մոկոյ Լանձնոյ գիւղ	?	Սաղմոսարան, Ժամագիրք. Տաղարանք	" " "
35	"	389 (24×19×8)	Դասք	1613	Մինաս քհ.	Նշանաձոր Նշգիկեան գիւղ	Միսրանութիւն Սաս. թէի Վ.	Վարք Հարանց	" " "
36	"	261 (15×10×6)	Բոլորգիր	1647	Մարիամ	Քաշթաղաս Խանաձոր գիւղ	Մարգոս եպիսկոպոս	Ե. Հնարհալոյ բանք չափաւ.	" " "
37	"	53 (22×18×0·7)	չղագիր	ԺԹ. դար	?	?	?	Յուցակ ամարգիի	" " "
38	"	249 (30·5×18×3·5)	"	" "	?	?	?	Աբեստրք	" " "
39	"	668 (31×21×17)	Բոլորգիր	1457	Գաղաթ եւ ողբ	Լիմգեղի, Քաջբերունիք եւն	Մանուել Սահակեան Գաղթիպոլսոյ	Յաղանուղք	" " "
40	"	413 (14·5×11×5)	Դասք եւ բլրդ.	?	?	?	?	Բառարան	" " "

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԱԽՏԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

Թ.	Նիւթ	Մեծութիւն	Գիր	Ժամանակ	Գրիչ	Տեղ	Տէր	Բովանդակութիւն	Ընդի տէր
					Զ. ՅՈՒՅՑԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԱՆՁԱՆՑ				
41	Թուղթ	Բուրմ. 146 (15×10×3·5)	Դասբ. եւ բլրդ.	?	?	?	?		
42	Մագաղաթ	119 (14·5×10×3·5)	Բոլորգիր	?	Կարապետ ?	?	Տաղաւորան	Սղոմոն Մեղրիք Աբրամ Հանմեան	
43	Թուղթ	130 (20×13×2·5)	Դասբ	1776	Սուփանոս քարտուղար	?	Մաչուց	Աբէլբան Ալիքանդրեան	
44	"	421 (27×17×8)	Բոլորգիր	17024ն առաջ	Մկրտիչ վրդ. Մեծափեցի	?	Ալեքսանդրիա	"	
45	"	176 (16×10×4)	Շղագիր	1850	?	?	Ճաշոց	"	Դ. տպար Մեղրիք Բարաքանեան
46	"	84 (21×16·5×1·3)	"	1880	Մկրտիչ Բաժշիկեան	?	Գրիչը	Ժողովածու	Սիսակ Բաժշիկեան
47	Մագաղաթ	217 (8×6×3)	Բոլորգիր	?	?	?	"	"	"
48	Թուղթ	437 (35×26×9)	"	1421	Կարապետ արեղայ	Ադէթ, վանք Ս. Յակոբայ	Սաղմոս	Վարդան Վարդանեան	
49	"	337 (20·5×15×5)	Դասբ	1631	Կարապետ երէց	Բերիա կամ Հալէպ	Ճաշոց	Աւետիս Բաշչեան	
50	"	73 (19×12×1)	"	1820	Յովհաննէս	?	Նեբրոս վրդ.	Մեկն. Մաս թիւ, Դաւիթ Տոմար	Դաւիթ Շահնազարեան
51	"	377 (16×11×4)	"	1738	Աբրահամ վրդ. Յովհաննէս	Սուփանոս եպիսկոպոս	Հաճեան Աղբիւրեան	Հրանուշ Գրիգորեան	
52	"	189 (12×9×3)	Բոլորգիր	17244ն առաջ	Եղիշէ	Էնոմիլեան	Եկեղեցւոյ		
53	"	195 (13×10×4)	"	?	Նիկողայոս սարկաւագ	Գրիչը	Ժողովածու	Դաւիթ Շահնազարեան	
54	Մագաղաթ	100 (12×9×2·5)	"	?	?	?	Աւետարան	Հմայեակ քհն. Նեբրոսեան	
55	Թուղթ	243 (22×18×6)	"	1614	Մոսէս	Ալանեի Բեխ գիւղ	Ալանեի Սաղմոս		
56	"	529 (30×21×13)	"	1447	Մասիհա քհն.	Ագուլիս	Ժամագիրք	" " "	
57	"	173 (16×12×3)	"	?	?	?	Աւետարան	" " "	
58	"	156 (16×11×2·5)	Դասբ	1750	Սիմէոն վարդապետ Երուանցի	Ս. Էջմիածին	Գրիչը	Մաչուց	Յակոբ Պապեան
59	"	524 (40×27×8)	Բոլորգիր	?	Սարգիս	?	Մեկնութիւն Պրոկոպի	Ալեքսան Աւետեան	
60	"	40 (16×11×0·5)	Դասբ	1789	Կարապետ	?	Աղաբիա, Յակոբ, Յոհան արեղայք	Յոյսմանուկեան	" "
61	"	— (403×12)	անցնող դասբ	?	Տիրացու Գէորգ	?	Գրիչը	Կասակ խաչերեցեան	" "
62	"	165 (22·5×17·5×3)	Շղագիր	1840	Դանիէլ Մէլքանեան	Թուրքիա	"	Համայիլ	Սենեքերիմ Տէր Յակոբեան
63	"	62 (20×14×1)	Դասբ	1785	Հաճեան Աշմանեցի	Սիս	"	Պատմ. Յովհան կաթուղիկոսի	Մուշեղ Շահրաստեան
64	"	316 (22×16×5)	Բոլորգիր	1713	Եղիա Մարգուանցի	Եղգեղիս	Սոչ վանքը ?	Մեկնութիւն Յոգեանաս	Նարիման Մեղրիք-Զաքարեան
65	"	213 (12×9×5)	"	16254ն առաջ	?	?	Ոսկան սասապատցի	Աւետարան	Վահան Թամզարեան
66	"	252 (20×15·5×6·5)	"	1469	Ադամիա արեղայ	Հերմոնի վանքը	Աղէքսան եպիսկոպոս	Ն. Շնորհալի	Տիգրան Թոմասեան
67	"	153 (15×11×4)	"	1663	?	?	Սուխանաս քահանայ	Աւետարան	Մինաս Տէր-Աբրահամեան
68	"	229 (10×7×4)	Դասբ	?	?	?	?	Ժողովածու	" " "
69	"	292 (32×22×6)	Բոլորգիր	17124ն առաջ	?	?	Մարգարէ երէց	Ալանեի Սաղմոս	" " "
70	"	328 (18×14×6)	"	1453	Աբրահամ քահանայ	?	Գրիչը	Ճաշոց	Յոսեփ Մոսիսեան
71	"	154 (16×12×4)	"	1364	Յակոբ քահանայ	?	?	Աւետարան	Մինասեան Վիլլան
72	"	147 (10×7·5×3)	Դասբ	?	Սուխանաս քահանայ	Աղիթ	?	Մաչուց	Ալիկսա Տէր Օհանեան
73	"	87 (15×10×1)	"	1679	Մէլքոն	?	?	Աղոթագիրք	Պ. տպար Մեղրիք-Բարաքանեան
74	"	184 (26×18×5)	Բոլորգիր	1295—8	Յովհաննէս	?	Երազահան եւ Տիրիմանկամք	Աւետարան	Դերձակ Շիրմազան
75	"	260 (20·5×15·5×3)	Դասբ	1817	Թարսա քահանայ	Սիս	ՍՄԲԱՏ Գ. ԵՐԷՑԵՑ ԿԻԼԻԿԻՈՑ	Քարտզգիրք	Տիգրան Մեղրիք-Զաքարեան
					Թովմաս Սարգիսեան	Պոլիս	Պոլսոյ վրդ. արեւելեան		

Ա.

ՅՈՒՅԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆԻՆ ՂԱԼԱՅԻ ԿԱՄ ԲԵՐԴԱԹԱՂԻ

1.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

22 = 1330։

ԹՈՒՂԹՔ 271, էջ 542 Ընդանակուած է 273 թուղթ. բայց փախցուած են 77 եւ 177. աւելի են 153 bis, *227* bis, *227* ter, *230* bis*): — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 22×19×5 սմ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 16,50×6 սմ. մինչին լուսանցք 1 սմ.: — ԴԻՐ բոլորգիր. թանաք սեւ. սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր զարդարուն. տող՝ 21: — ՆԻՒԹ բամբակեայ թուղթ. մագաղաթեայ պատկանակ չունի: — ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակէ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ բաւական մաքուր. տեղ տեղ միայն հինցած, բորբոնած, եւ նորոգողի մը կողմէն կարկատաններ դրուած: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա, 10բ, 11ա բ, 85ա բ, 134բ, 213ա բ, 273ա բ: Էջ 213 բաց է թողուած Յովհաննու կիսատ գլխակարգութիւնը շարունակելու համար, որ յետոյ մոռցուած է: Լուսանցազարդեր եւ խորաններ շատ կան. բոլորն ալ լաւ գծուած, բայց անյաջող ներկուած: ԳՐԻՉ Յովանէս. ստացող՝ Սարգիս քահանայ որդի Յովհաննէս քահանայի: ՏԵՂ՝ Բզնունեաց գաւառի Աղէթ գիւղը. նորոգող կազմի Խաչատուր վարդապետ ՈՂԹ — 1650 թուին:*

Մատեանս է Ա-Է-ԿՐ-Ռ.

Էջ 1բ—2բ կանոն քառասնօրեայ մանկան. էջ 3ա Աւրհնութիւն աղի. էջ 3բ—8ա Եւսեբի Կարպիանոսի եւ կանոնք համեմատութեան Աւետարանչաց. էջ 8բ—10ա Նախագրութիւն եւ գլուխք Մատթէի. էջ 12ա—83բ Աւետարան ըստ Մատթէոսի. էջ 83բ—84բ Նախագրութիւն եւ գլուխք Մարկոսի. էջ 86ա—132ա Աւետարան ըստ Մարկոսի. էջ 132բ—134ա "ուկայ աւետարանին գլուխք". էջ 135ա—212ա Աւետարան ըստ Ղուկասու. էջ 212բ Նախագրութիւն եւ գլուխք Յովհաննու. էջ 214ա—268ա Աւետարան ըստ Յովհաննու. էջ 268ա—բ իբր կնոջն շնացելոյ, էջ 269ա—272ա գլխաւոր յիշատակարանք. էջ 272ա օրհնութիւն աղի։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 1ա՝ պարապ էջին վրայ. «Եր աւարնչք զի՞մ յնոյն թոգչի շնորհեցք զինքն գոյք զի այր մի մշբ եմ անբժն։

Էջ 10ա. Ով եղբայր եթէ աւրինակես, գու զմեծ գիրն մեծ գրէ, եւ զմանր մանր. եւ թէ կարդաս, զմեծն կարդա, ու զմանր թող, զի մի այլ եւ այլ, լիցի գրեալն եւ աւրինակն։ Վն զի սխմար գրաւղքն գրեցին զմեծն եւ զմանրն ի կարգն, գիտացին խալատ է գրած, եւ գրեցին ի շարն եւ գրեալքն այլայլեցաւ։ ստուգէ ի յայլ գրոց զսխալն, եւ ի շարն գրէ։ եւ զայլն հայնց մանր գրէ, զի մի զանազանեացին։ Զյովանէս գծագրողս յիշեա ի ան յն։

Էջ 83բ. Զգրողս սորին յիշեցէք ի քն։

Էջ 132ա. Զգծագրաւղ նր եւ երջանիկ աւետարանիս, զյովանէս, յիշման արժանի առնել յաղաւթս։

Էջ 271ա. Լուսանցքին վրայ կայ թուրքերէն մեծ կնիք մը, որուն վրայ կրնան որոշուիլ "على ... الله ... بن مصطفى".

Էջ 272բ. Զանազան աւետարաններու գլուխներու նօտրագիր ցանկ մը։

Գլխաւոր ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 269ա. փառք անբսկրգրանն, եւ սկրգրանն ամենայնի։ անեղ էին եւ գոյացուցչին բնաւից, անվախճան, եւ անսահման էացուցչին, սահմանիչ եւ կատարումն բոլոր էիցս, երիցս միակին, եզակի եւ միաւորն ճշմարտութեանն։ որ անշարժ գոլով շարժէ զարարածս ի կեանս եւ ի փրկութիւն։ էից էակն, եւ կենդանեաց կեանքն։ որ անփոփոխ գոլով միշտ յէութիւնն, անեղը եւ անվայրապակն, լրումն եւ Բովանդակիչ ամենայնի, եւ յամենայնս է. եւ յամենայնէ անհաս է։ որպէս իմաս[269բ]ս եւ ի բոլորս, եւ ինքն ոչ մասն՝ եւ ոչ բոլոր, որպէս թէ զմասն եւ զբոլոր զամենայն ինքն ունելով։ եւ կրէ զամենայն բանիւ զաւրութիւն իւրոյ։ Գերալիր գոլով ընդ զամենայն, եւ անհաս է յամենայնէ։ որովհետեւ բան եւ իմաստութիւն եւ լեզու տուեալ բոլոր էիցս։ Ի բոլոր էիցս հանցուք աւրհնութիւն եւ փառս հաւր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն։

Իսկ չորից աւետարանչացն խորհուրդ, բազմաբինակ իմն ցուցմամբ տեսանի։ զի ոմանք ասեն թէ չորից աւետարանչացն են. չորք անկիւնք արարածոց, արեւելք։ արեւմուտք։ հիւսիս։ հարաւ։ պարտ էր համապիւռ քարոզել զաւետարանն։

Իսկ ոմանց համայ թուեցաւ ըստ չորից մշտահոս գետոցն, յագենական աղբերէն յառաջ խաղացեալ առ ի տիեզերաց ռոգումն. փիսոն։ գեհոն։ տիգրիս։ եփրատէս։ եւ սոցա գոլով նմանապէս թուով, ուռճացեալք ի կենդանական աղբերէն։ ռոգանել զպաքեալ միտս մարդկային բնութեան։ [270 ա]։ Եւոյն աւրինակ՝ ըստ տեսութեան եզեկիէլի. քառակերպեան ահռոց, Արդ։ Առիւծ։ Եզն։ Արծիւ։ զանմարմնոցն անդ տեսանելով բազմեալ ի փառացն ահռոց, իմանալի ցուցմամբ, զխնամս բոլոր բընութեան զակնարկումն, որ ամենապէս եւ տիրաբար. բերմամբ նշանակ գլինելն, առ ի հոգածինս հոգեղինացն անմահից, զմահկանացուս առնել հաղորդս։ Եւս եւ ի գերակատար հանել ի փառս։ վասն զի փառաց թագաւորն քն, փառակիցն հաւր եւ հոգւոյն սրբոյ, զմերս առնելով բընութիւն։ Ինքեան միացոյց ամենութեան, ուսուցանելով, մի ն որդի գաւանել որ յայր հաւրէ, եւ որ ի մարիամայ նր կուսէ։ անճառ միութիւն, զոր աւետարանականն ուսուցանեն բանք, մինչ ի կատարած հաւանութիւն, հաւատահաստատ կարգաւք ի նոյն յարելով յառաքելականդն քարոզութիւն։ որ զանձախաւան վարդապետութիւն գրոշմեալ, զանակաւ ի բազմացն, առ ի հաւատալ, թէ յն քն է որդի այր, ըստ վերին յովհաննու՝ հաւատալ, եւ զկեանսն յաւիտենականս ընդունել յանուն նորա։

Ուստի եւ տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութիւն խորհուրդ, Ամն քահանայ անուն սարգիս, որդի Սիր եւ մաքսուր քէին, յոհաննէսին որ բարի գործովք հանգուցեալ է ի քն, նա ոտացաւ զնր աւետարանս. յիշատակ իւր եւ կենակցին իւրոյ, եւ ծնաւղաց իւրոց, եւ ի վայելումն հարազատ որդւոյ իւրոց։ Սուքիասին, եւ անգրոսին։ զոր վայելել տացէ տէր ամ խաղաղական կենաւք, ամէն. [270 բ] Արդ յայսքան եւ յայսպիսի մեծափառ նր աւետարանչացս գումարս, բարեխաւս աշխարհի եւ ապաւէն ապաստանի, քաւութի մեղուցելոց։ գիմեալ մեծաւ յուսով բարի արմատոց շառաւեղն եւ սրբասրնունդ քահայն սարգիս, կամեցաւ զանձաշունչ նր աւետարանս զայս ստանալ. զոր ի վաղուց հետէ փափաքեալ ցանկայր բաղձանաց, այսմ լուսալրական եւ հոգիաբուխ մատենիս։ Եւ արդ ես յետինս ի քահայս եւ անարժանս ի մանկանս եկեղեցւոյ, հրաման առեալ ի պատուիրանագիր առաքելական բանէն որ ասէ յոր կոչումն կոչեցար ի նմին կացջիր։ եւ արդ իմ ոչ բերելով զայսպիսի վստահութիւն, այլ ունայն յամենայն բարեվայելչութենէ որ առաքինացն է համարձակութիւն։ Այլ ի բարեխաւսութի մաղթելով զամենայն նրս, եւ ի մարգարէութիւն ալ յուսադրել։ զկարծանեալ, եւ զլքեալ անձն իմ եղելի։ Ո՞վ դիւրակարծան մարմնոյ երկրածին։ որովք ձայնարկութիւն զքեզ աւաղեցից։ Կամ զիարդ ի գիր յառեցից։ եւ կամ զորոց նշանակեցից, զմարմնական տաժանց, եթէ զհոգեկան սքխալանաց, զկամայից։ եթէ զակամայից, զոր ոչ բաւէ նամակս վերբերել, եւ կամ ի գիր շարարառնիլ։ այլ գիտողին զգաղտնարեւական, նմա առաջի արկեալ հեզից զանձն իմ մաղթանաւք, որ կարողն է կեցուցանել եւ վերըստին հրաշագործել յիս ազաւթիւք ամենայն սրբոց։ Այլ եւ գրեցաւ նր աւետարանս, ձեռամբ յովանէսի, [271 ա] անիմաստ եւ ախմար գրչի. եւ իմ անընդունակ գոլով յարուեստս գրչութեանն, եւ բազում մեզաց ցնորիւք պաշարեալ, այլ ըստ կարի մերում զոր պարգեւեաց մեզ մարդասէր հոգին, բազում աշխատասիրել, իմ ի սմա գրեցի անարժան ձեռաւք իմովք յընտիր եւ ի ստոյգ աւրինակէ, կենաւք տառապանաւք, եւ բազում պանդխտութիւք։ Ի մեծ թուիս ի յեղանական շրջագայութենէ արեգական ստորիջիւք երկնաչաւ ճանապարհաւ յերկնից յերկիր հայելով ըստ արարչութեանն. չափեալ յելանելոյն ադամա ի դրախտէն, զա. եւ զնա եւ ն ամ. ըստ եւթանասնից սրում մեք վարիմք։ եւ է ի մարդեղութենէ բանին այ անժամանակ էին եւ փրկչին յի քի, ամս, ռ՚ղ։ Իսկ ըստ թուոյ խորհրդոյին յարեթեանս տումարի։ չգ։ եւ էր մեծ շրջանին, միե։ ի յառաջնորդութենէ ամ ամենատրոյ։ Եւ յաշխարհակալութենէ մեծ ինքնակալին բուսայիս խանին, որ տիրէ բազում ազգաց, ունելով ի ծովէն պոնտոսի մինչեւ ի ծովն կասպից, եւ մինչեւ ի գետն ջահուն կոչեցեալ։ Ի կաթողիկոսութենէ հ-կազանց սեռի, Ցն յակովբայ։ Եւ ի թանգութենէ լեւոնի։ Նստեալ ի գահն կիլիկեցւոց։ զոր ամ ամենայն հեսցէ անասանելի զաթոռ հայրապետական. եւ զթանգորական։ զի յիշել զանուն նոցա՝ սասանել ապրին եւ ոչ եւս երեւին թշնամիք ճշմարտութենն։ Այլ եւ գրեցաւ նր աւետարանս. ի գաւառս՝ բզնունեաց. ի գեղս առ ափն ծովու, որ կոչի աղէթ, ընդ հովանեաւ սրբոյ կարապետին. ի վայելումն, սուքիասին. եւ անդրոսին։ Արդ որք ճաշակէք յանծային [271 բ] բուրաստանէս, եւ յամենայի սեղանոյս։ Որք պատահիք սմա. վայելողք, կամ ընթերցաւղք։ յիշեսջիք ազաւթիւք զոտացաւղ նր աւետարանիս։ զսարգիս քահ. եւ զծընաւղսն իւր. եւ զկենակից նորա։ եւ զորդիսն իւր։ զսուքիասն, եւ զանդրէասն. եւ զամենայն արեան մերձաւորսն. ի տէր յն. ընդ նոսին զանպիտան գրիչ. զյովանէս, եւ զիման զամենայն։ եւ որք զմեզ յիշէք սրտի մտաւք. յիշեալ լիջիք յառաստ ազսրմութենն այ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս։ ամէն։

Զտուողաւրինակի, զթարթուղ, եւ զհայր նորա զպարոնշահ յիշման արժանի առնել ի քն ազաչեմ։ (Ասոր տակ կարմիր թանաքով գրուած է). Զմարտիրոս բազի որդին յիշեցէք ի քն ուր մեզացն թողութի հայցեցէք յայ զի բազում ծախաւք աւգնական եղեւ...

Էջ 272 ա (Ցիշատակարան նորոգողին . Ի հազար երորդում եւ ինաներորդում. եւ յիններորդում. ամի թուականին հ-կազանս տումարի։ Էս նուաստս խաչատուր վրդպն. եռու նորոգ կազմել զնր աւետարանս. ի ոտոտանս բազմամեղ անձին իմ. եւ եգի տէր ահռոս թումայի առաքելոյ։ Ի վանս ագուլեաց. որում եւ էրն յառաջագոյն։ Իսկ արդ՝ որք հանդիպիք ազաչեմ զի յիշեսջիք զիս. հանդերձ ծնողքս իմովք. եւ գուք յիշեալ լիջիք առաջի այ։ ամէն։

2.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

(1627-էն առաջ)։

ԹՈՒՂԹՔ 265, էջ 520, առանց հաշուելու ծեռագրին սկիզբը գրուած երկու թերթ թղթեայ պահպանակը՝ որ դատարկ է: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 24×18×7 սմ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 17×5 սմ. միջին լուսանցք 1 սմ. ստորին լուսանցքները մինչեւ 6 սմ. լայնութիւն ունին· — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր զարդարուն. տող՝ 23: ՆԻՒԹ՝ հաստ եւ ողորկ թուղթ. թղթեայ պահպանակ սկիզբէն երկու թերթ (դատարկ) եւ վերջէն մէկ թերթ՝ որ բոլորգիր աւետարանի մը կիսատ մնացորդն է: ԿԱԶՄ՝ մետաքսապատ հաստ փայտէ: ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ մաքուր. յիշատակարանին վերջի մասը՝ մէկ կամ երկու թուղթ հանուած է: ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ պահպանակին շորս էջերը, էջ 1 ա, 6 բ, 7 ա, 130 ա, 152 բ, 153 ա (գրիչը երկու թուղթ միասին դարձուցած է սխալմամբ), 208 բ – 210 ա, 265 բ՝ պահպանակի մնացորդը: Լուսանցազարդերը, խորանները եւ աւետարաններու սկիզբը գրուած պատկերները յաջող չեն: Գրիչ եւ տեղ անծանօթ. ստացող "յոհանէս կրօնաւորս". թուական Ռ.Հ — 1627-էն առաջ:

Մատեան Հ Ա-Ի-Գ-Ր-Ա-Ն.

Էջ 1բ—6ա Եւսեբի Կարպիանոսի եւ կանոններ. էջ 8ա—82բ աւետարան ըստ Մատթէոսի. էջ 83ա տեղեկութիւն Մատթէոսի վրայ. էջ 84ա—129բ աւետարան Մարկոսի. էջ 131ա—208ա Աւետարան Ղուկասու. էջ 211ա—264ա Աւետարան Յովհաննու. էջ 264բ գլխաւոր յիշատակարանը։

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ· Էջ 1բ եւ 264բ կնիք մը այս մակագրութեամբ. "Ք. Ծ. Ցր Յովսէփ. 1776։"

Էջ 83ա. "Զմեզ ապարա Գրիգոր. զսուտ անուն չքհնս յիշեցէք 'ի ոչ ածն ամի ամէն։"

Էջ 84բ. "Զքան փաշէն յիշեցէք 'ի քն որ հանպզ կու կերակրէ զմեզ անուշ ուտելոք եւ ըմպելոք ածծ զուր հոգին լուսաւորէ յաւուր դատաստանին, ամէն։"

Էջ 129բ. "քն ածծ քս նը յարութիւնդ ողորմա՛ ստացողի սորա. յոհանէս կրօնաւորին. եւ ծնօղաց իւրոց. եւ ինձ մեղոյ գծղիս։"

Գ[illegible]. Էջ 264ա (բուն գրչէն)· Փառք պատիւ իշխանութիւն էականին. եռանձնական եզակի արութիւնն. եւ միասնական որքոյ երրորդութիւն: Այժմ եւ յաւիտեանս եւ յաւիտենից յաւիտեանս Ամէն։

Յանվրդով յորդորմունս. յարախաղաց գեսոց միշտահաս ծաւալման. աւետարանական խորհրդեանս 'ի նախաձայնեալ մ՚ծն մարգարէից երջանիկն մովսէս. ասէ աղբեւր ելանէ յեդովմա. եւ քառասնեակ բաժանեալ վտակօք զքառեզերեանս արբուցանէր տիեզերից որով զուարճացեալ ճոխանայր երկիր բուսովք եւ տընկաւք. բարգաւաճեալ զբոլո՛-ն տաբուոյն քառից յեզանակաց. 'ի մեծութի՛ եւ 'ի փա՛ռս քառանիւթեայ հաստեալ մարդոյն 'ի դրախտի անդ. այն որ քառից յայտնեալ պատճառից զպատուիրանին մերկանայր զպահպանութի՛ն. եւ պատ-ակերոյս եղեալ. նեմացուցանէր յինքեան զկազմածն լուսա-տեսակ. զոր (մեացեալը հանուած է ձեռագրէն)։

Էջ 265ա (երկրորդ ստացողէ մը) "Զվերջին ըստացողի նը աւետարանիս. որ մեծաւ փափագանաք. եւ հաստատուն յուսով 'ի հալալ ընչից իմոց ստաց զնը աւետարանս. ժառանգ եւ յիշատակ ինձ խօջա սաֆարին. եւ հաւրն իմոյ շամշագինն. եւ ծն.օղաց իմոյ. փաշախաթունին եւ կոզակցին իմոյ եղիսաբեթին եւ գաներացն իմոյ վառվառին, գշիսոյնին, եւ որդոցն իմոյ զաքարին, գալոցին, եւ ամ՚ արեան մերձաւորաց իմոց ամէն.. ի թվին. ռ. հ. զ. ստաց զսայ.. ամէն։"

3.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

?

ԹՈՒՂԹ 308, առանց հաշուելու սկիզբէն երկու եւ վերջէն մէկ թերթ մագաղաթեայ պահպանակները. էջ 616. (Նշանակուած է 309 թերթ. բայց թղ. 72, 73, 190 եւ 253 կրկին անգամ կու գան, իսկ 77, 78 եւ 184 փախցուած են): — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 18.5×14×5,4 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 13,5×4 սմ. միջին լուսանցք 8 մմ.: ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք սեւ. սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 21: — ՆԻՒԹ՝ մագաղաթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ: — Հանգամանք՝ նոր եւ մաքուր: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ բացի պահպանակներէն՝ էջ 86 ա (գրուած միայն շորս տող առաջին սիւնակէն), 86 բ, 145, 178 բ (գրուած միայն վեց տող ա սիւնակէն եւ յետոյ ուղղակի շարունակուած էջ 179 ա), 240 ա—բ (որովհետեւ 239 բ աւե-

տարանը կիսատ թողուած է), եւ 309: Լուսանցազարդ եւն սակաւաթիւ, անարուեստ եւ աննշան: ԳՐԻՉ Պողոս, տեղ՝ Նորաշէնք գիւղ. ստացող Ընջուած. թուականը մոռցուած է:

Մատեանս է Ա-Է գրքեր.

Էջ 1ա—86ա Մատթէոս. 87ա—143բ Մարկոս. 143բ—144բ "Յարուցեալ յս առաւաւտուն". 146ա—239բ Ղուկաս (մինչեւ իգ. 50 եւ ամբարձեալ զձեռս. Մնացեալը կիսատ մնացած՝ յետոյ շարունակելու համար 240 պարապ էջին վրայ՝. 241ա—306ա Յովհաննէս. 306ա—307բ յիշատակարանք. էջ 308ա—բ իբք կնոջն շնացելոյ տարբեր գրչէ։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Մագաղաթեայ պահպանակին վրայ նօտրագիր այբուբեն իբր գրչափորձ եւ "յն քն ծաչա պիդիէս (= պօղոս) դարով ռ դարով տէր տէրն կօսանին թարանի գաղան"։

Էջ 141բ (առաջին գրչէն). Ով սուրբ քահանայք. եւ սարկաւագունք որք հանդիպիք 'ի սուրբ աւետարանիս, կարդալով կամ աւրինակելով։ ուղիղ սրտիւ լի բերանով ասեմ ողորմի ասացէք անարժան գրչիս լոկդնուն պաւղոսիս։ ասեմ զձեզ ողորմի։ ամէն։"

Էջ 145բ. Նօտրագիր "Քանզի բազումք յօժարեցին... (Ղկ. Ա. 1—2)"։

Էջ 309բ. Նօտրագիր երկիցս գրուած է "Եւ չեմ արել մէ+ բարութի՛ւն. գործել եմ ամէն չարութի՛ւն. հոգիս ձգել տկարութի՛ւն. պէիլաճ եմ անքարիս ճար չունիմ տէր ողորմեա տէր ողորմեա քն տէր ասեմ տէր ողորմեա"։

Վերջին մագաղաթեայ պահպանակին վրայ մատիտով եւ նոր գրով "'ի յիշատակ Սուրբն Մ Խալաֆեանց 1903 թիւ"։

Գ[illegible]։ յիշատակարան. (Էջ 306ա բուն գրչէն). Փառք համագոյ անբաժանելի եւ միանական նր երրորդութիւն հօր եւ որդւոյ եւ նր հոգւոյն այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

Ի ծագման ճշմարիտ արեգականն եւ ի յայտնիլ ասեն բանի. Նորազուարճ բերկրանաք պայծառացան արարածք ամ զի թափանցիկ եւ զգերազանցեալ լոյսն ընդ յաւիտենիս խառնելով։ Գեղազարդեալ փարթամութիւն. անպարագիտ եւ ասծունակ բնութիւն աւրն եւ նախահայրն յրատուերամած Ներհմանէն։ Եւ խաչակարկառ եւ բեւեռապինդ բազկաւք ազատեցաւ ի խաւարային եւ ի մեղսաբէր բանդէն։ Եւ ի ձեռն չորից աւետարանչաց որ գետաւրէն եւ Բղէջահոս բղխեն ի տանէն տերունի ի յայգիս հայրատունկ ծաղկեցաւ արգանդ մաւր մերոյ սիոնի։ Եւ ծնաւ անթիւ կամաւս ատեղաց եւ տրամափայլեաց գունակ գունակս։ Զգաստ մարգարէից։ Զքոկս առաքելոց։ Զպարս եւթանասնից։ Զերամն հաղարաց Զթիւս հայրապետաց։ Զընդարձակս վարդապետաց։ Զխորանս մարտիրոսաց։ Զպատկս վկայից։ Ա՛յլքանեաւք իմաստութիւն լցաւ տարածս այս. քան զքուրս բազումս որ ծածկեն զծովս։ Ա՛րդ այսմ ասեղն եւ երկնապարգեւ գանձիս եւ լուսափայլ մարգարտիս ցանկացաւ ասեասէր որ -ԿՀՆ ՀՆ որ (նօտրագիր մասը խարդախուած) եւ եւ գրել զսա յիշատակ իւր եւ բարի ծնաւղացն իւր։ Հօրն -ՊՂԷՆ.. եւ մնրն Է-Ր Ի-ԼԷԳՆ (նօտրագիրները խարդախուած) եւ ամ արեան մերձաւորաց իւրոց։ Ա՛րդ -ՆԿԼԵԱԼ կատարեցաւ նր աւետարանս, եւ բերանս քի՛. եւ քարոզս յի՛ ծն այ մերոյ, 'ի գեօղս որ կոչի Նորաշէնք. ընդ հովանեաւ տէր ասածնին եւ նր եկեղեցեացս։ Եւ ես թափուրս ի բարեաց գործոց. պօղոս սուտանուն գպիր. եւ գործովք ունայն տրկար անձամբ յանձն առի. եւ ամենակարող զօրութիւն այ կատարեցի նր աւետարանս մեղսամած մատամբս յաւրինեցի միթէ քաւի մեզս 'ի մարմնի է մերոյ։ Ա՛յլ երեսս անկեալ եւս առաւել աղաչեմ զձեզ յիշեցէք ի քն եւ 'ի նր յաղաւթս ձեր եւ զիս զանարժան գծոզս զպօղոս եւ զծնօղքն իմ. առաքէլն, եւ մայրն իմ խանին։ եւ եղբայրն իմ մարտիրոսին. եւ այլ եղբարքն իմ հանգուցեալն 'ի քն, եւ ըզկենակիցն իմ մարեան. զգեռաբուսիկն իմ ներսէս։ եւ ամենայն արեան մերձաւորքն՝ զկենդանիս եւ զհանգուցեալս. եւ բոլոր սրտիւ եւ լի բերանով ասեմ ողորմի ասացէք։ Դարձեալ յիշեցէք զաշխատող մագաղաթս ։ասապար գպիրն ասեմ զձեզ ամէն։

Էջ 307բ (վերջին ստացողէն). "Դարձեալ յիշեցէք զտէր սիմոն քէն եւ իւր կոզակիցն եղիսաբէթ. եւ որդին իւր մարդիրոս. եւ իւր կոզակցին ։ցարեանին. եւ կրսեր որդին իւր ։րիգոր որ պիտակամբ (= պիտակ անուամբ) նրաւակ կոչի. եւ այլ ննջեցեալ որդոցն, եւ դստերացն. եւ երկ[ու] դստերացն մարգարտին, եւ զանազանին. եւ այլ ասմ յաքեն մերձաւորաց՝ լի սրտիւ ասեմ ողորմի ասացէք. եւ ասեմ ձեզ ողորմեցի ամէն։"

Էջ 308բ (Շնացեալ կնոջ պատմութիւնը գրողէն). Յիշեցէք զարբագրաւղ սորա ։րիգոր եւ զատկակ առաջի քնի։

4.

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ

?

ԹՈՒՂԹ 495, էջ 990 (Նշանակուած է 492 թուղթ, բայց փախցուած է էջ 166, ուրեմն են 85 bis, 284 bis, 290 bis, 291 bis): — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 20×15×8 սմ.: ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասիւն: Գրուածքը կը պարունակէ երկու որոշ մասեր. առաջինը էջ 1–230 բ եւ երկրորդն ասոր շարունակութիւնը (231–492), որոնք տարբեր անձերու գործերն են: Գիր՝ Ա. մասին մէջ մեծ եւ մաքուր նօտր, իսկ Բ. մասին մէջ մանր եւ տգեղ նօտր. տող՝ Ա. մասին մէջ 27, Բ. մասին մէջ զանազան, այն է 30–37. թանաք՝ սեւ: ՆԻՒԹ՝ Ա. մասը մաքուր եւ ողորկ թուղթ, Բ.ը անողորկ եւ նուազ լաւ: ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ: ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ Ա. մասը մաքուր, Բ.ը քիչ մը

աղտոտ եւ շատ խառնակ: ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 3 բ, 384 բ, 392 բ եւ 468 բ, որուն վրայ յետոյ գրչափորձ մը նոյնպէս թղ. 230, 468 եւն կիսովին կտրուած հանուած են. Լուսանցազարդեր եւ կարմիրատառ սկզբնատողեր կան Ա. մասին մէջ. իսկ Բ. մասին մէջ լուսանցազարդերը հասարակ ուրուագծեր են առանց ներկի եւ շատ անյաջող. իսկ կարմիրատողեր քիչ կան: ԴՐԻՁ. Ա. մասին Կիւրեղ երէց, Բ. մասին Ղուկաս վարդապետ. որուն տեղ տեղ օգնած է ստացողը Յովհաննէս քահանայ: Տեղ, կազմող եւ թուական չեն նշանակուած:

Մատեանս է Փ-ՐՈՒՐԷ, որ կը պարունակէ. Էջ 1—3ա Ցանկ։ Էջ 4ա - 384ա քարոզները. էջ 385ա—392ա քաղուածներ ոսկեփորիկէն, ինչպէս "Նախ եւ առաջին որ ասէն թէ իմաստասիրութիւն է գիտութիւն գոյիցն", "եւ արդ գտեալ եղեւ գիր նախ առ քաղՇԷՆացիսն", "Առաքանութիւնք են տան", "Ազգայհամար սկսեալ յագամայ", "Զորեքտասան մարգարէք", "Աղօթք. Ով որ ած իմ յս քս բան հօր", "Տաղ. գոհար վարդ ինքնայգուն"։ Էջ 393ա քարոզները կը շարունակուին մինչեւ վերջ՝ 489ա—492բ խառն կերպով եւ աղտոտ գրութեամբ յիշատակարանք, թաթարերէն երգեր "Թայղալ զալմիշամ սանկայ", "պու կուն բլպուլի կաբուում" եւն, Տաղ "Սաղմոսն հաց է երկնային", "Հնչեալ հողմանքն զանազան (հովերուն անուններն ոտանաւորով)", Քառանկիւն թուերու բացատրութիւնը, գեղեր· այս բոլորը իբր բուն գրքէն դուրս են:

ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ· Ա· մասէն. էջ 51ա. "եւ զիս զանարժան գծոզս արժանի արասցէ ողորմութիւնք իւրոյ քս փրկիչն մեր. ամէն։" — Էջ 63ա. "եւ զիս զմեզաւոր գծոզս յիշեա՛"։ — Էջ 215ա "որ արգարութիւն է ամենեցուն արդարացնէ զմեզաւոր գծոզս նր զմեզասէր ԿԷ-ՐԻՔ ԷՐԷՅ- եւ զմանուէլ քհյն զՀՅՐ ծնաւղն իմ. եւ նմ փառք յաւանս ամէն"։

Բ. մասին մէջ յիշատակութիւնները շատ բազմաթիւ են. գրեթէ ամէն քարոզէ վերջ՝ քարոզին օրհնէնքներուն հետ յարմարցնելով յիշուած է ստացող Յովհաննէս վարդապետը, եւ հապիւ ուրիշ գրիչը: Կարեւոր յիշատակութիւններն են.

Էջ 274ա. "Յորոց փրկեսցէ քս ած զգծոզ գրոցս զզուկաս վզպ. եւ զստացող զտէր յոհանէս գրոց աշակերտն եւ զծնաւղս իւր, զՀՅՐն զպՇԷն ջահանչէն. եւ զմայրն զԳԷՆ շահ սաւլթանն եւ զեզբարքն զպարոն միրզայ ջանն (մէկ տող բաց) եւ զազգականքն առհասարակ ամէն. եւ եղիցի եղիցի ամէն"։ Գրեթէ նոյն բառերով նաեւ էջ 283բ, ուր բաց թողուած մասը կը լրացուի "եւ զպՇԷն միրզային եւ զորդիքն իւրեանց"։

Էջ 285բ—288ա, ստորին լուսանցքներուն վրայ "թէ կուզես. որ մեզաց ազատիս յառաջն ի մեզաց պատճառէն հեռու կաց..." եւն խրատներ։

Էջ 290 bis բ (ստորին լուսանցքին վրայ). Ա՛յլ եւ զտէր Յոհանէս արի եւ քաջ ՇՈՔՔԻՆի եւ սոփէստէս գրոց աշկերտն, որ զարդՇԷլ էր յայր իմաստութիւն, խանՇՀՅԷ. համբերութիւն, սրբութիւն, եւ մաքրութիւն որ էր կերպՇԷն փառ ՇՀՄարտին ՇՅ. որ խնգրող եղեւ փափագանաւք, այս ՇԾՅՅԻՆ բանիս, յիշեցէք զնայ ի ժամ ՅՇ պՇՇգին, առաջի անմահ գառին ՇՅ. եւ ՇԾ զՇՇզ յիշէ յիւր առատ բՇրին ամէն։

Էջ 348ա (ստորին լուսանցքին վրայ կարմրատառ) Զմեզաւք զառածեալս թորոս ազաչեմ յիշել ի ՅՇ։

Էջ 354բ (ստորին լուսանցքին վրայ բուն գրչէն) "Ա՛յլ եւ ի ժամ աղտաս-ացն յիշեցէք յաղաւթս ձեր զտէր թորոս գրոց աշկերտն որ բանիս պատճառ եղեւ, եւ հպզ բՇրց պատճառ լինի. խնդՇցէք յայ նՇ մեզացն թողուի, եւ ի մեզաց ազատութի. եւ ՇԾ զՇՇզ յիշէ յիւր արքայուՇին ամէն։"

Էջ 358բ (ստորին լուսանցքին վրայ) "Ա՛յլ եւ զտէր զուկաս գրոց աշկերտն յիշեցէք ի մաքրափայլ յՅՇզութս ձեր. եւ ՇԾ զՇՇզ յիշէ. Որ էր նայ ի գողթան գաւառէն խիստ հՇզ եւ խոնարհ մարդ ՇՅ յորս հանգչի ու բնակի ՇԾ. եւ խնգրեցէք յՅՅ որ փրկէ զնայ յՅՅմ չարէ։"

Էջ 366բ (ստորին լուսանցքին վրայ). Ա՛յլ եւ զտէր մկրտիչ գրոց աշկերտն որ էր յերկրէն քաջքերուենաց, որ զարդՇԷլ էր յՅՅ յ.Ե.արփեան ընորհաւք. եւ սրբութիւ, ՇՀմրտութիւ. եւ առքինութիւ. յիշեցէք ՇՇՇզի միածին անմահ թագՇրին ի նր յաղաւթս ձեր, եւ ՇԾ զՇՇզ յիւր արքայուՇին ամէն։

Էջ 367բ. Որ եւ արժանի արասցէ ՅՇ ՇԾ ողՇմութիւնՇ եւ մեզաց թողուՇ զտէր ՇՀՅանէս գրոց աշակերտն եւ զծնաւղսն իւր զՀՅՐն զպՇԷն ջահանչէն եւ զմայրն զշահաւլթանն եւ զեզբարքն եւ զՅՅմ ազգականքն. ՇՅՇզ զՇԷռագիր յանցանաց նց. եւ գրէ զանուն նց ի գիրն կենաց. եւ զտէր յոհանէսն բարով հասուցանէ ի յաստիճան վգպուՇ, եւ անփորձ ի մեզաց եւ անատան պահէ մինչեւ ի խորին ծերուՇ. ամէն։

377ա. Անմեզագիր լերուք ով նրք ընթերՅողք զի կար մեր այս էր ուղղանացն անհարմար շարագիրիս։

383ա. Ով նրք ընթերՅողք յիշեցէք ի քն զմեզաւք մեռեալ ոգիս զմեզապարտ ՇՀանէսս թողուՇ շնորհեցէք անՇՀիս. թէպէտ փափաք ունէինք զքարոզս գրելոյ մեք անծանաւթ էաք գրագրութՇ. ու թուէՀս աւեր էր թողութՇ արէք մեր տկարութՇս։

Էջ 421ա. Որ իՇՇեր ի մեզ հնացին, եւ փրկեցեր զերիս մանկունս նոյն ողՇմուՇն փրկեալ զՅՅհանէս վգպն ի մեզաց եւ յՅՅմ չար փորձանաց. եւ արժանՇ արաս անմահ կենաց. եւ երկնից արքայուՇն. զինքն եւ զծնաւղս իւր եւ զՅՅմ ազգկնն ամէն։

Էջ 440բ. Զ-ս իմաւմ ազքատ կարի զինգիրս քս կատարեցի, տէր յոհանէս այր ցանկալի եւ հՇշկց փափագելի, սայ շնորհաւոր քեզ եղիցի եւ փրկուՇ հոգոյդ լեցի. տՇն տացէ քեզ քիւր բարի. յիշման առնես զմեզ արժանի. եւ քս ծնաւղացն ՇՅմ, որք կենդանի որք 'ի հոգի, ամենեցուն առհնարակ տՇն տերանց ողորմեցի։ ամէն եւ եղիցի եղիցի ամէն։ Ո՞վ որ անէ կիրակարան, շանՇթն 'ի բուն կենայ խափան, հետ ատտանին է միարան, բաժին չունի յարքայութՇնն, ինչ աւգուտ է շատ գատՇին երբ ՇԾ չտայ։ մգոյն ջանալն է, ՇՅ տայն. թէ ՇԾ չտայ ջանալն զուր եւ անօգուտ է։

Էջ 453ա. "եւ յայժմ ասել է վՇ ձեռնագրութՇ որոյ արժանի արասցէ ՅՇ ՇԾ զանարժանս եւ զանպի-

տանս եւ զէ՛ս-ր քանքարոյ պարտականս զոհանէս մեղաց թողութիւն ամէն։„

Էջ 468 ա. եւս առաւել զոհանէս մեղաւք լցեալս մեղաց թողութիւն արժան առնէ եւ իւր արքայութիւնէն մասն եւ բաժին պարգեւէ արարիչն ամէն։

Էջ 485 բ. Ով պատուական եւ սրբազան ուսումնասէր եւ ամենասէր եղբայր տէր յոհանէս։ աշակերտ բանին կենաց, ի ժամի ամերան ծագիկ վարդ խնդրես. այժմ բաղձալ է իմաստունն եւ սրբուն աշխարհէս. եւ ես մի մեղանչ եւ մտաւք կուրցլ եւ տրտմուիչ տարակուսալ, գրեցի զքրոզս ըստ խնդրուածոց սրտի քո. սայ շնորհաւոր քեզ եղիցի, եւ քո հոգոյդ եւ քո ծնաւղցն հոգոյ փրկութեան պատճառ լինի. խղճուիր վայելես զդայ եւ հատանիս ի խորին ծերուն անփորձ եւ անասան կենաւք ամէն եւ եղիցի եղիցի ամէն։ (Ասոր տակ նոր գրչէ մը՝) Որ զտրեքշինթ կամ զուրինթ կամ զպահք աղուհացին... լուծանէ եւն։

Էջ 490 բ (տարբեր գրչէ). յիշեցէք ի մաքրայփայլ յաղօթս ձեր զխաթուն խանազէն որ գնեց զոր գիրքս եւ եռուր յիշատակ տէր մկրտչին. եւ իւր տղին փանոսին. որչափ կարգան զողորմին ասեն ամէն։

Էջ 491 ա (նոյն գրչէն) "յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զխաթուն խանազէն եւ զկայրն զկիրակոսն եւ զմայրն զմարգարիան եւ զմիրզէն... եւ զմեծ պապն իւր զարզութն .:. լի բերանով եւ բոլոր սրտիւ ամենայն ողորմի ասացէք իւրեանց հոգոյն որ զ(6)զոշ եռուր ու զգիրդս ի գերութենէ ազատեց. ամենայն զիւր հոգին ազատէ ի գառն գժոխոց. ամէն։„

Էջ 492 ա. ամենայն ողորմի ասացէք խանին եւ իւր ծնողացն եւ իւր կողակցին պետրոսին փշին որ մանանակից եղեւ այս գրոցս եւ եռուր ազատել ի ձեռաց առնաւրինաց.

Էջ 492 բ. ամենայն ողորմի խանդաղին ամ խալիքեայ (= գորգ) երեսս ժամուս։„

Զենք յիշեր մանրամասն մեացեալ բազմաթիւ յիշատակութիւնները՝ որոնց մէջ միայն ստացողը կը յիշուի. ինչպէս 450 ա "որով ողորմի ըստացողի գրոցս մեղայպարտ ոհանիսին եւ ծնաւղաց նոր ամէն„. կամ 406 բ "եւս առաւել զյոհանէս վրդպն եւ զծնաւղս իւր. ամէն։„ Ասոնց մեռաւորապէս նման ձեւերով 241 բ. 245 բ. 271 բ. 292 ա. 295 ա. 304 բ. 310 բ. 318 ա. 325 ա. 329 ա. 333 ա. 339 բ. 340 ա. 346 ա. 355 ա. 359 ա. 361 ա. 362 բ. 363 բ. 371 բ. 385 ա. 388 ա. 390 ա. 392 ա. 408 ա. 412 բ. 417 ա. 424 բ. 428 բ. 434 ա. 438 ա. 477 ա. 489 ա.։

Գ.Լ-ՐՐ ՅԻՇԵՑԷՔ (էջ 489 բ). Ամենայն ողորմի յոհանիսին. զգիրքս գրել տվել վարդապետին. քն հանգչի յիւր հոգին, եւ ողորմի իւր ծնաւղին. եւ որ յիշէ զնայ ի բարին, իւր գիր մեղացն ջնջեսցին. Ով պատուական նոր քահանայ թէ վարդապետ ես կամ արեղայ կաթողիկոս կամ մահրասայ որք հանգիպիք առ ի սմայ թէ քարոզս քեզ պիտենայ. եւ կարգալոյ սիրտ քո ցանկայ կանչնեայ առեանն եւ քարոզեայ եւ զքս մեղաց ազատն լուայ։ Երդայրս լսէ զբանս ի սմայ եւ զքարոզս կատարեայ, քարոզս գանձ է հատ չկայ անմահութիւն ազրիւր է սայ զգատ կացիր եւ քարոզեայ ամենայն զքս մեղքն ջնջեայ. եւ զյոհանէս ծառայս յիշեայ. եւ զստացողս քարոզիս եւ զյոհանէս ծարեցիս ասէայ քն իւր ողորմեայ եւ զամենիս մեղքն ոչ յիշեայ ամէն. արարիչն ամենայն իւր մեղաց թողութի շնորհեայ ամէն։„

5.

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ ԳՐ. ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

(1679-էն. առաջ։)

ԹՈՒՂԹՔ 616, առանց հաշուելու սկիզբի մէկ եւ վերջի երկու թուղթ մագաղաթները. (նշանակուած է թղ. 619, բայց մոռցուած են սկիզբէն երկու դատարկ թուղթ: 233, 374, 588 եւ 599. երկին են նշանակուած 112, 130, 236, 321, 405, 415, 458, 471, 527): — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 25×20×9 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն, մաքուր եւ խնամոտ ուշադրութեամբ: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. տող՝ 30. թանաք՝ սեւ. սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր զարդարուն: — ՆԻՒԹ՝ մաքուր թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ: — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ՝ շատ լաւ: ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ սկիզբէն երկու թուղթ, էջ 11 ա–բ, 617 բ–619 բ, նոյնպէս եւ պահպանակները: Լուսանցազարդերը կան զլուխներուն սկիզբը եւ մէկ խորան՝ միջակ արուեստով: — ԴՐԻՉ՝ Մարկոս զաիր եւ Գրիգոր. ստացող՝ Միքայէլ վարդապետ. տեղ եւ թուական չեն յիշուած:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ. (առաջին պարապ էջին վրայ ստոր գրչէ) Ծառայ նոյ ամ՝ զպարտ. Ցի՛ քրի ծառայ նոյ թվն ռՃիբ. ռՃռթ յուլիս ամսոջ տասն։

306 բ. Որ ողորմի ստացողի գրոյս միքայէլ բարեւնապետին։ Ամէն։

312 բ. Ցիշեցէք զստացող սորա զերջանիկ զքաջ բարեւնապետան։ Զ՝ՏԷՐ Մ՝՝քայէլ վրդպն։ Ո՞վ նր ընթերցողք. եւ զիս զանպիտան գրիչս մարկոս դպիրս։

429 բ. Մանաւանդ զստացող նր տառիս զքաջ բարեւնապետան մեր զտ՝ Միքայէլ վրդպն. եւ նմ փոքք յուանս ամէն։

464 բ. Ցիշեցէք 'ի քն զստացող տառիս զՄիքայէլ վրդպն եւ զգրիգոր փծուն գրիչս յիշեցէք ի քն։

478 ա. Սասրին լուսանցքին վրայ կնիք մը կայ "պետրոս եպիսկոպոս„ մակագրութեամբ։

Վերջին մագաղաթեայ պահպանակին վրայ ստոր գրչէ "չբթագքին մնան անկիր ուռի, յետոյ ուռին ծակիր չբթագքին ծակին միջէն անցու թող ի տարի կենայ յետ. ի. տարոյն. ուռուոյն գլուխն կտեսա եւ չթագքին տակն. ապա տա լաւ պատուղ։„

Գ.խաւոր յիշատակարանին տեղը բաց թողուած է։

6.

Ն. ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻՈՅ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԱՐԱԳԻ

?

ԹՈՒՂԹՔ 183, էջ 364 (կրկին նշանակուած են 102 եւ 103): — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 27×20×2,5 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն՝ իւրաքանչիւրը 22×6,5 սմ. — ԳԻՐ՝ նոտր, մօտ շեղագրին. տող՝ 33. թանաք՝ սեւ: — ՆԻՒԹ՝ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ նոր կաշեկազմ: — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ շատ մաքուր: — Դատարկ կամ պակաս թուղթ, լուսանցազարդ եւ կարմրատողեր չկան: ԳՐԻՉ եւն անծանօթ:

ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ եւն չկայ. միայն ամէնէն վերջը, էջ 364՝ երկրորդ ատացողէ մը գրուած է. "պատարագի (կէս տող բաց) Եղեւ ատացեալ զսա 'ի հալալ արգեանց իւրոց պղնս (= պօղոս) եւ եթէ քէնիկն, եղբօր որդի տէն Զքրէի Ազգասէր ...ի (այսպէս) մեծի պօլսոյ՝ կղզվնցւոյ ի ռմխթ։ Եթէ ոք զսա ընթերցցի եւ 'ի բանիցն շահեսցի՝ յիշեսցէ զվերոգրեալ քէնիկն 'ի միոյ հայր մերիւ եւ ինքն յիշեալ լիցի ի քնէ յանէ մերմէ ամէն։" Ակէ գուրս հասարակ գրչափորձ մ'անգամ չկայ։

7.

ԺԱՄԱԳԻՐՔ, ՍԱՂՄՈՍ ԵՒ ՏՕՆԱՑՈՅՑ

(1656-էն առաջ։)

ԹՈՒՂԹՔ 225, նշանակուած է 224, որովհետեւ 207 երկու անգամ է դրուած: Էջք 450: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 24×19,5×5,5 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 18×6 սմ.: — ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր, տօնացոյցի մասն աւելի մանր. թանաք՝ սեւ. տող 24: — ՆԻՒԹ՝ թուղթ, որուն իւրաքանչիւր թերթը կազմուած է իրարու փակցուած կրկին թերթերէ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ: — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ լիք մը վնասուած. մէջին մասերէն տեղ տեղ ցեցակեր, փտած եւ պատառատուն: — Դատարկ թուղթ 1 ա, 85 բ–87 բ, 224 ա–բ. դատարկ չենք կրնար հաշուել միւս բազմաթիւ պարապ թերթերը՝ որոնք առաջ եկած են իրարու փակցուած թերթերուն բացուելէն: — Լուսանցազարդները, էջ 4 ա եւ 88 ա դրուած խորանները յաջող են. սկզբնատողերը կարմիրով: — Գրիչ՝ Առաքել? եւ Վրթանէս: Թուականը՝ 1656-էն առաջ:

Պատեանս կը պարունակէ երեք տարբեր գրքեր. 1—87բ Ժամագիրք. 88ա—197բ Սաղմոս. եւ 198ա—223բ Տօնացոյց.

Առաջին երկուքը կրնան բլալ նոյն գրչէն, որ է Առաքել երէց, իսկ երրորդին գրիչն է Վրթանէս։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Ժամագրքին մէջ, էջ 66բ. "Արդ գրեցաւ տետրս այս եւ Նորոգեցաւ գիրս այս. թվին ռ. ճ. խ. եւ վեց (= 1697). Ձեռամբ մեղաւոր առքել իրիցէ. որք հանդիպիք Ղշոք. եւ գուք յիշեալ լիջիք 'ի քնէ նայ։"

Էջ 85ա, տարբեր գրչէ. "Որ ոզորմի շատացոզի. նր գրոյս. խանգվելուն. եւ իւր կոզակցին. մարինոսին. եւ իւր որդոյն խաչիկին. ենովքին. ազամին. աբելին եւ իւր գոգերացն շիրազին. խէրին. եւ մնրն իւր կուլդասին. եւ յարեան մերձաւորացն. ոզորմի ասացէք. եւ ձեզ ոզորմի իւր միւսանգամ գալշատեանն. ամէն. թվ. ռ ճնե. (= 1656) առայ նր ժամագիրքս. եւ տուայ վախմ. նր ամենափրկչին։ Եւ ով որ հանել չանայ նր եկեղայ. նզովեալ եղիցի. նր առաքելոց. եւ նր մարգարէից ամէն։"

Սաղմոսին մէջ ոչ մի յիշատակագրութիւն։

Տօնացոյցէն, էջ 208ա բուն գրչէն "Եւ զիս մզբ վրդանէս երեցս Ցիշեայ 'ի նր յիւնն։"

Էջ 223բ, օտար գրչէ. "Ած ոզորմի միքայէլին եւ իւր ծնողացն շիրազին եւ որդոյն նահապետին որ նորոգեցաւ յայս յատենիս իւր հալալ ընչիցն որ եռաւ նր ամենափրկիչ եկեղն թվ ռճխա (= 1692) ած ոզորմի իւր հանգուցալ որդոյն խաչիկին։"

Ասոր տակ ուրիշ գրչէ. "Եւ ես վ-րդանէս եկի ագարաֆ թվ ռճխդ (1695)։"

Եթէ երկրորդ յիշատակագրութեան թուականը (1856) ստոյգ է, պէտք է կարծել թէ Առաքել երէցը երրորդ նորոգող մ'է միայն՝ 1697 թուին, որով ձեռագիրը ասկէ շատ աւելի հին թուէ է. թերեւս եւ բուն գրիչը վրթանէսն բլլայ՝ որ գրեր է նաեւ Տօնացոյցը։

Գլխաւոր յիշատակարաններուն տեղը բաց է թողուած էջ 85—87 եւ 224։

8.

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ ՍԻՄԷՈՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՌՄԿԹ = 1820։

ԹՈՒՂԹՔ 165, էջ 330, շնաշուեելով սկիզբէն եւ վերջէն երեք թերթ՝ իբր պահպանակ։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 33×21×2,5 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն, մաքուր գրչով։ ԳԻՐ՝ արդի նօտր. թանաք՝ սեւ. տող՝ 34։ ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ նոր լաթակազմ։ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ մաքուր. կազմը քիչ մը քրքրուած։ Դատարկ թուղթ առանց հաշուելու պահպանակները՝ էջ 330։ Լուսանցազարդեր չկան. գլուխներուն վերնագրերը պարզ կարմրատառ. առաջին տառերը թոշնագիր զարդարուն. էջ 1ա սիւնաւոր համար մը գրքին խորագրին համար, էջ 1բ Էջմիածնի տաճարի մեծադիր նկարը, էջ 2ա խորանազարդ մը՝ ըստ կարելւոյն յաջող։ Գրիչ՝ Գէորգ Գեղամեան. տեղ Ս. Էջմիածին. թուական 1820։

Գրքին խորագիրն է՝ էջ 1ա. "Գիրք քարոզից յօրինեալ ի Սիմէոն սրբազան կթղկոսէ ամ Հայոց Երեւանցւոյ։ Եւ այժմ օրինակեցաւ աշխատասիրութեամբ ի Գէորգ Գեղամեան, խակամիտ Դպրէ Երեւանցւոյ Ներգեւեալ միաբանէ սրբոյ Էջմիածնի ի վայելս անձին իւրոյ եւ ի վայելս եղբարց սիրելեաց եւ յատուկ իսկ բարեկամաց։ Ի Հայրապետութեան Տն Եփրեմայ գերերջանիկ սրբազնակոչ կթղկոսի ամ Հայոց, եւ հեզահամբոյր հովուապետի ինքեան բանաւոր հօտիցս յանձնեցելոյ ի Տեառնէ։ Յամի տն 1820, փետր. 20. եւ 'ի թուականիս Հայոց ՌՄԿԹ։ Ի լուսակառոյց եւ երկնահանգէտ մայր սբ Ամենայն Էջմիածին"։

9.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ՊԵՏՐՈՍ ՎՐԴ. ՓԵՐԹՈՒՄԵԱՆ

ՌՄՀԳ = 1824։

ԹՈՒՂԹՔ՝ 76, նշանակուած է միայն էջ 1-137, ուր 135 երկու անգամ։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 27×19.5×1,5 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն, կանոնաւոր։ – ԳԻՐ՝ նօտր, թանաք՝ սեւ, տող՝ 31։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ ԿԱԶՄ՝ նոր կաշեկազմ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ մաքուր։ – Դատարկ թուղթ սկիզբէն 5 էջ. վերջէն երեք թուղթ, մէջէն էջ 93, 94։ – Զարդեր չունի. ընդ ամէնը երկու թոշնագիր. վերնագրերը միայն կարմիր։ ԳՐԻՉ՝ Սարգիս Պուտաղեան։ ԹՈՒԱԿԱՆ՝ ՌՄՀԳ յուլիս 1։

Առաջին էջին վրայ գրուած է խորագիրը. "Գիրք որ կոչի Ածանմանութիւն։ Արարեալ Տն Պետրոսի Վարդապետի Նախիջեւանցւոյ Աղամալեան՝ որ կոչի փերթումեան. էր սա բնիկ միաբան սրբոյ Էջմիածնի՝ Մեծի գահին Հայկազեան։ Որ եւ շարագրեալ եւ ի լոյս ածեալ ի փառս Աւ, եւ ի յօգուտ լուսաւորութեան մանկանց սրբոյ եկեղեցւոյ. եւ մանաւանդ ուսումնասէր բարեւնեացն Քարոզչաց։ Ի Հայրապետութեան Տն Սիմէոնի Սրբազան եւ գիտնական կթուղիկոսին Ամ. Հայոց։ Եւ ի Պարգեւութեան Սրբոյ Երուսաղեմի եւ Կոստանդնուպօլսոյ, Տն Յովակիմայ եւ Տն Զաքարիա՝ ճգնակիր եւ Ազգասէր Սրդն Արքեպսաց։ Յամի կենարարին մերոյ 1773, եւ մերումս թուականի ՌՄԻԳ։ Արգէն իսկ օրինակեցաւ մեծաւ զգուշութեամբ (ակնածութեամբ վարժչին իմոյ Մովսէսի բպմաշխատի Կարնեցւոյ), ձեռամբ նուաստ եւ նոքակիրթ Սարգսիս Պուտաղեան։ Ի ՌՄՀԳ թուոյս, եւ յուլիսի տին։ Ի վարժարանի յեկեղեցւոյ Պանդոկին Հաստատելոյ։ Հրամանաւ յիշեալ վարժչիս։*

10.

ԱՆՏԱՌ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՄՏԱԾՄԱՆՑ ԵՒ ԿՏԱԿ ՉԱՐՉԱՐԱՆԱՑ

1817 եւ 1842։

ԹՈՒՂԹՔ՝ 88, էջ 176։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 32×22×2 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 29×8 սմ.։ – ԳԻՐ՝ նօտր, թանաք սեւ, տող 41, տեղ տեղ մինչեւ 63։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեայ առանց տախտակի։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ բաւական լաւ։ – Զարդեր եւ կարմրատողեր չկան։ – Գրիչ՝ Խաչատուր եպս. Կ.Պոլսեցի եւ տիրացու Մնսրոր. թուական՝ 1817 եւ 1842. տեղ՝ Ս. Էջմիածին։

Առաջին էջին վրայ կը կարդանք. "Գիրք կոչեցեալ սէր Աստ. որ ասի Անտառ. Նորագոյն մատեանց, հիմնեալ ի հեղինակութենէ Սբ. գրոց. ի սրց հարց եւ յայլոց վրդպաց եկեղեցւոյ սրբ։ Յարմարացուցանելի ամէց լուր աւուրցն կիւրակէից ի մէջ տարւոյն եւ հաստակ տօնից։ Ի յարգելի Տն Աղէքսանդր Քալամաթօ կոչեցեալ մէսինացւոյէ ընտիր քարոզէ։ Թարգմանեալ յիտալական լեզուէ ի հայկական բարբառ. ի Ղուկաս Վրդպտէ խարբերթցւոյ։ Յամի փրկչին մերոյ Յսի 1741. ըստ խնդրոյ Արհի եւ պանծալի եպսին Տն Տն Յոհաննու պատրիարքին Կոստանդնուպոլսոյ. ի Կոստանդնուպոլիս քաղաքի։ Վերստին օրինակեալ մեծաւ զգուշութեամբ եւ աշխատութեամբ ձեռամբ Կոստանդնուպոլսեցի Իսրայէլ խոնարհ եպսիս. ի հայրապետութեան լուսակառոյց գահոյն Սրբ Էջմիածնի հոգիաձիր ծնողին իմոյ Եփրեմի սրբազնակատար հայրապետին ամ Հայոց. Յամի փրկութեան մերոյ 1817 եւ յամսեանն փետրվարի 20ին սկսեալ մեծաւ ջանիւ. ի լուսակառոյց Աթոռն Սբ Էջմիածին։"

ՑԻԾԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Առաջին էջին գրչափորձերուն մէջ կը նկատենք "Հարութիւն պէհանովՀ", "Մարտիրոս ծայրագոյն վրդպտ", "Թոմաս վրդպտ", "Նազար մուրատխանովՀ", "յիշատակ է սէր այ գիրք քարոզի Իսրայէլ Աղբեկեանի. որ եւ յիշատակ Թոմաս վրդպտի, ի վանս Նրյն բարթուղիմէոսի, 1835 ամի եւ ի Թ-ին փրկչի", "Յիշատակ է սէր այ գիրքս անժան աղ ըստփոսի յան 1843 ն։"

Էջ 9բ, 15բ, 51բ լուսանցքներու մէջ կնիք մը "Ք. Ծ. Թոմաս վրդպտ. 1831" մակագրութեամբ։

Էջ 75ա. "Մինչեւ ցայսվայր գրելս իմաւմ, հրաման եղեւ ի հոգիաձիր ծնողէն իմմէ, լինիլ ի պաշտօնի Առաջնորդութեան, ի վերայ Նախկին լուսաւորչին մերոյ՝ Նրբզն Առքէլոյն բրթուղիմի ի հրաչալի վանիցն, եւ բոլոր թէմի ու վիճակի Նորին. որոյ հնազանդեալ, առժամայն ի Նոյն պաշտօնի դրազանաց հեռանելով, Ոնաց այս գործ անկատար։ Ուստի ի Նոյն ամի 1817 եւ յունիսի 15 ին. ելաք ի Նբ Աթոռէն եւ եկաք ի պաշտօն Առաջնորդութեան մերոյ՝ յԱծապարգեւ վիճակս մեր ի Սլմնտ. որ եւ Ամենակարող Աստն մեր մշակ թարց ամենայն արասցէ։"

Սէր Աստուծոյ լէ. գլխուն սկիզբը կիսկատար ձեալով, էջ 75բ կը սկսի "կատակ չարչարանաց եւ խաչելութեան Տեառն մերոյ եւ փրկչին Յի Քի, շարադրեցեալ ի Յակոբ պատրիարքէ Աստուծաբան վրդպտէ։" Այս կատակը կը բռնէ էջ 75բ—87բ։

Էջ 75բ. "Իսահակեան տիրացու Առքել։"

Էջ 86բ. "Եւ վարդան տիրացու կառդապաթցի քաչալ սարքիս յավդիվանցի որ կոչի ժամյարօվ. թիվին ամքբ։"

Էջ 87բ. "Ծրանօթութիւն ինչ առ բարեսէր յանձինս։ Արդ գիտելի զի 1842 ամին եւ յունվարի իրբ 9 ին հանդիպեցաց եղկելոյս թովմաս շնորհուանակ վրդպտն մարան սրբոյն առքելոյն բարդուղիմէոսի եւ նստեալ առ ընթեր միմեանս առ ի վայելել սէրն այն որ ի վաղուց իսկ հետէ ունէաք մեք առ իրեար. է անկեղծ սրտէ զոր միջոց իմն չէաք տեսնել միգանս։ յետ վայելման սիրոյս այսմիկ ետծոյին տեսչուչն տեսայ զայս սէր այն ի նմա։ Քանիցս համարձակեցայ խնդրել զայս մատեան ի նմանէ բայց պատկառանք երեսացս արգել. եւ զկնի ինչ աւուր սիրահարեցայ վայելման նր մերժելով պատկառանս խնդրեցի. եւ նա որ փոյթն է առ բարին շնորհեաց գիրքս հիւոյս բայց աւանդեաց ինչ գրել զկտակն ի վերջ գրքոյս որ կայր տեղի գրելոյ եւ ես նուաստս յանձն առի ի գրել սկսեալ ի 1842 ին եւ յունվարի 17 ին եւ աւարտեալ նոյն յունվարի 21 ին շնորհիւն այ եւ օգնականութիւն սրբոյն բարդուղիմէոսի առ ի լինիլ անջինջ յիշատակ հոգոյ իմոյ եւ յիշատակ ծնողացս եւ յեղբարցս եւ համայն իմայնոցս եւ ի փառս ամենեարանեցելոյ կուսին մարիամա. Աստծնին. եղեւ ի Նբ գէորգ եկեղեցին ի տրդատ մեսրովբ արզիմեն հաւատավանցւոյ։"

11.

ԳԻՐՔ ՊԱՐԱՊՄԱՆՑ Ս. ԿԻՒՐՂԻ

ՌՃԽ = 1691։

ԹՈՒՂԹՔ 274. առաջին գրիչը սկիզբէն շորս եւ վերջէն եօթը պարապ թերթերը թողլով թուագրած է թուղթերը ա-մկգ. նոր ցուցակագրողին դրած թուանշանները սխալաշատ են։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 22×16×5 սմ.։ ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 16×5, մաքուր եւ գեղեցիկ գրութեամբ։ — ԳԻՐ՝ բոլորգիր, թանաք սեւ, տող 28։ — ՆԻՒԹ՝ հաստ եւ ողորկ թուղթ։ ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ. կաշիին վրայ փորագրուած են նուրբ զարդեր եւ հետեւեալ յիշատակութիւնը. "գրեցաւ եւ կազմեցաւ ձեռամբ ազարիէ թվն. ՌՃԽ։" — ՀԱՆԳԱՄԱՆԴ՝ արտաքինը եւ գրքին սկզբի մասերը շատ մաքուր. բայց մէջին մասերը խոնաւութենէ ամպէս սեւցած ու փտած, որ ձեռքի պարզ շօշափումմ մը անմիջապէս կը փշրէ թղթերը։ — Դատարկ թուղթ, սկիզբէն 5 թերթ, վերջէն 7 թերթ, եւս էջ 225 ա-բ եւ 263 բ.։ — Լուսանցազարդեր կան գլուխներուն սկիզբը. վերնագիրները կարմիր, 4ա մէկ խորան՝ բաւական յաջող։ — ԳՐԻՉ Ազարիա դպիր. տեղ նոր Ջուղայ թուական 1691։

Մատեանս կը պարունակէ էջ 2 ա—բ ցանկ. էջ 4ա — 224բ Գէր+ դ-բ-գ-մ-ն-ց, որ այստեղ խէ գլխով կիսատ կը մնայ. մէկ թերթ բաց թողէ յետոյ կը շարունակուի էջ 226ա՝ Սրբոյն Կիպրիանոսի եպսկի Աֆրիկեցւոյ. ...յաղագս ողորմութեան ճառէն եւն մինչեւ 228ա, ուր կը գրուի

Կիւրղի յիշատակարանը։ Այնուհետեւ կու գան էջ 228 ա Երանելոյն Կիւրղի եպսկի Աղէքսանդրի խօսք ի սբ Աստուածին. 234 ա թուղթ Կիւրղի եպսի առ Նեսատոր. 239 ա թուղթ Դաշանց. 249 ա Վարդան վրդպտի արարեալ Յաղագս ծովուց եւ աշխարաց, 258 ա Յաղագս ժողովելոյ հայրապետացն թէ ուր եղեն կամ յիրբ եղեւ. 260 ա վասն անօրինակաւնաց ան... պատմուածանն ածային որ էր փորանկեալ... 261 բ պատճառք խանդարման Զատկին հոռոմոց։ Պարապմանց գրքին մէջ լուսանցքներու վրայ երբեմն կան նաեւ լուծմունք Կիւրղի։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 2բ. Եւ սրդ՝ մարմդ դիւոր եւ ստրուկ ազարիայս. պարապմանցս յիշատակ տվի նր նախավկային վանացն. եթէ ոք հանիցէ. եւ կամ վաճառեսցէ. մասն յուդայի եւ խաչահանացն ի դատաստանին քի դասեսցէ քն զնա. ի հուրն անշէջ։ Ի թվին ռճխէ տվի զայս։

Էջ 238բ. Արդ՝ յերես անկեալ ազաչեմ հանդիպողացդ եւ կարդացողացդ. յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր. զմեզոք զառաջեալ զփծուն ազարիայ սուտանուն գծողս։ Եւ զծնօղսն իմ զմկրտիչ քհն եւ եզտիխան. Եւ զկողակիցն իմ յուսափինն եւ զդուստրն իմ եզտիխին որք հնգուցեալք են ի քն. եւ զորդին իմ պրոյխորոնն. եւ դուք յիշեալ լիջիք ի քնէ։ Թվինն ռճխ գրեցի։

Գլխոոոր յիշատակարան. Էջ 262բ. "Փառք հաւատացդ զուգափառ հաւատարապատիւ նր երրորդութենն հօր եւ որդոյ եւ հոգւոյն սրբոյ յառաջ քան զաշխարհս ամէն։ Շնորհքն նր հոգւոյն եւ կարողութիւն նորին. որ ետ ինձ կարողութիւն. ծեր եւ տկար անձին իմոյ. յանգ եւ յաւարտ հասանել նր գրոյս, պարապմանցս. սրբոյն կիւրղի աղէքսանդրոյ հնգի արարեալ եւ յիշատակ Յուդայի իւրոյ սրբոյ։ Ասասնօր կատարեցաւ հոգիակեցցոյց եւ ցանկալի գիրս որ զմեզուին քի եւ զանօրէնուին որ կոչեց ի վր երկրի. զամէնն անթերի մեկնեալ է նրն կիւրեղ. յզգս հերձուածութենէ, անուղղափառ արանց եւ անիմաստից։ Որոյ այսպիսի ըզձալի փարթամութեց համեմատեալ եւ փափագող եղէ ես ընուատ եւ մեղք զառաջեալս անարժան եւ անարհեստ սուտանուն ազարիայ գպիրս եւ ծեր գոլով եւ գրեցի սիրով ի վայելողաց եւ ամ ոք կարդացէ եւ յիշեսցէ զառաջեալս մեզոք։ Եւ արդ՝ կատարեցաւ է գիրքս, ի թուականութենէ հայոց ռճխ ի մաքաի ամսոյ իսե ի շոշ քաղաքի, որ այժմ ասպահան արտաքսայնի. ի գեւղաքիքի ջուղայու ընդ հովանեաւ նր բենիկիմու եկեղեցւոյ։ Ի թգրուն պարսից շահէմին. եւ ի հրպատուն տեառն եղիազարու. եւ ազերասանք ազաչեմ անարհեստ խոշոր գրոյս. անմեզագիր լերուք զի կարն մեր այս է. եւ ոչ աւելի գիտեմք։ Եւ եթէ սխալ ինչ ի սմա գտեալ լիցիք թողուն շնորհեցէք անպիտան ծառայիդ. բառնայք զսխալութիւն սորին. եւ դուք վարձն ի քնէ առնուք։

Ազաչեմ զձեզ պատուական հարք եւ եղբարք իմ. որք հանդիպիք՝ յայսմ տառիս. յարեւանցի տեսանելով, կամ կարդալով, յիշեսջիք զծնօղսն իմ զմկրտիչ քհն եւ զեզտիխաս մայրն իմ։ Եւ զեղբարքն իմ. զկոչտա վրդպտն եւ զյոհան քհն. եւ զդիգն. եւ զքոյրն իմ զդուլցմն եւ մերձաւորքն իմ. կրկին անգամ յիշեցէք զփծուն ազարիայս. եւ զկողակիցքն իմ. զթագուհին եւ զյուլպիանն, եւ զորդին իմ զպրոխորոնն. ձեռ ընդ երկայն աւուրս պահեսցէ։ եւ զդուստրն իմ եզտիխանն, որ հանգուցեալ է առ քն. ի. ամէ։ Եւ դուք վարձն ի քնէ առնուք ամէն. Հայր մեր որ։"

12.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՊՀԳ = 1434։

ԹՈՒՂԹՔ 323 (մոռցուած են 212 եւ 277, կրկին անգամ նշանակուած 220 եւ 273)։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 27×13×7 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 20×5.5 սմ. շատ պարզ եւ ընթեռնլի գրութեամբ։ – ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. տող 20։ – ՆԻՒԹ՝ հաստ եւ ողորկ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ հաստ տախտակեայ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ շատ մաքուր եւ նոր։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա, 11բ, 12ա, 250ա եւ 323ա-բ։ – Լուսանցազարդեր շատ կան. լուսանցքներու վրայ տեղ տեղ նաեւ պատկերներ՝ շատ լաւ համաչութեամբ. սկիզբը էջ 1բ-6ա տասը մեծադիր պատկերներ Քրիստոսի կեանքէն (ամբողջ էջը բռնած)՝ միջակ յաջողութեամբ. նոյնպէս չորս աւետարաններուն սկիզբը կայ աւետարանիչներու նկարը՝ մեծադիր։ Սկզբնատողերը կարմիր։ – ԳՐԻՉ Դաւիթ. տեղ՝ Ընկուզեաց անապատ ի Զմշկածագ. թուականն 1434 յունիս 29։

Մատեանս է Ա-Էփարան։

Կը պարունակէ էջ 1 – 6ա նկարներ. 6բ—11բ Եւսեբի Կարպիանու եւ կանոնք. էջ 13ա—105բ Մատթէոս. 106ա նախադրութիւն Մարկոսի. 107ա—160ա Մարկոս. 161ա—249բ Ղուկաս. 251ա—318բ Յովհաննէս. 319ա – 322բ յիշատակարանք։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 7ա. "Ողջ լեր։ գգա գգգա ժժթ յիշնա ի ամ։" (Ծածկագրութիւն մը որ կարծեմ կը նշանակէ գրիչը Դաւիթ. ժժթ անշուշտ կը գրուի իբր թիւ (29), գգգա (6000+1) թերեւս փոխանակ – (7000)։

Էջ 29ա. "գդաւիթ գրչակս վայ ինձ ա վայ։"

Էջ 105 բ· "Զգրոցս մի մոռանար, այլ յիշեա տէր ողորմելոյն։"

Էջ 106 ա· "Մայիս ժգ է։" (Առաջին գրչէն)։

Էջ 157 բ—158 ա· "Զնախատանաց բանս քի· որ գրէի յայս քարտիսի· տագնապէի երբ գրէի· վայ եւ եղուկ է յուգայի· յաւուրն ահեղ դատաստանի։"

Էջ 160 ա· "Ազաչեմ զընթերցաւոդ· Յիշեցէք զդաւիթ գրիչս ի քն։"

Էջ 249 բ· "Ո՞ սատանայ, քանի՞ եւ ինչեւ յե՞րբ յարուցանես զպատերազմն քս ի վերայ իմ· քանզի յոյժ տրտմութիւն գրեցաւ։"

Էջ 318 ա—բ· "եւ ահել է ահ· ահել է ահ· յամ ժամ՞։"

Էջ 322 բ· (օտար գրչէ)· թշուին ոհ տէր սարգիսն երեց աւրհնեցին զնա սարգսին Էլոյ կիրակին։ ահ վայել տացէ աւրհնեալ է Ա՞ն ամ ժամ։

Գ։Է՝՝՝

Եգիպտացւոց ազգին յայտնեաց.
Նոցին լեզուաւբն շարագրեաց։
Բարձր պատուաւ սա անուանած.
քաղաք շինեալ ապաստանաց։
Զի որք փախչին յայսոց շարաց.
սովաւ լինին ամրափակած։
Քան եւ երկու ամաց յետոյ
մեծբն զուկաս զիւրն գրելոյ։
ի բերանոյ ան անաւթոյ.
Առաքելոյն տարսոն ոգոյ։
Նախ յանտիոք քարոզելոյ.
լեզուաւ գրեալ սա ասորոյ։
Այլ եւ անուն սմա կոչելոյ.
որ յարութի թարգմանելոյ։
Երկար բանիւ մեզ պատմելոյ.
Նման եղին մեղմբն գնալոյ։
ի յովսեփայ սկիզբն առնելոյ.
մինչ ի յագամ զազգն ասելոյ։
Հաւթանասուն ամաց անցման.
փրկչին մերոյ համարձակմ ն։
Զորորդ գրրեկ մեծբն յովհան.
Նա որ կոչի մեծարան։
Ի յեփեսոս իւր սեփհական
Որ է եւ անգ իւր գերեզման։
Ի յոյն լեզու հռոմական.
զարմանալի բանիւ սկսման։
Արծուանշման ամբարձական.
սկըսեալ յանեզ բանն իսկական։
Որդի ասի սա որոտման,
Աւրբն յոհաննէս հնազանդական։
Եւ թէ վասն էր է չորեսին.
աւետարան ան յին։
Բազում խորհուրդ ասա ցուցանին։
Թէ միտ դընես յօժարագին։
Նախ ի յաթոռ մեծայրին.
որք առ(ն)ագէմ կերպիւ կոչին.
Որպէս է այն հնգետ նմին.
սոյնպէս եւ այս քարոզ նորին։
Այլ եւ ի գետն ագենական.
որ ի յերկիր իջեալ գնան.
Նոքա մարմնոյ զանուամբն տան.
սովաւ հոգիք կենդանանան։
Այլ եւ տարերքս այս չորեսին.
գարձեալ ի սա աւրինակին.
Նոքա հիմունք երկրի կոչին.
սա հիմն անխախտ վրայ վիմին։
Առաքինի վարքս մարդկան,
սոյն այս թ-ով անուանեցան.
խ հնմուաթին արիական.
եւ ողջախոհն արդարութեան։
Նրչանն յաղթող մեծական.
քառակ թ-ով դիշմցան.
Նովաւ հոգիք մեր փրկեցան.
սորին շնորհօք հաստատեցան։
Դէմք ոգեոյ ան ի բեմի.
սորա սարաս ծանուցանի.

Գառն ոչ անգէն բաշխի.
սովաւ յոլորտս քարոզի։
Անգուիք տեսլեան նհպտի.
այն որ ցուցաւ ի գիշերի.
Նովաւ հրեշտակք յերկիր իջին.
սովաւ մարդիկ յերկինս ելին։
Եզեկիել զկառս որ տեսեալ
Նոյն եւ ի սա օրինակեալ.
Նորա յառեակ շաւղօք գնացեալ.
Նոյն սա ի գ. կողմ ընթացեալ։
Այլ եւ ամաց մեր հաստակի.
ւ եղանակաց բոլորն ամի.
Ցիւրաքանչիւր ժամանակի.
Շնորհօք սորին պահպանեսցի։
Անուանք որրոյ երրորդութեանն
Երրեակ չորիւք գրրոշմեցան.
Այն որ յԱհի անզբաւական.
յայնցեալն յայժմուս եւ յապագայն։
Այլ եւ յարուեստս թ-ականին.
որ կոյ ի գիրսն յայն արտաքին.
Սա է ծնաւղ տասբն թշւին.
հարիւրեկին եւ հազարին։
Աւտարեցաւ սա յամենի.
ի քսան եւ ինն ի յունիսի.
յաւուր տաւնի ընդրեալ գնդի.
առաքելոյ գլխաւորի։
Արդ ես դաւիթս որ գրեցի.
զաւետարանս ան յի.
չեմ արժանի այս նր կարգի.
զի կորուսի զփառս հայրենի.
բայց գրեցաւ սա յանապատի.
որ ընկուզեաց անուն կոչի։
Ի գրուեսս նր ծածծնի.
եւ մկրտչին ան յի։
ի գաւառիս յերասաւլի.
որ չմշկածագ այժմ կոչի.
Զեռամբ գաւիթ կրաւնաւորի.
որ եմ գերեալ ատանայի։
Արդ զառաջնորդ որրոյ ուխտիս.
Ըզառաքել վարդապետիս.
տացէ յն պարգեւս բարիս.
միաբանիցս առ տրունիս։
Այլ եւ զկուսաւ որրոյ նիւթիս.
հարազատի մարտիրոսիս.
յերկար ամաւք դու ապրեսցիս։
ւ ոչ ատանիս մինչ ծերացիս։
Աղաչեմ զընթերցաւղդ։

Ցիշել ի տէր զհայրն իմ զտահակ քհ որ գնացեալ է առ քն յոյսն մեր եւ զմայրն իմ եւ զքեմ արեան մերձաւորսն։ Ցիշեցէք եւ զանանէն որ աւգնական եղեւ ի նիւթս նր աւետարանիս։ Ի թուիս Մեծ Հայոցն։ ՊԶԴ։ Ի փառս քի։

Էջ 322 ա (երկրորդ գրչէ)։ Ցիշատակարան աւետարանս ի փառս Այ։ Ցանուն յի քի ի թվ հայոց ՊԴ։ Ես ուրստակէս էրէցն Որ ստացայ զնր աւետարանս ի հալալ վաստակոց իմոց յիշատակ ինձ եւ ծնո-

զաց իմոց՝ հաւրն իմոյ հայրապետին՝ եւ մաւրն իմոյ տիկնային եւ եղբարցն իմոց կաթողիկոսին եւ գրիգորին. եւ քաւրոջն իմոյ եղիսաբեթին, եւ ամ ազգականաց ՝ի մոց կենդանեաց եւ հանգուցելոցն առ քն. յորժամ կարդայք կամ աւրինակէք, կամ տեսանէք Յիշեցէք առ քն ըզ-ստացաւղս զարիստակէս քնհայս եւ ամ ըզձեզ յիշեսցէ ամմէն։

Դարձեալ ազաչեմ զձեզ՝ յիշեցէք զշահապն որ աւգնական եղեւ ի գինս սէ աւետարանիս իւր ննջեցելոց հոգւոյն. ամ հանգուցանէ զիւր ննջեցեալքն՝ յերկնից արքայութիւնն եւ զինքն նց յիշատակ պահէ ամէն։ Յիշեցէք զլիպարիան որ եւ նա աւգնական եղեւ ի նր աւետարանս։ Յիշեցէք զառաքել էրէցն որ աւգնեաց ի գինս նր աւետարանիս։ Յիշեցէք ըզշատին եւ զմարտիրոսին մայրն եւ զշատէմայրն եւ զաղուէթ խաթունն եւ զթանկմամայն եւ զնուրայն։ Եւ զպուլղանն եւ զհավթայն եւ զթուխլիշայն. եւ զշատին եւ զիւր կենակիցն. ամենեքեան արժանի լիցին երկնից արքայութենն. եւ լսեն զբանաւէտ ձայնն ի քէ որ ասէ. եկայք ամ հաւր իմոյ ժառանգեցէք զարքայութիւնն երկնից։

Այլ դարձեալ ազաչեմ զձեզ յիշեցէք զաներն իմ զփոզոցն եւ զզրքանչն իմ զմաւհարն եւ զիւրց դուստրն զթանսուխն եւ զգեռաբոյս զաւակն մեր զմելքիսէթն եւ զասեփանոսն եւ զքեռէկինն եւ զշահմելիքն։ Եւ ամենեքեան որ ի բերդ կանիռապատս մեզ երախտաւորեն. եթէ շատ եւ եթէ սակաւ. ամ ծայրն աւրհնութիւնն ի վր մեր երախտաւորացն ամէն։ Եւ այս նր աւետարանիս բարեխաւսութիւնն քն ամ պահեսցէ զաշխարհս ամ անասասանելի յերեւելի եւ յաներեւոյթ թշնամւոյն ամէն եւ եղիցի։ Կրկին ազաչեմ յիշեցէք զվարդանշահն եւ զիւր հաւրեղբաւրկինն։ եւ զգաւխթ աբեղայս որ զյիշատակարանս գրեցի՝ յիշեցէք առ քն. եւ ամ ըզձեզ յիշեսցէ յահեղ ատենին ամէն։

13.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՋՀԱ = 1522.

ԹՈՒՂԹՔ արդի վիճակին մէջ 195։ — *ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝* 21,5×18×6,5 սմ.։ — *ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝* երկսիւն, իւրաքանչիւրը 21×6 սմ.։ — *ԳԻՐ՝* խոշոր բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. սկզբնատառերը կարմիր. տող՝ 22։ — *ՆԻՒԹ՝* բամբակեայ թուղթ։ Մազաղաթեայ պահպանակներ կը մնան միայն վերջէն երկու թերթ՝ երկաթագիր աւետարանի մնացորդ։ *ԿԱԶՄ՝* կաշեպատ տախտակէ։ — *ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ* բոլորովին անգործածելի. կազմը բոլորովին փճացած. սկիզբէն, մէջէն եւ վերջէն բազմաթիւ թերթեր պակաս. թուղթերը պատռտած, փտած, բորբոսնած եւ թափթփած։ — Լուսանցազարդեր կան, ինչպէս եւ Մարկոսի սկիզբը մեծադիր պատկեր մը, բայց անարուեստ։ Գրիչ՝ Իրբիանոս աբեղայ. ծաղկող եւ կազմող Մարգարէ երէց. թուականն ՋՀԱ = 1522։

Մատեանս է Ա-ԵՎՕՐՆ, որուն ցանկը չենք կրնար տալ թերթերուն պակասութեան պատճառաւ։ Բայց առանձին բախտ է որ սոյն բազմաթիւ կորուստներուն մէջ լրիւ մնացեր է գլխաւոր յիշատակարանին գոնէ կարեւոր մասը, որ հետեւեալն է։

Գլխաւոր յիշատակարան. (էջ 195 ա). Արդ երեսս անկեալ ազաչեմ զձեզ ով որ հանդիպիք նր աւետարանիս։ Յիշեցէք ի քն զծագկող եւ զկազմող. մարգարէ երէց սուտանուն եւ զծնաւղն եւ զերդարան իմ։ եւ ամ յիշողացդ ողորմի ահեզ ատենին եւ քի փառք յաւիտեանս ամէն։ Կազմեցաւ. աւետարանս ձեռամբ ոքնայմեզ եւ մեզաւք մեռեալս յոգոյ. իրբիանոսի անարժան աբեղայի. ի թվականիս ՋՀ. Հա. մանկունք. եկեղեցոյ. ազաչեմ զձեզ. զհերքացեալս. ի ձեր սէ ազաւթքդ յիշեցէք. եւ դուք ի քէ առնուք զհատուցում։ Ամէն։

Երիզարդ յիշատակարան. (էջ 195 ա). Դարձեալ ՝շատացող սէ աւետարանս։ Յիշեցէք. թամբալ մականուն. սէ յովհաննէս. եղբայր նորին սարգիսն։ նորա որդիք։ սարու՝խանին կինն մարիանին խաչատուր քահանային Որդիք սորին միւս խաչատուրին։ Ի՝վազին։ Յովանէսին։ հառներն։ եսազուլին։ հուռումին։ այլ մարանին. վարդանային կոզակցին հուսանին։ պալասան սիւսին։ ալեքսանդրին. դաւթին։ Յոհանին. հանգուցեալ գէրիգորին։ Սարքիսին։ պետրոս։ նէսէ՝ի։ հանգուցեալ էսկարն։ պօղոսին։ խաթունին աղասին։ վարդանին։ Քառաբրին։ էվազին։ հախնազին. պաղին։ այլ փառաբրին. մարասին։ Եւ ամ արեան մեծաւորաց. ով մանկունք ՝Եկղ գասք լուսեղն կարդալով կամ աւրինակելով յիշեսցիք ի մաքրափայլ աղաւթս ձր. ամ ողորմի ասացէք զի ձեզ եւ մեզ ողորմեսցի յաւուրն դատաս[տանին]. (ի հիրապետութիւն տ. պետրոս կղեմկսի եւ կեանք նոր եւ առաջնոր[դու]թիւ շահապային փաշ[ ]ի թվականիս Հայոց ՌՃԷ) եւ ինձ [նորս՞]գչի. ի ժամա[...]ն մեր.... զաքարիայ։ (պակասները մի քանի տառեր միայն)։

Էջ 195 բ նոտր գրով. ի թուին ռմխա եւ սեպտեմբեր ամսոյ դ. ես հաշտիսնեցի... արեղայս. վերայտեսուչ.... հաստատաւ կարմիր վանից պատահեցայ ի յերկիրն վարան... ի գիւղն կունէյ ճահա արարի ժառվքաշրութիւն իմ օրհնեալ... ձին մի. գասբարի որդի ոհանին որ ի չապխունին վանիցս... այս սէ աւտինս. եւ փոքրիկ գրչ...ալերդ գիրք մի. զոր առել է ի աւարէ անդի բերոզաց գ... որ կրկին ետ մեզ. յիշակ իւր եւ ծնդցն իւրոց, որ տարեսասուցուք մնչ ի յանջինջ յիշակիրի, որոյ յիշակն օրհնեալ եղիցի։ եւ քն իւրն եւ իւրցն ողորմեսցի ամէն։ (պակասները միայն տառեր են)։

Ասոր տակը վայրենի տառերով գրչափորձ մը՝ տասը տող։

14.

ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻՈՅ

ՀԼԳ = 1284։

ԹՈՒՂԹՔ արդի վիճակին մէջ 385։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 24×16×8 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ բաւական մաքուր, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 19×5,5 սմ.։ — ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր. Թանաք՝ սեւ. սկզբնատառերը եւ խորագրերը կարմիր. տող 28։ — ՆԻՒԹ՝ բամբակեայ Թուղթ։ — ԿԱՀՄ՝ կաշեպատ փայտեայ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ ոչ լաւ. կազմը կիսովին քրքրուած. սկիզբէն եւ վերջէն մէկերկու թերթ պակաս. տեղ տեղ բորբոսնած։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ 128 ա-բ եւ 364 բ։ — Լուսանցազարդերը՝ քիչ եւ աննշան, ուրուագծով միայն, սկզբնատառերը զարդարուն չեն։ — ԳՐԻՉ Կոստ(անդին) քահանայ, Թուական ՀԼԳ = 1284. տեղ Առանաս. տէր պր. Օշին եղբայր պր. Հեթմոյ, տէր Կիւրիկոսի։

Մատեանս կը պարունակէ.

1. Պատճառ խնդրոյ Մխիթարեանց. սկիզբէն պակաս. էջ 1—74բ. կը սկսի Էջմիածնի հրատարակութեան (Թուղթ ընդհանրական... 1865) էջ 154, տող 2 (այլ քաղցրագոյն խոնարհութեամբ ձգել առ ձեզ) բառերէն եւ կ'երթայ մինչեւ նոյն հրատարակութեան էջ 280։

2. Թուխթ առն Գրիգորիսի... ի Միջագետս ասորոց կոչեցեալ Նահանկին. էջ 74բ—115ա. նոյն հրատարակութեան մէջ էջ 333—400։

3. Ցն Եփրեմի խորին ասորւոյ ասացեալ. Տաւնք տարեկանք զոր կատարեն... էջ 115բ—116բ։

4. Ի Մեծացորդաց յաղագս Ս—զոմանի. վասն զի գրեաց մովսէս. մի առնուցուս զուսար նորա գտեր քում եւ մի տացես... էջ 116բ—117բ. եւ սողոմոն հեղեղեաց զսենեկ իւր։

5. Ի Մեծացորդաց Մեծացորդին, զոր բազմաջան յուզմամբ հազիւ կարացի գտանել։ Յորժամ յարոյց ած սատան սողոմոնի զագրա զարքայ եղոմոյ... Եւ զայս եւս ի նոյն երանելի վարդապետին գրոցն գրեցի, զոր եւ յարիանոսի գիրսն գեղեցիկ յիշատակէ վասն սողոմոնի. էջ 117ա—118ա։

6. Կարգաւորութիւն աւրհնարեր ցուցակին... էջ 118ա—119բ։

7. Սրբոյն Գրիգորի հայոց լուսաւորչի բան հաւատոյ եւ նորին նմանեցեալ։ բան առաջին. Հաւատ ճշմարիտ զոր յայտ յանդիմանութեամբ. էջ 119բ—120ա։

8. Նորին ի դէպ էրոց բան երկրորդ. Անբակիզն էութեամբ հայր. էջ 120ա—121բ։

9. Բան Գ. Դիոնիսիոսի Աթենացւոյ. Աստուծոյ որ ամենեցուն պատճառն է. էջ 121բ։

10. Եփրեմի խորին ասո(որ)ոյ. ե. Զուարթ է ած. էջ 121բ—122ա։

11. Նորին եփրեմի. զ. Լուար զհաւրէ եւ զորդոյ. էջ 122ա—123ա։

12. Հիպոլիտայ բասարացւոյ. է. Զի միութիւն է սրբոյ երրորդութեանն. էջ 123ա։

13. Ա.յլուստ թ. բատ նմին աւրինակի թէպեաեւ յայ են որդի եւ հոգի. էջ 123ա—բ։

14. Նորին ժ. Ոչ վասն անձին ինչ միայնոյ. էջ 123բ։

15. Նորին ի նոյն ժա. Զի հայրն ած կատարեալ է. էջ 123բ—124ա։

16. Գրիգորի պրանչելագործի է. ժբ. Մի է ած հայրն կենդանի. էջ 124ա—բ։

17. Գրիգորի Նիւսացւոյ. Մի կարգաւորապէս ցուցանի. էջ 124բ—125բ։

18. Դ ի մասու հռոմա. Ա.յսպէս հաւատամբ եւ խոստովանիմք. էջ 125բ։

19. Կիւրղի եմացւոյ. Մի է ած հայրն, որ հին եւ նոր կտակարանացն տէր է. էջ 125ա։

20. Նորին. Եւ զի յոյս մեր ի հայրն եւ յորդի. էջ 126ա։

21. Գրիգորի ածաբանի. Ա.յլ եւ յաղագս նոցունց սարսափիմ եւ լեզուաւ եւ մտաք. էջ 126ա—բ։

22. Ցեռոյ. այլ բան. Հայրն է հայրն եւ անսկիզբն, զի ոչ յումենէ. էջ 126բ—127ա։

23. Յոհանու ոսկերեր. Հաւատ ի հաւրէ սկսանի եւ յորդի գայ. էջ 127ա։

Ա.յսուհետեւ կը սկսին Ս. Ներսէս Շնորհալւոյ եւ այլոց բանաստեղծական գրութիւնները.

1. Բան հաւատոյ. էջ 129ա—150բ։

2. Ցիսուս Որդի. էջ 150բ - 208ա։

3. Ա.յրն առաջինն ըզքեզ տղա հանէ յիմաստն գերակայ. էջ 208ա—210բ։

4. Ա.յրն անբսկիզբն ասէ ած. անեղ բնութիւն ոչ արարած. էջ 210բ—213ա։

5. Ա.յրն այ զքեզ մերձակայ լինել խրատէ թէ հաւատայ. էջ 213ա—217ա։

6. Վիպասանութիւն. Պարտապան հաւրն է որդի. էջ 217բ—241ա։

7. Վահրամ Է՝ վարդապետի ասացեալ. Ներսէսի լուսաբարդեալ (շարունակութիւն նախորդին). էջ 241ա—256բ։

8. (Կիսատ) արթացեալ անթառամին. Վայրը գալարարոյս կանաչացեալ — էջ 257ա—263բ (Կիսատ)։

9. Վարք Ս. Ներսէս Շնորհալւոյ. Շարժեալ ատիպէ հարկ տէրունի. էջ 264ա—277ա։

10. Վասն Երուսաղեմի եւ հարուածոց քրիստոնէից. Ահա ձայնեմ ձայն սղրագին, էջ 277ա—313ա։

11. (անվերնագիր) փայտ կենաց բարերարեալ երկրպագեալ (Հագներդութիւն). էջ 313բ—318ա։

12. Ողբ Եդեսիոյ. էջ 318բ—347ա։

13. (Ներսէսի առ Մխիթար բժիշկ) Միշտ էիգ անեղ բնութիւն. էջ 347ա—348բ։

14. Ներսէսի... յաղագս երկնի եւ զարդուց նորա. ի մեղական գոլով բնութիւն. էջ 348բ—352բ։

15. Ներսէսի... բանս մաղթանաց առ որ հրեշտակն. Ամլ պաղատիմք առ հոգեղէնդ. էջ 352բ—355ա։

16. Բան յիշատակի տառիս գծողի. Ածեղէն հոգիովն իմաստ. էջ 355ա—356ա։

17. Անգրագրաբութիւն տառիս յիշատակիս. Քաղցրայգունիս այս բաղձանաւք. էջ 356ա—բ (կիսատ)։

18. (կիսատ) Ի քէն հայցեմ կողկողացած. ցոյց ուր հանգչիս... Գրեցաւ այս գիրք սաղմոսների իմով ձեռամբն գրիգորիսի... Որում շնորհացս այս ցանկալի. էջ 357ա—363բ։

19. Յովհաննիսի եղնկացւոյն. Յամենայն հրաշ գործս արարչին. էջ 365ա—385բ։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 109ա—110բ լուսանցքի վրայ տգեղ տառերով՝ տեղի մը բացատրութիւնք։ էջ 313ա. Իս առաքել մեզաւք ի լի որ անարժան հարպեա կոչի վարդապետին քուրսն որդի.

Գլխաւոր յիշատակարան։ էջ 127ա—բ. փառք ամենայնի երրորդութեանն յաւիտեանս ամէն. կարողութիւն ան սկսա. եւ զորմութիւն նորին կատարեցի. Զթութիւն պատգամաց, ի խնդրս ածածոյր եւ հետաքրքիր ածային աւրինացս, պր աշնի եղբաւր պր հեթմոյ, որ է ոչ կիւռիկոսոյ. եւ որդիք պր աշնի եւ թոռունք աւագ պրի եւ ազն թագաւորին հայոց լեւոնի. ի վայելումն մարմնոյ եւ յիշատակ հոգւոյ իւրոյ եւ նախնեաց նորին. Ընդ որք կարդայք եւ աւետիք ի սմա մեղաց թողութիւն ինդրեցէք իւր եւ իւրոցն։ Գրեցաւ սա ձեռամբ յոգնամեղ եւ անպիտան սուտանուն քհ. կոստ. որ մականուն քուռաթ կոչի. ի թվ. Ղլգ. ի մայրաքաղաքիս աստանուոյ. ընդ հովանեաւ նր ածածնին. Մշակքդ քի. յիշեցէք զիս զեղկելի. յորժամ գայցէ ոչ հայրենի. տացէ ձեզ վարձս անհատնելի. եւ քի փա— յաւիտեանս ամէն

(Ասոր տակ նոսր գրով) Ընդ գիրքս այս հոգելից որ ի նախնեաց հնոց որոց շարագրեալ վասն որոյ հայաստանեացս սահմանագրութիւն ստացա նուաստս խաչատուր վարդապետս վերատեսուչ Սրբազան Առաքելոյն բարդզմսի ի ռմի թուին։ յունիսի մէկ։

Էջ 363բ—364ա. փառք հաւր եւ որդւոյ եւ նր հոգւոյն. եւ այժմ եւ յաւիտեանս ամէն։ Գրեցաւ սա ձեռամբ անարժան քհ. կոստ. մականուն քուռաթ կոչի։

Ի վայելումս հոգեկիր եւ ուսումնասէր, եւ ածածոր եւ բար է պաշտ իշխանի աւշնի. որ է որդի իշխանին աւշնի. եւ թագաւորազնի. որ է եղբայր հեթմի եւ ոչ կիւռիկոսի. ի վայելումն մարմնոյ եւ յիշատակ հոգւոյ եւ ծնողաց իւրոց, որ եւ փոխեալ ի քն։

Ընդ որք ընթեռնոյք կամ աւրինակեք յիշեսջիք զարարչապաշտ իշխանն զաւշին. քանզի յոյժ փափաքանաւք եմ գրել զայս. զի յոյժ սիրէր զընթերցումն գրոց եւ զի էր լցեալ սա ածածին շնորհիւ։ Ընդ գրեցաւ սա ի թվ հայոց. չլգ ի քաղաքիս ատանայ. ընդ հովանեաւ նր ածածնին. եւ որք յիշէք յիշեալ լիջիք ի քէ ոչ մերոյ որ է աւրհնեալ յաւիտեանս։

Էջ 385բ. Փառք ամենայնի երրորդութեանն յաւիտեանս ամէն Ազաչեմ յիշել զաւշին իշխանն զյոյժ ածայսիր եւ զուամնայսիր զորդին զպր աւշնին ընդոչ կիւռիկոսաւ որ եւ սայ եմ շարագրել զսա ձեռամբ անարժան կոստ. մականուն քուռաթ կոչեցեալ Ազաչեմ չմեղադրել. զի ժամանակս ցաւագին եւ ի գրել սմա շատ հիւանդ եւ ունայն կեցա։

Մնացեալը կորսուած է։

15.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՋԼԳ = 1484։

ԹՈՒՂԹՔ 276։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 25×18×7 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 19×5 սմ.։ — ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. սկզբնատողերը եւ վերնագրերը կարմիր. տող 22։ — ՆԻՒԹ՝ բամբակեայ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ՝ բոլորովին փճացած. թերթերուն մեծ մասը փտած, խոնաւութենէն իրար կպած, փոշիացած. կ'երեւայ թէ ինկած է կարմիր ներկի կարասի մէջ, որովհետեւ լուսանցքները բոլոր կարմիրով ներկուած են։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ 1ա, 2ա, 3ա—բ. 4բ, 5ա, 6ա բ, 7բ, 8ա, 9ա բ, 10բ, 11ա, 14ա բ, 89ա, 163ա։ — Լուսանցազարդեր շատ կան եւ յաջող են. իսկ աւետարաններու սկիզբի մեծադիր նկարները եւ մեծ խորանները նուազ յաջող։ — ԳՐԻՉ՝ Գրիգոր աբեղայ. ստացող՝ Յովանէս աբեղայ. թուական 1484։

Մատեանս է Ա-էջ։

Էջ 1—13ա Եւսեբիոս Կարպիանոս, Նախադրութիւն եւ ցանկ Մատթէի. 15ա—86բ Մատթէոս. 87ա—88բ Ցանկ եւ Նախադրութիւն Մարկոսի. 90ա—136բ Մարկոս. 137ա—140ա Ցանկ եւ Նախադրութիւն Ղուկասու. 141ա—215բ Ղուկաս. 215բ—217ա Ցանկ եւ Նախադրութիւն Յովհաննու. 218ա—274ա Յովհաննէս. 274ա—բ իրը կնոջն շնացելոյ. 274բ—276բ գլխաւոր յիշատակարան։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 86բ. Եւ զանպիտան գծոցս զգրիգոր եւ զյովանէս ստացող նր աւետարանիս։

136բ. Համբարձմանն կարդա զսա եւ զանարժան գծոցս զգրիգորս յիշեա եւ ՝ի՛ն զձեզ յիշէ։

217ա. Զերիցս երանեալ՝ եւ զարժանապատիւ, զսրբասէր զյովանէս սրբակրաւն արեղայ ստացաւզ ՝ի՛ն աւետարանիս հանգերձ ծնաւզաւքն եւ ամենայն արեան մերձաւորաւք. եւ զիմ անարժանութի՛ս գրիգորի գծոզի սորա յիշեցէք ի քն։

Գլխ՝՝՝՝՝ յիշ՝՝՝՝՝

16.

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԺԲ. ՄԱՐԳԱՐԷԻՑ

ՌՄԻԳ = 1775։

ԹՈՒՂԹՔ 327։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 22×16×6 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ, միասիւն, սխալաշատ, բայց շատ պարզ։ — ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը եւ սկզբնատողերը վարդագոյն. տող՝ 26–27։ — ՆԻՒԹ անողոքկ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ։ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ շատ մաքուր։ ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ 86ա, 101ա, 141ա, 187ա։ — Լուսանցազարդեր կան, բայց բոլորն ալ արդի արուեստով եւ միջակ յաջողութեամբ։ Ունի եւ 14 մեծագիր պատկերներ. էջ 2բ Ս. Ներսէս Լամբրոնացի, իւրաքանչիւր մարգարէութեան սկիզբը մարգարէի պատկերը, ինչպէս եւ Յայտնութեան սկիզբը Ս. Յովհաննու պատկերը։ — ԳՐԻՉ Գէորգ Նաղաշ վարդապետ. տեղ Վարագայ վանք. թուական 1775։

Մատեանս կը պարունակէ.

Էջ 1ա — 11բ. գուհրնութիւն հիւսանեայց (իմա գովաբանութիւն հայաստանեայց) ուր կը մեկնուի թէ Դրախտը Հայաստանի մէջ է, հայերէնը առաջին լեզուն է եւն եւն։ 13ա — 40բ Ովսէ. 40բ — 49բ Յովէլ. 49բ — 68ա Ամոս. 69ա — 71բ Աբդիու. 72ա — 85բ Յովնան. 85բ — 100բ Միքիէ. 102ա — 109բ Նաւում. 110ա — 122բ Ամբակում. 123ա — 132ա Սոփոնիա. 132ա — 140ա Անգէ. 140բ — 186բ Զաքարիա. 188ա — 198ա Մաղաքիա։

Էջ 198բ — 299բ Մեկնութիւն Յայտնութեան Յովհաննու.

Էջ 300ա — 301բ գլխաւոր յիշատակարան.

Էջ 302ա — 325բ Ոմանք անծանօթ բանք գէտեալ զայլ եւ այլ գիրս եւ ի վը այբուբէնից տարբեր շարագրեցի եւ ատ եգի (տեսակ մը համայնագիտական բառարան)։ 326ա — բ ծանիր սիրել բարեմիտ ընթերցող զի տեսական իմաստութիւն բաժանի երիս ...։ 327ա — բ որ իրր պահպանակ է խրատներ, թուաբանութիւն եւ այլ գիտելիք։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. 11բ. Եղեւ ի խնդրոյ աւետիս վրդպետին եւ սրապիոնին։

41ա. Եւ զիս թարմատարս անարմար գծողս սորին մելանամեղ գեղոյ անիմաստ եւ շնչ սեվաբոս յիշեցէք հնգերիւ ննջեցելովք իմովք ամէն։

49բ. Եւ զիս թարմատարս գծողս յիշեցէք ...։

50ա. Եւ զիս անարմար գրիչս անիմաստ արեղաս ի գիտութիւն էմարս ի հանճարս օտարս ի գրվածս տխմարս ի կրոնս շվարս ի գոչս մոլարս ի բանս շիթարս ի բարս չվարս ի ազոթս տկարս ի չարիս ժժարս ի քունս երկարս եւ ի բոլորս անկատարս. յիշեցէք հայր մեղիւ հանգերոյ ամէն։

68ա. Եւ զիս գծողս տարիս (= տառիս) աւարա մելանմեղս գեղոյս էշեցէք եւ ողորմի բարբրեցէք յորժամ օգտիք ի ամանէ։

85բ. Եւ զիս գծողս տարիս իշեցէք հայր մեղայվ։

100բ. Եւ զիս չինչ- եւ թարմատարս գեղոյս գծողս սորին յիշեցէք հնգերիւ ննջեցելովք իմովք իսոր ամէն։

109բ. Եւ գծողս իշեայ ով բարեմիտ ընթերցող հայր մեղայվ.

123ա. Եւ զգծողս գեղոյս անիմաստս յիշեցէք ամէն։

140ա. Եւ զիս թարմատարս գեղոյ վարդապետս եւ գծողս նր տարիս յիշեցէք հնգերս ննջեցելովք իմով ամէն։

198ա. Ամենազօր կարողութեամբ հօր երկնորի եւ շնորհոքք քի նայն եւ նպաստութիւնքը հոգոյն նրյ աւարտեցաւ գիրքս մեկնութիւն եւ լծմանց երկոտասան մարգարէից շարագրեցիալ նրյն ներսեսի լամբրոնացոյն ի անարժան ձեռոք ապիկար նաղաշ գէորգ անիմաստ վարդապետին ի գոչն վարագա վանից ամէն։

199ա. (ամբողջ 2 էջ Յայտնութեան գրքին օգուտները տալէ եւաք Յառաջաբանի մը մէջ, որ իր հեղինակութիւնը կը թուի, կ'աւելցնէ) Վնյ եւ ապիկարս չինչ գեղեցս խաչնեցի ի հուպ ջիժան մարգարէից կարգս զի մի ոք կարոտ մնասցէ սորին գեղեցիկ գեղուն եւ քաղցրաբան մարգարէութեանց նորոյս եւ զիս թարմատարս գեղոյս յիշեցէք։

Գլխաւոր յիշատակարան. Էջ 300ա – 301բ. յիշատակարան գրքոս. Գոթին պատիւ եւ փառք Խուճն ինքնագոյի տերութիւնք ոգակայի Երրէ-կանի անձնուրուն եւ միականի ծածութիւնք հօր եւ որդոյ եւ հոգոյն Երրոյ ծնողի եւ ծնեցելոյ եւ բխողի ի նոցա էութիւնքն բղխմն ի հօրէ միայնոյ եւ ուրմն անճառաբար ի որդուն նայ համապատասաց համագոյց եւ համազօրաց ի հանորց արարածոց եւ բնաւից ստեղծածոց իմանալեաց եւ զգալեաց ի նիւթականաց տարբերչինաց եւանիւթից հրաբուխից սերից յանցելով ամենակալ եւ ներկայ կենցաղիւ եւ ապրնիաւ յաւիտենիւ զի ի ժամանակս յետինս որ է դարն եւ անքարի որ տատանեալ ծփիմք նամ ներհակայ արկածիւք ի ներքուստ եւ արտաքուստ որ ափշութիւն գորչէ տեսականին Սակն ի սիրոյ եւ գեղեցիկ գեղոյ բանից սորա շարժէյ ի հնուեան ժամանակիս ոչինչ համարելով զաշխատութիւն զոր արաջի կար մանանդ լոս աչաց պակասեալ եւ ուժգութիւն անձանցս նաղչեալ ի գոչն արկի գծագրել արաջ քան սայ մեկնութիւն ՝ մեծամեծ ճծարան մարգարէից պատգամք նայ Եզայայ եւ Եզեկիէլի եւ. շնորհէ նր հոգոյն աւարտեցի ի թուաքերուն հարկայն (= հայկեան) սերից ռմիգ ի մուտ ապրիլին Ապա էտ այնորիկ մնեալ ի մայոյ ամսոյն սկիզն արի գծագրել պատգամք երկոտասան մարգարէից պարզաբանեցեալ նրն ներսէսի տարոյն կիլիկոյ արքեպիսկոպոսին եւ եւս Սա աւրտեզեալ օգնականութիւնքը ամենակարողին նայ որ տպարժ քարինքս ի պաղաբերութիւն ածէ որ Եւ յետ կարոզութիւնն մեզապարտ մատանցս ի ապրտ հասուցանել որ եւ արկի ի գանձանակս

նայ իբրեւ զլուսնաայրուն / և գուք սիրողք գեղեցիկ եւ քաղցրիկ բանին սորին ցանկացողք եւ մտադիւրութիւնամբ ընթերցողք թէ օգտիցես սակաւիկ կաթիլ մեղրածորան վարդապետուն գրքուս հեղինակին Շնորհակալութիւնն հոգոյն շնորհաց եղիցի եւ կամ աղօթիցս ձերոց ցողեսցէ ինձ ի տապանս իմ գերեզմանին եւ եղկելի մատանցս յայս վաստակս ձեզ օգուս եղիցի եւ քնի ան մերոյ փարք ամեն Արդ գծագրեցաւ գեղեցիկ մատեանս ի հայրապետութիւն հանրոյ հեկաղեանց տէրս տէրն Սիմէոնի սրբազնակատար կաթողիկոսին որ եւ տէր երկար կենոք եւ խաղաղական ամոք անդրդվելի պահեսցէ ի փառս տարդեալ ազգին հայոց եւ ի դիպապետուենն նոր ուխտիս ան բաղդատաբ արքեպիսկոպոսին եւ աբաշնորդ եւ նուիրակ ածհպա քաղաքին վանայ եւ ի թագրուենն ի բազրատուենոյն սերոյ հերակլ արքայն վրաց որոմ նստոր ի քաղաք փայտակարան այսինքն թիֆլիզ ի թուականութիւնս մեր ռմդ ի մուտ հոդտեմբերի ամսոյն եզբեալ ձեռամբ անարժան անուրմար գծագրողիս գէորգ նազաշ վարդապետիս որ եմ ի Նհանգէն տէփխիսոյ եւ ի գիւղաքաղաքէն գոբոյ այսինքն Սէֆիխարաթ կոչեցեալոն Աստանոր ժտեմ ազերսիւ Ո՞վ բարեմիտ ընթերցող անմեղագրելի աչնել մեր խակութիւնս եւ անուրմարագրութիւնս զի ես ինձնէն վկայեմ սալանաց ուլուանց տարից եւ վանկից վեյ մաղթեմ յիշել ի ածամերոյ աղօթս ձեր հոգոր ծնող իմ հանգուցեալ խոյ երեմիայ. Եպիսկոպոս ջորգ նր ուխտին դիզափայր կոչեցելոյն Երկրի Դիզակոյ իսկ մարմնաւոր ծնողք իմ որք են ծարայակիցք ձեր ավթանդիլ եւ միրանգուխ զորար եւ թինաթին գասպար եւ գարեջան զիաթանդար եւ խաթուն գաբրիել եւ մարեխ մերհար եւ գաւիթ իսկ քոքք իմ թինաթին եւ խանոմ բուսգամ եւ անաստասիոյ եւ այլ մերձաորք իմ կենդանիք եւ հանգուցեալք ի քնե եւ զձեզ մեզ յիշողաց վարձս բարիս հատուցէ քն տէրն մեր ամեն եւ եղեւ գծագրել սորին ի գ-րն մեծի հրչակաոր վարագայ վանից ի խնգրոյ աւետիս վարդապետին եւ տիրաց-ոյ սրապիոնին որք են միաբանք սորին ծարայ եւ ծարայակից ձեր գէորգ արեղայ (վերջինս իբր ատոբագրութիւն գրուած գլխաբաց աղօթող վարդապետի մը նկարին տակ)։

Էջ 300 բ. (իբր ծանոթութիւն կ'ըսուի) ծանիր զի ոչ է լիապէս գրչալ մեկնիչ այլ լծմն արդհնեալ մի-ն։

17.

ԳԱՒԱՌԱՆԱԳԻՐՔ ՖՐԱ ՄԱՐԴԻՆՈՍԻ

ՌՃԾ = 1701։

ԹՈՒՂԹՔ 211, առանց հաշուելու սկիզբի 3 եւ վերջի 1 պարապ թերթերը։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 21×15×4 սմ.։ — ԴՐՈՒԹԻՒՆ միասիւն եւ բաւական կանոնաւոր։ — ԳԻՐ նստր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատառերն ու սկզբնատողերը կարմիր կամ վարդագոյն. տող 31։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ լաւ։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ 3 սկիզբէն եւ 1 վերջէն։ — Լուսանցազարդեր չկան. ատոնց տեղ լուսանցքներուն վրայ կան վարդագոյն ճեռանիշերը։ — ԴՐԻՉ Սարգիս եպիսկոպոս. տեղ Պոլիս. թուական 1701։

Մատեանս է "Սկսանի գիրքս պատմութեանց որ կոչի բան Հայոց Գէր+ ֆ---ղ-ն-ց, որ պատմէ զծայրագոյն քհպոցն. նա՛ եւս եւ զկայսերացն Հռոմայ. զկարգ ժամանակագրութեան նոցին... զոր շարագրեալ է ... փրագր մարգինուն ի կարգէ քարոզողացն։ Եւ թարգմանեցի զոյն ի լատին գրոյ 'ի հայումն. Եւ որուպս ներսէս պալիանենց կոչեցեալ...„։

ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ. Էջ 211 բ. Փառք փրկչին որ եաս տկարիս կարողութիւն հասանել յաւարտ գ-քիս այս որ կոչի գաւազանագիրք քհնյպոցից եւ կայսերաց. թվին հայոց. ռճծ. սեպտեմբերի ե. ի թգնանիստ քգ-քս ատամպօլ 'ի պէկոզլի կշէ թաղին. Եւ սարգիս նպաս անուամբ միայն եւ գծվ գատարիս որ կոչիմ եւ եմ սահէթճի. գծագրեցի ձեռամբ իմով որ ինքմ ժամց փառփաքէի այսմ գրքի. 'ի վայելումն անձին իմոյ. եւ յետոյ ումմ որ հանդիպի յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր. եւ գուք յիշեալ լինջիք ի քէ անէ մերմէ։ Արդ եղեւ գծագրումն սորա 'ի գառն եւ 'ի գժնեաւ ժամիս, որ ինքմ յարեան 'ի վր ճշմարտասի...

Ցիշատակարանը՝ որ պիտի շարունակուէր յաջորդ պարապ երեսին վրայ, հոս կ'ընդհատուի. կիսատ է նոյնպէս էջ 211ա Պոնիֆացիոս թ.-ի պատմութիւնը։

18.

ՄԻԽԱՅԷԼ ԱՍՈՐԻ

(1639 էն առաջ)։

ԹՈՒՂԹՔ 337, առանց հաշուելու սկիզբէն 3 եւ վերջէն 4 թերթ դատարկ թղթերը։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 22×16×5 սմ.։ — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ շատ պարզ եւ մաքուր. երկսիւն, իւրաքանչիւրը 15×4.5 սմ.։ — ԳԻՐ նստր. թանաք՝ սեւ, հազիւրերք կարմիր վերնագրերով։ Տող՝ 21։ — ՆԻՒԹ՝ ընտիր, սպիտակ, ողորկ եւ շատ փայլուն թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ շատ մաքուր։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ բացի 7 թերթ

պահպանակներէն, էջ 336 բ եւ 337 բ: — Լուսանցազարդ եւն զոյութիւն չունին: — ԳՐԻՉ եւն անծանօթ: Էջ 200 բ յիշուած է ոճը = 1639 թուականը, ուստի գիրքն ասկէ հին է:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. (պահպանակներուն առաջին թերթին վրայ) 1. ես խլեցի խալիֆայ դաւիթս վանքին ժամնատցս: 2. միխայէլ ասորոյ պատմուչի. ես նը յԵմ նէնկ պետրոս տրուպ արեզայ ընթերցայ ի քէղքն պՅղիդ. ի ռմլա թուին. եւ ամենեանն գկոմրբի 2ին աւարտ: Հայր մեր որ: 3. ծառայ եմ խաչին ովանէս վարդապետին դաստուբ ծաչա... (անընթեռնելի).

Էջ 200 բ. ՎՅ այն տաճիկք իմամ սամարայ կոչեն գնա որ է ի մէջ հին բաբիլոնի եւ բաբէր գում պեթիւ է շինած սպիտակ իրբեւ թէ նոր է զուգած: տեսա թվին ռէբ: աբզրումեցի աւետիքս:

Էջ 337 ա. Էս խլեցի դաստուս տուի այս պատմագիրքս յիշատակ ինձ եւ իմ ծնողացն եւ իմ տղին հօրս իմոյ յովանիսին եւ մօրս իմոյ շահպակուն եւ որդոյն իմոյ մելքոնին ես զաստուս իմ յօժարութիւս ետուս պատմագիրս յիշատակ, ի գուռն թադէոսի առաքելոյն մի որ իշխեսցէ հանել ի գրանէ առաքելոյն թադէոսի եւս մէկ առակաց գիրք տուի յիշատակ սահակ վրդպին տանէ վանքն ձեռ ողորմի իւր Ն.ջնցելոց հս-գոյն ամէն հայր մեր յերկինս:

Օտար գրիչ մը լուսանցքներուն վրայ գրած է միշտ զանազան գիտողութիւններ պատմուած դէպքերուն մասին: Առաջին գրչէն եւ ոչ մի տող յիշատակութիւն:

19.

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ

?

ԹՈՒՂԹՔ Ղ 2. պակաս են 109—110, աւելի է 10 bis, ուստի նշանակուած 113 թերթ: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 22×16×1 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասիւն, խառնակ եւ կեղտոտ: — ԳԻՐ նոր նօտրագիր. թանաք՝ սեւ, տող 28: — ՆԻՒԹ հասարակ անողորկ թուղթ: — ԿԱԶՄ կաշի առանց տախտակի: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ թափթփած: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ, զարդեր եւ կարմրատողեր չկան: — ԳՐԻՉ եւն անծանօթ յիշատակարան չգտնուելուն պատճառաւ: Յայտնի կ'երեւայ որ շատ նոր ձեռագիր է:

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 12 ա. գերուն թիֆիզու քէղքին եղեւ 'ի թուին ռմպգ ին:

Էջ 95 բ. 'ի 6 մարտի 1840 ամի Տէն խօսեցաք զայս ինչ տէր տացէ բարուէ խօսիմք ըստ ժամանակին

20.

Ն. ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻ

?

ԹՈՒՂԹՔ 125. նշանակուած է էջ 1—242 (մոռցուած է 101 եւ սկիզբէն երկու թերթ): — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 22×16×2 սմ.: ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն: — ԳԻՐ նօտր. թանաք՝ սեւ. կարմրատառեր, զարդեր եւն չկան. տող 26: — ՆԻՒԹ ընտիր թուղթ: — ԿԱԶՄ նոր կիսակաշի խաւաթարտէ կողով: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ մաքուր: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ ընդ ամէնը 6 էջ: — ԳՐԻՉ եւն անծանօթ, որովհետեւ տող մ'անգամ յիշատակութիւն չկայ: Կը թուի բոլորովին նոր ձեռագիր:

21.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

?

ԹՈՒՂԹՔ 339: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20×13×6 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ կանոնաւոր. երկսիւն, իւրաքանչիւրը 12,5×4 սմ.: — ԳԻՐ խոշոր բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 19: — ՆԻՒԹ՝ թուղթ, որուն իւրաքանչիւր թերթը կազմուած է երկու իրարու կպցուած թերթերէ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ կազմը բայրայուած, որով սկիզբէն եւ վերջէն թերթեր կը պակսին: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ Էջ 1ա, 264ա—բ, 265ա: — Լուսանցազարդերն ու աւետարաններուն սկզբի պատկերները շատ անարուեստ: — ԳՐԻՉ եւն անծանօթ:

Մատեանս է Ա-ԷՊՐՔՈՆ:

Էջ 1—97 բ Մատթէոս. 98 ա — 99 ա ցանկ Մարկոսի. 100 ա — 161 ա Մարկոս. 163 ա — 263 բ Ղուկաս. 266 ա — 339 բ Յովհաննէս: Նախա-

գրութիւններ եւ Ղուկասու եւ Յովհաննու ցանկերը չկան։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. 161 բ. Այն տարին որ աւետարանս առի. իմ որդին գէրիգոր. ժա՛ տարեկան էր. պ-զոսն. Ե. տարեկան էր։ Անդրիանն. Ի տարեկան էր։ Պետրոսն. մէկ ափսական էր։

Ի յերկիրս մացրի. Ի գեօղս որ կոչի Նաւուն։ Աւետարս առի տաճկայ շորիցի. տէր պաղտասարին անի։ Նորա հօրեղբէր զազար պարոն (Մեացեալը պատռած)։

162 ա. Էս նաւասարդս առի զնը աւետարանս յիշատակ ինձ եւ ծնօղացն իմոց. հաւրն իմոյ ամիր պէկին, մնրն իմոյ պահալուին. պապն իմոյ աղապակին. մաքն իմոյ մարիանին. կոզակցին իմոյ մահին. որդոցն իմոց գրիգորին. պ-զոսին. անդրէասին պետրոսին, դստերացն իմոց. մարնոսին. քըւերացն իմոյ. հռիփսիմին։ մախմուրին. մաքն մաքն (երկիցս) իմոյ մէհմանին Էս նաւասարդս առի զնը աւետարանս հալալ վաստակոց իմոց. որ կարդայ կամ աւրինակէ ձեռ ողորմի ասա մեզ եւ մեր ծնօղացն... որ ճանել կամայ զնը աւետարանս ծախելոյ կամ... լոյ կամ ապգակ... կամ որդի... յգձիզ հայ... եղիցի եւ մ... Այն... թվական (կէտադրեալները պատռած)։

Գլխոր չլոխոլորն. Էջ 339 բ. Փառք ամենասնի երրորդութեանն հաւր եւ որդւոյ. եւ Ճշմարիտ Հոգւոյ ամէն։ Շնորհիւ ան ձայ իմոյ. սկսա. եւ ողոր... (Մեացեալը ինկած թերթերուն մէջ է)։

22.

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ ԵՒ ԵՂԻՇԷ

(1689-էն առաջ։)

ԹՈՒՂԹՔ 185, առանց հաշուելու սկիզբէն եւ վերջէն մէկ-մէկ թերթ պարապ պահպանակները։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20×15×3 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն եւ կանոնաւոր։ – ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ. վերնագրերն, սկզբնատառերն ու սկզբնատողերը կարմիր. տող 33։ – ՆԻՒԹ՝ ողորկ եւ փայլուն բարակ թուղթ։ – ԿԱՆՉՍ՝ կաշեպատ տախտակէ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ սկիզբները մաքուր. բայց մէջերը խոնաւութենէ փտած, սեւացած, դիւրափշուր։ – Լուսանցազարդեր չկան. միայն սկիզբը կայ հասարակ խորան մը։ – Դատարկ են պահպանակները միայն, որոնցմէ առաջինը ունի յետին յիշատակութիւններ։ – ԳՐԻՉ եւն անծանօթ. թուական թուի ՌՃՀԸ թուէն առաջ։

Մատեանս կը պարունակէ Պ-զմ-ՐԻ-Ն Մ-վ-ՍԷՍ ԽՈՐԵՆ-ՑՈՅ՝ էջ 1 ա — 105 բ. որմէ անմիջապէս յետոյ, առանց տող մ'իսկ բաց ձգելու կ'սկսի ԵՂԻՇԷԻ ՊՈՊՐԻՆ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ՝ էջ 105 բ — 185 բ։ Խորենացւոյն պատմութեան մէջ չկան գլխակարգութեանց ցանկերը. Եղիշէէն ալ պակաս է վերջին թերթը. կը հասնի մինչեւ "ի ճաշատեղս նց Հայեցան եւ արաստուեցին. եւ յամ առեանս յիշեցին զանուանս նոցա։" Յաջորդ թերթը, ուր պիտի գտնուէր տասը շարունակութիւնն ու յիշատակարանը, բոլորովին գատարկ է։ Բաբերախտաբար կազմին վրայ փորագրուած է խոշոր երկաթագիր տառերով "Ցշակ է պարոն Մնացականին եւ ծնօղացն իւրոց գրիգորին եւ մնրն թագուհէ թուին ՌՃԼԸ։" Ցիշեալ պարոն Մնացականը ստացող մրն է անշուշտ կամ առ առաւելն կազմել տուողը. հիներնար գրիչն ըլլալ, որովհետեւ պահպանակին վրայ գրած համառօտ յիշատակութեան եւ ստորագրութեան գիրը (տես տակը) նոյն չէ բնագրին գրութեան հետ. հետեւաբար գրութեան թուականը պէտք է որ ըլլայ աւելի հին քան ՌՃԼԸ=1689։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ (պահպանակին վրայ). տէր Յս յ-եալի արգարութենն եւ արեգակն պայծառութեան ողորմեա անիծն ծառայիդ որ է Մնցին որդի գրիգորի. Մնցին. Մնցին. (երկիցս).

2. Վարպետ գալուստն եւ սիմէոն վրդպետ Առաքնորդ տրէզն առաքելոյն թադէոսի ի յիշատակ ծնողացն թուին ՌՄԵ ապրիլի ժգ որ ի թարուէ քաղաքի.

3. Ի վայելումն ան Յովհաննէսի որբազան կթղկոսի յամ Ազուանից. յոր ի նր Աթոռն Գանձասու։

4. Վրացերէն տող մը։

23.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

(1606-էն առաջ։)

ԹՈՒՂԹՔ 287։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 18×14×7 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 13×4 սմ.։ – ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. սկզբնատառեր եւն կարմիր. տող 21։ – ՆԻՒԹ՝ հաստ թուղթ։ – ԿԱՆՉՍ՝ կաշեպատ տախտակէ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ կազմը քայքայուած. թերթերէն ոմանք պակաս։ – ԴԱՏԱՐԿ թուղթ էջ 1ա 281ա–284բ, 285բ։ – Լուսանցազարդերն ու մեծադիր պատկերները շափազանց անարուեստ։

— ԳՐԻՉ եւն անծանօթ: — Ձեռագրին սկիզբը իբր պահպանակ դրուած է պատառիկ մը մագաղաթ՝ հին երկաթագիր աւետարանի մը մնացորդ:

ՑԻԾԱՑԱԿՈՒԹԻՒՆՔ· Բոլորն ալ երկրորդական գրիչներէ են. որովհետեւ խարդախիչ ձեռք մը կտրած է բոլոր գլխաւոր յիշատակարանները, այսպէս իւրաքանչիւր աւետարանի վերջին թերթը՝ ուր առաջին գրիչը կրնար յիշած ըլլալ զինքը եւ ամենէն վերջի գլխաւոր յիշատակարանը:

Էջ 1ա. Ամծայդուր խլիսթա...նր աւետար...լին Եկբայր?... մինչեւ ի է... քան խորհրդ... դատաստա... (պատռուած):

Էջ 280ա. Փառք Ամենի երրորդութեան հաւր եւ որդոյ եւ հոգոյն սրբոյ այժմ եւ անդրաւ յաւիտեանս յաւիտենից Ամէն: Արդ գնեցաւ ձեռամբն. զբրուանդին, առաւայտրին. զնր աւետարանս. Հալալ ընչից /ւրեանց. յիշատակ իւրեանց եւ իւրեանց ծընօղաց իւրեանց ամէն: Դարձեալ յիշեցէք ի մաքրայփալլ յաղաւթս ձեր, զրուանդն. եւ իւր կողակիցն գուլնիգարն. եւ իւր որդոյն խլղաթին եւ իւր դստերն շահմալիքին. եւ իւր ծնօղացն. խրլղաթին. եւ իւր մաւրն շահմալիքին: Դարձեալ յիշեցէք ի մաքրայփալ յաղօթս ձեր. զառաւայտուրն. եւ իւր կողակիցն. սանդուխն. եւ իւր որդոյն զազարին. եւ իւր խաւրն զազարին. եւ իւր մաւրն նաբուզին: ամէն: գնեցաւ 'ի թուականս հայոց. ռծե. ի հայրապետութի հայոց Դելքեսեթի կաթողիկոսին, առաջնորդութի պարսամ եպսկոսին. փոչիշահութի շահայրազին. Պարնութի ամիրխանին: ամէն: (Նոյն գրով տակը) գնեցաւ այգիս. բռէս շաղաւթի տարին. իւր ձեռամն. ամէն: (Ստոր տակ ուրիշ գրով) դարձեալ. յիշեցէք սարգիս յովսը. խաչայտուր. է թարին. մեծ պապին ֆոռոսին:

284բ. ամիրի վկայութի ներսեսի վկայութի զուսպաթի. տղայն պետրոսի վկայութի ատաայպատցի աղայվարին ծախեցի զրվանգին: ազբեր: զիվ ասվատուրին ամի հաւր վկայութի:

285ա. Էս զուկաս ավի նր սարֆիսին: ես խալի. ես ֆուրվառ: ես թռվանգես: զուկասի. էին: վախմ արի էն: նր սարֆիսին: մեր յիշայտակն. ով որ կարդէայ ես հայր մեղայ ասի: ես ոզորմի ուրենց հոգին:

(Ընդ). ես ոզորմի ճանապակի որդի: վարդանէսի հոգոյն: ես խալի ավեց նր սարֆիսին իւր յիշատակ: ով որ կարդայ ես ոզորմի ասի: ես հայր մեղայ ասի: գէրեց: թվին ...ճիգին (փոքր ծակ մը բացուած է, ուր թուի գրուած ռբ. այն է ՌՄԻԳ = 1774):

(Ընդ). ամիրի վկայութի. Ներսեսի... (Նոյն ընդ նախկինը, էջ 281բ. միայն հոս վերջընթեր բառն է "ոչ յուսէփի". իսկ "ծախեցի" կը գրուի "Յախեցի"):

24.

ՄԱՇՏՈՑ

(1469-էն յետոյ:)

ԹՈՒՂԹՔ 242, շնաշուելով սկիզբէն եւ վերջէն մի մի թերթ իբր պահպանակ, որոնք սակայն նոյն Մաշտոցէն հանուած կ'երեւան: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 18×13×6 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ, միասիւն: — ԳԻՐ խոշոր բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. սկզբնատողերը, սկզբնատառերն ու վերնագիրները կարմիր, կանաչ կամ վարդագոյն: Տող 16: — ՆԻՒԹ՝ հաստ թուղթ: — ԿԱՆՉՍ՝ կաշեպատ փայտէ: — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ թերթերը թափած, թղթերը դեղնած, սկիզբէն եւ վերջէն 1-2 թերթ պակաս: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ չկայ. լուսանցազարդեր խիստ քիչ: — ԳՐԻՉ եւն անծանօթ: — ԹՈՒԱԿԱՆ 1469էն յետոյ պիտի ըլլայ:

Ձեռագրիս մէջ ոչ մի յիշատակութիւն, ոչ առաջին գրչէն, ոչ ալ ուրիշ ստացողէ մը: Միայն գրքին վերջը գրուած ննջեցելոց ողբերէն երկուքին վերջի տուներուն մէջ ստացողը կը խառնէ նաեւ դինքը, այնպէս որ կարծես ողբին բուն մասն ըլլայ. այսպէս էջ 240բ. "Եկայք այսօր եղբարք" ողբին վերջին տունն է. "Ստացող սորին ծառ եւ յիմար բայց ի բնութիւ մարմնովս տկար եւն...": Նոյնպէս 242բ. "Ամարիչն արարածոց մեզ բարկացաւ" ողբին վերջին տունն է. "Էս ներշաշ եպս ծառայ կուսին աչօք տեսա գառբն կրսկիծ ողորմագին. գառն արտասուաք զողս գրեցի խիստ լալագին որ յս գու ողորմա բռատացողին եւ գծողին":

Ասկէ անմիջապէս ետք կ'սկսի գլխաւոր յիշատակարանը. "Փառք ամենասր երրորդութի Հօր եւ որդւոյ եւ որ Հոգւոյն այժմ եւ միշտ եւ յանս յաւիտենից ամէն: Թվ. զՃԼ": Այս թուականը անշուշտ խարդախուած է. որովհետեւ նախ՝ գրուած է կապոյտ գոյնով, մինչդեռ մնացեալը սեւ է. երկրորդ թուականը կը յիշուի առհասարակ անձին յիշատակութենէն յետոյ. եւ երրորդ որ Նապաշի յիշեալ ողբը գրուած է արդէն 1469 թուականին. ուստի ձեռագիրն ալ անպատճառ այս թուէն յետոյ պիտի ըլլայ:

25.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՋԽԵ = 1496։

ԹՈՒՂԹՔ 277: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 18×13×6 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 13×4 սմ.: – ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր. տող 21. Թանաք սեւ. սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր: – ՆԻՒԹ՝ հաստ. բամբակեայ թուղթ: — ԿԱՆՁՄ՝ կաշեպատ փայտ: – ՀԱՆԴԱՄԱՆՁ՝ բաւական հինցած: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ 1ա-4ա, 138ա, 274ա-277բ: – Լուսանցազարդերը միջակ. բայց մեծաղիր պատկերները շատ անարուեստ: – ԳՐԻՉ Յովաննէս արենայ. ստացող Սպահան. տեղ Սաղմոսավանք. թուական ՋԽԵ = 1496:

Մատեանս է Ա-ԷԳ-ԲԱ։

Բայց չունի ոչ Լուսերեայ կանանք, ոչ նա-խագրութիւններ եւ ոչ ցանկ։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 137բ. Զանարժան գծոցս յովանէս. սուտանուն արեղայ. յիշեցէք ի քն. եւ ձեզ զձեզ էշէ ամէն։

213ա. Լոս զգծաւդ նր աւետարանիս. «վանէս. սակ անուն արեղայ. յիշեցէք ի քն. եւ ձեզ զձեզ յիշէ ամէն։

273ա. Լոս մարկոս քահանայս գնեցի նր աւետարանս. զան չի էվատէն հալալ արգ-նց իմոց եւ էշատակ ինձ եւ ծնաւղաց իմոց. հաւրն իմոյ սարգիս քէշն եւ մորն իմոյ մարթային. եւ հարազատ եղբարցն իմոց մարտիրոսին ստեփանոսին... սիրասուն որդոյ իմոյ... բին... եւ քվերցն իմոյ խոնդշին. սանոսպարին. մարիանին. Նիկարին. եղիսաբեթին. անաչխաթին. թամամին. Նարկեզին. ոչ ոք չիշիւ իւրոց կամ աւաղց այլուսալ առնել որք առնեն պատժին այ։ Լոս էվատս ծախեցի զաւետարանս մրկն քէշն...ք պատարագ այլ անձնեցուցի. կոզակցին իմոյ հռ-մնիմին իմոց աւտարաց ով որ դաւ առնէ..... մառան... ջանիկին... անշին վկայուէ։

276բ. Նր աւետարան ոզորմեայ ծայռայիս մեղաւոր յարութիւնին ամէն։ յիշատակ է։ իւտէր յիսքրիս. ձեծոյ ծառայ։ մալխոխ։ որդի յարութիւնս գրեցի։ թվն ռՃՀգին յունվարի յամս։ զին։

277ա. Նր աւետարան ոզորմեայ ծառայի մեղաւոր վարդանին ամէն։

Գ-ԼԽ-ՈՒՐ յԻԼԽՈՎԼՈՒՐ. 271բ. փառք ամենանր երրորդութիւն հաւր. եւ որդոյ. եւ հոգոյն նրոյ այժմ եւ անգրաւ յաւիտեանս յաւիտենին ամէն։ Արդ աւրհնեալ ես քն ձեծ մեր. ստեղծաւղ եւ արարիչ համայ գոյից. արարածոց քոց. որդի ձոյ կենդանոյ եւ կենդանարար. միածինդ եւ մարդասէր ձեծ. ի քէն սարսեալ գոզան իմանալի զաւրութիւք. որբասնեալ ձեծն բոլորից նր նր ոչ ձեծ սարսավդ. լի են ամ արարածք փառաւք քո։ Դու ոչ տերանց եւ ձեծ աստուածոց. ի լրման ժամանակաց. վասն մերոյ փրկութիւն. կամաւ հօր եւ հաճութիւն նր հոգոյդ. խանարհեցաւ յերկնից. եւ մարմնացար ամէն ձեհեալ նր կոյս ձեծածնին մարիամ. եւ գատապարտեցեր զմեզ մեր ի մարմնի քում։ խաչեցար. թաղեցար. եւ յարեար. զգժոխս աւերեցեր. եւ զհոգիսն ազատեցեր. համբարձար. փառաւք յերկինս. եւ միւս անգամ գալոց ես գատել զերկոյսսան ազգն իւր. նովին բարէ խաւսութիւն նր ձեծածնին. ազատեա զհոգի ստացողի. նր աւետարանիս. բսպայհանին. եւ իւր ծնողացն. սթապակին. եւ նազիկին։ եւ մեզապարտ գրչիս. «վանէս. սուտանուն արեղի. եւ անարժանի ամէն. եւ եղբցի Արդ գրեցաւ նր աւետարանս ձեռամբ յոգնայմեղ եւ փծուն գրչի. «վանէս. սուտանուն արեղի. անարժանի. եւ գործաւքս եմ չարաւք ի լի. ով «յ» որութիւ ունի. լի բերանով. եւ բոլոր հաւատով. ոզորմի ասի. եւ ինքն այ տեսցն արժան լինի. Գրեցաւ նր աւետարանս. առաջի գլուխն ըսկիզբն արարաք. ի մաքենիան. եւ աւարան վճարեցաք. ի սղմնավանս. ընդ հովան նր սրոնիս. եւ նր նշանացս որ ասա կան. հաւաքեալ. եւ ի սոցին սպասաւորացս, Կչակոս. քաջ հիւսեսորին։ Ի հայրպատութենն ան սարգսի. Ղանութիւ բռքստամ պէկի. ի թուականիս հայոց. ՋԽԵ։ Ի նեզութիւ ժամանակի։ Ի խնդրոյ ձեծասէր. եւ երկիւղած. եւ հաւատարիմ. սպահանին, եւ իւր կոզակցին. գուլին եւ ծնաւղաց իմոց. սթայրակին եւ նազիկին. եւ եղբարցն իմ, մարգարին. ջանփաշին. զաքարին. գալուստին. նաւասարգին։ ընհաւորին։ Ես նր լուսերամակ. դասք քահանայից ազաչեմ զձզ. ով որ հանդիպիք կարդալով կամ աւրինակելով միով ձեծ ոզորմիւ արժան առնէք եւ ձեծ զձեզ յիշէ իւր արքութիւ ամէն. անմեղադիր լերուք խոշորութիւ սրբազի կարմեր այս է։ Լոս սպասհանս գրել եռոյ զնր աւետարանս. յիշատակի հոգ՝ իմ՝. եւ կնշակցին իմ՝ գուլին. եւ հոգեւոր որդ՝ իմ՝. «վանէսին. «չ ում գաւի չկ՝ «չ իմ ազգիս. «չ աւտարաց. անիրաւքն պատժին. ձեծ ոզորմի տէտա խաթունին. որ շատ կերակրեց զմեզ։

26.

ԱՂԲԻՒՐ ԲԱՑԵԱԼ

1838։

ԹՈՒՂԹՔ 98. Նշանակուած են էջ 1-185: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20×16×2 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասին: – ԳԻՐ՝ նօտր. Թանաք՝ սեւ. սկզբնատողեր եւն վարդագոյն. տող 28: – ՆԻՒԹ՝ թուղթ: – ԿԱՆՁՄ՝ կաշեպատ խաւաքարտէ: – ՀԱՆԴԱՄԱՆՁ՝ շատ լաւ: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ 11 երես: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ եւ զարդագրեր չկան: – ԳՐԻՉ Թումաս սարկաւագ. տեղ Կ.Պոլիս. թուական 1838:

Գրքին ճակատն է. "Գիրք որ կոչի Ադէ-ր Բ-շէ-լ։ Որ է համառօտ բանիւք եւ ընդարձակ իմաստիւք մեկնութիւն սրբոյ աւետարանի Առակաց։ Ի մեծագոյն օգուտ, եւ 'ի պէտս քարոզչաց բանին ճշմարտութեան։ Արարեալ 'ի մեծիմաստ անձնէ. եւ 'ի քաջահամբաւ քարոզչէ. ի Տր Պետրոս Ածիմաստ Աղբեպոսէ՝ աղամալեան նախիջեւանցւոյ 'ի փերթուտ կոչեցելոյ։ 'Ի Միաբանուէ սրբոյ Էջմիածնի։ Ըստ խնդրոյ Սրբոյ Էջմիածնի գրագիր օշականցի Տր Եղեմիայի. ըստ իւրում յիշելոյ ի վերջ յառաջաբանութեանն։ Իսկ այժմ գաղափարեալ յընտիր օրինակէ 'ի Թովմաս շնչին սրկուգէ կոստանդնուպոլսեցւոյ ձեռնասուն աշակերտէ Տն եւ Տն Յովհաննու Սրբազան պարիրգի պոլսեցւոյ Ամենահրաշ յանկալի Սբ Ածածին Մայր Եկղեցւոյ։ Յամի Տն 1838 "յուլիսի քսան եւ հինգ 'ի թաղն լանկայու 'ի Քղքին կոստանդնուպոլսոյ։"

Ուրիշ ոչ մեկ յիշատակութիւն։

27.

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԺԲ. ԱՌԱՔԵԼՈՅ

1835։

ԹՈՒՂԹՔ 86։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 21×16×1 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասին։ — ԳԻՐ՝ նոտր. տող՝ 27. Թանաք՝ սեւ։ — ՆԻՒԹ՝ հասարակ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ պարզ խաւարարտէ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ նոր։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ 23 երես։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ, կարմիրատառեր են բնաւ չկան։ Գրիչ են անծանօթ։ Թուականն 1835 կամ յետոյ։

Գրքին խորագիրն է. "Պատմութիւն երկոտասան Առաքելոց. եւ Սրբոյն Պօղոսի երեքտասաներորդ Առաքելոյն Եւ եօթանասուն երկու Աշակերտացն Քրիստոսի։ Հատընտիր հաւաքեալ 'ի հին ճառընտրաց եւ 'ի ճշմարիտ պատմութեանց. եւ շարագրեալ աշխարհիկ լեզու։ Աշխատասիրութեամբ. պ. Աւետիս գիտնական եւ քաջաբան վրժպետի։ Խնդրանօք աշակերտացն իւր։ 1835։"

Գրքին վերջը՝ էջ 77ա. "Աւարտեցաւ երկոտասան Սրբոյն Առաքելոց. եւ եօթանասունեարկու ընտրեալ աշակերտացն Քրիստոսի ընտիր եւ ճշմրիտ պատմութիւնքն. հաւաքեալ 'ի մեծէ ճառընտրէն դորոթէոսի եւ հեգիսիպպոսի մատենագրաց. Աշխատասիրութեամբ պր. Աւետիս յոգնահանճար վրժպետի Պերպերեան։ Յամի Տն 1836։"

Գրքին մարմնէն դուրս՝ էջ 83բ, կարմիր մանր տառերով գրուած է հետեւեալ հետաքրքիր տեղեկութիւնը. "յիշատակարան Մատենիս զոր արարեալ է սրբոյ Հօրն Վարդանայ Հայոց վարդապետի. Մատեանս այս գտեալ է ի միջոյ աւերակացն տիգրանակերտի ի ժամանակս յորում ալփասլան արքայն պարսից էառ փլատակ զքաղաքն։ Յամի փրկչին (չկայ թիւ) եւ մէք խոնարհ ծոյ տան յայս գիրս առաք ի գարեգին վարդապետէ եւ օրինակեցաք ի վերայ մագաղաթիս ի վանս հոգւոց եւ նուիրեցաք 'ի թանգարանն յորմէ խնդրեմք զի յիշեսցեն մեզ յաղօթս իւրեանց ընթերցողքս եւ ած վարձահատուսցէ նոցա զերանութիւնն երկնից։ Յամին փրկչին (չկայ թիւ) Գրիգոր վրդպ. անձեւացի։

Յիշատակարան մատենիս. գրեալ է ի Վարդանայ Հայոց Վարդապետէ. բազում անգամ աշխատ ընկալաք զի գտանիցեմք զգիրս սրբոյն Մեսրոպայ Հայոց վարդապետի զմեկնութիւն ծննդոց. բայց ոչինչ եղեւ աշխատութիւն ապա բազում թախանձանօք մեծին (անունը չկայ) իշխանի տանն Սեւորդեաց, սկիզբն արարեալ գրեցաք զմեկնութիւն ծննդոց, ելից Ղեւտական, թուոց եւ երկրորդ օրինաց, եւ ազաչելով զընթերցողն զի ներումն կալցին սխալանաց մերոց. հետս ընկրկելով գրոցն սրց հարց վարդապետաց. գրեցաք յամի թուին փրկչին մերոյ (տող մը բաց) Այս է նոր արեւ հարեալ նորահրաշ։"

Մեզ կ'երեւայ թէ յիշեալ պատմութիւնը կեղծիք մըն է. որովհետեւ նոյն իսկ Վարդանի կարծ եցեալ յիշատակարանը՝ որ արտագրուած պիտի ըլլար, պարզապէս նոր շարագրուած է, ինչպէս կը ցուցնեն քանի մը բառերու գրած, Ջնջած եւ սրբագրուած ձեւերը։

28.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ԹՎԱԿԱՆ = 1687։

ԹՈՒՂԹՔ 247 (Նշանակուած է 239, բայց մոռցուած են սկիզբէն երկու թերթ. կրկին են 2, 6, 68, 206, 208 եւ 211)։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 18×16×5 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 13×4.5 սմ.։ — ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր. Թանաք՝ սեւ. վերնագիր, սկզբնատառեր եւ սկզբնատողեր կարմիր-վարդագոյն. տող 23։ — ՆԻՒԹ՝ անողորկ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ ոչ լաւ. կազմը

բոբբուած, փայտերը կոտրտած, թղթերը դեղնած, ծայրերը խոնաւութենէն բորբոսնած: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ սկիզբէն 5 թերթ եւ էջ 71ա-բ, 119ա-բ, 187ա-188բ եւ 236բ-239բ: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐՆ ու խորանները միջակ. մեծագիր պատկերներուն տեղը դատարկ թողուած է: — ԳՐԻՉ Յովհաննէս. ստացող՝ Նաւրի. Թուական ՌՄԼԶ =1687:

Մատեանս է Ա-Է-ԲԲ-ԲՈՒ. չկան Էւսեբիոսի կանոններբ. նախադրութիւն եւ ցանկ ունի միայն Մարկոսը. Ղուկասը միայն նախադր. իսկ Մատթէոս եւ Յովհաննէս զուրկ են երկուքէն ալ:

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 2ա թվ. ամսա ին յուլիսն ի Թարվիզ մահտեսի սարթիս սիմոն անակ մի-քոմ թաթեոս էս ուլի էշայատակ ուժումբարու Էկէղեցուն օվ զք որ կարդայ ասի ձեզ զրբմի յիշայատակ ամզազց հեքու ա-վէտարանէս:

Էջ 69ա. Վ նր ընթերցող յորժամ 'ի նր յարութիւն քի նայն մերոյ ընթերցիս զայս փոխս: եւ զմեզ զառաջեալ զանարժան յովհաննէս (այս անունը քերուած, բայց ընթեռնելի) գրիչս յիշեա վն սիրոյն քի: զի զու յիշեալ լիցիս ի միւս անգամ գալստեան նորին Ամէն: թվին. ռճլե:

Էջ 238բ. Էս տր սիմայոնս գերեցի ով որ կարդա, մի բերան ողորմի ասի ձեզ իւրան ահեզ ատենին ողորմի ես որ էի երեւանոնցի նր ուռնաս հուռ (հիւբ) եկայ բոպայոր այն ժամանակ էր որ մելիկ յուսէփ հայրարայպէտ (= հայրապետ) ազան ի այն նէրսէսի եւ առաջորդութիւն ան պէտրոսի. թվ ռրնգ էր յուլիսի ա էր ես անարժան մեզաւոր երեւանցի սիմայոն յաբեղէս գէրեցի:

Գ-ԻՒՐ ՅԻԼՈՎՆԻՐՆ. Էջ 235ա—236ա. Շնորհիւ. ան սկսաւ. եւ ողորմութիւն նորին կատարեցաւ. ձեծարուզիս նր աւետարանս: ի փառս նր երրորդութենն հօր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ: այժմ եւ միշտ եւ յեւանս յեւոց Ամէն: Յամենայն զգալեաց, որք միանգամ ի գերագոյնն, սկզբնապետագոյն ճառէն բաղկացան. հիւսքանչ եւ զարմանալի արարչակերտութիւն: Միայն բարգաւաճնալ ճոխութիւն պանծալի երեւեցաւ երկնային սեռ. շքեղացեալ բանական շնորհիւ. եւ պատկերաւ զարդարեալ սկզբնատպին: Էր արդ քանզի վրիպեցաւ սա, պատուիրանազանցութենն 'ի փառաց պատուոյն: զոր ընկալաւ իսկ զրանն: եւ ոչ ուստեք գտեալ օգնականութիւն, մինչեւ գալ փրկչին. եւ զմերս զգենլով զնմա բայի մեզաց: եւ չարչարանաք խաչին. դարձոյց վերստին յառաջին պատիւն. եւ ի փառն: Էր աւետարանական ընդելութիւնն. արար զմանապարհ մերոյն փրկութեան: ասելով. թէ ես եմ ճանապարհն եւ ճշմարտութիւն եւ կեանք: եւ թէ ոչ ոք գայ առ հայր. եթէ ոչ ինեւ: Էր սա է ճշմարիտ բան այլ. եւ աւետաւոր անվաղճան կենացն. եւ դուռն մտից եւ ելից արքայութենէ երկնից. եւ ճարակ իսկ: Արդ՝ ականջալուր եղեալ աւետարան հրամանիս որ ասէ: գանձեցէք ձեզ գանձս յերկինս. ոչ գող մերձենա՝ եւ ոչ ցեց ապականէ: Ա՛ռ որ մեծաւ փափագմամբ ցանկացողեալ այսմ ուծաշուէնչ կտակի եւ աւետարանի ան մերոյ յի քի: Ցուսալով ի բանս մարգարէին որ ասէ երանի որ ունի զաւակ ի սիոն եւ ընդանեակ ի վերինն յեմ. բստ այսմ խորհրդի. ուծասէր եւ երկիւղած եւ բարեպաշտ առնն: Էսավրին եւ կոզակցին խան նանին. եւ ծնողացն հօրն զազարին եւ մորն հիւրիխանին: եւ դստերն շահումին: եւ որդոյն փարին: Որ եւսուն ի հալալ արգեանց իւրոց եւ առին զնր աւետարանս Յիշակ հոգւոյն. շահումին եւ փարին: Դարձեալ յիշեցէք զորդիք եավրին եակարն. եւ կոզակցին հուռումին. եւ դստեր՛ն զանին եւ եղիսաբեթին. եւ որդ՚ն սարգսին: այլ եւ երկրորդին Ղազարին: եւ կոզակիցն խաթուն եւ մարեանին եւ դստերք. մահին եւ եղբօրն թուահիրին: Այլ եւ երրորդ որդի եավրին. ներսէսն եւ կոզակցին նազլու խանն եւ որդոյն պօղին, եւ դստերն խան փարին: Այլ եւ յիշատակ է վերոյգրեալ եավրին եւ քվերցն դաւլաթին թամամին: այլ եւ յիշեցէք, իմ եղբայր հախնազարն եւ որդին սարգիսն եւ հարսն իմ մարգարիտն: Այլ եւ յիշեցէք իմ պապ մերզէն. եւ ամ արեան մերձաւորքն, յիշեցէք եւ ձեզ ողորմի ասացէք. եավրի հին եւ նոր ննջեցելոցն եւ որք յիշէք ասացէք /ի սրտիւ ձեզ ողորմի ասացելոց ի քն յոյսն ամենեցուն: Գրեցաւ ի թվին. ռ. ճ. եւ լ. զ. ամին ի մարտի. իգ. (յաջորդ սիւնակը խաչոր բոլորգրով) Այլ եւ յիշեցէք զվերոյգրեալ եավրին եւ կոզակիցն իւր եւ խաննանէն. եւ դստերքն իւր, սիրամարգն. հուռումն. եւ հանգուցեալ շահումն. եւ զայրն իւր եղիայն որ բստացան զնր ուծաշունչ աւետնս յիշակ հոգոց իւրոց ուծ լուծց արքայութի տացէ. եւ մեացելոցն կենք եւ առողջութի: Ամէն:

29.

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ

ՌՄԽ = 1791.

ԹՈՒՂԹՔ 59. էջերը սխալ նշանակուած: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 22×17×12 սմ.: — ԴՐՈՒԹԻՒՆ միասին: — ԴԻՐ նօտր. թանաք՝ միայն սեւ. տող 28-30: — ՆԻՒԹ անողոր թուղթ: — ԿԱԶՄ կաշի առանց խաւաքարտի: — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ գործածութենէ աղտոտած, բայց նոր: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ, գարդերը կամ կարմիրատառերը բնաւ չկան: — ԳՐԻՉ Խաչատուր վրդ. տեղ Ս. Բարդուղիմէոսի վանք. Թուական ՌՄԽ = 1791:

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. Կողերը լցուած են զանազան գրչափոքրներով, որոնց մէջ կան եւ հեռաւեալ յիշատակութիւնները. 1. թվին ամծեին եւ ամ թշվառ գրիգոր յարեզայս հանգիպայ ի գուզն որ կոչի մաղհամչի. կարի յոյժ կայի տրամուչ. 2. թվին ամծէ հկտրբի ժզ մնուք ի քզքն որ կոչի պաղդատ ես նուստ գրիգոր վրդպատ եւ իմ ընկերքս տիրացու մովսէս եւ

միասս մանասէր միշտ ցընդումբ եւ ուրախ կանաք ամէն. 3. տուն մը հայատառ վրացերէն երգ. 4. Եւ գրիգոր մեզապրա վրդպա հանդիպեցայ ի գ-ոն որ կոչի զեվաճուկ այս գիրս գրեցի։

Էջ 1բ. (պատմական տեղեկութիւն). մինչ սկսայ տեսրակս զայս գրել, էր Ղուկաս կթիկնն հյրպան հայոց մինչ բանագրանաք էած զմեզ յաթոռն բայց ոչ յն կեանս երկարս տայէ նմ. եւ ոչ բնաւ խստազոյնս խօսեցաւ՝ ընդ մեզ. այլ հայրաբար խրատս ետ եւ արձակեաց գալ ծաչուրթին առնուլ սրբազան Առքլոյն, լաւ օրհնանիշ խիլայիւ՝ արձակեաց. էր թիւն ռմխ ամին. ի թուին (նոյն հայերպտին) ռմխդ ամին կրկին խնդրեաց զմեզ երանելին վա գործոյ սրբազան Առքլոյն բրդղմնի. եւ առքեցն առ պէկն պայման առնուլ ապա թէ տալ մեզ. առջնրդութին. մինչ խղդութին լենի գնալոյ եմք առ սրբազան. տեսէք յայսմ թուոջս եկեալ է մահմատ շահն ի վրէ ամուր գրեակին շուշայի. այժմ պշրեալ նստեալ է. եւ եղբայրն իւր ալիզուլխանն. եւ ընդ ճափար զուլի խանի հետն ի վրէ երիւանու նստեալ են, տեսցուք վերջն ցինչ լինելոց է, եր Աթոռն էջմիածին ինքն ազատեսցէ զազգն հայոց։ բայց մինչ գ ամիս նստան 'ի վրէ երէվանու եւ սրբազանն նստաւ առ սարատարն մինչ գրաւս ետ մահմատ խան էրէվանու. այսինքն կինն որդին եւ եղբայրն. որ ելեալ զոլքն գնացին կանճայ. մինչ սրբազանն Ճռ թուման փող եր սարատարին. եւ խանեալ բանակն շահին հետ եղբօրն եղեն անթիւ անհամար. գնացեալ ի վրէ թիֆլիսու, առին զքաղաքն, վատուն հազար հոգի. կին տղայ գերեցին. եւ քիշքն այրեցին. քհնայն կոտրեցին յեկեղեցիսն կողոպտեցին, անթիւս կոտրեցին մեծ մարգկանց, կսկծալի ազէտ որ չէ յիշելի։

Էջ 56բ. Կրտպաթ Յկոբի տղայ. սառուն։ զ առաւ այգուց տվեց վանքին։ մեցկնի կինն զ առաւ եւ։ յայրին եւս։

Վերջին կողին վրայ "ի թվին ռմծէին փետրվր ԺԲ եւ Գրիգոր յաղեղայս ընդ խաչտուր եպսի հանդիպեցաք ի գ-ուղն մալհամ 'ի աւուրն մեծի պահոց առաջին աւուրն։ "թվին ռմծե փետրվի ժբ յաղեղայս զայս գիրքս ընթերցայ յոյժ զ-արձացայ։

Գ-ԻԽ-ՈՍ ՅԻՇՈՂՈՒՄՆ. Էջ 18բ. Ամբ եւ խչանի վրդպաս եգեալս եւ ծառայս յամմ վրդպաց, ժողովեցի զայս ծաղկաքաղ տեսրակս քրիզից, յոջ սրբազան Առքլոյն Բրդղմէսի 'ի յատինաց-ոց գրեանցն թարգմանեալ, երկրորդ Առքել վրդպտէ. երրորդն Սիմէոն կթիկսէ Ասացեալ։ չրիդն. յինչ պարիգէ. նք հաւաքեալ գրեցի ի վայելս ընթերցասէր եղբարցս զի 'ի պատահելն սորայ կամ ընթեռնուլն, միով Հայրմարիս զմեզ յիշեցեն, եւ նոքայ յիշեալ լիջին առաջի աչեզ աստենին քնի նայն մերոյ ամէն. գրեցաւ ի ռմխ թուին 'ի գ-ուռն Սբ Առքլոյն բրդղմէսի։

30.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

?

ԹՈՒՂԹՔ 293։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 19×13×5 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր եւ պարզ, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 14×4 սմ.։ – ԳԻՐ՝ բոլորգիր, տող 23. Թանաք՝ սեւ. սիզբնատողերը եւ սկզբնատառերը ոսկեգոյն, կարմիր եւ լեղակագոյն։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ թէեւ ձեռագիրը նոր է, բայց կրանն իմնալով տակէն բաւական տեղ այրած եւ եզերքները սեւցած է։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա, 2ա-բ, 3ա, 4ա, 5բ, 6բ, 7բ, 8ա-9ա, 10բ, 11ա, 12բ, 13ա, 94բ-96ա, 146ա-148ա, 230-231բ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ՝ շատ կան. սկիզբը 9 երես խորաններ՝ կանոններուն համար. աւետարաններուն սկիզբը երկու մեծագիր պատկերներ եւ չորս խորաններ. ասկէ զատ ամբողջ աւետարանին մէջ 162 զանազան պատկերներ. բաց ի պատկերներէն որ նուազ յաչող են, միւսները շատ յաչող եւ զարդարուն։ Դժբախտաբար կազմողին անզգուշութեամբ լուսանցքներուն կէսը կտրուելով պատկերներն ու զարդերն ալ կիսուած են։

Ձեռագրին սկիզբը կան խորաններ. բայց նախագրութիւններ եւ ցանկեր չկան. չկան նոյնպէս յիշատակարաններ, որոնց տեղը բաց է թողուած իւրաքանչիւր աւետարանէ վերջ։ Յիշատակարաններու այս բացարձակ պակասութեան պատճառաւ գրիչ, թիւ եւն բոլորովին անծանօթ են։

31.

ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՀՆԳԱՄԱՏԵՆԻՆ

(1534-էն առաջ)։

ԹՈՒՂԹՔ 315։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 18×14×6 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 14×4.5 սմ.։ – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. տող՝ 29–30. Թանաք՝ սեւ. գլուխներն ու սկզբնատառերը կարմիր, անզարդ։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ գործածութեամբ քիչ մը հինցած եւ ծայրերը աղտոտած։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1բ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ, խորան, զարդագրեր բնաւ գոյութիւն չունին։ – ԳՐԻՉ եւն ան-

ծանօթ. բայց թուի թէ գրիչն է Խաչատուր վարդապետ, ստացողը Յովհաննէս Վարդապետ: – Թուական ՋԶԳ = 1534-էն առաջ:

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Մէջ-բան Աստուածոյ, էջ 2ա – 160ա (Վարդանի յառաջաբանով միասին). 2. Դպրութիւն Եկեղեցոյ (այն է Եկեղեցի գրոց մեկնութիւնք), էջ 160ա—233բ. 3. Ղեւոնդեան դպրութիւն, էջ 233բ—252բ. 4. Մէջբան Ղեւոնդոյ (անվերնագիր), էջ 253ա—269բ. 5. Մէջբան Եւրէրդ Օրէնոյ (անվերնագիր), էջ 270ա—310բ: Սկիզբն մէկ եւ վերջէն հինգ թերթ կը պարունակեն զանազան ծննդաբանական եւն տախտակներ: Ձեռագրիս մէջ շատ տեղեր կան լուսանցագրութիւններ եւ ծանօթութիւններ բուն գրքին վերաբերեալ. մինչեւ իսկ երկու տեղ (էջ 232բ եւ 241ա) այս ծանօթութեանց համար նոր թերթիկներ են ներմուծուած: Ընդարձակ ժամանակ առաջին գրիչը փոխեր է 3 օրինակ, որոնք իրենց տեղին կը յիշէ. այսպէս՝ 133բ. այս աւրինակս նէր եկաւ որ գրեցի յայս տեղացս. էջ 229բ՝ այլ օրինակ փոխեցաւ ասա: Իսկ էջ 194ա փոխանակ նախկին երկսիւն գրութեան միասիւն գրելով՝ ծանօթութիւն կու տայ թէ "կամաւ հայնց գրեցի զայս երեսս":

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 1ա՝ ծննդաբանական տախտակին բոլորակներէն մէկուն մէջ կարմրատառ. "զատացաւ սորայ գՅոհա վրդպ յե"

Էջ 2ա, նոտրագիր. "Սէր գՀՔս յշոկ է աստուպոյի նուկինց Պետրոս վրդպոին: որ եւ 'ի դուռն Սէր Սոփնոի մեծի վանքին: Ի վյլՃն Սէր եղբարց միքենին: աշխեմ ասել ոզ՞ր ռՃՃեին. յաւել յշոք զՀոգեւր ծնօղն իմ. զխչաւր բարեւնին: նաեւ զվինան եւ զգուլնարաթն. ընդ եղբարցն իմ. նոյն տեղը կայ նաեւ կնիք մը "Քի ծռ. Պետրոս Վարդապետ ՌՃՃԵ" մակագրութեամբ եւ շատ խառն փակագրով:

Էջ 233բ. Նոյն կնիքը (նաեւ էջ 314բ):

Էջ 252բ Ղեւոնդեան գրքին վերջը այսպէս կը վերջանայ Վարդանի յիշատակարանը. "եւ ակնկալուն նոցա եւ իւրոցն վարդանայ վՇոգին եւ խաչկայ վՇոգի ողորմութի ի նմանէ". Թուի թէ այն խաչիկն ըլլայ առաջին գրիչը:

Էջ 269բ. Թուոց վերջը՝ կարմրատառ նոտրագիր. ԳՇոյ ռՃՃին: Սէր Գիրքս յշոկ է. աստուպոյի նուկինց Պետրոս Վրդպոին. եւ ծննցն յոհաննէսին եւ գիւրնարաթին. արդ որք ընթեռնուք անցք զնՃ ողորմին: Մնեանդ հոգեւր հօրն իմոյ խչաւՇ բարեւն"պ"տին. եւ եղբօրս հրդտի 'ի ամ՞. յոհաննէս վրդպոին:

Գլխոր յիշոխուրն. Էջ 310բ. Փառք եւ գոհութի ամենանր երրորդութեն հաւր եւ որդւոյ. եւ նր հոգւոյն. այժմ եւ միշտ. եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն: Որ արժանի արար զիս, եւ զաւրացոյց զտկարութիս իմ հասանել 'ի կէտ եւ ի զրաւ գծիս: (Շարունակութիւնը ընդհատուելով՝ նոր գրիչ մը աւելցուցեր է) Ես թաՃէոս վրդպս: ԿՇնցի. ի թվ. ՋՃգ գնացի յԼմ եւ ի հալապ գնեցի զանՃց գիրքս յիշաւ ինՃ եւ իմոցն: յիշոզացն":

Ամենէն վերջը էջ 304բ կայ պարսկերէն հայատառ ոտանաւոր մը. "ազ քօհի արնգիլ. բար ամադ ագամ. գար զահրաի ու նազշ ու նուիշտ աստ մ՞ամ յիսա ռօհի փաք աստ խուդա մէխոնիմ":

32.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

?

ԹՈՒՂԹՔ 261 եւ սկիզբէն մէկ թերթ դատարկ պահպանակ: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 19×14×6 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ շատ մաքուր եւ կանոնաւոր, երկսիւն իւրաքանչիւրը 14×4 սմ.: – ԳԻՐ բոլորգիր. տող 23. թանաք՝ սեւ. վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր, ոսկեզօծ, լեղակազոյն, թուխ-կանաչ եւ բալի գոյն: – ՆԻՒԹ՝ նուրբ եւ յոկուած մագաղաթ: – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ: – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ մաքուր եւ նոր. միայն վերջի կողէն կրակ առնելով կազմի տախտակին կէսը եւ գրքէն 4–5 թերթ կիսովին այրած են: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա, 2ա, 4բ, 5ա, 6բ, 7ա, 8բ, 9ա, 13ա–14բ, 84ա–բ, 130ա–բ եւ 200բ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԳԱՐԴԵՐԸ յաջող են. բայց սքանչելի են աւետարաններու սկիզբը դրուած խորանները, թէ գծագրութեան նրբութեամբ եւ թէ գոյներու յաջող դասաւորութեամբ ու փայլով: – ԳՐԻՉ Թորոս քահանայ. ստացող՝ Վարդան ծերունի քահանայ. թուական եւ տեղ անծանօթ, յիշատակարանին առաջին թերթն ինկած ըլլալուն համար:

Մատեանս կը պարունակէ. էջ 2բ – 10ա Եւսեբիոս Կարպիանոս եւ կանոններ. 10բ - 12բ Նախագրութիւն եւ գլուխք Մատթէի, Համաձայնութիւն աւետարանչաց. էջ 15ա—82բ Մատթէոս. 82բ – 83բ Նախագրութիւն եւ գլուխք Մարկոսի. 85ա—127բ Մարկոս. 128ա—129բ Նախագր. եւ գլուխք Ղուկասու. 131ա—199ա Ղուկաս. 199բ—200ա Նախագր. եւ գլուխք Յովհաննու. 201ա—252բ Յովհաննէս. 252բ – 256բ Էր ընդ եղբարս, որուն վերջէն թուղթ է ինկած. էջ 257ա—258ա յիշատակարաններ. 258բ – 261բ Յառաջաբան Պաւղոսի առաքելոյ, Ընդ ուսումնասէր եւ ընդ փոյթ ..., որուն վերջէն թուղթ ինկած է:

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 1ա. Փառք յամենասուրբ յերրորդութեն հօր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն որբոյ: Այժմ եւ անզրաւ յաւիտենիւ ամէն: Ընդ՝ ես

մեղապարտ եւ սեւերես յամենայն տեսակաց մակարդեալ եւ պսակեալ յաղէից մեզաց Յովհաննէս Վիրգիսս՝ Որ եմ յերկրաւ յերջանցի. Նաեւ ի հայրենի գեղջէն Նորաշինկեցի։ դարձեալ ստացայ ի հալալ ընչից իմոց Զյաւետարանս այս որ է տաղաւար եւ բնակութիւն մարմնացեալ բանին մեր եւ տեառն մերս Յսի կենաբարի։ դարձեալ եռաս յիշատակ եւ ի վայելումն Շատիկու նր յանապատին։ Որ մակ Անուամբ վերակոչի նր սիօն. եւս յեռակի եւ քառակի սիրով եւ տենչմամբ ազաչեմ Զձեզ՝ հարք եւ յեղբարք եւ մանաւանդ Պաշաոնեայք յեկեղեցւոյ՝ յիշեցէք առ Քն ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր՝ Զյոքնամեղ եւ ամենահշուառ՝ Նաեւ սուկաձայն տրուպ յովհաննէս վիրգիս՝ Նաեւ ի ծնողքն Զմարդ"բէն. եւ զխաթունն, եւ հանգուցեալ առ քն Զյեղբարքն իմ Փիլիպպոսն, գրիգորն. յովհաննն. Պետրոսն. Պ-զեսն. եւս կենդանի յեղբարքն իմ եսկարն. Սեւումն. Նաեւ ծնողագութ քոյրն իմ եղիսէն. գրձել եւ դուք յիշողքդ՝ յիշեալ լիջիք՝ անմահ գառին ՝ի՝ գիցս ի թուագործութենս մերս ռՃիզ երորդին. գրձել. ով որ նր աւետարանիս նենգութիւն անկարկէ Զմանս յուդայի, Պիղատոսի, եւ Կայենի ճաշակեսցէ, այլ խնամով պահօղն ՝ի՝ հնեալ եղիցի ի յայ։

Էջ 3ա (առաջին գրչէն). Զմեղապարտ գրչիկս թորոս, եւ զծնաւղսն իմ ազաչեմ յիշել ի ՝ի՝։ (երկրորդ գրչէ) յիշատակ է նր աւետարանս յովհաննէս վիրգիսին. ի յիշատակ եւ ի վայելումն շատիկու նր յանապատին։

Գլխաւոր յիշատակարան. (Էջ 257ա – 258ա, սկիզբէն պակաս).... ոգորմութիւն եւ հանապազ գթացին յիս զուարթամիտ առատութեամբ, ոմն որում անուն կոչիւր թաւատաւրէ որ եղեւ առ իս բարեմիտ վասն ՝ի՝ծորութենէ իւրոյ եւ վասն յիշատակի հանգուցելոյ զուգակցի իւրոյ եւ բարեպաշտ աներոյ իւրոյ առաքելի. գործակցութիւն եւ յաւժարամտութիւն զոքընչի իւրոյ թեմանայ, եւ այլ ոմն, անուն Ճուան. որ եւ նա բարեմտաբար հանապազ գրթացեալ է յիս՝ որոց արդեամբք ստացայ զայս փափաքելի կենսունակ նր կտակս. որոյ ես միայն միջնորդ եմ ստացուածոյս եւ ոչ թէ յիմ արդեանց ստացայ. այլ ի վերոյ գրեալ ՝ի՝ծապաշտիցն տրանց. եւ ես միայն զայս տարրի զոպելով զիս ՝ի յաւելորդացն միայն հարկաւորաւն բաւականացայ, եւ եռաս գրել եւ աւարտել ք"հի որումն վանականի որոյ անուն թորոս. ՝ի՝ ստոյգ եւ յընտիր աւրինակէ. զոր յոյժ բազմանաւք եւ յոքնատոչոր տենչանաւք մեծաւ աշխատութիւն ստացայ զսա ՝ի՝ լուսաւորութիւն մանկանց եկեղեցւոյ եւ յիշատակ ինձ եւ ծընողաց իմոց հաւրն թորոսի եւ մաւրն իմոյ շարի. եւ եղբաւրն իմոյ անդրէասայ քա՛հի. եւ այլ եղբարցն իմոց. յովանիսի եւ աւետաց. եւ քեռւոյն իմոյ տէր վարդանայ եւ այլ ամենայն զարմից իմոց. կենդանեաց եւ ՝ի՝նջեցելոց. վասն որոյ ազաչեմ զնր հարս եւ զեղբարս ըզդասս քա՛հից, որք վայելէք ՝ի՝ քաղցրաճաշակ եղեմատուռնկ վրտակաց՝ քառ-առաջեայ հոսանաց կենդանական ՝ի՝ծախաւս աւետարանական բանիցս՝ մանաւանդ յորժամ բառնայք ՝ի՝ ժամ սուկալի պատարագին յորժամ խաղան ՝ի՝ վերուստ յոգէոյն ձեր իջանելով զաւրք հրեշտակաց. եւ աքսորեալ ահիւ խաւռնին ընդ ձեզ. յայնժամ նովին նր աւետարանաւդ եւ միջնորդական կենարար հրաշիւք նր պատարագին յիշեսջիք զստացաւղն զվերոյ գրեալն զվարդան ծերունի քա՛հայ. եւ զայլ երախտաւորսն եւ զարդիւնարարսն. զյակոբ մուզտսի եւ զկին ոմն պարկեշտուհի եւ զգաստ որոյ անուն տալիթա որ եւ նա արար արդիւնք ՝ի՝ նր կշտակս. եւ զսակաւ աշխատաւղս ՝ի՝ սմա վասն ուղղութեան զմեղաւոր հոգս ստեփանոս գոյներ երիցանց՝ եւ երկրաչուպ գիմաւք հայցեմ ՝ի՝ հանդիպողացդ ողորմութիւն խնդրել ՝ի՝ քէ յահեղ աւուրն հատուցաւտի ընդ ամենայն նր իւր որ է աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն։ Էջ զկարաւտս ողորմութենն այ զթորոս սուտ անուն քհ յերես անկեալ ազաչեմ զնր հանդիպաւղդ զհայրս եւ զեղբարս զի առնէք արժանի յիշման առաջի զնեման անմահ գառինն քէ զիս զմեղուցեալ գրիչս եւ զծնաւղսն իմ եւ զամենայն ազգատոհմն. եւ որ առատն է ՝ի՝ տուրս բարեաց քս ՝ի՝ծ յիշողացդ եւ յիշեցելոցս առ հատարակ ողորմացի. եւ նմա փառք յաւիտեանս։ ամէն։

(Ակէ վերջ նոյն երեսին վրայ նոտրագիր՝ երկրորդ գրչէ մը). Զվերջին ստացող նր աւետարանիս յովհաննէս բազմամեղ վրդապետ որ եմ գեղեաւ Նորաշինկեցի. գրձել՝ եռաս յիշատակ եւ ՝ի՝ վայելումն շատիկու նր յանապատին. գրձել՝ ազաչեմ զձեզ սիրով հոգւոյն ՝ի՝. հարք եւ յեղբարք՝ յիշեցէք առ քն. զմեղաւոր եւ անարժան սեւերես ծառայս ձեր զյով՝ աննէս սպասաւորս՝ որ մականաւամբ եմ վրդպետ՝ այլ գործով թափուր եւ գաղարկ յամ բարեձեւութենց, նա՛ եւ ծնողքն իմ զմարգրէն. եւ զխաթունն. եւ դուք յիշեալ լիջիք առաջի ՝ի՝. ամէն։

33.

ՄԱՇՏՈՑ

?

ԹՈՒՂԹՔ 173։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 18×12×3 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 13×3,5 սմ.։ – ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր. տող՝ 18–21. թանաք՝ սեւ. գլուխները եւ սկզբնատառերը կարմիր կամ կանաչ։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ։ – ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ՝ սեւցած, փտած ու բորբոսնած. շատ տեղ անզործանելի։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ Էջ 173բ։ – Լուսանցազարդեր՝ միայն 1–2 հատ, շատ անճաշակ. զարդազարդեր չկան։ – ԳՐԻՉ եւ ստացող Ղազար. տեղ եւ թուական անծանօթ։

Ձեռագիրս էջ 37—45 կը պարունակէ Մինդ ի յէէն եւ Ով քահանայք եւ վարդապետք ողբերը։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ կայ միայն էջ 157ա, առաջին գրչէն. "Կարդացողիս. եւ լսողիս. եւ սատ-ցողիս. սորա. եւ գծողիս բազմամեղ. զգաբիս, եւ գծնօղն իմ առնել յիշման արժանի գալստեանն քի եւ նմա փառք յաւետս Ամէն։"

34.

ԿՈՉՈՒՄՆ ԸՆԾԱՅՈՒԹԵԱՆ

(1358-էն քիչ յետոյ։)

Թուղթ՝ սրդի վիճակին մէջ 140։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 22×14×3.5 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն։ — ԳԻՐ՝ անցման բոլորգիր, որ է բոլորգրի եւ նօտրի միջին տեղը. տող՝ 29. Թանաք՝ սեւ, գլուխներն ու սկզբնատողերը կարմիր, անգարդ։ — ՆԻՒԹ՝ շատ հաստ եւ անողորկ բամբակեայ թուղթ։ — ԿԱՆՉ՝ չունի։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆԱԷ՝ սկզբէն եւ վերջէն թղթերը պակաս. մնացեալը դեղնած, բայց անվնաս։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ, ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴ, զարդագիր եւն չկան։ — ԳՐԻՉ Յակոբ սարկաւագ. ստացող՝ Մինաս կրօնաւոր. Թուական՝ 1358-էն քիչ յետոյ, որովհետեւ այս թուին է վախճաներ գրող սարկաւագին քեռին։

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Կիւրղի Երուսաղէմացւոյ Կոչումն ընծայութեան ճառերը, էջ 1—129բ, սկսելով Գ. ճառին կէսէն. "սատեսաք ընդ բութիւնք. զի ամենութիւնք աշխարհ... ուխտք եւ գաշինք", եւ հասնելով մինչեւ Ը ճառին վերջը։ 2. Թուղթ Կիւրղի Երուսաղեմացւոյ եպիսկոպոսի. Առ կոստանդիանոս թագաւորն վասն երեւելոյն նշանի սուրբ խաչին յերկնից. էջ 129բ—131բ. 3. Գրիգորի եպիսկոպոսի Նիւսացւոյ յաղագս երգերգոցին. Գահաւորակ արար իւր արքայ... էջ 131բ—140բ (կիսատ, մինչեւ "յաղագս որոյ գեղեցկապէս եւ ընդանեբար յողջախոհութեան ուղղութիւնս տեսութեանն։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԵՔ. Եթէ գլխաւոր յիշատակարանը կորսուած թուղթերուն մէջն է, գոնէ սոր պակասը կը լրացնեն այն 17 յիշատակութիւնները, զոր առաջին գրիչը կ'ընէ ամէն ճառէ վերջ, այսպէս էջ 5բ, 15ա, 19բ, 23ա, 31ա, 35ա, 37ա, 42ա, 48բ, 54բ, 64բ, 77ա, 87ա, 97բ, 107ա, 118ա եւ 129բ։ Այս յիշատակութեանց մէջ գրիչը կը յիշէ իր բոլոր ազգատոհմը մաս առ մաս, այնպէս որ անոնք թէեւ միմեանց կրկնութիւն, բայց գրեթէ միշտ նորութիւն մը կը պարունակեն։ Զանց ընելով յիշատակուածներ մէջ միայն կրկնուած մասերը, մնացեալը բոլոր կ'արտագրեմ այստեղ։

Էջ 5բ. Զկարաւոս ողորմութիւնք եւ զմեղաւոր գրիչս յակոբ սարկաւագ եւ զծնաւղսն իմ եւ զնմա ազգայինսն իմ յիշեսջիք առաջի քի նոյ մերոյ։ ընդ նմին եւ զքեռիքն իմ. զյովանէսն. եւ զյակոբն. եւ զյոհանն իւրեանց զաւակաւքն յիշեսջիք ի սոյ։ եւ զստացաւղ նը մատենիս զմինաս կրաւնաւորն յիշեսջիք ի քն յն ի սոյ մեր։

Էջ 15ա. Զմեղաւք խաւարեալ ոգիս եւ զբազմաստաղալ գրիչս յակոբ սարկաւագ... ընդ նմին եւ զեղբայրն իմ զխաչերեանն. եւ զքոյրն իմ զփաշայ խաթունն. եւ զփեսան իմ զարբահամն...։

Էջ 19բ.... ընդ նմին եւ զամուսինն իմ զթարքանն որ ազգայ հասակաւ փոխեցաւ առ քն յոյսն մեր եւ մեզ խիստ եւ անբաւ մաղձանք հասուց. յիշեսջիք առաջի քի նոյ մերոյ։ եւ զստացաւղ նը մատենիս զմինաս կուսակրաւն կրաւնաւորն...։

Էջ 31ա. ...ընդ նմին եւ զհաւրաքոյրն իմ զմարթայ խաթունն իւրեանց զարմաւքն...։

Էջ 35ա. ...ընդ նմին եւ զմաւրքուրն իմ զաւլիմելիքն եւ զիւր տանուտէրն զխութլուպէկն իւրինց զարմաւքն եւ զմիւս մաւրքոյրն իմ զխասամելիքն իւր զարմաւքն...։

Էջ 37ա. ...ընդ նմին եւ զհամեստ հարսնեքն իմ որ են ինձ քեռեկինք. զխութլումելիքն եւ զուսլումելիքն իւրեանց զարմաւքն...։

Էջ 42ա. ...ընդ նմին եւ զհանգուցեալ պապն իմ զտէր յակոբ եւ զմամն իմ զտովլաթխաթունն. եւ զհաւրքուրն իմ զմամուշ որ կուսութիւն գնաց առ քն...։

Էջ 54բ. ...ընդ նմին եւ զհանգուցեալն առ քն զպապն իմ զաւրամն. եւ զմամն իմ զտարայխաթունն. եւ զիւր եղբարքն զաքարէ աղան եւ զալէքսանոսն. եւ զիւր քոյրն մամայխաթուն եւ զխիաթխաթուն...։

Էջ 64բ....ընդ նմին եւ զհանգուցեալքն առ քն. զքեռիքն իմ զառիւծն, եւ զամիրն, եւ զթարմաշան եւ զխասապէկն յիշեսջիք առաջի քի նոյ մերոյ։ թվ։ պէ. ի ապրիլ ամսոյ փոխեցաւ ի քն թարմաշան...։

Էջ 87ա. ...ընդ նմին յիշեսջիք ի քն զհանգուցեալ կնքահայրն իմ զյակոբ ոսկերիչն որ էր ինձ աւազանին հայր. եւ զկնքամայրն իմ զխէրխաթունն իւրեանց զարմաւքն...։

Էջ 97բ. ...ընդ նմին յիշեսջիք ի սոյ զամուսինն իմ զթարքան որ ազգայ հասակաւ փոխեցաւ առ քն յոյսն մեր եւ ինձ անմխիթար սուգ եթող. սՀ սՀ վշտոյս որոյ փրկիչն յողորմութիւնքն շնորհեսցէ իւր միւսանգամ գալստեանն եւ նմա փառք...։

Էջ 107ա. ...եւ զհայրն իմ զսիմէոնն եւ զմայրն իմ զնազմելիք...։

Էջ 129բ. ...Կատարեցաւ գիրքս ընդայնութեանս որ ի սրբոյն կիւրղոյ է ասացեալ ի փառս քրիստոսի ամենայն մերոյ որ է աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն։

Առանցմէ զատ էջ 59բ կայ հետեւեալ նոտրագիր լուսանցագրութիւնը՝ ստար գրչէ. ես տէր աւետիք գոլով աբեղայ յաւդուլայ բէկ որ եկաւ ի մէջ գ նեզացոց բզմեզ որ ես անկայ ի պարշապէն վայրը ահ ահ ա. ահ։ Եւ տիրացաւ ես գէորգ որ զայս գիրս գրեցի Ամէն թվ ամիգ։

35.

ՄԱՇՏՈՑ

?

ԹՈՒՂԹՔ 197։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 17×11.5×5 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 12.5×3,5 սմ.։ – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. վերնագրերը կարմիր, իսկ սկզբնատառերը բաց մանիշակագոյն. տող 19։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ կազմը քրքրուած, թղթերը թափած, պատռտուած, փտած ու բորբոսնած, տեղտեղ պակաս. ձեռագիրս արդէն անգործածելի է։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա, 3ա–4բ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ միայն քանի մը հատ եւ շատ անարուեստ։ – Ցիշատակարան բնաւ չլինելով ԴՐԻՉ եւն բոլորովին անծանօթ։

Մաշտոցիս սկիզբը էջ 1բ – 2բ երկրորդական գրիչ մը գրած է. «Խրատ Հոգեշահ զոր ասացեալ է սրբոց այ։ Արար ած զմարդն...»։ Մեռելի ողբեր չկան, որով կարելի բլլար գոնէ մերձաւորապէս որոշել թուականը։

36.

ՄԱՇՏՈՑ

?

ԹՈՒՂԹՔ 179։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 14,5×11×5 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն, ոչ կանոնաւոր։ – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը պարզ, կարմիր։ Տող՝ 17–19։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ փտտած, մինակեր, հին եւ անգործածելի. սկիզբէն եւ վերջէն թերթեր կը պակսին։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ եւ զարդագրեր չկան, եղածները կտրուած են կազմի ժամանակ։ – ԳՐԻՉ եւ ստացող? Ստեփանոս ք՝. տեղ եւ թուական անյայտ։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 14բ. Զհոգացեալ գրիչս զստեփանոս զստացող սորա.

Էջ 53ա. (ստար գրչէ) Տէր ած ողորմացի? ըռէս պաղտին եւ իւր ծնօղաց Ամէն պ-զոսին եւ իւր կոչ-կացոյն ամէն։

Էջ 88ա. Քն ած քո նր խաչիւդ լուսաւորեա եւ պայծառացոյ զհոգի ստացողի սորա։

Էջ 102ա. Քն ած քո նր մկրտութիւնդ. եւ յովաննու կարապետին բարեխաւսութիւնք ողորմեա գրչի սորա եւ ծնողացն, եւ ամ ազգայնոցն։ եւ կարգացողաց. եւ լսաւղաց ամէն։

Էջ 143ա. Քն ած ողորմի գրողի մաշթոցիս մ՝ զր ստեփանոսի եւ մանանատուղաց ա՝մ։

Էջ 168ա. Քն ած ողորմի ստացողի նր մաշթոցիս, եւ մանանատուաց եւ աշխատողաց. եւ մեզապարտ ստեփանոս գրչի, եւ իմ ծնօղացն. եւ ամի առհասարակ ա՝մ։

Էջ 178ա. Լսես առաւել եւ ինձ ողորմեացի քն ած մեզաւոր եւ Բազմեզ փծուն գրչի ստեփանոս ուսուանուն քհի, որ զանուն ունիմ եւ զգործս ոչ։ եւ ծնողացն իմոց գրիգոր քհի եւ խաւթլու մելիքի առ ած փոխելոցն, եւ կողակցին իմ, մինայի, եւ եղբարցն յոհանէս քհի. եւ առաքելի որ փոխեցաւ առ ած որդոցն թումայ քհիւ եւ կարգացողաց. եւ լսողաց ամէն։

37.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Ռ2 = 1631։

ԹՈՒՂԹՔ 196։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 15×10,5×3,5 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն։ – ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ. վերնագրերն ու սկզբնատառերը կարմիր, տող՝ 17–18։ – ՆԻՒԹ՝ հաստ, ողորկ եւ սպիտակ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ բարակ տախտակէ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ մաքուր։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 73ա, 93բ, 94ա, 147աբ, 159բ եւ 160ա. միւսները յետոյ լեցուած են յիշատակարաններով։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ կամ զարդագիր չկայ։ – ԳՐԻՉՔ մեծ մասը Մխիթար, յետոյ Դանիէլ եպս. եւ այլք։ Թուական՝ Մխիթար Ռ2Դ = 1635 թուին, իսկ Դանիէլ եպս. Ռ2 = 1631 թուին։

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Գ իրք է որ զմարդն ի չարէ ի զատ պահէ. էջ 1։ 2. Յաղագս վասն է բաժին աշխարհիս... Յառաջին բաժին աշխարհիս բնակեալ են մարդիկք գիշատեսիլ. էջ 1բ—4բ։ 3. Զինչ է որ ասէ տր մեր յս քս թէ ահասիկ շորք ամիսք են. էջ 4բ—5ա։ 4. Բանք ժողովածու արարեալ է իմաստնոց վասն աւգտութեան. Առաջին արարչութեան եղեն գործք... էջ 5ա—բ։ 5. Նշանացոյց գարուցն. էջ 5բ—6ա։ 6. Վասն հաշուի տարու ամս շրջոց աւուրց ժամուց. էջ 6ա—բ։ 7. Անանչ շիրակացէոյն ասացեալ է հայոց վարդապետին. յաղագս բարձրութեան երկրի (իմա երկնի). էջ 6բ—7բ։ 8. Թարգմանութիւն քաղաքաց զոր սմն իմաստուն ք"հանա" ժողովեալ էր ի բազում գրոց եւ եդեալ ի մի տուբ. Աւետեաց երկիրն յէմ է... էջ 7բ—10ա։ 9. Յաղագս տասնաբակաց արքատին ց"ւց"նէ եւ վասն ինչ պատառի գրեցան եւ թէ յորում ժամանակի. ա"ոցւ"ք. Յորժամ ծագեաց լոյս... էջ 10ա—12ա։ 10. Առակ Բանախաւասց. Ասեն թէ ի սամ"պօլ քարէ պ"ակ"ըք էր... էջ 12ա—բ։ 11. Յաղագս աշխարհագրութեան. 13ա—43ա. (Խորենացւոյ անուամբ հասած աշխարհագրութիւնն է)։ 12. Արիստոտելի ժ առորս-թիւնն այս են. Գոացութիւնն. Որակ... էջ 43ա—46ա։ 13. Ամանակք են խօսից. գ. զի երեք ժամանակք ընարին. էջ 46բ։ 14. Վասն ինն գաստց եկ"ղց. 47—48ա։ 15. Սակս աւերման իլիոնի եւ շինելոյն Հռոմ. էջ 48բ—50բ։ 16. Այլուստ. իլիոնական պատերազմն եժն ամ գումարեցաւ. էջ 50բ—51ա։ 17. Ի քաշունէն քաղածու. ի ժամանակս մահմեթի հասեալ առ մեզ այր... էջ 51ա—66ա։ 18. Քաղաքք եւ շինուածք. Ամասիա թագաւորն զմսիս շինեաց... էջ 66ա—68ա։ 19. Վասն չորս գետոցն որ ելանեն դրախտէն. էջ 68ա—69ա։ 20. Ամլ եւ խ եւ բ (42) գետք եւ գնացք նոցին. էջ 69ա—72բ։ 21. Ակներու անուններբ, Անուանք բժն մ"գրէից, Որդիք յակոբայ ազգաք. էջ 72բ։ 22. Արարեալ է աշխարհացոյց նորոգ թարգմանչին, եւ երկրորդ լուսաւորչին վարդան՝ վրդ.ապ"տի պարզ եւ համառաւտ տեսութեամբ. էջ 73բ—104ա։ 23. Պատմութիւն որ Գեղարդեանն եւ այլ անաւրինականացն քի. էջ 104ա—108ա։ 24. Աշխարհացոյցս համառաւտ է ազնիւ (ոտանաւոր աշխարհագրութիւն). էջ 108ա—115բ։ 25. Քանի մը հին աշխարհագրական անուններու նոր բացատրութիւնները. ինչ. Եբերիա Հայապ է... էջ 116ա—117բ։ 26. Յաղամայ մինչ- ի ծնունդն քի (ժամանակագրութիւն). էջ 117բ—118ա։ 27. Նշանացոյց գարուցն այս են. էջ 118ա։ 28. Բացայայտումն եւ անուանակոչութիւն որ առաքելոց եւ իւրաքեր կանանցն. էջ 118բ—120բ։ 29. ...Կրնակի պարգեւեսցէ զշնորհս (նախերգանք քարոզից, կիսատ). էջ 121ա—124բ։ 30. Շմաւոն եւ զեւի եղբայրք կատարեցին զանաւրէնութիւն... էջ 124բ եւ յետոյ 127ա (կէսէն)։ 31. Արդ այսքանեցս անբաւից հրաշից (Աղօթք նարեկէն). էջ 125ա—127բ։ 32. Գովեստ եւ ասաց-ածք վգ"ոպ"ց զոր ասացեալ է, եռամեծին եւ տիեզերակալոյս վարդապետին գր"գրի տաթեւացւոյն, զոր ես նուաստ բանասիրաց հաւաքեցի փոքր ի շատէ համառօտ բանիւք. էջ 127բ—132բ։ 33. Թուաբանական տեղեկութիւն՝ օտար գրչէ. էջ 133ա—բ։ 34. Տօմարագիտութիւն. էջ 134ա—146բ։ 35. Իրք գրչափորձ օտար գրչէ. էջ 148ա—բ։ 36. Տաղ. Ահեալ փառաւ(որ)եալ ազանչելի զարմանս. էջ 149ա—150ա։ 37. Տաղ. Արեգակնափայլ գեղով լի լուսին. էջ 150բ—151բ. 38. Տաղ. Երկինք յերկնից իմաց արարէք. էջ 151բ—153բ։ 39. Տաղ. Ամենան վեցերորդի կարապետին. էջ 153բ—154բ։ 40. Տաղ. Ամենահեալ սրբոյ հի գաւառ Դաւթի. էջ 155ա—158ա։ 41. Տաղ. Ածածին Մարիամ երկնից գշխոյ պանծալի. էջ 158բ—159ա։ 42. Պատմութիւն Յովասափու ոտանաւոր՝ կիսատ. էջ 161ա—163ա։ 43. Տօմարագիտութիւն. էջ 163բ—176բ։ 44. Այժմ ժամանեալ մեր աւարտ եւ ի կատարումն թարգմանութեան (գովեստ Երրորդութեան վրայ). էջ 177ա—178բ։ 45. Օրհնութեան ձեւեր. էջ 178բ—179բ։ 46. Այլեւայլք. ժամանակագրութիւն, Անուանք գաստուորաց, խաչաք, Անուանք հողմոց (մեծ մասը օտար գրչէ). էջ 180ա—184բ։ 47. Նախերգանք քարոզից. էջ 185ա—196բ։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 34բ. Կնիք մը անընթեռնելի փակագրով։

Էջ 66ա. Ով պատուական ընթերցողք յորժամ ընթեռնոյք զպատմութիս սուտ մարգարէին մահմեթի զնա՝ անիծէք եւ զնոյն մեծամեծայն փառաւորեցէք։ Եւ զանպիտան գրիչս զմիտիթար յիշման արժանի առնէք եւ զծնաւղն իմն. եւ յիշողք յիշեալ լիջիք յաւուրն անելիկի. ամ.

Էջ 146բ. Եւ զանիկ եպն. բատանպօլի զայս ա ւմարտեալ գրեցի։ Թվին. ռ. ձ. ամիս. մայիս ամսոյ։ ձեռամբ իմով գրեցի... արեզային կարգհանա... անարժան եւ էշէ ոզորմին ասէ եւ ոզորմի ածէ իւրեան. միւս անգան գայատեան. եւ ով որ հանգիպի կամ աւրինակելով կամ կարդալով ոզմիւ։ եւ հայր մեզ ասէ ածէ ոզորմի ասոզին հոգոյն. փառք յաւեանս ամէն։ (Գրուածքը յետոյ գիտամամբ ջնջուած, որով տեղ տեղ անընթեռնելի)։

Էջ 158ա. Եւ անարժան բանս՝ սպասաւոր մեղաւոր... ամիս գրեցի։ Թ"ւն. հ.յ"ց. ռձ։ (Նոյնպէս մելանով ջնջուած եւ անընթեռնելի. միայն թուականն է անաղարտ)։

Էջ 160ա. Կնիք մը "Քի. ծռ. Յ*վանէս"։

Էջ 163ա. ապրիլ ամս՝ ժբ օր բշի։ Ով սրտէ սիրեցեալ եղբայրք անմեղագիր լերուք ուղղանաց մերոց աւրինակն այս էր թուխթ էր անկեր։ միահամուռ գծիգ. բծիգ։ որ ես գրեցի։

38.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՊԿԵ = 1416։

ԹՈՒՂԹՔ 297։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 14×9×6,5 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 9×3 սմ.։ – ԳԻՐ՝ քոլորգիր. Թանաք՝ սեւ, գլուխներն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 21։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ։ – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ կազմը կտրտուած եւ քանդուած, թղթերուն ծայրերը սեւցած, բայց անվնաս։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա–2բ, 73ա–բ. 216ա–բ եւ 297բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ շատ անաբուեստ։ — ԳՐԻՉ Սարգիս եպիսկոպոս. Թուական, ՊԿԵ = 1416. տէր եւ տեղ՝ անծանօթ։

Ձեռագիրս կը պարունակէ. Աւետարան ըստ Մատթէոսի. էջ 3ա – 72բ. Մարկոս. էջ 74ա—124ա. Ղուկաս՝ էջ 125ա—215բ. Յովհաննէս 217ա – 275բ. Էր ընդ եղբարս՝ էջ 276ա – 281ա. Այբն առաջին բզքեզ տրղա. էջ 281բ—284ա. Այբ անբսկիզբն ասէ զԱստուած. էջ 284ա—287ա. Այբն Աստուծոյ զքեզ մերձակա. էջ 287ա – 292բ. Հաւատով խոստովանիմ. էջ 292բ – 296ա։ Կանոն, ցանկ եւ նախադրութիւն չունին աւետարանները։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 3ա. Զսարգիս աղաչեմ յիշել ի տէր եւ ձած զձեզ (Մատթէոսի խորանին մէջ)։

72բ. Զտառապեալ եւ զսեվնցեալ) հոգով անձն նգիս կոչեցեալ եպն եւ գործովք թափուր ի յամ մասանց բարեաց աղաչեմ յիշել ի տէր եւ ձած զձեզ յիշէ ամէն։ ը օրն գրեցաւ գլուխս։

74ա. Զնգիս յիշեաց (Մարկոսի խորանին մէջ)։

101բ—102ա. Վայ որ ձեռս կու գոզայ ու ազգի ազգի կիրս կու աւէրեմ ինչ առնեմ որ ծեր եմ ու աչքս վատառես է խ. տարի է որ գիր կու գրեմ թոզութի արէք։

124ա. զնգս աղշմ յիշել ի տէր։

124բ. Արդ նորոգեցաւ նր աւետարանս ձեռամբ սուտանուն երեմիայիս անուամբ քհայս գործով թաբէաւր յամ քահանայագործութենէ եւ սեվերես գիմաւք կամ ի պատրանք աշխարհի անգարձ մեղաւորս հանդերձ ծնաւղաւք եւ ազգականաւք? աղաչեմ յիշել ի տէր եւ ձած զձեզ յիշէ։ (Քոլորովին քերուած. օտար միջոցներով միայն կրցայ կարդալ)։

185բ—186ա. վայ որ զձեռս ի գոզման է ու աչքս վատայտես եւ ես ծերացեալ կամ. խ. տարի է որ կու գրեմ։

215բ. Զտառապեալս եւ զմեղաներկս անձն եւ հոգով մեռեալս, եւ մարմնով մոլորեալս նգս գրիչ աւնուամբ նգս եւ գործով թաբէաւր ի յամ ֆանհագործութենէ. եւ սեվերես գիմաւք կամ ի պատրանք աշխարհս անգարձ մեղաւորս հանդերձ ծնողաւք եւ ազգականաւք աղաչեմ յիշել ի տէր եւ ձած զձեզ յիշէ ի տէր ձած ամէն։

Ընդ. Զթագէոս քի եւ զնգիս քհք. աղաչեմ յիշել ի տէր եւ ձած զձեզ յիշէ։

267բ—268ա. Վայ որ ձեռս կու գոզայ ինչ առնեմ ուժել չեմ կարել որ չգրեմ թոզութի արարէք վն ձայ։

275բ. Զմեղաներկ եւ զսեվացեալ հոգով. շարագործ մարմնով աչոք կուրացածս նգս աղաչեմ յիշել ի տէր եւ ձած զձեզ յիշէ ամ. թվ. պ|Ե. ահկի. ժգն աւարտեցաւ։

281ա. Քն ձած յն տէր ընկալ զհոգի մեղուցեալ ծառայիս ձայ ոգնի վա ինձ կանամրոյ հոգոյ իմոյ բազմամեղի ամէն։ Ով պատուական նր հանդիպողք պաղատելով աղաչեմք զձեզ։ Որ եւ զքաջ հովանոցքն մեր, զտէր ստեփաննոս, զտէր զաքարայն, զտէր թադէոսն, զտէր ստեփաննոսն. զտէր գրիգորն. զտէր ալէքսխանասն. զտէր վանականն, զտէր մարկոսն. զտէր անդոնն. տէր յովանէսն եւ զտէր ոգնն աղաչեմ յիշել ի տէր եւ ձած զձեզ յիշէ ի յիւր միւսանգամ գալուսան ամէն. եւ զիս զմեղապարտ գրչաւ։

296ա. եւ ինձ բազմամեղ սարգսոիս եւ յիշողացն որ զմեզ յիշատակէ ամէն։ ընդ նմին զհոգեւոր եղբայրն մեր զմատթէոս քահ֊ն եւ զյովանէս քահ֊ն հանդերձ ծնողաւք եւ ազգականաւք աղաչեմք յիշել ի տէր եւ զիս զանարժանս ամէն։

296բ—297ա. Արդ կազմեցաւ նր աւետարանս ձեռամբ անարժան երեմիայ անուամբ քհնի եւ գործովք ունայն ի վայելումն գիւղաքաղաք չամայաւ։ ի գուռն նրոյն սարգիսի զաւրավարին եւ ի նր նշանին ի ձեռն արժանաւոր քհնային։ Ով յանդգնէ զսա ի չամայաւ. Հեռացուցանէ կամ ընդ ինքն պահէ եւ ասէ թէ գորայ տէրն ես իմ եւ կամ ծախէ եւ կամ գրաւէ թէ մերոց թէ աւտարաց լինի նայ զանէծքն կայենի առնէ զպատիժն յուդայի առնէ առնեցլոցն պատուհասն խաչահանուաց առցէ. եւ ի քնէ անմասն ելցէ ամէն. թվ. ռղե։ Դնեցեալ ձած ոգորմի առացէք ամէն։ եւ աւրհնաւղն իմ կիրակոս վարդապետն. ռղ.

Ընդ. Եւ զանէրն եւ զմէհրանն, եւ զոքանչն իմ զխոյանգն. եւ զդաւստրն իւր խաթունն ամէն. թվ. ՉԽԸ։

297բ. տէր ըստեփանոսն մեռաւ թիւն ռ. ճ. է։

39.

ՇԱՐԱԿԱՆ

ՌՁԷ = 1638։

ԹՈՒՂԹՔ 360։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 11×8×6,5 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն։ – ԳԻՐ՝ մանր բոլորգիր, թանաք՝ սեւ. վերնագրերը, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը ոսկեզօծ, կարմիր եւ կապոյտ։ Տող՝ 23։ – ՆԻՒԹ՝ կոկած մագաղաթ. – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ կազմը նոր. բայց թերթերէն մեծ մասը կտրտուած, պատկերները ջնջոտուած, կամ կտրուած հանուած, գրութիւնը շատ տեղ մագաղաթին մաշուելովը եղծուած։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա–2բ եւ 360բ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ շատ կան եւ բաւական յաջող. բայց շատերը կտրուած կամ եղծուած են։ – ԳՐԻՉ Միքայէլ. տեղ՝ Կ. Պոլիս. թուական ՌՁԷ = 1638։

ՑԻՇԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 287բ. Ով պատուական հայրք եւ եղբայրք՝ յիշեցէք ի Տր աղաւթս ձեր ըզխաչատուր երէցն, որ ի վէր սորա ՅԶՄ աշխատանք ունի. եւ ՆԾ զձեզ յիշէ։

էջ 360. Եւ մեզաւորս. դէիր մխիթարս գրեցի թվ. ռճ։

Գլխոր յիշատակարան էջ 359ա. Փա՜ռք ամենանր երրորդութեանն հաւր եւ որդւոյն եւ հոգւոյն սրբոյ յաւիտեանս ամէն։ Գրեցաւ յամին ռձէ ի մայրաքաղաքն կոստանդինուպաւլիս ձեռամբ թոխաթցի միքայէլի. Արդ աղաչեմ զամենեսեանդ որք հանգիպիք սատ. կարգալով կամ յաւրինակելով միով ողորմեսիս յիշեցէք զմիքայէլ գրիչս. եւ զծնաւղսն իմ. եւ զայլ ՆՄ ՆՆՔՆՑՆալսն իմ. եւ ՆԾ զյիշողդ յիշէ իւր միւսանգամ գալստեանն ամէն. հայր մեր որ յերկինս։

40.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

?

ԹՈՒՂԹՔ 294։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 10×7×5 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 7×2 սմ.։ – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. սկզբնատողերը, սկզբնատառերը, վերնագրերը, զարդագրերը եւ լուսանցազարդերը միայն կարմիր. տող 20։ – ՆԻՒԹ՝ հաստ եւ ողորկ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ նախկին կաշեպատ տախտակէն կը մնայ միայն առաջին կողին տախտակը։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ ամբողջը շատ մաքուր. միայն վերջին կողը պոկուելով թափած եւ կորսուած են քանի մը թերթեր։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ ընդ ամէնը 14 երես։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐԸ շատ փոքրիկ եւ աննշան. տասը էջ կամարները, 4 խորաններն ու 4 աւետարանչաց պատկերները հասարակ արուեստով։ – ԳՐԻՉ եւն բոլորովին անծանօթ, որովհետեւ տող մ՚անգամ յիշատակութիւն չկայ. զլխաւոր յիշատակարանը թերեւս կորսուած թերթերուն մէջ ըլլայ։

Ձեռագիրս չունի օրէցանկ եւ ոչ նախագրութիւն. կանոններու խորաններու թէեւ նկարուած, բայց կանոնները չեն գրուած։

41.

ԽԱՉՏԵՏՐ

ՁԽԹ = 1200։

ԹՈՒՂԹՔ 209։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 11×8×4 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն։ – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր, աղիւսագոյն, բաց բալագոյն, նարընջագոյն, կանաչ եւ դեղին։ Տող՝ 15։ — ՆԻՒԹ՝ մագաղաթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ բարակ տախտակէ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ մաքուր. բայց 202–209 թերթերը բուն գրքէն դուրս թղթեայ յաւելուած մը լինելով քիչ մը հինցած են եւ վերջէն պակաս։ Այսպէս է նաեւ առաջին թերթը եւ սկզբէն պակաս։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ չկայ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ, խորաններ եւ զարդագրեր քիչ կան եւ բոլորն ալ միայն բաց-բալագոյն։ – ԳՐԻՉ Մաթէոս քահանայ. տեղ՝ Նկեղեցաց գաւառի Սուրբ Գէորգ գիւղը. ստացող անանուն քահանայ մը. թուական ՁԽԹ = 1200։

Ձեռագիրս կը պարունակէ Կանոնագլուխներ, Թագաւորք ապաշխարութեան, Մարտիրոսաց, Ալէլուք գիշերութեան, Առաւաւտերգեր, փառք ապաշխարութեան եւ կիրակոսի, ժամամուտք, Մեսեդիք, Սաղմոսգիք, Ճաշոյ ալէլուք, խոնարհեցուք, Ուղեցիք (88 եզանակով) եւ կցուրդներ՝ բոլորը ձայնագրեալ։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 149բ–150ա. ի 1877 փետրվար 2 օրի մարիամ՝ հանքուցուեալ ողջանվեցաւ, բաքից մէկ շաբաթ անց էր կեցէ երեք շաբաթի ողջանվեցաւ մարիամ։

էջ 179բ. Զմեղուցեալ գրիչս զմխիթ։ յիշեա՛։ —

Էջ 200բ. Փառք համապատիւ նր երրորդութեանն յաւիտեանս յաւիտից ամէն։ Աստանաւոր եղեւ կատարումն տետրակիս ի գաւառիս եկեղեց ի գեղս որ կոչի Նր գէորգ ընդ հովանեաւ նր ծածանիս ձեռամբ մեզապարտ քահանի մաթէոսի։ ի խնդրս պատուական քահանայի (անուանը քերուած)։ Արդ գրեցաւ սա ի թագաւորութեի հեթմոյ զոր միակեց կոչեն ի հայրապետութիւն։ ան գրիգորի ի թվիս չխթ։ զոր յամ ամի եղեւ սով սաստիկ ընդ ամ աշխարհս եւ առաւ զամենակոս ի խապան խանաւն։ Արդ աղաչեմ զընթերցողդ չլինել մեզադիր խոշորութեանե եւ սղալանաց գրոյս։ այլ յիշել զմեզուցեալ գծողս յաղաւթս ձեր. եւ որ զմեզ յիշէ բարոյ բանիւ եւ ինք յիշեսցի յողորմած բարերար փրկչէն ամէն։ (Գլխաւոր յիշատակարանն է այս. որմէ յետոյ եղածները օտար գրչէ են)։

Էջ 201ա. Զվերջին ստացող քաղցրաձայն եւ հոգեւոր երգարանիս Զխօջա պ-զոն՝ եւ զհայրն իւր մանուրն. եւ զմայրն աննային՝ եւ զեղբայրն գրիգոր քհնէյն. ալէքսեան եւ աւետիքն՝ եւ իւր աղջիկն զշահզատէն. յիշելով ամէն։

Էջ 201բ. Եւ արդ եւ խօջ(ա)պ-զոս թոմաքաւլեցի մանուրի տղ-. գնեցի զայս տետրս իմ եղբայր գրիգոր քհնէյին համար ի թվիս հայոց ՌՃ. Զ. Ա. 'ի հայրապետութեի նր էջմիածն-. ան ոչ մոխ(ա) կթիղիկոսին. եւ թգրուեի պարսկաց. շահ ապասին թոռան շահ սէֆուն. եւ է յաթոռ շահ սէֆուն լսպահան որ կոչի շաշ. եւ անդ կան քրիստոնեայք բազմ. եւ ուներն վանք եւ անապատք մրգից եւ կուսանաց. եւ եկեղեցիք հայոցս. ժե. եւ ֆռանկաց. ը։ եւ որք երգիք կամ օրինակիք զվերջին ստացողիս լի բերանով ողորմի ասէք եւ ձեռ ձեզ ողորմեսցի ամէն։ հայր։

42.

ՄԱՅՐ ՄԱՇՏՈՑ

ՃԼ = 1321։

ԹՈՒՂԹՔ 311 (չհաշուելով առաջին պահպանակը)։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 19×21×10 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին, իւրաքանչիւրը 22×7 սմ.։ — ԳԻՐ խոշոր բոլորգիր. տող՝ 22. թանաք՝ սեւ. վերնագրերը, սկզբնատառերն ու սկզբնատողերը վարդագոյն եւ կարմիր։ — ՆԻՒԹ բամբակեայ թուղթ։ — ԿԱԶՄ կաշեպատ հաստ տախտակէ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ գոհացուցիչ։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ պահպանակը եւ 311բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ եւ զարդագիր քիչ եւ անարժէք. միայն առաջին երեսը կայ հնասարակ ճակատ մը՝ ուր նկարուած են երկու վազր։ — ԳՐԻՉ Մատթէոս քահանայ. տեղ Տաթեւ. ստացող Տաթեւի միաբանութիւնը։ Թուական ՃԼ = 1321։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. (պահպանակին վրայ). Ով էս պահարան թուխաս կորի Աստանայ Եւ կայեն եղնի (երկիցս) (Այն երեսը կայ եւ ուրիշ մէկ երկու տող գրութիւն, բայց ջնջուած։)

Էջ 69ա. Ով երկրպագոնք քի եւ հաւատացեալ ժողովուրդք յերեսս անկեալ ազերսեմ մաղթանաք տառապեալ եւ ամենաթշուառ եղկելի ծրիչս։ զի 'ի լի որսէ ասել ձեռ զգծողի սորայ զյանցանս 'ի ձեռն քս նր նշանիս՝ եւ ձերն մի՛ եւս յիշեսցի։ ամէն։

Էջ 72ա. Զմեզուցեալս յիշեա։ աղաչեմ։

Էջ 79ա. Ո՛վ նր ընթերցաղ. բարեխաւս քեզ տաւնգ այգ մեծ։ մեզապարտ ծրագիս զթողութի հայցեայ ի մեզաքաւիչ ամէն։

Էջ 85բ եւ 86ա (լուսանցքի վրայ օտար գրչէ) մարկոս կ-նաւոր։

Էջ 96ա. Զմեզապարտ մատթէ յիշեսջիք։

Էջ 114բ. Զամենամեզ եւ զթշուառ ծրիչս զմատթէ յիշել ձեռ ողորմիլ։ աղաչեմ զմ ան, զի եւ դուք լիջիք յիշեալ։

Էջ 126բ. Աստանաւոր պարտիք յիշել զամենամեզ ծրիչս զմատթէ։

Էջ 131բ. Զմեզամակարդ եւ զտառապեալ գծող սորին զմատթէ յիշման արժանի վարկջիք ով քի նր ժողովուրդք։ զի եւ դուք լիջիք յիշեալ։

Էջ 135ա (օտար գրչէ) Էս մանուկ ծառայ ամ։

Էջ 159ա (օտար գրչէ) ծառայս նր թուամայի մելի քահանայք եւ տնուտերք առաքելին։

Էջ 173ա. Զեղկելիս՝ զմատթէ գրիչ յիշեսջիք՝ Ո՛վ ձեռաբեալ հարք եւ եղբարք։ զի եւ ինձ հասցէ մասն յայդմ հրապարակուրբ թողութենցդ. ձերմով խնդրս-ածովք։ զի եւ ձեզ հասցէ մասն սրբոցն աղաւթիւք։ ամէն։ թվ։ չհ։

Էջ 179ա. Զմեզապարտս յիշել հայցեմ զմ ան։

Էջ 190ա (լուսանցքի վրայ օտար գրչէ). Զմեզաւոր ...եթ ՅԼ եւ ձեռ։

Էջ 248բ. Ով ձեռաբեալ հարք եւ եղբարք եւ համաւրէն ժողովուրդք ամ։ զտառապեալ եւ զանէնաթշուառս մատթէ յայսմ տեղւոջ յիշեսջիք եւ թողութի մեզաց հայցեսջիք ի քէ. եւ ձեռ յիշողացդ ողորմեսցի։ ամէն։

Էջ 310բ. փառք եռանձնեայ եզարան մրութենէ եւ միոյ ձեռութենն. որ զիմ աղկագկ եւ զակար բնութիս արժանացոյց տեսանել զվերջի գիծ մատենիս այսորիկ։ ամէն եւ եղիցի եղիցի։

Էջ 310բ (օտար գրչէ) յանուն ամ։ ես չարիկ միաշայորդ? (քերուած եւ հազիւ ընթեռնելի) գնեցի զշնամանաշատոցս իմ հալալ արգեամբ. ի յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց. հօրն իմոյ մկրտչին եւ մօրն իմոյ խիրիկին եւ ամ արեան մերձաւորաց իմոց եւ... թիւ ավի... (մնացեալը քերուած)։

Գ-լխ---որ յիշ-ոլ-ոնդ (բուն գրչէն, էջ 293—300). Յիշատակարան գրոցս Զոր ի կարգի այսմ ի ոյն ժամու աւուրս պարտին անվներ ընթեռնուլ անխափան։ Ակիզն ամենայնի եւ պատճառ ամ ճանաչի հաւ-

աւով եւ իմաստուն տեսողաց։ անեզ եւ անսկիզբն. անմահ եւ անվախճան. անուր եւ անմարդ. ո՛չ սկսեալ եւ ոչ դադարեալ։ որ ամենեցուն զլինելն ետ եւ զամենեսեան յիւրաքանչիւր տեսակս արոհեա՛լ զարգարեաց։ 'ի հոգի. 'ի շունչ. յիմաստս. 'ի գեղս. 'ի գոյնս. եւ 'ի զաւրութի՛ս. զիմանալիսն եւ զ-գայլիսս։ եւ զի ոչքայ երկեակ գոլով, անհաղո՛ւրդ միմեանց. բաժանեալք։ ։ ։ որոշեա՛լք. իւրաքանչիւր սահմանի 'ի ներքս- կալով. ինքնակամք եւ անձնիշխանք. ունելով իմաստս եւ զաւրութի՛ս. իմանալ զարարիչն, եւ զպատճա՛ռն ամենայնի եւ առնել շնաձոյս նորայ։ Որ եւ յայտմանէ վրիպեալ գտանին չարեաց. եւ մայրն անհնազանդութի՛ւն. մուրհա՛կն կորչաւեան եւ խանգարիչն ամենայն՝ էացելոց։ շեղեալ 'ի պատճառէն որ բարեա՛ցն էր առիթ։ եւ ինքնակոծման կամաւք. կամեցաւ ա՛ծ լինել ընդ այ. եւ ունել զի ներքո՛յն ընդ ձեռամբ։ եւ փոխանակ այնր կամացն կատարման. անկեալ 'ի պատուոյն զոր ունէր։ եւ տարամերժեալ 'ի բարձրութենէն՝ խոնարհեցաւ։ եւ ափշեցաւ։ իսկ ապա իմաստուն ճարտարապետն եւ ամենայնարն։ խորհրդեամբ՝ առնէ կենդանի մի յերկոցունց, տեսակ խոնարհութի՛ւն եւ բարձրութի՛ւն, այսինքն յիմանալոյն ասեմ եւ յ-գայլ-ոյս։ շաղկապ երկուց զատուցեալ աւտարացո՛ւզ բնութենցն։ զի միացուցանելով զերկոսեան. եւ ընդ ինքեամբ նրաւանելո՛վ զամենայն խափանեցէ՛ զչարին զի ներքս ճանապարհն. եւ զի յառաջատես խորհրդեա՛մբ էր գործն եւ իմաստութի՛ւն. ոչ վաղվաղեաց անկատար հասակաւ՝ հանել 'ի բարձրագոյնն փառս։ եւ 'ի կատարեալն տեղի՝ ուր հանդերձեալն էր հանել։ այլ եդ զնա 'ի. տեղւոջ ինքնանման. որ է միջասահման. այս ինքն զդրախն ասեմ յեդեմ ընդ արեւելս։ եւ ետ պատուիրան. պահել նմա եւ առնել։ Որ եւ այսմ ա՛ծային խորհրդոյ եւ կամացն հանդերձեալ՝ հետամո՛ւտ եղեալ չարին. ո՛չ տանելով մեծի տուժին եւ տուգանացն. ինքեան զբկանաց։ եւ ոչ զհիւթաւոր հողեղէնն յիւրումն տեղւոջ գերագունի եւ աննիւթականի տեսանել։ Քանզի այս էր կամք արարչին՝ եւ կատարումն հանդերձեալ խորհրդոյն. տա՛լ նմայ՝ զտեղի՝ անկելոյն։ Ապա. այսու նախանձու, ասան գտեալ իւրոյ չարութենն զհնարաւոր եւ զչարիմաստ գազանն՝ զաւձն անիծեալ. եւ նովաւ պատրեալ զկինն անմեղ՝ եւ անկիրթ, որ ո՛չ էր տեղեակ չարին խորհրդոյ՝ եւ ո՛չ նախա-գաղափար զոք ունելով ինքեան խարէութենն։ վն որ- հաւանեալ չարին խրատու, եւ մոռացեալ զպատուէ՛ր ա՛ծային. եկեր զմահարարն պտուղ եւ ետ ա՛ռն իւրում ընդ իւր եւ կերաւ։ եւ յա՛ղնմանէ՝ զմա՛հ ժառանգեալ՝ եւ զմերկութի՛ն 'լուսեղէ՛ն փառացն։ եւ զրկեալ՝ ո՛չ միայն 'ի բարեվայելուչ դրախտէն եւ 'ի փառացն, այլ եւ որ հանդերձեա՛ն էր եղանել։ եւ փոխանակ այնր անհա՛ս եւ անպատում ճոխութեանն. անկեալ 'ի յաղբեւ, թաւալէր. ի մե՛զս եւ յանաւրէնութի՛ս։ հաւատարեալ անասնո՛ց անբանից. եւ ճշեաց զեռնոց՝ եւ բազմատանեաց։ որ եւ ոչ 'ի սոյն մեալ շատացեալ. այլ՝ եւս վատթարագուն հատեալ վիճակի։ քան այնմ թէ ցանկայր եղջերայն որ խոզիցն էր կերակուր եւ ո՛չ ոք տայր։ զի որ փոխեաց զփառս անեղծին այ՝ 'ի նմանութի՛ պատկերաց եղծականի. մարդ- եւ անասնոյ՝ շորքոտանեաց եւ թռչնոց. այլ եւ անշնչից քարանց եւ փայտից. եւ նիւթից պատվականաց եւ անարգաց։ զինչ ապայ պարտ է ասել զանընդհատ կորուստն անգտանելի։ Իսկ ապա անատմանն բարին. եւ ամենայն բարեաց պատճառն։ ոչ կարացեալ տանել զկորուստս իւրատեղծ պատկերին։ այլ ամենահնար իմաստիւքն իւրովք որով հաղո՛ւրդս արար ինքեան. եւ զայն եւս հնարաւորեաց նոցին իմաստ՝ զի ինքեամբ զինքեանս կանգնեսցեն ի գլորմանէն։ 'Ապ՝ պատարագաւն հաւելի, եւ յուսագրութի՛ւն ենովայ. ապաշխարութի՛ւն ենովքա. տապանարարութի՛ւն նոյի, հաւատարմամբ արքայամբ։ պատարագելո՛վ 'իսահակայ. ա՛ծատեսութի՛ւն յակովբայ. ողջախոհութի՛ւն յովսեփա։ եւ այլ սոյնպիսեաւ։ զոր նախաաշխարհացս զիւրոյն գալստեան եւ զմե՛ռն փրկութի՛ն խորհուրդ. ընդ աղա՛ւս եւ խրթնատեսակ կերպիւ։ զոր յետոյ մարգարէի՛ւքն բացափայլեալ 'ի զանազան տեսակս եւ ի ձեւս։ մինչեւ ինքն իսկ գլխովին եկեալ կատարեաց զամենայն կամս արարչական սիրոյն առ իւր արարածն։ զթշնամին կապեաց եւ զկորուսեալքս գտա՛։ զերկիրս երկի՛ն արարեալ եւ զմարդիկ ընդ հրեշտակս խառնեալ։ եւ զամենայն արարածս շաղկապաւն յինքն մածեալ միացոյց։ աւրինակ իմն իրրեւ սաղմն ի յարգանդի։ զամենայն գոյութի՛ն մարմնոյ՝ զնեարդս, զջի՛ւս եւ զսկերս՝ յի՛նքն շարայարեալ։ հոգւո՛վն իմանալեաւ՝ բովանդակեալ կրէ զամենայն։ Ա՛յսպէս եւ ըստ այսմ աւրինակի. տ՛ղն մեր հնարաւորեալ զգիւան մեր՝ եւ զընդինքեան՝ միութի՛ն։ զոր զարդարեաց մարգարէի՛ւքն. պարապեաց առաքելաւքն. պատկազգեաց արար մարտիրոսաւքն։ ուստի եւ զառ յապա եղելոցս՝ հնարաւորելո՛վ գկեալն. 'ի ձեռն զանազան կարգաց եւ կրաւնից եկեղեցոյ աւանդեալ հաստատեաց՝ 'ի ձեռն ա՛ծատեսս եւ քնազգեաց տեսլոց։ զոր 'ի մի հաւաքեալ՝ նը հայրն մեր եւ արդիւնակաւ վարդապե՛տն մաշդոց։ եթե՞ զ մեզ գանձ անկոզոպտելի եւ առձեռնպատրաստ ճանապարհ եւ մա՛ւտ կենաց յաւիտենից։ եւ ընդ ա՛ծ միութի՛ն։ Քանզի սայ զանշունչ եւ զանկենդան նիւթս ի քարա՛նց եւ ի փայտից տա՛ւն եւ տեղի ա՛ծ հրաշագործեալ. ա՛ծային շնորհա՛ւքն ներանձնաւորեալ. գրեալս՝ իմանալի եւ գալի։ Սայ եւ զծա՛ռն կենաց 'ի սմայ պտղաբերելո՛վ մեզ զքն. ի նո՛յն նիւթի՛ց անզգայից՝ վերընդիւզէ։ Սայ զատարամերժեա՛լսն յաւիտ՝ աւետեացն վերսին ծնանի՛ յորդիս ա՛ծ՝ եւ ժառանգորդ կենա՛ցն յաւիտենից։ Սա՛ զրնութի՛ս ջուրց շնորհընկա՛լս գործէ՝ առ ի յաւգուստ ամենայնի Սա՛ զամենայն նիւթս անարգա՝ պատուականագործէ։ Սա՛ ի քարանց անզգա-ից. արգա՛նդ ն՝ր. եւ սեզա՛ն ն-իրաց եւ պատարագաց ա՛ծ. յաւրինէ։ Սա՛ զաւրհնութի՛ն նախատեղծիցն 'ի զուգաւորութի՛ն կուսից ար-աց եւ իգաց վերջոսի՛ն ընձեռէ զրաւական՝ տալով զպակնիթաւոր. անանիթի՛ն եւ յաւիտենականին։ Սա՛ յերկաթո՛. 'ի պղնձոյ եւ ի շերտից փայտից. զերանաւիտ ձայնին տա՛ մեզ զնշանակ. զարթուցանելով յերկնի՛ն ձայ եւ 'ի սէր։ Սա՛ զպատ՛ուզ արմտեաց զկալլ՝ եւ զհնձանի արդիւնաւորէ, կենաց մարդկան ի կցորդութի՛ն եւ ի նշուէրս ա՛ծ արժանաւո՛ր յընդունելութի՛ն։ Սա՛ ի հաւտից անբանից ողջակէզ ան

մատուցանէ։ եւ զհանգիստ փոխեցելոցն յիշատակաւ այսմ՝ փառաւորէ։ Այ՛ զա՛ղն հիւթական՝ անհիւթ էութիւնն այ՛ պատուագործէ։ Այ՛ զթշուառացեալսն ի մեզս յապաշխարութիւն ածեալ սրբէ՛ եւ մաքրէ։ Այ՛ դարձեալ ազատութի՛ւն տալով արձակէ եւ ժառանգորդ յաւիտենից կենա՛ցն կացուցանէ։ Այ՛ զմարդկան ա՛զգ հոգւոցինց։ գերապատի՛ւ քան զչրեշտակս երեւեցուցանէ։ ի զանազան կա՛րգս եւ յաւլտիճանս։ կէս սարկաւագաց՝ սարկաւագաց։ քահանայից եւ սարկաւագուհեաց։ Այ՛ զհոգի՛ն ՅԻՍՈՒՍԻ՝ փչմամբ ետ առաքելոցն։ Դիւթական ի-գո

ընձեռէ ամենայն հաւատացելոց։ Այ՛ զամենեսեան առ հասարակ զա՛ր եւ զկանայս եւ զմանկտի՛ս, ի մանակցութի՛ւն մարմնոյ եւ արեա՛ն ան հրաւիրէ։ Այ՛ զհրաժարեալսն ի կենցաղոյս, ի մեծա՛ց մինչեւ ցփոքունս՝ յիւրաքա՛նչիւր կարգս՝ եւ յաւլտիճանս բարեհամբաւեալ, եւ ի ձեռն հրեշտակի բարւոյ առաջնորդութի՛ւն առ քո՛ն ուղեւորէ։ Այ՛ զեղեալսն ի դիրս հանգստոյն իւրեանց պահելով անշարժ եւ անխարդախ։ անմատչելի ի դիւական բաղադմանց, ամրափա՛կ կնքո՛վ իւրո՛ւմ անն մատուցանէ։ Այ՛ եւ զնշխարս սրբոց՝ եւ ամենայն մարտիրոսաց ի տեղջէ ի տեղիս փոխարկելոցն ազերսարկութի՛ւնս մատնաւորի։ Այ՛ զերաշտութի՛ւն ՅԻՍՈՒՍԻ՝ ցասմանբ ան։ ի հաշտարար կամն փոխարկէ։ Այ՛ զերդմնահա՛բան յանդգնութի՛ւն, եւ զպղծեալսն կերակրաւք։ դարձեալ սրտիւ զղջականաւ խոստովանութի՛ւն եւ մաքրութի՛ւն արժանացուցանէ։ Այ՛ եւ յամենայն տեղիս ուր չիցէ արժան։ տա՛ն եւ տեղի՛ աղաւթից կազմեալ մաքրարգէ՛ եւ պայծառացուցանէ։ Այ՛ եւ զնո՛յն ինքն զանձաւանգ աւրէնդրութի՛ւնն։ զոր յայմ աւուր ետ իւրոց։ սրբոց առաքելոցն։ այժմ մեաւք ի գլուխ հանեալ կատարեաց եւ կատարէ՛ մինչեւ ի վախճան։ — Արդ որ այսպիսեաց եւ այսքանեացս է առիթ եւ պատճառ։ Որոց եւ ամենայ՛ն օր վկայէ՝ զի ո՛չ պաճուճեալ սեթեւեթանո՛ւք են ասացեալքս։ այլ ճշմարտութի՛ւն էութի՛ն յայտարարութի՛ւն։ Վա՛ն որ- ո՛չ ամաչեմ բոլորովին ածագործութի՛ւն զասյ ան-անել։ եւ կամ նոյն ինքն շուն՝ եւ հոգի ածական։ զի գնոխահա՛ղցն սրբոց։ եւ զմարգարէիցն, եւ զառաքելոցն եւ զածագրեաց հայրապետա՛ցն եւ վարդապետա՛ցն հոյլն՝ ո՛չ մանաւորաբար այլ բովանդակ բոլորովին՝ ի սոյ հավաքեալ տեսանեմ, միութի՛ւն՝ ի գլուխն մեր քո՛ միացեալ։ Վա՛ն որոյ զա՛յս ամենայն նկատելով. Ե՛ս աւտարացեա՛լս ՝ի կենաց։ եւ գրաւեա՛լս մահու։ գտա՛կս չարեաց եւ տարամերժեա՛լս ի բարոյն։ ուխտագրա՛ժս ածակա՛ն ուխտից։ եւ ամենեւին զրկեա՛լս ի մանանկցութենէ բարոյն։ զոր ես ինձէն գիտեմ եւ ի գիրս հաստատեալ վկայեմ ճշմարտապէս խոստովանելով։ զանհնարին եւ զանբաւ չարեացն խմոց զամբարս որք են անքննելի՛ եւ անթվելի։ ո՛չ ինչ ունելով մեան գործոց բարեաց։ բայց յա՛յս միայն՝ առ ածն, եւ հաւա՛ստ հաստատուն եւ անխարդախ։ զոր թաքուցանել կամ ուրանալ ո՛չ է պարտ։ որ միայն ինքնա՛ն է տեսանելի՝ եւ հաւատալի։ Որ եւ ես յա՛յս յա՛յս վստահացեալ եւ ՝ի սո՛յն հաւատ ապաւինեալ։ ՝ի ծերացեալս ժամու ձեռնամուխ եղէ ի գիծս սոյա՛մ ածուն՝ ակամբ մարմնով եւ անզա՛ւբ անձամբ։ կացեալ ՝ի լուսոյ աչաց՝ եւ դողդոջեալ ձեռամբ, եւ խելագարեալ մտաւք։ որ եւ նո՛յն ինքն գիծդ վկայ են ասացելոցս։ արդ զայս ամենայն ՝ի բա՛ց դնելով պատմառ հաւատալով առ-զին եթէ յայս ո՛չ երբէք ամաչեցուցանէ։ զի որ ամենահնարն է եւ զամենեցուն զկեա՛ն կամի։ եւ զի՛մն վատնեալ շնորհ։ կարո՛ղ է ՝ի ձեռն շնորհատուութենցն որ յայ՛մ տառէ վերընծայի արժանաւորաց։ վերատին եւ զիս մանաւորել եւ զկորուսեալն դարձեալ պարգեւել։ եւ այս ձերով՝ որ աղաւթիւք։ ով ածարեալ հարք իմ եւ եղբարք՝ եւ որ տառիս ընթերցողք եւ լսողք։ վա՛ն որոյ յերե՛սս անկեալ առ ոտս ձեր ազերսական բանիւ եւ մեծաւ թախանձանաւք՝ խնդրեմ զի զպարգեւեալն ձեզ՝ շնորհ՝ յառատութիւն պարգեւողէ։ ո՛չ յաչադմամբ, եւ կամ նախանձու՝ եւ ո՛չ կամելով թագուցանէք։ այլ զի ձրի առէք։ ձրի տուք։ զութանասնեկի եւեթն թողուն ի միւս նուագի։ եւ ես հաւատամ ստոյգն եթէ զոր կապէք կապեալ լիցի։ եւ զոր արձակէք՝ արձակեա՛լ։ եւ երանի՛ ողորմածաց՝ զի եւ ինքեա՛նք հանդիպեսցին։ Ընդ եթէ դուք թողցէք մեզ եւ արձակէք։ եւ ՝ի՞ն լսէ՝ եւ արդարացուցանէ, կամելոցն։ Իսկ արդ սո՛վ է որ գաստապարտէ։ եւ այս ազերսանք տառապեալս անձին սոյքան։

Բայց եղեւ գիծս այս ի թվականութենս հայոց՝ չեւ հ։ յաշխարհակալութի՛ւնս։ բուսաւիցն եւ ի զաւրապետութի՛ւնս չոգանին։ եւ յիշխանութենս մեր։ ՝ի՞ն ածատէր եւ բարեպաշտ մեծի եւ քաջաւաւ իշխանին պարսն բոյրթելին եւ ի կամթուղիկոսութի՛ն ան կոստանդեայ։ ի ՝ի՞ն ուխտս եւ յամենա՛ս հայապագ եւ ի մեծ մայրաքաղաքս տաթեւ։ ընդ հովանեաւ՝ ՝ի՞ն առաքելոցս եւ ՝ի՞ն ածակիր նշանացս։ հրամանաւ եւ աւժանդակութի՛ն ՝ի՞ն ածապատիւ եւ առաքելաշնորհ ա՛ր հնապիսկոպոսի մեր։ ՝ի՞ն յովհաննիսի։ հեզի՛ եւ մարդասիրի։ որ եւ զիմ տարտամութենս վստահացոյց ի փցուն գիծս ձեռնարկել։ իբր անարդամեծար գոլով զաւրացոյց զիս եւ զնիւթ քարանիս շնորհեաց։ Եւ ես եղկելիս եւ ամենաթշ-առս մատեմ։ բատ յարալեզին եւ եղջեր-աքաղին։ ունելով միայն զանուն եւ զձեւ՝ եւ ո՛չ զէութի՛ն քահանայութենն եւ վարժապետութեան։ ի մարգասէ՛ր կամս ան իմոյ վստահացեալ եւ ի թախանձանքն խնդիր համարան եղբայրութենս։ ձեռն ի գո՛րծ արկեալ չատ կարի կատարեցի՝ սաչ եւ փցո՛ւն գրով որպէս տեսանէք։ վա՛ն որոյ կրկին աղաչանք է մեր, զի անմեղագիր լինիք։ զի թեպէտ եւ յոյ՛ն մեր վառեաց ՝ի սոյն։ այլ առաւել՝ հա՛րկ տիրական հրամանին, եւ կա՛մք հարազատ միզնութենս։ վա՛ն որոյ մեծարամա՛ծ երեսաւք եւ արտահատա՛չ պաղատանաւք՝ հայցեմ յամենեցունց՝ զի աղաւթիւք ձեր՝ տացէ՝ տո՛ւ զոգս մեր եկեղեցոյ իւրում ընդ երկայն աւուրս։ եւ յետ ատենաց անարատութի՛ւն եւ համարձակափա՛յլ երեսով կա՛լ ի մեծի ատենին առաջի իւր՝ ամենայն հնազանդեցելովքն։ մա՛նաւանդ մանկա՛մբք որ առաքելոցս, ասելով։ ահա ե՛ս եւ մանկունք իմ զորս ետուր ինձ ընդ իս։ եւ արժանաւորեցո՛ լսել եթէ եկայք աւրհնեալք հաւր իմոյ ժառանգեցէք զանպատում զկեանս։ ամէն։ Դարձեալ խնդրեմ մեծաւ յուսով զի զայժմու եղբարքս իմ եւ զհարս եւ զանշնդակից ընկերքս իմ եւ զորդիս։ զմանուտեւորս եւ զհեռաւորս եւ զա-

բնամբ մերձաւորս։ մանաւանդ առաջնորդ եւ փակակալ տանս. այլ եւ որք ձեռնտու եղեն մեզ եւ աւգնական ի նուիթս կոկելով, զի զամենեսեան առհասարակ ազատութիւք մանաւորեսջիք՝ եւ ամենեցուն մեզաց եւ յանցանաց ներումն եւ թողութիւն հայցեսջիք 'ի քէն նոյ մերմէ՝ որ է աւրհնեալ յաւիտեանս։ ամէն։ — Եւ արդ առ քեզ պաղատիմ, մայրդ լուսոյ եւ տաճար նոցակիր։ խորան փառաց տն յիր. եւ հայրն պանծալի անմահ փեսային քի։ զուսար վերին ներմի եւ մայր հանուրց ազանց։ քաղաք նոյ կենդանւոյ, եւ դրախտ խմանալի։ հրճուարն զգաստից եւ քաւարան մեղուցելոց։ Ընկալ զսակաւ երկս զայս 'ի ձեռաց պատժապարտիս. իբր փեսային քո՝ զաւծումն 'ի պառնկէն։ Մի յանարժանս համարեսցես. այլ բարեհաճութիւք իբրեւ զիներեւելս այրուոյն ընկալցես եւ հաճեսցես։ եւ 'ի ծոցս քո ծրարեալ պահեսցես զսա՝ մինչեւ յաւիտեան։ Եւ բարեխաւս ընդ քեզ ունելով զանարատ եւ զանապական կոյսն մարիամ. ամենայն համագումար գասուք ընտրելովքն։ առ հայրն ողորմած եւ առ որդին մարդասէր եւ առ շնորհաբաշխ հոգին նոր։ զի զամենայն շնորհաբաշխութիւն սորայ անյապաղ կատարեսցէ։ աւրհնեալքն սովաւ՝ յիւրաքանչիւր խորհուրդս աւրհնեալ եղիցին։ եւ նշխարեալ ընծայքն ամենայն՝ նոյ հաճոյասցին։ Եթէ ի նուիթից է կամ 'ի պտղոց. եւ եթէ ի կենդանեաց՝ անբանից եւ բանականաց. իսկ յուզարկեալքն առ քո եւ պահպանեալքն սովաւ. մի ամաչեսցեն առաջի մեծի ատենին յոյժամ գայ վերստին նորոգել եւ կեցուցանել զամենայն արարածս։ այլ նորոգեալ եւ փառաց 'ի փառս բարձրացեալ յարայզչաւարձ խնդութիւք՝ եւ բերկրական ուրախութիւք՝ ընդ հրեշտակս՝ գոհարանո՛զք եւ աւրհնաբանի՛չք վերակարգեացին ամենանոր երրորդութեանն. յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։ Պարտի՛ն սուտ գերանի ուամ թողութիւն եղեւ սաղմոսն. եւ զոր ասէ փրկութիւն մերոյ ազատքն, կատարեալ անխափան. որքան ե՛մ ի մարմնի. եւ յետ փոխելոյն իմ. նոյն սաղմոս եւ քն որդի նոյ։ Կատարի՛չք խնդրոյս մերոյ աւրհնեալ եղիցին ի մահ եւ ի կեանս։ —

Էջ 311ա (օտար գրչէ). Փառք ամենանոր երրորդութիւն հաւր եւ որդոյ եւ հոգոյն սրբոյ. Ով գաղթ նոր լուսերամից եւ մանկունք նոր եկիցոյ յոյժամ որ բնթեռնչունք զանձաշունչ նոր մաշտոցս. յիշեցէք ի նոր եւ ի մաքրափայլ ազատութս ձեր. նոր եւ երջանիկ պատուական. եւ ընդրեալն ի հայրապետաց եւ գովեալն ի մէջ եպիսկոպոսաց. պատուելի եւ փառաւոր հայրապետն մեր զոր աւետիս արշեպիսկոսն. որ եւ վերջոտին նորոգել. զնոր մաշտոցս. յիշատակ իւրն եւ իւր ծշնաւորաց իւրոց ամէն։ եւ այլ միաբանիցն զոր աստուրն. զոր պաւղոսն զոր հերայպետն. զոր երէմիայն. եւ այլ միաբանիցն. որ աստ կան հաւաքեալ ամէն։ Ով մանկունք նոր եկեղեցւոյ. ով որ հանդիպիք ի ամայ կարգալով կամ աւրինակելով մէկ բերան ողորմի ասացէք եւ նոր զձեզ ողորմեացէք եւ իւր միաւանգամ գալշտեանն ամէն։ Ընդ նմին եւ ինձ անարժան մեղաւոր զծոյլ եւ զգեսոնս ի կ-ֆաւորաց պղոս եպիսկոս. կազմող սորայ յիշեցէք ի քն. զՏայրն իմ եւ զմայրն իմ եւ զերիխտաւոր վարպետն իմ գաւիթ եպիսկոսն յիշեցէք ի քն։ յիշող յիշեալ լիջիք առաջի անմահ գառին այ։ Կազմեցաւ ի թվականիս հայոց։ ռկ։ եւ քի փառք յաւիտեանս ամէն։

43.

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

?

ԹՈՒՂԹՔ 425։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 27×19×11 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 22×6 սմ.։ — ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր. տող՝ 27. Քանակ՝ սեւ. գլուխներն ու սկզբնատառերը կարմիր, նաբնչագոյն, ծիթագոյն, աղիւսագոյն եւ դեղին։ — ՆԻՒԹ՝ հաստ եւ ողորկ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ՝ սկիզբէն եւ վերջէն 1–2 թերթ պակաս, բայց մնացեալը զոհացուցիչ։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ 244ա–բ, 251ա–բ, 421ա–423ա եւ 425ա–426բ, որոնք բոլոր նոր կարկատողի մը կողմէն դրուած են։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐՈՒ հասարակ ասուելստով. նոյնպէս զարդագրերը։ — ԳՐԻՉ՝ Մկրտիչ. ստացող՝ Յակոբ եպիսկոպոս Մեծոբեցի, տեղ՝ Թերեւս Մեծոբայ վանքը. թուական անյայտ։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. *կան առաջին գրչէն թուով մէկ-երկու տասնեակ, բոլորն ալ հիւսուած գանձերուն վերջի տողերուն մէջ, իբրեւ բուն երգի մասը. յիշենք միայն սասնցմէ՝*

Էջ 28բ. ...այլ եւ երգոցի բանիս ազգատոհ անմիտ գրիգորի։ Նոյ եւ ստացողի գանձիս եւ տացի. յակոբ եպիսկոպոսի։ ուշիզ փոխոցի. այսոց 'ի բանի եւ օրբագրոցի։ սիրով հայցոցի գանձիս ւատոցի. եւ լաւ պահոցի. ոգ՞։

Էջ 116բ. շնորհքն յեր. երգոյս երգոցի. եւ բատացոցի. մաքրուն եղիցի։ ամէ յակոբն աբի նր մեծոբեցի. եպիսկոպոսի. ոգ՞։

Էջ 369բ. Եղանակոցք գանձիս եւ տացի. ժբրաջան կանգնոցացդ յատենի. միաբան գուք ասէք ողորմի. մրկրտիչ անարժան գրծոցի։

Էջ 378ա. եւ անիմաստ գանձիս տասցի յակոբ անուն Եպսի։ եւ ստացոցի այս գանձարանի. յակոբ անուն Եպսի... այլ առաւել սորին գրրոցի. սուտաանարժան անուն մրկրրչի. ոգրմ.

Մնացեալները շատ աւելի համառօտ են եւ ոչ մէկ նորութիւն կը պարունակեն։

Ուրիշ յիշատակութիւններ. Էջ 201ա. Մի մեզագրեք զի օրինակն խամ էր տասցս։

Էջ 245ա, 259ա, 260բ, 261ա (լուսանցքի վրայ օտար գրչէ) գանձս մեծոբայ վանացն է։

Էջ 257ա (նոյնպէս) Ա.յս տեսրակս՞ մեծոբյ վանաց է։ [գանս ասել։

Էջ 380բ (ուրիշ գրչէ) Թէ իմանաս գու էս էս

Գլխաւոր յիշատակարանը կորսուած մասերուն մէջն էր անշուշտ։

44.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

?

ԹՈՒՂԹՔ արդի վիճակին մէջ 199: — *ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝* 31×24×8 սմ.: — *ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝* երկսիւն, իւրաքանչիւրը 23×9 սմ.: — *ԳԻՐ՝* զլխագիր երկաթագիր. *Թանաք՝* դեղնաւուն սեւ. ուրիշ զոյն չէ գործածուած. *տող՝* 19: — *ՆԻՒԹ՝* մազաղաթ: — *ԿԱԶՄ՝* կաշեպատ փայտէ: — *ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ* շատ զէշ. կազմը բոլորովին պատռուած, սկիզբէն, մէջերէն եւ վերջէն թերթերը ինկած, գրերը շատ տեղեր ընջուած, տեղ տեղ թերթերը փտած, բորբոնած, սեւցած: — *Դատարկ թուղթ*, լուսանցազարդ, զարդագիր կամ կարմրատողեր չկան բնաւ: — *Գրիչ* եւն անծանօթ, յիշատակութեանց բացակայութեան պատճառաւ: — *ԹՈՒԱԿԱՆ* չունի, բայց շատ հին ձեռագիր կ'երեւայ:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ էջ 46բ. Աւետարք բան մաթէոսի. ընթերցաւոյք որ զվերնագիրդ է արարեալ մի նշոմիք զգրաւոյն ձեր կամք է որ զբուն է գրեալ:

Էջ 157բ. Աւետարան ըստ Ղուկա. (ասկէ եւաք նոսաք գրով). Գիշակ է որ աւետարք լոյսահոգի. զուրպանի որդի. ուսգայ. Ներսէսին. որ իւր արդար վաստակոցն. էառ եւ եդ. Թարվէզու Սուրբ ածածնայ եկեղեցոյն. ով որ կարդայ ածծ ողորմի ասէ. իւրն. եւ ծնողացն եւ եղբօրն. պ"տալին եւ կոզակցուն. շուշանին եւ ամ արեան մերձաւորա"ց. եւ ի թվին փրկչին. ռըճե.ին եւ հայոց թվին ռմծգին եւ ի ժամանակ ապ"պ"խան շահին. յորժամ գնայ ուռուսին յետ. կռիվ արաւ. յետ դարձաւ. եկն Թաւրէզ քանի մի օր. նստաւ գնայ Թէհրան. ձեռ"մը. նուա"ստ. կրպտ. քահանայիս:

45.

ԺԱՄԱԳԻՐՔ, ՍԱՂՄՈՍ ԵՒ ՏՕՆԱՑՈՅՑ

(1641-էն առաջ):

ԹՈՒՂԹՔ արդի վիճակին մէջ 231: — *ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝* 25×20×7 սմ.: — *ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝* երկսիւն, իւրաքանչիւրը 19×6 սմ.: — *ԳԻՐ՝* խոշոր բոլորգիր. *Թանաք՝* սեւ. գլուխները, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր եւ մուգ կանաչ, *տող* 22: — *ՆԻՒԹ՝* Թուղթ: — *ԿԱԶՄ՝* չունի: — *ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ* բոլորովին փտած ու բորբոնած: — *ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ* չկայ: — *ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ* եւն անաւուեստ: — *ԳՐԻՉ* եւն անծանօթ. *Թուական՝* ՌՂ — 1641 Թուականէն առաջ:

Ձեռագիրս կը պարունակէ. էջ 1—3 **Մեղայ ամենասուրբ.** էջ 4—115 **Ժամագիրք.** էջ 116—251 **Աստեղի Սաղմոս.** էջ 252—285 **Տօնացոյց.** 286—291 **Աւետարանք իւղաբերից:**

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 113բ. Ես Ղարայ խանս առայ աստեղի սաղմոսարանս: Ցիշատակ հոգոյ իմոյ եւ կոզակցին իմոյ Նանասին եւ որդոյ իմոյ տէր խաչատրին Ամէն:

Էջ 175բ. տէր Ծատուրի որդի զուկաս:

Էջ 285բ. Ես զարայ խանս առէյ այս աստեղի սաղմոսարանս ի հալալ ընչից իմոց յիշատակ ինձ եւ իմ ծնաւղացն հաւր եւ մաւրն իմոյ. եւ եղբարց իմոց. եւ կոզակցին իմոյ եւ որդոց եւ դստերաց իմոց. եւ ամ արեան մերձաւորաց իմոց. կենդանեաց եւ մեռելոց որք կարդան եւ աւգտին ի սմանէ աւրինակելով: լի բերանով եւ սրտիւ ողորմի ասէ զվերոյ ասացելոցս եւ ածծ իւրն ողորմի ասա եւ ի հանդերձեալն ամէն ամէն եղիցի եղիցի: (այլ գրով) ե. ռ. գիան ավի: թվաչկանս հայոց ռ: զ տարի ով որ կարդայ ողմ:

Վերջին երկու թերթերուն վրայ ալ կան օտար գրչէ յիշատակութիւններ, բայց անընթեռնելի են թէ գրերուն անպիտանութեան եւ թէ թերթերուն հնութեան պատճառաւ:

46.

ԺԱՇՈՑ

?

ԹՈՒՂԹՔ 441: — *ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝* 31×22×10 սմ.: — *ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝* գեղեցիկ եւ մաքուր, երկսիւն իւրաքանչիւրը 24×6 սմ.: — *ԳԻՐ՝* բոլորգիր. *տող՝* 34. *Թանաք՝* սեւ. սկզբնատողեր եւն կարմիր եւ Թուխ-կարմիր: — *ՆԻՒԹ՝* Թուղթ: — *ԿԱԶՄ՝* կաշեպատ փայտ: — *ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ* կազմը քայքայուած, Թղթերը Թափթփած, սկիզբէն, վերջէն եւ մէջերէն պակասաւոր. վերջերը նաեւ պատառատուն, բայց մեծագոյն մասամբ գրութիւնն անաղարտ է. այնպէս որ նոր կազմով մը կրնայ գիրքը կանոնաւորուիլ: — *ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ* էջ 116բ

եւ 182բ: — ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴԵՐԸ բաւական յաշող են, մանաւանդ լաւ են էջ 183 եւ 269 ղրուած մեծ խորանները: — ԳՐԻՉ Սիմէոն. ստացող՝ Մարտիրոս երէց. տեղ եւ թուական անյայտ:

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 3բ. Ով քահանք ես խիստ մեղօր եմ վնն մեղաց իմոց. ազատեցէք ի քն որ ոգորմած է:

25բ. Զստացաւղ հոգիարուզիս ամենաշունչ նր տառիս, զմարտիրոս երէցն, եւ զլեւր զաւակն զոր սամուէլն: եւ զամենայն արեան մերոյիւք, եւ զփոխեցեալսն ի քն յիշեսջիք ի քն: եւ ամ զձեզ յիշէ յիւր առատ ողորմութիւն. եւ նմայ փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

92ա. Տէր ամ ողորմա ստացողի գրոցս. մարտիրոս էրիցուն. եւ գեւաբոյս զաւակին իւրոյ զոր սամուէլին, եւ աշխատողի նր:

268բ. Հոգի նր ամ ճշմարիտ որ կարողութիւն հաւր աշխարհութիւն որդւոյ զաւրութիւն նր հոգւոյդ: ժամանեցի մինչեւ ցայսմայր: Եւ յայսմհետէ տուր զաւրութիւն անկարիս. եւ խմաստնացս զանհանճարս. եւ ձեռնատու լեր տկարիս. զի կարողութիւն քո կարացից հասանել յաւարտ ամենաշունչ տառիս եւ քեզ փառք այժմ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Անգ (նոր ձեռագրով). յիշատակ է բարոյն հանկուցեալ պապաջանի որդի յարթունի ամէն:

277բ. Քաղցր եւ բարերար ամ հոգի նր ամ ճշմարիտ ողորմա կարդացողաց եւ լսողաց. եւ ողորմի ստացողաց: Ինձ մեղապարտ սիմէոնի. անարհեստաւախմէր փցուն գրչի. եւ ծնաւղաց իմ ի մարմնի. մինաս քհի եւ հռիփսիմի. եւ կենակցի իմ զայտթի. կամաւ զթուէթս կոկոզի. զի ասացեն տէր ողորմի ասա եւ յաւուրն ապագոյ:

360ա. Քն ամ քս նր ծնաւղին բարեխաւսութիւն. ողորմա ստացողի նր գրոցս. եւ անարհեստ սիմէոնի եւ ծնաւղաց եւ ամ արեան մերձաւորաց իմոց եւ այնոցիկ որ զողորմին ասեն ուղիղ սրտիւ:

370ա. Ով ընթերցող նր եւ բարի. յիշեա եւ զգրչեակս զեզկելի միթէ տէրն ողորմեցի:

378ա. Ամ՝ եւ հրաշափառ խաչին Տաւնեալ եւ զմեղապարտ անարհեստ գրչակս յիշեա՛. զի եւ դու յիշեսցիս առաջի քի նոյն մերս:

Վերջին երկուքին նման՝ ասներուս խրատներուն հետ հիւսուած, բայց դեռ աւելի համառօտ յիշատակութիւններ կան քսանի չափ. ինչպէս՝ էջ 7ա. "Է. առաւաւտուն կարգա. եւ զեզկելիս յիշ զգրիչս". էջ 44բ—45ա. "...Եւ զանպիտանս յիշեա... Վայ մեզ որ այս ամ կատարեցաւ ի յետին ժամանակս". էջ 137ա "եւ զծրոզս յիշէ" եւ այլ նմաններ:

Վերջապէս էջ 384ա գրուած աղօթքին մէջ գրիչը վերջին բառերուն հետ հիւսած է "զերգարանիս եւ զգծագրի եւ ստացողի եւ զկարդացողի եւ զլսողաց. եւ պատառեա զկտակ մեղաց...":

Գլխաւոր յիշատակարանը կորսուած թուղթերուն մէջն էր թերեւս. նոյնպէս էջ 116ա եւ 182ա կրնային ունենալ աւելի ընդարձակ յիշատակարաններ, բայց այս թղթերուն երեք քառորդը կորսուած հանուած է:

47.

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

(1418-էն յետոյ):

ԹՈՒՂԹՔ 605: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 39×25×13 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ կանոնաւոր. երկսիւն՝ իւրաքանչիւրը 28×8 սմ.: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. տող՝ 35–37. թանաք՝ սեւ. սկզբնատողերը, գլուխներն ու սկզբնատառերը կարմիր, երբեմն մանուշակագոյն: — ՆԻՒԹ՝ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ նախկին կաշեպատ փայտէն կը մնայ միայն առաջին կողքին տախտակին կէսը: — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ կազմը բայբայուելուն պատճառաւ սկիզբէն եւ վերջէն թերթեր ինկած եւ պատառատուն. մէջերը խոնաւութենէ քիչ մը բորբոնած, բայց առհասարակ լաւ: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 49ա. որովհետեւ ձեռագրիս թերթերը կազմուած են երկու իրարու կցուած թուղթերէ, շատերը բացուելով՝ ձեւացուցած են դատարկ էջեր, զորոնք չենք հաշուեր: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ չկան եւ ոչ ալ խորաններ. զարդազրերը հասարակ արուեստով են: — ԳՐԻՉ Յովհաննէս, բայց մեծ մասը ներսէս: — Ստացող՝ Սարգիս քահանայ: Թուական եւ տեղ անծանօթ գլխաւոր յիշատակարանին կորսուելուն պատճառաւ:

Ձեռագիրս ամենայն մասամբ նոյն կ'երթայ Վիեննայի Մխիթարեան Ձեռագրատան թիւ 10 Յայսմաւուրքին հետ, որմէ հոգիւ 30 տեղ կը տարբերի նոր տրքերով կամ պակասներով: Նոր վկաներէն ունի միայն Յիմար վանեցի, Աւագ տալմատեցի, Սահակ պարսիկ դաւրիժեցի, Յովսէփ դունեցի, Թէոդորոս Սեբաստացի, Սանփանոս արքեպս. Սեբաստիոյ, Զաքարիա կաթ. Աղթամարցի, Խոսրով գանձակեցի եւ Գոհարինէ Սեբաստացի, որոնց նորագոյնն է Յիմար վանեցի († 1418):

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. *խիստ բազմաթիւ են. գրիչն «Ի վկայարանութենէ վերջ իրրեւ ստացող կը յիշէ Սարգիս քահանան կամ քանի մը տեղ ալ անոր որդին Յովհաննէսը՝ իրենց պարագաներով, եւ մէկ անգամ այս, ուրիշ անգամ մը այն ազգականներով: Զանց առնելով յիշել այս բոլորը, մէջ կը բերենք երկու լիակատարները միայն:*

Էջ 486բ. *Որ ողորմի ստացողի գրոցս սարգիս քհնային եւ կենակցին հռիփսիմին (կամ հուռումիմին, կամ ուռումին). եւ ծնօղացն մարտիրոսին եւ փաթմին*

(մէկ անգամ՝ Փախ մին) եւ որդոցն յակոբին. յոհանիսին. կոստանդին. զազարին. եւ դստերացն մարեանին. հանգուցելոցն սառիկին (այլուր սառային). խաթունին. նազուխանին (այլուր նազուին կամ նազուին). եւ հարանեարցն մուլքին. խաթունին. հուռուին. կարդացողաց եւ լսողաց. եւ քի փառք յաւիտեանս։

Էջ 579ա. Որոյ աղօթիւքն ողորմի քո՝ ՆԾ նացողի գրոցս սարգիս քհնային եւ կոզակցին. եւ ծնողացն եւ որդոցն յկիրին եւ կոզակցին մուլքին. եւ միւս որդոյն յոհանիսին եւ կզկցին խաթունին. եւ միւս որդոյն կոստանդին եւ կզկցին հուռուին. եւ միւս որդոյն զազարին եւ ինձ՝ հէքն գրչի եւ իմ ծնողացն բարեստակէս քհնային կրդ՚՚ց։

Միւս բազմաթիւ յիշատակութեանց մէջ տեղ տեղ կ՚աւելնան՝ հարսերուն մէջ սօլթան եւ մայրան. որդիներուն մէջ անգամ մը կը յիշուի ոսկան (երեւի վաղամեռիկ՝. թոռները կը յիշատակուին՝ փարիխան, եթաբ, գրիգոր, մարտիրոս, զուկաս, կիրակոս, որոնցմէ գրիգորը մուլքին որդին է եւ մարտիրոսը խաթունին։

Էջ 277բ. Որոյ աղօթիւքն ողորմի քո՝ յոհանիսին եւ քրեարն շաքարին. եւ ՆԾ. (ասկէ ալ կ՚երեւայ որ Սարգիս քահանան ունեցեր է նաեւ Շաքար անուն աղջիկ մը)։

Էջ 297բ. Այ մարինոս բարեխօսեա առ քո՝ զնազուխանին՝ որ այսօր մորի երեր՝ մեզ կերանք ՆԾ զիւր հոգին անմահական պտղէն կերակրէ Ամէն։

Էջ 359բ. Վա՜յ ինձ. վա՜յ ինձ. վա՜յ ինձ. ա. բերին։

Էջ 379բ—380ա. Ա՜ծ աղքայութի՜ սա՝ այ մխիթարին. եւ իւր ծնողացն՝ որ զմեզ այսօր մթեաւք շատացոյց. ՆԾ իւր հոգին անմահական պտղոյն կերակրէ ամէն։

Էջ 587բ. Ով նոր ընթերցողք անմեղադիր լերուք քանզի տրտում էի. զի այն այսպէս եղեւ. զի մոռացեալ էի, քանզի յոյժ տրտմեալ էի. ազաչեմ զձեզ անմեղադիր լերուք։

Թէեւ ստացողին յիշատակութիւնը բազմաթիւ, բայց գրիչը խիստ քիչ անգամ կը յիշուի. եւ այն՝ մեծ մասը առանց անուան. առաջին մասերուն մէջ՝ էջ 84բ. կը յիշուի "այլ եւ տրուպ գրչի պիտակ յովանիսի". իսկ այնուհետեւ երեւան կու գայ Ներսէս, որ կը յիշուի 3 անգամ. էջ 297բ "եւ Ներսէս գրչիս", էջ 452ա "Ներսէս հէքն գրչի", եւ 545բ "եւ Ներսէս մեղապարտ գրչիս եւ իմ ծնողացն"։

Ձեռագիրս յետոյ անցեր է Սաղիանցի տէր Սարգիսի ձեռքը, որ եւ լուսանցքներուս վրայ նշոտ գրով կ՚ընէ իր յիշատակութիւնը, այսպէս էջ 2ա, 3բ, 4բ, 5բ, 7ա, 8բ, 185բ, 309բ, 324ա, 445ա եւ 573բ. սանցմէ յիշենք 324ա "եւ միւս ստացող գրոցս սաղիանցի տէր սարգիս քհնային եւ կոզակցն իւր մահպուրին եւ որդիքն իւրու (միշտ այսպէս) զարրիէլին միքայելին աւետիքին դանիէլին սամուէլին (այլուր կ՚աւելանան՝ դստերացն մամքանին կովհարին եւ մայրանին) կար(գ)ացուցաց եւ լսողաց որք զզբրմի ասէք ամէն". էջ 185բ եւ 309բ "եւ վերջին ընդացող Էրուս սաղիանցի տէր սարգիսին եւ կոզակիցն իւր մահպուրին եւ որդուն իւրու սամուէլին"։

Երրորդ ստացող մը կը թուի. էջ 121բ եւ 288ա "եւ զս առաւեւ ըստացող նոր գրոյս սանատուրին եւ ծնողացն խաչիկին յուրիխանին"։

48.

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

ՊՁԷ = 1438։

ՔՈՒՂՔՔ 767 (Նշանակուած 765. բայց 366 փախցուած, 489. 502 եւ 506 կրկին)։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 34×25×11 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ մաքուր, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 27×9 սմ.։ – ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր. տող 37. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր եւ վարդագոյն, բայց կէսէն յետոյ նաեւ դեղին, բաց ձիթագոյն եւ կանաչ։ – ՆԻՒԹ հաստ եւ ողորկ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ ամուր կաշեպատ տախտակէ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆԱՔ թղթերը դեղնած, բայց նոր. ձեռագիրս քանի մը անգամ նորոգուած է եւ արդի վիճակին մէջ սկիզբէն 1–9 թերթերը եւ վերջէն ալ քանի մը թերթ նոր են աբեռագրուած։ – ԴՈՒՏԱՐԿ ՔՈՒՂՔ էջ 758ա–761բ, 764բ եւ 765բ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐԸ, զլխագաղերն ու զարդագրերը շատ քիչ են եւ շատ պարզ, միայն ուրուագծով. առաջին երեսի պատկերը նորոգողէն գրուած է։ – ԳՐԻՉ Ազարիա, բայց վերջի մասերը գրած է Մարգարայ, ինչպէս կը յիշատակուի յայտնապէս սկսեալ 691բ երեսէն։ – ՏԵՂ Նախավկայի վանք։ – ՏԻՐ Յովհաննէս արքեպիսկոպոս, առաջնորդ Նախավկայի վանուց։ – ԹՈՒԱԿԱՆ ՊՁԷ = 1438։

Ձեռագիրս կը պարունակէ՝ էջ 1—603 Յայտնութիւնը, որուն մէջ նոր վկաներէն կան Աւագ Սալմասացի, Յիմար վանեցի, Թամար, Եղիսաբեթ խառաբատայ, Յովսէփ Դունեցի, Թէոդորոս Սեբաստացի, Մելքիսեթ եւ Կարապետ Վանեցի եւ Գոհարինէ Սեբաստացի։ էջ 603բ—757բ ճառընտիրը՝ վերջը ընդհատուած. Ճեպագիրը ցանկ եւ յիշատակարան։

Ճառընտիրը կը պարունակէ. 1. Առաջաւորի պահոց Բշ. օրն. ասացեալ Յովհ. Ոսկ. Երեւելի եւ վայելուչ է տաւնս. էջ 603բ - 607բ. 2. Երանելոյն Յովհ. Ոսկ. ասացեալ Առաջաւորի պահոց Գշ. օրն. վասն շարժման եւ ապաշխարութեան. Ցեսէք զայ զզաւրութիւն. էջ 608ա—611ա։ 3. Երանելոյն Եփրեմի ասացեալ վասն զղջման եւ ապաշխարութեան. Բարիոք էր պահել զաւանդն. էջ 611ա—614ա։ 4. Առաջաւորի պահոց Եշ. օրն. խրատ հոգեւոր ասացեալ որ վարդապետաց. Վասն այնորիկ ասէ պահք առաջաւորաց. էջ 614ա—

617ա։ 5. Երանելոյն Եփրեմի խորին ասորոյ ասացեալ ի Նինուէացիսն. Ահա հրաման հասեալ առմարգարէն. էջ 617ա—623ա։ 6. Վկայաբանութիւն սրբոյն Սարգսի զաւրավարին ... ի ժամանակս թագաւորութեանն Հռոմայեցւոց. (թրգմ. Ն. Շնորհալւոյ՝ Միխայէլ ասորիէն). էջ 623ա—630ա։ 7. Երանելոյն Եպիփանու Կոստանդեա Կիպրացւոյ ասացեալ յաւբ մեծի յարութեան մերոյ յսի քսի. եւ առ Յովսէփ արիմաթացին. Զինչ է այս. այսաւբ լուութի բազում. էջ 630ա—636ա։ 8. Պատմութի Սրբոց վարդանանցն. Մեծ է սէրն այ. էջ 636ա—641բ։ 9. Պատմութի Նախարարացն Հայոց որ յետ մեծ պատերազմին կորցան. եւ վասն վասակայ թէ զինչ եղեւ. Դարձեալ յորժամ գԸրդեայց զմուշկանն ... էջ 641բ—646ա (երկուքն ալ Եղիշէէն)։ 10. Թուն բարեկենդանի կիրակէին. Եփրեմի ... յաղագս պահոց քառասնորդաց. ի շաւիղս փառաց քոց տր. էջ 646ա—651ա։ 11. Առաջին շաբաթ աւրն. Ցիշատակ սբ վկային Թէոդորոսի ... ի Մովսեսի պատմութենէն ծնընդեանն եւ վարուցն. Ի ժամանակին յորում մարդ-աստուածն աղէքսանդրոս փիլիպեան. էջ 651ա—653բ։ 12. Շբ. աւբ. Ճաշոյն. վասն անքուն որդանցն ... վարդան վրդպի ասացեալ. Եւ արդ եկայք այսաւբ ժողովուրդք. էջ 653բ—656ա։ 13. Յովհ. Ոսկէբերանի ասացեալ ի Ղուկասու աւետարանի մեկնութէն. Յայնժամ վարդապետն բարեփառ. էջ 656ա—657ա։ 14. Ա. կիրակէին. Ս. Սեւերիանոսի ասացեալ յաւետարանի մեկնութենէն. Այր մի իջանէր յԵրուսղմայ. էջ 657ա—660բ։ 15. Կիրակի ճաշու պատարագին. Սր վարդապետաց ասացեալ վս պահոց պնդութեան. Վասն այնորիկ ասէ պահք ածային գիրն. էջ 660բ—663բ։ 16. Մանդակունեցոյ ասացեալ վասն պահոց. Աղոյ եւ աւգտակար եւ կարեւոր են. էջ 664ա—667բ։ 17. Յոհանու մանդակունեցոյ ասացեալ վասն ասկաւ գողութեան. Յանկարծ գողանայ եւ անեբեւոյթ յափշտակէ. էջ 667բ—669ա։ 18. Պատմութի անքուն որդանցն եւ վս խատութեան նց թէ ուստի են. (նոյն ընդ 12). էջ 669ա—671բ։ 19. Վս նեռիէն ի բանն յայտնի մարդն ... Տրն մեր ասէ յաւետարանին. էջ 671բ—674ա։ 20. Նոյն ընդ 5. էջ 674ա—678բ։ 21. Վս միայնակեցաց որ ոչ թողու զհայր կամ զմայր ... Որպէս ասէ սրն Դիոնեսիոս. էջ 678բ—680բ։ 22. Վս մեղաց ի բանն յոհանու. Են մեղ որ մեղք են եւ են որ մահու չափ են եւայլն. Բնական ընտրողութիւ ամ ոք ... էջ 680բ—684ա։ 23. Վս մեղաց. Ասէ մրգրէն Մովսէս. եթէ առնէ զողորմութիւն ած ի հազար ազգս ... Առնել զողորմութիւն ի ս ազգս կրկին իմացումն ունի. էջ 684ա—685ա։ 24. Վս մեղաց ի բանն. Ցանկութի յղացեալ զմեղս ծնանի ... Աւձն որ խօսեցաւ ընդ եւայի. էջ 685ա—686ա։ 25. Վս խորհրդոց մեղացն. ի բանն առակին. խորհրդոց ամբարշտաց հարց եւ փորձ եղէցի. Երեք են տեսակ մեղաց. էջ 686ա—688ա. 26. Վս լեզուի ի բանն առակի. մահ եւ կեանք ի ձեռն լեզուի են. Տրն մեր եւ Ած յս քս հրամայէ. էջ 688բ—691բ։ 27. Վս լեզուի եւ բարկութեան. ի բանն լեզու հուր զարդ անիրաւուն. Յակոբոս ասէ ի կաթողիկէքն. Ած զմարդն ոչ քաղաք է ստեղծեալ. էջ 691բ—694բ։ 28. Վս. Համբերութեան ի բան առակին. մի ասերթէ առիւ վրէժ ի թշնամեաց... Վրէժ խնդրելն չարեաց փոխարէն է. էջ 694բ—695բ։ 29. Վս ամբարտաւանութեան եւ խոնարհութեան. ի բանն առակին. Տր ամբարտաւանից հակառակ կայ. Սկզբնաշարն ոգոյ եւ արուսեակն անկեալ. էջ 695բ—698ա։ 30. Վս քնոյ ի բանն Ղուկասու. Զի ննջէք, արիք կացէք յաղաւթս ... Զոս ազգ է քուն. էջ 698ա—700ա։ 31. Վս զբկանաց ի բանն ժողովողին. Տեսի զբպարտութի ի ներքոյ արեգական ... Ի բղմ եւ զանազան մեղաց զոր գործէ մարդ. էջ 700ա—701բ։ 32. Վս քհյից. ի բան մրգրէին. Շրթունք քհյին զգուշացին ... Նախ եւ առաջին այսպէս պարտ է իմանալ զբանս. էջ 701բ—703բ։ 33. Վս սիրոյ ի բանն. Այս է պատուէր իմ զի սիրեսջիք զմիմեանս ... Ասն իմաստունք թէ թշնամուին. էջ 703բ—708բ։ 34. Վս որկրամոլութեան ի բանն Որոց ած որովայն իւրեանց ... Վրդպք ասեն թէ որովայնամոլութիւն է. էջ 708բ—714ա։ 35. Վս փորձանաց ի բանն յոբայ. փորձութիւք են կեանք մարդկան ... Ասէ իմաստունն ոսկի փորձի ի բոմ. էջ 714ա—717բ։ 36. Վս նախանձու ի բանն մարգարէին Դաւթի. Մի նախանձիր ընդ չարս ... Որպէս գայլակ որ վարժէ. էջ 717ա—720բ։ 37. Սկիզբն աւագ ուօնեբուն. նախ Դաւթի եւ Յակոբայ եւայլն. Ամենայն ուօնք եւ հանդէս սրբոց. էջ 720բ—722բ։ 38. Վս արդարութեան ի բանն Ովսէի որ ասէ. Սերմանեցէք զարդարութիւն ... Արարչագործն ած կազմեաց. էջ 722բ—727ա։ 39. Վս պահոց. պահեաց զիս տիւ եւ զիս գիշեր եւ ապա քաղցեաւ. վարդապետք ասեն ամ մեղք դատիճան. էջ 727ա—729բ։ 40. Վս պահոց. եւ պահեաց զքառասուն տիւ եւ զքառասուն գիշեր եւ ապա քաղցեաւ. Ասէ յոր թէ կեանքն մարդոյ. էջ 729բ—733ա։ 41. Վս պահոց եւ փորձանաց ոգոյն ի բանն. յայնժամ վարեցաւ յս ի հոգոյն փորձել ի սանայէ. վարդպք ասեն թէ հաւատացեալք. էջ 733բ—736բ։ 42. Նորին քրզ Դաւթի եւ յակոբայ ի բանն. Երգուաւ տր Դաւթի ճշմարտութեան ... Յողորմութի եւ յիրաւունս հատատեալ է աթոռ քո. էջ 736բ—740բ (սխալմամբ մաս մը կրկնուած)։ 43. Պրբոյն Ստեփանոսի ի բանն. Ահա տեսանեմ զերկին բացեալ ... Անդրանիկն մարտիրոսաց կոչեաց զմեզ. էջ 740բ—744բ։ 44. Սրբոց առաքելոցն պետրոսի եւ պօղոսի ի բանն. իբրեւ ճաշեցին ասէ Յս. Սիմն Յունանու, սիրեսն զիս ... Յս ըյս շնորհաց եւ ճառագայթ. էջ 744բ—747բ։ 45. Յոհանու եւ Յակոբայ. Դարձաւ պետրոս եւ տեսանէր զաշակերտն զոր սիրէր Յս ... Պայծառ է մեզ օր ուօնախմբութեան. էջ 747բ—751ա։ 46. Վս մահու ի բանն Սիրաքայ. Ո՞վ մահ

բարի է գատաստան քո. վարդպք ասեն թէ Աստ ղնախախնամութիւն իւր... էջ 751ա—752բ։ 47. Այլ քարոզ ի բանն Սիրաքայ. ի յամ գործս քո ի միտ ած զվախճան քո... Եւ ոպ ասեն վրպք ոչ ինչ է որ այսպէս որ... էջ 752բ—754ա։ 48. Վս աւնեաց որ կուսին մարիամու... Նախ տեսցուք զվեցերորդ ամիսն թէ... էջ 754ա—756ա։ 49. Վս ծնընդեան քի այ մերոյ. ի բանն. Առաքեաց զբան իւր եւ բժշկեաց զնոսա. Մեծ են գործք ածայինք. էջ 756ա—757բ։

ՑԻՇԱՑԱԿՈՒԹԻՒՆՔ շատ բազմաթիւ են եւ կան Յայսմաւուրքին ամէն վկայաբանութիւնքէն եւ ճառընարին ամէն մէկ ճառէն յետոյ. այս յիշատակութեանց մէջ ամենէն ընդարձակն է.

Էջ 641բ. Բարեխաւսութիւն սոցա, ոգորմեա՛ մեզ հաւատացելոց քրիստոնէից։ Եւ՛ սուրբ սատացողի գրոցս. երջանիկ արհեպսին. տէր յովանիսի. եւ ծնողաց նորին։ Ներսէս հեզահոգի քահանային. եւ խաբիպ խաթունին. եւ հաւրեղբարցն։ կարապետ մղդասի կրաւնաւորին. եւ մանթուսին. եւ գրիգորին. եւ քըւերցն. սանդուխտին. եւ զշմրութին։ Եւ մովսէս վարդապետին. եւ նորին ծնողացն. յիսաւին. եւ փաշին. եւ եղբարցն մրդդասի մաւրագին. եւ մանիքին։ եւ մեղապարտ գծողիս ազարիայի. եւ իմ ծնողացն. եւ ձեզ կարդացողիդ եւ լսողացդ. ոգորմեացի ամէն։

Միւս յիշատակութեանց մէջ կան միայն հետեւեալ նոր տեղեկութիւններբ. էջ 130ա պարզ կը յիշուի թէ Մովսէս բարձունին Յովհաննէս արքեպսի հօրեղբայրն է. որ Մուրադի եւ Մալիքի հետ զուցէ երկրորդ ամուսնութեան ծնունդ է. էջ 298ա հօրեղբարց մէջ կը յիշուի նաեւ Ադոնոյ, էջ 333ա բռէս մաղթուս. իսկ 130ա եւ այլուր Նոյդին. էջ 103ա "եւ մեծ պապուն մանդլուին", էջ 19բ խարիպ անունը կը գրուի հարիբ. էջ 182բ (նաեւ 228բ, 287ա) կը յիշուի "եւ բարեմիտ եւ հեզահոգի կրօնաւորին փառկալի նր տաճարիս. մրգրին. որ աշխատեցաւ ի կոկել թղթիս" (նոյն անունը էջ 287ա "եւ Մարգարոյ կրաւնաւորին")։ Յովհաննէս արքեպս.ին կը տրուին մեծ մեծ գովեստներ. այսպէս՝ էջ 147բ. սթոռակալին նր առաքելոյն բարգուղիմէոսի. էջ 70բ՝ հեզահոգի եւ բարեմիտ հիրպին. 440բ՝ Զքհիայպետն այ զտէր յովանէս. 417բ. Զսրբազան եպսն զտէր յովանէս. զոգորմածն. եւ զաղքատասէր. եւ զառատաձեռն. նմանեալ նր հայրպետին գրգրի. 582բ՝ նմանեալ սրբ հայրապետաց մերոց. 527բ գլխոյն եկեղեցւոյ. 252ա՝ զքաջ հովուապետն. եւ զարհիական գլուխն. զտէր Յիսուս արհեպսն. նր ուխտս բարգուղիմէոսի առքիյն. 333ա՝ պանծալի եւ փառաւոր արհեպսին։

Սկսեալ էջ 691բ գրիչը կը փոխուի. ահա իր յիշատակութիւնը "յորոց փրկեսցէ քն ամենայն եպսն եւ ծնողսն իւր զներսէս քհին եւ զխաբիպն. զկարդացողն եւ զլսողսն եւ զմեղուցիս մեղայ գրիչս ամէն". գրեթէ նոյն ձեւով եւ էջ "մեղայ. գրուեցաւ նաեւ էջ 717բ, 727ա, 736բ, 744բ։

Երկրորդ եւ երրորդ սատցիչ եւ նորոգող են Մահտեսի Ենանիա եւ Եղբիսան. առաջինը ամբողջ նորէն գրել տուած է էջ 1—11, հինգ տեղ յիշելով գինքը, որոնցմէ ամենէն ընդարձակն է՝ էջ 5ա. "Ողորմեա՛ սատացողի գրոյս մէնի անանիային. եւ ծնողացն աւետիք աղին հօուսին. եւ կղկղ սկիին. եւ որդւոցն աւետիքին մնաբութին եւ թադէոսին. եւ ամ հին եւ նոր ննջեցելոցն ասեն ամ ողջմի ամէն". էջ 2բ ալ կ'ըսուի "որ ողջմի վերսին նորոգել տուողի գրոյս մէնի անանին...": Այս անձը ուրիշ տեղ յիշատակուած չէ։

Իսկ Եղբիսան շատ էջերու սատրին լուսանցքին վրայ կ'ընէ իր յիշատակութիւնը, որ աւելորդ է մէջ բերել, որովհետեւ կայ իր մեծ յիշատակարանը (տես վարը)։

Էջ 151բ եւ մէկ-երկու ուրիշ տեղ ալ տգեղ գրերով կը գրուի հետեւեալ յիշատակութիւնը, իբր շարունակութիւն Յովհաննէս եպս.ի յիշատակութեանց. "խաչիջայլքանին։ կ--ղ-յկից։ ղերհարին։ հար։ նուրիջանին։ մար։ թրաղնին։"

Էջ 760բ արգի ձեռագրով. Այս նր գիրքն պատկանի Ալէքսան Սարգիս Մովսէս Ա Եղբուբեանց. ի 1880 ամի. սեպտեմբերի 20 գրուեցաւ այս նուաստաբարի շաբաթուս հինգշաբթի օրն. այս է Աշ շունչը գրեց Ալէքսան Սարգիս Մովսեսեան (տակը երգեր եւն)։

Գլխաւոր յիշատակարան. էջ 762ա—բ (երկրորդ սատացողէն). Սուղ ինչ յիշատակարան պայծառ ընթերցողաց. Փառք ամենազօրին այ եւ պարգեւատուին բոլոր բարեաց. Հօրն ամենակալի. Եւ գոհութիւն Որդւոյն միածնի էիցս հատչի։ Բարեբանութիւն հոգւոյն փառակցի զարարածս ամ զարդարողի։ Եւ փառաբանութիւն երկրպագութիւն եռանձնեայ երրորդութեանն այժմ եւ միշտ. յաւիտեանս յաւիտենից Ամէն։ Եւ արդ ցանկացող եղեւ յայսմ հոգենորոգ մատենիս. եւ ծաղկափթիթ բուրաստանիս զբարեմիտ եւ հեզահոգի աղախինն այ. եաղբլխանն. որ է 'ի գեղջէն քանաքեռու. 'ի հալալ եւ արդար վաստակոց իւրոց. եւ եւ 'ի գրոն ոչ Գէորգայ. որ այժմ ասի. Ախնու ոչ գեւորք։ Վասն յիշատակի հոգւոյ իւրոյ. եւ հոգւոյ ծնողացն. հօրն իւրոյ տէր գասպարին. եւ մորն իւրոյ սեւաբխանիին. եւ այլ ամ մերձաւորացն յիշեցէք եւ ամ ոգորմի ասացէք։

Դարձեալ յիշեցէք եւ ամ ոգորմի ասացէք զսատացողի նր գրոցս զբարեմիտ ազախին այ գեազբլխանն. եւ զծնողսն իւր զտէր գասպարն. եւ զսեւաբխանն. յիշեցէք եւ ամ ոգորմի ասացէք։

Դարձեալ յիշեցէք ի այ մեր. զսատացող նր գրոցս զբարեմիտ եւ բարեսէր ազախինն այ եաղբլխանն եւ զկոզակիցն իւր զիմանին. որ ձեռնտու եղեն հետ իրերաց. եւ 'ի միասին գնեցէ զծաղկափթիթ յայսմաւուրք զայս. վասն յիշատակի հոգւոյ իւրեանց եւ հոգւոյ ծնողաց եւ ամ արեան մերձաւորացն կենդանեացն եւ ննջեցելոցն. յիշեցէք եւ ամ ոգորմի ասացէք Ամէն։ Դարձեալ յիշեցէք 'ի այ ամ զիմանին եւ զկոզակիցն իւր զեազբլխանն. եւ զծնողսն իւր զհայրն միրզախիցն. եւ մայրն իւր այրուսին. եւ զամ ազգայինսն իւր եւ զամ արեան մերձաւորսն յիշեցէք եւ ամ ոգորմի ասացէք։

Դարձեալ յիշեցէք 'ի այ մեր զեազբլխանն. եւ զկոզակիցն իւր զիմանին. եւ զծնողսն իւր զտէր գաս-

պարն. եւ զսեւաբխանն. եւ ըզնախնիսն իւր. զպապն. բարաջանն եւ զհանիկն իւր զհուրբխանն։ ԼՀ. հօրաքոյրն իւր զմարիամն։ ԼՀ. զհօրեղբարքն իւր զդիլքոնն. զրագաւասրն։ ԼՀ. իւր եղբայր մարգարէն. եւ զնամ արեան մերձաւորսն. զկենդանիսն եւ զնոցնեցեալսն. եւ զնամ աշխատաւորք նր յիշեցէք եւ նոց ողորմի ասացէք եւազբխանին. եւ կոզակցին իւրոյ իմանուն. եւ իւր ծնօղացն տէր գասագարին. եւ սեւարին։ ԼՀ. դուք յիշողք եւ յիշեցեալքդ յիշեալ լիջիք առաջի անմահ գառին նոյ։ Յորժամ գայցէ եւ հատուցանէ իւրաքանչիւր զգործս իւր. եւ ընկալջիք զպսակն կենաց եւ անմահութեան ընդ նրս նամ Ամէն։

Արդ՝ գնեալ եղեւ զայսմաւուրքս զայս. ռ. ճ. հգ. թուին հայոց. 'ի գառն եւ 'ի գժուար ժամանակի Յորժամ առին զսամանցին զերկիրն շահասան. եւ զերեւան. եւ զամենայն գիւղ եւ քաղաքս ընդ նմա 'ի ժամանակս ռաճապ փաշային երեւանայ։ ԼՀ. 'ի հայրապետութիւն նր էջմիածնի. տեառն Կարապետի նամ հայոց կթիղկոսի։ Նա եւս ազաչեմ զհանդիպողդ. եւ զընթերցողդ զի խնամքս պահէք 'ի ջրէ. 'ի կրակէ. 'ի մահէ. 'ի ձիթէ. զի 'ի միջի շնորհացն արժանի լինիջիք. եւ թէ որ անխնամ պահեսցէ. եւ զաղաչանս մեր անտես առնիցէ. 'ի միջի շնորհացէն զրկեալ լինիցի ասա եւ 'ի հանդերձեալն։ ԼՀ. եւս ազաչեմ մի որ իշխեսցէ հանել զոտ 'ի գրանէ նր ուխտին Ախնու նր գ-որդին. մերոց կամ օտար՝ց. կամ ծախել. կամ գրաւել կամ գողանալ. եւ ով որ անգգնի. գ. ճ. ժ.։ Հայրապետաց նզովից ներքոյ լինի. մասն ընդ յուդայի առցէ. եւ բաժինն ընդ խաչահանացն կրեսցէ Ամէն եղիցի եղիցի։ Հայր մեր որ յերկինսդ ես նր ես։

Էջ 762բ (փոխանակ առաջին գրչի յիշատակաբանին, որ կորուած է) Արդ՝ 'ի ծագկալից գրքոյս թուականն յոյժ հնացեալ էր եւ հագիւ թէ միայն նշմարանքն երեւէր եւ մեք տեսեալ զնա ատէն եդաք թուական գրքոյս որ էր պ ձէ ուամ. ապրելի է ուամ աւետաց տօնին աւարան եղեալ էր։ զրեցաւ ձեռամբն յովհաննէս վրդպին 'ի կեսարիայ որ է զայսարի քաղաքին 'ի հրաշալի նր աթոռն սրբոյն յովհաննու կրթպին. վնա այն գրեցաք. զի զաշխատանս նորին տեսանելով մեկ բերան տացեն զողորմին. եւ յիշողացն ողորմեցցի իւր միւսանգամ գալստեանն եւ յաւուրն ահեղին ամէն։

Էջ 764ա ցանկին վերջը գրուած է, նոտր գրով. Յառաջ ցանկ չէ գրեալ զի մեք հարեւանցի ցանկ ծագկաքաղ առնելով գրեցաք Ցնացեց ուր տեղ որ կայ կամնաք գրէք զի տեղ շատ կայ եւ զիս նուաստ նոտաբ կարապետս յիշեցէք 'ի նորոգման բազում նեղութիւնքեցյ։ Ամէն եւ յիշեցէք զնորոգել տուօղ մէկն անանէն եւ զծնօղսն պրն աւետիքն կնկց ոսկին. եւ զորդիսն աւէտիքն մարութէն եւ թադէոսն. եւ այլ համայն ննջեցլսն. յիշողք յիշեալ լիցին առաջի անմահ գառին նոյ ամէն։

Էջ 765ա. կայ ճառընտրի ցանկը, որուն վերջը "ով որ այս գիրքս կ-գայ նա բերան ոչ-ոյ ասա։

49.

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

(1418—1678)։

ՔՈՒՂՔՔ 555 (նշանակուած 554, բայց 248 փախցուած, 112 եւ 227 կրկին)։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 39×28×18 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 29×9 սմ.։ – ԴԻՄ՝ խոշոր բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, գլուխները, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր եւ բալագոյն. տող՝ 37։ – ՆԻՒԹ՝ հաստ թուղթ։ – ԿԱՊՄ՝ կաշեպատ փայտէ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆԴ զոհացուցիչ. վերջէն մէկ-երկու թերթ պակաս։ – ԴԱՏԱՐԿ ՔՈՒՂՔ 1ա–2ա, 5բ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ, ճակատ, սուրբերու պատկերներ՝ բոլորն ալ միջակ արուեստով։ – ԳՐԻՉ Աւագ, բայց փոքր մաս մ՚ալ Դրիգոր (յատկապէս յիշուած էջ 76–107)։ – ՍՏԱՑՈՂ՝ Թումայ քահանայ եւ եղբարքն Խաչատուր եւ Յակոբ աբեղայք։ Երկրորդ ստացող է Մէլիքշա, որ իր Խօջամ կամ Խանում անուն կնոջ հետ նորոգեր է ծեռագիրը, բոլորովին նոր արտագրել տալով էջ 273–275։ – ԹՈՒԱԿԱՆ՝ անյայտ, բայց 1418 եւ 1678 թուականներուն միջեւեղ, որովհետեւ ունի Յիմար վանեցւոյն վկայաբանութիւնը եւ էջ 153բ յիշուած է վերջին թուականը։

Ձեռագիրս է Յ–ՅՈՒՄԱՒՈՒՐ, մեծաւ մասամբ համեմատական նախորդ երկուքին. սկիզբը էջ 2բ—5ա Յանկ նոր վկաները նոյն ընդ թիւ 48, կը պակսի միայն Եղիսաբեթի, աւելի են Պահակ պարսիկ եւ Խաչատուր Գանձակեցի։

ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. շատ բազմաթիւ են. առաջին գրիչը ամէն վկայաբանութիւնէ վերջ կը յիշէ քիչ անգամ թումայ քահանան, բայց շատ անգամ Խաչատուր եւ Յակոբ աբեղաները, այս ու այն ազգականներուն հետ. ասոնց տակ կամ ատոր ետեւը լուսանցքին մէջ աւելցուած է երկրորդ ստացողի յիշատակութիւնը՝ իր արենակիցներով։ Ամէնէն ընդարձակ յիշատակութիւններն են՝

Էջ 14բ. Որ ողորմի ստացողի գրոցս Խաչատուր աբեղային եւ Յակոբ աբեղային. եւ ծնաւղաց նորին մուրատային եւ հաւմխին. Խաչիկին զատամչին. եւ եղբարցն ազատչային մէլիքշին եւ աւաւ գծողի։

Էջ 27ա. Տէր յն ողորմեա ստացողի գրոցս. թումայ քհին. եւ եղբարցն տիրացուին Խաչատուր կրաւնաւորին եւ Յակոբ կրաւնաւորին եւ ծնաւղաց նոցին. եւ աւաւ գծողի։

Էջ 29ա. Որ ողորմի ստացողի գրոցս. թումայ քհին. եւ քշուերն. խորոիկնին։

Էջ 76բ. Մանաւանդ զատացող գրոցս. զխաչատուրբ կրաւնաւորի. եւ յակոբի եւ ծնաւղաց նոցին. եւ ինձ սակաւ ծրոց մեղապարտ գրիգորի ամէն։

Էջ 87ա. (կ'աւելցնէ) Եւ գրիգոր մեղաւոր գրչի եւ մանիշակին ամէն։

Էջ 91բ. (կ'աւելցնէ) Եւ ամենամեղ գրչի գրիգորի եւ մաւրն իմոյ մէհրիշատի. եւ ամ երախտաւորաց ամէն։

Էջ 107բ. կը յիշուի աւա+ գրիչը, որ կը մնայ մինչեւ վերջ։

Էջ 131ա. Ողորմի քն զատացողի գրոցս որբաւէր կրաւնաւորացս խաչատուրի եւ յակոբի եւ եղբարցն. մելիքշին. եւ զարիպշին եւ աղտիշին։

Էջ 233բ. (կ'աւելցուի)... եւ զեղբայրն մելքիշէն եւ աղտիշէն՝ տիրացուն։

Երկրորդ ստացողին կողմէն աւելցուած են.

Էջ 96ա. եւ երկրորդ նորոգողի հանգուցեալք մելիքշին որդոյն զաքարին եղբօրն մաւրատշին. եւ ամ արե։

Էջ 317բ. Մելիքշին խաջին եւ որդոյն սհակին ովանիսին եւ ոհանիսին ամէն։

Էջ 341բ. եւ զվերջին նորոգաւղ գրոցս մելիքշին մաւրատշին եւ որդոյն սհակին զաքարին ամէն։

Էջ 314ա. Ող ողորմի զվերջին նորոգողի գրոցս մելիքշին եւ ծնողաց նորին մաւրատին եւ ուլուխաթունին եւ որդոյն սահակին եւ խաչիկին եւ ամ յարեան մեր ձաւորացն ամէն։ (էջ 304բ կ'աւելցնէ "եւ, յոհան կազմոցին", իսկ մելիքշին անունը կը գրէ -ՓՐԼԻ)։

Էջ 353ա. (խաչատուրի եւ Յակոբի յիշատակութեան վրայ կ'աւելցուի) եւ եղբարցն մելիքշին եւ խաջին եւ որդոյն սհակին եւ թարխանին ամէն (էջ 378ա որդոյը վրայ կ'աւելնայ նաեւ Ի-ԶԻ)։

Էջ 311բ. Ող ողորմի նորոգաւղի գրոցս խաջին եւ ծնողացն թարխանին եւ մաւրն զուլթլուին եւ որդոյն թարխանին ամէն։

Էջ 219ա. Ող ողորմի քն ամ զնորոգող գրոցս մելիքշին կողակցին խանումին եւ որդոյն զաքարին եւ կոշակցին եւ ամ արեան մեր։

Ուրիշ յիշատակութիւններ.

Էջ 153բ (լուսանցքի վրայ նօտրագիր) Ցի՛ քի՛ ծառա (բառ մը բաց թողուած) թվ. ռ. ճ. ի՛. ՀԷ գրեցաւ։

Էջ 356բ—357ա. Ով խոհեմ կառավար ժամանեղայ։ Զզազարոս սկշսիր. եւ զվեց աւրեա արարչութեն ամ. յիւրաքանչիւր աւուրս կարդայ. եւ զեղկելիս յիշեա։

Էջ 325—329 ատորին լուսանցքներուն վրայ կան մի քանի հանելուկներ Աբրահամի, Իսահակի, Յակոբի եւ Յովսէփի վրայ։

Էջ 324բ. Հիւրասէր ծեր նազելի. զենոյր խաւսուն զառն ի սեռի. ունէր ամուլ կին մի բարի. էր ծիծաղկտա 'ւառաքինի։

Էջ 325ա. Ոպն զգառն էր անմեղուկ. կայր ոպանոցին աբջեւ հեզուկ. որդիս ունէր ի մանուկ. մինն էր յիմար. մեւան խարուկ։

Էջ 326ա. կարդա եւ գիտ զառաքինին. որ կին էսա զիւր քեռորդին. գաւոխմարտեաւ ընդ միշտ էին. բայց կարճեցաւ ջիլն ի տեղին։

Էջ 327ա. Գաւոխմարտն ճակատուն. յաղթահարեալ եղեւ նկուն. եղեալ երթայր կաղ կաղ ի տուն. արջառ ւ ոչխարս իւր խայտպտուն։

Էջ 329բ. Աբեգական Նման իշխան. եղբայրս ունէր իւր մետասան. թէպէտ եկաց շատ ի զընասան. շատոց ի սոքն էած սեղան։

50.

ՀԱՏԱԿՈՏՈՐՔ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ

?

Աւետարանի սոյն մնացորդը՝ որ վերջին ցուցակագրող մը գրեր էր ուրիշ աւետարանի մը վերջը եւ ըստ այնմ նշանակեր էր էջերը, հանելով այդ ձեռագրէն՝ գրի առնծին թուի տակ։ Ցիշեալ մնացորդը կը պարունակէ այժմ 51 թերթ = 102 էջ, որոնք անընդհատ շարունակութիւն չեն, այլ զանազան մասեր Մարկոսէն, Ղուկասէն եւ Յովհաննէսէն. մեծութիւնն է 19×15 սմ. գրութիւնը շատ մաքուր, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 14×4 սմ.։ Գրութիւնը զեղեցիկ եւ ընտիր բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր. տող 21։ Նիւթ՝ թուղթ. հանգամանք մեծ մասը շատ մաքուր. լուսանցազարդերը մաքուր եւ զեղեցիկ. գրիչ, թուական եւն անծանօթ, որովհետեւ տող մ'անգամ յիշատակութիւն չկայ։

51.

ՀԱՏԱԿՈՏՈՐՔ ՄԱՇՏՈՑԻ

?

Մաշտոցի յիշեալ հատակոտորը կը պարունակէ թուղթ 10 = էջ 20. մեծութիւն 21×15,5 սմ. գրութիւն երկսիւն, իւրաքանչիւրը 15×4 սմ. գիր՝ բոլորգիր. թանաք սեւ. վերնագրերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող՝ 21. Նիւթ՝ թուղթ. հանգամանք՝ գոնացուցիչ. լուսանցազարդեր չկան. գրիչ եւն անծանօթ, որովհետեւ յիշատակութիւն չկայ։

Բ.

ՅՈՒՅԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ ԹԱՒՐԻԶԻ

1.

ՎԱՐՔ ՀԱՐԱՆՑ

ՌՃՊ = 1653։

ԹՈՒՂԹՔ 489։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 24×19×8 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ զանազան տեսակ, երկսիւն՝ իւրաքանչիւրը 17, 18, 19×6 սմ.։ – ԳԻՐ՝ զանազան մեծութեամբ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, սկզբնատողերը, սկզբնատառերն ու գլուխները կարմիր, վարդագոյն, կանաչ եւ մանուշակագոյն. տող 27–35։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆԴ՝ գոնացուցիչ։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 7ա–բ եւ 30բ. միւսները յետոյ գրուած։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ. զարդագիր են հկայ. բայց ասոնց տեղը բաց թողուած է յետոյ նկարելու համար. այսպէսով շատ տեղեր սկզբնատառերը կը պակսին։ – ԳՐԻՉ՝ անունը չէ յիշուած. տեղ Ներսէհակ գաւառի Շոռոթ գիւղը. ստացող Վարդան քահանայ կամ արեղայ. թուականն 1653։

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Մեկնութիւն տէրունական աղօթիցն զոր աղօթեն ժողովուրդքն. էջ 1ա–բ։ 2. Երէց, եպիսկոպոս անուանց, քահանայական գգեստներու վրայ եւն, ի Լամբրոնացւոյ. սկիզբը եւ վերջը կիսատ. էջ 2ա–4ա. 3. Բնախօսութիւն քննութեան յաղագս զօրութեան աղօթից. Արարիչն ած. զեղական արարածոց. էջ 4ա–5ա (կիսատ). 4. Վարք Հարանց. սկիզբը ցանկ. էջ 8ա–461բ. 5. Գլխաւոր յիշատակարան, էջ 462ա. 6. Աշխարհացոյց կարգաւ. նախ քան զամ. խնդրեսցուք եղեալքս. էջ 462բ–471ա. 7. Հարցումն Արձանայ եւ պատասխանի Եղնակ Վարդապետի (օտար գրչէ). էջ 471բ–475ա. 8. Խրատ ժամակարգութեան աղաւթից. էջ 475ա–488ա (օտար գրչէ եւ կիսատ). 9. Զինչ նշնկէ իգական անուամբ զեկեղեցիս կոչել (նօտրագիր). էջ 488բ–489բ։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 4ա (օտար գրչէ). գրեցաւ... ամենամեղ... արեզ-ի (երկու բառ քերուած)։

Էջ 5բ. "Իսկ ի թուին Հայոց. ռ. ճ. լե. ապրէ ամոյ. ժա՛ ին։ Ի նոր կիրակին ի գուռն սուբ կարապետին. օրհնվեցի։ Դիմ՛ աւուրն իմ. ծնընդեան. թվին. ռ. ճ. եւ ժբ"։ Զ. "Լոս շատեփանոս նշատ հոնի։ շնուլաց թափուս ամենի". 3. "Լոս շաւ.ութեի մուրատէնց տէր ոհանս գրեցի թվին ռճհ... լի լ_ օրն որ (պատռած եւ քերած)"։

Էջ 6ա. Թվին ռճնը ին ես նախշեւանցի յաւկոբճանի որդի յարութիւնս գրեցի որ այսմ ամիս եկի նր ուխտս. մայիսի ամսուն գ օրն որ մեր վալի նամատան դղէս նախշուայք էր քցած այս չափրս բավ է իմացողաց. Թվին 1188ին։

Էջ 6բ. Ես նախշուանցի ազամալի որդի աղէքսանդրս գրեցի որ յասմն ամիս եկինք նր ուխտս օր ծնընդեան քրիստոսի թվին ռճնէ դէ+ոնէրերի իսկ ումն ատն էր ըստեփանոսի նախավկային։

Էջ 6բ. Ես ես ագուլեցց նր թոմայի առաքելոյն նորին առաջնորդ թովմաս ենծայինամ վրդպի շաթիր ըռոգամս գրեցի ռմիք թվոջս մախսուս խանին որդու արու փախէին խոյ այս է"։

Այս բոլորը օտար գրչէ։

Էջ 8ա. Աւգնեա՛ հգիդ նր ենծ ճշա ամէն ղգծս ձեռց մրոց ուղիղ արա։

Էջ 55բ. Քն ենծ ողորմեա ստացողի նր հարանց վարուցս վարդան քահանային. եւ ծընողացն. եւ ենմ յարեան մերձաւորն. եւ մահապարտ մեղաց ստատանեալ անարուեստ փշծուն գծոցիս կարդացողացն եւ լսողացս. եւ որք զամէնն ասեն առ հանրկ Ամէն։

Էջ 85ա. Որոյ աղօթիւք նր երջանիկ ընտրեալ հարանց քն ենծ մեր ողորմեա՛ ստացողի նր հարանց վարուցս. տի՛ վարդան արեզային եւ ենմ յարեան մերձաւորացն այլոցն ամենեցուն։ Ամէն։

Էջ 162ա. (օտար գրչէ՝ նօտրագիր) ենծ քաւեա՛ զիս մեղաւորս ի մեղաց։

Էջ 244բ. Ստացող հարանց վարքիս զսրբակրօն արեզային, եւ զծնօղսն իւր մուրատն, նուրումին. եղբարցն մանուկին. իւր որդոցն առաքելին հայկազին. դստերցն մարթին. մարգարտին. կոզակից մարինասին. հանգուցեալ եղբօրն առաքելին. քեռցն իմոյ մարթին

թիւանդին. սվ դասք քՀց եւ երամք սրկուց. յիշեսՋիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զայր վարդանն հանգերձ ծնողքն իւրովք եւ ազգատոհմիւքն. յիշեցէք ի քն։

Էջ 425բ. ...գթայ այր մեղաց զառաջեալ հոգիս ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր. յիշել ազաչեմ եւ զծնողսն իմ։

Էջ 440բ. (նոր գրչով) այս թիվին ամիս եկաւ սլէման սարգարն նախիջեւան եւ այր մկրտիչս գրեցի։

Գլխաւոր յիշատակարան. էջ 462ա. Փառք ամենանոր երրորդութեանն երեք անձնեայ այրութեանն հօր եւ որդոյ եւ հոգւոյն սրբոյ Ամէն։ Որ ետ կարողութիւն զՀաղբատ վերջացեալ անարհնաստ փշծուն գշրչիս. յաւարտ եղեւ յայսմ ամի ի հայկազն հայոց սեռի թվականութեան ռ. ՃՀ. եւ բ. ասի. գրեցաւ ծագկաւէտ զանազան առաքինութիւն զարդարեալ որ կոչի հարանց վարք։ Արդ փափագող եղեւ ոգեշահ անգին մարգարտիս. զՀաճասէր աբեղայն զաբ վարդանն ի հալալ ընչից իւրոց. յիշատակ իւրն եւ ծնողացն հօրն մուրատին. մորն նուրուսին. եղբօրն մանուկին. եւ որդոյն առաքելին հայկազին. գշատերացն մարթին մարգարտին. կողակից մարինոսին. քերցն մարթին. թիւանդին. հանգուցեալ եղբօրն առաքելին. կողակից նիգարին. հօրեղբայր եղիին. շահիկին. եւ իւրց դստերացն. եւ որդոյն. զարամանին. գրիգորին. առաքին. ՀՀճատուրին. մկրտչին. հերուսին. բարսեղին. միւս զարամանին. ՀՀճատուրին. դստերցն. խաթունին. թամամին. սոլթանին. որդոյն. հպին. խաչատուրին. յովանիսին. նաւասարդին. ծամերին չինարին. ապաշխարող խանուն. խանլիլարին. մայրենի ընտանեացս. պապ սարգսին. հանիկ խաթուն փաշին. մօրեղբարցն. յովսեփին. մ ելիքին. մօրքուր. խաթունին մանուշակին. որդոյն մրարին. յիզին. փեսայ մարգարին. որգի արզանուն. փեսայ սարգսին. որդոյն մարտիրոսին. նազարին. դստերցն զիլփուն. եղիսաբեթին. շահուին. եւ ՀՀմ արեան մերձաւորացն։ Ազաչեմ զձեզ ով եղբարք յորժամ ընթեռնուք կամ օրինակէք ի բերանով ՀՀծ ողորմի ասացէք այր վարդանին եւ իւր ծնողացն։ Արդ ես եղկելի նորաշինկեցի եռեռնագործ եւ զազրալի. ձեռամբ իմով մեղսամածի. առաջնորդուէ նր հոգւոյն յաւարտ հասի յայսմ տաւի. ի երկիրն երշնջակ ասի. ի գեօղն անուանեալ շուռօթ կոչի. ի հպութեանն փիլիպոսի. ի վիճակն նր կրպի. եւ մերոյս առաջնորդուեանքաջ եւ արի հպի ան յեսայի վրդպի. ի դուռն նր ՀՀճատնին ընդ հովանեաւ նր լուսաւորչին. գրեցաւ նր հարանց վարքս ի լաւ եւ յընտիր օրինակէ եւ ես անպիտանս տեսի զփափագող յայս գրոյս. առեալ սկսայ. թ. տեսրէն ի վեր. մինչեւ. Ի եւ Ի. եւ զմիջոցն թ տեսրն մինչեւ ցվերջն. անմեղագիր լերուք խաչրութեանքն գրոյս զի կար այս էր։

2.

ՄԱՅՐ ՄԱՇՏՈՑ

?

ԹՈՒՂԹՔ 318։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 24×19,5×6 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 16,5×5,3 սմ.։ – ԳԻՐ՝ քոլորգիր, թանաք՝ սեւ, սկզբնատառեր եւն կարմիր, երբեմն վարդագոյն. տող 22։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ։ – ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ մաքուր. վերջէն յիշատակարանի մէկ թերթը պակաս է։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 108բ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐՆ ու զարդագրերը խիստ քիչ են. էջ 3ա մէկ ճակատ՝ կանաչ ու դեղին գոյներով։ – ԳՐԻՉ Մխիթար. թուական եւն անծանօթ՝ կիսատ յիշատակարանի պատճառով։

Ձեռագիրս է Մայր Մաշտոց. կը պարունակէ էջ 1ա – բ Ցանկ. էջ 2ա Ցովհաննու Մանդակունոյ Ներսէս Ասացեալ ժողովեալ ածայնոյ քահանայապետին. էջ 3ա կը գրուի Հիմնարկէք եկեղեցւոյ, որմէ յետոյ կու գան միւս կանոնները։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 2ա. Զանարժան Մխիթար գրիչս հանգերձ ծնողաք եւ հարազատաք յիշել ի այր ազգմ։

Էջ 2բ. Եւ առաքեաց սոզոմեն առ քիրամ (երեք տող, երեք անգամ, իրը գրչափորձ)։

Էջ 16ա. Զմեզաւոր ծրոզս յիշեա ով փառաւորեալ Հրպ։

Էջ 17ա. Յիշեա զմեզ ի ծրոզս ով սուրբ Հրաշագործել Հայրպ։

Էջ 18ա. Յիշեա զրզմամեզ գրիչ ով սուրբ փառաՀեզ Հայրպ։

Էջ 19ա. Յիշեա զմեզասէր գրիչս ով շքեզազարդ Հայրապ։

Էջ 20ա. Յիշեա զնեխեալ գրիչս ով պանծալի Հայրապետ։

Էջ 21ա. Յիշեա զմեզաք լի գիշ ով պանծալի եւ փառաւորել Հրպ։

Էջ 22ա. Յիշեա զրազմամեզ գրչ ով սուրբ եւ նազելի Հայրապ։

Էջ 73բ. (լուսանցքի վրայ օտար գրչէ) Եւ տրցուերանիս զայս գիրս գրեցի թվին հազար բ՚ ՃՀ՚ խ՚ ը՚ ին (= ՌՄԽԲ = 1793) հոքտեմբերի ՀՀ ին եղեւ ս՚ բ աթոռն ըստեփանոս նախաձէպին Ամէն։

Էջ 91ա. Յիշեա զմեզաւոր գծոզս ով պատուական Հրպ. (նման "յիշեա„ներ կան նաեւ վերի ոճով էջ 92ա, 93ա, 94ա, 94բ—95ա, 96ա, 99ա եւ 100ա)։

Էջ 171բ (օտար գրչէ լուսանցքի վրայ) (թ)վին ոբճխէ։

Գլխաւոր յիշատակարան. Էջ 318բ. Փառք անբաժանելի եւ միանական նր երրորդութեանն յամ սրբոյ՝ եւ յամ արարածոյ. յիմանալեաց եւ ի զգալեաց. ի հրեշտակաց եւ ի մարդկանէ. այժմ եւ անգրբաւ յաւիտեանս յանց ամէն։ Որ ետ կարողութիւն

մեզապարտ մխիթար գրչիս հատանել 'ի յաւուրս սոցին։ Քանզի ոչք մեծութեն ընչից ըղձանան. ոչ ինչ աշխատութի՛ն զմտաւ ածեն. յայլմէ յայլ անցանել դաւառս. հեռացնաց ուղղաւորութի՛ւն. ապ զի զչարն աճեցուցանել մարթասցին։ Եւ՝ եւ ընդ համատարած ծովուն ծփանաց նաւարկեալք՝ ոչք բարկացայ՛ն ալեօքն լեռնացեալ կոհակաձեւ դաշտանան. անդ ընդապատոյտ խորոցն բքացեալ կուտիցն մեռ առ մեռ ալեւոցն. ա՛հ պակուցող տեսողացն արկանելով։ Իսկ արիացեալքն ատօրիջիցն 'ի խիխս խառնջիցն. 'ի խորս խաւարային ձորոցն համարձակին. 'ի քառաժեռս գժուարամուտ տեղեացն. 'ի խնդիր ականցն զանազանելոցն. լա՛ւ համարելով զմահ անձանց. քան ունայն ձեռաք զվատացն ժառանգել զանուն։ Եւ այլք քան քէրական արուեստին հալոցօք հնոցաց զոսկոյն գիւտ արուեստաւորելով զանօթն պատուական։ Ըստ նմին օրինակի. հոգիահրաշ՝ վարդապետի անուշահոտ բուրաստանիս (մեացեալը կորուած հանուած է. ապ յիշատակարանը Ագաթանգեղոսի յառաջաբանէն խմբագրուած է)։

3.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

?

ԹՈՒՂԹՔ 215, առանց հաշուելու սկիզբէն եւ վերջէն մէյ մէկ թերթ մագաղաթ՝ հին երկաթագիր աւետարանի մնացորդ։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 20×14,5×4,5 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 17×5 սմ.։ — ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ. վերնագրերը կարմիր առանց զարդի. տող՝ 28–32։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ տեղ տեղ թերթ է ինկած, գրութիւնը քիչ խառնակ։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ, լուսանցազարդ եւ զարդագիր չկան։ — ԳՐԻՉ՝ եւն անծանօթ. թուական Պիս — 1391 թուէն յետոյ եւ 1703էն առաջ։

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Աւետեաց վրայ Ընկանոն գրուածք մը՝ օտար գրչէ, որուն վերջի յիշատակարանը տես տակը. էջ 1ա—բ (կիսովին պատռած). 2. Մեկնութիւն Աւետարանի. հաւաքեալ ձեռամբ Մխիթար քահանայի. առաջին երեսը կտրուած հանուած է. էջ 2ա—68բ։ 3. Հաւաքումն մեկնութեանն Պաղմոսաց. էջ 69ա—119ա (առաջին թերթը պատռած)։ 4. Ծաղկաքաղ մեկնութիւն ի լուսաւոր բանից եւ արդիւնական վգպ"ոյ. Յոհաննու որոտնեցոյ հաւաքեալ աշխատասիրութեամբ Գրիգորի աշակերտի Նորին շնորհալեաց վգպ"ոյ. (Նոյի մարգարէի մեկնութիւնն է, վերջը կիսատ թողուած). էջ 119բ—160ա։ 5. Աստուածայնոցն մայր քսի իմ՝ յոյսն գուն աւուր մեծի (Տաղ ի Յովհաննիսէ). էջ 160ա։ 6. Նս պաղատիմ առ քեզ հայր (Տաղ ի Գրիգորէ). էջ 160բ (5 եւ 6 օտար գրչէ)։ 7. Յարաբածոցն բան համառօտ (համառօտ մեկն. ծննդոց) էջ 161ա—174ա (կիսատ)։ 8. Նխ. Որպէս օրէն է հրոյ մշտաշարժ գոլով ջերմութեամբ. էջ 174ա—բ։ 9. Նխ. Դողումն եւ սարսափումն ըմբռնէ զիս հարկաւորապէս. զիարդ ճառեսցուք. էջ 174բ—175ա։ 10. Նխ. Որք միշտ բաղձանս ունին առաւնակութիւնս բանի. էջ 175ա—բ։ 11. Վս էր կոչի նոր կիրակի եւ կրկնոյ զատիկ. էջ 175բ—178բ։ 12. Վարդան վրդպոի արարեալ վս մահուան քհից. ի բանն որ ասէ աւուրք իմ օրպէս հովանի անցին... էջ 179ա—180բ (կիսատ)։ 13. Տեսիլ սրբոյն յոհանու ավետարանչին աստուածայրանի ոգագս գալըստեան... էջ 181ա—183բ (այլ գրչէ)։ 14. Ժողովումն մեկնութեան սրբոյ աւետարանին որ քատ Մաթէոսի... Ներսիսի հայոց կաթուղիկոսի ի խնդրոյ Նորին եղբաւր Գրիգորիսի վերապիտոցի հայոց. էջ 184ա—213բ (կիսատ). 15. ...ի հաւրէ Նր. որպէս գիրք ամբաստանեն. տր. զանազան քս կործանեցին (իբր պահպանակ գրուած քարոզմբ, բոլորգիր, Բ. սիւնակին կէսէն կտրուած). էջ 214ա—215բ։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 1բ. ով որ ֆիրիկս յիշէ նայ ձեռամբ յոհանէս մեզապարտի որդի աթապէի ով որ զոգորմին պարգեւէ նայ հազարապատիկն առնուց ի քեզ եւ նմայ փառք յաւիտեան աւիտենից ամէն։

Էջ 68բ (Յիշատակարան հեղինակի մեկնութեան Աւետարանին). (Ա)րդ ես վերջին ոգաստօրաց բանին. եւ տրուպս բանասիրաց մեծ" քհյ որ միայն անուամբ եւ ոչ արդեամբ տեսեցի մտօք եւ տարտամ լեզուաւ ձեռնարկեցի յայս գ՝ տեսուն. ոչ աւելի հոգացեալ, այլ ճշտուն հետեւեալ. Արդ է պիտանացուն. զբ ի քարոզս բանի. եւ ի կգ զրուցոց եւ ի բեմ-ասացուն։ Ոչ գիտեաց վնն այլ վն մանկանց իմոյս խնդրագնացն. Եւ արդ թէպէտ իմաստնոցդ յայտնի է այս ա՝ բայց յինէն տաժանելի կրեալ Յոգ եկն. վայ ազալեմ զիերին ընալ եւ զաւելորդն կշռել. եւ օխալանացն ներել. մանաւանդ ուղիղ մտաք ընթեռնուլ ընդ որ եւ հայցեմ. որք պատահիք. մաղթել առ մրգասէրն ամ. թերեւս իջցէ մասն ինչ ի սրբանուէր ազօթից ձերոց. ի շարաւղի հոգիս եւ սրբեսցէ զաղտ հնուն մեզաք մեռելոյս. եւ ազատեսցէ ի կուտակեալ ալեաց եւ արժանացուսցէ յեսին մշակացն։ Արդ եղեւ զրաւ համառօտ բանիցս քարոզաւն ի թուին հայոց. պխ. առ ատս արգիւնաբան հռետորին գրիգորի մեծ. յերկիրս երշնչակոյ. ի վանքս ապրակաւանեաց։ Որ եւ այս ի նորին նշուլից շնորհացն առեալ գծագրեցի. առ ի յիշատակ առ յապայ եղելոց մանկանց եկեղեցեացդ հայոս"ց. Այլ որք գաղափարէք գրեսջիք զսակաւ յիշատակիկս մեր ի վէրք

գրոյս. զի եւ դուք յիշեալ լիջիք ի տէ. որ եւ գձ ազաչեմ. ոչ ընդել զսակաւ յիշատակս մեր թէպէտ չեմք արժանի զոր եւ մեզ ընդ ձեզ լիցի հասանել մասին սրբոցն ի քն յն ի տրն մեր որ է ՅՀՆ յաւիտեանս Ամէն։

Էջ 80ա (օտար գրչէ)· Ձեռ ազարմի տրն սիմէոնին հոգոյն որ շնորհեց զայս գիրքս. եւ մէկ ազէկ գիրք մի ալ ինձ անարժան ստեփանոս վարդայպետիս. Ձեռ լուսաւորէ զիւր հոգին եւ զիւր ծնուազացն. հոգին. եւ թողու զիւրեանց մեղքն ամէն հայր.

Էջ 118բ (Յիշատակարան Մեկնութեան Սաղմոսաց)· Ուստի եւ այս տուչուն մեկնուն սաղմոսի. ընդ նախատեսուն մրգրէին յեսայեայ գիցի. իրր գկրկին լսմայս աղքատի. ի գանձարան ճոխուեց մանգանց վերնոյն տիոնի. արկցի. իսկ թէ գտաւ ի սմա ինչ արժանի. ան շնորհ մատուսցի. եւ պակասն մերոյս փոքրնգալ անօթոյ ներեսցի. որ եւ եղբայրական սիրովդ թեերին լցցի. եւ աւելին կշռեսցի. եւ ուղղեալք հնարկուն ազաչեմ նշխար ձերոյդ մաղթանաց ողորմուն մեզ պարգեւեսցի. թերեւս բուժեսցի. շարաւ. ներեսցի. եւ փոխալ վիրաւոր մարմնոյս. եւ սրբեսցի խիզճ վատնգաւոր հոգոյս. ընդ որս եւ երիցս երջանիկ վարժապետին իմոյ. Յոհաննու որսանեցոյ յիշատակն ՅՀՆուն եղիցի. որ նախ երիցս ամաց փոխցՈ՝ առ ցանկալին իւր քն. եւ զմեզ որդ թողեալ. կամք տարապուսեալ ի մէջ յոգնաթիւ չարաց. բազմապատոյտ ալեաց. աստիս կոհակաց. անփորձելի. եւ անհմաւտ նաւատի. որ եւ ոչ սակաւ մխիթարուն վարկաց. զՀաւաքումն ՅՀ որոյ չափ եւ տրամեցայ որ ՀՆ եւ յետոյ զարթեալ. եւ այսմ պատճառ է մերս զղերգուեց. կմ ծոյլ աշխերատաց. կմ ժամիս գառնուեց յորում ատպատակեալ հինք զբաց կրկին խորագմ անուանեալ ազանց. կործանեցին զերկիրս Հայաստան՝ց. զվրաց. զպարսից. եւ զայլս բազմաց։ Զամանս ի սուր արկին եւ ի հուր. զկենդանս գերի վարեցին. եւ մեացեալքն ի սովոյ ընդեցան՝. եւ բզմ շէնք աւերեցան. յորում ամի էր թիւն Հայոց։ պրզ. եւ մեք պազապուրծ գոլով. ա՛ա. ան՝գ. եկ շրջեաք ի վրերկրի. ի նուապել բարուեց եւ խաղաղուեց. եւ գդ՝բեալ սուգ ինչ աւուրք՝ յապահովացաք ի վանս հրեշտակարնակ առաքելական աթոռոյս եւ ատաթէ. ուր եւ աւարտեալ գրեցաք ի նմ ձեռամբ մեթէ՝ս գրչի եւ աշակերտի։ Ամէն եւ ազաչեմ զնծատէր պատահողս. որ ընդօրինակէք ի սմանէ գրեսջիք եւ զսակաւ յիշատակս զայս. զի եւ դուք գրեալ լիջիք ի դպրուն կենաց ամէն։ [Ո՛վ նր հայրք եւ եղբարք եւ սիրոդք բանին ճշաւեր. թէ արժանի համարիք մի ծուլանայք ազաչեմ զձեզ. թէպէտ ոչ եմ արժանի յիշելոյ. յիշեցէք զնուաստ կրօնաւորս որ տրուպ եմ ՅՀ կրօնաւ՝ր.՝ց։ զա՞ի. ընդինեւ եւ ընդ ՅՀաջ յիշեցէք եւ զերջանիկ եղբայրն իմ զյվանէս կրօնաւորն եւ նր են շնորհք եւ ՅՀ բարուիք որ եղեւ ինձ նայ եւ զմիւս եղբայրն իմ զսարգիս եւ զծնօղսն մեր յիշեցէք կրկին ազաչեմ. եւ ՅՀ զձեզ յիշէ. եւ թէ զզորմիսն սակաւ տայք նա սակաւ առնուք. որով չափով չափիք չ՝փ (կիսատ)։]

Էջ 174ա (Նոր գրչէ)· Զվերջին նորոգաւղ նր տաւիս զմեզաք զառածեալ անարժան սուտանուն տարգիս գպիրս եւ զծնաւղքս իմ եւ զՅՀմ յաբեան մերձաւորքս իմ յազաչեմ ով ընթերցաւղ նր վարդապետք յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր եւ ՅՀ զձեզ յիշէ ի յիւր միւսանգամ գալուստն. ամէն հայր։

Էջ 183բ (յիշատակարան տեսլեան Յովհաննու)· ձեռամբ մեզայպարս յոհանէսի որդի աթայպէի ով որ զզորմիսն պարգեւէ նայ ի քնէ շէկհազարապատիւն առնուցու եւ քի փառք յաւիտեան յաւիտենից ամէն։

Էջ 183բ (այլ գրչէ)· Զվերջին ատացող նր գշրքիս. առաքել վարդապետ յիշատակ ինձ, եւ ծնօղքն իմ զտէր գրիգորն. եւ մէրիք խաթունն, եւ եղբայրքն իմ. զտէր գրիգորն։ զանտանն. զյոհանն։ զպետրոսն։ զաթանասն։ զգաւիթն։ եւ զտէր մանուէլն։ եւ զտիրացու յակոբն։ եւ եղբօր որդի. պ՝զոսն։ անգրէասն։ եւ զզաքարն։ իմ սիրելի եւ իմ հոգի սիրտս կսկիծ հանգուցեալ տիրացու գնաչատուերն որ փոխեցաւ առ քն երկիրն հօտմանց. ՝ի բնիկ տեղն ատրամիտ։ ՅՀ իւր հոգին լուսաւորէ ամէն։ քսանամեայ փոխեցաւ առ քն։ թվ ռՃԾ։ աթանէսի որդիքն. ատրսամբէկն։ եւ զկարապետն։

Էջ 206ա (լուսանցքի վրայ)· մի մեզադրեր կապաւղիս զի օրինակ չիւսար որ զայս. ՅՀ. ոէրեւ պակասն գրէի։

Ընտանեաց էջ 68 եւ 118 գրուածները նոյն գրքերուն հեղինակէն են. վերջինիս երկրորդ մասին մէջ կը յիշէ գրիչն իր անունը, բայց դժուարիմաց համառօտագրութեամբ. այնպէս որ գրչին անունը թուականին հետ առ այժմ անծանօթ է մեզ։ Յիշատակարանիս այս մասը գրած ենք անկիւնաւոր փակագծի մէջ։

4.

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵԶԵԿԻԷԼ ՄԱՐԳԱՐԷԻ

?

ԹՈՒՂԹՔ 199. էջ նշանակուած է 1—374։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20,5×15.5×2.5 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ շատ կանոնաւոր, միասիւն։ — ԳԻՐ մաքուր նօտր. Թանաք սեւ. սկզբնատառերը եւ առաջին գլխի սկզբնատողերը կարմիր. միւս սկզբնատողերը սեւ, բոլորգիր։ Տող՝ 29։ — ՆԻՒԹ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ ամուր խաւաքարտեայ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ մաքուր։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 1ա—2բ, 191ա—199բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ չկան. միայն ճակատը էջ 6բ փոքր խորան մը եւ մէկ թոշնագիր։ — ԳՐԻՉ Յովհաննէս, մականուն անծանօթ։

Պատեհանս է՝ի խնդրոյ ան Սոփոնոսի սիւնեայց նահանգին վերագիտողի, արդէ հրաման մեկնու-

թեան ածաբան մրգրէին Եղկլի երջանիկ վրդպին յեսայեայ հայիկազեան առհմի»։ Էջ 3ա—բ նախերգանք. էջ 4ա—6ա յառաջաբան վերլուծութեան մարգարէութեան Եղեկիէլի. էջ 6բ—188բ բուն գիրքը. էջ 189ա—190բ Սուղ ինչ բան յեզեկիէլէ Վարդանայ. Եղեկիէլի տեսիլն որ տեսանէր յաշխարհին...։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ միայն էջ 190բ. "Զախտաբծոք լեալս ոգի զյհնոն պիտակ այս ինչ յիշել ի նր յաղօթս տղաչեմ"։

5.

ԲԺՇԿԱՐԱՆ

?

ԹՈՒՂԹՔ 58։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 20×15×1 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ անվարժ եւ խառնակ. միասիւն։ — ԳԻՐ՝ անցման բոլորգիր։ Թանաք՝ սեւ. հատուածներու սկիզբը դեղին, կարմիր, աղիւսագոյն կամ նարնջագոյն. տող 17—18։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ հասարակ թղթակազմ, առաջին կողը հանուած։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ բաւական աղտոտ. սկիզբէն եւ վերջէն թուի պակաս, բայց այժմ լաւ կարուած է։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 23բ եւ 28բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴ, զարդագիր եւն բնաւ գոյութիւն չունին։ — ԳՐԻՉ եւն անծանօթ։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. չկան։

Մատեանս է բժշկարան, ուր անկարգ կերպով առանց կանոնաւոր գլխակարգութեան գրուած են զանազան դեղեր այլեւայլ հիւանդութեանց մասին. էջ 43բ օտար գրչէ աւելցուած է վրացերէն լեզուով, բայց հայատառ. դեղի բացատրութիւն մը։

6.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՌԿԳ = 1614։

ԹՈՒՂԹՔ 180. էջք 360։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 20×15×3 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ բաւական կանոնաւոր, առհասարակ միասիւն, իսկ էջ 315—333 երկսիւն, իւրաքանչիւրը 13,5×4 սմ.։ — ԳԻՐ՝ նօտր. Թանաք՝ սեւ. վերնագրերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող՝ 24։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ. կազմի վրայ շատ նուրբ տպուած են բազմաթիւ սրբերու, պապերու եւ թագաւորներու պատկերներ. ոմանց տակը լեհերէն արձանագրութեամբ. առաջին կողին պատկերները մաշած են, բայց ետեւի կողին վրայ դեռ բաւական մաքուր են 30 դիմանկարներ, որոնց տակ կը կարդացուին IOANNESI, MARIA, SALVATOR եւն։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ գրուած մասերը խոնաւութենէ սեւցած, բայց դեռ անվնաս. մնացեալը մաքուր է։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴ եւն չկան. զարդագրեր 1–2 հատ. մէկ փոքրիկ գլխազարդ մը։ — ԳՐԻՉ Գրիգոր Տոմաժիրսքի. տէր Յովհաննէս քահանայ. տեղ Իլվով. թուական ՌԿԳ = 1614, բայց արտագրուած ՊԽ = 1391 թուին գրուած օրինակէ մը։

Ձեռագիրս կը պարունակէ 1. Ի Ղ.Ի.Կ (= Ղուկասու) գլխոյ հաւաքումն բանից. եւ քարոզք յոլով ի մեծ մեկ. (= ի Մատթէոսի մեկնութենէն). աշակերտի մեծի գրիգորի։ Աւրհնեալ էնն ամ. էից։ Ամենայն ոք որ ծոյլ է յածային ուսումն... էջ 1—151։ Գրուածքիս հեղինակն է Գրիգորի աշակերտ Մատթէոս, պխ = 1391 թուէն։ 2. Թուղթ սուրբ Սարգիսի սիւնեաց եպիսկոպոսի եւ իմաստասիրի պատասխանի թղթոյն Գերմանոսի պատրիարքի Կոստանդինուպօլսի. էջ 155—183։ 3. Պատասխանիք թղթոյն արապիզոնի կամ էջ 184—5 գրուած ընդարձակ խորագրով՝ Մովսէս վարդապետի Եղնկացոյ գրեալ պատասխանի ի արապիզոն առ հատուածեալ Երէցն Գրիգոր. էջ 183—227։ 4. Ասոր իբր յաւելուած "վկայութիւնք վասն ծննդեանն Քի եւ մկրտութեան, եւ ուրիշ զանազան վիճելի խնդիրներու վրայ. էջ 227—267։ 5. Խրատ առ ուղղափառ հաւատացեալ հայոց Առ արիացեալքն չարեաւք եւ ամբարիշտն կամաւք. որում խելագարեալ յանդգնին, եւ պէսպէս եւ ազգի ազգի իրս քարոզեն ի սր խորհուրդ մկրտութեան... եօթը խնդիրներու վրայ վիճաբանութիւն կաթոլիկներու դէմ. էջ 268—302։ 6. Վանական վարդապետի ասացեալ բան հաւատալի. կենսաբուխ որ աւետարանն զեթագէոս զմեր առաքեալն. էջ 302—307։ 7. Այլ բան վանականին վարդանայ գրեալ. Զինչ է ճրագալուցին լուծանելն. էջ 308։ 8. Քրիստոս զեկեղեցական ասորիանս սրպէս եցոյց եւ յորում տեղջ. էջ 308—310։ 9. Միշտ կամիմ գիտակ գալ զձեզ նոր իրաց եղելոց. էջ 310—312։ 10. Եւ զայս ես գիտեմ ի մեր ժամանակս (նոր գրչէ յաւելուած). էջ 312—314։ 11. Լուծմունք գժվարիմաց բանիցն որ աւարնին. էջ 315—333։ 12. Գրիգորի պապուն հռոմայ ասացեալ. աւգնեա ած. Յեսու որ ի գրախտին ուրախութեանն մեղք... էջ 334—345 (նոր ձեռքէ)։ 13. Արդ յադամայ յելանելոյն ի գրախտէն (ժամանակագրութիւն ուրիշ ձեռքէ մը). էջ 345—6։ 14. Պատմութիւն մարիամու մագդղե-

նացուցն. Սբ աղաւիներն քի մարիամ էր ի սահմանացն. էջ 347—356։ 15. Պատմութիւն վանս որդը գտաստին այ. Ցաշխարէն իսպանիոյ այր մի ամն աղքատ... էջ 356—359։ 16. Պատմութիւն վանս ոգորմածութեանն Ա.յ. Ցաշխարհն Հայոց մեծ՚ց այր ամն աղքատ... էջ 359—360 (վերջը կիսատ)։ 17. (կողի վրայ) Օրհնեմք զարդիդ շնորհիւ հոգւոյդ (տաղ)։ Վերջին 14—16 նոր ձեռքէ մը, իսկ 17 բոլորովին նոր գրչէ։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 151. Արդ ես վերջին սպասաւորաց... (Աւետարանի Մեկնութեան յիշատակարանն է՝ հեղինակին կողմէն գրուած եւ նոյն է բոլորովին, Ձեռ. 3, էջ 68ը գրուած յիշատակարանին հետ, ուստի աւելորդ է երկրորդ անգամ մէջ բերել)։

Էջ 152 (ասոր տակ արտագրողէն աւելցուած). Փառք ամենայնիւ երրորդութեանն հօր եւ որդոյ եւ հոգւոյն սրբոյ յաւիտեանս ամէն։ Արդ գրեցաւ նոր գիրքս այս։ որ կոչի քարոզգիրք։ Ի թվին Հայոց. ռկգ. եւ փետրվարի է. օրն երկուշաբթի. աւարտեցաւ։ ի մայրաքաղաքն իլով ընդ հովանեաւ նոր աստծածնին Հայկազանց եկեղեցւոյ ի թագաւորութեան։ Երրորդ Զիկմունտին ի վայելումն։ Տէր օգանէս արքեպս քահանային. որդոյ Պէր բան մուրատին։ Արդ անկեալ ազաչեմ զամենեսեանդ որ հանդիպիք սմա կարդալով կամ յօրինակելով. մի մոռանայք յիշել մեկ հայր մերիս զանպիտան զգրիչս. զգիգոր տամաժիրոքին եւ. զծնողս իմ եւ զայլ ամ արեան մերձաւորսն. եւ ամ զմիշոդ յիշէ իւր միւսանգամ գալստեանն ամէն։ Հայր մեր։ ∝. (այսպէս նշանագիր մը[1]) 1614. գ. եռ. ժժ. գ. յյ. եռ. (վերջինս ծածկագիր է եւ կը կարդացուի Գրիգոր իրբ գ. եռ. = 5000 = ր, ժժ = 20 = ի, գ, յյ = 600 = ո, եռ = 5000 = ր)։

Նոյն էջ. — Թիւն ռ՚ճի. յուլիս ամսոյ ՝ի ծնաւ գրիգորն։ Թիւն ռ՚ճրբ. նոյեմբեր ամսոյ. ՝է օրն ուրբաթ ծնաւ դանիել տէրոյն. Թիւն ռ՚ճիե յունվարի ամսոյ իգ օրն ծնաւ եղեկիայն։ փառք քնի ա բերան որ կարոզ է ի քարանցն որդիս աբրահամու յարուցանել, ծառա եմ ըստեղծողին։

Էջ 153 (այլ գրչէ) Գոհութի՚ եւ պատիւ եւ փառք էութի՚ ինքնագոյի տէրութի՚ յարակայի երրորդականի անձնաւորութի՚ եւ միականի աստուծի՚ հօր եւ որդոյ եւ հոգւոյն սրբոյ ծնօղի եւ ծնեցելոյց եւ բղխօղի ի նոցանէնց էութի՚ համանգամայ՚ց եւ համանգոյիցն եւ համանգոյ ի հանուրց աբարածոյ եւ բնաւից ստեղծուածոյ իմանելեաց եւ զգալեաց նիւթականաց տարբերիչնաց եւ հան նիւթից հրաշքնից սեռից անցելով ամանակաւ եւ միանալով բանին այ ընդ մարդկային բնութիս հուր աստծային ի ձեռն էակցին իւրոյ եւ ի հոգւոյն սրբ. Եհնդ բորբոքմամբ ճառագայթապէս ի սիրաս ամ հաւատացելոց զնոյն սիրոյն վառեալ։ Եւ ամենից նուաստ գալուստս վարդապետն բորբոքեցայ ի սէր աստծային մատնիս այս վարդափթիթ. եւ շնհաւէտ առիթ արտաքուց եւ պատճառ արքայութի՚ ստացայ այս քարոզգիրքս հաւալ արդեանց իմոց սրքան կենդանի եմ վայելեմ եւ յետ իմոց ելանելոյ յաշխարէս յիշատակ որդոյ նախավկային այլ սէմ յիշատակ չունի սէ եղբայրց եւ սէ ազգ բնատանեաց սվ սր հանէ զայ ի դրանէ որդոյ նախավկային պատիժն ընդ յուգայի առցէ եւ երեք ճմբ հայրապետաց նզովից ներքոյ լինի եւ դատաստան ա՚ռ ինձ սեւ երես գան կարդացողքն եւ վայելողքն եւ խնամով պահօղն ամենալ լինին յայ եւ ամ նրց. Նի՚ բա՚յց ժամամբ հայցեմ զի սրք վայելէք ամենայնս գիրքս յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր միվ հայր մեզայիս եւ դուք յիշեալ լինիք ահեղ աստենին քի։ Դարձեալ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր ամենամեղ անարժան գալուստս սր միայն անուամբ կոչիմ վարդապետ բայց արդեամբք մեկուսի հեռացեալ բստ մարգարէին. եւ զհաւն իմ զհանգուցեալ միքայել քանջ հռետորն ահրի որ էր սթոռակալ նոյ էջմիածնայ. եւ միւս հգր ծնօղքն իմ զյոհան. եւ զպետրոս ահրի եպիսկոպոսքն որ էին առաջնորդք սրբ սուրբս նախավկային. եւ համշիրակ մեծարգոյ եղբայրն իմ զմազաքիա՚ վարդապետն որ է տեղեաւ շամբեցի։ Դարձեալ յիշեցէք զմարմնաւոր ծնօղքն իմ. զհանգուցեալ ներսէսն. եւ զմայրն իմ սառէն եւ հօր եղբայրն հանգուցեալ զտէր մարգարէն եւ մարմնաւոր եղբայրքն անանիէն եւ հանգուցեալքն զդաւթն եւ զդուկասն եւ անանիայի որդիքն զտէր մարգարէն եւ զաւետիսն եւ քորքն իմ հանգուցեալ շուշանն եւ եփրոսինէն. եւ զհոգեւոր ծնօղն իմ ջուղայեցի մինասի գուստրն նանայնանն որ պատճառ եղեւ. եւ իւր հաւալ արդեամբքն. յայսմանէ ամ ընդ իւր առեալ տարեաւ ի նր յեմ համբուրելով ի լուսաբուխ նր գերեզմանն. ամ իւրեան վարձն հատուցանէ՚ Ա՚րդ ազաչեմ ազաչեմ սվ հայրք եւ եղբայրք իմ երեսս, անկեալ. որ միով հայր մեզայիս յիշէք զիս. Թվն ռ՚ճիզ. Ամէն հայր մեր որ։

Էջ 346 (օտար գրչէ). Եւ սիմէոն վարդապետս ըստացա զգիրքս ի հաւալ վասոակոց իմ ի թվկնիս հայոց ռ՚ճէ բաւ է։

[1] Նշանագիրս է գուցէ a = իրբ anno բառին համառօտութիւնը։

7.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՌՃԺԶ = 1667։

ԹՈՒՂԹՔ 535։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 19×12×6 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մինչեւ 432ք միասին, ամնուներեւ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 12×3,5 սմ.։ — ԳԻՐ՝ նոտր. թանաք սեւ. վերնագրերը կարմիր, սկզբնատառերը եւ սկզբնատողերը կարմիր, վարդագոյն եւ կապոյտ։ Տող 24–27, իւրաքանչիւր գրքի մէջ հաստատ թիւ մը։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ՝ մարուր. դժբախտաբար մէջերը (մա-

նաւանդ էջ 200-ի կողմերը) խոնաւութենէ վնասուած. տեղ տեղ սեւցած ու փտելով թափած: – ԴՈՒՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 1ա–2բ, 4բ, 151բ, 365ա–367բ, 426բ, 431ա–432բ, 481բ, 495ա–բ, 496բ, 503ա, 513բ–514ա, 526բ–527բ եւ 533ա–535բ. ասոնցմէ ոմանք իբր պահպանակ են, միւսները յետոյ գրուելու համար թողուած: – ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴ եւն չկան: Սկզբնատառերը պարզ երկաթագիր: – ԳՐԻՉ Պետրոս վարդապետ. տէր գրիչը. տեղ նախավկայի վանքը. թուական ՌՃԺԶ = 1667, ՌՃԻԱ = 1672:

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Ցանկ Հայելեւոյ վարուց. էջ 3ա—4ա: 2. Հայելի վարուց (առանց վերնագրի) էջ 5ա – 150ա, բոլորը 71 գլուխ: 3. Առակ մը. Երթայր լծավարն ի վառատակս իւր եւ օձ մի սառեալ էր... էջ 150բ – 151ա: 4. Վարք հարանց. սկսած է սա վերնագրով "խրատք գեղեցկայարմարք որ եւ երանելի հարցն մերոց...", էջ 152ա – 342բ, ընդ ամէնը 21 գլուխ: 5. Նախերգանք քարոզից. էջ 343ա—364բ: 6. Խրատք առակաւոր բանիւ արարեալ վարդապետաց եկեղեցւոյ՝ վասն զանազան գործոց հոգեշահ եւ պիտանիք ամենայն հաւատացելոց. (Առակագիրքը. թուով 132 առակներ). էջ 368ա—426ա: — 7. Ընդարձակեալ ցանկ առակաց. էջ 427ա – 429բ: 8. Ցիշատակարանք, էջ 430ա—բ եւ 431բ: 9. Բանք իմաստասիրականք եւ ածաբանականք համառօտաբար իբր սահմանօրէն արտագրեալք եւ հաւաքեալք աշխատասիրութեամբ լեհացի Սաեփանոսի բանասիրի. էջ 433ա—526ա: 10. Ամենայն պատմառէ նախկին յաւէտ ահեղ յիւր պատմառելին... էջ 528ա – 532բ (վերջը կիսատ):

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 180ա. Զպետրոս մեղաք զառածեալս ժառեմ յիշել յաղօթս:

Էջ 198ա. Լուս առաւել Զպետրոս անուամբ եւ եթէ բանի սպասաւորս:

Էջ 210ա. Դաւեւ իմում անձին ամենամեղ պետրոս ապիկար բանի սպասաւորի: որ ոչ եմ արժան յայսմ կարգի. այլ յաւտամ ուղղն բարեաց ձամի. որ բարեգութ ամ անուանի:

Էջ 364բ. Է այս պատմառ իրրու Ներցուկ վարդապետի. բան յառաջոյ վերջագասիս ի հանգիսիս. ուստի սատաբ բատ վայելման է պետրոսի. զոլ բատ անուան եւ եթէ անհոյծ բանասիրի. գրեցաւ ռՃԺԶ թվին:

Էջ 431բ (նոր գրչէ). յոհաննէս վարդապետս շամբեցի ուէտեան. վանահայրն նր ուխտիս նախավկայի. այն թարգիս առացոյ վարդապետական խաչ պարանոցի ի տէր ներբէս սրգն կաթղիկոսէն. 1848. ամն օգոստի 23ին. միարանք սրբոյ ուխտիս դանիէլ. գաբրիէլ եւ մկրտիչ վարդապետք:

Գ.Լ.Ի.Ս.Ի.Ն.Ի.Ն.Ի.Ն.Ի.Ն (էջ 430ա—430բ). Շնորհիւ եւ ողորմութեամբ ան մերոյ յիսուսի. սկիզբն արարաք գրոյս հարանց վարուցս. եւ աւարտուն արարաք զայս գիրքս ես ղպետրոս վարդապետս զոր ձեռամբ իմով գրեցի եւ զորս գրել տուի այլոց. ի թվին հայոց ռ.ճ.իա. ի նր ուխտս նախավկայիս. առաջնորդութեամբ ան միքայելի ածաբան վարդապետի: ի հայրապետութեան նր էջմիածնս– յակոբայ սրբազան կաթուղիկոսի: ի թագաւորութեան ազգին պարսից որ անուանի զբզբլպաշ. շահ սուլէման վերաձայնի: Արդ՝ ես ղպետրոս եւեթ վարդապետս աղաչեմ զձեզ հարք իմ եւ եղբայրք, որք հանդիպիք ի սմա կարդալով կամ օրինակելով յիշեսջիք աղօթս ձեր զհոգեւոր հայրն իմ զմիքայէլ վարդապետն զի եւ դուք յիշեալ լիջիք ի քէ ամ մերոյ որ է օրհնեալ: արդ՝ յիշեցէք միարանք նր ուխտիս. զյոհան եւ զմարտիրոս վարդապետքն. նա. եւ զորբաանեալ քահանայքն ամ թորոսն, եւ զամ միքայէլն. եւ զամ գրիգորն. ամ մովսէսն, ամ մարտիրոսն. եւ զամ աւետիսն. ամ զազարն. համաչուենչ եղբարքս իմ. մեզ յիշելոցս. եւ ձեզ յիշողացդ. առհասարակ ողորմեսցի քն ամեն մեր: Ամէն եւ զմարմնաւոր ծնօղսն իմ զպազատասարն. եւ զմարճանն. նայ. եւ զեղբայրքն իմ ամեն ատուրն եւ քամայն. եւ ամ արեան մերձաւորսն իմ աղաչեմ զձեզ յիշել միով ամ ողորմեսցի. զի եւ դուք յիշեալ լիջիք ի քնէ ամ: Որքան կենդանի եմ ի մէջ երկրի. վայելումն իմ է. երբ որ մեռանիմ յիշատակ նախավկային է ուր եւ իցէ սայ մի ոք յիշեսցէ զսայ իւրն պահել այլ տարեալ գիցէ ի վանքն նախավկային:

Այն յիշատակարանէն կ'երեւի որ Վարք հարանց, նախերգանք եւ խրատք Պետրոսի գրչէն են. Հայելի վարուց թէեւ նոյն գրչէն կը թուի, բայց գուցէ վարք հարանցի մաս կազմուելով՝ յիշատակել աւելորդ համարուած բլլայ. իսկ լեհացին կարելի է վերջէն աւելցուած է:

S.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

(1658-էն առաջ:)

ԹՈՒՂԹՔ 190, առանց հաշուելու սկիզբէն եւ վերջէն երկ'երկու թերթ մագաղաթեայ պահպանակները՝ մնացորդ երկաթագիր աւետարանի մը: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 18×13,5×4.8 սմ.: – ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն եւ բաւական կանոնաւոր. տառասխալներ բատ բաւականին. ինչ. գոյժ փխ. գուք էջ 76բ. աղաչեաց էջ 81բ. օտիցն — ոտիցն էջ 81բ. արքաւութեան էջ 55բ. գահանայական էջ 82բ: – ԴԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք սեւ. վերնագրերը կարմիր, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր, կապոյտ կամ աղիւսագոյն: Տող 19. – ՆԻԹ՝ բամբակեայ թուղթ. – ԿԱՉՄ՝ կաշեպատ հաստ տախտակէ: – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ: – ԴՈՒՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ

ՀԿԱՅ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ, խորան եւ զարդազիր խիստ քիչ եւ միջակ գործ: — ԳՐԻՉ Յովհաննէս քահանայ, տեղ անծանօթ. Թուական ՌճԸ = 1658 Թուէն քաւական առաջ:

Ժ-ՂԸՎ-Ն-ԻՍ բովանդակութիւնն է. 1. Յաղամա մինչեւ ի Ջրհեղեղն ամք ամսթ. (ժամանակագրական տեղեկութիւններ). էջ 1ա: 2. Արդ զառանելոց ժամանակաց եւ զեղեալութիւն իրացն որ ի նոսա. ի հրաբուն մատեանս գտանելով... (Գուշակութիւն Հայոց, Քրիստոնէից, Ալլազգեաց եւ նեռին ապագայ դարերու մէջ). էջ 2ա—16բ: 3. Մեկնութիւն տէրունական աղօթիցն... Հայր մեր որ յերկինս ես... էջ 16բ—31բ: 4. Սարգսի վարդապետի ասացեալ յորդ. Մեծ են հաւատք, եղբարք, մեծ եւ ահաւոր. էջ 31բ—38ա: 5. Նոյնին Սարգսի վարդապետի ասացեալ. Իսկ զլեզու մարդոյ ոչ ոք կարէ հնազան(գ)ել. էջ 38բ—42ա: 6. Նոյնին Սարգսի վարդապետի ասացեալ. Բարկացօղն ոչ ճանաչէ զած. էջ 42բ—44բ: 7. Նոյնին Սարգիս վարդապետի ասացեալ յորդոր. Լուրն մին այլ զինչ ասէր առ մեղուցեալ. էջ 44բ—47բ: 8. Սբ Հօրն Նեղոսի յաղագս ը. խորհրդոց. առաջինս վս որովամոլութեան. որ մայր է ամ մեղաց. Սկիզբն պատայբերութեան ծաղիկ է. էջ 47բ—50ա: 9. Վասն պռոշնկութեան Սբ Հօրն Նեղոսի. Զգաստութիւն ծնանի զժուժկալութիւն. էջ 5 ա—53ա: 10. Նոյնին սբ Հ(ր)ն Նեղոսի վասն արծաթասիրութեան. Արծաթասիրութիւն է արմատ ամ չարեաց. էջ 53բ – 55ա: 11. Խրատք Հոգէշահք վասն զղջման արտասուաց ասացեալ անանիայի սբ եւ ընդրեալ վրդպի... Ով ածասէր սիրելի եղբայր. էջ 55ա – 70բ: 12. Գրիգորի եռամեծի քաջ հռետէ-որի աշակերտ յոհանու քարոզ վս սրբոյն գրիգորի լուսաւորչին... Ռաքեալն հեթանոսաց եւ քարոզն աշխարհի. էջ 70բ – 85ա: 13. Նոյնին բդ. գրիգորի. քրզ. դձլ. Հարցանելի է թէ վասն էր կոչի լուսաւորիչ. Եւ գիտ(ելի է թէ լ)ուսաւորիչ կոչի գրիգորիս վս բազում պատճառի. էջ 85բ – 94ա: 14. Նոյնին գրիգորի եռամեծի եւ քաջ հռետորի... Քարոզ վս աղօթից ի բանն Ղուկասու. յամ ժամ պարտ է յաղօթս կալ. էջ 94բ—105ա: 15. Գեւորգայ բան ի սիրոյ ի քարոզ. ի բանն որ ասէ աւետարանն. Արթուն կացէք եւ յամ ժամ... էջ 105բ—114ա: 16. Վս սիր- պատուիրանացն այ. Լուարուք զբանն կենաց. էջ 114բ—117ա: 17. Փառք այ ծածկեն զբանս, փառք թագաւորին պատ-են զհրամանս (վս առակի Սողոմանի). էջ 117ա—120ա: 18. Վասն աղօթից որ առնեն. Յամենայն ժամ աւրհնել զած եւ յաղօթս յիշել արժն է. էջ 120ա—124բ: 19. Վասն մկրտութեան քրիստոնէից խրատք. Վասնորոյ պարտ է մեզ համեմատել աւրինակաւ. էջ 125ա—127բ: 20. Խրատք վասն ապաշխարութեան. Եւ արդ եկայք ամ հաւատացեալք այ եւ բարձրեալն... էջ 127բ—130բ: 21. Պատմութիւն Յովասափու թագաւորին եւ բարզամու ճգնաւորին (համառօտ խմբագր.) էջ 131ա—176բ: 22. Ազաւթք որ վգտին բենիկ ասացեալ վս զղջման արտասուաց. Եւ արդ տր իմ Յս քս. էջ 176բ—181ա: 23. Նոյնին սբ վգտի ասացեալ ողբք. Տր ած իմ յս քս. եւ այժմ ամենալի եմ. էջ 181ա—184ա: 24. Յոհանու քահանայի ասացեալ ողբ. Անձն իմ տառապեալ եւ գերեալ ի սատանայէ. էջ 184ա—188ա: 25. Անստուերք լոյս եւ գոյացուցիչ բնութեան լուսոյ. միածին որդի այ յս քս հօր քում արարչակցի. էջ 188ա—190ա: 26. Տրն մեր յս քս յայնժամ գայ ի գալիլեա առ յովանէս ի մկրտել (գլխացաւի եւն կախարդական գիր). էջ 190ա - բ:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 1բ (օտար գրչէ). Եւ տաւրապե(ա)ր եւ թարմատար. Նուաստ գրիչ մինաս այրաբ. զձեզ ազաչեմ աղերսաբար. եւ պղաստիմ աւժարաբար. յիշել ազաւթ զմեզ ի ամ. առ տէր դարիցն խնամոզ հայր. զձերն ընկալցի Նա հաշտարար. եւ մեզ գթայ անխռովարար. ի ձեզ եւ մեզ ամ հաւատարար. Քնի փառք որ զայս մեզ արար. թէ զմեզ ապշէք լինի քեզ (ճար):

Ընդ (օտար գրչէ). 1865. Եւ զիս զվանահայրս նր նախավկայի վանից շարայ զմեսրովբ վրդպաս ամրաւանց յիշել ազաչեմ:

Էջ 31ա բ (բուն գրչէն). Ողորմ եւ ինձ քն թողուլ իմոց պարտապանաց. եւ թող ինձ զպարտս իմ զոյժ անթիւս եւ ողորմաց բազմամանգ ողոյս ովանէս մեզաւոր գրչի եւ կարգացողացդ եւ լսողաց սրայ ամէն. եւ կարգացողացդ եւ լսողացդ հազար ամէն: Ընդ նմին յիշեսջիք զթոմայ քհայս եւ զծնողքս մեր ի թողութիւն մեղաց եւ յիշողացդ եւ յիշելոցս ողորմի քն ած մեր ամէն:

Էջ 37բ—38ա. զմեղաւոր զանարժան գրիչս գովանէս անուամբ միայն քհայս ի նր յաղօթս ձեր. միով ամ ողորմութիւ: յիշման արժանի արէք:

Էջ 42ա. Յիշեա զմեղաւոր գծողս միով ամ ողորմելիս եւ յիշողացդ եւ յիշելոցս ողորմի քն որդին այ յաւուրն ահեղ առեալ ամէն:

Էջ 63բ – 65ա (օտար գրչէ, նօտրագիր, ասորին յուսանց քներբ) Յիշեցէք ի քն եւ ած ողորմի ասացէք. ասացողի զրքիս. բարեպաշտն տանուտէր մկրտչին, եւ ծնողացն ածատուրին, եւ կուլումին եւ սառային, եւ եղբարցն կիրակոսին, զազարին սուքիասին, մարտիրոսին, յուանանին աւետին: եւ կոզա'ցացն մարգրտին: կոզալին. հռոմին, սալամին, եւ ալմասին, եւ յեւպին... եւ որդւոցն նոցին նազարին, սիմոնին, աւետին, ածատուրին գրիգորին, խաչատուրին, արրահամին, սահակին յովսեփին յարութենին խրլզաթին: եւ գատերաց նոցին վարդխաթունին, խանազին, անանին, եզիսին, զիյմաթին, թաւրվանդին նուպարին տիլպարին շուշանին եւ զմրութին եւ սառային եւ գայիանին, եւ ամ ազգականաց նոցին ամէն. այլ եւ իգնատիոսիս յիշատակարանի գրողիս, եւ ծնողաց իմոց, ոյք յիշէք յիշեալ լիջիք յարքայութեն այ, ամէն: Հայր մեր որ: գրեցաւ ի թվին ռճե. ի յիպրահմեկ:

Էջ 70բ. Ով Ամենաբարձր աղօթողք ընկալարուք զսակաւ աշխատութիւնս իմ եւ յիշման արժանի արէք զիս անարժանս եւ զծնողս իմ եւ զամ այրեանս մերոյ մեր եւ որ տուօղն է առատ ողորմութիւն տայցէ ձեզ եւ մեզ հաւասար զիւր երկնից զարքայութիւնն եւ նոր տեսլան առնէ արժանի ամէն։

Էջ 81ա. եւ գծողիս մեղաց թողութիւն հայցեցէք։

Էջ 85ա. Ով Ամենաբարձր ընթերցողք. մեղաց թողութիւն խնդրեցէք անարուեստ գրչիս անուամբ միայն քհիս։

Էջ 105ա. Քն Ամեն կատարէ զինդուածս զօրինակիս բաշխողին. եւ զանարժան գծողիս անուամ միայն քհիս յովանէսի որ այժմ տիվանս ասի։ եւ հայրապատ եղբօր իմոյ թուվայ քհի. եւ ծնողաց մերոց. ողորմի քն Ամեն։ որք հանիպիք այսմն գեղեցիկ ակն երգոցս որ պայծառացուցանէ զկարգացողս եւ զլսողսն։ Յորժամ ընթեռնոյք յիշման արժանի առնէք եւ ողորմանացս թողութիւն խնդրեցէք միով ամէն ողորմեայիւ։ եւ ձեզ եւ մեզ ողորմի քն եւ տեսլան իւր արժանի առնէ. ամէն ռ ամէն։

9.

ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ ԳՐՈՑ

ԺԵ—ԺԶ դար։

ԹՈՒՂԹՔ 409, առանց հաշուելու սկիզբէն եւ վերջէն երկներկու թերթ մագաղաթ՝ երկաթագիր աւետարանի մնացորդ։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 16×12,5×6 սմ.։ — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, կանոնաւոր, միասիւն։ – ԳԻՐ բոլորգիր, համաոտագրութիւնք բազմաթիւ. թանաք սեւ. վերնագրեր, սկզբնատողեր եւն կարմիր. Տող 23—25։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱՆՉՄ՝ կաշեպատ տախտակէ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ շատ մաքուր։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա-3ա, 240բ, 247բ, 266ա–269բ, 272բ, 402բ–409բ։ – ԽՈՐԱՆՔ, լուսանցազարդք սակաւաթիւ, բայց շատ նուրբ եւ գեղեցիկ։ – ԴՐԻՉ Մանուէլ տեղ եւ տէր անծանօթ. թուական ԺԵ–ԺԶ դար։

Ձեռագիրս կը պարունակէ բազմաթիւ իմաստասիրական գրութիւններ, որոնք են. 1. Ցանկ. Այս ինչ է ի բանս Պորփիւրի. էջ 3բ – 7ա։ 2. Նորին Գրիգորի աշակերտի համառաւտ տեսութիւն ի գիրս Պորփիւրի. էջ 7ա – 20բ։ 3. Նորին Գրիգորի լուծումն համառօտ ի տեսութիւնն Դաւթի. էջ 20բ—63ա։ 4. Դաւթի Փիլիսոփայի Առաջք Ե. էջ 63ա—66ա։ 5. Նորին վասն բաժանման. էջ 66ա – 67ա։ 6. Այս ինչ է ի գիրս ստորոգութեանցն (Արիստոտէլի Ստորոգութեանց գլուխներու ցանկն ու ամփոփումն է). էջ 67ա—69ա։ 7. Եռամեծին Յովհաննու Հայոց փիլիսոփայի եւ վարդապետի հաւաքումն համառաւտ վերլուծութեան Ստորոգութեանց Արիստոտէլի, աշխատասիրեալ ի Գրիգորէ աշակերտէ. էջ 69բ – 145ա։ 8. Այս ինչ է ի լուծմունս Պերիարմենիաս գրոցն (ցանկ եւ ամփոփում). էջ 145ա—146բ։ 9. Նորին Յովհաննու Որոտնեցոյ համառաւտ լուծմունք Պերիարմենիաս գրոցն հաւաքեալ ի Գրիգորէ աշակերտէ. էջ 147ա—228ա։ 10. Այս ինչ է ի լուծմունս առաջինութեանց (ցանկ). էջ 228ա—բ։ 11. Նորին Գրիգորի աշակերտի Յովհաննու Մեծի համառաւտ լուծումն Առաջինութեանցն Արիստոտէլի. էջ 228բ – 236բ։ 12. Յաշխարհացն լուծմունք. էջ 236բ – 240ա։ 13. Արիստոտէլի իմաստութեան ծառք. էջ 241ա – 247ա։ 14. Ընդամենն այ. Գիրք ի վերայ բնութեան հանրական եւ մասնական. քահանայի ուսմն աշխատեալ ի շարխան. էջ 248ա—258բ։ 15. Նիւթ եւ նշան շարապի որ ասգտէ լերդի. էջ 258բ – 259ա։ 16. Բուսայիդայ իմաստնոյ քաղուածոյ յաղագս կաղմութեան մարդոյ. էջ 259ա—260ա։ 17. Գալիանոսի. արարած զգլուխն... վասն աչաց, ականջից, քթին եւն. էջ 260ա—265ա։ 18. Պատճառ գրոցն Սահմանաց. էջ 270ա—բ։ 19. Վանական վրդպի հրց. Դաւիթ ի յաթէնս ոպ՞ չոգաւ. էջ 270բ—271բ։ 20. Ամլ պատճառ Սահմանաց գրոց. Մեծն Դաւիթ եւ եղնակ կոզբացի չոգան. էջ 271բ—272ա։ 21. Պատճառ Սահմանաց գրոց. Ամ անպատում եւ անպարագրելի գոլով. էջ 273ա—277բ։ 22. Լուծմունք սահմանաց գրոց. էջ 277բ – 296ա։ 23. Մեկնութիւն բանից Դաւթի փիլիսոփայի որ ի կատարումն Նորին տառի որ վասն Սահմանաց իմաստութեան, ասացեալ ան Ներսէսի կաթուղիկոսի Հայոց, ի խնդրոյ ուսումն ստեփանոսի անուն սիրողի իմաստութեան. յայլ օրինակէ գրեցաւ. Ցեռան Ներսէսի կլայեցւոյ մեկնութիւն արարեալ Ամենայն չար տանջելոյն. Զխնդիր հոգեւորական... էջ 296ա – 304ա։ 24. Ի վարդամ՝ վարդապետէ լուծումն Պորփիւրի. էջ 304ա—317ա։ 25. Լուծմունք Պորփիւրի մեկնչին. էջ 317ա—341բ։ 26. Պատճառ ստորոգու. եւ Ստորոգութեանցն Արիստոտէլի լուծմունք. էջ 341բ—370ա։ 27. Լուծմունք պերիարմենիասին. էջ 370բ—385ա։ 28. Լուծմունք Արիստոտէլի վասն աշխարհաց գրոց. էջ 385բ—397ա։ 29. Համառաւտ վերլուծութիւն պորփիւրի գժուարալուծիցն ի յերկասիրութեան Մեծ հռետորին հայոց Յովհաննու որոտնեցւոյ. էջ 397բ – 401բ։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 2ա. Եւ անարժանս որ ակայ. իմ ամ՞ Ամեն գուն կատարեա՛ եւ զգործս ձեռաց մերոց աջողեա՛ եւ լեր աւգնական ակարիս։

(Էջ 227բ – 228ա, կայ Գրիգորի յիշատակարանը պլբ = 1383 թուէն, զոր հեղինակը խնդրեր է արտագրել. բայց արտագրիչը գժբախտաբար բան մ՚աւելացուցած չէ իր կողմէ։)

Էջ 265ա. Զտաստանեայս ի ծփանս աշխարհաձուփ ալեայց զմանուէլ փծուն գրչակս ազաչեմ յիշել ի անդ. զի թերեւս վիրերնել եղէց յայսմ անբաւութեանց խորոցս ի խազազ նաւահանգիստն. ի քո յն ի անդ մեր որ է ահել յետոս ամէն։

Էջ 265բ (այլ գրչէ). Փառք պատիւ. համագոյ եւ միասնական ձիծուութեան հօր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն նբյ. այժմ եւ առ յապայն եւ անգրաւ միշտ յաւիտեան. ամէն։ Արդ ես տրուպս ձամ Ղազար վիրդպս թարվիզեցի եպս քաղաքին բարիլոնի պարսից երկրին, եւ ազգատանեաց նահանգին, ստացայ զգիրքս, իմովք ընչիւք եւ գոյիւք առ ի քօսանս անձին իմոյ, ցորքան եմ ի մարմնի։

Գլխաւոր յիշատակարան (ժպիրկ ձեռք մը կարած հանած է այն պատուական ձեռագրիս գլխաւոր յիշատակարանը, որմէ կը մնան միայն հետեւեալ տողերը՝ էջ 402ա) ...զիս սատակ թուղթ. եթէ կամիցիք անդ գրեսջիք զձերն. եւ զմերն թողջիք զի ասա կացցէ գրեալ. եւ ի պատահողացդ յիշեցեալ լիցուք ի քն. եւ ձերդ յիշատակ գրեսցի ի գպրութիւն կենաց. եւ յիշեալ լիջիք յողորմութիւն քի ամ մերոյ ահելոյն յաւիտեանս Ամէն. հայր։

10.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

(1616 = 1751։)

ԹՈՒՂԹՔ 221։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 14,5×10,5×3 սմ. բայց հնապէս ձեռագրիս հաստութիւնը պիտի լինէր 6 սմ. այնքան թերթեր հանուած են, որ հիմա նախորդին կէսն է միայն մնացեր։ — ԳԻՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ – ԴԻՐ նօտր. միայն էջ 177–182 բոլորգրով. թանաք սեւ, վերնագրերն ու սկիզբնատառերը կարմիր. տող 20, 22, 25։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ։ – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ սկիզբները բաւական լաւ, մէջերէն գրեթէ կէսը հանուած, վերջերը բաւական աղտոտ։ ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ սկիզբէն երկու թերթ եւ էջ 186ա, 190բ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ եւն գրեթէ չկան։ – ԳՐԻՉ զանազան անձեր, բայց մեծ մասին Դաբրիէլ։ – Թուական անծանօթ. բայց էջ 1ա յիշուած ՌՄ, էջ 176բ յիշուած ՌՄԾԴ թուականներէն կրնանք հետեւցնել թէ ձեռագիրս աւելի հին է քան 1751 թիւը. նաեւ էջ 146բ ընագրին մէջ կը պատմուի թէ Հայոց Ռոմն թուին դրուեցաւ Ազարիայի թուականը. ուստի եւ 1616 թուէն ալ յետոյ գրուած պիտի ըլլայ։ — Տեղ եւ տէր անծանօթ։

Ձեռագիրս՝ որ քանի մը ձեռքերու արգիւնքն է, կը պարունակէ. 1. Ղորին քարոզ ի բանն որ ասէ. Կատակ յեռ մահու հաստատուն է. Սովորութիւն է մարդկան յորժամ մեռանիցի յայլ տեղիս... էջ 3ա—10բ (Քրիստոսի շարշարանաց կտակն է)։ 2. Քարոզ ի Բանն ողորմնի որ ասէ թէ որ ողորմի աղքատին փոխ ապ յայ. Զողորմութիւն աղքատին փոխ ապ անուանէ... էջ 10բ—14բ։ 3. Տն Ղերսէսի Հայոց կթղկսի ասացեալ զհանելուկս ի սբ գրոցս (ընդ ամէնը 166 հանելուկ). էջ 15ա – 25ա։ 4. Համառաւտ գուժարուն եւ լուծուն բառից յաճաշուն գրոց ուսմանէ յեմիայ (= յերեմիայ) մեղրեցւոյ (Ս. Գրքի բոլոր գրքերէն հանուած բառեր՝ գլուխներու համեմատ շարուած) էջ 25բ – 138ա։ 5. Իրր շարունակութիւն նախորդին՝ Մեկնութիւն անուանց յերբ-եցոց լեզուէ ի հայ բառբառ. էջ 138ա –144բ։ 6. Թէ շատ կապեայ չափեա. էջ 144բ. (ասկէ յետոյ բազմաթիւ թերթեր կտրուած հանուած են. հաշուով կտրուած են 37 թուղթ, որովհետեւ կը մնան երեք զոյգ կազմի թել եւ իւրաքանչիւր թերթ բաղկացած է 12 թղթէ. վերջին թերթին 12ու թուղթն ալ միասին կտրուած է)։ 7. Տոմարագիտութիւն. էջ 145ա – 148բ։ 8. Մարդակազմութիւն. Ասաց գալենոսն եւ արիստոտէլ... էջ 148բ—162բ (ասկէ յետոյ հանուած են առաջինէն շատ թերթեր, որոնց թողած պարապութիւնը 1,5 սմ. է)։ 9. Այս կտրուած մասէն մնացած է թերթ մը միայն՝ որ թուի նամակի օրինակ. էջ 163ա—բ։ — 10. Տոմարական աղիւսակներ՝ որոնց մէջ կը ցուցուի թէ "մէկ մասն քանի՞ ակ-նթարթ է, մէկ մասս արեգական քանի՞ ճա կանգուն ընթանայ„ եւն. էջ 164ա—176բ։ 11. Տօմարագիտութիւն. էջ 177ա—187բ։ 12. Հարցմունք բարոյի եւ պատասխանիք Գրիգորի (ակիզբէն երկու թուղթ կտրուած). էջ 188ա—189բ։ 13. Ազեղնաւորն ունի զ սրանքն. էջ 190ա (գարձեալ կտրուած թերթեր՝ 1 սմ. հաստութեամբ)։ 14. Կիսատ գրուածք մը, որուն սկիզբն է. "...զի ե եւ է մէկ ի միս կարօտին զկցիլն յիրեարս. զի ժ տարրոշին քանակ է եւ ոչ ինչ ունելով ընդ մէջ, որով կարող գոյ շարամերձիլ...„ կը խօսի երաժշտութեան, երկրաչափութեան, կրկնակի, զատկի, թուի եւ թուականի վրայ եւն. թուի Ցաղագս Տարեմտէն մաս մը. էջ 191ա – 212բ։ 15. Սկիզբէն պատռած հատուած մը, ուր կը ցուցուի թէ Դաւիթ սր ժամանակ սր սաղմոսն երգեց. "ի ժամանակին որում փախուցեալ էր գ-սիթ արիսաղոմայ որդոյ իւրոյ...„. էջ 213ա—221բ։

ՑԻԾԱՆՑԱԿՈՒԹԻՒՆՔ։ Էջ 1ա. թվին ռմ... տանուտէրն առաւծն է. Ի երեսկն գ. գիր... վ. վերագիրն լ. գեկտեմբեր լ. ծնունդ լուսոյ ՇՀԲթի. գժ լուսին։

Էջ 1ա. Էս եմ որպէս ծառայ ։ան արքեալ եմ մեզք գան...

Էջ 1բ. վերայգիր լ. գիր տարոյ վ. է երբեսկ գ. (երկիցս)։

Էջ 1բ. Եւ սարգիս վարդապետ.

Էջ 145բ. Եւ զգծողս զԳաբրիէլն յիշեալ ի սէր միով հայր մեղայիւ։ Եւ զուք յիշեալ լիջիք ի քէ ամ։

Էջ 176բ. ի թվին ռԺծգին Լրեցաւ այս Լիրս թղթի ժամանակն էր։

Ընտից մէջ առաջին գրչէն է միայն էջ 145բ գրուածը։

11.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՌՀԹ = 1630։

ԹՈՒՂԹՔ արդի վիճակին մէջ 236, բայց սկիզբէն կտրուած են խումբ մը թերթեր, որոնցմէ 21-ին ծայրերը դեռ կը մնան։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 14×9,5×3 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր։ Տող 17։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ. կը մնայ միայն վերջի կողը՝ որուն վրայ նկարուած է զառն Աստուծոյ, շուրջը այս արձանագրութեամբ. AGNVS. INNOCENS. PATRI. IMMOLARI. VOLVISTI. թղթերուն եզերքը ներկուած է կարմիր։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ՝ մասցեալը լաւ եւ մաքուր։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ չկայ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ բիչ եւ միջակ արուեստով։ — ԳՐԻՉ՝ անծանօթ. թուական ՌՀԹ = 1630. տէր Հռոմայեցի Պօղոս. տեղ թերեւս Նոր-Ջուղայ։

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Պատմութիւն հացուն ենաց խաչին. Եւ եղեւ յետ թագաւորելոյն մեր... էջ 1ա—40բ։ 2. Վասն գեւին. Պատմեաց մեզ մեծ վարդապետն յովսէփ որ շինեաց զվանքն... եւ մեր ոչ տեսեալ զնա եկեալ գնացաք. էջ 40բ—42ա։ 3. Անվերնագիր. Յայնժամ լայր որդի առ հայր իւր... յշարկեալ զիշխանն հայոց խաղաղութեամբ եւ գնացին յաշխարհն իւրեանց (Յովհաննու Կոգեռն մեկնութիւն խաւարման արեգական). էջ 42ա—53բ։ 4. Վասն գնալոյն ի սատամպոլ զագիկ թագաւորին. Այսպէս խաւսեցաւ արքայն հայոց զագիկ... եւ եղեւ ի թագաւորելն Ներսէ. խզ. թուական հայոց (կը պատմուի Գագիկի երթն ի Պոլիս, Մարկոս մեսրապոլիտի սատակումը, Գագիկի մահը, Ռուբինեանք եւ Լեւոն Բ). էջ 53բ—74բ։ 5. Մաթէոս վարդապետի զանազան պատասխանիք արաբեալ ընդդէմ տաճկաց անօրինացն. Ածային գիրսն գրեալ է թէ... էջ 74բ—90ա։ 6. Վասն խաչափայտին թէ ուստի էր. Յորժամ ստեղծեաց Ած զԱդամ... էջ 90ա—92ա։ 7. Պատմութիւն մոգուց թագաւորացն եւ վս այրին. Եւ եղեւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ել հրաման յօգոստոս կայսերէ... էջ 93ա—103բ։ 8. Վասն մկրտութեան տղային. Կարմիր ծովն օրինակ էր աւազանին... էջ 103բ—105բ։ 9. Խրատ վասն ատելութեան է. Գրեմք վս ատելութեան. արդ ոչ է պարտ քրիստոնէիցս ատել... էջ 106ա—110ա։ 10. Վասն խոստովանութեան. Գրեմք վս խոստովանութեան որ այ մեզ մեծ բարի պարգեւեալ է... էջ 110բ—115բ։ 11. Վասն աղօթութեան. Աղօթութիւն արարէք աղքատաց եւ կարօտելոց. էջ 115բ—121ա։ 12. Նորին քարոզ վասն աղօթութեան ի բանն եղերուբ գթածք որպէս եւ հայրն ձեր երկն. Զի արարիչն յարարածոց Ած նախախնամող... էջ 121բ—131ա։ 13. Վասն գժոխոց եւ հատուցման արդարոց եւ մեղաւորաց. Եւ արդ յետ այսր անբաւ քաղցր կոչմանս այ... էջ 131ա—142ա։ 14. Վասն արքայութեան եւ անճառ հանգստեան, որ կ= պատրաստեալ արդարոց. Ով քհայք քի ընտրեալք... էջ 142ա—151ա։ 15. Վասն արտասուաց. Արտասուքն որ վս մեղայ լինի, բազում օխտութիւն ունի... էջ 151ա—152ա։ 16. Խրատ քահանայից. Ով քհայք ի պատվիրանս այ կայէք... էջ 152ա—159ա։ 17. Վասն անօրէն յիշողացնատեաց. Ով եղբարք իմ սիրելիք եւ քաջաբեր ժողովուրդք... էջ 159ա—170բ։ 18. Յաղագս հանդերձին քսի. Օգոստոս կայսրն հրամայեցաց... էջ 170բ—178ա։ 19. Հարցումն հրէի միոյ եւ պատասխանի Յոհաննու դամասկացւոյն։ Զածայինս ամ յած վասահանալ պարտ է. էջ 178բ—218բ։ 20. Հարցմունք բարեղի կեսարացւոյն ընդ որբոյն Գրիգորի նիւսացւոյ եղբօրն իւրում. էջ 219ա—236ա։

ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. (Էջ 42ա, սատրին լուսանցքը, այլ գրչէ). Թին. ռՃՁ։

Էջ 50բ (նոյնպէս). Յն որդի յաստ-ծոյ. ողորմեայ յակոբին։

Էջ 74ա (լուսանցքի վրայ. այլ գրչէ. Թվ. ռՃՁ։

Էջ 92ա (բուն գրչէն). Քն ածծ քս նր խաչիւն տուր զորութիւն, եւ յաջողումն ստացողի գրոցս ջուզեցի Պօղոսին. եւ փրկեա զնաերեւելի եւ անեերեւոյթ թշնամոյն. եւ իւր ծնօղացն եւ ածմ յարեան մերձաւորացն. Որ մեծաւ փափագանօք եւ գրել զայս սակաւ բանքս ի վայելումն անձին իւրոյ. եւ յիշատակ հոգոյն. Թվ. ռՀԹ. մայիսի ժ. օր. Ն.ՀԹ։

Էջ 92բ (այլ գրչէ). Եւ յիշեսցէ զանուն նրուն մարիանեայ. Քնի ածծ բարեխաւսութիւն նր խաչիս ողորմեայ գրիգորիս եւ մանաւանդ իմ ծնողացն ամէն։

Էջ 130բ (բուն գրչէն). Ընդաշխոցուբ յամենողրմ եւ մարգասէր անէ. զի ողորմուիե եւ անճառ խրնդուիե արժանի արասցէ քն ածծ զնմ հնացեալս. մանաւանդ զշատացող գրոցս։

Էջ 236ա (լուսանցքի մէջ այլ գրչէ). ճռածէ. (իմա ռՃծէ)։

Էջ 236բ (գրչափոքձեր). Եւ յակոբս գրեցի էս գիրքն բաղրամ արա... խութլի եւն։

12.

ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ Ն. ՇՆՈՐՀԱԼԻՈՅ

ՊԱ = 1352։

ԹՈՒՂԹՔ 239, հաշուելով եւ սկիզբէն եւ վերջէն երկ-երկու թերթ մագաղաթ, անցման շատ մանր երկաթագրով, մնացորդ շատ հին շարականի մը (թուի ժբ դարէն առաջ). թէեւ նշանակուած է թերթ 235, բայց 54, 92, 141 եւ 171 կրկին անգամ կու գան: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 12,5×9×5 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն: – ԳԻՐ՝ մեծ մասամբ բոլորգիր. սկսեալ 174բ նօտր. թանաք սեւ. վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր կամ վարդագոյն. տող 13–20: – ՆԻՒԹ՝ սկիզբը բամբակեայ թուղթ, մէջերը քանի մը թերթ մագաղաթ, սկսեալ էջ 142 հասարակ թուղթ: – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ, լուսանցքները կարմիր ներկուած: – ՀԱՆԳԱՄԱՆԱՔ՝ մեծ մասամբ հնութենէ զեղնած, բայց գոնացուցիչ: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 138ա-բ, 162բ, 170բ–174ա, 197բ–198ա, 217բ, 223բ–224ա, 230բ–233բ: – ԽՈՐԱՆՆԵՐ՝, լուսանցազարդը նուն խիստ քիչ եւ անարուեստ: – Ձեռագիրս տարբեր գրուածներու հաւաքում մ՚է, որոնք յետոյ միասին կազմուած են. առաջին մասն է էջ 3–141, գրուած Նիքոլոս քահանայի ձեռքով, 1352 թուին, ստացող Կարապետ քահանայի համար, Աղբակ գաւառի Խաշնոց գիւղը: Երկրորդ մասն է էջ 142–162 կամ թերեւս նաեւ 163–173, որուն գրիչը նուն անծանօթ է: Երրորդ մասն է էջ 174–204, որուն գրիչն է Ազարիա արեղայ, ստացող Եղիշէ քահանայ, թուական ՌՆԷ = 1618: Նոյնը կը շարունակէ շրջրորդ ձեռք մը Ցակոբ երէց, էջ 204–217, այլանդակ գրութեամբ: Հինգերորդ մասն է էջ 218–223 մաքուր բոլորգիր գրութեամբ, բայց գրիչ նուն անծանօթ: Վեցերորդ եւ վերջին մասն է էջ 224–232 բաւական խառնակ նօտր գրով:

Ձեռագիրս կը պարունակէ.

Ա. Մաս. — 1. Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի ասացեալ գաւանութիւն ի սր երրորդութիւն եւ գաւանութիւն հաւատոյ. ստանաւոր. խոստովանիմ ած զՀայր. էջ 3ա սկսած, բայց թողած եւ յետոյ դարձեալ սկսած էջ 4ա—44ա։ 2. Յ՝ որդի. էջ 44բ—141ա։ 3. Գլխաւոր յիշատակաբան. էջ 141ա—141 bis բ։

Բ. Մաս. — 4. Խրատ ազգայոց զոր ասացեալ է տն Ներսեսի. Ա.յբն առաջին գքեզ ազգայ. էջ 142ա—147ա։ 5. Ա.յբն անսկիզբն ասէ ած. էջ 147ա—153ա։ 6. Ա. այ գքեզ մերձակայ խրատէ լինել թէ հաւատայ. էջ 153ա—162ա։ 7. Ա.յբն այ է աւրինակ. ուսուցանէ գքեզ համարձակ... որուն վերջն է՝ եւ ասասցես որ ողորմի ինձ առաքել վարդապետի. էջ 163ա—167բ։ 8. Երգ պաշտամանն գիշերոյ. Հայր անսկիզբն եւ գթածական. էջ 167բ–170ա։

Գ. Մաս. — 9. Եւագրեա միայնակեցի աղերս առ Հրեշտակս եւ Հրեշտակապետս. Ընկանիմ առաջի ամ դասակցութեանց. էջ 174բ—175բ։ 10. Աղաւթք աղաչանաց յամենասր կոյս ածածինն. Մեսրովպայ վարդապետ ասացեալ. Ամենայոր կոյս մարիամ ածածին. էջ 175բ—176բ։ 11. Աղօթք յորժամ յորոգայթ անկանի ոք. ասացեալ է սրբոյն Գրիգորի Հայոց սր լուսաւորչին. Ահնեալ է անբաւ մարդասիրութիւնդ քս տր իմ. էջ 176բ—177բ։ 12. Աղաւթք մովսէսի քերթողի. Աղաչեմ գքեզ տր թող ինձ զմեղս իմ. էջ 177բ—179ա։ 13. Սրբոյն Գրիգորի Նարեկացոյ... Ած ողորմած բազմագութ հզօր ահաւոր. էջ 179ա—181ա։ 14. Աղաւթք եփրեմի մաղթախուռք ընդ այ. Ած գթութեամբ քս աղաչեմ գքեզ. էջ 181ա—184ա։ 15. Աղաւթք սրկ.ի վարդապետ. ասացեալ ի դէմս մանկանց. Աստ յամ տուրս բարեաց. էջ 184ա—185բ։ 16. Աղօթք Նորին յորդի. Ի լուսոյ ճշմարտէ համագոյակ լոյս... էջ 185բ—187ա։ 17. Աղաւթք մեսրովբայ վրդապտի... Հոգի սր տ՚ Հոգի քի տն մերոյ. էջ 187ա—188ա։ 18. Նորին ասացեալ աղօթք զ ժամ. Թագաւոր հզաւր ապաւէն. էջ 188ա—189բ։ 19. Նորին ասացեալ թ ժամ. Ած բարերար եւ բազմագութ. էջ 189բ—192ա։ 20. Պարկաւ. վրդ. ասացեալ բանք մաղթանաց առ սր կոյսն մարիամ. Ծնունդ երկրածին եւ ծնաւղ զամ ծնաւղի. էջ 192բ—199ա։ 21. Նորին ասացեալ առ Հայր. Հայր ան մերոյ յի քի սր զամ գոյացուցեր. էջ 199ա—202ա։ 22. Նորին յորդի. Որդի եւ բան հաւր ած ճշմարիտ. էջ 202ա—204բ։

Դ. Մաս. — 23. Տր մի սրամտութեամբ քով Ղեղիմաներ զիս եւ մի բարկ... էջ 204բ—211բ։ 24. Ամենայկալ ամենայիշեամ ած ամենէ. սր յամենեցուն անհաս եւ բովանդակեալ. էջ 211բ–214ա։ 25. Երեքանձեայ տրութիւն միով բնութեամբ եւ էութեամբ անքնին. էջ 214ա—215ա։ 26. Ընկալ քաղցրութեամբ տր ած հզաւր. էջ 215ա–217ա։

Ե. Մաս. — 27. Ամենակալ ամենախնամ ած յամի ամենէ սր յամի ես եւ ամենեցուն անհաս. էջ 218ա–221բ (նոյն ընդ թիւ 24)։ 28. Երեքանձնեա տրութիւն (նոյն ընդ թիւ 25). էջ 221բ—223ա։

Զ. Մաս. — 29. Հաւատով խոստովանիմ. սկիզբը գրուած Ներսէս Շնորհալւոյ խրատ. էջ 224բ–230ա։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 44ա.

Ընկերակս գրող սորայ.
զի ես գրեցի զերգս սր ի սմայ.
Ա.նուամբ կոչիմ սուտ քահանայ։
Եւ եմ գործովքս սատանայ։
Ա.բրինաղանց եմ զեզ զեւայ.
Լարծաթասէր եմ զեզ զուգայ։
Զպատ-իրանս յոյժ մոռացայ.

եւ ի բարեացն իմ զրկեցայ։
Զձեզ ապաչեմ ով որ կարդայ.
զանձն արժանս յիշէ ի սմայ։

Էջ 117բ. Ով եղբայր ի յայսմ էջս. ե. թուղթ թղի. մի այն զի արարչական շարականն էր յամէն շարակնոց կայ եւ թուղթքս սակաւ էր։ եւ ահ ու փախս ի հետ որ յամէն պահ մեռանէաք. գու մի մեղադրեր թէ պակաս է. լուր ջանք դիր որ զայդ կարդաս եւ լուսաւորիս։

Էջ 141ա. յիշատակարան մեղապարտ գրողի։

Կենդանատու տէր ամրծ,
ստեղծող բոլոր արարածոց։
Ի քէն հայցեմ արտասուելով,
եւ պաղատիմ զայս ասելով։
Բամեալքս ի քէն նորոգելով.
աղերս հայցեմ պաղատելով։
Ազաչեմք ըզքեզ լալով։
Նայեայ եւ յիս տէր իմ գթով։
Կենցայ զմեռեալս մեզոք հոգով։
եւ նորոգեա բանիւ լուսով։
Ոչ եմ մաքուր եւ ոչ գործով,
այլ եմ լցեալ պիղծ խորհրդով։
Արբեայ զիս տէր քոյ ոչ հոգովդ.
մաքրեայ զխաւար մեզացս լուսով։
Ինձ գժուոց գուռն է բացեալ։
ողորմութեան գուռն ինձ փակեալ։
Էս եմ բազում չարիւք լցեալ։
ողորմութեան յոյսն է հատեալ։
Երբեց անուանս եմ յիս առեալ։
եւ ի գործոցս ունայնացեալ։
Բարուանոյգ եմ նմանեալ։
եւ բանաւոր կուին եմ հետեւեալ։
Գոչեմ լալով առ իմ ընդալ։
ըզպաղատանս յանձնէ թաղծեալ։
Առ կուսին յերես անչեալ։
ըզտիրամայրն յաղերս ածեալ։
Ազաչանաք առաքելոց։
եւ ոչ եմ մաքուր հոգոցն։
Յիս նայեայ հայր արդարոց։
Ընդեայ ըզգիրն իմ չար գործոց։
Սարսափեցաւ սակերքս յոտոց։
բացաւ ինձ գուռն գժոխոց։
Փառք անեղին արարածոց։
ապ ինձ հանգիստ ընդ յարդարոցն։
Զձեզ ապաչեմ որդիք մարդկան։
սիրող բանիս աստուծական։
Յորժամ կարդայք զրանս ողբական։
Նր ներեսէսի գրաւորական։
Յիշէք ըզսերն արքայութենն։
սիրտ ձեր ողբայ աչերդ լան։
Զկարապետս նր քահանայն
Յիշէք յաղաւթս ձեր արժան։
ստացաւ ըզսայ մեծ փափաքման։
անձինն իւրոյ վայելչական։
Եւ յիշատակ իւրոյ անուանն
Զծնող սորայ զնր քահանայն
Թումայ անուն զմայրն անենման։
Ասնէք զսոսայ յիշման արժան
ի յաղօթելոյն ձեր արժան։
Եւ զկիրակոս անձն անարժան
որ գրանս գրեցի ազօթական
Ասնել զմեզ յիշման արժան
յաղօթելոյն ժամուն զզջման։
Ով մեզ ասնէ յիշման արժան։
իւր շատ յանցանքն թեթեւանան
ի միւս անգամ նր գալչատեանն
բազմի յերկնից արքայութենն։
Երգել ըզփառս միշտ յաւիտեան.
գրեցաւ սայ ի յաղբակոյ գաւառիս
ի գեւղ անուն յայս խաչնոցիս
ընդ հովանեաւ նր մաքիանիս։
ի յուրթ հարիւր եւ մի թվականիս
ի դառն եւ չար ժամանակիս։
ի զրանալ այլայսեռ ազգիս։
ի փախչատեան ժամանակիս
գրեցաւ ձեռամբ մեղապարտիս.
եւ ի ձմերան ժամանակիս։
մի մեղադրէք ինձ գրողիս։
վնրն խաչոր եւ սխալ գրիս։
զի գողութիւն ախն ի սրտիս։
գրեցի անժամ զբան ներսէսիս։
զի ահն եւ գողն պատէր զիս։
ձեռքս գողայր ի վեր թղթիս։

Էջ 204բ. Ընարժան. ապարիայ աբեղէս գրեցի ազաւթքս. յեզիշա քահնին համար թոզուի արէք սխալանացս եւ խաչոր գրոյս. -ի. ռ. կ. է. էր.

Էջ 205բ. Եւ անարժան ակոր Երէցս գրեցի։

Յիշենք վերջապէս թէ ձեռագրիս առաջին մասին մէջ գրուած մագաղաթեայ թերթերը (թղ. 129—133, 136, 137, 139—141 bis) կրկնագիր են. տակի գրութիւնն է շատ մանր անցման երկաթագիր՝ պահպանակներուն նման գրութեամբ. ամէնէն աւելի յայտնի կերեւայ էջ 133բ սոսրին լուսանցքին վրայ, բայց անկարելի եղաւ ինձ կարդալ։

13.

ՀԱՒԱՔՈՒՄՆ ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆՑ

?

ԹՈՒՂԹՔ 167։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 12×9×3 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն։ – ԳԻՐ նստր. թանապ՝ սեւ, վերնագրերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող՝ 13։ – ՆԻՒԹ՝ ընտիր եւ ողորկ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ։ – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ շատ մաքուր։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա–4բ, 165ա–167բ։ – ԼՐՈՒՄՆՑԱԶԱՐԴ՝ եւն չկայ. բացի էջ 5ա դրուած ուրուագծէն։ – ԳԻՐՔ՝ եւն անծանօթ։

Ձեռագիրս կը պարունակէ զանազան գրքերէ եւ զանազան հեղինակներէ կոչումներ, առանց կանոնաւոր դասաւորութեան խառն կերպով շարուած իրարու ետեւէ. ընդարձակ խորագիրն է "Յառաջաբանութիւն եւ հաւաքումն սրբոց առաքինութեանց, որ է քաղուած սահմանեալ սրբոց հայրապետաց, ի հին եւ ի նոր կտակարանաց, վասն շահի եւ օգտութեան հաւատացելոց ի քս. (էջ 5ա)։ Այնուհետեւ կու գան հատուածները այսպիսի սկզբնաւորութեամբ. "Բեռնարտոս ասէ... Գրիգոր ասէ„ եւն, էջ 5ա—88ա։ 2. Վասն սուրբ խորհրդոյն (նոյն ոճով). էջ 88ա—91ա։ 3. Վասն խաղալոյն. էջ 91բ—93ա։ 4. Վասն որկրամոլութեան. էջ 93ա—102ա։ 5. Վասն պահոց պնդութեան. էջ 102ա—118ա։ 6. Վասն հաղորդութեան. էջ 118ա—138բ։ 7. Առանց վերնագրի սկսած է Ղուրանի համառօտութիւնը, ամփոփելով գրեթէ իւրաքանչիւր գլխու պարունակութիւնը. այսպէս "Ղուրանի առաջին սուրէն կու ասէ թէ գրախան...„. էջ 139ա—164բ։

Ցիշատակութիւն եւն չկան բնաւ։

14.

ԲԱՌԱՐԱՆ

ՌՃԻԷ = 1678։

ԹՈՒՂԹՔ 376։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 10×7×5 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ. վերնագրերն ու սկզբնատառերը կարմիր, երբեմն լեղակագոյն։ Տող 13։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱՀՔ՝ կաշեպատ տախտակէ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆԴ՝ զոնացուցիչ։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա–2բ. 349ա–350ա, 375ա–376բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱՔԱՐԴ եւն չկան։ — ԳՐԻՉ՝ Յովհաննէս արեղայ շամբեցի. տէր՝ գրիչը. տեղ՝ Եատիկ անապատ եւ Ամտապատու Ս. Ստեփաննոսի վանքը. թուական Ռճիէ — 1678։ Ձեռագրիս հետ միասին կազմուած է ուրիշ փոքրիկ ձեռագիր բառարան մը, որ կը բռնէ էջ 351–374, եւ որուն գրիչն է Մովսէս արեղայ, թուական ՌճիԺ — 1675. ուրեմն երեք տարի աւելի հին քան նախորդը։

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Հանգէս բառնատեղծաց. փաղանուանաբար (հոմանիշներու բառացուցակ. էջ 3ա—25բ։ 2. Թարգմանութիւն պարսից բառից ի վրդան գրոց. էջ 26ա—27բ։ 3. Արգ թուեն եբրայեցիքն զգիրս այսպէս. (Ս. Գրքի մասերուն եբրայական անունները). էջ 27բ—30բ։ 4. Այս բառք յեռահիւսական բաղաձայն հոմանուանց բակձայնեալք (եբրայական գրերու անուններն ու մեկնութիւնը). էջ 30բ—31բ։ 5. Անուանք իգ մարգարէիցն. էջ 31բ—32ա։ 6. Յատուկ բժ մարգարէիցն. էջ 32ա։ 7. Բառարան. էջ 32ա—348բ։ 8. Այլ բառք գալիանոսի բժշկին. էջ 351ա—364բ։ 9. Թարգմանութիւն դեղոց զոր ընտրեալ են իմաստուէքն. եւ կարգեալ ի այլ լեզուաց ի մերս. էջ 364բ—371բ։ 10. Այս է անուն ձայնէրի. Ճեշտ, պարոյկ... էջ 371բ։ 11. Այս են լեզուք հր ազգաց. էջ 372ա—374ա։ 12. Պատիւք գրոց թէ ոպ են կարգեալ (քանի մը նշանագրերու բացատրութիւնը). էջ 374ա—բ։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ· Էջ 2ա (այլ գրչէ)· ...ՅՍ ծառայ էզակեալ շատ բարեվ բարի հասցէ իմ աչաց·

Էջ 32բ· Աւգնեա՛ հոգի նր. եւ հասոյ զսկսեալս աւարտ։

Էջ 33ա· Ցիշատակ է բառգիրքս շամբեցի տիրացու օվանէսին լուսոյոգի մարգարա վարդապետին առեցի· օվ ընդերջող երեսս անկեալ ազաչեմ լիակատար բանեվ ողորմի ասէք մարգարա վարդեպի յոգուն ՅՍ՝ իրան մեզացն ազատէ։

Էջ 307ա· ՈՀ զի ոստեաւ յինէն կաթ մի քրբատանց· վն այն· Ե· շարն կրկին ծրեցի միեւս կողմն։

Էջ 350բ· Ցիշատակ է բառգիրքս շամբեցի յովանէս արեզային· 'ի վայելումն անձին իւրոյ· սա սկսեալ եղեւ ի յանապատն· շատիկ· աւարտ եղեւ 'ի վանքն ասատապատու ընդ հովանեաւ նրյն ստեփաննոսի թվին ռ· ճ· ի· եւ է· աւարտ եղեւ ես ձեռամբ իմով գրեցի· բայց քանի մի տեսրիցն, որ այլ ոք ծրեաց· ի հայրապետութե՛ն· հանուրց Տեառն յակոբ· կաթողիկոսի։ (թուի նոյն բանը էջ 349բ, որ յետոյ· ջնջուած է)։

Էջ 373ա· Մեղաւոր Մովսէս յաբեղայս գրեցի· թվ· ռճիդ։

15.

ՄԱՇՏՈՑ

?

ԹՈՒՂԹՔ 266։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 12×8×6 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք սեւ, վերնագրերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 15։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱՀՔ՝ կաշեպատ փայտ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆԴ՝ կազմը կտրուած, թերթերը հին եւ աղտոտ, վերջերը նաեւ մասամբ սեւցած։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ չկայ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱՔԱՐԴ՝ չկայ. խորան երկու հատ, շատ անարուեստ։ — ԳՐԻՉ՝ եւն անծանօթ։ — Ձեռա-

գիրը Մաշտոց վրդ. Փափազեան Նորերս բերաւ Սալմաստի Սաւրա գիւղէն, ուր սեպհականութիւնն էր գիւղի աւագ քահանայ Տէր Յովհաննէս Տէր Յակոբեանի. այսպէս նաեւ յաջորդ 16, 17, 18 եւ 19 թիւ ձեռագրերը

Ձեռագիրս է փոքր Մ–ՂՈՑ, որ տեղ տեղ նորոգուած ու նորէն գրուած է. սկիզբէն Հրաժարիմք, Մեղայ Ամենասուրբ, վերջէն իւղաբերից եւ բժշկութեան աւետարաններ։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. Երբեմն լուսանցքներու վրայ գրուած են պաշտամանց գլուխներ խօսքեր, շատ տգեղ գրութեամբ, իբր գրչափորձ։ Միւս յիշատակութիւններն են՝ միայն

Էջ 81բ. Ո՞վ եղբայր թէ կամիս նայ գանձ աստայ եւ զեզկելիս յիշեա։

Էջ 178ա. Եւ զգրոցքն կրգայ եւ զանպիտան գծոցս յիշեա եւ ձեռ ողորմի ստացողին եւ գրողին ասայ։

16.

ԺԱՄԱԳԻՐՔ

?

ԹՈՒՂԹՔ 175։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 12×9×3 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն։ – ԳԻՐ՝ բոլորգիր թանաք սեւ. սկզբնատողերն. սկզբնատառերն ու վերնագրերը կարմիր, տող՝ 14։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ, սկիզբը դրուած է թերթ մը դատարկ մագաղաթ՝ իբր պահպանակ։ – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ գրուածքը մաքուր պահուած, բայց գիրքը կազմուած եղած, սկիզբէն եւ մէջերէն թերթեր ինկած։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 33բ. 60բ. 162ա–163ա եւ 175բ. վերջինիս վրայ նախապէս եղեր է յիշատակարան, զոր ջրով սրբելով, ամբողջ երեսը սեւցուցած են։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ, գլխագարդք եւ մի քանի ամբողջ պատկերներ բաւական նուրբ եւ գեղեցիկ են։ – ԴՐԻՉ են անծանօթ, որովհետեւ կայ միայն յետին յիշատակարան մը ՌՄԻԳ = 1774 թուէն։ – Ձեռագիրս եկած է Սաւրա գիւղէն (տես վերը. թիւ 15)։

Ձեռագիրս է Ժ–ՄԱՏԻՐՔ. բայց էջ 32բ – 93բ գրիչը ներմուծեր է ամբողջ պատարագամատոյցը, որմէ յետոյ կը շարունակէ. 1. Ամէն աղաւթք որ ասի նախ քան զճաշակել խորհրդոյն... Մարմին քո անարատական. էջ 94ա – 95ա. 2. Յետոյ Ներսեսի Լամբրոնացոյ խրատք եւ սահման վերոյգրեալ գործոյս. Քանզի բազում ինչ եցոյց... էջ 95բ – 100ա։ 3. Եռամեծի եւ քաջ վարդի Մխիթարայ գուշի խստակրօն ճգնաւորի եւ բան է բուն հեռատեսի ասացեալ զաղաւթս ի ժամ որ պատարագին. Տր ած իմ յս քս բան հաւր. էջ 100բ – 102բ։ 4. Կարգաւորութիւն հասարակաց Աղօթից երեկոյի ժամուն. էջ 112բ 127ա. 5. Խաղաղական ժամուն. էջ 127ա – 135ա։ 6. Հանգստեան ժամուն. էջ 135ա – 142բ։ 7. Հաւատով խոստովանիմ, հանդերձ նախագրութեամբ. էջ 142բ – 155ա։ 8. Ամենակալ ամենախնամ ած յամի ահլ. որ յամի ես. էջ 155ա – 159բ։ 9. Երեքանձնեա գրութիւն միով բնութեամբ եւ էութեամբ. էջ 159բ – 161բ։ 10. Մեղայ ամենասք. էջ 163բ – 167բ։ 11. (կիսատ) Սուրբ ած եւն. էջ 168ա 169բ։ 12. Աշխարհ ամենայն. էջ 170ա – 172բ։ 13. Առաւօտ լուսոյ. էջ 172բ – 175ա։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ չկան. միակ լուսանցագրութիւնն է՝ ամէնէն վերջ եւ օտար գրչէ՝

Էջ 175ա. հոբելեան թ–ին իգ իգ ընդ նմին որ ինի ամիգ թ–ին (= 1774)։

17.

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ

ՊՂ = 1441։

ԹՈՒՂԹՔ 317, առանց հաշուելու սկիզբէն երկու եւ վերջէն մէկ թերթ՝ հին մագաղաթեայ աւետարանի մնացորդ՝ մինչեւ – մեսրոպեան երկաթագրով։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 13×9×6 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ – ԳԻՐ՝ անցման մանր բոլորգիր, իսկ էջ 296ա – 301բ զուտ բոլորգիր. թանաք սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր, տող 25։ – ՆԻՒԹ՝ բամբակեայ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ։ – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ գործածութեամբ բաւական հինցած, բայց գրութիւնը անվնաս է։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 317բ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ մի քանի հատ միայն եւ մէկ խորան աննշան արուեստով. կան շատ հասարակ զարդեր։ – ԳՐԻՉ Դաւիթ. կազմող՝ Նոիա արեղայ, ստացող գրիչը. թուական ՊՂ = 1441. տեղ անծանօթ։ – Ձեռագիրս բերուած է Սաւրայէն (տես վերը թիւ 15)։

Կը պարունակէ. 1. Նաղաշի տաղէն մաս մը. էր գասիս երբ յետոյ փոշիման եւ լայ գու լինիս էջ 1ա։ 2. Ցօմարական գրութիւն մը եւ գիր փոքացուի (այլ գրչէ) էջ 2ա։ 3. Ցանկ. էջ 3ա – 4բ։ 4. Գրիգորի եռամեծի քարոզ ի բանն ուէբուենական որ ասէ։ Յաղաւթս կոյցես. էջ 5ա – 6ա։ 5. Սոցանէ մեծութիւն եւ փառք աշխարհիս... (որուն կէսը գրուած է էջ 1ա. յետին եւ ոգէս

ձեռքէ. տաղ Մկրտիչ Նաղաշի). էջ 6բ։ 6. Բուն քարոզգիրքը. էջ 7ա—316բ։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 1բ. Գիրքս Կիրակոս վարդապետին է գրեցաւ ի ձեռն յայլ յազգաց. ես ուրախս գնեցի գիրքս եւ յետու ի ձեռս վրդպին յիշատակ ինձ եւ ծնաւղաց իմոց հաւրն իմոյ միրաքին. եւ մաւրն իմ. շարքաթին. որք աւաքին ի սմանէ. յիշեցէք զմեզ եւ ՅԱԾ ազորմի ասէք. յիշոզացդ եւ մեզ ազորմեցի քն ՅԱԾՆ մեր. եւ տացէ երկնից արքայս թին ամէն։

էջ 1բ. ՅԱԾ ազորմի էսուբ գրողին հոգուն որ էս գիրս գրել այ բարի խիստ պատվով եայ։

էջ 2բ. յիշատակ է քարոզգիրքս ալահվերտաւ որդու ՅՇ ակորին իւր որդի գէորգին ով որ ՝ՀարՏայ թոզ մէկ բերան ազորմի տայ ամէն։

էջ 2բ. ի վայելումն ՅՇ յակոբի որդի մհաՅի գէորգին երթալ երէմ (Երուսաղէմ) քաղաքն ռմկէ ին։

էջ 4բ. Քարոզգիրք պատկանի Յովհաննէս Ալագ քհյ. տէր Յակոբեանցիս. ի 1886 թիւ։

էջ 317բ. յիշատակ է այս քարոզգիրքս գէորգին։

Ալյս բոլորը առանձին առանձին ձեռքերէ են։

Գլխաւոր յիշատակարան. էջ 316բ—317ա. փառք ամենանոր երրպ. ՆՆ հօր եւ որդոյ եւ ՆՐ հգՆն. այժմ եւ անպրաւ յաւիտենից ամէն. Գրեցաւ գիրքս այս ձեռամբ բազմամեզ անարհնաս գրչի գաւթի թվ ՊՂ. ի փառս քՆ ՅՇ մերոյ։ Ամէն ազաչեմ զհանգիստոզոզ յիշել ի բարի մասին զանարժան ծրոզս զգաւիթ հանգերձ ծնօղիւք եւ ՅԱԾ արեան մերձաւորաւք։ եւ թոզուՆ մեղաց հայցել ի քՆ ՅՇ մերոյ. եւ քն որ առատն է ի տուրս բարեաց. մեզ եւ ձեզ առհասարակ ազորմեցի։ ամէն։ Զկապող գրոցս զեղիս կուսակրաւն արեզայս եւ զեզբայրն իմ զզապոր ՆՐ եւ ընդրեալ քաւորն եւ յիշողքք ծնաւղս մեր եւ ՅԱԾ արեան մերձաւորքս եւ որք յիշէն ինքն յիշեալ էցի քՆ ՅՇ մերոյ որ է ՅՀՂ յան ամէն։

18.

ՏԱՂԱՐԱՆ

?

ԹՈՒՂԹՔ 87։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 18,5×14×3 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն, խազերով։ — ԳԻՐ՝ նոտր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատառերն ու սկզբնատողերը կարմիր. վարդագոյն եւ լեղակագոյնտող՝ 24։ — ՆԻՒԹ՝ հաստ. բայց ողորկ մագաղաթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ մաքուր, բայց կազմհանն եղած, վերջէն՝ թուի նաեւ սկիզբէն թերթեր պակաս։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ չկայ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ եւն նուրբ եւ մաքուր գծուած, բայց միայն ուրուագծով, առանց ներկի։ — ԴՐԻՉ եւն անծանօթ։ — Ձեռագիրս ընծուած է Սաւրայէն (տես վերը թ. 15)։

Ձեռագիրս կը պարունակէ Ջարթիք, Ալելուք, թագաւորք սրբոց մարտիրոսաց եւ այլ երգեր առաւօտեան ժամերգութեան, որմէ յետոյ կարգաւ կու գան ամէն սրբոց տօներու տաղերը։

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 3ա. Ով երգող եղբայր զմեզաւորս այլ յիշեա։

էջ 6բ (բուն գրչէն). Ով քաղցր երգողք երգոյս. յորժամ երգէք մեծի տօնիս. Զմոլորեալս եւ զընծղեցեալսն իմ միով ազորմի յիշել ազաչեմ։

էջ 6բ. (այլ գրչէ). ի գրոց Յովհաննէս Ալագ քահանայի Տէր Յակովբեանց, ի 1885 թիւ. 5ն հոգմ՝ի. Սալմաստ գաւառ. տավրա գիւղ։

էջ 8ա. ի վայելումն դանուղ որդի.

էջ 15բ. տիրացու տահակ։

էջ 22բ. զտառապեալս յիշեա (այսպիսի կարճ յիշատակութիւններ կան եւ էջ 12ա, 15բ, 21ա, 27ա եւն)։

էջ 28բ. ՈՒՆ ՈՒՆ մագաղաթիս անմեղագիր լերուք։

էջ 38ա. Ծերենց գրիգոր. Ծերենց վարպետին Ասա թէ ձայն ունիս գու յոճին հանց որ ժողովքդ հաւանին. ապա թէ հշմուտ չես գու ոչին, նա՝ մի ձչգաթիր անհատ տեղին։

էջ 45ա (այլ գրչէ). շահպղ մուրատ։

էջ 54ա (այլ գրչէ). փաշօն գէորգ աւէտ. մուրատ պատալ շահպազ.

էջ 57ա (այլ գրչէ). յակոբ գպիրս ՅՇ գէորգեան.

էջ 59բ. գրծոզի սորայ ազորմեայ ՅՇ. եւ վարձս բարի պարգեւեա ազաչեմ։

էջ 63ա (ծածկագրով) Զաքարիա եպիսկոպոս. ամկգ։

էջ 66բ. ՅՇ յն քն հրաշալի յարութիզ ազորմեա ինձ եւ իմ ծնողացն։

էջ 80բ (այլ գրչէ). Ալս գեղեցիկ յրգրնիս (= երգարանիս) քեզ երանի որ հանգիպիս վարդապրթիթի բուրաստանին յայնժամ յիշեա գու զեզկելիս զիսաշատուր յարեզայիս. եւ գու եւս յիշեալ լինիս յաւուր մեծի որ ակն ունիս. գրեցաւ գիրս գովեստից։ ամկգ ատց։ 2. (այլ գրչէ) յիշեա եւ զիս զդաքարիա գրիչս զնուիրակս սրբոյ գահին էջմիածնի։ որ ՝ի անգամ եկի յայս երկիրս. ՝ի ամ՝ծգ եւ ի ամկգ։ Ամ՝ շէն պահեցէ զազգս զայս։ 3. (այլ գրչէ) Որք հանգիպիք երփարանիս ծաղկափթիթ բուրաստանիս պարտիս եւ գու տալ զոզորմիս յաւուր մեծին որ ակն ունիս առաջի տուն յիշեալ լիցիս անգ յիշեցցես սեւաւորիս մեղապարտ գրիչ պետրոսանիս ամ՝ն։

էջ 84ա (բուն գրչէն). Կոզկոզագին ձայնիւ ասա վայ տուր մեզաւորիս որ չունիմ պատասխանի։

19.

ՄԱՅՐ ՄԱՇՏՈՑ

?

ԹՈՒՂԹՔ 316. առանց հաշուելու սկիզբէն թերթ մը մագաղաթ, անցման երկաթագրով, որ թուի հին մաշտոցի մը մնացորդ: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 19×12×7 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 14×4 սմ.: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր, թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը աղիւսագոյն եւ ծիթագոյն: Տող՝ 25: — ՆԻՒԹ՝ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ: — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ կազմը կտրտուած, թերթերը հինցած, ոմանք թափած, բայց գրութիւնը անաղարտ: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա, 2բ, 306բ, 307ա: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ եւն շատ անարուեստ: — ԳՐԻՉ եւն անծանօթ. բայց ձեռագրիս աղբիւրն է Ստեփաննոս վարդապետի արտագրութիւնը, որու գրած յիշատակարանը (Հայոց յիսք թուէն) կայ ձեռագրիս վերջը: — Բերուած է Սալմաստի Սաւրա գիւղէն (տես վերը թիւ 15):

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Ցանկ, էջ 1բ - 2ա: 2. Բուն Մաշտոցը (շունի եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն, կաթողիկոսի օծում, միւռոնի օրհնութիւն). էջ 4ա - 298բ: 3. Ցիշատակարան Ստեփաննոսի եւ վարք սրբոյն Մաշտոցի կաթուղիկոսի. էջ 299ա—302բ (կիսատ եւ թերթ մը ինկած): 4. Խորհուրդ անճառ ծածկեաց ապագայ եւ յաւիտեան (շաբաթուան յետին շատ անփոյթ գրչէ մը). էջ 303ա—305ա: 5. Թաղման աղօթքներ (այլ գրչէ նոտրագիր). էջ 305բ—306ա: 6. Կանոն վրկչական պատկեր օրհնելոյ. էջ 307բ—313բ: 7. Դարձեալ կանոնն որ ածածնի պատկեր օրհնելոյ. էջ 313բ—316բ (այս երկու մաքուր նոտր գրով այլ գրչէ):

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 3ա. ի նախնի հարցն մերոց Ճեացեալ նբ Մաշտոց գիրքն մեզ յիշատակ ինձ եւ իմ որդւոց նուաստ Յովհաննէս Աւագ քհնյ Տէր Յակոբեանց գրեցի 1884 Թուական ի Ս(ուրբ) գիւղ:

էջ 3բ. յշակ է մաշտոցս այլ մարքարին խաչուն բաքանդարին հօրն ամիրին իմ որդոցն բաքանդարին ամիրին սաֆարին մինասին իմ օրնել թվ ամդին այլ յակոբին:

էջ 19բ. կնիք մը հայերէն գժուարընթեռնելի գրութեամբ:

էջ 34ա. Աւարտեա՛ եւ զեղկելի գծոզս յիշեա, առ շնորհաբաշխ հոգին մաղթէ զի ներեսցէ զմեզս իմ խնդրեա: Եւ քեզ լիցի զամէնն ասա:

էջ 83բ. Եւ զեղկելի գծոզս յիշեա հանգերձ ծնաւղաւք: եւ յիշաւղդ յիշեալ լիցիս'ի քէ փրկչէն մերմէ:

էջ 95ա. Կարգա եւ զեղկելի գծոզս յիշեա, եւ ի հոգւոյն սրբոյ հայցեա: բազմամեղիս ներել մաղթեա: Եւ թողութի՛ն շնորհի ժառեա: Եւ քեզ լիցի, զամէնն ասա:

էջ 111բ. Ընդ սրս. եւ եղկի (= եղկելի) ծրս. զիս զսա խնդրեցէք թողութի՛ն: եւ ձեզ լիցի ամէն:

էջ 133բ. Զանարհեաս գրիչս հանգերձ ծնօղաւք յիշել 'ի այլ ազաչեմ. զի եւ ձեզ լիցի մեղաց թողութի՛ն Ամէն:

էջ 257բ. Եւ զեղկելոյս լուայ զհոգի:

էջ 299ա. Տէր Յովհաննէս աւագ քհնյ. այլ Գէորգեան այլ Յակոբեան. 1887 Թիւ ի Ս(ուրբ)գիւղ:

էջ 306ա. Ով սուրբ ընթերցող յիշեա զանարժան արեղ- բազդասարս Եւ ծնօղքն իմ յակոբն, եւ հռիփսիմէն. եւ ամենայն արեանն մերձաւորսն իմ: Եւ դուք յիշեալ լիջիք 'ի քրիստոսէ ամէն հայր մեր որ յերկինս...:

էջ 306բ. Յիշատակութիւն նբ գրքիս 'ի 1884 թիւ 10ն հոգմի. ի գրոց Յովհաննէս Աւագ քհնյի տէր Գ. տէր Յակոբեանց. 'ի Ս(ուրբ) գիւղ:

Առաջին եւ վերջին երեք յիշատակութիւնները օտար գրիչներէ Ճեացեալը բուն գրչէն:

Գ.

ՅՈՒՅԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՅ ԳՐԱԳԱՐԱՆԻՆ ԼԻԼԱՒԱ ԹԱՂԻ

1.

ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ ԱԹԱՆԱՍԻ

?

ԹՈՒՂԹՔ 165: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 15×10×3 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն: – ԳԻՐ՝ նօտրագիր. թանաք՝ սեւ. մինչեւ էջ 46 գլուխները ու սկզբնատառերը փոխ առ փոխ կարմիր եւ ծիթագոյն, այնուհետեւ միայն սեւ, տող 14: – ՆԻՒԹ՝ թուղթ: – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ խաւաքարտէ: – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ կազմը գէշ եւ քրքրուած, բայց պակաս թուղթ չկայ. ձեռագիրը երկար ժամանակ թաղուած պիտի ըլլայ տիղմի մէջ, այնպէս որ այժմ բոլոր թերթերը հողով պատած են, հողի այս խաւին տակ գրերը աննշմարելի մնալու չափ: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 1ա, 5բ–7բ, 81բ եւ 165բ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱՋԱՐԴ կամ զարդագիր չկայ քնաւ: – ԳՐԻՉ եւն չեն յիշուած. թուական դրուած է "հե թվին յոգոստոս ժգ.", որուն ինչ թուական ըլլալը յայտնի չէ. ձեռագիրս նոր է, բայց այնու ամենայնիւ աւելի հին քան 1875, իսկ եթէ "հե" համարինք Ազարիայի թուական, այն ժամանակ ձեռագիրը կ'ըլլայ 1690 թուէն:

**Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Թացուցեալներէն ջնջուած եւ անընթեռնելի գրութիւն մը՝ երկրորդ գրչէ. էջ 1բ—3ա։ 2. Էֆիմերտէական գուշակութիւններ աստղերու շարժման վրայ՝ երկրորդ գրչէ, թերեւս նախորդին շարունակութիւնը. էջ 3բ—4բ։ 3. Երանելոյն Աթանասի արքեպիսկոպոսի Աղեքսանդրացւոյ Հարցմունք վայելուչք եւ պատասխանիք Կիւրղի Երուսաղեմայ հայրապետի. համաձայն է Վենետիկի Մխիթարեան հարց թիւ 260 ձեռագրին հետ, բայց կը պարունակէ 138 հարցում՝ էջ 8ա—165ա։ Հարցմունքս էջ 47ա ընդհատուելով էջ 47բ—49ա անվերնագիր հատուած մը՝ ցեխէն դժուարընթեռնելի "Հրց. Զինչ է ձեւ, գիծ, մակերեւոյթ եւ մարմին". էջ 49բ – 50բ օրհնէնքներ։*

ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 1 կողի վրայ. "Նուէր Յակովբ Յովհաննէսեանից 1891 ապրիլ 21 Դավրէժ". Նոյն անգը նաեւ նօտրագիր "յիշատակ է գիրքս" առանց շարունակութեան։

էջ 8բ. Կնիք մը. "Քի ծռ. Աղեքսանդրս"։

էջ 165ա (առաջին գրչէն իբր գլխաւոր յիշատակարան) "Զմեզք լի գծօղս յիշեսջիք ի Տէր ազամ. Գրեցաւ ի հե թվին յոգ"ս ժգ"։

2.

ՏԱՂԱՐԱՆ

(ԺԹ. դար։)

ԹՈՒՂԹՔ 82: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 15×10×1,5 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն: – ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերն ու սկզբնատողերը երբեմն կարմիր. տող՝ 21: – ՆԻՒԹ՝ թուղթ: – ԿԱԶՄ՝ լաթապատ խաւաքարտէ: – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ բաւական աղտոտած: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 26բ, 48ա–բ եւ 49բ որոնց վրայ կան անմիտ գրչափորձեր ալ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱՋԱՐԴՔ կան քանի մը հատ՝ չափազանց անարուեստ: – ԳՐԻՉ եւն անծանօթ. թուականը 1830—40 թուերուն ըլլալու է, տես տակը:

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Վիճակ քաշելու ապիւսակ. էջ 1բ։ 2. Տասը ասանաւորներ վիճակին տասը տառերուն վրայ. էջ 2ա—11բ։ 3. Ղամակներու օրինակներ, որոնց մէկ-երկուքին մէջ թուական գրուած է ռմՀգ յուլիսի իե. էջ 12ա—25ա։ 4. Տաղ. Այիրէն մինչեւ ի քէն քս մեղայ քեզ. էջ 25ա – բ։ 5. Պայմանագրերու օրինակներ, որոնց թուականներն են ռմԺբ եւ նոր գրուածներէն 1841. էջ 26ա – 30բ։ 6. Տաղ.

Այիրն ասէ առաքեցար հազար բարի էջ 31ա (կիսատ)։ 7. Թագ փառաց մերոց այր ցանկալի (կիսատ տող). էջ 31բ։ 8. Ցաղ. բղխեալ աղբիւր յորդորական. էջ 32ա—բ։ 9. Հրեշտակ եւ մարդիկք ահա ցնծացէք. էջ 33ա—34բ։ 10. Ով բեթղեհէմ երկիր ցանկալի. էջ 34բ—35բ։ 11. Ընդկեա որդեակ քաղցր եւ անուշ. էջ 35բ—36բ։ 12. Ցորժամ առին մահու հրաման մեր կենդանարարին. էջ 36բ—37բ։ 13. Ի խաչին անարգ բեւեռեալ ծով աշուերոյս, էջ 37բ—38ա։ 14. Ցիրամայրն հանդէպ որդւոյն ի խաչին. էջ 38ա։ 15. Գլխոյ պսակ զարմանալի թագ ոսկեհուռ. էջ 38բ—39ա։ 16. Դու ի խաչին այ որդեակ կաս բեւեռեալ. էջ 39ա—բ։ 17. Բաղչի գուռն է բացուեր մէջ քո դարբասին. էջ 40ա։ 18. Ի տիպ ցանկալո-յդ ազնիւ սիրելւոյդ. էջ 40բ—41ա։ 19. Զիս քո սիրոյն ով նազելի հովերն առնէր կու մաղէր. էջ 41ա—բ։ 20. Ա.յսօր զքեզ տեսայ եւ ուրախացայ. էջ 42ա։ 21. Գիր եմ գրեր հազարով, մէջն լցեր եմ շաքարով. էջ 42բ։ 22. Ի ժամ գարնանային մուտ մարտի ամսուն. էջ 42բ—43բ։ 23. Ցորժամ գինոյ փարչն գայ մարգոյ սիրան ուրախանայ. էջ 43բ—45ա։ 24. Իսկակից հօր ծնունդ անեզ ամենազօր. էջ 45ա—բ։ 25. Աղբիւր անմահաբար. բանին բնակարան էջ. 45բ—46ա։ 26. Ա.ւազալի կարգամ մեզայ գոչեմ ես. էջ 46բ—47բ։ 27. Ի ծփանայ մեզաց ծովուս տատանիմ. էջ 47բ։ 28. Գարուն եկեալ անուշ հովերն. էջ 49ա։ 29. Ի հատուցումն իմոց չարեաց զարս եղկելի. էջ 50ա։ 30. Փութայ առ մեզ նշխուն կաքաւ. էջ 50բ—51ա։ 31. Ծառ խնկաբեր եգեմանոյ անթառամ. էջ 51ա—բ։ 32. Ի քէն հայցեմք ով տիրածին. էջ 51բ—52ա։ 33. Ցարմար ձեւով պատուական. էջ 52ա—բ։ 34. Հայոց դարձին վրայ կիսատ ներբողական գրուած մը. եւ զհոսանուտ կազմութիւն բնութեան մրգին. եւ լուեալ զահագին զահափեղ օրհնան մահուն. էջ 53ա—54բ։ 35. Հաւիկ մի պայծառ տեսի աննման. էջ 55ա։ 36. Գառն այ ի սպանդ վարեալ. էջ 55բ—56ա։ 37. Ցորժամ յաբեաւ փեսայն անմահ. էջ 56ա—57բ։ 38. Եկեալ Մարիամ մագթաղենացին. էջ 57բ։ 39. Ես ձայն զառիւծոյն ասեմ. էջ 58ա։ 40. Գլխոյ պսակ զարմանալի. թագ ոսկեհուռ. էջ 58ա—բ։ 41. Ի տարանջատ վայրէս ահա առ ընծայեմ. էջ 59ա—բ։ 42. Ի հարաւ կողմանն հողմոյն. էջ 59բ - 60բ։ 43. Հողմն մեզաց զիս տատանէ սատակապէս. էջ 61ա—բ։ 44. Ամենակալ հաստիչ բնութեան. էջ 61բ։ 45. Ղամպարափայլ սրբոյ տօնիս աւետիս. էջ 62ա—63ա։ 46. Ա.բարիշն ած որդին իսկական. էջ 63ա—բ։ 47. Ես եմ կորուսեալ ոչխար. էջ 63բ - 64բ։ 48. Զառաջեալ մեզաք եղկելի. էջ 64բ - 65ա։ 49. Վիրաւորեցայ մեզաք վարեցայ գերիս. էջ 65ա—բ։ 50. Եկ սիրելի ի պարտէզ քո. էջ 65բ - 66ա։ 51. Ի փառս սրոյ երրորդութեան տացցուք միշտ փառս. էջ 66բ—68բ։ 52. Դու ես արեգակ լուսին ի լրման. էջ 69ա—70բ։ 53. Գիշերս ես ի գուրս ելայ. էջ 70բ - 71ա։ 54. Գրեմ գրեմ ո ով մէջն լցեր եմ շաքարով. էջ 71ա—բ։ 55. Բաղչի գուռն է բացուեր. էջ 71բ—72ա։ 56. Փութա առ մեզ նշխուն կաքաւ. էջ 72ա—բ։ 57. Ծառ խնկաբեր եգեմանոյ անթառամ. էջ 72բ։ 58. Խարանփիլ նարգիզ մանուշակ ամպուլ. էջ 73ա - բ։ 59. Պաւ տունեանդն օթէսի եաք զարիփլիք (հայ-ատչկ.). էջ 73բ—74ա։ 60. Ա.ծածին մայր Մարիամ անապական. էջ 74բ—75ա։ 61. Ա.րփիական եւ գերազանց լոյսոյն բնակարան։ էջ 75ա—76ա։ 62. Մերն ամէն զօրաքն ի խնգիր եկ ծնողի. էջ 76ա - բ։ 63. Ցառաջ որ յաշխարս եկի. էջ 76բ—77բ։ 64. Օրհնեալ փառաւորեալ սքանչելի. էջ 77բ—78բ (հայ. ատչկ.)։ 65. Ի տարանջատ վայրէս ահա առընծայեմ. էջ 79ա։ 66. Ի ժամ գարնանային մուտ մարտի ամսուն. էջ 79բ—80ա։ 67. Ի հատուցումն իմոց չարեաց. էջ 80ա—բ։ 68. Ա.բեկ որ մանուամբ բաղչէն. էջ 81ա—բ։ 69. . . . քաղցրահամ աղբիւր բխեալ յեդեմայ . . . ծով աշք քանի՞մ կենաս ի հեռուն. էջ 82ա։ 70. Ա.հա եկեալ գարուն պիլպիւլն է նատել. էջ 82ա բ։

ՑԻԾԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ չկան բնաւ էջ 1ա. անպէտք գրչափորձերուն մէջ նկատելի միայն "ես հայնէցի ստեփանոս" անունը։

3.

ՏԱՂԱՐԱՆ

(ԺԹ. դար։)

ԹՈՒՂԹՔ 62։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 16×10×1,3 սմ.։ — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ նօտր, բայց մեծ մասամբ շղագիր. թանաք՝ սեւ, առանց կարմիրատառերու. տող 16–27։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱՆՋՄ՝ լաթապատ խաւաքարտէ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ գոնացուցիչ։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 39ա—44ա, 54ա, միւսները յետոյ գրչափորձեր։ — ԳԼԽԱՆՋԱՐԴԵՐ՝ բաւական կան ձեռագրիս մէջ, բոլորն ալ նոր ճաշակով, ջրաներկ, բայց անյաջող։ — ԳՐԻՉ՝ եւն անծանօթ. թուական ԺԹ. դար։

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Խնկի ծառին նման ես. էջ 1ա—բ։ 2. Եկեալ Մարիամ մագդաղինացին. էջ 2ա—բ։ 3. Գարձեալ յայտնի այլանման. էջ 3ա—բ։ 4. Ա.յսօր ցնծայ երուսաղէմ. էջ 4ա—բ։ 5. Հայրապետաց հանուրց ապրին. էջ 5ա։ 6. Ի զբնալ գարնան ես քեզ կարօտ մեացի. էջ 6ա—8ա։ 7. Ա.յսօր ասն է ծնընդեան աւետիս. էջ 8բ—9բ։ 8. Ի յանեղէն լուսոյն

ընտրեալ հարսն յերկրի. էջ 10ա—12բ։ 9. Ի խիթմանէ խղճիս խարեալ խոցոտիմ. էջ 13ա—14բ։ 10. Ցորժամ գարուն եղեւ արեւ ծագեցաւ. էջ 15ա—16ա։ 11. Եսայի նոր մանուկ ի սէր քս այրիմ. էջ 16բ—17բ։ 12. Գոչեմ ձայնիւ արտասուական. էջ 18ա—բ։ 13. Գարուն էանց ծաղկունքն ամէն չորացան. էջ 19ա—20ա։ 14. Ի բորբոքիլ անսասա սիրոյս սիրանաց. էջ 21բ—22ա։ 15. Մաքուր տաճար եւ բնակարան անմահի. էջ 22ա—23ա։ 16. Ցեսա գնալոյ վարդին եկ պլպուլն այգին. էջ 23բ—24ա։ 17. Եա քս սիրուն չեմ գիմանար իւրէկիմ թուխուշուփ եանար. էջ 24բ—25ա։ 18. Հրճուիմք այսօր մեք հոգեպէս. էջ 25բ—26ա։ 19. Քրիստոս փառաց թագաւոր այսօր եկեալ յընծայուն. էջ 26բ—27ա։ 20. Ցունկ անմայութեան բողբոջեցար սր կա-ա. էջ 27բ—28ա։ 21. Անեղին տաճար բանին բարեբար. էջ 28բ։ 22. Նոր ծաղիկ պայծառ ցո(լ)ցաւ այսօր ի նոր գերեզմանէն. էջ 29ա—բ։ 23. Գառն այ ի սպանդ վարեալ. էջ 30ա—բ։ 24. Ցորես եկաւ մեկ մեկ ուտի վոյ վոյ. էջ 31ա—բ։ 25. Գարուն է եկել նախշուն թեւերով. էջ 32ա—բ։ 26. Արեւ ընկաւ սարի վերէն. խորոտիկ խորոտիկ. էջ 33ա—բ։ 27. Հայոց աղջիկներ ձեր հոգուն մատաղ. էջ 33բ—34ա։ 28. Պուլբուլն է հագեր ի հօտքն կօշիկ. էջ 34բ։ 29. Վարդը բացուել այ ծաղկոցին. էջ 35ա—բ։ 30. Ընթերցուածք Դանիէլի. Յամին ութնուտասներորդի նաբուգոդոնոսորայ արքայի. էջ 36ա—38բ։ 31. Ընթերցուած ի ծննդոց. Եւ եղեւ յետ բանից այսոցիկ փորձեաց ած զաբրահամ. էջ 44բ։ 32. Ընթերցուած եղեկիել. Եւ եղեւ ի վրայ իմ ձեռն ան. էջ 45ա—46բ։ 33. Ընթեր(ց)ուածս յօնանու. Եւ եղեւ բան ան առ յօնան. էջ 47ա—49ա. 34. Մեացեալը բոլորովին նոր բան է, արտագրութիւն արեւմտեան բարբառով թուականութեան դասագրքէ մը։

ՑԻԵՂԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ· Էջ 2բ· վարդի եւ նոճիի պատկերի մը տակ՝ "էս վարդ այ էն. էլ սալպի ծառ 1845ին գրվեցաւ„։

Էջ 62բ· "Բատվամեծաս քոյր իմ եղիսաբեթ տէր օհանեանց„։

Վերջին կողին վրայ նամակէ մը յետոյ "ի 1853. թվին, որ է ես պաղատասար քրիստոսի ծառայ ի յարտանդէ եկամ լուս յաշխարհ յունվարի չորսին„։

Դ.

ՅՈՒՅԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՅ Ս. ՍԱՐԳԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ԼԻԼԱՒԱ ԹԱՂԻ

1.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ռ.ՃԺ. = 1661.

ԹՈՒՂԹՔ 279: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 17×12×5 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 12×3,5 սմ.: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. Քանակ՝ սեւ. վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր եւ վարդագոյն: Ցող՝ 19: — ՆԻՒԹ՝ մագաղաթանման թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ նոր ոճով, խաւաքարտնայ, վրան պատած մանիշակագոյն moire. *երկու կողերուն վրայ ալ կան արծաթեայ խաչեր, կարմիր եւ կանաչ քարերով ազուցուած: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԴ՝ նոր եւ մաքուր: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 1ա եւ 279ա–ը որ իբր պահպանակ դրուած է: — ԼՈՒՄԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐԸ, պատկերներն ու զարդագրերը միշտ յաջողութեամբ: — ԳՐԻՉ Յարութիւն դպիր. տեղ՝ Գանձակու Քաթմման գիւղը. տէր՝ Հայրապետ. թուական Ռ.ՃԺ. — 1661: — Ձեռագիրս օծուած է եւ իբր սուրբ գիրք կը պահուի աւագ խորանի վրայ Ամենաւածորդւոյն պատկերին առջեւ:*

Մատեան է Աւետարան կը պարունակէ՝ Մատթէոս էջ 3ա – 80ա. Մարկոս՝ էջ 81ա — 130ա. Ղուկաս էջ 131ա—214ա. Յովհաննէս էջ 215ա — 276բ. իբր կնոջն շնացելոյ էջ 276բ – 277ա: Յանկ եւ նախագրութիւնք չկան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԵՔ. էջ 1բ—2ա. Յիշատակ է յաւիտենական. եւ զաւակ հոգեւոր գանձ անկողոպտելի, եւ ծա՛ռ պտղալի ի տանն Ա՛ստուծոյ անկեալ. Զոր լուեալ զայս բանի գրոց սրբոց. հաւատարիմ. ծառայն Ա՛ստուծոյ. Ղանայ զուզին. որ է կին զոչիկենց մարկոսին. զսա եռապատիկ սիրով. եւ ջերմեռանդ հաւատով. ոչ թէ իւրոյ կարողութեն. այլ սրտին բաղձանացն. ի չքաւորութէ զոր ունէր Էարկ ըստ երկուս լոմայս. Զոր տեսեալ զայս գանձս Ա՛ստուծոյ եւ զոսկեփթիթի բուրաստանս. անմահացուցիչ մանանայս. եւ յորդաբուխ աղբիւրս. Ստացաւ զսա եւ գնեաց ի հալալ ինչից եւ ապրանաց իւրոց յոժարամիտ սրտիւ եւ բղձմամբ հոգով եւ եռ ի գուն նոր ստեփանոս վանիցն ի քաղաքն ստուգաստու. առ ի յիշատակ բարի անջնջելի եւ յաւիտենական միջնորդ եւ բարեխօս առ ա՛ստ յն. պաշար եւ թոչակ եւ առաջնորդ երկնաւոր եւ երկրաքնիդ ճանապարհին որ տանի ի վերին Երուսաղէմ Զայս ի միտ ածեալ եւ իմանալի աչաց տեսուչ պայծառապէս. արտափայլեալ եւ փափաքմամբ ձգտային սիրոյն միշտ խորհէր զերկնայինս. եւ ի յայս կենցաղս ոչ ինչ համարեալ. եւ որ ինչ աշխարհի է. այլ միայն ըստացուածոյ կենդանի ստացեալ. եւ զհոգեաշունչ մանեանս զաւետարանական ձգախոս քարոզութիւնս փրկչին մերոյ Ա՛ստուծոյ. Որ յոյժ փափաքանօք. եւ մեծատենչ բղձմամբ զայս մատեանս ստացաւ. որ յորջորջի աւետաւոր երկնից արքայութեան: Ի թվականութեան Հայոց ռ.ճծե (= 1706) եւ ապրիլ ամսոյ ի ին գրեցաւ, առ ի յիշատակ հոգոյ իւրոյ. Ղանայզուզուն որ է զոչիկենց մարկոսին կին եւ ծնողացն Հայրապետին. յեմեին. եւ այլ ազգ արեան մերձաւորացն կենդանեացն եւ ննջեցելոցն Ո՞վ սրբասնեալ դասք քահանայից յոյժամ զմիշտակս ընթեռնուք մեկ հա՛յր մեղայաւ յիշեցէք. մարկոսն եւ զկին նորին Ղանայզուզին եւ ձգ ոգորմի ստացէք եւ նոյ մեղացն թողութիւն խնդրեցէք. եւ ոչի՞ քն ձեր մեր մեղացն թողութիւն շնորհեսցէ ամեն. ի յովհաննէս իրիցէ ծրեցեալ:

Էջ 80ա. եռ ոսկին մաշթաթին առամ ի նր աւետա[ար]ան իմ հալալ ինչիս եւ ստ[ուամ] նր ստրգիս եկեղեցու յիշատակ ինչ մարդ որ ծախելու լինի (տողմը կազմի ժամանակ կտրուած) եւ իմոյ եղբ-ը պետրոս մեսրոբեան եւ մերոյ հոգուն յիշատակ 1846 օգս 26 գրեցաւ:

Էջ 80բ. յիշեցէք Ղանազուզին եւ ձգ ոգորմի ստացէք որ այս աւետարանս գնեց իւր հոգուն յիշատակ:

Էջ 130ա. յիշատակ է աւետարանս Ղանայզուզուն բերան մի ոգորմի ստացէք զոր ա՞ր ձգ ոգորմեաջցի: (Ընդ բուն գրչէն) Զյարութիւն գծոզս. եւ սակաւ մրոզս յիշեցէք առ քն. եւ ձգ զձեզ յիշէ

Էջ 214բ. Ո՞վ դասք քահանայք եւ յոյժամ ընթեռնուք նր աւետարանս յիշեցէք զստացող սորին. Ղանայ զուզին եւ ծնող սորին:

Գլխաւոր յիշատակարան. Էջ 277բ—278բ. Փառք նարաժանելի եւ միասնական նր երրորդութեան. եւ մի

ՅԾՈՒԹԵԱՆ Հօր եւ որդոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ. յայժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։ Ա՛ռդ գրեցաւ Ն՛ր աւետարանս ձեռամբ փչուն եւ անարուեստ գրչի. սուտ յանուն Իշխիխ-ալ յարութիւն գպրի. զանուանս ունիմ զգործս ոչ։ Եւ 'ի Հայրապետութեան. պետրոս սրբազան կթիկի. եւ եպիսկոպոսի գաւթի. 'ի թվին Հայոց. ռ. ճ. ժ. ամին։ գրեցաւ ի յերկիրս գանձայոյ. 'ի գեղս որ կոչի քարթման ընդ հովանեաւ Ն՛ր գրիգորիս եւ Ն՛ր սիմաւոնիս. եւ բազում սրբոցս որ ասա կան հաւաքեալ։ — Ա՛ռդ ազաչեմ զամենեն որք հանդիպէք այսմ ՅԾՈՒԱՆԴ Ն՛ր աւետարանս. յիշեցէք 'ի մաքրափայլ յազօթս ձեր. զբարեպաշտ առն զՀայրապետն. եւ զկուսակիցն իւր Գուլուն. եւ որդին տէր յովանէսն սրբանունդ եւ նորընծայ. եւ ամուսինն իւր. Շահմիրան։ եւ գուստրն. մարիամն։ Դիտել ազաչեմք զձեզ. ով Ն՛ր հայրք եւ եղբայրք. յիշեցէք 'ի մաքրափայլ յազօթս ձեր. զՀայրապետն. եւ միւս որդիքն վարդանանն. Պարսն պէկն. եւ հանգուցեալ որդիքն ազապէկն. անգրէանն. ՅԾ իւրեանցն արքայութի՛ն պարտեւէ ամէն։ Դիտել յիշեցէք զՀայրապետն. զՀայրն իւր. մկրտիչն. մայրն. հիւրիխանն. ՅԾ իւրեանց արքայութի՛ն տայ. ետեւամեացն. կենանք եւ առողջութի՛ն։ ամէն. Հայր մեր։ Դիտել յիշեցէք զտէր յովհաննէսն. եւ քորք սորին։ Զայիփխանն. Հիւրիխանն. փաշէն. Ազիզն։ Վառվառն։ Հոռոմմիմն։ Մարիանն. որ առ քն է հանգուցեալ։ — Եւ եւս ազաչեմ զձեզ թողութի՛ն արարէք. զի կար մեր այս է։ Մարինոսն յիշեցէք. որ բազում. ազօթիւք. կերակրէր զիս յանարժան մեզաւոր գրիչս։

2.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՊՂԹ = 1450։

ԹՈՒՂԹՔ 303։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20×15×6 սմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր եւ կանոնաւոր. երկսիւն, իւրաքանչիւրը 15×5 սմ.։ – ԳԻՐ խոշոր բոլորգիր. թանաք սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կանաչ ու բաց կարմիր. տող 21։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ բոլորովին նոր, կիսակաշի. ղժբախտաբար տզէտ կազմաբարը բոլորովին խանգարեր է թերթերու կարգը, եւ ես այս խանգարուած կարգով ստիպուեցայ թուագրել։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ շատ նոր եւ մաքուր։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա–2ա, 3ա, 4բ, 5բ, 6բ–7ա, 8բ–9ա, 10բ–11ա, 12բ–13ա, 14ա, 16բ–17ա, 82ա, 148ա, 232ա, 301ա եւ 303ա–բ։ Առաջին եւ վերջին թերթը նոր դրուած իբր պահպանակ. նոյնպէս սկզբի դատարկ էջերէն շատերը կը կրեն մատիտով գրուած շատ յիշատակութիւններ 1890 եւն թուականներէն (միայն անուն. ազգանուն եւ թուական)։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ, 18 մեծագիր պատկերներ, խորաններ եւ զարդագրեր՝ մթնակ արուեստով։ – ԳՐԻՉ՝ Յովհաննէս քահանայ. տէր՝ Վարդան գրակապ. տեղ Աբճէշ. թուական ՊՂԹ — 1450. ծաղկողը՝ Մանուէլ եւ Մարտիրոս քահանայք։

Մատեանս է Աւետարան. կը պարունակէ էջ 1բ—19բ պատկերներ, Եւսեբի Կարպիանոսի և կանոնք. ասկէ ետքը Մատթէոս էջ 20ա—81բ Մարկոս 83ա—147բ. Ղուկաս 149ա—230բ. Գլուխք Յոհանու աւետարանին էջ 231ա—բ. Յովհաննէս 233ա—296բ. յիշատակարանք է. 297ա—302բ։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 1ա (գեղեցիկ նոր գրով). "Այն սրբազան մատեանը իւր ծախքով կազմել տուեց Յ. Յ.-ենցը։ Դավրէժ 28 յունիսի 1888թ։ "(կազմել տուող այս անձն է Ուսուցիչ Յարութիւն Յարութիւնեանց, որ կը պատմէ թէ ձեռագիրը նախապէս չափազանց քրքրուած ու թափթփած վիճակի մը մէջ կը գտնուէր)։

Էջ 2բ. զվարգան վարդապետն (այն է վարպետ, ուսթա եւ ոչ վարդապետ) զատացող Ն՛ր աւետարանիս. յիշեցէք ի քն ամէն։

Էջ 3բ. Զմաքսիրոս սուտանուն քհ 'ի տէր յիշեա. Զնկարող սորայ եւ քեզ ՅԾ բարի տա՛

Էջ 14բ. Վարգան վանդն գրակապն տէր սրբոյ աւետարանիս։ Հայրն աւետիսն, մայրն եղիսաբեթ. Տէ՛ ՅԾ զիւրեանքն արժանի արասցէ տեսլեան խաչի լուսոյն ամէն եւ զՅՀ հաւոյ։

Էջ 20ա. Զմանուէլ քհա. նկարող Ն՛ր աւետարանիս. յիշեա յաղաւթս եւ լեզու։

Էջ 82բ. Զմանուէլ նկարող յիշեայ ի տէր։

Էջ 148բ. Տէ՛ կեցս զմիոն։

Էջ 232բ. Զմանուէլ քհա. նկարող Ն՛ր աւետանիս յիշ ի տէր։

Գլխաւոր յիշատակարան. Էջ 297ա—300բ. Փառք անսկզբան եւ սկիզբն ամենայնի։ Անեղին եւ գոյացուցչին բնաւից։ Անվախճան եւ անսահման էացուցչին։ Սահմանիչ եւ կատարումն բոլոր էից։ Երիցս միակին. եզակի եւ միւմ ՅԾՈՒԹԵՆ։ Ո՛ր անշարժ գոլով շարժէ զարարածս 'ի կեանս եւ 'ի փրկութի՛ն։ Եւ կրէ զՅՀ բանիւ զաւրութի՛ն իւրոյ։ եւ անհա՛ն է յՅՀմէ։ Զբոլորիցս հանցուք ՅՀՈՒԹԻ՛Ն եւ փառս հա՛ւր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ՝ այժ՝։ Գիրքս տէ՛ուն աւետարանի ան մերոյ յի՛ քի։ Աւետարանեալ 'ի չորից աւետարանչաց։ Ըստ պատուոյ քառագծեա՛ն անուան։ հայր. որդի եւ հոգի՛ Ն՛ր։ Ի քառակերպ նշանեալ յամենա. եւ ի քառաթեւ անմարմնոցն գովեալ։ Քառագիր եւ ագաւմ անուանեալ։ Եւ ագին. եւ եղեմ նշանպէս քառագիծք։ Յորմէ եւ ազբեւրն քառակի բաժանեալ վտակաւք։ Եւ զքառակուսական աշխարհս արբուցեալ։ Եւ զգոյացեալս 'ի քառից տարերց։ Ըստ քառակի տարբերութի՛ն մերոյ։ եւ քառահոլով եզանակաւք տարուոյ

շրջագայութեամբ բոլորեալ։ Քառաթիւ եւ մոգոխեան գիրք եգեալ՝ ի տապանակին։ Քանզի երկրորդումն աւրինացն՝ յետ լը. ամի գրեցաւ։ եւ ի կողմանէ տապանակին եդաւ. եւ՝ ոչ՝ ի տապանակին։ Զմեծի Մարգարէին Եզեկիելի՝ եւ հրաշից տեսուցին զտեսիլ ասեմ։ Քանզի տեսանէր՝ ի հիւսիսոյ քառադէմ կենդանիս. Զուարակ եւ Մարդ. Առեւծ եւ Արծուի։ Ի քառահոլով անիւս քառայծեալ։ Գ�՝ ի վերոյ ունելով զահեղ եւ զոր անուանն։ Եւ նշանակէ՞ մարգն զՄատթէոս։ ի մարգոյ եւ յորդւոյ մարդոյ սկսեալ. զաւետարանն իւր։ Իսկ մարկոս զառիւծն՝ որ լինել ասէ ընդ գազանս՝ յետ մկրտութեանն։ Իսկ զուկաս զզուարակն՝ յաղագս զնեմանն պատարագին՝ զուարակին յառակս անառակ որդոյն։ Իսկ յովհաննէս Զարծուին՝ զբարձրաթռչունս։ եւ՝ ի բարձանց սլացեալ՝ եւ՝ ի վերին խորոցն սկսեալ պատմել զանսկզբանն։ Զանսկիզբն ծնունդ բանին՝ ի հաւրէ։ Այլ որպէս զուգակերպ երեւեցան, աւետարանչացն. ըստ խորհրդոյ քառադէմ կենդանեացն։ Պարտ է եւ զքառակ ի բաժանեալ աղբեւրն նշմանեցուցանել։

Արդ՝ փիսոն։ գէհոն։ տիգրիս։ Եփրատէս։ Եւ նշանակէ՞ զՄատթէոս։ յարեւելից յարեւմուտս ընթացեալ ընդ հարաւ։ յերկիր ուր ոսկի՝ ն է. եւ ոսկի երկրին այնորիկ ազնիւ է։ եւ ակն կայծ։ եւ զմրուխտն կանաչ։ Զի եւ մատթէոս՝ ի վերուստ՝ ի խոնարհ զազգատոհմութիւն իւր կարգէ։ Իբրեւ յարեւելից յարեւմուտս։ Որպէս երեւեցաւ։ արեւելք արեւմտից։ այսինքն. ՅԾ մարգկան։ Իսկ Գեհոն զմարկոս. անգէն. եւ անդ յեթովպիա իջեալ եւ յեգիպտոս. Ո՞չ՝ ի յուխից եւ յանձրեւոց գոյացեալ, եւ ծովացեալ։ այլ անդստին լինքնէ յորդեալ՝ եւ ականակիր յշտահուութիւն տարածեալ յեգիպտացւոց աշխարհն։ Բազմապտուղ առնէ զանդաստանն մինչեւ կանգնաւ չափել զհասկն։ Ա՞յսպէս եւ Մարկոս՝ սկիզբն առնելով աւետարանութիւնս՝ իւրոյ՝ ի մկրտութենէն քրիստոսի։ Յորմէ ծովացեալ շնորհք հոգւոյն սրբոյ. յանդաստանս հոգւոց։ Ուր անփանաւր քարոզեաց բազմապտղաւորեալ արար զոր հասկն. հազարաւորս եւ բիւրաւորս՝ յանապատսն եգիպտացւոց։ Իսկ տիգրիս զԼուկաս՝ ընդ հարաւոյ յարեւելս՝ եւ յանդիման ասորեստանի՝ ուղիղ ընդ արեւելս ձգեալ։ Վասն զի յաւետեանցն սկիզբն առնելով՝ աւետարանութիւնն իւրոյ։ որով շնչեալ յորդութիւն հարաւոյն քաղցրութիւն՝ ի մարիամ եւ յեսիսարէթ։ ի զաքարիա եւ՝ ի յովհաննէս։ ի սիմէոն եւ յանանա։ Եւ անդէն արագ արագ անընդմիջաբար. իրրեւ յարեւմտից ներքսուստ՝ ի վեր՝ ուղիղ կարգելով զազգաբանութիւնն մինչեւ յագամ եւ յաստ։ ի ճշմարիտն արեւելք։ խորհրդական թռուով զաւրութիւն ունողի. եւ թանանեներորդ եւ թներորդն ազգաւ։ Իսկ Եփրատէս թեպէտ եւ՝ ի տեղւոջ գիտեմք՝ անտեղի ասի՝ միայն՝ թէ գետն չորրորդ եփրատէս։ Նշանակելով զյոհաննէս։ Զի զանտեղի՝ եւ զանուր՝ եւ զաներբ. եւ զանակիզն աստուածենէն՝ սկիզբն արար աւետարանութիւն իւրոյ ճառել։ Եւ արագեալ իրրեւ յարեւելից յարեւմուտս։ Յանշակիզբն ծննդենէն՝ ի մարմնական ծշնունդ բանին. թէ բանն մարմին եղեւ։ Եւ ապա վերացեալ ընդ արեւելս ըստ գնացից եփրատայ։ ի մկրտութենն վշկայութիւն՝ եւ յաստուածանութիւն յարութիւն բարձրութիւն։ Զոր տեսեալ եւ իմացեալ զսոքա անճառելի աւետիքն. եւ զահագին սպառնալիքն. եւ զամենեցուն զփշրկագործութենն խորհուրդ։ Ամէն աստեալն եւ հոգիացեալն՝ ի գործս աստ առաքինութեանց վարդան գրակապն եւ ասացաւ զանառիկ մեծութիւս եւ զփարթամ հարստութիւս. ի յիշատակութիւն հոգւոյ իւրոյ եւ բարեպաշտ ծնաւղացն իւրոց՝ հաւրն աւետիսին. եւ մաւրն տալիթին։ Եւ եղբարցն քահանայապետին, յոհանիսին. զազարին. եւ տաւրուիթին։ Եւ հաւրեղբօրն հերապետին եւ զաւակաց նորին։ Եւ պապուն իւրոյ ներսէս բարի քահանային։ Եւ որդոյն անգրիաս քահանային։ Եւ մաւր քրեերցն երանուհոյն եւ խաթունին։ Եւ հօրքրեերն եպրաքսին. եւ գէհար տիկնին։ Եւ այլ աստ արեան մերձաւորաց իւրոց կենդանեաց եւ հանգուցելոց։ Ա՛րդ՝ որք վայելէք յամենասուրբ սեղանոյս՝ լիակատար սրտիւ աստ ազօթս ասացէք վարդ[illegible] իւրոցն աստ։ Ամէն։

Եւ արդ եւ յ[illegible]նս՝ ի կարգաւորաց՝ եւ անպիտան եւ անարժանս՝ ի մանկունս եկեղեցւոյ. եւ անիմաստս՝ ի գիրս գրչութիւն յա՞վ սուտանուն քա՞հ։ Շնորհիւ ան սկըսայ. եւ ազօրմութիւ նորին կատարեցի զնր աւետարանս։ ի թուականիս հայոց մեծաց. Պղծ. ամին։ Յարձեշ քաղաքի։ Ընդ հովանեաւ եւ՝ ի գուռն նր տաճարիս գէորգեայ զաւրավարիս։ Ի հայրապետութիւն ան Գրիգորի՝ աստծոյիր կաթուղիկոսի։ Մեծ աթոռոյս աստաչէն կաթուղիկէի նր էջմիածնի վաղարշապատու։ Զոր տէր աստ հատատուն եւ անփոխարէն պահեսցէ զնա յաթոռս իւր՝ ի պարծանս եւ՝ ի միխիթարութիւն յեռանեալ եւ նուազեալ ազգիս։ Ամէն։ Արդ՝ որք ճաշակէք յաստուծոյ՝ բուրաստանէս եւ յամենայն սեղանոյս։ լի սրտիւ եւ առատ բերանով աստ ազօրմի ասացէք վարպետ վարդանին. եւ քեռն իւրոյ քարամ խաթունին Ամէն։ եւ ինձ անարժան գ՞էջ յա՞վ քա՞հի եւ երախտաւոր ուսուցչի՝ ի մոյ թուական աշխարհս՝ վգպ՞տի հնեւուղի առ քն. եւ մարմնաւոր ծնաւղաց իմոց. մանկասարին եւ փաշային. գնացելոցն ի քն։ Բայց խոշութիւ (իմա խոշորութեան) գէրիս անմեղագիր լինել ազաչեմ՝ զի կար մեր այս է։ Եւ զի սիրաս խոցեալ է՝ ի սատ՝յէ։ Եւ զի կենդանոյն մեռեալ եմ, եւ աշքս ի բազում արտասուաց կուրացել է. զի իմ սիրական որդիքն ահահան ու մեռոպն զիս սեւ եցին։

Էջ 301բ (այլ գրչէ). Դարձեալ յիշեցէք ի նր յազաւթս ձեր. զմարթա խաթունն. եւ զծնաւղսն իւր. զմելքիսէթն. եւ զյուզիսէն. եւ զեղբայրքն իւր զյովանէսն. եւ զզ խոցագնէն. եւ զզ հաւրեղբայրն. զյոհանէս կիրնն. եւ զմեծ պապն իւր զսարգիսն՝ եւ զնորին կողակիցն, զգուլխաթունն։ եւ զփեսայն իւր. ըզգանէլն. եւ զնորին զաւակն. զմարտիրոսն. եւ զվարդանն. եւ զայս արեան մերձաւորքս նոցին զկենդանիք եւ զհանգուցեալսն՝ ի քն. եւ լի բերանով եւ ուղիղ սրտիւ. ձեր ազօրմի ասացէք. եւ ձեզ ազօրմացի յիւր միւսանգամ գալուստն ամէն։ գարձեալ յիշեցէք ի նր յազաւթս ձեր. զթուամէն. եւ զեղբայրն իւր. զկարապետն, եւ զնորին զաւակն. եւ զմխիթարն եւ զրախշայիշն. եւ ձեզ զձեզ յիշէ։

Աբգ յերես անգեալ ազաչեմ զձեզ ով Ներ հարք եւ եղբարք. եւ մանգուանք Ներ եկեղեցոյ. որք հանդիպիք սմա. կարդալով. կամ աւրինակելով. յիշեսջիք 'ի Ներ եւ ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր. զչ վերջին ստացող Ներ աւետարանիս. զչ հեզահոգի. եւ զրաբեմիա տանուտէրն Թումայ. եւ զկենակիցն իւր զմարթայ։ որ մեծաւ փափաքանաւք. ստացան զսա 'ի հալալ արդեանց իւրց յիշատակ հոգոյ իւրց. եւ ծնաւղաց իւրց. հաւրն սամ-էլին. եւ մաւրն. շնոխաւորին. եւ զաւակաց իւրոց յովանիսին. մլրտչին. ստեփաննոսին. եւ խոջայեղին։ եւ եղբարցն. կարապետին. ստեփանոսին. եւ յովանիսին. եւ դչ-ստերն ազիզ խաթունին. եւ Նորին զաւակացն։ մարտիրոսին. եւ ասլանին. եւ այլ ամ արեան մերձաւորաց Նոցին. կենդանեաց եւ հանգուցելոցն 'ի քն. եւ լի բերանով ամ ոզ[որ]մի ասացէք եւ ամ ձեզ ոզորմացի ամէն։

Էջ 302բ (յաջորդ յիշատակարանիս մէջ բառերուն շեշտերը վանկ առ վանկ նշանակուած են, ուստի թանկագին հատուած մ'է մեզ համար՝ հայերէն շեշտադրութեան կանոններու ուսումնասիրութեան համար). Դարձեալ յիշեցէք 'ի մաքրափայլ. եւ յերկնագշնաց. յանդուրթս ձեր գնուկցաք անդայն ըզ վերջին բ'ստացաւղ Ներ աւետարանիս. որ գնեաց զայս պատուական գանձս. յիշատակ բարի, հոգոյ իւրոյ. եւ ծնաւղաց իւրոց. եւ ամ ա'բեան մերձաւորացն։ հօրն պարսամայ. եւ մօրն սադրամելիքայ. եւ կեանս. կցին իւրոյ ինամ փաշային, եւ որդոցն պաղին. եւ նորին կոզակցին ինամին. եւ այլ որդոցն մելիքզարայ. եւ զալասանին. մուսէֆրայ. եւ մուսային. այլ եւ դստերքն խանդուս մուսավար. բէկի այն ի զատ. այլ եւ զեղբայրն իւր շգուլումն. զազիայն. եւ զանթազարն. եւ զՀօրեզբայրն զաւագն եւ զամ արեան մերձաւորան եւ ուղիղ որդիս. եւ բոլորախոտ բերանով ամ ոզորմի ասացէք եւ ամ որ առատն է ի տուրս բարեաց սոցայ եւ ձեզ ոզորմացի ամէն ու հազար ամէն։

3.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

?

ԹՈՒՂԹՔ 140։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 23×16×5 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 18×5 սմ.։ — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. Թանաք՝ սեւ. վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 27–32։ — ՆԻՒԹ՝ Թուղթ։ — ԿԱՀՄ՝ կաշեպատ փայտ։ — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱՆ՝ սկիզբէն եւ վերջէն երկ-երկու Թերթ, հին երկաթագիր աւետարանի մնացորդ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ գէշ. կազմը պատռուած, Թերթերը հինցած, մաշած, շատը պակաս։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ չկայ։ — Պատկերներու լուսանցազարդերը չկան. զարդագրերն ու քանի մը փոքր խորանները անարուեստ։ — ԳՐԻՉ Յովհաննէս. Թուական, տէր եւ տեղ անծանօթ։

Մատեանս է Աւետարան, որ կը պարունակէ.
1. Կանոնք, որոնցմէ միայն կը մնայ էջ 1ա–բ։
2. Մատթէոս. սկիզբէն պակաս. էջ 2ա—42բ
3. Մարկոս. էջ 43ա—70բ (վերջէն պակաս)
4. Ղուկաս, էջ 71ա—113բ։ 5. Յովհաննէս էջ 114ա–140բ (վերջէն պակաս).

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 2ա. Զառակն զազուին ցին զուշն տարաւ զգրչակին։ (Անդ) խաբարն զալտեցցայ։

Էջ 74ա. Տէր յա փրկեա զմեզ ի ժամանակի չարեաց ասսի. ա՛հ ա՛հ ա՛հ։

Էջ 91ա. Տէր յա ոզորմայ յովանիսի անարժանիս։

Գլխաւոր յիշատակները կորսուած թղթերուն մէջն է։

4.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

ՌԺԱ — 1562։

ԹՈՒՂԹՔ 204։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 26×18×4 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ շատ պարզ, երկսիւն՝ իւրաքանչիւրը 21×6 սմ.։ — ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր. Թանաք սեւ. վերնագրերը, սկզբնատողերն եւ սկզբնատառերը կարմիր, տող 26։ — ՆԻՒԹ՝ մազաղաթի նման ընտիր Թուղթ։ — ԿԱՀՄ՝ բոլորովին նոր, խաւարտուտ, վրան պատած մանիշակագոյն ընտիր moire. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ բոլորովին նոր եւ մաքուր։ — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱՆ՝ սկիզբէն եւ վերջէն մի մի Թերթ, երկաթագիր աւետարանի մնացորդ։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա–2ա, 55ա, 93ա–բ, 159ա, 203բ–204ա։ — ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ, լուսանցազարդերը եւ զարդագրերը առանց ներկի, լոկ ուրուագծով եւ բաւական անարուեստ։ — ԳՐԻՉ Պետրոս արեղայ. տէր Մատթեոսի Ովիէլ. տեղ Հաւատուս կամ Ընկուզակ գիւղ. Թուական ՌԺԱ — 1562։

Մատեանս է Աւետարան. կը պարունակէ Մատթէոսն՝ էջ 3ա—54ա. ցանկ Մարկոսի՝ էջ 54ա—բ. Մարկոս՝ էջ 56ա–90բ. Յարուցեալ յա տառաւաւուն՝ էջ 90բ–91ա. ցանկ Ղուկասի՝ էջ 91բ–92բ. Ղուկաս՝ էջ 95ա—158ա. ցանկ Յովհաննու՝ էջ 158բ. Յովհաննէս՝ էջ 160ա—202բ։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 1բ եւ 2ա՝ անծչան յիշատակութիւնք 1872 թուէն՝ երեխայից ծննդեան։

Էջ 94ա. կամելն ՅՍ եւ առ իս կալայ զՆՐ աւետարանս ի հալալ ինչից իմոց էշատակ հոգոյ իմոյ տուի ի գուռն շախկախայ ՅԾԾԾԻՆ. հայրապետութիւն ՅՊ ակոռին. եւ սպասաւոր եկեղեցուս ՅՊ մկրտչի եւ ՅՊ բարսեղի. եւ անտես ուտսի անայ. կամ եղբայր կամ եղբայրդի կամ ազգական կամ ՈՆԴանի (= ընտանի) ով որ գավի անէ այս եկեղեցոյս (5 տող քերուած)։

Էջ 158ա. Զծրաւղ ՆՐ աւետարանիս զպետրոս աբեղայս յիշել ի ՅՊ եւ գուք յիշեալ լիջիք ամէն.

Գլխոր յիշատակարան. Էջ 202բ—203ա. Փառք եւ համբոյգոյ անբաժանելի ՆՐ երրորդութեանն հաւր եւ որդոյ եւ հոգոյն սրբոյ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս ամէն։ Արդ գրեցաւ ՆՐ աւետարանս ձեռամբ փոքրուն եւ բաղմամեղ գրչիս եւ սուտանուն պետրոսս. արեղայի. ի խնդրոյ. բարեմիտ եւ հեզայհոգի մէղասոի ովիկէլ կոչեցեալ. յանջինջ յիշատակ հոգոյ իւրոյ. եւ ծնողացն. հաւրն աբրիհամ քահանային. եւ մաւրն իւրոյ. սեվլիկին։ եւ եղբարցն. սաղաթիէլ կրաւնաւորին եւ գրովբ սարկաւագին. եւ դանիէլին. եւ մարգարէին. եւ քվերացն. սառիկին. եւ մարիամին. եւ հիւանին. եւ եղբայր որդոյ. ուանիսին. Եւ ՅՍ յարեան մերձաւորացն. կենդանեաց եւ ՆՆՉեցելոցն. ամէն. Արդ գէրեցաւ ի թվաբերութեան հայոց տումարիս։ ռժա։ ի զանուն թՅ. շահ թահմազին. որդոյ իսմայէլի. ի գառն եւ ի նեղ ժամանակիս. որ է որդոյ հաւր հակառակի իւրեանց, ի կթղկուն տանս աղուանից գրիգորիսի (վերջին բառը յետոյ ջնջուած, քերուած եւ լուսանցքի վրայ անշնորհք գրերով գրուած "ՅՊ ովանէս). գէրեցաւ ՆՐ. ՅԱ. ի գեղոյս. հաւատուս կոչի. որ է Հինգուզակս Արդ ե անկեալ (= երես անկեալ) ազաչեմք զամենեսեան. կարդալով կամ աւրինակելով յիշեցէք զմաքրափայլ ազաւթս մեր. Զհայրապետս աբեղէս ուսուցիչս. եւ նահապետս. քահանայ. եղբայր սորին. եւ հանդերձ. ծնողաւք. եւ հարազատաւք ամէն։ Եւ գրագմայմեղ գրչիս. պետրոսի. աբ"զա". խոշորութիւն եւ սպասանաց. անմեղագիր լերուք. Զի զկարս այս ունէաք յիշեցէք ի քն. ՅԾ. Եւ յիշողացդ. պատգէ (= պարգեւ) ՅՊ ՅԾ. զիւր արքայութիւնն ամէն. Յիշեցէք. Զմարիան ապաշխարողն. որ Զմեզ կերակրեաց ամէն. ՅԾ զմեզ ՅՀԷ։

Էջ 204բ. յիշատակ է ՆՐ աւետարանս Սանջրի որդի գէրիթորին կամ պապային որ անորէնի ձեռնէ ազատանք (եւ գրչափորձեր, բոլորն ալ նոր գրով)։

5.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՋԻ = 1458։

ԹՈՒՂԹՔ 257։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 21×15×5 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ պարզ եւ մաքուր, երկսիւն՝ իւրաքանչիւրը 15×5 սմ.։ — ԴԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը բաց կարմիր, քիչ անգամ կանաչ կամ վարդագոյն. տող՝ 22։ — ՆԻՒԹ՝ մագաղաթանման ընտիր թուղթ։ — ՆԱԶՄ՝ բոլորովին նոր, խաւաքարտեայ, երեսը անցուցած ընտիր մանիշակագոյն moire. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չկայ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ բոլորովին նոր ու մաքուր։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա, 70ա—71ա, 117բ—118ա, 194բ—196ա եւ 257բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐԸ, խորաններն ու մեծագիր պատկերները բաւական անարուեստ։ — ԳՐԻՉ չէ յիշուած. տէր՝ Յովհաննէս աբեղայ. տեղ Աղքակու Ասփսթան գիւղ. թուական ՋԷ = 1458։

Մատեան է Աւետարան. կը պարունակէ. Մատթէոս՝ էջ 2ա—69բ. Մարկոս էջ 72ա—117ա. Ղուկաս՝ էջ 119ա—194ա. Յովհաննէս՝ էջ 197ա—255ա. ցանկ, նախագրութիւնք եւ կանոնք չկան։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ (օտար գրչէ). էջ 257ա. Զվերջին ատ[աց]ոզ ՆՐ աւետարանիս ուշատակէս քհնս որ ատաց ըզսա հալալ արդամբ իմոց։ յիշատակ հոգոյ իմոյ. եւ ընթանաց իմոց։ Դարձեալ յիշեցէք. մՀդեի ՅՊ ուշատակէսն. եւ գՀայրն իմ կոռկտար. թասալի. եւ մայրն իմ. նազուշն. ամէն։ Դարձեալ կրկին յիշեցէք ուշատակէս երէցն. եւ ըգկոզակիցն իմ. աշփաշէն. եւ գորգին իմ զՅՊ գրիգորն. եւ զդասերքն իմ։ ատարիին. աւզանն. ուլուամէն. մարամն. ոգոհին։ ամէն։ Դարձեալ յիշեցէք ՅՊ գրիգորն. եւ գկոզակից իւր ապվարն. եւ զորգիքն իւր. վրգանէսն. թասալի. մխիթարն. խաչատուրն. վարգանն. եւ գուստրն իւր. նազլուշն։ ամէն. Դարձեալ կրկին յիշեցէք զՅՊ ուշատակէսն. որ եռուր ընձա ի գուռն. ՆՐ. յակոբայ մէկ ճաշոյ գիրք մէկ աւետարան. ա. ապոստարան. ա. ժամագիրք. բ. մաշտոց. անջինջ յիշատակ հոգւ՝ իմոյ ամէն թվին ռ. կ. ը. Հայր մեր որ յերկ՝։

Գլխոր յիշատակարան. Էջ 255բ—256բ. փառք եզակի եռահիւսակ գաւանութեանն. ապէնիազին կատարեալ. եւ անսահմանելի ՅՍ հօր. ՅՍ որդոյ. ՅՍ հոգւոյ. յաւիտեանս ամէն։ Շնորհիւն ՅՍ ամենակալի. եւ ՆՐին աւգնականութիւն աւարտեցաւ. եռահիւսաշ. եւ հոգիաւորդ աւետարանս զոր էր շաղկապեալ երանեալ աւետարանչացն. ըստ բազմերանգ. գունոց ի մի ոստայն անգելով հանճար. զոր արուեստակեալ անուշոցաց ծագկանց իւզեփեցական կազմութիւն որ ըստ հոգոյն յատկութիւն իմանալի զանազան որակութիւնք. գաղափարելով, ըստ յաքունց արփիացելոցն. գասակցելութեանց. առ ի յեկեղեցոյ յարմարուն։ յոգիւ խազազութիւն գլխոյն պատշաճեալ զի յայսմանէ կատարելութիւն։ Զորք աւետարանք ի բազում պատճառէ։ Զորեքկերպեան կենդանիք։ Մարդ։ Առիւծ։ Ցուլ։ Արծիւ։ Զորք նիւթ աշխարհիս։ Հող. Ջուր։ Հուր։ Ա՛ւդ։ հակառակք անհաշտելիք եւ սիրելիք անքակտելիք։ չորք. չորք. գիր անուան երրորդութեան։ հայր. որդի։ հոգի։ Զորք*

գեղք բխեալ ի գրախառն։ Փիսոն։ Գիհոն։ Տիգլիս։ Եփրատէս։ Զորս անգիւնս. եւ եղջիւրք սեղանոյն։ Զորք գէմք խաչին։ եւ այլ բազում պատճառս. յորս գազափարի չորեքեան աւետարանիչքս։ Զի թէպէտ. եւ բազում բանք ի սոսա որ երեւին ներհակք միմեանց. այլ քաջ ճշմարիտք յոյժ միաբանք միմեանց։ Արդ առեալ ազատածինք մանկունք նոր սիոնի. զհրամանս կենաբարին մեր։ Յի՛։ ընթերցջիք միշտ յեկեղեցի՛։ զի ձեզ եւ ինձ ողորմեսցի որ զսակաւ գիրս գրեցի։ Ի թվ՚ն հայոց։ ՋԼ։ Արդ ես յոհանէս կրօնաւոր ստացո։ զնոր աւետարանս։ ի հալալ արդեանց իմոց։ յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց. եւ ամ արեան մերձաւորաց իմոց։ Հօրն իմ պարան թուամին. եւ մորն իմ բազդատին. եւ քեռն իմ սուլտանին եւ զաւակացն իւրոց. մեսրոպի. եւ ալամշի եւ գուլխաթունի։ եւ փեսային իմ յակոբշի։ եւ մոր իւրոյ սագաթի։ եւ հոգեւոր մորն իմ գունաշի եւ դստերն իւրոյ մարթաի։ եւ կենակցին իւրոյ զանգիշին. եւ մաղթումին որ (երկու տող բաց թողուած) Ցամս ամենապատում վերադիտողի աղբակս նախանգի երկոտասան գաւազանացս աթոռս բարգաւաճիմոսի առաքելոյս տն հայրապետի սրհեպանկի. եւ ստացողի սորա Յհնէս կրօնաւորի. որ յիշատակ սոցա ամենեքեան եղիցի։ Ո՛վ դուք լուսերամ-ից յորժամ հանգիպիք նոր աւետարանս յիշեցէք ի նոր յաղօթս ձեր գվերոգրեալ անուանքս ի սմա. եւ ամ ողորմի ասացէք բոլորով սրտիւ եւ լի հաւատով. եւ ամ ձեզ ողորմեսցի ամէն. եւ որ ամ ողորմի ասէ. Ճ ապատիկ առցէ։ յամ։ Եւ յոհանէս արեղայս ստացա զնոր աւետարանս յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց. եւ եւտու ի դուռն նոր յարութենն. ի գեւազն ասփսթան կոչեցեալ մի որ իշխեսցէ հեռացուցանել. եւ որ խնամ տարցէ ամենի յամ ամէն։

6.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

(1683 էն առաջ)։

ԹՈՒՂԹՔ 297։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 25×19×7 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ շատ մաքուր, երկսիւն՝ իւրաքանչիւրը 16,5×6 սմ.։ — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք սեւ. վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր եւ կապոյտ. տող՝ 21։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ ընտիր եւ ողորկ. բացի սկիզբի եւ վերջի երկ-երկու թերթերէն՝ որոնք մագաղաթէ են եւ դրուած իբր պահպանակ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ. առաջին կողին վրայ ազուցուած են երկու արծաթեայ խաչեր եւ երկու ոսկեայ փոքրիկ խաչելութիւններ. վերջին կողին վրայ դարձեալ արծաթեայ խաչ մը. երեք խաչերն ալ զարդարուած են կարմիր ու կապոյտ ակներով։ — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ են 1, 2, 296 եւ 297 թերթերը, բայց նոր ու առանց որեւէ գրութեան։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ բոլորովին մաքուր ու անվնաս։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 1ա–3ա, 4բ–5ա, 6բ–7ա, 8բ–9ա, 10բ–11ա, 12բ–13ա, 153ա, 240ա՝, 291բ–297բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՆԵՐ, խորաններ, փոքրադիր պատկերներ շատ կան, բոլորն ալ նուրբ եւ գեղեցիկ գծագրութեամբ, մանաւանդ շատ արուեստաւորներկուածով. նուազ յաջող են աւետարանիշներու չորս մեծադիր պատկերները, որոնց գունաւորութիւնը շատ լաւ. բայց համաչափութիւնը քիչ մը պակասաւոր է։ — ԳՐԻՉ եւն անծանօթ. թուական 1683էն առաջ։ — Սոյն գեղեցիկ ձեռագիրն իբր սրբութիւն կը պահուի աւանդատան մէջ եւ է ուխտական գիրք. բարեպաշտ մարդիկ ուխտի կու գան անոր՝ յատուկ ընծայաբերութեամբ. կը կոչուի "Ս. Սարգիս աւետարան", յանուն եկեղեցւոյն։

Մատեանս է Աւետարան. կը պարունակէ Եւսեբիոս Կարպիանոս էջ 3բ—4ա, Կանոնք՝ էջ 5բ—12ա, Մատթէոս էջ 14ա—95ա, Ցանկ Մարկոսի՝ էջ 95ա—96ա, Մարկոս՝ էջ 97ա—152ա, Ցանկ Ղուկասու՝ էջ 152ա—բ, Ղուկաս՝ էջ 154ա—239ա, Ցանկ Յովհաննու՝ էջ 239բ, Յովհաննէս էջ 241ա—291ա։

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ (կազմի վրայ, առաջին արծաթեայ խաչին մէջ փորագրուած) յիշատա՛յ է նոր խաչս թանթասին թաղումին թվ. ռ ճծգ։

(կազմի վրայ, երկրորդ արծաթեայ խաչին մէջ փորագրուած) Յիշատակ ի տէր Սր Սարգիսի ուստայ վարդան եւ մարճան. թվ. ռճեր։

Էջ 239ա (բուն գրչէն). Զմեզք զառաքեալ եւ զանպիտանս ազաչեմ յիշել ի տէր. եւ գուք յիշեալ լիջիք յիւրում գլ՝։

Էջ 240ա կայ կնիք մը "Քի ծռ. Ալան" մակագրութեամբ։

Ե.

ՅՈՒՅԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՅ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՂԱԼԱՅԻ ԿԱՄ ԲԵՐԴԱԹԱՂԻ

1.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

2Կ = 1311։

ԹՈՒՂԹՔ 348։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 38×27×11 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ շատ մաքուր, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 25–28×7,5 սմ.։ Մինչին լուսանցք 2 սմ. ստորին լուսանցքները մինչեւ 7 սմ.։ – ԳԻՐ՝ շատ խոշոր բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. սկզբնատողերը, վերնագրերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող՝ 18–19։ – ՆԻՒԹ՝ հաստ եւ ընտիր թուղթ. – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ. կաշին վրայ ալ (նոր մասլու համար) անցուած է սեւ լաթէ շապիկ. առաջին երեսը ամբողջ ծածկուած է արծաթեայ տախտակով, որուն վրայ ծաղիկներու եւ այլ զարդերու մէջ նկարուած են խաչելութիւն եւ ուրիշ ինը սուրբ նկարներ. տախտակին շրջապատը փորագրուած է հետեւեալ յիշատակութիւնը. "ՍԲ ԱԾԱԾՆԱ ԵԿԵՂԵՑՈՒՆ ԹԱՐՎԷԶՈՒ ԹՈՒՒՆ ՌՄԽ ԶԵՌԱՄԲ ՏՐ ՄՈՎՍԷՍԻ Ի ՑԻՇԱՏԿ ՍԲ ԱՒԵՏԱՐԱՆՆՍ ԱՐԾԱԹՆ ԹԱՐՎԷԶԻ ՍԱՐԳՍԻ ՈՐԴԻ ԹԱԴՈՍԻՆ ԵՒ ԹԱԴԷՈՍԻ ՈՐԴԻ ԵՂԻԱԶԱՐԻՆ ՈՐ ՆՏՈՒՆ ԻՒՐԱՆՑ ԾՆՈՂ„ (մնացեալը, որ 11 սմ. տեղ կը բռնէ, կտրուած ինկած է)։ Տախտակին վերի կողմը ազուցուած է օղակ մը, որմէ բարակ շղթաներով կախուած են 10 արծաթեայ խաչեր եւ մէկ մատանի, որոնք ուխտի եկող քարեպաշտ մարդոց նուէրներն են։ – ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չկայ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա–4բ, 11ա–բ, 21ա–բ, 269ա. միւս պարապ էջերը լցուած են բազմաթիւ յիշատակութիւններով։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐԸ բաւական արուեստաւոր. աւետարանչաց առաջին երեսներու խորանները շատ նուրբ եւ արուեստաւոր. այսպէս են նաեւ նոյն երեսներու զարդազարդը. էջ 5բ–10ա դրուած կամարները եւ էջ 12ա–20բ դրուած 18 մեծադիր անօրինական պատկերները եւ էջ 22բ, 114բ, 174բ, 269բ դրուած չորս աւետարանչաց պատկերները նուազ յաջող են։ – ԳՐԻՉ ծեր քահանայ. նկարող Թորոս սարկաւագ, որ իր անունը յաճախ պատկերներու տակ եւ մէկ-երկու տեղ մանրանկարներուն մէջ հիւսելով կը յիշէ. տէր՝ գրիչը ծեր. տեղ՝ անծանօթ. թուական 2Կ = 1311։

Մատեան է Աւետարան, որ կը պարունակէ Ամենի աղեկսանդրացու՝ էջ 5բ–6ա. կանոնք էջ 6բ–10ա. պատկերներ՝ էջ 12ա–20բ. Մատթէոս՝ էջ 23ա–114ա. Մարկոս՝ էջ 115ա–173բ. Ղուկաս՝ էջ 175ա–268բ. Յովհաննէս՝ էջ 270ա–338բ. յիշատակարան՝ էջ 339ա–348բ. ցանկ եւ նախադրութիւններ չկան։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 5ա. Զառաջին եւ յետին կազմողս նոր աւետարանիս սուտանուն յունփի արեղ-իս. Կազմեցի նոր աւետարան ի վայելումն խոնա միրապին իւր հաւրն եւ եղբաւրն եւ իւր կոզակցին եւ զաւակացն։ Եւ ամ յոհանէսին եւ իւր հոգոյն. Եւ յամ ժողովրդեանս քաղաքիս, խանենացն եւ խաթունացն, եւ ողոյն մեծի եւ փոքու առ հասարակ ամէն։ Ով դաս քահանայից որք հանդիպիք ի սմա կարդալով կամ ունկնակելով յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զժողովուրդն զերկրն զմեզապարս կազմողս։ Եւ միով բերանով ասա՛ ողորմի ասացէք, եւ մեր յիշեցելոցս, եւ ձեր յիշողացդ առհասարակ ողորմեցի ամէն։ ի թվ. հայոց. ՊՂԷ (= 1448) կազմեցս։

Էջ 6ա. Ցի յն ողորմա դ-ուդ գրչի թորոսի ամէն եւ յիշողացդ ամէն։

Էջ 10ա. յիշատ. գրեցաւ է ի նոր աւետարանս անուն տարայժամ խասակաւ աւուրց շնոխոր ի քն փոխեալ։

Էջ 10բ. Ով դաղք լուսերամից եւ դաղք քահանայից. յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր. եւ հաւատարիմ ժողովուրդք. որ կայք առաջի նոր սեղանոյս եւ աւետարանիս. հայցեցէք ի քնէ առողջութիւն եւ մեղաց թողութիւն յիշեցէք զայր զաղբուղէն. եւ զծնաւղս իւր զաքարէն. եւ զմայրն իւր զտրդան վահրամն եւ զանդրանիկ զորդին իւր զմաւղութային յիշողքդ ձեռնեալ լիջիք ի քնէ, եւ յամէն տաւնի. ամ. ժամ առնեն պէր աղբուղին եւ ինքն քն զձեզ յիշէ յիւր յաղքայաւթիւնն ամէն ամ ամ։

Էջ 15բ. Ցի յն գիթա ի յիս սրբեա շգմիտս եւ զգայարանս. ես թորոս ծառայ քս եմ տրուպ անպիտանս. Ցանմարացս երբորդութեանդ զիս աւեթվանս. երգել զփառս ընդ վերին զաւրս միշտ յաւիտեանս։

Էջ 22ա. Ով գասք... (բառացի նոյն ընդ էջ 10բ) յիշեցէք զոՐ փախրայդին եւ զծնողսն իւր եխանեայ եւ զմարագեան եւ զպարոն խդբրշայն եւ զասֆարշայն եւ զծնողսն իւր զքահանայն ոՐ մկրտիչ եւ զմայրն իւր եւ զեղբարքն իւր եւ զիզայդինն եւ նասրայդին յիշողգդ ՅՀՆԵԼ լիջիք ի քնէ եւ յամէն տարի երեք պատարագ մատուցանեն եւ ինքն ՛ի զձեզ յիշէ յիւր յարքայութիւն ամէն ոՐ ՅԾ։

Անդ. Զթումա եպիսկոպոս վարագեցի յիշեցէք ի քն։ եւ ՅԾ զձեզ յիշէ։

Էջ 22բ. Զանպիտան թորոս սարկաւագ զնկարող ՅԵՐ պատկերացս ազաչեմ յիշեա ի ոՐ ՅՆ քն։

Էջ 114ա. Յիշեցէք զմամախ(ա)թուն յաղաւթս մեր։

Էջ 114բ. Զանարժան թորոս արժանացոյ եւ յիշեա ի ոՐ ՅՆ եւ թողութիւն յանցանաց հայցեցէք։

Անդ (այլ). տարայժամ վազվանեալ շնոխոր ի քն տարին ժամի (= ժամ մի) մատուցանեն։

Էջ 173բ (այլ գրիչներէ). 1. Տէր ՅՆ ողորմեա մեղապարա գրչի թորս ՅԵՐԿ. ամէն։ — 2. Քն ՅԾ ՅՆ քս ՅԵՐ աւետարանչացն բարեխաւսութեամբ պահեայ զովանէս նաւքարէ պարոն ուսուֆին, որ խոստացել է տարին մին մամ յուր որ գնայ քի ազաւթքն հետի լինի յիւր մեղաց թողութիւն առնէ։ — 3. Քն ՅԾ քոց որբոց աւետարանչաց բարեխաւսութեամբ ողորմեայ ազատչահին եւ կենակցին իւրոյ գաւհար տիկնայ. եւ եղբաւր նորին սիր ստեփ։ եւ առաքելին. վասն զի բազում խնամք կրեցին ի վերս մեր. խնամակալն ՅԾ ազատեսցէ զհոգի ոցա. յՅՄ մեղաց եւ գասեսցէ ընդ հրեշտակս. Ազատողին մերոյ քի ՅՅ վայելէ փառք իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ յաւիտ։

Էջ 174ա (այլ գրիչներէ). 1. Քն ՅԾ քս ՅԵՐ աւետարանչացն բարեխաւսութեամբ. ողորմեայ հոգեւոր մեր դ-վլեթին որ է մարիամ. եւ իւր զաւակին յիւատշին. վասն զի բազում խնամք կրեաց ի վերայ մեր. խնամակալն ՅԾ ազատեսցէ զհոգի ոցայ. յՅՄ մեղաց եւ գասեսցէ ընդ հրեշտակս արքայութեանն երկնից ամէն։ — 2. Ով մանչունք սիոնի յիշեցէք ի ՅԵՐ յաղաւթս մեր զմամայ խաթունն եւ զխաչատուրն եւ զթանգտիկինն։ — 3. Քն ՅԾ քոց որբոց աւետարանչացն. մաթէոսի. մարկոսի. զուկասու. յովհաննու. բարեխօսութեամբ ողորմեայ. ստեփաննոս լաւուկ վարդապետի ծնողացն հօրն պէՀՆամշահին. եւ մաւրն յազիզմէլիքին. եւ եղբ։ — 4. Ա.յս է արձան փրկչին ՅԵՐԿԵԼ արեամբ կենարա(ր)ին հան(գ)չի հոգին զարիւմէլէքին որ շատ բազում ախտեցաւ այս ՅԵՐ աւետարանիս ու շատ չարչարանք է կրել։ ՅԾ իւր մեղացն թողութիւն առնէ. էյ։ ինքն ինքն (երկիցս) քն ՅԾ որ փրկիչն է ամենեցուն փրկէ զերանչէն զիւր կողակիցն զխանթի խաթուն. որ շատ ի մանանչնչէ չարչարանք են կրել. մաւ ր։ ռ։ գկ դիւանի տվել են ՅԵՐ աւետարանս ի գերութենէ են ազատել ՅԾ զիւրեան հոգին ի դժոխոցն ազատէ իւր մեղացն թողութիւն առնէ ամէն եւ ՅԾ յիշողգդ մեղաց թողութիւն առնէ. էրանչի մաւր անուն արուանմէլիք փեսին անուն թագաւորչախ գոտեր անուն աւլանմէլիք մէկի մամայխաթուն. մէկի զագ ամշայ որդոյն անուն մաւր(ա՞ս)։ փոքր գոտեր անուն շահիդմէլիք։ ՅԾ զիւրեանց մեղքն թողաւ որ շատ լաւ են վառել եւ շատ սպասաւորել եւ ՅԾ յիշողգդ ողորմի։

Էջ 174բ. Զարաւպ գրիչ թորոս սարկ. ՅԵՐԿՐՈՂ ծաղկիս ազաչեմ յիշել ի ոՐ ՅՆ քն։

Անդ (այլ). շնոխորին յիշատակ ի տարին ժամ մի աւագխիչարաթին։

Էջ 268բ. Տէր ՅՆ ողորմ մեղապարա աշխատողի թորոս սարկաւագի ամէն։

Էջ 268բ (բուն գրչէն). Սրբոց աւետարանչացն բարեխաւսութեամբ քն ՅԾ ողորմեա ինձ մեղապարա գծողիս. ծեր քահանայի եւ ծնողաց իմոց եւ ազգականաց. յիշեսջիք զաւակն իմ զմարգարէ եւ զեղբաւր որդին զյակոբ. եւս առաւել զշնոհվոր որ բազում աշխատանք կրեաց ի վերս մեր. ազատեսցէ ի մեղաց եւ ծնողաց եւ ազգականաց թողութիւն շնորհեսց(է) քն ՅԾ ամէն։

Էջ 269ա. Տէր ՅԾ ողորմի մամայխաթունին։

Էջ 269բ. Զանպիտան թորոս ՅԵՐԿՐՈՂ ՅԵՐ պատկերացս յիշեսջիք ի ոՐ ՅՆ։

Անդ (այլ). Ով գասք լուսեղէնք յորժամ ընթեռնուք յիշեցէք յաղօթս մեր զվանէան եւ զծնողսն իւր յամենայն ժամ։

Էջ 270ա. բարէ։ խաւսութեամբ. նր։ աւետարանչացն։ քն ՅԾ ողորմի։ յակոբ։ վգ։ին ամէն։ եւ մարչային ամէն եղիցի եղիցի։

Էջ 339ա—342ա (Գլխաւոր յիշատակարան). Սրբին բարեխաւսութեամբ ոՐ ՅՆ ողորմեցի գրողի սուրա ծերի քահանի, եւ ծնողաց իմոց եւ զաւակաց եւ ազգականաց իմոց եւ աւտարաց առհասարակ ամենայն հաւատացելոց ամէն։ եւս առաւել ողորմեցի եւ ընդ երկայն աւուրս արասցէ զստեփաննոս եւ զծնողս սորա արքա-ութեանն արժանի արասցէ։ Աստանաւր իրաւ(ա)պէս հատուսցուք փառս ի սկզբան. եւ որ ընդ անչափն. եռակի. եւ եզական եւ եռափափագ փառաւորեալ արքոյ անզուգական երրորդութեանն. նմա փառք յաւիտեանս ամէն։ այսմ անծայրածաւալ ծովէս բարժանեալ. վշտակք ՅԾ-ին գեւոցն. առ ի յարբուցուն գեղեցկաշէն բուրաստանին։ առոգելով գտեղնեալսն փթթինազարդ ծաղկանց։ կենսացուցանել զբրաւիրաց անձինս։ Ով նորագոյն հրաշիցս եւ յաւետաբաղ ձայնացս, քառահոլով ընթերակայքն, բոցրոջք արփիազարդ գրախտին. ՅԵՄ առեալ կարմրերփեան եւ լուսատեսիլ մարգարտայոյլ բեղնաւորեալ ծիրանակիր թագաւորականաւ։ զհոլանս երկնի եւ ծովու բերելով զտիպ. քաւ գարնան-ին ծաղկաթագ գունատեսիլ. երփն երփն բերելով զհոտ անուշութեան. որպէս վարդն յաւրինակ արեամբ նահատակելոցն. եւ համասպրամն սպիտակագեղեսս. զմարգարտի առեալ զնմանութիւն. ի զարդ պայծառութեան կուսանացն։ Զնոյն եւ երկնագունակ ծովանմանն. նարդոս. զազգի ազգի հանգէս նահատակութեան. զառաքինեացն բերելով զկերպ։ յորս ընդ ոլորտս տիեզերաց ցնգեալ զհոտ անուշահոտ յոգիս մտելոցն 'ի հարսանիս երկնաւոր փեսային։ Ապա եւ զի՞նչ ծիրանակիրն մանուշակ զթագաւորականն զգեցեալ շզգոյն։ բերեալ զաւրինակ երկնաւորին. մինն

միայն ընդբեալ եւ զատեալ բոլորաւեան բազմանաւք. ոչ որ նման նմա։ 'ի խաչին կամաւ մատուցեալ զանձն պատարագ կենդանոյն Հաւր։ եւ գիրկս արկեալ համագուսմամբ երկոտասանն առաքելականն գնդի. ընդ չորս բարժանեալ յաղագս քարոզութեան չորս անկիւն աշխարհիս. երիս, երիս քառանկիւնակ զերբորդութիւնն եդեալ պահապան. առաքելով զնոսա երկուս երկուս. վեցեակ թուով. ընդ վեց դարու կենցաղոյս. առ ի մերժել զորոմն ապականագիր բանսարկուին։ Ապա եդեալ դրուակ եւ մատանի. ի վերս՝ այլոց եւս ութեակ թուոցն. զմանթէոս, մարկոս. զուկաս. յովհաննէս. որք քառիւք վոտակաւք. աւժընդակեալ հոգւոյն ազգմամբ. հնչեցուցանեն զփոգս. ի լսելիս ընթանուր բնաւիս. առաքելական բայիւք։ Մատթէոս զմարդեղութեանն ցուցանելով զկերպ։ Որպէս վարգս բազմաթերթ. կարմրագունակ անուշահոտ. զմարգկան գաժանութիւնս հոլովէ. բերելով 'ի քիմն անուշահոտ. զնծա-ին աշնաւրէնութեանն զգիտութիւն։ Ապա եւ համասպրամն. Մարկոս, թողեալ զներկոցս բազմասեռնութիւն առիւծաբար յարձակեալ 'ի վեր՝ գժրոզին. կորզեալ եհան զմեզ ի մեզասթաւալ. որջացեալ մեքենոցից նորայ. լուսերանգ մարդրտափայլ ոգիտակազգեստ աւազանին շնորհաւք. զարգարեալ խառնեալց զմեզ ի յերամս ոնծազգեստս լուսեղէն հրակերպիցն։ Զի՛նչ եւ երկնագունակ ծովանմանն նարգաս. զզուկասս առեալ զկերպ. յաղագս հոտոյն անբաւութեան. որ զնաւորդսն հանգերձ ծով-ին կենդանեաւք առհասարակ միահազոյն զհոտ իւր ցնդեալ թմբրեցուցանէ զբնաւս առ 'ի լուսաւորել զբոլորս իւր առակախաւս նծա-ին վշտակքն որպէս եղն ամոլոց տրտհելով արաւբաւ աւնտարանին առ ի խել զփուշ մեզացն. եւ կակզացուցանել բանիւքն կենաց. առ ի յընդունել զլուծ ապաշխարութեան։ Ո՛վ պատուական անուշահոտ փունջ մանուշակի. ծիրանակիր թագաւորութեանդ յովհաննէս. որ զատեալ բարժանեցար 'ի յոքանց ընկերացդ. կրելով 'ի քեզ զթագաւորն երկնաւոր. եւ որպէս արծիւ ալթեւ բարձրացեալ ի վերոյ քան զերկինս զծնունդ հայրական առանձնակի ընթադրեալ. հնչեցուցեր 'ի լսելիս համատեռիցս ծա-կելով զվրիպողին գաւանութիւն. յորս եւ դու ճոգոպրեցար 'ի սայթաքմանէ գնացից նորա. անազան պահելով զկուսութեան առագաստն. հրաւիրեցեր զմեզ լինել քեզ ուղղկիցս. արա-սեակգ հատանելով լուսաւոր ճանապարհաւ. առաւաւտս՝ քեզ մեաւք հանգերձ առ արեգակն արդարութեան. միածին որդին այ. առ որ անձկացեալ եմք ունելով զքեզ բարեխաւս ծերի գծոզի սորա եւ ծնողաց իմոց ամէն։ Շնորհիւ ան սկսա եւ ոգորմութեամբ նորին կատարեցի. գեղեցիկ նծա-ին բուրաստանս. յորում ծառատունկք քառագէմք. բոզրոջք սաղարթ առեալ ըստ գարնան-ին եղանակացն շարագրութեան. բերելով յինքեանս. զոսան ուզէշարձակ. զտերեւն բոցափայլ. զծաղիկն բիւրագան. զպտուղն քաղցրահամ եւ անուշահոտ. տալով որդւոց մարդկան. 'ի վերուն կենդանագործութեանս։ Յամի. հարիւրից եւթեանց. եւ տասանց վեցից. (տակն ալ գրած "թվ։ չկ։") տարբերութեանն հայոց տումարիս. ես յոգնամեզ եւ տառապեալ գրիչս ծեր քահանա-. յանկ հանեալ աւարտեցի զսա բազում ջանիւ. եւ մեծաւ աշխ-ատութեամբ. յամենալաւ եւ ի ստոյգ աւրինակէ. զոր 'ի բազմաց վկ-եալ ստաց- զսա գանձ անապական յերկինս. ուր ոչ գող մերձենա. եւ ոչ ցեց ապականէ։ Ի վ-երուն մանկանց եկեղեցոյ նոր սիւնի։ Յամն ՍԷԴ-ատիս. ան կոստանդի հայոց կաթողիկոսի։

Էջ 342բ (այլ գրիչներէ). 1. Ով դասք քահանայից յորժամ ընթեռնուք զնր աւետ(ար)ան յիշեցէք ի նր աղաւթս ձեր զանարժան զուտանուն եպ Ենմ զոչ աբբահամ մարցին որ հանգիպեցայ ի դավրեզ. ի թուին. հայոց մեծաց ՊՂԴ (= 1444) յաւգոստոս. Է զյիշողքս քն յիշէ։ — 2. Ով դասք քահանայից յորժամ ընթեռնուք զնր աւետարան յիշեցէք. ի նր աղաւթս ձեր զանարժան. զուտանուն Կարն, այլընջեցի. զոչ ոչ-ը ապրակուենցի. որ հանդիպեցայ ի թաւվեզ. ի թվ ՂԾԵ. ով կարդայ ՍԾ ողորմի ասէ մեզի եւ նորա։ — 3. Կարոզութեամբն ամենակալին այ հաւր անմահի. որդոյ միածնի եւ ազատիչ նր հոգւոյն. եղեւ հրաման յարարչէն ամենեցուն որ ետ շնորհ գարձման ի յանցաւոր աշխ(արհ)էս. եւ ի մեզայ գարձուցն, եւ ճանաչել զճանապարհս արդարութեան խոսրովայ որ կոչեցեալն է մամայխաթուն, ետ ի հալալ արդեանց իւրոց. ՃԼ։ գկ։ ի նուէր նր կենսաբեր սքանչել(ագ)ործ նր աւետարանիս որ է սայ բժիշկ հոգւոյ եւ քաւիչ մեղուցելոց։ Բարեխաւսութեամբ նր աւետարանիս եւ որբ-հոյ ՍԾԱԾՆԻՆ թողեսջ քն գյանցանս մամայխաթունին ամէն։ Ով դասք լուսերամից յիշեցէք ի մաքրափայլ եւ մեզաչքաւիչ յաղաւթս ձեր զմամայխաթուն. եւ զծնաւղն իւր զխաչիկ եւ զթանգտիկինն. զսարգիս։ ազբրաց։ գրիգորիկն։ գյովանէսն. զթորոսն։ զմկրտիչն. զհոռոմ տիկինն։ զավետ, զգորգն, զշրուանն։ (շարունակութիւնը էջ 343ա) եւ զաւագտիկինն։ զշրվանն։ եւ զաւագի մայրն. յիշեսջիք ի նր յաղաւթս (ձ)եր եւ քն զձեզ յիշէ ամէն։ Ով մանէուանք նոր սիոնի յիշեցէք ի նր պատարագս ձեր զմամայխաթունն. հաստատ մատուցէք յայտնութեան ճրագալուցին։ զհամբարձմանն։ եւ զՍԾԱԾՆԻ պատարագն անթերի. եւ այս նր աւետարանիս ոչ գին եւ ծախ եւ գրա-կան. անպատճառլինի եւ ով որ յանդգնի կամ ծախէ. կամ գրաւականէ կամ բաշխէ, ընդ աւրինաւք գատի ամէն։ Եւ յայսմ ժամաւս կարգեաց մամայխաթունն զկոստանդ քահանայ իւրն հոգեւոր զաւակ եւ ետ մամայխաթունն զնր աւետարանս ի ձեռն կոս(տ)անդ քահանայի. եւ այլ ոչ ում խաւոք եւ գաւէ հետ այս աւետարանիս չկայ ոչ որդոյ եւ ոչ գատեր. բայց կոստանդ քահանայն գիտէ. եւ քի փառք ամէն։ — 4. Ով դասք լուսերամից յիշեցէք ի մաքրաչփայլ եւ ի մեզաքաւիչ յաղաւթս ձեր զլուսեզէնն եւ զկենակիցն իւր զթանգիսթունն. եւ զիւրենց զաւակն զՍիհանմելիքն եւ զգուլբստանն. եւ խնդրեցէք սոցայ մեզացս թողութիւն եւ քն զձեզ յիշէ յիւր ողութիւնն եւ ձեզ փոխարէն տացէ յիւր յարքայութենէն ամէն քն ՍԾ։

Էջ 343ա (այլ գրիչներէ)։ 1. յիշեցէք զելխաթուն եւ զգերգի եւ զլուլուն. յիշեցէք զգալին եւ զգրիգորն եւ զմայրն իմ եւ զոգլուն ի քն ՍԾ ողորմի

ով զուզուն յիշէ. յիշեցէք ի քն զգուբդանն, եւ ոգայ հասակաւ որ փոխեցաւ ի քն զգուբաթշահն յիշեցէք եւ ՅԱԾ ոգորմի ասացէք. ամէն տարի ԺԴկ խուտացաւ։ — 2. յիշեցէք զկոստանդն զի աւետարանս նմայ է հատատ։ — 3. Ով դասք լուսերամից յիշեցէք ի մաքրափայլ եւ ի մեղաքաւիչ յաղօթս ձեր զպէ զուվշան եւ զամուսին իւր զիզաթմելիք եւ զՅԱԾատուր զաւակն իւր ուսուփշան եւ զհանգուցեալ ծնողս իւր զխաշնամ եւ զդիլշատ խաթ(ուն) եւ իզաթմելիքի ծնողացն մենակեցն եւ միրաթ խաթուն ով հաւատացեալ ժողովուրդ ով հանգիպիք իւրենց մեղացն թողութիւն խնդրէք եւ ՅԱԾ զձերն ոչ յիշէ։

Էջ 343բ. 1. Ով դասք լուսերաչից յիշեսջիք ի մաքրափայլ եւ ի մեղաչքաւիչ յաղաւթս ձեր զմանախաթուն եւ զծնաւղսն իւր զվարդ եւ զկանանցուկինն զչաւպանն եւ զծնաւղսն իւր եւ դուք յիշեալ լիջ(իք) ի քն, ամէն եւ յիշեսջիք զսիր ատէֆն յաշաւթս ձեր, եւ զջաւհարեկինն, եւ զսիրայխաթուն եւ զծնաւղսն իւր ամէն։ — 2. Ով դասք լուսերամից յիշեսջիք ի մաքրափայլ եւ ի մեղաչքաւիչ յաղաւթս ձեր զաւաչն. եւ զծնաւղսն իւր զխաչիկ քահան եւ զէլենաիկինն եւ եկն պարսն աւաքն իւր կամաւն եւ Խմաւտ միաբան նր աւետարանիս եւ ի հալալ արդեանց խուտացաւ ի յամէն տարի։ բ։ դկ։ ձիթագին հասցնեմ կարոզութեամբն ՅԱ, յիշեսջիք եւ զհոփսիմայ եւ զծնաւղսն իւր եւ զծաղկազարդ զդաւակն իւր զյովանէս, բազմ Խայժամանակեայ։ — 3. Ով դասք լուսերամից յիշեցէք ի մաքրայփայլ աղ. ձեր զայմելիքն եւ զխանամելիքն որ միաչքան կուշեցաւ միաչքան նր աւետարանիս։

Էջ 344ա. 1. Լս խոնայ շահնազար. հմեռեցի. տվի. նր. խաչիկ յաւետարին մէկ տքան. վախմ. ՅԱԾ. իմ. մրատքս տայ։ — 2. Ով դասք լուսեղէք երամիցք յիշեցէք փաքափայլ եւ մեղաքաւիչս յաղաւթս ներ բախագուլս եւ զծնաւղս իւր։ եւ յովանէս եւ միհաթուն. եւ զեղբարն իւր զնաշագինս. եւ զիւր զաւակս շագիլայն. եւ զմուբարաքշախս ծառայս աւետարանին ՅՅ ծառայ սիրած աւետարանիս եւ զմկրտիչս յիշեցէք ի քն։ բախագուլս. ամէն տարի։ ժ։ դկ. տամ։ շամշատինս։ ծ։ դկ ոգիտայ ի նր աւետարան։ — 3. Ով դասք լուսերամից յիշեցէք զյոհանէս եւ զկենակցին իւր սուրթխաթուն եւ զաւակսն իւր զանվէլն եւ զմանվէլն. եւ զիւր կենակիցն զխերխաթուն. յիշեցէք ի նր ազաւթս ձեր. եւ զշնոփոր տիկինն այլ յիշեցէք։ — 4. Ով դասք լուսերամից յիշեցէք ի մաքրափայլ եւ ի մեղաքաւիչ յաղօթս ձեր ստեփան եւ զկենակիցն իւր զզարիպխաթուն եւ զծնողս իւր զխաչիկն եւ զնազմելիքն։ զդանելն եւ գոհարն. եւ զՀաթազատ որդիքն իւր։ եւ զամիրլուան. եւ զմելիքայն եւ քն զձեզ յիշէ։ — 5. Ով դասք լուսերամից որ կաք առ ի նր սեղանոս եւ սոս աւետարանիս յիշեցէք ի մաքրայփայլ ազաւթս ձեր նուրատին եւ զծնողս իւր պարսն թուշերն մամայտիկին, եւ պարսն ՅԱԾայտուրն եւ աւետարն ի ազաւթս ձեր յիշողն սահակ զձեզ։

Էջ 344բ. 1. Ով դաս լուսերամից յիշեցէք ի մեղաչքաւիչ յաղաւթս ձեր եւ ի մաքրայփայլ զիս զանարժան ծառայս ՅՅ զխութլուն ու զիւր զեռաչբուս նորածին տղայն զամիր սարգիսն եւ զիւր հայրն եւ զմայրն եւ միաբանեցայ նր աւետարանիս որ յամէն տարի անխափան տամ։ Ա։ լիտ։ (թուի լիտր) ձէթ յեկեղեցին. ով որ գայս գիրս ջնջէ ինքն ջնջի ի գպրութէնէ կենացն։ Լս զիս զանպիտան եւ զանարժան ծառայս ՅՅ զաչ զաքարիէս եւ ՅԱԾ յիշողացդ ողորմեցի ամէն ամէն։ ի թվ։ հայոց։ չՀգ (= 1324)։ ի համբարձման տաւնիս։ — 2. Ով դասք լուսերամից յիշեսջիք ի մաքրափայլ եւ ի մեղաքաւիչ յաղաւթս ձեր զպարսն յակոբն եւ զծնաւղսն իւր զարգիսն եւ զմամերն, եւ զկենակիցն իւր զմելիք եւ զծնաւղսն իւր զդաւիթն եւ զկիրախաթուն եւ զծնաւղսն իւր, եւ յամենայն տարի։ բ։ պատարագ տան մեծ տաւներոյն։ ՅՅ։ յակոբայ եւ։ ՅՅ։ պատարագ մելիքին եւ քն զձեզ յիշէ։ — 3. յակոբն եւ մելիքխաթուն։ բՃ. դկ յիշատակ տվին ի յաւետարանս եւ յեկեղեցին որ է ՅԱԾածին մն Ենայ ճանապարհին որ հատաւ ի քն տէրն մեր։

Էջ 345ա. Ով դասք քահանայից եւ հաւատարիմ ժողովուրդք որ կացեալ կայք առաջի նր սեղանոյն եւ առաջի նր աւետարանիս ասա(ա)ցէք ՅԱԾ ողորմի եւ յիշեցէք յաղաւթս ձեր զհոռոմշահն եւ զկենակիցն իւր զմամայխաթունն. եւ զիւրենց զաւակն զամիրշահն։ եւ զմամախաթի մայրն զնազխաթունն որ է գրիգորին եւ գոհարնազին գաւառն եւ քն զձեզ յիշէ յիւր յարքայութի՛ն եւ առնէն ողոյ յամէն տարի։ գ։ ժամ։ բ։ ավագ։ ՆՀ։ մամայխաթին եւ ամիրշին։ եւ ՅՅ։ քի յարութեանն։ ՅՅ։ հոռոմշին եւ։ ՅՅ։ նազխաթունին։ եւ յուր որ այս աւետարանս լինի անպատճառ յիշեն եւ զ։ գ։ ժամն առնեն։ — 2. Ով դասք քահանայից եւ Խաւատարիմ ժողովուրդք որ կացել կայք առաջի նր սեղանուն եւ նր աւետարանիս եւ յիշեցէք զպարսն խարկրծելն եւ զծնողս իւր զաքարիէն եւ խարիշին եւ սորգսթամիշն ի ազաւթս ձեր եւ ՅԱԾ զձեզ յիշէ եւ շամշայխաթուն յիշեցէք ազաւթս ձեր։ զշախերն եւ կենակիցն ազիզն եւ զաւակն իւր զմամայտիկն եւ զշահն եւ զայխաթունն եւ ՅԱԾ զձեզ յիշէ։ — 3. Ով դասք լուսերամից յիշեցէք ի մաքրայփայլ եւ ի մեղաչքաւիչ յաղաւթս ձեր զդամուրն եւ զծնաւղսն իւր չՅԱԾատուրն եւ զմայրն իւր էմնայխաթուն եւ զեղբայրն իւր թուխթամուրն եւ զվազշանեալ կոզակիցն իւր զթավրեժմելիքն յիշելոցդ եւ յիշողացդ ողորմեցի քն եւ շնորհեացէ ձեզ ի յիւր յողորմութենէն ամէն։

Էջ 347բ. 1. Ով դասք լուսերանից յիշեցէք ի մաքրայփայ եւ ի մեղաչքաւիչ ազաւթս ձեր զմինն եւ զիւ(ր) կենակիցն զմինայն եւ յիշողն աւրնի ՅՅ եւ ի տարին։ ա։ լիտր ձէթ յեկեղեցի։ — 2. Ով դասք լուսերամից յիշեցէք ի մաքրայփայլ եւ ի մեղաչքաւիչ ազաւթս ձեր զանգուցեալ ի քն զշնոխոն զիմաթն եւ զծնողն իւր զհոռոմշայն եւ զկենակիցն իւր զդովաթն եւ զեղբարն իւր զոմ ՅՅն յիշեցէք ի քն եւ ի տարին աւր մի զաւագ Խիթշարաթին պատարագն մատուցանեն եւ որ քաբանայ (= քահանայ) որ աւետարանիս տէր լինի եւ թախսիր արնէ ի մատուցանելն գատած եւ կապած լինի ի քնէ։ — 3. Ով դասք լուսերամից յիշեցէք ի մաքրայփայլ եւ ի մեղաչքաւիչ յաղաւթս ձեր զբաստամն սառաճն ու զիւր զկենակիցն զիկարիշ եւ

զԼուրեաց զծնաւղսն. յամէն տարի. Ի. պատարագ է. տաւնին ու զասկին. ա. յոբստամին. ա. իկոտիշին ՅԾ յիշէ զիշոդսն։ — 4. յիշեցէք ի քն զմատեաւաքն եւ զծնողն իւր զաղիզտիկին ի քն եւ զիգիշուէին եւ զծնողսն իւր զդանել եւ զաղբրացն ի քն եւ յիշոդն աւրհնեալ նայ։ եւ զաղմաւրն եւ զծնողսն իւր։ — 5. Ով դասք լուսերամից յիշեցէք ի մաքրարփայլ աղաւթս ձեր զշնոխորս տիկինն եւ զծնաւղս իւր ստեփանոսն եւ զմայրն իւր մամայխաթունն ի աղաւթս ձեր։ — 6. Ով դասք լուսերամից յիշէք յաղաւթս ձեր զսիրունն եւ զկոզակիցն իւր զհայոցն եւ զաւակն իւր զշնոխոր տիկինն եւ զգրոցն եւ զգրիգորն եւ ՅԾ զձեզ յիշէ։

Էջ 346ա. 1. Ով դասք լուսերամից յիշեցէք ի մաքրարփալ աղաւթս ձեր զպարոն բռանոսն եւ կենակիցն իւր զփոքտիկին եւ զաւակն իւր շնոխփտիկինն եւ շամխաթունն եւ զպատրն եւ շամշատին եւ պարոն շամխինշեն եւ զիւր կենակիցն աւագխաթունն եւ մուրատշայն եւ խուեթլու մելիքն եւ զծնողսն աւագխաթունին պարոն լուսերն կենակիցն իւր թամիթայխաթունն եւ Ամրայմելիքն եւ արասմելիքն որ կոչեցան միայրան նր աւետարանիս եւ ծերունն եւ ասեն յիշոդն աւրհնի ի նր աւետարանէս։ սիրայխաթունն եւ ֆախրատինն մամայխաթունն։ — 2. Ով դասք լուսերամից յիշեցէք ի մաքրափալ եւ ի մեղսայքաւիչ յաղաւթս ձեր զփահլաւան էվատշայն եւ զծնողսն իւր զհունարն եւ զաւատիկինն եւ զկենակիցն իւր զմարթայխաթունն. եւ զծնողսն իւր որ միաբանեցան աւետարանիս եւ քս զձեզ յիշէ յիւր արքայութիւնն, յիշեցէք եւ զմխիթար եւ զծնողսն իւր ա. գեղն եւ քն զձեզ յիշէ։ — 3. Ով դասք լուսերամից յիշեցէք ի մաքրարփալ աղաւթս ձեր զպարոն արվանոսն եւ զաւատարիկինն եւ պարոն սարգիսն որ կոչի ասլան եւ ալի թուրքմանն որ աւետարանիս միայրան մնան ով որ գաւետարանս կարդայ յիշէ ի քն եւ յիշոդն աւրհնի նայ։ — 4. Ով դասք լուսերամից յիշեցէք ի աղաւթս ձեր արջուկն եւ կենակիցն իւր փոքրտիկինն եւ զաւակն իւր զնեանեն եւ կիրակոսն լուսերն եւ աւտրշայն եւ նորտիկինն խաչատրն։ շամշխաթունն եւ շամշայն։ եւ ապրբացն եւ խեքմանն եւ տայուս խաթուն յիշեցէք ի քն։

Էջ 346բ. 1. Ով դասք եւ լուսերամից ի մաքրարփալ յաղաւթս ձեր. եւ ի մեղսայքաւիչ յաղաւթս ձեր։ զսիրայմէրս շնոք եւ զիսոյանդս եւ զիսոջայ փիր հաւէնն։ քանի որ կենդանի լինիմք աւետարանիս ծառայ լինիմք. Ծ. գկ. գամք լոս եւ ձէթ այգին։ — 2. խոնարհեցոյ ամէ զուանկն քս հոգիս մեռեալ է ամէ կեցոյ ի տանեանացն զիս զերծոյ, արքայութեանդ արժանացոյ, զի ես փափաքեմ ձայնի քս թէ ելկ որդի ի փառս քս։ ամէ յն քն քս ամէ գալշատեանն բարեխաւսութեամբ ի փոխումն մաւր քս եւ կուսի քաղցրութեամբ հայեաց ի ծառայս քս որ եմ փափաք ՅԾեան ձայնի քս թէ թողեալ լիցին քեզ մեղք քս, որպէս քանանացոն, եւ մաքսաւորին, նոյնպէս թողցին յանցանք զարիֆմելիքին. էլխաթին, եւ որդուշային, աղաչանաւքս եւ բարեխաւսութեամբ նր ՅԾածծնին։ — 3. Յիշեա զարարիչն ՅԾ տուր հոգոյդ առնել պատարագ, ընդ մաւթն էր խարիս գնաս. երբ զհոգիդ ունիս քեզ ճրագ. զմարմնդ քանի սիրես. ու իւրն առնուս գուփափաք զմեղաց ազատ ի բաց ջնջեաց որ կապի պակ քեզ ու թագ։ Ով պատուելի դասք լուսերամից. յորժամ ընթեռնոյք զնր ՅԾաշաւնչ աւետարանս. զտեփանոս բռանասերս յաղաւթս յիշեցէք սրտի մտաք. քն զձեզ յիշէ իւր բարին։ — 4. ՊԽ (= 1391) երկորգին. եկն հարուածք յոյժ ահագին։ Որպէս եղեալն երկրորդ դարին. եւ լինելոց յամէս վերջին։ Ի՜հաս հրաման ՅԾայնին. զոր ամէն գրեաց ի նր տաւին։ վասն աւուրն կատարածին. որ կատարի աւրբաթ աւրին։ Զոր անդ մարգկան գործքըն ապառին. յահեղ ձայնէն թագաւորին։ —

Էջ 347ա. (մեծ մասը քերուած եւ յետոյ) եւ խաւճայպակն ապատեցի գփոլագն ի նր խաչիկ աւետարանին վկայութիւով։

Էջ 347բ. 1. Ով դասք լուսերամից յիշեցէք ի մաքրափայլ եւ ի մեղսայքաւիչ յաղաւթս ձեր զպարոն մկրտիչ եւ զծնողսն իւր զգրիգոր եւ զգալարն եւ զխոսրովն եւ զգաւրգին զտարաժամ ոգայ մեռեալսն ի քն եւ յիշոզքդ յիշեալ լիջիք ի ամ. եւ ով որ տիրեացէ նր աւետարանիս այսպիկ հանապազ զՀամբարձման զնր պատա(ր)գն մկրտչին տայ ՅԾԷՐԴ եւ անձանձիր, եւ հանապազ յիշեսջիք ի նր յաղաւթս ձեր եւ քն զձեզ յիշէ ի միւսանգամ գալստեանն իւրում ամէն. եւ առաւել յիշեսջիք զալգն եւ զծնողսն իւր ամէն։ — 2. յիշեսջի յաղաւթս ձեր զխուեթլուբէկն եւ զծնողսն իւր զշնոխվոր. եւ զմինարն զմարիմ կենակիցն իւր եւ զՀայրն իւր զկիր միխայլ եւ զմայրն իւր զկիրայն զի ողորմացի նոցայ քն. եւ յիշոզքդ յիշեալ լիջիք ի ամ ամէն։

Էջ 348ա. Էս վանեցի ամ շատեփանոս ժ. ա. գկ. նր. խաչիկ յաւետարանին։ ասի որ տաճարի տեղն շինէն խարճեն. յիշատակ իմ հաւր միխիթարին իմ մաւր խանդային եղբայր առտամն ՅԾայտուրին ախիճանին գէրիգորին իմ որդոյ առտամն ՅԾ ընդ երկայն աւուրց անէ ամէն հայր։ Թվկ. ա. Լ. դ. էր փետ--էրի։ ժ։ էն աւրն էր ինչ ամիրխան բերն էցեցին։

Էջ 348բ. Յիշեցէք յաղաւթս ձեր զպարոն սարգիս եւ զշնոհվոր տիկին յաղաւթս ձեր զի միաբանեցաք նր աւետարանիս եւ քանի կենդանի լինինք հասուցինք յամէն տարի։ բ։ գկ։ յիշատակ ասուտին եւ լուսերուն յիշեցէք ի մաքրափայլ եւ ի մեղսայքաւիչ յաղաւթս ձեր զտարաժամ ոգայ մեռեալսն ի քն զապուտախր որդի միխիթարայ եւ քն զձեզ յիշէ ամէն։ եւ առաւել յիշեսջիք զգագիկ եւ զնեբուէս տարաժամ ոգայ մեռեալքն եւ զիս յաւրէնս ՅԾի եւ զփառանց տիկին տիրոհի գուսար եւ թոռն. քոյր եւ մայր քահանայից յիշեցէք ի քն եւ առաւել զդերեն եւ զկենակիցն իւր եւ զասիլն եւ զալՅան յիշեցէք ի քն եւ յիշոզքդ յիշեալ լիջիք ի ամ։ յիշեցէք ի միաբանութիւն զորդորն զորդի փանոսի եւ զսիրայն ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր եւ զտարգիս նոր թագաւորն եւ զկենակիցն զՀրայն, ի յամէն տարի։ Ի։ գկ։ եւ տարգիսն։ Ի։ գկ։ յիշեցէք ի մաքրափայլ եւ ի մեղսայքաւիչ յաղաւթս ձեր զքաւչխաթունն եւ զծնողսն իւր զմուքարաքշահն եւ զմարխաթունն եւ քն զձեզ յիշէ։ եւ զմինայտիկինն։ յիշեցէք զմարկոս եւ զելիսաթունն։

2.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՌԼ = 1581.

ԹՈՒՂԹՔ 267: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 21×16×7 սմ. – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, երկսիւն՝ իւրաքանչիւրը 16×5,5 սմ.: – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող՝ 21: – ՆԻՒԹ՝ թուղթ: – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ. առաջին կողին վրայ զամուած են տակէ տակ երկու ալնձեայ խաչելութիւններ եւ շորս կողմը 9 հատ կոճակաձեւ ալնձեայ զարդեր: – ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱՆ՝ սկիզբէն եւ վերջէն երկ-երկու թերթ, անցման երկաթագրով, մնացորդ ճառից Յովհաննու Ոսկեբերանի. "Սարսելի է մահ եւն„: – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ զոհացուցիչ: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա, 87ա: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐԸ եւ խորանազարդերը միշտ արուեստով. իսկ էջ 1բ–8բ զրուած 15 մնօրինական մեծադիր պատկերները էջ 9ա–12ա կամարները եւ վերջապէս աւետարաններու սկիզբը զրուած շորս աւետարանչաց մեծադիր պատկերները աւելի անյայտող են: – ԳՐԻՉ Իսրայէլ երէց. տեղ Որոտեան Ցողուերծ գիւղ. թուական ՌԼ = 1581. տէր՝ անշուշտ զրիչը:

Մատեան է Աւետարան. կը պարունակէ. անօրինական պատկերներու շարք մը՝ էջ 1բ—8բ. կանոններ՝ էջ 9ա—12ա (սկիզբէն թերթ մը կտրուած). Ցանկ եւ նախագրութիւն Մատթէոսի՝ էջ 12բ—14ա. Մատթէոս՝ էջ 15ա—85բ. Նախագրութիւն եւ ցանկ Մարկոսի՝ էջ 85բ—86ա. Մարկոս՝ էջ 88ա—132ա. Նախագրութիւն Ղուկասու (չիր ցանկ)՝ էջ 132ա. Ղուկաս՝ էջ 134ա—208ա. Ցանկ եւ նախագրութիւն Յովհաննու՝ էջ 208բ—209ա. Յովհաննէս՝ էջ 210ա—265բ:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 6բ—7ա (պատկերներուն տակը). յիշեա... Զիսրայէլս նկարող յիշեայ:

Էջ 86բ. Մեծ պարան ամի ստեփանոսն որ մեռաւ. տարին առիւծն էր. ամիսն հոռի. ին. աւրն. Ե. շաբաթ, նր յակոբի պասին. Ե. շաբաթ աւրն. փոխեցաւ առ քն: ազգէն էր փակակայեց. Անմխիթար սուգ մեաց սիւնեաց գաւառին թվ. ռ. իթ. էր:

Էջ 86բ (պլ). Զմեղսոր անարժան եւ սուտանուն աբրայհամս երէցս յիշեցէք աղաւթս ձեր եւ լի բերանով ուղիղ սէրտիս. ձեզ ողորմի ասացէք ձեզ ձեզ ողորմի իւր միաւս գալըստեանն վայ մեղսորիս. ամէն հայր:

Էջ 132բ. Փառք համագոյ եւ անքաժանելի նր երրորդութեանն հօր եւ որդւոյ եւ հոգոյն սրբոյ: այժմ եւ յաւիտեանս ամէն: Եւ ոսկան քահանայ. որդի իմ թաթէոս քահանէս: գնեցինք սուրբ աւետարանս: ի թվին հայոց: ռժզ էր: ի հալալ ընչից իմոց: ի էշատակ հոգոյ իմոյ եւ անոր անիկ որդիս թաթէոս քահանէս եւ կողակիցն գուլին: եւ հարսն իմ լալիփարին: եւ որդին նորա ստեփանոսին. ալէքսանոսին: մաթէոսին. մարկոսին: եւ այլ ամենայն անդանաւն էշոդացն եւ կարդացողաց որ գնեցի ի հալալ ընչ իմոց: ե: ճ: թանկայ: զ: ռ: դկ. որ գնած է անխաւս եւ անպատճառ: առաքել: խաւճն: մրազէն վկ: կարապետն վկայ. ած վկայ. մելիքսեթ քահանայ. ստեփանոս քն: անանիայի քհ/ին վկայ: ով որ նշ (= զնա) հանի: նա եւ առաջ նվեալ (= նզովեալ) եղիցի ստեփանոս արհեպիսկոպոս, միաբան մանուէլ կրոնաւորն: ներսէս կրոնաւորն: որ առաջեցին եւ գնեցինք անպատճառ:

Էջ 133ա. Եւ թաթէոս քահանէս որդի ոսկան քանի թառն ներսէս քհի [ատացայ կամ գնեցի] նր աւետարանս էշատակ ինձ [եւ ծնողաց իմոց հաւրն] իմ ոսկան քհ. [մաւրն իմ] գուլ[ին եւ կո]զակցին [լալ]իփ[աւրին]. (Ձեռագիրը շորս կամ հինգ տող պատռած է եւ կը մնան միայն տողերու ծայրերէն քանի մը տառ. կը թուի թէ կը յիշէ "եւ որդոցն իմ սահակին, մաթէոսին, յովանէսին եւն„: Յետին ատացող մը առոնց անունը ջնջելու համար սոսինձով իրարու փակցուցած էր էջ 132բ եւ 133ա. որով այս եւ նախորդ յիշատակութիւնները ծածկուած էին. դժուարութեամբ կրցայ քակել փակցուածը, որուն զոհ գացին այն քանի մը պակաս տողերը. իսկ փակագիծներու մէջ գրուածը նախորդ յիշատակութեան զօրութեամբ գրուած է ենթադրաբար):

Էջ 266ա (Գլխոր յիշատակն). Փառք անբաժանելի միասնական նր երրորդութեան հաւր եւ որդոյ. Արդ գրեցաւ սուրբ յաւետարանս ի յերկիրս յորոտեան ի գ–զս որ կոչի յզուերծ ընդ հովանեաւ նր ած ածնիս եւ նր ստեփանոսի նախավկայիս եւ այլ արքացս որ աստ կան: ի յառաջնորդութիւն նր յաթոռոյս շատաթէի ստեփանոս արքեպիսկոպոսի սիւնեաց ջերմն գաւառի. ի թագաւորութիւն խուտայպանդայի ի թվիս հայոց ռլ. ի ժամանակիս որում երեւա ած չորս պատուհասն. սովն. սուրն. գերեվարութիւնն. մահն. այլ եւ. ինձ. տարէն. խարայն անցեալ էր շահ թահմազն. որդին նորայ (բառ մը ջնջուած). խիստ ուժգնով ցրուեցաւ յաշխարհս ամէն. բազումք կորեան: վասն ոչ ունելոյ. ընչից: Գրեցաւ ձեռամբ չիսրայէլ երիցոյ հաւրն իմոյ նապարին եւ մաւրն իմ գուլուն եւ եղբայրն այր գաւթին. պաշարաթին. ագաւին հարանին հանգուցեալ եղբաւրն իմ գաւթին կոզակցին խանդաղայն. ով մանկունք նր եկեղեցոյ յորժամ հանդէս եւ ընթեռնէ նր յաւետարանս ած ողորմի ասէք վրէ գրելոցս ած ձեզ ողորմի արքային երկնային ամէն: ն. լ. վ. ա. բ. ն. զ. ի. ը. ա. ը. ւ. (վերջինս ծածկագիր մ'է. որ եղբայրագրով կը կարդացուի "չիսրայէլ երէց„):

Էջ 266բ. Արդ եւ ես չիսրայէլ երէցս ատացայ սուրբ աւետարանս ի հալալ ընչից իմոց յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց հաւրն իմ ալթունին եւ մաւրն իմ խանձայն եւ եղբաւրն իմ. թոգանին. ախիջանին. ագաջանին. ջանուն պահմանին. պարն նատիրին: կոզա'ցին. հաւրիխանի. փաւլատին մաւրատին. դատերացն իփակին

հարսներին պակիսոյն գաւհարի եւ միւսն այլ գաւհարի գուլպակուն գասին. եւ քիւրն իմ սանամին ոսկուն. հաւրքվերն իմ մարիանին անախա... (բառին կէսը քերուած) Ով մանկունք որ եկեղեցւոյ յորժամ հանգիպիք որ աւետարանիս կարդալով կամ աւրինակելով ձեր ոզորմի ասացէք սատոզիս Զչիսրայէլ էրիցիս եւ ծնողացն իմոց եւ ամ յարեան մերձաւորացն ամէն. ի թվ. ռ. խե. որ առի որ յաւետարանս. ի ժամանակի աթոռակ(ալ)ութէն սուրբ ուխտին բստաթէ յովանէս արքեպիսկոպոսի. ի ազգէն փակակայց. եղբայրորդի ստեփանոս եպիսկոպոսի սիւնեաց ՝ԶԺան գաւառի. թագաւորութի՝ նետոզաց ազգի. սուլտան մահամատի. հռոմայոզի նատեալ բստանպուլ. ազգին զզիլպաշի թագաւորն ապազ փաթշահին. նատեալ զազվին թախտի: (Ա,յս Իսրայէլ երէցը որդի Ալիթունի՝ պէտք չէ շփոթել նախորդ Իսրայէլ երէցին հետ՝ որդի Նասարի):

Էջ 267բ (նոտր գրով). Փաչք ամենայնիր երիչորդութեան հօր եւ որդոյ եւ հոգոյն որ։ ԱԺՄ ՄԻՉՐ յաւիտեանս ամէն։ Ցիշատակ է սուրբ փրկչագործ աւետարանս առի յիչրակ հոգոյ իմոյ յիչեցէք զհանգուցեալ իսայզուլին կոզակից կուլճահանին որդի զաքարային եղբարք վալճանին աղրհամին փասպարին մելքումին մալումին զաքարին կոզակից սիմոյին որդի խսախանին հարան սանամին քոյր շահգելին ուսդիանային վառուն վալճանին կոզակից մարիանին որդի ագամին զաքարին շահնզարին պետրոսին հայրապետին զու կաչին աղ. համ կոզակից եմարին որդի սարթիսին յարութիւնին փասպարին կոզակից փարուն որդի օվանէսին զամզարին մելքալին (իմա մելքումին) կոզակից մարուն որդի կարապետին օվ ՝ՆՈՒՎԷՐ (բառս խաւարած է, ընթերցումը կասկածելի) քահանայք ՝ՐԺԱՄ կարդայք ձեր ոզորմի ասացէք եւ դուք յիչեալ լիզի քնէ նայ մերմէ. Հայր (ձեզ ?) եւ մեզ յիչեսցէ ամէն։

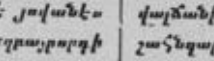

Զ.

ՅՈՒՅԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՅ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԱՆՁԱՆՅ

1.

ՏԱՂԱՐԱՆ

(1801-ԷՆ յետոյ)

ԹՈՒՂԹՔ արդի վիճակին մէջ 99, բայց հնասկէս պիտի ունենար 216 երեսէ աւելի, որովհետեւ մինչեւ 203 էջ նշանակուած է զոնէ, որմէ յետոյ կու գան վնց ընշանակուած թղթեր: — *ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ* 15×10×2 սմ.: — *ԳՐՈՒԹԻՒՆ* միասիւն եւ մաքուր: — *ԳԻՐ* նօտր, մօտ արդի ձեռագրին. թանաք սեւ. տող 14: — *ՆԻՒԹ* թուղթ: — *ԿԱԶՄ* կաշեպատ տախտակեայ: — *ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ* բաւական մաքուր. բայց կազմը քքքուած, պակաս են էջ 1-4, 13-18, 148-9, 154-5, 190-1, 196-9, իսկ 203 էջէն անդին պակաս թերթերու թիւն անյայտ է էջերը ընշանակուելուն պատճառաւ: — *ԴԱՏԱՐԿ* էջ 206, 211, 214: — *ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ* չկան. միայն սկզբնատառերը թողնագիր կարմիր կապոյտ գոյնով: — *ԴՐԻՉ*, տէր եւն անծանօթ. թուականն չէ նշանակուած, բայց անշուշտ 1801-էն յետոյ որովհետեւ 20դդ երգը Ռուսաց Աղեքսանդր Ա. կայսեր վրայ է: — Ձեռագիրն այժմ սեպհականութիւն է Ղալայի Հայոց դպրոցի ուսուցիչ պր. Վահան Բժշկեանի:

Ա հաւասիկ տաղերուն ցանկը՝ հետեւելով անոնց սկիզբը գրուած թուահամարներուն:

1. (պատռած).
2. (կիսատ) Ոսկի կնգրուկ զմուռ նման.
3. Հրեշտակք եւ մարդիկք ահա ցնծացէք.
4. Ղամբարափայլ սրբոյ տօնիս, աւետիս.
5 – 7. (պատռած).
8. Հրճուիմք այսօր մեք հոգեպէս.
9. Ծաղիկ պայծառ ծովային.
10. Բանն Աստուծոյ առաքեցաւ.
11. Ով զարմանալի խորհուրդս.
12. Այսօր ձայնն հայրական.
13. Քն փառաց թագաւոր.
14. Լուսականիդ ծնունդ անեղ.
15. Ի հոգային նիւթոյս ոսկի.
16. Եկ սիրելի ի պարտէզ.
17. Քեզ կոյս անբիծ եւ գերամիծ.
18. Այ գեղեցիկ աղնիւ թագուն.
19. Վերառաքեմք առ Աստ.
20. Պետուրեամբ եւ ինքնակալ (Ռուսաց Աղեքսանդր Ա. կայսեր վրայ երգ).
21. Յարժամ եղեւ գարուն.
22. Ի փշալից ծառոց տուեալ.
23. Սիմէոնի առն Աստուծոյ.
24. Միաշաբաթի օր հանգստեան.
25. Զիս քո սիրոյն ով Նազելի.
26. Արի ակր իմ արի արի.
27. Վիրաւորեցայ մեղաք վարեցայ.
28. Գարունն է բացվեր վարդն.
29. Եկեալ մարիամ մագդաղենացին.
30. Իժն եղեռնային օձն ժանդական:
31. Փառաց տեղի փափաքելեաց.
32. Բարի եկիր իմ պատուական.
33. Սեաւ եմ գեղեցիկ զուարթ Եւայի.
34. Յարմար ձեւով պատուական.
35. Նոտիկք ի մէջիս հարք եւ եղբարք.
36. Եմ սեվացեալ տեսուչ սեաւ եմ.
37. Ահա մեք ժողովեալքս.
38. Արիք որ երթամք պիւլպիւլն երամք.
39. Արդ լուսաւորեա, արդ փառաւորեա.
40. Ամ որ սիրիցէ զքեզ.
41. Այսօր ցնծայ լեառն թափոր.
42. Անմառին խարան բանին բնակարան.
43. Արի իմ քաղցրիկ աղաւնի.
44. Ամենից քարոզ ով նր մարտիրոս.
45. Ա՞ծածին ամենօրհնեալ գոչեմք.
46. Ով պարտիզապան սուս ուր տարան.
47. Ոչ քեզ նման ամենագութ.
48. Որ արարեր զիս ի պատկեր.
49. Յայգոյն միաշաբաթին իւզաբերքն.
50. Իւզաբերքն գան ի գերեզման.
51. Ի բարձունս երկնից յարեալ.
52. Ի կենաց նախկին վայելմանց.
53. Ի մեծ տագնապ՝ անձն իմ.
54. Դարձեալ յայտնի այլանման.
55. Մարիամու մագդաղենի ցուցաս.
56. Գլխոյ պսակ զարմանալի.
57. Սարսափելի բարկութի (Երգ Տփղիսի վրայ).

58. Մոլորեցաւ միտն իմ մեղաք.
59. Սահման անսահման խորոց.
60. Յաւուր միում որ էր մեզ նոր կիւրակէ.
61. Գերեզկելի ոգբալի մահ.
62. Սարբեկայ ծառամն նշանեցաւ.
63. Մայր ցանկալի յիանալի.
64. Խաչն ի նախնումն երևեցաւ.
65. Ի խաչին անարգ բեւեռեալ.
66. Փութայ առ մեզ նաշչուն կաչհաւ.
67. ...գուսար իմաստուն մնրն Լուսայի (կիսատ).
68. Ընդդին տաճար բանին.
69. Գուշէր հրեշտակն առ վիմին.
70. Մարտն կուգայր ծագկունքներով.
71. Ղարիպին կեանքն է լալի.
72. Յարուցեալ յերրորդ աւուր.
73. Այսօր նոր արեւ հարեալ.
74. Սուրբ մայրդ լուսոյ.
75. Մեծահանգէս է օր տօնի.
76. Պաշտելի տօնելի գահ Ս. Գրիգորի.
77. Կանայք նմ քորք իմ սիրական.
78. Դարձն հրէական էին պահապան.
79. Կանանցն կանխեալ եկին.
80. Արիք ելցուք ի միասին.
81. Էջմիածին կաթուղ-կէ նորոյս.
82. Զ-բեզ փչումն ուժգին հոգմոյ.
83. Էրկիրս ամէն կանաչեցաւ.
84. Ի տարանջատ վայրէս.
85. ... էին անդ բազում պահապանք.
86. Մարիամ մագդաղենին փարէր.
87. Այսօր ցնծալի այսօր զուարճալի.
88. ...նորին նորոյ եւ համագամ.
89. Թագ փառաց մերոց.
90. Փառք քեզ Քո որ հաւուցեր.

77-էն յետոյ տողերը թուահամար չունին, ուստի պակասները յայտնի չեն. սկսեալ 88-էն՝ բոլորովին նոր ձեռագրով՝ օտար գրչէ. վերջին երեք թղթերը կը պարունակեն 1870 թուէն նամակ մը, Յովսէփ Գէորգեան ատորագրութեամբ, տաղերու ցանկէն մեացորդ մը, եւ գրչափորձեր, հայերէն, ռուսերէն, վրացերէն, պարսկերէն: Կան եւ վերջին ատացողներու ատորագրութիւնները. "եղբարք նազարեանների գրքերից թաւրիզ 96 սեպտ. 20", "ի հազար ութ հարիւր յիսուն վեց ամին ապրելի տաս մեկին ի թէհրան", "ի հազար ութ հարիւր եօթանասուն մէկ ամի սէպդէմբերի 15ին ի քղաքն Դաւրէժ", ատորագրեալ ռուսերէն Աբրահամ Գէորգեան:

2.

ՏԱՂԱՐԱՆ

(1819-էն յետոյ։)

ԹՈՒՂԹՔ արդի վիճակին մէջ 78, էջ չէ նշանակուած: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 16,5×10,5×1,5 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն: — ԳԻՐ նօտր. թանաք՝ սեւ, տող՝ 19-25: — ՆԻՒԹ՝ մաս մը սպիտակ, մաս մը ալ կապոյտ հասարակ անողորկ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ նախապէս թղթակազմ. այժմ քայքայուած, անկազմ: — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ թափթփած, բաւական կեղտոտ եւ պատռտուտուն: Սկիզբէն, մէջերէն եւ վերջէն պակասներ կան. նախկին դատարկ էջերը լցուած են զբաղափորձերով եւ անմիտ խազմզոցներով, նամակներով եւ հաշիւներով, նոյնպէս եւ առեւտրական ու այլ պայմանագրերու օրինակներով: — ԳՐԻՉ, տեղ եւ անծանօթ: — Ձեռագիրն այժմ սեպհականութիւնն է Ղալայի Հայոց վարժարանի ուսուցիչ Պր. Վահան Բժշկեանի:

Ձեռագրիս բովանդակութիւնն է։

1. Տաղ. ի ծփանաց մեղաց ծովուս։
2. Ի քէն հայցեմ ով տէր յն.
3. Կոյտան բիր ջուրթ նա եէնդի (օտար գրչէ).
4. (կիսատ) տաղ. Գլորելոց կանգնիչ սիւն հաստատուն եւ.
5. Ի ծփանաց մեղաց ծովուս. (նոյն ընդ 1).
6. Ի քէն հայցեմ ով տէր յն. (նոյն ընդ 2).
7. Աւազայի ոգբս եմուտ ի տունս արամեան.
8. Յորժամ էիր գաւ եօթնամեայ.
9. Շրջհարբնայ չալբնբը նէչայ քիլիսալարի.
10. Աղբիւր անապական, բանին բնակարան.
11. Աւազ կարգամ անձինս մեղայ գուշեմ (նոյն ընդ 4).
12. Ի մէջ անհուն մեղայ կամ ես գեղերեալ.
13. Ի սէր աշխարհիս պատրեցայ միշտ.
14. Ի քէն հայցեմք ով տիրածին.
15. Մեծամեծ պարգեւաց ես ակն ունէի.
16. Եռանձեայ անեղին ընորհօքն զօրացեալ.
17. Մենամարտ եւ սպառազէն երեւեցար.
18. Մրցանակ ցեղէն կոչեցեալ.
19. Ի ծովածուփ սուտ կենցաղոյս.
20. Ի մուտ մայի միջի գարնան.
21. Ի գալ գարնան ցնծան արարածք.
22. Նամակներու օրինակներ (9 թերթ).
23. (կիսատ) տէր յն աղերսեա, միշտ յարաժամ.
24. Ի քէն հայցեմ ով տէր յն (նոյն ընդ 2).
Նոյնպէս եւ թիւ 25—33 նոյն ընդ 12—21։ պակաս է միայն թիւ 19.
34. Իսկ ի գարնան աւուրքն եղեւ մեզ յայտնի.
35. Ի ազատ ցեղէ շառաւեղեալ տենչալի.
36. Ի հարաւ կարծան հոգմոյն.
37. Իսկակից հօր ծնունդ անեղ.
38. Հոգմն մեղաց զիս ատատանի ատատկապէս.
39. Ալեկոյ թոյ բարի ալ ալաքի (թերք.)
40. Սիրամարգիդ սիրոնն եղէ սիրահար (կիսատ).
41. Ի հազար երկու հարիւր վեթասուն ութ ամաց։ եւ

։ Այս երգին թուականը կը ցուցնէ թէ Տաղարանը գրուած է 1819-էն յետոյ։

42· Զիվիսան միսիի տխրը զամանապ (15 թերթ պատմական ստանաւորը Վանայ արկածներուն վրայ հայերէն եւ թուրքերէն գիմացէ գիմաց).
43· Ոտանաւոր Յաքուբիւն կարնեցի նահատակին.
44· Հավալամայ թելի գուռնամ ուչար կնատր.
45՝ 54· Թուրքերէն երգեր.
55· Հրեշտակապետու վանքն պէտպէս շնորհիւ.
56· Նիձէ 'Լեսկէմ նր յարութի.

3.

ՀԱՄԱՌՕՏ ՀԱՒԱՔՈՒՄՆ ՀՈԳԻՈՅ ԵՒ ԶՕՐՈՒԹԵԱՆՑ ՆՈՐԻՆ

?

ԹՈՒՂԹՔ 244 (Նշանակուած 243, բայց փախցուած է 188): — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 12,5×10×3,5 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն, մաքուր եւ կանոնաւոր: — ԳԻՐ՝ մանր բոլորգիր. թանաք՝ սեւ վերնագրեր են կարմիր. տող՝ 20: — ՆԻՒԹ՝ թուղթ. սկիզբէն դրուած է երկու թերթ մագաղաթեայ պահպանակ զոթացերէն գրութեամբ, վերջէն նոյնպէս երկու թերթ մագաղաթ՝ միջին-մեսրոբեան գրով աւետարանի մը մնացորդ: — ԿԱՆԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ՝ զարդարուն երեսով: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԴ՝ շատ մաքուր: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա–2բ, 136բ, 241բ–243բ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ՝ մէկ-երկու հատ միայն· էջ 3ա, 78ա, 135ա երեք զեղեցիկ նրբանկար խորաններ: — ԳՐԻՉ՝ Վրդանէս. տեղ եւ թուական անծանօթ: Ձեռագիրն այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Տիգրան Մելիք-Զոհրաբեանի:

Մատեանս կը պարունակէ· էջ 3ա—77բ Համառօտ հաւաքումն հոգւոյ եւ զօրութեանց նորին· Ասէ Արիստոտէլ ի գիրս հոգեաց թէ հոգին կերպիւ ինչ է...։ էջ 77բ—134բ Յաղագս առաքինութեանց հոգւոյն· Յետ ասելոյ յէութենէ հոգւոյն եւ ի զօրութեանց նորին...։ էջ 135ա—241ա Համառօտ հաւաքումն յաղագս հրեշտակաց· Ասէ երանելին Դիոնէսիոս...։

Յէ-գ-է-ր-Բէ-ն-գ· Էջ 78բ· Փառք քեզ քաղցրիկ ոչ իմ փառք քեզ։

Էջ 79բ· լուսանցքի վրայ կնիք մը՝ տառերէն ابراهيم մակագրութեամբ։

Էջ 134բ· կատարեցաւ գիրքս որ յաղագս հոգւոյ եւ զօրութեանց Նորին։

Էջ 136ա· Փառք քեզ գթած անսխակալ· հայրախնամ ։ անչիշաչար· (Գ)ոյիցս սազ՝ծիչ ածող կատար· բոլոր սեռից համագումար։ (Ք)աղցրիկ փրկիչ իմ բարեբեր(ար) տեսօղ մատցս իմոյ խաւար· (Գ)ըթով սիրոյ քոյ մայրաւարար· Նպատս եղեր ծրոգիս ախմարբ։

Էջ 210ա· զծրոգս յիշեալքիք։

Գ-ի-ա-ր յէ-գ-ի-ր-ն (էջ 241ա)· Յաւարտ հատեալ սոփեստս հոգեաց լատինարան։ Ի վրդանէս աւնուամբ յունական հոգով անաբժան· ձեզ ազաչեմ հանգիպող սորա զես յիշեա եւ տաս ոչ ոգրմի հոգւոյ նոր

Բոլորն ալ առաջին եւ բուն գրչէն են։

4.

ԳԻՐՔ ՊԻՏՈՅԻՑ ԵՒ ՅԱՂԱԳՍ ՍՏՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆՑ

(ՌՃԺԷ = 1668։)

ԹՈՒՂԹՔ 377· էջ 754: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 19×13×5 սմ.: – ԿԱՆԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ: – ՀԱՆԳԱՄԱՆԴ՝ շատ նոր եւ մաքուր: – Մագաղաթեայ պահպանակներ սկիզբէն եւ վերջէն երկ-երկու թերթ երկաթագիր աւետարանի մնացորդ: Դատարկ թուղթ 1, 218 եւ 377: — Ձեռագիրն այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Տիգրան Մելիք-Զոհրաբեանի:

Ձեռագիրը բաղկացած է երեք տարբեր գրքերէ.

Ա. ԳԻՐՔ ՊԻՏՈՅԻՑ. – ԹՈՒՂԹՔ 1–218: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն: – ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ· տող՝ 22: – ՆԻՒԹ՝ ողորկ եւ փայլուն բամբակեայ թուղթ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ՝ մի քանի հատ միայն. վերնագրերը կարմիր· էջ 2ա՝ մէկ խորան միջակ արուեստով: – ԳՐԻՉ՝ Սիմէոն քահանայ: – ԹՈՒԱԿԱՆ ՌՃԺԷ = 1668:

**Մատեանս է Գիրք պիտոյից· բայց խորագրի տեղը բաց է թողուած· ուր յետին գրիչ մը կը գնէ "Գիրք ճարտասանութիւն"։ Յիշատակութիւններ չկան· էջ 217բ՝ գրքին վերջը կայ միայն հետեւեալ յիշատակարանը, "Գծագրեցաւ գիրքս ճարտասանութեան որ է արտաքին մեծի քերթողահօրն· Մովսէսի խորենացւոյ· ձեռամբ անարժէստ եւ խաւարամած ոգւոյ· սիմէոնի լոկ անուամբ եւեթ քհի, ի թուին հայոց ռ. ճ. ժ. եւ է. ամին։ ով որ հանդիպէք յիշեցէք զես ի քս։"*

Բ. ՅԱՂԱԳՍ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅՈՅ ԲԱՑԱՐՁԱԿ ԿԱՑԱՐԵԼՈՒԹԵԱՆՑ ԱՅՍՈՒՆՔՍ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅՈՅ ՍՏՈՐՈԳԼԵԱՅՑ: — ԹՈՒՂԹՔ 219ա–349բ: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն եւ բաւական մաքուր: – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ· տող 23: – ՆԻՒԹ՝ աւելի հատ եւ նուազ ողորկ

թուղթ քան նախորդը: – ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴՔ սակաւաթիւ. վերնագրերը կարմիր. խորան եւ ճակատազարդք չկան: – ԳՐԻՉ եւն անծանօթ:

Լուսանցագրութիւն յետին գրչէ՝ միայն էջ 323ա. "անիծեալ լինի ժողովն այն եւ պիղծն մարկիանոս չար թագւորն. որ այնքան սր. քրիստոնեա-ք. սրով անցո-ց եւ ինքն չքաշը վերջացաւ այժմ պապանձիր այլ մի գրել սուտ. եղկելի թշուառ հոգի. այր հերձուածող եւ ոչ բարի":

Ցառներորդ "Զաղագս հրեշտակաց" վիճաբանութենէն յետոյ՝ էջ 349ը. "բաւէ յաղագս հրեշտակաց" ըսելով կը փակուի գլուխը. եւ յաջորդ էջով կը սկսի՝

Գ. ՑԱՂԱԳՍ ԵՐԿՆԱՑԻՆ ՄԱՐՄՆՈՑ (որ է Ասաղաբաշխութիւն՝ նոր զիտնական ծանօթութիւններով եւ արաբական թուանշաններով), էջ 350–376ը: — — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ նման նախորդին: – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. տող 25: — ՆԻՒԹ՝ դեռ աւելի հատ թուղթ քան երկրորդը: – ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴ եւն չկայ. վերնագրերը սեւ. միայն սկզբնատառերը կարմիր: — ԳՐԻՉ եւն անծանօթ: Յիշատակարան եւն չկայ. միայն գրքի վերջը էջ 376ը "օՀ է տը իմ յս. որ այց արար եղկելոյս": Խաչիկ վարդապետի Ձեռագրաց Ցուցակին մէջ, էջ 51 կը յիշուի թէ վերջին մասը Ստեփաննոս Լինացւոյն թարգմանութիւնն է:

5.

ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ

ՌԿԸ = 1619։

ԹՈՒՂԹՔ 272. էջ 544: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 25×20×6 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ բաւական մաքուր, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 20×6·5 սմ.: – ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. տող՝ 31: – ՆԻՒԹ՝ թուղթ իւրաքանչիւր թերթը իրարու փակցուած 2 թերթերէ կը բաղկանայ. սկիզբէն երկու թերթ մագաղաթեայ պահպանակ: – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ: – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ բաւական լաւ: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ 1, 2, 271 եւ 272 թերթերը՝ որոնց վրայ յետոյ յիշատակարաններ են գրուած: – ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴ չկայ. վերնագրերը միայն կարմիր. միայն գրքին սկիզբը՝ էջ 3ա՝ միջակ արուեստով խորան մը: – ԳՐԻՉ Ղուկաս քահանայ. ստացող Ղազար քահանայ եւ Սարգիս եպիսկոպոս. տեղ՝ յերկիրն Որոտան, ի գիւղն Դեղտաթաղ. թիւ ՌԿԸ — 1619: Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Տիգրան Մելիք-Զոհրաբեանի:

Պատեանս կը պարունակէ.

Էջ 3ա—25ը. Ս. Ներսէս լամբրոնացւոյն առեղծաբանութիւնը.

Էջ 25ը—29ը. Գլխագրութիւք Հռոմոց զոր պահանջեն առ ի մէնջ ի պէտս խաղաղութեան, ընդ որս եւ յուծմունք առընթեր եգեալ:

Էջ 29ը. Խնդիրք Հայոց ի Հռոմոյ.

Էջ 29ը. Ներսիսի եպսի կիւլիկեցւոյ տարանի խորհրդածուն. վասն ուղղափառ հաւատոյ եկեղեցւոյ. որ ի նոր երրորդութեան եւ ի անարէնութեան քրիստոսի. (Մեկնութիւն պատարագի):

Յէջ-գ-լ-ֆրոնֆ բաղմաթիւ են. գրեթէ ամէն գլխէ վերջ Սարգիս եպս. կամ Ղազար քահանայ կը յիշատակուին. ընդհանուր գումարն է 32. սոնցմէ կը յիշենք միայն հետեւեալ չորսը, որովհետեւ Մայրաքաղաքները աւելի համառօտ կրկնութիւններ են միայն.

Էջ 25ը. Որ ոգորմի ստացողի գրոցս. Սարգիս եպսին եւ այլ միաբան եղբարցն որ հանդարտեալ կան յանապատիս:

Էջ 39ա. Զստացող գրոցս բզսարգիս եպսն եւ այլ միաբան եղբարն յիշեցէք յաղաւթս եւ հետ նց մէր գծոցս եւ գուք յիշեալ լիջիք ի քէ ամէն:

Էջ 48ը. Զստացող գրոցս զնրգիս հայրն անապատի եւ եղբարքն իւր հաւատար յիշեցէք ի քն աղաչեմ:

Էջ 245ը. Քն ամ քս նր մարմնոյ եւ արեան բարեխաւսութիւն ոգորմեա ստացողի սորա զաղար քհին եւ ծնողաց նորին հօրն պաշարաթին եւ մրն զարագոգին. կնոջն չինոյն. եւ որդոյն եփրեմին. եւ ինձ մէղրս. զկն գծոցիս եւ իմոցն ամ ամէն: թվ. ռկը:

Գլխաւոր յիշատակարան. փառք ամենաստ երրորդութեան եւ միոյ աստուծոյ ամէն հոր անծնի անսկզբնականի եւ որդոյ ծնեալոյ ի հաւրէ նախ քան զժամանակ. եւ հոգւոյն սրբոյ ելոցի ի հաւրէ անհատաբար. որ եւ զաւրութիւն վհատեալ սրտիս. 'ի մեղկացեալ անձինս հատանել յաւարտ գծիս ամենաւորն մնանիս. Որք իշխանականին տեսութիւն զանձինն նկատեն. եւ տենչմամբ սիրոյ իրիք ինչ ըզման. հոգեւորականին ասեմ եւ միաբականին հայելով յանկայուն եւ 'ի դիւրահասելի իրս կենցաղոյս. զի կուրացուցիչ է հոգւոց. եւ շամբուշ գործ է մտաց: Դա եւս առաւել տարփմամբ սիրոյ եւ մեծաւ ճեպով փութան հատանել, 'ի սէր միաբական եւ յարատեւեալ գանձուն: Ո՞րով թէ մարգ ինչ իցէ զիգ հեշտութիս մարմնոյ արհամարհել. նաեւ զամ կենցաղաւորութեան բար(օր)ութիս, եւ զինչս եւ զստացուածս արեան չփ գոյն եգեալ զի թերեւս կարասցէ հատանել այնմ որում բաղձայրն ըստ ան հրամանին. թէ առն բարեմտի փափագելով պատուական մարգարտոյ. եւ զանեալ զմիոյն գեղեցիկն զամեն արհամարհէ առ ի զնոյն ստանալո՞ն. ըստ այսմ զաղափարի եւ պատական քհ՚ս զաղար. ամենահաճոյ վարուք կեցեալ ըստ հոգեւորականին եւ մարմնականին արգասիք բարեաւաճեալ: Սա ըստ ուղիղ ընտրութեամբ մտաց իւրոց իմացեալ զընդունայնութի կենցաղոյս. եւ լուեալ ի տէ. թէ գանձեցէք ձեզ գանձս յերկինս. եւ թէ ինչք ոչ աւգնեն աւուր բարկութեան. եւ զայն եւս թէ երանի

որ ունիցի զաւակ 'ի սիոն, խորհուրդ իմն ի միջ բերեալ տալ գրել զպատմութիւն մարտիրոսաց։ Զոր իմացեալ ամենեցունիկ. քաւչապետն եւ մեծ գլուխն արհիական ոչ զաքարիա. յաւժարեցոյց զսա ի գրութիւն բացայայտուն ազօթից նր պատարագին. որ է նշան սիրոյն քի առ մարդիկ առեալ. միշտ զմիշտակս նոցին կոչեալ. եւ զհաւատով մերձեցեալսն իւրոց փառացն հաղորդս առնել։ Զոր լուսապայծառ մեկնութիւն եւ գեղեցկագիր աւրինաւածով եւ առատարան վգպութիւն բացայայտեալ է տիեզերալոյս եւ յոքներանեան բազմաշնորհ վգպին եւ արքեպիսն տարոնի կիւլիկեցւոց ան Ներսէսի լամբրոնեցոյ ի յոյդոբուն բարեաց եւ ի հրահանգս կրթութեան մանկանց սիոնի. —յլ—'է յուսադրոն վհատեալ անձանց եւ 'ի ցաւ հաստատութեան գլորեալ հոգւոց. որոյ բարձրաբարբառ ձայնէ. զարթուցեալք իբր ի քնոյ ընթանան 'ի գնծ աէրուանի պատրաստել զինքեանս մտից երկնաւոր հարսանեացն։ Լցս գրել զսա 'ի հալալ ընչից իւրոց զազար պատուական քհնի, յիշատակ հոգւոյ իւրոյ եւ ծնողաց իւրոց. հաւրն. բաշալամի եւ մաւրն զարակաւզին կնոջն չինոյն եւ որդոյն եփրեմին. դուստերն հեղինին. եւ իւրոցն ամի ամէն։ Դ-ձ՝ գրեցաւ սա յերկիրն որստան ի գեւղս որ կոչ (ի) գետաթաղ. ընդ հովանեաւ ձագոյրոյց նր ամծածնիս ձեռամ (ք). զուկաս անպիտան գպրի. որ անուամբ միայն կոչիմ գպիր. բայց գծով ուղղայն եւ թաքուր. ոչ է պարտ գպիր կոչել այլ հետաս եւ ամբարտաւան ի բանս. Հեղգ եւ նոր (ծոյլ) ի գործս բարիս. ապաշնամ ընթերցողք. մի ոգորմիս պատուել չար գրիչս։ Ուրդ երես անկեալ ապաշնամ զձեզ ով քաղցրանուագ եւ հեզարարբառ մանկունք նր եկեղեցւոյ. որ որբեալք ի նրս ընակիք. յոյժամ աւգտիք այսմ տառի հիշգվ կամ աւրինաւ՝ելվ. յիշեցէք մաքրափայլ ազատիւք ձեռքովք. զզազարոս պատուական քհնին եւ իւրքն ամ կցորդ նմին։ ամէն։ Գրեցաւ ակը թվին. եւ քի փառք յանս ամէն եւ ա ամէն։

Օ՚՚՚ ՀՐՍ ՀԷՆՈՒՐԴ. Էջ 1ա. անուվամբ անեղին այ հօր եւ որդոյ հոգոյ սրբոյն արդ ես ստացայ նր գիրքս հալալ ինչից իմոց հիշատակ հոգոյս իմոյ եւ ծնողաց իմոց հիշատակեալ եղիսաբն թիլին ծատուրնուկան ազիզն էթար հուռումիմանն հայր օհանէս ով ՀՈՒՐՈՅ ՇՈՒՇՈՆ ԷՐԸ? լսողաց որք ոգորմ ասացայ ամէն հայր մեր ՈՐԻՆ՝ ՈՐ ՈՎԱՆԷԱՆ ՈՎ ԵՍԿԱՐՆ ՀՈՒՌՈՒՄ ԽԱԹՈՒՆ ԱԿՈՒԼՆ ԹԱՄՄՈՒ ԽԱՆՈՒՄ։

Էջ 2ա. Շնորհք եւ ողորմութիւն ամենազօրին. այ ես նուաստ եսայիս որ եմ զուլստանցի որդի Հեւորքին. վերջին ստացա այս խորհրդի մեկնիչս ազատելով ի ձեռաց անօրինաց եւ հոյ վախմ եւ յիշատակ փառաւոր ուխտին նր երից Մանկն՚ց վանից. ձեռամբ քեռին իմոյ Ներսէս կիթղկոսին ազուանից. անջինե յիշատակ Ես- իմ հոգոյս եւ ծնողացն իմ գեւորքին եւ մարն Պաջին, յիշեսցեն ընթերցողք ահեղ տեառնին մեծի խորհրդեան, եւս առաւել ՝ամ զօրացեալ հարստատ եղբայրն իմ աղբահամ ուզպաշին, որ երկար կենաք պահեսցէ քն անփորձ, եւ որք- ընթեռնուք յամ ժամ յաղօթս յիշեցէք 'ի քս յոյսն ամենից, դարձեալ յիշեցէք որդեկն իմ փոքրիկ Ովաննէս անուն որ մանուկ դիւաք փոխեցաւ 'ի քն եւ եթող սուգ անմխիթար մեացելոցս, եւ որք- յիշէք յիշեալ լիջիք առաջի անմահ գառն այ։ 'ի ՌՃՂԳ, թուին, մարտի ամսոյ Ժ, հոգոյն հանկուցելոց, Հայր մեր որ յերկն- ասացէք մի ձանձրանաք։

Էջ 270բ. Զվերջին ըստացող նր գրոյս, զոչ գաւիթ պղնտրն, զոչ խաչն, զոչ բրնգն. զոչ անատն. զոչ սրգան։ Լս զոչգս բանին աշակերան։ եւ զայլ միրնքն յիշեցէք բարի մտոք առ ՝ամ։ Լս ՝ամ զձեզ յիշէ ի բարին ամէն։ եղիցի. եղ. թիւն. Նչ. Եչ. յոյժամ բերաք զսա մեծ անպատէն։

Էջ 270բ. եւ եւս յիշեցէք զգաբրիել տաւապետ վրգպաս որ բազում աշխատ եղայ եւ կարգ. զիրայ հոգիս տկար անձնս անարժան ոչ են տեղիք իմանալ (իմաստութեան)։

Էջ 271ա. դարձեալ յիշեցէք ի քն ըզնարկիզ տատն եւ զիւր գաւերքն։ շահպէկին։ խանպէկին. եւ զանանմն։ եւ զփէսա զազարն, եւ ՝ամ արեան մերձաւորացն, շառողութիւն եւ խաղաղութիւն։ եւ ՝ՆՆՁՆեցելոցն աքայութիւն. ամէն Ամէն. թվին ՃՃԹգ ամէն։

Էջ 271ա. Դրձել յիշեցէք ի քն, զզուլին եւ զիւր որդիքն. Մխիթարն։ Ալեքսանն։ Կարապետն։ ՝ամ իւրոյ ողորմութեանն եւ արքայութեանն արժանի առասցէ զվերոյգրեալ քս ամենայն. ամէն. հայր մեր որ

Էջ 272բ. Լս արութիս առայ խորհուրդ պատարագի մեկնիչ իմ հալալ ինչից իմոց տվի ոչ ովանէսին ով որ կարդայ զսայ յիշէ հայր իմ պապին մայր իմ --? եղբայր իմ մարդիրոս կիրակոս ակոբն կոզակիցն իմ Լայինանէն հանկուցել որդի օվանէս եւ գրիգ. ով որ կարդայ՝ հիշէ հիշեալ լիցի։

Մագազաթեայ պահպանակը անցման երկաթագրով է եւ հին ճառընտրի մը մեացորդ, ուր կը պատմուին Թադէոս առաքելոյն քարոզութիւնները։

6.

ՇԱՐԱԿԱՆ

?

ԹՈՒՂԹՔ արդի վիճակին մէջ 220։ — *ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ* 13,5×9,5×3 սմ.։ — *ԳՐՈՒԹԻՒՆ* շատ մաքուր, մանրատառ, խազերով եւ միասիւն։ — *ԳԻՐ* մանր բոլորգիր. *ՁԱՆԱՊ* սեւ. տող 26։ — *ՆԻՒԹ* հատ եւ շատ ողորկ *ԹՈՒՂԹ*։ — *ԿԱՀԱՐ* հին կազմը այժմ հանուած է։ — *ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ* շատ մաքուր. միայն կազմը

հանուելուն պատճառաւ սկիզբն, վերջն եւ մէջն երկու տեղ պակաս են թերթերը: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 87բ: — ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴԵՐԸ, խորաններն ու սկզբնատառերը միայն կարմիր, բայց շատ նուրբ եւ արուեստաւոր: — Ամբողջ գրուածքին մէջ եւ ոչ մի տող յիշատակութիւն, որով գրիչ, թուական եւ բոլորովին անծանօթ: — Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Ալէքսան Բաղդասարեանի:

7.

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ ԳՐ. ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

?

ԹՈՒՂԹԷ արդի վիճակին մէջ 244: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 20×15×4 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն եւ շատ մաքուր: — ԳԻՐ մանր նօտրգիր. թանաք՝ սեւ, սկզբնատառերն ու վերնագրերը միայն կարմիր՝ անգարդ. տող՝ 29: — ՆԻՒԹ՝ մաքուր, հաստ, շատ ողորկ եւ ընտիր սպիտակ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ, որուն վերջին կողը միայն կը մնայ: — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ շատ մաքուր. բայց կազմը քրքրուելով սկիզբն կը պակսի 5 թերթ կամ աւելի: Գիրքը կիսատ է. թէ մէջերէն տեղ տեղ տողեր բաց կը մնան եւ թէ ԿԱ քարոզը ընդհատուած կը մնայ: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 243բ, 244բ, իսկ միւսները յետոյ գրուած են: — ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴ են չկան: — ԳՐԻՉ Նոյի քահանայ, ստացող Յովհաննէս եպս. թուական եւ տեղ անյայտ՝ յիշատակարան չգտնուելուն պատճառաւ: Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Տիգրան Մելիք-Զոհրաբեանի:

Մատեանս կը պարունակէ էջ 1—235 քարոզգիրք Գր. Տաթեւացւոյ. էջ 235բ քանի մը տող աղօթք. էջ 236ա—239ա Քարոզ յաղագս ծննդեան ան մերոյ յի քրիստոսէ մարմին եղեւ եւ բնակեցաւ ի մեզ (կիսատ)։ Էջ 239բ—243ա բառարան (Ա. Բ. Գ տառերը միայն). էջ 244ա տաղեզագիտական գիտելիք մը։ Բացի քարոզգրքէն մնացեալը օտար գրիչներէ։

Ցիլ-գ-ի-ն-ի. Առաջին գրիչը շատ քարոզներէ վերջ կը յիշէ իր եւ իւրայիններուն անունը. ընդ ամենը կայ 46 այսպիսի յիշատակութիւն, որոնցմէ ամենէն աւելի լրիւ են հետեւեալները.

Էջ 43ա. Մանաւանդ զշարագրող բանիցս զԳրիգոր բարեւնին եւ զգծագրող եւայի քահանայն. եւ ստացող Յոհաննէս Եպիսկոպոսն, եւ զծնողսն եւ զամենայն հաւատացեալս անուան իւրում սրբոյ եւ ինքն ամէն։

Էջ 137բ. Հայր երկնաւոր գթած եւ մարդասէր, Անարժան եւ անառակ ծառայս քո յիսայիս յիրեւ անկնալ ազաչեմ ողորմութիւնդ քո, գթա յիս ոչպէս շանառակ որդին, զի զի յաղաչելալ եմ մեղք եւ անթիւ սիրալանացն իմոց թողութիւն ընդունեա եւ ծնողացն իմոց զԱբրահամն եւ մայր իմ (էջ 154բ կը նշանակէ մայրը "զՏաթիսիմն եւ զորդիսն իմ խաչիկն") եւ ամ արեան մերձաւորացն իմոց, եւս Ուսուցիչս իմ զանէր ամենասրբոյն կենդանեաց եւ հանգուցելոց, կարգացողաց եւ լսողացն. Ամէն։

Երկրորդական գրչէ կայ միայն էջ 86ա "Ա՛յս քարոզ գիրքս վանեցի Եղիազար վրդպետն է եւ ես ծոյ նորին Գրիգոր կարգացի. հասա այս տեղ. 1855 ամի մայիսի 12"։

8.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՊԽԲ = 1393։

ԹՈՒՂԹԷ՝ 343: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 12×9×6 սմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն, բաւական կանոնաւոր: — ԳԻՐ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. սկզբնատառերը, վերնագրերն ու սկզբնատողերը կարմիր. տող 19: — ՆԻՒԹ՝ բամբակնայ թուղթ. սկիզբն եւ վերջէն երկ-երկու թերթ գոթացերէն մագաղաթեայ պահպանակ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ. երեսը պատած է արծաթեայ անկիւնազարդերով եւ խաչով, որուն մէջտեղը կը գտնուի կանաչ քար մը: — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ սկիզբի եւ վերջի մասերը գործածութենէ մաշուած: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 95բ, 158բ, 255բ, 340բ եւ 343բ: — ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴԵՐՆ ու խորանները անարուեստ են: — ԳՐԻՉ Բարսեղ քահանայ. ծաղկող Առաքել քահանայ. թուական ՊԽԲ = 1393: — Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Ալէքսան Ցէրբ Օհանեանի:

Մատեանս է Աւետարան. կը պարունակէ էջ 1ա—2բ Նախադրութիւն եւ ցանկ Մատթէի. 3ա—92բ Մատթէոս. 93ա—95ա Նախադր. եւ ցանկ Մարկոսի. 96ա—155ա Մարկոս. 155բ—158ա Նախադր. եւ ցանկ Ղուկասու. 159ա—253ա Ղուկաս. 253բ—255ա Ցանկ եւ Նախադր. Յովհաննու. 256ա—338բ Յովհաննէս. 338բ—339բ իրք կնոջն շնացելոյ. որուն վերջը կայ սա նկատողութիւնը. "Թէ կամիս գրել զսա ի կարգն ... հաճարքն է, զկնի այնմ բանի թէ քննեա եւ տես զի մգէ 'ի գալիլեէ ոչ յառնէ։ պապէասայ ուսմանն աշակերտի յովհաննու է գրած, որ յետոյ հերձուած խաւսեցաւ եւ խոտեցաւ։ Եւ սերբի է յասել զայս. յետոյ են գրեալ։"

ՑԻԼՈՎԻՆ. 92բ. Զաշխատող սուրբ, եւ զծրոզս, զրաբսեզ կրաւնաւոր, եւ զծնողսն իմ եւ զեզբարսն, աղաչեմ յիշել առաջի բնին քի։ եւ ՝ձեզ զձեզ յիշեսցէ ամէն։

93բ (Նոր գրչէ մը) Ամ՝ ավետարան պատկանի տէր Յարութի քահանայ տէր Օհանէն որից տէր Յարութի հօգին առ ՝ձեզ ավանդեց 1893 ամի Նեմոներ 10ին 13ին Թաղէց լիլոյ եկեղեցու հայաթ (իմն՝ Թաւրիզու Լիլավա Թաղի եկեղեցւոյ բակը)։

158ա. Զգրաւոզ ՝նբ աւետարանիս զրաբսեզ կուսակրաւն քահանայ. յիշեցէք առ ՝ձեզն յն. եւ ՝ձեզ զձեզ յիշէ ամէն։

255ա. Զաշխատող եւ զգրոզ ՝նբ աւետարանիս. զրաբսեզ կուսակրաւն քահանայ. հանդերձ ծնողովք իւրովք. յիշեցէք ի քն. եւ ՝ձեզ զձեզ յիշէ։

Գլխոր յիշովն. էջ 341ա—342բ. Փառք եռանձնեա եւ համագոյ ՝նբ երրորդութեան. հաւր եւ որդոյ եւ հոգւոյն սրբոյ. պատճառին էից. եւ փրկողին արարածոյ եւ նորոգողին տիեզերաց. փառք հանդերձ գոհարանութիւն. եւ երկրպագութիւն ՝ձեհութիւն. եւ պատիւ բարերանութիւն. յանցեալն ներկայս. եւ յանագան յաւիտեանս ամէն որում շնորհաւքն սկսաւ. եւ ողորմութիւն Նորին կատարեցաւ ՝նբ եւ ՝ձեծարան աւետարանս այս Էջ զի բազումք ի մարդկանէ առ զանազան իրոզութիւնս ունին. զրաղումն գիտաւորութեց։ եւ առ խափանելիսն դեգե(ին)[1]. իսկ ընտրեալքն յայ. զ՝ամ. իր. ան... իս. ոչինչ համարելով միայն... առճառ անապատ ցնծութիւն... կատարել. եւ նովիմբ միայն զու... Յորոց եւ ծաղկեալս լուսով... մանգութիւնն սրբութիւն եւ պայծառամիտ մանուկս. ուսումնասէր անձն. եւ պանծացեալ հաւատով. ժրաջան մշակ. ՝նբ եւ կուսակրաւն քահանայս բարսեզ. որ մեծաւ փափագանաւք եւ երանաւետ յուսով. վառեալ յա՝ծային սէրն. գրեաց զաւետարանս զայս. բազում աշխատութիւն. միայն ինքն պատրաստեալ զ՝ամ նիւթ. գրեաց ձեռամբ իւրով. ոչ զոք ունելով աւգնական։ եւ կատարեալ զ՝նբ աւետարանս. ի թվ։ հայոց. պէք ամին. եւ ընթացեալ ինքն ի ճանապարհ ինչ. առ կաթուղիկոսն. եւ ի ճանապարհին. պատահեալ անաւր(ին)անց ոպանեալ նահատակեցին զնա... այլ սրբութիւ վարուցն ընկալաւ. եւ ...եան հեղմանց պատն. խոպա... առ որ ցանկացեալն էր։ որում (փառք յաւ ի)տեանս ամէն Էւ ես տէր առաքեալ)...եղբայր Նորին բազում գա... փտելով զեզեալսն առ Նայ. զեաւթն ամիս շուրջ գալով յերկրէ յերկիր բազում աշխատութիւ. խնդրելի զեզբայրն իմ. եւ յետոյ գտեալ յայլոց. ի սարն որ կոչի եղջախուռ. եւ առեալ զնշխարս Նորա. եդաք ի տապան ի վանս վաղարշոյ. առ սեմաւք գրանցն ՝նբ կարապետին։ եւ յետոյ Նոյն ես տէր առաքեալ. ծաղկեցի զնբ աւետարանս եւ զշրոշանն գրեցի. եւ կազմեցի ի թվ։ հայոց. պՀզ. ամի։ ի յիշատակ Նահատակ եղբաւրն իմ բարսեզ քհայի. գրաւղի ՝նբ աւետարանիս։

Ընդ՝ աղաչեմ զամենեսին զսրբակրաւն քահանայս... ուխտաւորդ եկ(եղեցւոյ որք հանգ)իպիք ՝նբ աւետարանիս... աւրինակելոյ կամ ժառա(նգելոյ...) յիշեցէք սրտի մտաւք ի (մաքրափայլ աղօթս) ձեր. զաշխատող ՝նբ աւետարանիս զրաբսեզ քահանայն. եւ ՝ձամ ոչալանաց Նորա թողութիւն խնդրեցէք ի քէ ՝այ մերոյ. ընդ Նմին եւ զգաւնացեալս ոգով զտէր առաքեալ. եւ զծնաւղսն մեր. զգաւխի եւ զմիլիք. եւ զ՝ամ արեան մերձաւորսն մեր եւ զմեծ բարեւնպաստսն մեր զգրիգոր վարդապետն եւ թողութիւն խնդրեցէք յայ ՝ամ ոգալանաց մերոց. եւ յիշողացդ զմեզ առաջի ՝այ եւ յիշեցելոցս. առ հասարակ ողորմեցի քն ՝ձեծ մեր. եւ նմայ փառք յաւիտեանս ամէն։ (կ)ամաւն ամենակալին ՝այ։

Օտար գրչէ. էջ 343ա. Կամաւն ՝այ ես խաչատուր Երէց սատացայ զաւետարանս իմ հալալ ընչիւք ինձ եւ ծնողաց իմոց հաւր իմոյ ջալալին եւ մաւր իմոյ զբմրուտին եւ եղբարց իմոց աւագին ու սարկաւին ու տինարզին ու ջունտաւագին ու կրսեր իմ եղբաւր իմոյ տիրաւագին յի ու գեաբոս մանկան իմոյ նամաւշին. ու մեր ամենայն արեան մերձաւորացս. յՄրք կարգալով կամ աւրինակելով աւգտիք ի սմանէ Ցիշեսջիք առ քն. Էւ ՝ձեծ զձեզ յիշէ իւր արքայութիւ... Նորահմաւտ եւ անարժ(ժան մեզ)աւորիս ողորմեայ քն (՝ձեծ եւ) Զիս զծրոզս յիշեայ ա(մէն)։

[1] Թերթերուն ծայրերը քիչ մը մաշած ըլլալով, տողերը տեղ տեղ կտրուած են։ Ը.յս պակասները կը նշանակենք...։

9.

ՄԵՂԵԴԻՔ

ՌՃԼԸ = 1689։

ԹՈՒՂԹՔ 36։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 10×8×0,7 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասիւն, շատ մաքուր։ – ԳԻՐ՝ մանր բոլորգիր, տող՝ 15. Թանաք սեւ. սկզբնատողերը կարմիր եւ ոսկեզօծ։ – ՆԻՒԹ՝ ողորկ եւ սպիտակ թուղթ։ – ԿԱՌՈՒՄ՝ կաշիպատ խաւաքաթա, թղթապանակի ձեւով, երեսը ոսկեզօծ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ մաքուր։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա–3ա, 36ա–բ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ՝ շատ կան. ամէն էջ ունի զարդարուն շրջանակներ. մեծադիր պատկերներ սրբերու՝ էջ 3բ, 14բ, 20բ, 23բ, 33բ։ Բոլորն ալ շատ գեղեցիկ ու շատ արուեստաւոր։ – ԴՐԻՉ Պետրոս. ստացող՝ Տիրացու Աբրիհամ. Թուական ՌՃԼԸ — 1689. տեղ Կ.Պոլիս. ծաղկող՝ Գրիգոր։ – Զեռագիրը այժմ սեպհականութիւնն է Մեծ. Խաչիկ աղա Սարաճեանի։

Ձեռագիրս կը պարունակէ Տօնական օրերուն երգուած եկեղեցական մեղեդիները՝ խազերով։ Ամէնէն վերջը կայ Տաղ Ս. Կարապետի։

Ցէլ-գ-ի-ռիւ-ն։ Էջ 3բ կնիք մը՝ սա մակագրութեամբ. "քի. ծա. պետրոս վգպտ.„։

Էջ 33բ. "Զպատկերահան գրիգորը Ցիշեսջէք ի տէր ով հարք եւ եղբայրք։„

Գ-ի-ր-ի-ր-ն։ Էջ 35ա. Ձեռամբ սուտանուն։ Իւ. մշպիտ պետրոսին որ միայն զանունս ունիմ եւ զգործն ոչ. այլ յօտարացել 'ի նր անուանէ. եւ հեռացեալ եմ ի բարի գործոց Ազաչեմ Ազաչեմ զհանդիպողք այսմ գրչիս Միով ձեռ ողորմիս յիշել զանարժան գծօղս, եւ գուք յիշեալ լիջիք 'ի տէ մերմէ յանէ քէ։ Ամէն Ամէն Ամէն։ Արդ գնրեցաւ մեղեդիքս կոստանդինուպաւլիս 'ի գուռն նր սարգիսի ամէն թվին. ռճլը. բարով վայելեսցէ տիրացու արբիհամն։

10.

ՅԱՂԱԳՍ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒԹԵԱՆՑ

1826։

ԹՈՒՂԹՔ 56. գրուած էջ 1–100։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 21×17×1 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն, շատ մաքուր։ — ԳԻՐ՝ նօտր. տող 19–20. Թանաք սեւ. վերնագրերը սեւ կամ վարդագոյն։ — ՆԻՒԹ՝ հաստ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ նոր կիսակաշի։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ շատ մաքուր։ — ԳԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ 10 էջ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴԵՐ չկան. բայց սկզբնատառերը գեղեցիկ թոչնագրեր են. սկիզբը կայ Ս. Մեսրոբի մեծադիր պատկերը։ — ԳՐԻՉ են անծանօթ. թուական 1826? Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Տիգրան Մելիք-Զոհրաբեանցի։

Մատեանս է "Յաղագս Աստուածային բացարձակ կատարելութեանցն այսինքն Աստուածային ստորոգելեացն„. որուն համար գրքին առաջին էջին վրայ կ'ըսուի. "Ա-րդ գուշնաքեայ բանս թարգմանեալ եղեւ 'ի լատինագոց բարբ-է 'ի Հայոց լեզու 'ի ձեռն ուրուսն լէհացի Սափենս կրօնաւորի. ի փառս քի այ յաւսյն մերոյ Ամէն։„

Ցիշատակագրութիւնք չկան. միայն էջ 56 կնիք մը սա վերտառութեամբ "اسفان ս·ն„ (այն է Սաֆան). եւ ամէնէն վերջը՝ էջ 100, թուական մը. "յամի ան 1826„։

11.

ԱՂՕԹԱԳԻՐՔ ԵՓՐԵՄ ԽՈՒՐԻՆ ԱՍՈՐՈՅ

?

ԹՈՒՂԹՔ 68։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 15×10×2 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն, ոչ կանոնաւոր։ — ԳԻՐ՝ նօտր. Թանաք՝ սեւ. սկզբնատառերը երբեմն միայն կարմիր. անզարդ. տող 17–18։ — ՆԻՒԹ՝ Թանձր անողոքակ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ միջակ. սկիզբն թերթեր ինկած։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ 2 էջ. — ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴ են չկայ բնաւ։ — ԳՐԻՉ են անծանօթ։ Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Տիգրան Մելիք-Զոհրաբեանցի։

Մատեանս կը պարունակէ բաց ի Սրբոյն Եփրեմի աղօթքներէն, որ գրքին մեծագոյն մասը կը բռնեն, այն է էջ 5ա—54ա, նաեւ քանի մը աղօթքներ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի անուամբ, վարդան վարդապետի մաղթանք առ Ս. Աստուածածինն (Աստուածածին ամենօրհնեալ, զպաղատանս մեր ընկալ) եւ ուրիշ քանի մը կիսատ աղօթքներ։

Գրիչը ոչ մի յիշատակութիւն ունի։

12.

ԱՂՕԹԱԳԻՐՔ

ՌՃԺԸ = 1669։

ԹՈՒՂԹՔ 242, էջ 484։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 15×9.5×4 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր. մէկ-երկու էջ նօտր, յետոյ նորոգուած. Թանաք սեւ. վերնագրերը, սկզբնատառերն ու սկզբնատողերը աղիւսագոյն եւ կարմիր։ Տող 17։ — ՆԻՒԹ՝ Թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ բաւական զործածուած. սկիզբէն պակաս. Թերթերը դեղնած եւ աղտոտ։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ լուսանցազարդեր, Թոչնագրեր են չկան։ — ԳՐԻՉ՝ Աւետիս. ստացող Տէր Եղիա աբեղայ. Թուական ՌՃԺԸ = 1669։ — Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Ալէքսան Տէր-Օհանեանի։

Մատեանս կը պարունակէ հետեւեալ աղօթքներն ու ճառերը.

1. Յովհաննէս վարդապետի Տէր ամենակալ Ած հզօր՝ էջ 1—17. 2. Մեղրիկ վարդապետի Յաղագս աղօթից եւ զղջման մեղաց. Տէր տէր պարգեւօղ ողորմութեան. էջ 17—28. 3. Աղօթք Մեղրիկայ. Ուրհնեալ ամենասք երրորդութիւն. էջ 28—41. 4. Աղօթք Անաստուածայ քահանային. Տէր մի սրտմտութեամբ յանդիմաներ. էջ 41—68. 5. Աղօթք մաղթանաց. Տէր նայեաց ի մաղթանս իմ եւ ի պաղատանս. էջ 69 – 97. 6. Նորին հսկողի ի նոյն գրոց բանք աղերսանաց առ սբ երրորդութիւն. Տէր Ած բարերար անոխակալ. էջ 98—107. 7. Այլ հառաչանաց ողորմա, ամենեցուն Ած. Ամենակալ եւ անքննին ածութիւն. էջ 107—109. 8. Մեսրոպայ վրդպի ասացեալ աղօթք երեք ժամուց աւուրն, ընդդէմ դիւաց. Հոգի սբ այ, հոգի քի ան մերոյ. էջ 109—113. 9. Գառնեցւոյն ասացեալ Աղօթք ի հոգին սբ. Հոգի այ ած ճշմարիտ հոգի իմաստութեան. էջ 113—117. 10. Սարկաւագ վրդպին ասացեալ. Աղօթեա առ հոգին սբ. Անստուերելոյզ եւ գոյացուցիչ. էջ 117—126. 11. Աղօթք Յոհաննու Հայոց վրդպի ասացեալ, մանանուն Սարկաւագի. Հայր ան մերոյ յի քի սբ զամ գոյացուցեր. էջ 126—136. 12. Նորին Սարկաւագ վրդպի աղօթք առ Հայր. Արարիչ իմանալեաց եւ զգալեաց. էջ 136—151. 13. Աղօթք վեցերորդ ժամու աւուրն. Թագաւոր հզօր ապաւէն. էջ 151—155. 14. Գառնեցւոյ՝ Հայր երկնաւոր ած ճշմարիտ հայր հանդերձելոյ. էջ 155—159. 15. Նորին Յովհաննու ասացեալ աղաւթք իններորդ ժամուն առ որդին. Որդի այ ած ճշմարիտ որ վասն փրկութեան. էջ 159—166. 16. Մեսրոպայ վարդապետի Աղօթք իններորդ ժամու. Տէր բարերար եւ բազմագութ. էջ 166—178. 17. Աղօթք երեկոյին ժամուն Մեսրոպայ. Ած անեղ եւ յաւիտենական. էջ 178—183. 18. Յովհաննու Գառնեցւոյ աղօթք վասն զղջման ժամուն. Աղաչեմ զքեզ սբ. էջ 183—186. 19. Գրիգորի Նարեկացւոյ Ած յաւիտենական բարերար. էջ 186—189. 20. Բանք առաւածայինք պիտանի ամ կրօնաւորաց, Անանիայի Հայոց վրդպի ասացեալ. Երեւեցո՛ տէր զշնորհս քոյ. էջ 189—206. 21. Եփրեմի՝ Ո՞ որ անեղդ ես եւ անառեղծ. էջ 206—217. 22. Աղօթք երանելւոյն Մովսէսի Քերթողայ ասացեալ. Աղաչեմ զքեզ տէր. էջ 217—222. 23. Սկիզբն խոստովանութեան յայտնութիւն գաղտնեաց եւ պատմութիւն յանցանաց. Գրիգորի անյաղթի գիտնականի եւ հոգեմատեան հռետորի, որ էր բնակեալ յանապատին որ կոչի Լեսաւանց. Արի ի խոստովանութիւնն ի գիշերի. էջ 222—237. 24. Մեղրիկայ Յիսուս որդի Այ արարիչ եւ տէր. էջ 237—247. 25. Գառնեցւոյ՝ Ամենօր պիտոյ է մեզ ողբ հառաչանաց. էջ 248—258. 26. Տես տէր զաւառապանս իմ եւ զցաւս հոգոյ իմոյ. էջ 258—342. 27. Խրատ միաբանեցաց. Հայրն Սիւղիանոս նստէր ընդ եղբարս. էջ 343 – 379. 28. Յովհ. Գառնեցւոյ Յաւիտենից ած եւ արարիչ (աղօթք Կիր. ՐՀ. ՁՀ. ԴՀ. աւուրց) էջ 379—387. 29. Տեսիլ սրբոյն Պօղոսի. Եւ Պօղոս ապդմամբոբ հոգոյն. էջ 387—427. 30. Նորին հսկողի աղօթք ի սբ ածածինն. Երկնաւորին գուռն. էջ 427 – 431. 31. Նորին աղօթք միջնորդութեամբ երկնային զօրաց. Սուրբք եւ սիրեցեալք. էջ 431—434. 32. Աղերսանք ի դէմս սբ Ածածնին. Անարատ մաքուր անշաղախ. էջ 434 – 465. 33. Ոսկեբերանի Անսկիզբն ած եւ անհասանելի. էջ 465 – 478. 34. Նորին Երկրպագեմք քեզ տէր ած մեր. էջ 478 – 482։

Յեւ-տ-ն-ի-ն։ Էջ 67. Ո՞վ նը ճգնաւորդ Տէր Եղիայ, եւ կրօնիւ արեզայ. ընթերցիր եւ կարդայ, եւ առաւել քան զառաւել աշխատասուեաւ զսա՝ւ աշխատօղս. աւետիս. յիշեա՛. ու մեզայ թողութի՛ հայցեա՛. ինձ որ ապշրտեալ անկայ. եւ յաւիտենից փշրեցայ ու անսղջանալի գտայ։ Ո՞վ ոչ արքայից արքայ ազաւթիւք անատասայ զսոզսկեալ անձն իմ կանչեա՛. եւ զհոգւոյս վերս բժշկեայ ես 'ի քեզ ոչ յուսացայ։ դու ոչ կրկին 'ի յիս գշեայ. եւ զառաջին փառան շնորհեայ աւետիս գծօղի սուրբ։

Էջ 342. ԺՃԱ. ԷՀԷ. ԺՂԲ. ԳԽՆ. ԲՄՆ. ԲԻՄ. ԳԲԻՂ յիշել ազաչեմ. հանդերձ ծնօղք եւ հարազատաք. եւ յիշօղքդ յիշեալ լիջիք։ (Այն ծածկագիրը կը մեկնուի Աւետիս, որուն վեց տառերը ճիշդ այն պակասներն են, որ պէտք է լրացնել վերի վեց երբեակներուն մէջ, զանոնք ծանոթ (=ԺՃԱ, ԷՀԷ, ԺՂԲ եւն) քառեակներուն վերածելու համար)։

Էջ 482 (Գլխաւոր յիշատակարան). Ըստացօղ նը ազնիւազոյն գրերով, հեզահոգի ոչ եղիէն, կրօնաւոր արեզէն. յիշատակ հոգոյ իւրոյ եւ ծնողացն, հօրն յոհաննէսին եւ մօրն Եւգինեայ. եւ կուսակրն եղբօրն Գրիգոր ոչկգին եւ նմա հարազատացն. կենդանեացն. եւ ննջեցելոցն։ (Ընտր ազիւսագոյն գրերով, օտար գրչէ) Դարձեալ։ Յիշեցէք եղբայ կրօնաւոր։ Արեզէն վայ որ անուամբս եմ եւ ոչ գործովս. յիշողք 'յիշեալ (նոյն առաջին գրչէն) ընդ սոցին եւ սիւղ աշխատողս 'ի սմին, աւետիս լոկ անուն քհնայս յիշցէք եւ նոր զձեզ յիշեա՛։ Թվին. ռ. ճ. եւ ժբ։

Էջ 484 (Օտար գրչէ). Թվ ռՃԿԹ յուլիսի զ. ԷԿի գնչյ (= Գանձակայ) անգրէաս? Եղնիս կեւ իզափել? Քրիսի թվին ռՃԻգ գրեցաւ։

13.

ՏՕՆԱՑՈՅՑ ԵՒ ԽԱԶԳԻՐՔ

?

ԹՈՒՂԹՔ 153: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 10×7,5×3 սմ.: – ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր. միասիւն: – ԳԻՐ՝ մանր բոլորգիր. թանաք սեւ. վերնագրերը, սկզբնատողերն եւ սկզբնատառերը կարմիր. տող 18: – ՆԻՒԹ՝ մագաղաթ: – ԿԱԶՄ՝ թաւշապատ խաւաքարտէ, ետեւը եւ բոլորտիքը սեւ կաշիով. վրան արծաթեայ թելով հիւսուած կապիչ: – ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ՝ սկիզբէն եւ վերջէն 1-2 թերթ պակաս. մնացեալը մաքուր: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 6ա–բ, 29բ, 37բ, 44բ, 51բ, 65ա–բ, 72բ, 98բ եւ 123բ. միւսները յետոյ գրուած: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐՆ ու խորանները քիչ եւ շատ հասարակ. զարդագրեր չկան: – ԴՐԻՉ եւն անժանօթ: Ցիշատակարան եւ ոչ մէկ հատ: – Ձեռագիրս Վանեցի Յովհաննէս անուն անձը բերած է Սիպերիայէն եւ այժմ սեպհականութիւնն է պպ. Կարապետ, Բագրատ եւ Սիսակ Յովհաննէսեանց:

Ձեռագիրս կը պարունակէ էջ 1—98ա Տօնացոյց. էջ 99ա—153բ խազգիրք (կանոնագլուխք, թագաւորք ապաշխարութեան եւ Մարտիրոսաց, Ալէլուք Էէլիբոռ, Կիրակամոի իւզարերից, Առաւօտու երգեր, ժամամուտք, ճաշու մեսեդիք եւ Սաղմոսգիք): Առանցմէ դուրս օտար գրչէ նախկին պարապ էջերուն վրայ գրուած են, էջ 18ա՝ Գայլկապի աղօթք, էջ 44բ՝ զանազան հայցէներ բոլորովին նոր ժամանակի, 72ա՝ աղօթք մը, 72բ՝ գեղ մը, 80ա – բ՝ Ողբ առ խաչին, 123ա՝ նոյնպէս նոր հայցէ մը. այս բոլորը նոտր կամ շեղագիր:

14.

ԱՌԱԿԱԳԻՐՔ, ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ, ԲԺՇԿԱՐԱՆ ԵՒ ԼՈՒՍՆԱՑՈՅՑ

(ԺԷ. դար:)

ԹՈՒՂԹՔ 203: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20×15×3,5 սմ.: – ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն: – ԳԻՐ՝ Առակաղբի մէջ նոտր. Աղեքսանդրի պատմութեան եւ Բժշկարանի մէջ բոլորգիր. իսկ Լուսնացոյցը մանր նոտր: – ԹԱՆԱՔ սեւ, բայց գլուխները, սկզբնատառերը, Աղեքսանդրի կապիները, լուսնացոյցի եւ բժշկարանի ցուցակներուն մէջ զանազան թուահամարներ եւ նշանագիրներ կարմիր, վարդագոյն, աղիւսագոյն եւ գեղեցիկ կանաչ: – Տող՝ 23–25: – ՆԻՒԹ՝ թուղթ: – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ: – ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ՝ սկիզբէն եւ վերջէն, նաեւ 171 էջէն քանի մը թերթ պակաս է. մնացեալը տեղ տեղ կեղտոտուած: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 51ա–53ա, 102ա, 161բ, 183բ, 184ա, 193ա եւ 196բ, որոնցմէ մէկ քանին յետոյ գրչափորձերով լցուած: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ եւն չկան. սկզբնատառերն ալ հասարակ գլխագրով են միայն: – ԴՐԻՉ եւն բոլորովին անծանօթ, որովհետեւ տող մ՚անգամ յիշատակութիւն չկայ: – Թուականի միակ հետքը կը գտնուի լուսնացոյցներուն մէջ որոնք շինուած են հայոց ՌՉԴ–ՌՉԷ եւ Քրիստոսի 1635–8 թուականներուն վրայ: – Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Սիսակ Բժշկեանի:

Ձեռագիրս կը պարունակէ՝

1. Էջ 1—50բ՝ Առակագիրք, որուն առաջին թերթերը պակսելով խորագիրը կորսուած է. առակները վերնագիրներ եւ թուահամարներ չունին, եւ առանց նոր տողի միահետ կը շարունակուին մինչեւ վերջ՝ առանց որեւէ յիշատակութեան:

2. Էջ 52ա—101բ "Պատմութիւն Աղէքսանդրու", որուն սկիզբէն եւ վերջէն պակաս է. սկիզբն է "քանզի ասեն զնէքտանէփոս. վերջին թագաւոր յեգիպտացւոյ", եւ վերջը "Ի սարայպեանս մեհենի ազաւթականս բարբառի տեսեալ զարծիւն վայրենի": Ամէն զատ պատմութեան մէջերն ալ պակաս են. որովհետեւ քսան տող տասնեակներով տողեր բաց թողուած են՝ յետոյ գրելու համար, մանաւանդ ներմուծուած կապիներէն յետոյ:

3. Էջ 102բ—170բ՝ բժշկարան: Այս գրուածքը երկու որոշ մասերէ կը բաղկանայ. առաջին մասն է (էջ 102բ—161ա) բժշկական բառարան, որուն մէջ գեղերը շարուած են այբուբենական կարգով տակէ տակ աղիւսակներու մէջ եւ անոնց գիմացը զանազան տեղեկութիւններ. իւրաքանչիւր բառ նշանակուած է 5 լեզուով՝ հայոց, հոռոմի, ֆռանկի. յունի, պրսոյ. ասոնց գիմացը տարբեր աղիւսակներու մէջ՝ "Ուրպիսաւի, Աղէկն, Բնաւի, Զափն, Դուռն որ յիշէ զգեղերուն զօրութիւն" եւ լուսանցքի վրայ թէ ինչ բանի կը ծառայէ: Ընդ ամենը կայ 354 բառ:

Երկրորդ մասը (էջ 162ա—170բ) կը պարունակէ բժշկական պատուէրներ, գեղագիրներ, միւռոնի պատրաստութեան ծաղիկները եւ 9 էջ (27 սիւնակ) գեղերու անուններ՝ իւրաքանչիւր սիւնակը առանձին հիւանդութեան համար: Այնպէս որ այս մասը առաջինին հակադարձն է. քանի որ առաջինին մէջ կը ցուցուի թէ այս ինչ գեղը որ հիւանդութեան օգտակար է, իսկ երկրորդին մէջ կը ցուցուի թէ այս ինչ հիւանդութեան դէմ ինչ գեղեր կան:

4. Լուսնացոյց տախտակներ հայոց ՌՉԴ–ՌՉԷ եւ Քրիստոսի 1635—1638 թուականներուն վրայ. սկիզբէն եւ վերջէն պակաս է. այժմ կը բռնէ ձեռագրին 171ա—203բ էջերը. ընդ ամենը 32 տախտակ, որոնց իւրաքանչիւրին վրայ գրուած է "Աղիւսակս ցուցանէ զէ մոլորական աստղն թէ որ կենդանակերպի եւ

որ յաստիճանի եւ որ մասի են. Հայեցք լուսնին հետ է աստղին եւ գլխոյն եւ տշտան. Հայեցք է աստղինն ի ներ։

Ցէլ-ոլ-ԲԻ-Ն։ Էջ 50բ. Ցի Քի ծառայ Եղեայ. Ամէն։

Էջ 51ա. Ցիշատակ է հակիմարանս Այս սարգիան ձեռաքն վարդապետին որ եւ իւր ծառայ գասպարին. ոմոր կարգայ, ասէ ձեռքն ողորմեցէք։ Ամէն։ (ուրիշ ձեռքէ) մկրտիչ ըստ փանեան բժիշկեան։ (ուրիշ) եւ վաթան ծառայ։

Առոնցմէ զատ էջ 51բ եւ 52բ կան հաշիւներ (1841 թուէն), 52ա բանք սաղմոսին եւն, էջ 102ա գրչագրած, բոլորն ալ օտար գրչէ եւ անպիտան։

15.

ԲԺՇԿԱՐԱՆ

(1784-էն առաջ։)

ԹՈՒՂԹՔ 106։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 20,5×15×2,5 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ – ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը աղիւսագոյն եւ կարմիր. տող՝ 23-27։ – ՆԻՒԹ՝ անողորկ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կիսակաշի, խաւաքարտեայ։ – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ կազմը քրքրուած, բայց ամրողջութիւնը զոհացուցիչ։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ, լուսանցազարդ եւ զարդագիր բնաւ չկայ։ – ԳՐԻՉ, թուական եւն անծանօթ։ – Ձեռագիրս բերուած է Նոր-Նախիջեւանի մօտ գտնուող Նյսկ քաղաքէն եւ այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Յարութիւնի եւ որդւոյն Պր. Գարեգնի Սարաֆեանց։

Ձեռագիրս է բժշկարան, կը պարունակէ էջ 2ա—91ա՝ զանազան գեղեր թուագրուած մէկէն մինչեւ 800 (ա — պ). էջ 92ա—100ա Յանկարան հէքիմարանիս որ Ֆիւբաւ գաւառիս գոր ինչ կամիս. էջ 102ա — բ բառարան բժշկական բառերու, սկիզբէն եւ վերջէն պակաս. էջ 103բ—104ա Ամառցոյց որ գինչ է պարտ ուտելոյ եւ պատրաստ կենալոյ օգուտ մարդոյ. Մնացեալը օտար գրիչներէ աւելցուած գեղեր, թելլասմեր եւն։

Ցէլ-ոլ-ԲԻ-Ն։ Էջ 1բ. Թվին ութսունեանն սեպտեմբերի թ՝ին ես մէնոի պաղտասարի որդի պաղտասարշս ընծայեցայ որդի օվանէս ձեռ բարի գալակ անէ. եւ բարի յիշատակ անէ. եւ խորին ծերութին ամէն. Թվին ութսունեան նոյեմբերի ժբ՝ին որդին իմ առ ձեռ Բոխեցալ Հոփին բարեխօս ըլլայ ամէն։

Թվին ութսունեանն փետրվարի իրնին ես մէնի պաղտասարի որդի պաղտասարշս ընծայեցայ որդի թոբօս ձեռ բարի գալակ անէ եւ բարի յիշատակ ան եւ բա խորին ծերութին պարթեւէ ամէն։ (Այսպէս կը շարունակուին ութսունէ փետրվարի մինչին մինչքոն, ութսունին նուեմբերի ժբին գուսոր իմ ալմաս, ութսունը ամենին փետրվարի էին օվանէս, ութսունին հեկտեմբերի էին մանուէլ)։

Կողերուն վրայ կան շատ աւելի նոր գրութիւններ, որոնք աւելորդ համարեցի յիշել. բուն գրչէն յիշատակարան բնաւ չկայ. ըստ այսմ ձեռագիրը 1784էն առաջ գրուած է։

16.

ՏԱՂԱՐԱՆ ԱՌԱՔԵԼ ԲԱՂԻՇԵՑԻՈՅ

?

ԹՈՒՂԹՔ 108։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 21×15,5×3 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն, սքանչելի մաքրութեամբ՝ – ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը եւ սկզբնատառերը միայն կարմիր. տող՝ 15։ – ՆԻՒԹ՝ հաստ եւ ողորկ ընտիր թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ։ – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ շատ մաքուր։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա-բ եւ 108բ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ, զարդագիր եւ ճակատ մէկ-երկու հատ միայն, բայց կանոնաւոր։ – ԳՐԻՉ եւն անծանօթ. թուականը 1434-էն յետոյ, որովհետեւ այս թուին է Բաղիշեցին։ — Ձեռագիրը այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Յարութիւն եւ որդին Պր. Գարեգին Սարաֆեանց, որոնք բերած են Պոլսէն։

Ձեռագիրս կը պարունակէ. էջ 2ա — 35ա Առաքել վարդապետի ասացեալ վասն շարշարանաց Սրբոյն Լուսաւորչին ի շաբ ոտանաւորի. 35բ—88ա Նորին Առաքել վարդապետի վս Յոհաննու թագաւորին եւ բարգամու ճգնաւորին. 88բ—104բ երգ պիտանի Յառաքել վարդապետի բաղշիշեցւոյ Յաղագս մաքմանալոյ բանին այ. էջ 104բ—108ա Նորին ...գովասանութիւն ի պլպուլն եւ ի վարդն։

Մինչեւ էջ 35 ձեռագիրը որբագրուած է նօտրագիր գրչէ մը եւ ուղիղ ձեւերը տողերուն վրան նշանակած։

Ցէլ-ոլ-ԲԻ-Ն։ Էջ 1. "այս տաղն շրգոնի գէրիգորին որդուն սիմայանին է"։

Էջ 35ա (առաջին գրչէն ամենամանր տառերով) Լ՝ ես ազաչեմ զձեզ եղբարք գծոգի նոր մեղայ թողուլ ինդրեցէք եւ ասացողի. ձեռ զձեր թողամէն։

17.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՋԶԴ = 1535 թուէն առաջ։

ԹՈՒՂԹՔ 117։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 26×17,5×2սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, երկսիւն՝ իւրաքանչիւրը 20×5 սմ.։ — ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր. տող 23. Թանաք սեւ. սկզբնատողերն եւ սկզբնատառերը կարմիր եւ դեղին։ — ՆԻՒԹ՝ Թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ չունի։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ բոլորովին անգործածելի. կազմն շզոյութեան պատճառաւ բոլոր թերթերը քայքայուած, մեծ մասը պատռուած, պակասաւոր, ոմանց ծայրերը այրուած. ձեռագիրս կարելի է միայն հատակոտոր համարել։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ՝ եւ իրաւունքները յաչող նկարուած են։ — ԳՐԻՉ՝ նոն անծանօթ. Թուականը անշուշտ 1535 թուէն առաջ է, որովհետեւ յիշատակութեանց մէջ կայ այս թուականը։ — Ձեռագիրս մինչեւ 1904 ամառը կը գտնուէր Թաւրիզի մօտիկ Մուժամբար գիւղի Անարեւոյթ կոչուած մատուռին մէջ, իսկ այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Արմենակ Աղասեանի, որ մոմէ բորբոքուելով վառուած ժամանակ ազատած է սոյն ձեռագիրը եւ տուն բերած է։

Յեր-գ-ի-ն-ի (Ղուկասի վերջը օտար այլանդակ գրչէ մը). Եւ ասէ զաւրս առի նը աւետարանս ի հալալ ինչից իմոց եւ ծնողաց իմոց տէր սուտուն մաւրս իմոյ շահալամ պապին իմոյ ասէ ծածաստաւրս մամին իմոյ գոնայ մէլիք կոզայկէցին իմոյ եաչտկար սուլթան որդւոյ նախայսարիայչակ նազար փարիխան գուսորդ իմ իսխամանաիխփառիխ՝ս (այսպէս) ով որ կարդայ ծածայ ազորմի աչէք ծնողաց հոգոյն։ ամէն։ գիրդ գնեցաւ ի թվ հայոց։ ՋՀԳ։ ի Թավրիզայ ։։։

(Ասոր տակ այլ գրչէ) Արդ եւ տէր զազարս գրչին գրեցի. թուան մեծ. տէր զազարիս. հայրն իմ. նազար. մայրն իմ բէկիի աչաց լուսիան. որդին իմ. գիլանչին. գրեցի. թվ. ուղթ։

Աւետարանիս մէջ Ղուկաս այսպէս կը վերջանայ. "եւ էին հանապազ ի տաճարին գովէին եւ ՚ի հնչէին ՚ի ՚ի։ եւ չՀամ համաւուտայն պատմեցին այնոց կորք էին ընդ պետրոսի։ Յետ այսորիկ ինքն յն յարեւելից մինչեւ ի մուտս արեւու առաքեաց եւ եւ ի ձեռս նց չՀամային զանազական քարոզութիւն յաւիտենական փրկութիւն ամենայն արարածոց յաւիտեան։ ամէն։"

Յաջորդ երեան ունի հետեւեալը առաջին գրչէն. "Ողորմեա ինձ աստ Ամ յայն մեծի ատենին մինչ աչաց կոզկոզացին հայեցուածս ի բարձունս նկատիցի զբազմակարծեան ուղղոյն զանգերծ ընդ աչից զանփախչելին ճանապարհ յայլ բերելով մտացս տեսամամբ էանա յամի վերատանգեալ եւ յերդ բնակութիւն յարկիս նրկաւանալ ՚ի խորոց անբերեւութիւց զգաբեցոցս ողբալով հաչեմ։ Կարող եւ բարեգութ եւ անդ հրաչագործել յաւէտ զաւրեղութիւն ասելով թէ եղիջիր ողջ յոգոյդ խորտակմանէ. եւ կամ թողեալ լիցին քեզ մեղանք քս եւ կամ թէ երթ ի խաղաղութիւն որբեալ ի մեղաց եւ քեզ փառք յաւիտեան ամէն։

18.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

(ԺԸ. դար։)

ԹՈՒՂԹՔ 218։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 21×17×4 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ զանազան տեսակ, բոլորն ալ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ ԷԷ 5-47 նօտրագիր, մատեանը մեծ մասամբ շղագիր, տեղ տեղ դարձեալ նօտր. Թանաք՝ սեւ. վերնագրերը աղիւսագոյն, սկզբնատառերը եւ սկզբնատողերը բաւի գոյն։ Տող՝ 27-32։ — ՆԻՒԹ՝ Թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ խաւարաբտեայ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ մաքուր։ — ԴԱՏԱՐԻ՝ Թուղթ 168բ-175ա։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ՝ եւն չկայ. սկզբնատառերը միայն խոշոր եւ գունաւոր։ — ԳՐԻՉ, տեղ անծանօթ։ — Թուականն՝ Թուի ԺԸ. դար. բայց վերջին ստացողը Մկրտիչ Բժշկեանց գրած է իրմէ շատ քան՝ 1859-1876 թուականներուն։ — Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Սիսակ Բժշկեանի, ժառանգ նոին Մկրտիչ Բժշկեանցի։

Ձեռագիրս կը պարունակէ.

1. Հարցմունք Ս. Կուսին եւ պատասխանիք Միքայէլի, էջ 1բ (կիսատ)։
2. Խրատ եւ նասիհաթ օլտակարք նուշէբուանի. էջ 2ա – 3բ (աշխարհաբար)։
3. Աշխարիս ունայնութիւն համար –ց. Մարդ մի խելացի միշտ կը մտածէր. էջ 4ա – բ։
4. Դաւթի փիլիսոփայի վերլուծուն ի Ներսէսն Պոլսիի. էջ 5ա—47ա։
5. Կին մի երթար յերուսաղէմ բազում ընչիք. էջ 47ա։
6. Հարցմունք Ներսէս գրիգորի լուսաւորիչին եւ պատմելոյ վրան հոգոց (հրեշտակի հետ խօսակցութիւն). էջ 47բ—50բ։
7. Հարցմունք Նրսէս բարսեղի կեսարացուն եւ Բատասխանիք եղոյր իւրոյ Նրսէս գրիգորի էջ 53ա – 56բ։
8. Թուումայ առաքեալ վկայեալ լուր եւ անտի չեղանդնէն եւ անտի ի Հնդեաց... էջ 57ա – 58ա։
9. Ամուշ քուենիկն պարիս աչերն առել ա. (մանկական օրոր). էջ 58ա—բ.

10· Ոչխարն ասաց մեռա պահապան ուներմ (տրամաբանութիւն գայլի եւ ոչխարի)· էջ 58բ–59բ·
11· Բարոյական խրատներ եւ առակներ· էջ 59բ–61ա·
12· Կտակ վանն շարչարանաց եւ խաչելութեան... արտաշնչեցեալ ի գրոց Ներսէս եւ շարադրեցեալ ի յեպիսկոպոսէ Յակոբայ որոյ կոչեցելոյ կոստանդնուպօլսի պատրիարգ... էջ 61բ–82բ։
13· Ղամանակ մը 1871 թուականով Լիլաւագ թաղի Ս· Սարգիս եկեղեցւոյ մասին· էջ 83ա։
14· Ընծածնայ հարցմունք հրեշտակն միքայէլի· էջ 83բ–86բ։
15· Կտակ մեծի աւագ ուրբաթու համառօտապէս ժողովեցեալ ի գրոց· էջ 87ա–101բ։
16· Առակներ եւ հէքիաթներ· էջ 101բ–103բ, 106բ, 110ա–բ· 116ա–բ, 117ա, 119ա–բ։
17· Ղամանկներու վերնագրեր, մուրհակներու եւ պայմանագրերու օրինակներ· էջ 104ա–122բ։
18· Բժշկարան· այն է զանազան դեղագրեր· էջ 122բ–167բ։
19· Հարցմունք Ս· Կուսին (քանի մը տող միայն)· էջ 168ա։
20· Ընտանեկան ժամանակագրութիւն մը շատ նոր, 1899–1901 թուէն· էջ 175բ։
21· Պատմութիւն աղջիկ մանկանց· էջ 176ա–182ա։
22· Ութը այլեւայլ պատմութիւններ· էջ 182ա–187ա։
23· Խրատ խիկարայ իմաստնոյ· էջ 187բ–195ա։
24· Պատմութիւններ· էջ 195բ–197ա, 202բ–203ա, 216բ 217բ։
25· Հարցմունք Ս· Կուսին եւ պատասխանիք Մի-քայելի· էջ 197բ–202ա։
26· Բատմութիւն վանն պղինձէ քաղաքին· էջ 203բ–213ա։
27· Պատմութիւն թագաւորին փահլուլի· էջ 213բ–216բ։

Ասոնց մէջ հին են միայն թիւ 4, 12, 15 եւ 17· Մնացեալը աւելցուած են վերջին ստացողէն, բոլորովին նոր ժամանակներ, այն է 1850–70։ Մուրհակներուն մէջ կը յիշուին 1761, 1762, 1785 թուականները իբր օրինակ։

Յիշատակարան· 52բ· 1865ին յուլիսի 24ին ելլ որ էարգայ մէկ ողբրմի ասի ապորայ գրողիս մկրտիչ սանեփանեան բժիշկեանցս· թաւրէժ լիլաւայ։

53ա· 1871 ի թիւին Նոյեմբերի մէկին գրվեցաւ գարվէժ։

102ա· 1875 յուլիսի 10ին։

168ա· 1875 սեպտեմբերի մէկին։

197բ· 1876 սեպտեմբերի մէկին գրեցի մկրտիչ ն բժիշկեանց ի գաւրէժ։

202ա· Ա՛ռ իս մկրտիչ սանեփանեան բժիշկեանց գրեցի ի գաւրն բաշղալան 1859ին սեպտեմբերի 3ին։

218ա· 1866–1870 թուականներէն մէկերկու գէպքեր, ինչ· 1866 թաւրիզի խոլերան, 1868 Գրիգոր եպս·ի այցելութիւնը Էջմիածնէն, եւն։

19.

ԲԺՇԿԱՐԱՆ

(ԺԹ դար։)

ԹՈՒՂԹՔ 163· էջք 326· նշանակուած է 336 որովհետեւ 90–99 փախցուած է։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ, 21,5×16,5×3 սմ·։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ նօտր, շղագրի մօտ· թանաք՝ սեւ· քանի մը թերթ միայն վերնագրերը կարմիր· տող՝ 21–22։ — ՆԻՒԹ՝ կապոյտ անողորկ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ բուրթով պատած խաւաբարտէ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ զոնացուցիչ։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 5 եւ 334–6։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ եւ զարդագրեր չկան։ — ԳՐԻՉ եւն անծանօթ· թուական անծանօթ, բայց կայ ՌՄԿԲ թուի յիշատակութիւնը։ — Զեռագիրս սեպհականութիւնն է այժմ Պր· Համբարձում Տէր-Կարապետեանցի, որ ժառանգներ է իւր մօրեղբայր Վանի Իբրահիմ-Բէկեանցէն։

Բովանդակութիւնն է· էջ 1–2 զանազան հաշիւներ եւն· 3–4 յաղագս շարժել ատամանց եւն· էջ 6 սկսած է բուն բժշկարանը՝ որ անընդհատ կ'երթայ մինչեւ էջ 333։

Յիշատակարան· (առաջին կողի վրայ օտար գրչէ) "ի ամիս փետրվար ԺԹ· ուամ վճռոցի զրանն մեր· ոզն (ուղիղն) եւ կոչելն պշտիմք իմել յուանչ 12„։

Էջ 168 լուսանցքի վրայ օտար գրչէ գրուած է միայն "1848„։

20.

ԲԺՇԿԱՐԱՆ

(ԺԹ· դար·)

ԹՈՒՂԹՔ 60։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 19×15×1,3 սմ·։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ նօտր, անցման նօտր եւ շղագիր· թանաք՝ սեւ· մէկ երկու տեղ կապոյտ· կարմիրատողեր չկան· տող 22–23։ — ՆԻՒԹ՝ հաստ եւ ողորկ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կարմիր կաշեայ՝ առանց խաւաբարտի։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ զոնացուցիչ, թէեւ գրութիւնը խառնակ։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ շատ կայ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ եւ զարդագրեր չկան· իւրաքան-

չիւր էջ վարդագոյն շրջանակով: – ԳՐԻՉ եւն բոլորովին անծանօթ: – Ձեռագիրս սեպհականութիւնն է այժմ Պր. Համբարձում Տէր-Կարապետեանցի, որ ժառանգած է իւր մօրեղբայր Վանի Իբրահիմ-Բէկեանցէն:

Մատեանս է բժշկարան. բառարանի կարգով շարուած են հիւանդութիւններն ու դարմանները, իւրաքանչիւր գրէ յետոյ թողլով բաւական բաց տեղ ապագայ տեղեկութեանց համար. ասով դատարկ թուղթերու թիւը բազմաթիւ է:

Յիշատակութիւն չկայ բնաւ, բայց գոնէ շատ նոր ժամանակի է:

21.

ՌԱՄԶԱՐԿԻ ԳԻՐՔ

(ԺԷ – ԺԸ դար:)

ԹՈՒՂԹՔ արդի վիճակին մէջ 36. նշանակուած է էջ 1-86, որմէ պակաս են 47, 48, 59, 60, 75-84 եւ 86 էջէն անդին եղածները. նոյնպէս էջ 1 յետոյ նշանակուած ըլլալու է, որովհետեւ գիրքը սկիզբէն ալ պակաս է: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 17×10.5 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր միասիւն: – ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ. կարմրատառեր չկան. տող 27: – ՆԻՒԹ՝ բարակ թուղթ: – ԿԱԶՄ՝ չունի: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԱՔ՝ մաքուր: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ. ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ եւն չկան. սկզբնատառերը մեծ երկաթագիր սեւով: – ԳՐԻՉ եւն բոլորովին անծանօթ: – Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Պր. Համբարձում Տէր-Կարապետեանցի, որ ժառանգած է իւր հօրմէ:

Ձեռագիրը կը պարունակէ գիր բանալու (ռամ զարնելու) արուեստը, օրինակ գող գտնելու, գանձ հանելու, ճանապարհի բարին ու չարը իմանալու եւն եւն:

22.

ՎԻՃԱԿԱՐԱՆ

(ԺԸ—ԺԹ դար:)

ԹՈՒՂԹՔ 28: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 15×10×0.8 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն: – ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ. կարմիր եւ կանաչ սկզբնատառերով, տող՝ 26 եւ 20: – ՆԻՒԹ՝ թուղթ, կէսը կապոյտ գոյնով: – ԿԱԶՄ՝ թղթակազմ: – ՀԱՆԳԱՄԱՆԱՔ՝ գոծածութեամբ աղտոտած, բայց լրիւ: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ 12ա: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ եւն չկայ: – ԳՐԻՉ՝ եւն անծանօթ: – Ձեռագիրը այժմ կը պատկանի Պր. Համբարձում Տէր-Կարապետեանցի, որ ժառանգած է իր հօրմէն:

Կը պարունակէ. էջ 1 – 11բ լուսնի եւ կենդանակերպներու ազիւսակներ, զանազան դէպքերու բարին ու չարն իմանալու համար. էջ 12բ վիճակ քաշելու շրջանակ. էջ 13ա—28բ վիճակի տասն եւ վեց ուսանուսրներ:

Յիշատակութիւններ բնաւ չկան. Ձեռագիրը կրնայ ըլլալ ԺԸ – ԺԹ դարերէն:

23.

ԼԵՀԱՑԻՈՅ ԲԱՆՔ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

?

ԹՈՒՂԹՔ 215. – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 13×10×3 սմ. – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր միասիւն: – Գիր՝ նօտր. թանաք սեւ, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 17: — ՆԻՒԹ՝ թուղթ: – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ: – ՀԱՆԳԱՄԱՆԱՔ՝ նոր եւ մաքուր: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա եւ 213ա-215բ: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ կամ զարդագիր բնաւ չկայ: – ԳՐԻՉ՝ եւն անծանօթ՝ յիշատակարանի բացակայութեան պատճառով: — Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Յովհաննէս Յովհաննէսեանի:

Մատեանս է "բանք իմաստասիրականք եւ ածարանականք՝ համառօտաբար իբր սահմանօրէն արտագրեալք եւ հաւաքեալք ըստ այբուբենից, աշխատասիրութեամբ լեհացի ստեփանոսի բանասիրի":

24.

ՀԱՄԱՅԻԼ

ՌՃԻԹ = 1680?,

Իբարու փակցուած թերթերով կազմուած երկար թուղթ մըն է, որուն երկարութիւնն է 4 մէթր 17 սմ. իսկ լայնութիւնը 10 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն: — ԳԻՐ՝ նոտր. թանաք՝ սեւ. վերնագրերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող ընդ ամէնը 341: — ՆԻՒԹ՝ թուղթ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ մաքուր, բայց թղթերը քանի մը տեղ կտրուելով այժմ ամբողջը վերածուած է 5 կտորի: — ԴԱՏԱՐԿ է համայիլիս ամբողջ ետեւի երեսը, բացի 5 տող երկրորդական յիշատակութենէ մը: — ՀԱՄԱՑԻԼՆ ունի 13 մեծադիր պատկեր, որոնք են խաչելութիւն Յիսուսի, Մարիամ Աստուածածին, Ս. Գէորգ, Ս. Սարգիս, Զենուն Իսահակայ, Աւետարանէն պատկերներ եւ այլ սրբանկարներ: — ԳՐԻՉ անծանօթ. տեղ՝ Կ. Պոլիս, թուական ՌՃԻԹ = 1680, բայց թուի կասկածելի: — Ձեռագիրն այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Սրապիոն Գրիգորեանի:

Համայիլս կը պարունակէ. 1. **Աղօթք վս կապանաց գիւաց եւ կախարդաց եւ աղանդաւորաց եւ վս գատաստանին... թագաւոր հզօր ապաւէն ծարաւելոց:** 2. **Աղօթք ամենասր ածածին. Ով ամենասրբուհի ածածին. պարծանք կուսութեան ճրագ պայծառ...** 3—5. **Ամլ եւ բարեխօսութեամբ (երեք յաջորդական շրջանակներու մէջ յիշուած են բազմաթիւ սուրբերու անուններ).** 6. **Աղօթք սր երրորդութեան. Հայր սր սրբեայ զիս. մարմին քի մաքրեայ զիս.** 7. **Աղօթք սր զօրականացն քի. բարեխօսութեամբ սր զօրավարացն սրբոյն գէորգայ...** 8. **Աղօթք շար աչիչ. եւ շար լեզվի։ Հրաշնիւթ հրափայլ հրատն.** 9. **Աղօթք գլխցւ"ի եւ աչացաւի։ Գայլ գեան յորդանան եւ բերէր ծառ մի...** 10. **Աղօթք երդմանն եւ պապանձութեան շար լեզվի. երդմնեցուցանեմ զքեզ սատ"նայ. եւ շար գեւք.** 11. **Աղօթք սրբոյն Աբրահամու նահապետի. եւ էառ սրբոյն Աբրահամ զորդին իւր խսահակ եւ տարաւ ի գենլիս.** 12. **Աղօթք սրբոյն սարգսի զօրավարին. եւ որդոյ նր մարտիրոսին. երկանիկ մեծ զօրական. եւ քի յաղթող վկայն։** 13. **Աւետարան ըստ մատթէոսի. եւ մնեալ ի կափարնայուն, մատեաւ.** 14. **Աւետարան ըստ մարկոսի. Մինչդեռ նայ զայն խօսէր գան ոմանք.** 15 **Աւետարան ըստ Ղուկասու. եւ եղեւ ի շարաթու. երկրորդումն.** 16. **Աւետարան ըստ յոհաննու. Յետ այսորիկ տաւն էր հրէից։**

Յիշատակարան. — Առաջին գրիչը աղօթքներուն վերջը «ծառայ Ա.յ» ըսած եւ թողած է. նոր գրիչ մը սոր ծայրը աւելցուցեր է «Նազուրին», կամ «Եզիազարին. բէկիջանին», «Նազուրն օգնական եւ պահպան եղիցի ամէն»։

Ամբողջին վերջը գարձեալ նոր գրով. "գրեցաւ կշպրիանոսը թիւն ռՃԻԹ սեպտեմբերի Ի օրն ի կոստ Նդինուպոլսու մն ։"

Եաեւի կողմի յիշատակութիւնը նոր գրչով. "եւ այս կպրիանոս Էս հմյանցի (= համատանցի) օհանէսինս է եւ շնորհեցի իմ ձեռամբս եւ իմ կողակից արթենի գուստր Նազուրինէն բարք վայելեսցի ամէն գրվեցաւ թիվն 1203 ամէն»։

25.

ՏԱՂԱՐԱՆ

1857,

ԹՈՒՂԹՔ 80: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 21×17×1,2 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ բաւական մաքուր, միասիւն: — ԳԻՐ՝ շղագիր. թանաք՝ սեւ. կարմիրատողեր չկան. տող՝ մեծ մասամբ 20: — ՆԻՒԹ՝ նոր տեսակի գծաւոր վաճառականական հաշուետետր թղթեայ: — ԿԱՋՄ՝ թղթապատ խաւաքարտէ, ետեւը սպիտակ կաշի: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ մաքուր: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 80բ: — ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴԵՐ՝ չկան. բայց տաղերուն առաջին տառերը զուտ զարդաբուն թոշնագրեր են. իսկ միւս տուներուն առաջին տառերը սեւ խոշոր երկաթագիր: — ԳՐԻՉ Ստեփան Մկրտչեան Բժշկեանց. տեղ՝ Դաւրէժ. թուական 1857 եւ աւելի յետոյ զանազան ժամանակներ: — Ձեռագիրն այժմ սեպհականութիւնն է առաջին գրչին ժառանգ Պր. Սիսակ Բժշկեանի:

Ձեռագիրս կը պարունակէ հետեւեալ տաղերը. 1. **Ի գնալ գարնան եւ քեզ ֆարատ մնացի.** էջ 2ա—4բ։ 2. **Առաւօտեան քաղցր եւ անուշ հովերն.** էջ 4բ, 7ա։ 3. **Ի յանեղէն լուսոյ ընտրեալ հարան երկրի.** էջ 5ա—7ա։ 4. **Ի խիթմանէ խղճիս խարեալ խոցոտիմ.** էջ 7բ—9բ։ 5. **Եսայի նոր մանուկ ի սեր քոյ այրիմ.** էջ 10ա—բ։ 6. **Եւ եակար նոր մանուկ ի սեր քոյ այրիմ.** էջ 11ա—բ։ 7. **Ամսոր ցնծամբ քարելով.** էջ 11բ։ 8. **Գուշեմ ձայնիւ արքասավական.** էջ 12ա—13ա։ 9. **Յարեաւ Յիսուս նոր փեսայն ով մանկունք.** էջ 13բ—14ա։ 10. **Հրաւէր սիրոյ հոգւոյն կոչման աննիւթոյ.** էջ 14բ—15ա։ 11. **Դու լուսէղէն տաջար ես.** էջ 15ա։ 12. **Գարունք էանց ծաղկունք ամէն չորացան.** էջ 15բ—16բ։ 13. **Վարդովմունք ունի աշխարհին ամպեր գուք էր էք որոտում.** էջ 16բ։ 14. **Արփի անաղօտ ճաճանչ լուսահեղ.** էջ 17ա—18ա։ 15.

Գ.ցել ես սրտիս մէջն վառվառ կրակն. էջ 18ա—բ։ 16. Խնկի ծառի նման ես. էջ 18բ։ 17. Ցարփուշն անհուն սէր լուսափառաց. էջ 19ա—20ա։ 18. Երգնում արեւ արքայական վարդ վարդ. էջ 20ա—բ։ 19. Միածին մայր եւ կոյս ապաւէն եւ յոյս. էջ 20բ։ 20. Կուռք ոսկեղէն յօրինեցայ բարձր մասեաց հոլովեցայ. էջ 21ա—22ա։ 21. Սիրատով սիրած սիրելի ես մէկ սիրական եմ ուզում. էջ 22ա—բ։ 22. Ասում ես գիմացիր անց գիմանամ միթէ. էջ 22բ—23ա։ 23. Վասն էր ֆամիս ֆատժել աղքատիս շարաշար վիշտք. էջ 23ա—24ա։ 24. Սեռաւ եմ ես գեղեցիկ նազելի ցագելի. էջ 24ա—բ։ 25. Այսօր է նոր օր եւ տօն ննդութեան. էջ 25ա—26բ։ 26. Առ քահանային գրէ (նամակի սկիզբ). էջ 26բ։ 27. Դամբարան հրաշէց դատակնիք հոգոց. էջ 27ա—բ։ 28. Մաքրայգուն արփուշն վառեալ արուսեակ. էջ 28ա—28բ։ 29. Զույարթունք յերկնից գուք յիս հայեցէք. էջ 29ա—30ա։ 30. Ի բորբոքեալ անասատ սիրոյս սիրանաց. էջ 30բ—31բ։ 31. Բարովագիր. էջ 31բ։ 32. Մաքուր խմբից մարգարէից. էջ 32ա—33ա. 33. Ցարփուշն անհուն ննջման ի քուն մերձեցեալ. էջ 33ա—34ա։ 34. Պարծանք մասեաց յառաւօտեան ցօղով լուսով լցվեցան. էջ 34ա—35բ։ 35. Ցարփուն սիրոյ շուն որ շրթամբք շոշոզէր. էջ 35բ—36բ։ 36. Գարնան ազէն շոգս արձակեալ ի յերկիր մեր յոյժ փայլէ. էջ 37ա—բ։ 37. Եար է մենէս եար է մէն էս տիլպար է մէնէս. էջ 38ա։ 38. Էյ քօվուլ ջան քօվուլ գօր բութիլ (թրք.) էջ 38բ—39ա։ 39. Անասատ-ած անասատ-ած էա ինչ ֆէս պաներ. էջ 39ա—բ։ 40. Բոյրդ սալբի չինարի ծոցդ գուլի շան ունիս. էջ 40ա—41ա։ 41. Սիրատով սիրած սիրելի ես մէկ սիրեկան եմ ուզում. էջ 41ա—42ա։ 42. Փութայ առ մեզ նաղշուն ֆաքաւ. էջ 42ա—բ։ 43. Ցաւուրս յաստիկ ես խնդամ հոգիս ուրախ եւ ես ցնծամ. էջ 42բ—43ա. 44. Արի իմ քաղցրիկ աղաւնի. էջ 43ա։ 45. Արիք ելցուք ի միասին ուրախութեամբ մոցուք այգին. էջ 43բ։ 46. Արի հոգի ջան ինձ եատ մի անիլ. էջ 43բ—44ա։ 47. Քաղցր ձայն ունի իմ սիրականին. էջ 44ա—45ա։ 48. Մարգարիտ կասեն զանգի նապաթ ես. էջ 45ա. 49. Գայ քեզ պէս հոգածին ինսան սիրելի. էջ 45բ—46ա։ 50. Այսօր տօն է ծննդեան աւետիս. էջ 46ա—բ։ 51. Մեզնից շատ առաջ կայր մին թագաւոր. հոգով դեռ արի. էջ 46բ—47բ։ 52. Բուլբուլ եմ բուլբուլն ասաց դեռ մի գնայ եաղի գայ. էջ 47բ—48ա։ 53. Բոյրդ սալպի չինարի ծոցդ գուլի շան ունիս. էջ 48ա—բ։ 54. Ինձ շատ մոռացաւ իմ սիրականս. էջ 49ա։ 55. Օգնեցէք ինձ սիրելիք սիրով սիրաբանս գնաց. էջ 49բ—50ա։ 56. Ասում ես քոյ սիրելին եմ գառնում ես լաղ ես անում. էջ 50ա—բ։ 57. Ինչ վատութիւնս տեսար ինձ եատ արիր հոգի ջան. էջ 50բ—51ա. 58. Ասում ես խեղճ մեն գալով բոլորն ինձ արգար են ասում. էջ 51ա—52ա։ 59. Առանց քեզ եմ անմխիթար գուշա ջան. էջ 52ա—բ։ 60. Նոր ի նորոյ սիրելուս սէր տեսայ. էջ 52բ—53ա։ 61. Որքան ցաւ է անխնամ սիրելու սէրին ջանալն. էջ 53ա—բ։ 62. Ներեցէք իմ անբախտութիւնս խորհուրդս ասեմ սիրական. էջ 53բ—54բ։ 63. Գնա գնա երկու լեզուանի սիրական. էջ 54բ—55ա։ 64. Քու մասին ով բարեկամ ասածս արդար եմ ասում. էջ 55ա—բ։ 65. Ամէն միտ ընկնելով սիրականս իմ առչորվում է միանգամայն ջանս իմ. էջ 55բ—56ա։ 66. Ինչ մարդ սրտով սիրած սիրական չունի. էջ 56բ—57ա։ 67. Բացուիր նազելի վարդ ահա գարնան ժամանակի. էջ 57ա—բ։ 68. Մինչ երբ դու համասփիւռ գովականս. էջ 57բ—58բ։ 69. Ասում ես աշխարհն դիմի ինձի գովական են ասում. էջ 58բ—59ա։ 70. Այգեպան ինչ ես անում շամբն բուրաստան չի լինի. էջ 59ա—բ։ 71. Քո սէրիդ կարօտումն բիւլբիւլի պէս տաղ եմ ասում. էջ 59բ—60բ։ 72. Կարդում եմ վարդուհի քու անուանդ սոխակի նման. էջ 60բ—61ա։ 73. Ապրիս համասփիւռ գուն գովական աղջիկ ես. էջ 61ա—բ։ 74. Ախ իմ փոքրիկ բուրաստան ափսոս անջուր մնացիր. էջ 61բ—62ա։ 75. Այգեպան ինչ ես անում շամբը բուրաստան չի լինիլ. էջ 62բ—63ա. 76. Այսօր է նոր օր ի տօն ցնծութեան. էջ 63ա—64ա։ 77. Աշխարքս աշխարքէն կշտացաւ ես քեզանէն ասվ աչքի լուս. էջ 64ա—բ։ 78. Ամպն արեւէմէն ծլաց մայիս ամէն թացել ա. էջ 65ա—բ։ 79. Ուջայ գաղ բաշինդայ (թրք.) էջ 65բ—66ա։ 80. Համբարձման ջան գիւլումներ. էջ 66բ—71ա։ 81. Լուսացաւ լուսացաւ աղօթքը. էջ 71ա։ 82. Աղջիկ արի մէկ պաշ տուր ջանիդ մուտաղ. էջ 71ա—72ա։ 83. Եաթմիշդմ օթախդայ (թրք.) էջ 72ա—73բ։ 84. Դէլեմ բի գէյրը թու բիքասի ուլիֆաթ (պրս. եւ հայ). էջ 74ա—բ։ 85. Էշխիդ կրակը սիրատուն վառայ. էջ 75ա։ 86. Մէշ գիննի մամատամ (թրք.) էջ 75բ։ 87. Ցօմարական աղիւսակ 1848—1908 ամաց. էջ 76բ—80ա։

ՑԻՒՐԻՆ. Էջ 1ա բ. 1862—1899 թուականներէն զանազան ընտանեկան դէպքերու յիշատակարան (ծնունդ, մահ եւն)։

Էջ 46բ. երկու քրոջ կօվուքն (իմա գովքն) 1878ին Սիւրմեմդեր 4ին։

Էջ 49ա. 1858ին մայիսի 10ին ես գրեցի ստեփան մշեն (= մկրտչեան) բժիշկենց. 188[illegible]ին [illegible]ին յունվարի։

Էջ 62ա. 1880ին յունվարի մէջին դաւրիժ գրեցի ղուկասեան բժիշկենց լիլայվայ թաղի։

Էջ 76ա. 1896—7 թուականին մէկ երկու տող յիշատակու թիւն Ղասրէտտին շահի սպանման վրայ եւն։

26

ԲԺՇԿԱՐԱՆ

ԺԹ. դար։

ՔՈՒՂՔԷ 136. ԷՋ նշանակուած է միայն էջ 1-100: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 21,5×17,5×1,8 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասիւն: – ԳԻՐ՝ շղագիր. Քանաք՝ ոսկագոյն եւ աղօտ սեւ, տեղ տեղ կապոյտ. տող մինչեւ 40: – ՆԻՒԹ սպիտակ եւ ողորկ թուղթ: – ԿԱԶՄ՝ հասարակ կիսալաթ: – ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ մաքուր: – ԴԱՏԱՐԿ ՔՈՒՂՔ էջ 48-136. գրուած մասն է միայն էջ 1ա-47բ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ, զարդագիր են չկայ: – ԳՐԻՉ են. անծանօթ յիշատակարաններու շգոյութեան պատճառաւ, բայց թուի շատ նոր ժամանակի գործ: – Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Համբարձումի Տէր Կարապետեանցի:

Ձեռագիրս է բժշկարան, առանց գլուխներու եւ դասակարգութեան կամ ցանկի. սկիզբէն մինչեւ վերջ 2—15 տողերէ բաղկացեալ կարճ հատուածներով կը շարունակուի խառն կերպով զանազան դեղեր եւ դարմաններ։

27.

ԱԽՏԱՐՔ

1810։

ՔՈՒՂՔԷ 264: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 21.5×17×4 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ խառնակ եւ միասիւն: – ԳԻՐ՝ անցման նօտր, մօտ շղագրին. Քանաք՝ սեւ, տող 20: – ՆԻՒԹ կապոյտ գոյնով կոպիտ թուղթ. տեղ տեղ յետոյ աւելցուած սպիտակ թերթեր (այսպէս Քղ. 6, 145-6, 173—208, 248-259): – ԿԱԶՄ՝ ամբողջ կաշի առանց խաւարարտի: – ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ զոնացուցիչ: – ԴԱՏԱՐԿ ՔՈՒՂՔ՝ էջ 1ա-բ. 6ա, 145ա, 168բ-172բ, 188բ-196բ, 201բ-208բ, 238բ, 257ա-259ա: – ՁԱՐԴԱԳՐԵՐ են չկան: – ԳՐԻՉ են անծանօթ: – ԹՎԱԿԱՆ՝ 1810: – Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Համբարձումի Տէր Կարապետեանի:

Ձեռագիրս խառնակ ու անկանոն գրուածք մ'է, ուստի դժուար է տալ կատարեալ բովանդակութիւնը. կը պարունակէ էջ 2ա—5բ շարթուան եօթը օրերուն շաբն ու բարիին վերայ. էջ 6բ—27ա Այս է աղթարքի հեսապն. մարդոց եւ կանանց վիճակը ծննդեան օրուան որ կենդանակերպին պատահելուն համեմատ. էջ 27բ - 34բ Նոյն՝ մարդոց եւ կանանց խառն. էջ 35ա—66բ Ռամլի աղիւսակ եւ ասոր 16 աչքերուն վերայ ամէն տեսակ գուշակութիւններ. էջ 67ա—87ա լուսնի օրերուն վերայ զանազան ֆէնդեր, այն է կախարդական հնարքներ՝ սէր, ատելութիւն զարթեցնելու, գանձ, գող գտնելու եւն եւն։ էջ 87բ—90բ ամիսներու, շաբաթի եւ այլ աղիւսակներ, իրենց բացատրութեամբ. 91ա—114ա՝ 28 օրերու գօրութեան համեմատ զանազան գրկապներ, թրլաներ։ էջ 114ա—115բ Արդ եթէ կամիցիս զլոյսն գերազանցիկ տեսանել եւն, էջ 115բ - 121ա այս է որ թարգմանած են արապ լեզուէն ի հայի որ լայ խասիեաթ եւ գրութիւն ունի այս... 21 արաբերէն (արաբերէն գրով եւ հայ առաջադարձութեամբ) կախարդական աղօթքներ զանազան նպատակով. էջ 121բ - 123ա յազակ քառասունք մնանելոյ. էջ 123ա—132ա զանազան կախարդական գրեր. 132ա - 144բ գեղեր, գայլկապ, գեւի աղօթք եւն. էջ 145բ—155բ լուսնի եւ կենդանակերպից վերայ բախտի եւ գուշակութեան աղիւսակներ. էջ 156ա—163ա կախարդական գրկապներ. էջ 163ա—165բ բժշկարան. էջ 166ա—168ա վասն չշդերք կանանց զաւակի դեղ. Սողոմոն իմաստուն ժողովէց ամէն ոչ ժշկներն. էջ 173ա - 188ա Նոր գրչէ յաւելուած՝ քաղուած նախորդներէն՝ լուսնի եւ կենդանակերպից վերայ օրերու եւ գործերու շաբն ու բարին իմանալու համար. էջ 197ա—201ա կենդանակերպներու զօրութիւնը. էջ 209ա—218ա Նոյնը թրքէ. եւ հայ. 218բ շաբնեաթի աղօթք. 219ա վասն թրթուրի. 219ա—220բ վասն ցաւագարի, ջերմի, սիրոյ եւն. 221ա 225ա Աղօթք մը հանուած զանազան գրքերէ. ի սկզբանէ էր բանն եւն։ 225բ—226ա կախարդանաց աղիւսակք. 226բ ռամ շինելու ձեւը. 227ա - 238ա Սողոմոնի եւ 33 գեւերու պատմութիւնը. "Յամին տէրութեանն թագաւորին... սոզոմոնի որդոյն գաւթի„ եւն. էջ 239ա—245բ վիճակացոյց կենդանակերպից վերայ. 246ա - 247բ զանազանք. 248ա—254ա վիճակացոյց այբուբենի վերայ. 254բ—256բ եւ 259բ թրլաներ (այս մասը 248 - 259 նոր գրութեամբ է եւ նախորդ թիւ 26 ձեռագրի գրիչը). 260ա—262ա կոկ ինան երին պասի տուշտի (երկնից եւ երկրի խօսակցութիւնը՝ ոտանաւոր՝ "Համբարցում օղլի օվանեսին շրաղի„ հեղինակութեամբ). 262բ—264բ Հոգին մարմնին ասաց (ոտանաւոր)։*

Յիշատակարան. միայն էջ 248ա (նոր յաւելեալ մասին մէջ). Գրեցի այս գիրքս. Ես երրորդուին փրկէ զմեզ այսինքն Քրիստոնէին. Ան-բէնների ձեռքից. եւ Տէրն մեր ,ի՝ քն զօրուի. կարօղուի տացէ Ռուսաց կայսերին. որ է պահապան Քրիստոնէից ազգին։ ամէն։ Մ. Ն. Ծ. Ն. Թ. Մ.։ (իմա՛ ՌՄԾԹ = 1810 թիւ)։

28.

ԱԽՏԱՐՔ

?

ԹՈՒՂԹՔ 120: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 17,5×10×2 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ խառնակ, միասիւն: – ԳԻՐ անցման նօտր. թանաք սեւ, սկզբնատողերը կարմիր կամ դեղին. տող 19-25: – ՆԻՒԹ սկիզբէն 9 թերթ սպիտակ, իսկ մնացեալը կապոյտ անողորկ թուղթ: – ԿԱԶՄ կաշեպատ խաւաքարտէ: – ՀԱՆԳԱՄԱՆԱՔ կազմահան եղած, թերթերը թափած. տեղ տեղ պակաս: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ, լուսանցազարդ եւ զարդագիր չկան: – ԳՐԻՉ եւն անծանօթ յիշատակարանի բացարձակ բացակայութեան պատճառաւ: – Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Պր. Սիսակ Բժշկեանի:

Ձեռագիրս կը պարունակէ. էջ 1ա–9բ գիր, թրլսմ, աղօթք նաղարի եւն. էջ 10ա–23ա վիճակարան ըստ այրուբենից. էջ 23ա–44բ վիճակարան ըստ ժբ կենդանակերպից. էջ 45ա–58բ 12 կենդանակերպներու հետ ծնած գեւերու եւ ասոնց թրլսմներու վրայ. Հարցմունք Սողոմոնի գիւացն թէ որպէս հանդիպէք մարդոյ։ էջ 58բ–61ա բժշկութեան շորս գլուխ աւետարաններ. էջ 61ա–63բ 12 ամսոց օրերու բարին ու չարը. էջ 63բ–65ա վասն հպարտութեան առաքել վարդայպետէ ասացեալ. Քան զամենայն գործս չարեաց (տաղ). էջ 65ա–66բ բնութիւն մարդոց ըստ ամսաթուոց ծննդեան. էջ 66բ–110բ զանազան թրլսմներ եւ աղօթքներ գեւ հանելու, գեւ կապելու, ցաւեր ու ախտեր բուժելու եւն. էջ 110բ–120ա բժշկարան. էջ 120բ 1845–63 թուականներէն ընտանեկան յիշատակարան, որոնցմէ յիշելի է միայն "1848ին յունիսի 4ին թաւրէզ հայէրու տուներէն թրլայմիշ արան (կոզպատեցին)։"

29.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՌՃԼ = 1681։

ԹՈՒՂԹՔ 213: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 20,5×16,5×4,5 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ կանոնաւոր, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 16×5 սմ.: – ԳԻՐ բոլորգիր. թանաք սեւ. վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր կամ կանաչ. տող 21: – ՆԻՒԹ թուղթ: – ԿԱԶՄ կաշեպատ փայտէ: – ՀԱՆԳԱՄԱՆԱՔ նոր եւ մաքուր. մէկերկու տեղ (օրինակ Մարկոսի սկիզբը) թերթեր պատռած հանուած: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա–2բ, 160ա, 210բ–213բ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐՆ ու պատկերները վերին աստիճանի անաղուեստ: – ԳՐԻՉ Նեայի քահանայ, տէր՝ գրիշը. տեղ Շաքիի Գուլստան գիւղը. թուական ՌՃԼ–1681. – Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է ղերծակ Պր. Սողոմոն Մելիք-Աբրահամեանի:

Ձեռագիրս ունի ոչ Եւսեբեայ կանոնք, ոչ ցանկ, ոչ գլխակարգութիւնք եւ ոչ նախադրութիւնք. իրք կնոջն շնացելոյ գրուած է Յովհաննու վերջը։

Յիշատակ՝ պալ գրչէ. էջ 2բ. 1864 ամի օգոստոսի 19ին այս գիրս առայ Մեց աւագ եղնից տիմ.

Գլխաւոր յիշատակն. էջ 209ա–210ա. Փառք ամենեցուն երրորդութեանդ հօր եւ որդոյ եւ հոգւոյն սրբոյ. Այժմ եւ անգրաւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։ Արդ օրհնեալ ես քո ամենեցուն մեր ստեղծող եւ արարիչ համայնգոյից արարածոց քոց որդի՝ այ կենդանոյ եւ կենդանարար միածինդ եւ մարդասէր ամենի՝ ի քէն սարսեալ գոլան իմանալի զօրութիւնք սրբանեալ ամենն բոլորից՝ որ որ՝ որ՝ ամենի՝ ամենի՝ սարսա՛փգ. լի են ամենայն արարածք փառաց քոյ։ Դու՝ ոչ տերանց եւ ամենատուոց լրման ժամանակաց. վասն մեր փրկութեանդ կամաւ հօր եւ հաճութեամբ հոգւոյդ խոնարհեցար յերկնից եւ մարմնացար յամէն ամենեալ՝ որ կոյս ամենածնին մարիամայ եւ գտաւապարտեցեր զմեզս մեր ի մարմնի քում խաչեցար թաղեցար եւ յարեար. զգժոխս աւերեցեր եւ զհոգիսն ազատեցեր համբարձար փառաւք յերկինս եւ միւսանգամ գալոց ես դատել զերկոյտասան ազգն Իսրայելի նովին բարեխաւս որ ամենածնին՝ ազատեայ ըզհոգիս. Ամիրին։ Հախնազարին։ Մելքումին։ Գոգալին Պէկազին։ Նազլուխանին։ Եւ զմեզաւոր. գրչիս սուտ անուն եսայի էրէցիս ամէն։ Արդ գրեցաւ որ աւետարանս. ձեռամբն եսայի քահանայիս եւ հայրն իմ. հախնազարն. եւ մայրն պէկազն. եւ հօրեղբայրն մելքումն։ Որ էր աշխատաւոր առաւել քան զհայր։ Որով բազում՝ աշխատեցաւ ի վրէ իմ ի մանկութենէս մինչեւ ցայսօր. Որպէս յագեցուցեալ ի յոգոյն իւրում՝ աշխատէ՝ այնպէս աշխատաւոր է ի վրէ իմ՝ մինչեւ կարգեաց զիս։ Երես անկեալ ազաչեմք զձեզ՝ եղբայրք՝ այս մելքուէս յիշեցէք ի քն լինելոցն եւ բոլոր հաւատով՝ Եւ զսիրոյն յիշեալ՝ լիցի առաջի ամենութեանն։ Կրթին անգամ՝ ազաչեմք զձեզ՝ եղբայրք Անմեղապիր լերուք ի սխալութենէ՝ Որ առաջի գիրս է՝ չէի ուզիզ ուսեալ (նախապէս գրուած «չէին ուզիզ ուսուցեալ»)՝ ի փափաքութենէս գրեցի՝ Արդ գրեցաւ որ աւետարանս։ Յերկիրն շաքի ի գուղն գուլստան ընդ հովանեաւ (մէկ բառ բաց) Եւ ի թվին ռճլնէր։ Որ եւ ամենայն ամէն։ Յիշեցէք ըստեփանոս սարկաւագս որ զթուխս կոկեցաւ։ (Ասոր տակ նոր գրչէ) ի ժամանակին որում՝ նստեալ էր սարտարն՝ ի քաղաքն՝ կանջայ՝ եւ բազում՝ բանակս ժողովեալ ընդ իւր։

30.

ՏՕՄԱՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՌՁՐ = 1633։

ԹՈՒՂԹՔ 315, առանց հաշուելու սկիզբէն եւ վերջէն երկ-երկու թերթ մագաղաթեայ պահպանակ՝ մէջենմեսրոպեան երկաթագրով, մնացորդ հին աւետարանի մը։ Նշանակուած է (2 թերթ սկիզբէն բաց թողլով) էջ 1-622. որոնց մէջ փախցուած են 312-3 եւ 615-6։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 13,5×10×6 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն։ — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 17։ — ՆԻՒԹ՝ սկիզբէն մինչեւ 336 էջը մագաղաթ. էջ 337—454 մագաղաթ եւ թուղթ խառն, իսկ 455 էջէն մինչեւ վերջ միայն թուղթ։ — ԿԱՆԶՄ՝ կաշեպատ տոխտակէ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ՝ շատ մաքուր։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ սկիզբէն երկու թերթ, էջ 408, 620—622։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ կամ զարդագիր շկայ քնաւ։ — ԳՐԻՉ անծանօթ. թուական ՌՁՐ = 1633՝ տէր եւ տեղ՝ անյայտ։ — Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է ղերծակ Պր. Սողոմոն Մելիք-Աբրահամեանի։

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. **Մեկնութիւն տօմարի. Զոր խնդրեաց Թումա վրդպ. մեծ ոփավանաց. ածաբնակ սբ ուխտին. Եւ սիրով զհայցուածս նորա կատարեալ յակոբ վրդպի ղրիմեցւոյ.** էջ 1—327։ 2. **Նորին Յակոբ վրդպի ղրիմեցոյ յաղագս տօմարական մակացութեան թէ ի յորոց ի մարդկանէ արհեստաւորեցաւ.** էջ 327—345։ 3. **Տաւմար արքայական որ է յոյժ գժուարիմաց. բայց միայն վարժիցն. Արքայական հատարակութիւն այպէս արա.** էջ 346—439 (բազմաթիւ տօմարական գիտելիքներ, որոնք յայտնի չէ թէ մէկ ամբողջութիւն կը կազմեն, թէ առանձին առանձին հատուածներ են ասկէ անկէ հաւաքուած)։ 4. **Ընդդէմ կորուսեալ ազգին այլազգեաց որք են կարապետ նեռինն եւ նոր հեթանոսք, հերձուածողքն արիոսի եւ կերբինթոսի** (այլազգեաց 16 մոլորութեանց դէմ պատասխաններ). էջ 440—579։ 5. **Ի խնդրոյ Թովմա վարդապետի (ածաբնակ սբ ուխտին մեծոփավանից. Եւ ծառայարար կատարեալ ճգնաւոր ածակիր հոգելից առն. Յակոբ վարդապետի Ղրիմեցոյ Յաղագս ազգականութեան.** էջ 580—614։ 6. **Առ իբր յաւելուած Ներսէս կաթողիկոսի կազմած բոլորակը՝ հարկաւոր բացատրութեամբ.** էջ 617—619։

Յէրոնիմոս. էջ բ. Տէր է իմ աւգնական եւ ես ոչ երկեայց՝ զի՞ արասցէ ինձ մարդ։ Վա՜յ է ինձ։

Էջ 137. վա՜յ է գծողիս։

Էջ 435. վա՜յ է մոլորեալ խելաքնար գրչիս։

Էջ 439. Գրեցաւ մեկնիչս ի թվ. ռձբ։ լոյսն տեսողացն է. եւ բանն լսողաց. եւ շնորհքն ձայ սիրողաց ձայ։

Էջ 583. Լաւ մեզաւորիս ձեծ ողորմի ասայ. որ յազիւսակդ աշխատեցայ։

Էջ 596. եւ զմեզաւոր գծողս յիշեայ ի տէր։

Էջ 603. եւ զմեզաւոր գծողս յիշեայ ու ձեծ ողորմի ասայ։

Իսկ էջ 344—5 գրուած յիշատակարանը կը պատկանի Տօմարի հեղինակին. "Փառք անբաժանելի երրեակ անձնաւորութեանդ եւ միակ բնութեանդ հօր եւ որդոյ եւ հոգւոյն սրբոյ յօիտեանս յօիտենից ամէն։ Ա՛րդ ամ բարուեաի եւ ձեծային խմաստութեանդ ցանկացող հոգեւոր հայրս իմ եւ եղբայր բազձալի խաչատուր վրդպտ, առաջնորդ ձեծարնակ քրովբէագումար հռչակաւոր ուխտի թումայի վանք անուանելոյ։ Ահա եւ զայս եւս զինգիր քո կատարեցի բազում աշխատութիւն. եւ առցես զտա եւ ըստ ուշիմ եւ նրբահայեաց մտաց քոց որոնեացես զպակասն լցուցես եւ զաւելորդն կշռեցես եւ զոր ինչ հաւանական գտցես. Տկն մատուցանիցես զշնորհս եւ զփառս, զի նոքա են գանձք խմաստութեանդ եւ ոչ հաւանական տկարութեանս մեր ներեսցես։ Զի թէպէտ խնդրելոյդ յաղթեալ ձեռնարկեցաք օժանդակութիւք հոգւոյն սրբոյ, որ ոչ անտես առնէ զշահս հասարակաց օգտութիւն։ Վասն որոյ ազաչեմ զքո՛ն հեզութիւդ սիրով բազձանաց, զի յիմնատասիրելն քո, քոյովդ հանգերձ զՀոգւոյ ազքատս քո. զմարտիրոս սուկ անուն անպիտանս եւ ի հառաջելիս ազաւթս քո՝ մի մոռանայցես. այլ ի յիշելն քո եւ զձեծ ողորմին յիշեացես ազ լեր ի տէր։ (Գրուած եւ յետոյ քերուած է հետեւեալը) Ամէն եւ ազաչեմ զգազափարողն սիրումն քի, զի զսակաւ յիշատակարանս իմ գրեսցես եւ ձեծ զքեզ գրէ ի գիրն կենաց. Ամէն։*

31.

ԳԻՐՔ ՄՈԼՈՒԹԵԱՆՑ

ՌՃԻԵ = 1676։

ԹՈՒՂԹՔ 442. առանց հաշուելու սկիզբէն եւ վերջէն մի մի թերթ մագաղաթեայ պահպանակները՝ անցման երկաթագրով, մնացորդ Մեկնութեան սաղմոսաց։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 17,5×12×6 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր եւ վարդագոյն. տող 25։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱՆԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ՝ նոր եւ մաքուր։ — ԴԱՏԱՐԿ

ԹՈՒՂԹ էջ 1ա–2բ եւ 441ա–442բ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱՔԱՐԴ եւն միայն ուրուագծով: – ԳՐԻՉ Զաքէոս. տէր Յովհաննէս վարդապետ. Թուական Ռճիզ = 1676: – Այժմ սեպհականութիւնն է դերձակ Պր. Սողոմոն Մելիք-Աբրահամեանի:

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Գիրք հաւաքման մոլութեանց. մասն Ա. էջ 3ա—34բ: 2. Յաղագս եօթն գլխաւոր մեղաց (ամէն մէկուն վրայ մանրամասն եւ երկար). էջ 35ա – 400ա: 3. Հաւաքումն յաղագս տասն պատուիրանացն. էջ 400ա—439բ: 4. Ցիշատակարան. էջ 439բ 441ա:

Ցէ՛ր-ր-ի-ր-ն-ի (այլ գրչէ) էջ 2ա. Քարոզգիրքս այս անկեալ ի ձեռս պարսիկ անօրէն զօրացն զոր գիպեալ ինձ իսրայէլեան պետրէիս գնեցի եւ մատուցի սրբազնաւորը Հայրապետին Հայոց Ցեառն Դանիէլին. ի վայելումն նորին սրբազնութեանն առ ի յիշատակ ինձ պետրէ իսրայելիս որ եմ ազգաւ յոյն եւ բնակեալ ի Կարին եւ Այժմ վաճառականութեան ազգաւ եկեալ ի Թարվէզ յամի Ցն 1804 տեպո" 20:

(Անդ՝ այլ գրչէ). 1814 եւ մայիսի օվանէս գէրեցի:

Էջ 3ա Կնիք մը հետեւեալ մակագրութեամբ. "Գրքս. Սբ. Էջմիածնա է.„

Էջ 164բ. երեք տող յիշատակութիւն մը, որ ջնջուած էր եւ հապիւ կրցայ կարդալ եւ ձեռագրին մէջ նոյնը գտնեալ գրեցի. "Գիրքս մոլութեանց նր էջմիածնի (է). մի ոք համարձակեսցի իւրացուցանել. ապա թէ ոչ (զգաստիցն?) յայ ժառանգեսցէ„:

Էջ 400ա. Կատարեցաւ գիրք հաւաքման մոլութեանց ի հերքումն մեզաց, եւ ի կատարումն առաքինութեանց. յիշատակ յօհաննէս վրդպի, առաջնորդի վանացն յովաննու որ յոտին արագածու:

Էջ 429բ. Զաքէոս մեզաք շաղախեա. մի մառանայք:

Էջ 437բ. Զզաքէոս յիշեա

Գլխոր յիշատիւրն. Էջ 439բ—441ա. Ամառանոր կատարեցաւ հաւաքումն ժ բանեան օրինացն. ի փառս քի որ է օրհնեալ յաւիտեանս Ամէն: Ծրանուցումն ընթերցողաց: Փառք ամենանր երրդութեան եւ մի ամուեն հոր եւ որդւոյ եւ ամենանր հգյն. այժմ եւ". Ազգ յամի ծննդեան փրկչին մերոյ ռ երորդի, Յ երորդի, ՝ի երորդի (= 1320): Թարգմանեցաւ գիրքս մոլուեցց եւ ժ բանեան հրամանաց, ձեռամբ ֆրա պետրոսի. ազգաւ լատին: ~ (= աշխարհաւ) Դարաբաղնացի, ի կարգէ քարոզողաց սրբոյն գոմէնիկոսի, որ թարգմանէր ֆրա յակոբոս, ազգաւ հայ եւ նա ի կարգէ քարոզողաց սրբոյն գոմէնիկոսի. ի վերին վանս քանայ (= Քանայ). ընդ հովանեաւ նր ամենանր սրոյ առաջնորդ եւ հոգաբարձու էր յօհաննէս վարդապետն, որ մականուամբ կոչի քռնեցի (գրուած է փռնեցի). հիմնարկող կարգաց միաբանից: Յորոյ անուն չինեցաւ նր ուխտս: Իսկ ամենասէր եւ բարեպաշտան պրոնն գոկի եւ ամուսինն իւր տիկին էլիսիկն եւ յօհան վրդպն եւ սոքա գ եանն ինքնայօժար կամաք նուիրեցին զվանս կարգին քարոզողաց սրբոյն գոմէնիկոսի տուրք յաւիտեանական: Ի՛ զգ վերոյգրեալ յօհան վրդպն. Ի՛ղեւ պատճառ բազում բարութեան, զոր ժողովեաց ասա վարդապետք լատինացւոց, եւ հայոց տածելով զամենն ըստ հոգոյ եւ ըստ մարմնոյ. եւ թարգմանեաց զայս ամենայնն գիրս. այլ եւ թարգմանէ գիրքս բազում ոգեշահս. եւ լուսաւորիչս. եւ ոչ այսչափ միայն: Այլ եւ եղեւ իբրեւ զհաւատարիմ լատեան յեւս նաւեալ. մատանելով յերկիրն աւեւեաց. ա(յսինքն) ի միաբանութիւն նր եկեալ. ոյն հռոմայ. եւ երբեր ազգիս հայոց զփրկական համբաւն. եւ առաջնորդեաց արժանաւորացն մատանել ի հնազանդութի գերագրական աթոռոյն հռոմայեցւոց. որ է մեւա եւ դուռն երկնից արքայութեան: Ազգ ոչք ի գիր առնուք եւ օգտիք ի սմանէ. մեզաց թողութի խնդրեցէք յայ վերոյգրեալ աշխատաւորացս եւ նոցին երախտաւորացն: Եւս աղաչեմ զդասդ սրբազան ընթերցողաց եւ գրողաց, ոչք օրինակէք զգիրքս զսակաւ յիշատակարանս. եւ դուք յիշեալ լինիք ի գերն կենաց:

Եւ արդ եթէ ոք կամիցի զգիրս ասանալ, պարտի զն եւ զգրեալսն որ ի նմա ի միտ առնուլ, ըստ ասացելոյ ձեծահօրն դաւթի. սաղմոս ասացէք եւ ի միտ առէք: եւ զի երիս իրս արժան է բառանալ գրասիրացն: նախ հեզ լինել առ ամ իրս: Երկրդ" խոնարհ առ ամ ոք: Երրորդ. անյիշաչար առ ամ անցաւորս: Որպ եւ ասացեալ ուներ զայսոսիկ լնդ այլ ամ առաքինութեանցն եւ ազգի ազգի վարուցն. սրբազան եւ մեծ բարեբարեպետն Յօհաննէս. գաւառաւ արարատեան: Ի գեղաքաղաքէն Կարբու, անեալ եւ վարժեալ, յամենայնակ եւ գերահաչակ հրաշափառ նր մենաստանս յօհաննու վանից: Ընդ հովանեաւ մեծի ամբարգոյն եւ երանելոյ ամենօրհնեալ բերանոյ փրկչին սրբոյն յովաննու Կարապետին. եւ հրաշակերտ նր կոթուղիկէին. որ յոտին արագածու՝ ի բնակութիս իշխանացն ամատունեանց. եւ ի նիստ կայանի արքեպիսկոպոսաց գաւառիս. հանգէպ մեծի լերինն արայի: ի վերայ կարճահոս եւ արագաղնաց գետին քաստխու: Որ եւ ընկալաւ առաջնորդութի նր ուխտիս ամն խ. որ ահա գեռ եւս հովէ բարեձեւուէ զվիճակեալ սեփական ժողովուրդ ուխտիս. զգաւառս կարբու. եւ գինուոյ տան որ այժմ ասի շարպխանայ. եւ Լ՚ոյն շիրակայ: որ եւ ընդ բազում արգեանցն որ ունի ի գրան նր Լարապետիս. ստացաւ եւ զգիրս մոլուեցց. եւ եգ յիշատակ ի գուռն նր կարապետիս. ի վայելումն մանկանց սուրա. ի թուիս. ռ. ճ. ի. եւ ե. առ ի յիշումն ինքեան եւ վայելումն հոգեւոր զաւակաց սորին: Իսկ ոչք ընթեռնուն յիշեն յաղօթս իւրեանց. զքաջ վրդն յօհաննէս: (Ա.յտեղ թուի թերթ ինկած. յաջորդ երեսը այլ գրով գրուած եւ գրեթէ ջնջուած) Գիրքս մոլութեանց նր էջմիածնի մի ոք համարձակեսցի իւրացուցանել ապա թէ ոչ անէծս ժառանգեսցէ: գրեցաւ ի թվին ռճվ գեկտեմբ" ա:

Պարզ է որ ձեռագիրս Ա. Էջմիածնի ձեռագրատանէն գողցուած է:

32.

ՍՈՂՈՄՈՆ ԵՒ ԹՈՒՂԹՔ ԱՌԱՔԵԼՈՅ

ՌՄԺԵ = 1766։

ԹՈՒՂԹՔ 280։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 17×11×5,5 սմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն։ – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, առանց կարմրատառի. տող՝ 18։ – ՆԻՒԹ՝ անողորկ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆԴ՝ նոր եւ մաքուր. կազմին առաջին կողը փրթելու վրայ է։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 252ա—բ, 273բ—276ա, 280ա—բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ եւ զարդագիր չկայ. գլխաւոր գրքերու սկիզբները իբր խորան զրուած են սեւով ներկուած խազմզուքներ։ — ԳՐԻՉ Ստեփանոս քահանայ. տէր՝ գրիչը. տեղ՝ Կախոյ քարվանսարայ. Թուական ՌՄԺԵ = 1766։ – Այժմ սեպհականութիւնն է ղերձակ Պր. Սողոմոն Մելիք-Աբրահամեանի։

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Եկղեսիաստէս. էջ 1ա—24բ։ 2. Երգ երգոց. էջ 24բ – 37բ։ 3. Իմաստութիւն Սողոմոնի. էջ 38ա—77բ։ 4. Շարունակութիւն Եկղեսիաստիկի. էջ 78ա—100բ։ 5. Գիրք Առակաց. էջ 101ա—170բ։ 6. Յակոբու Առաքելոյն Թուղթ կաթուղիկեայց. էջ 171ա—180բ։ 7. Թուղթ Պօղոսի առ Հռովմայեցիս. էջ 181ա—186ա։ 8. Կորնթացւոց Ա. էջ 186ա—196ա։ 9. Կորնթացւոց Բ. էջ 196ա—199բ։ 10. Գալատացւոց. էջ 199բ—200բ։ 11. Առ Եփեսացիս. էջ 200բ—202ա։ 12. Թուղթ Պօղոսի առ Փիլիպպեսիս. էջ 202ա—բ։ 13. Առ Կողոսացիս. էջ 202բ—204ա։ 14. Թեսաղ. Բ. էջ 204ա—բ։ 15. Տիմոթ. Ա. էջ 204բ—206ա։ 16. Առ Տիտոս. էջ 206ա։ 17. Եբրայեցւոց. էջ 206ա—216բ։ 18. Պետրոսի Ա. էջ 216բ—227բ։ 19. Պետրոսի Բ. էջ 227բ—235ա։ 20. Յովհաննու Ա. էջ 235ա—245ա։ 21. Յովհաննու Բ. էջ 245բ—246բ։ 22. Յովհաննու Գ. էջ 246բ—248ա։ 23. Թուղթ Յուդայի. էջ 248ա – 251բ։ 24. Վասն ամսոց եղանակաց. Յաւնվար որ է հոռի թէ ի նոյն ամսոջ լուսինն խաւարի... էջ 253ա—266բ։ 25. Յաղագս երկուասան տանուտէրաց. Յորժամ խոյն լինի տանուտէրն գարունն... էջ 267ա—273ա։ 26. Ցիշատակարան. էջ 276բ։ 27. Պահոց օրերու աղիւսակներ. էջ 277ա—279բ։

Յիշատակարան. էջ 37բ. Առ նոյն յայնմանէ աւուրս թէ զի այսպէս ունէր։ Այսինագ նովոյ գրէլ է։

էջ 100բ. Գրբեցաւ ի Կախոյ քարվասարէն Ով ընթերցող յիշեայ ի նր աղօթս քոյ զգծող մեղայպարտ զստեփանոս քահանայս եւ իւր ծնողացն մահտեսի կարապետն մորն սառայնն եւ այլ ամ այրեանց մեռ (կիսատ թողուած)։

էջ 170բ. Ով ընթերցող յիշեա զստեփանոս քհանայս թլփացի գրեցաւ կախ ռմժե։

էջ 277ա. Թուին հայոց ռմժե. գիր տարուոյն ցոն է. տանուտէրն այծեղջիւրն է... Գրեցաւ ի կախոյ քարվասարէն. Ով ընթերցող յիշեայ զգծոզ գրոյս մեղայպարտ ստեփանոս քահանայս որ ստեղ նովոյ կոչեն եւ հայրն իմ մահտեսի կարապետն եւ մայր իմ սարբոյ. եւ գուք յիշեալ լինիք յառաջի Աւյ ամէն։

էջ 279բ (այլ գրչէ). մայհդէսի օվանէս զազարի գիրեցի 1814 թարվիզ։

Առաքելոց թղթոց բաժնին մէջ ձեռագիրս լիակատար չէ, այլ կը ներկայացնէ քաղուածք մը։

33.

ԲՆԱՁՆՆՈՒԹԻՒՆ

ՌՃՂԶ = 1747։

ԹՈՒՂԹՔ 125։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 15×11×2 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ – ԳԻՐ՝ նօտր, թանաք սեւ. առանց կարմրագրերու. տող 20։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆԴ՝ նոր եւ մաքուր։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 1ա–4ա, 122բ–125ա։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ եւ զարդագրեր չկան։ — ԳՐԻՉ, տեղ եւ տէր անծանօթ։ – Թուական՝ ՌՃՂԶ = 1747 նոյեմբեր 1։ – Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է ղերձակ Պր. Սողոմոն Մելիք-Աբրահամեանցի։

Ձեռագիրս է. Գիրք որ կոչի բնաձնութիւն բոլորի մարմնոյ մարդկայնոյ. Արտագրեցեալ ի ճոան պաթխաթակ պոլիթայնոյ. եւ համառօտեցեալ ի ֆրանչեսկոսէ Սթելլուաթոյ. թարգմանեցեալ ի Յովհաննիսէ վարդապետէ Կոստանդինուպոլսեցոյ, ի զուարճութիւն հայկազունեաց, բստ խնդրոյ պարոն Գասպարի որդւոյ խոճա Սահրատին. ի յիշատակ յանձին իւրոյ եւ հոգոց ծնողաց իւրոց եւ ի վայելումն ընտանեաց նորին (էջ 5ա)։ Հայ վաճառականներուն ուղղուած կարճ գիմումի մը եւրը (էջ 5ա—բ), նախերգանքով մը կը գիմէ Ս. Գրիգոր լուսաւորչին, որուն կը ձօնէ սոյն թարգմանութիւնը (էջ 5բ – 6բ)։ Գիրքը կը բաժնուի 4 մասի, բազմաթիւ գլուխներով. Ա. Յաղագս թէ զիարդ բնաձնութիւնք եւ կամ բնաձնուք ի ձեռն նշանաց երեւեցելոյ ընմարմնոջ մտածիցեն զհակամիտմանս հոգոյն. էջ 7ա—48ա։ Բ. Յաղագս նշանից յատկութեանց եւ բաժանման բաղադրութեան մարմնոյ մարդկայնոյ (...Գլուխ մեծագոյն նշանակէ զքնափութիւն եւն.) էջ 48բ—80բ։ Գ.

Յաղագս համագումարման նշանից մարմնոյ մարդկայնոյ. (Ներքին յատկութեանց արտաքին նշաններբ. օր. Ան արդարոյ բոլոր մարմինն է բարեյաբմար, հերքն մեծագոյնք են). էջ 80բ—92բ։ Դ. Յաղագս կերպից եւ եղանակաց, որովք մտածնելոց մերոց եւ այլոց ախտից մոլութեանց եւ վատթարութեանց գեղք եւ սպեղանիք (Ի. Յաղագս թէ որպէս անգէտ ոք կարէ լինել գիտուն). էջ 92բ—113բ։ Հոս կը վերջանայ գիրքը։ Ասկէ յետոյ ուրիշ ձեռք մը հաւաքեր է զանազան բժշկական տեղեկութիւններ Գալիանոսէն եւն. էջ 114ա—122ա։

Ցիշատակութիւն. Էջ 1բ, 2բ. 3բ, 4ա գրչափորձեր եւ հաշիւներ օտար գրչէ։

Էջ 4բ այլ գրչէ. Գիրք իմաստութենն որ կոչի բնութենութենն բոլորի մարմնոյ մարդկայնոյ. Զեռնարկութենն ալ կայ ուզողի. գրքիս գինն եաւ գրած է ով որ ուզէ առնու գիտողաց լաւ գիրք է չի գիտողաց անպէտ։

Էջ 113բ (բուն գրչէն) վերջ բնութենութենն ուզող նոյեմ՝ ։

Էջ 124բ (այլ գրչէ) մայիսգեսի օվանէս զզաբեն. 1814։

Էջ 124բ, 125բ եւ կողի վրայ կան եւ գրչափորձեր եւ մէկ երկու տող ստանաւոր։

34.

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ, ԺԱՄԱԳԻՐՔ ԵՒ ՏՕՆԱՑՈՅՑ

• ՌՃԼԲ = 1683։

ԹՈՒՂԹՔ 194, առանց հաշուելու սկիզբէն եւ վերջէն երկ-երկու թերթ մագաղաթ, մնացորդ մինչին-մեծությանն երկաթագիր աւետարանի մը։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 20.5×15×4,5 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. իւրաքանչիւրը 15,5+5 սմ.։ — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատառերն եւ սկզբնատողերը կարմիր. տող 24։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ կազմը վնասուած, թուղթերը զորձուածեամբ դեղնած, բայց գրութիւնը բոլորովին անվնաս։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ լուսանցազարդ. զարդագիր չկայ բնաւ։ — ԳՐԻՉ Մխիթար երէց. տեղ՝ Մոկաց գաւառի Նանանց գիւղ. թուականն ՌՃԼԲ = 1683, ստացող անծանօթ։ — Զեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է դերձակ Պր. Սողոմոն Մելիք-Աբրահամեանի։

Կը պարունակէ. 1. Ամենի Սաղմոս. էջ 1ա—108ա։ 2. Հաւատով խոստովանիմ. էջ 108ա—110բ։ 3. Կարգաւորութիւն հասարակաց աղաւթից եկեղեցեաց հայաստանեաց որ կատարի ի մէջ գիշերի... էջ 110բ—112բ։ 4. Առաւօտու ժամուն. էջ 112բ—120բ։ 5. Արեւագալի ժամուն. էջ 120բ—122բ։ 6. Երրորդ ժամուն. էջ 122բ—123բ։ 7. Վեցերրորդ ժամուն. էջ 123բ—124բ։ 8. Իններրորդ ժամուն. էջ 124բ—125ա։ 9. Պատարագամատոյց էջ 125ա—142ա։ 10. Երեկոյի ժամուն. էջ 142բ—147ա։ 11. Խաղաղական. էջ 147ա—149ա։ 12. Հանգըստեան. էջ 149ա—151ա։ 13. Աղոյ ամենասուրբ. էջ 151ա—152բ։ 14. Տօնացոյց եւ աւետարանացոյց. էջ 152բ—194ա։

Ցիշատակութիւն. Էջ 1ա (շատ անվարժ գրչէ մը) բանք սաղմոսիս է պատարական (տուն մը միայն) Ընբրահամ ծանեաւ զնծ... (իրբ գրչափորձ)։

Էջ 4'բ. Քն ձեծ՝ մեր քս գշխութիւն ոզորմեա շստացողի տաբիս (յետոյ 8 տող բաց թողուած)։

Էջ 53ա. Տր ձեծ դաւթի մարգարէի բալեխաւուլ ոզորմի շստացողի գրոցս (9 տող բաց)։

Էջ 67ա. Ան՝ ոզորմի շստացողի գրոցս (2 տող բաց)։

Էջ 79բ. Տի՛ ձեծ յն քն ազաչանաւք նբ ձեծածնին եւ դաւթի մարգարէին եւ ամ՝ նբոց ոզորմի ստացողի գրոցս (4 տող բաց)։

Էջ 92ա. Տի՛ ձեծ յն քն ոզորմեա շստացողի գրոցս այս անուն (3 տող բաց)։

Էջ 110բ. Ով դատք լոյսերաժից յորժան հանդիպիք սմա կարդալով կամ ուսանելով յիշեցէք ի նր յազաւթս ձեր զստացող սորայ (այլ գրչէ) վերջին հանուն եւ իւր կոզակցուն գուլային եւ որդոյն զիրքին եւ կոզա'ցուն. թազագուլին. եւ իւր որդոյն եւ գշտերաց ձեծ ոզորմի ասացէք։ Դարձեալ ձեծ ոզորմի ասայէք հանոյին եւ եղբարց զիրքին. սուքիասին եւ իւրեանց ծնօղաց լի բերանով ձեծ ոզորմի ասացէք իւրեանց հոգոյն ձեծ ձեզ ոզորմեացի ամէն։

Էջ 125բ. Եւ յանմի. ոզորմեա ստացողի սորա (բաւ մը բաց) եւ զծոզիս մխիթար իրիցուս ամէն։

Էջ 142ա (այլ գրչէ) ձեծ ոզորմի հանոյին ամէն։

Էջ 152բ (այլ գրչէ) ձեծ ոզորմի ասացէք հանոյին կոզակցուն գուլային։

Էջ 174բ. Զանա(բ)ժան գիշս յիշեայ ի քն։

Գիշատակ յիշատակութեան. Էջ 194ա. Փառք ամենապատուբ ամենեն քի ձայ մերոյ. որ եաս ի'սրուշ տկար ոգւոյ մխիթար իրիցոյ մեղապարտի։ Հասանել ի յաւարտ նբ գրոցս որ է ազնաբան տառնացոյց եւ ազաւթմատոց։ Եւ արդ գրեցաւ սայ յերկի(բ)ս մնկաց։ ի գիւղս որ կոչի նանանց ընդ հովանեաւ նբ սարգսի զօրայվարին։ ի կթգկութենէ ազիթամարա ան թուականին ամ՝ ձեծ յն քն զինքն անշարժ պահեսցէ ի վէ՝ իւր աթոռին ամէն։ Ի թուականիս հայոց. ռճլբ ի գաւառ եւ նեղ ժամանակիս. ազաչեմ զձեզ ով նբ մանկունք յորժամ ընդեռանի զգիրքս զձեծ ոզորմի ասացէք եղկելս։ անմեղագիր լերուք զի կար մեր այ(ս) է։

Էջ 194բ (այլ գրչէ աւելցուած). Դարձեալ յիշեցէք 'ի մաքրայփայլ յազօթս ձեր եւ ձեծ ոզորմի ասացէք բարեմիտ եւ հեզայհոգի ըռէս հանոյին որ շստացաւ զայս սաղմոս տօնացոյց աղօթքմատոցս յիւր հալալ վաստակոց յիշատակ իւր հոգոյն եւ ծնօղացն հօրն՝ պապոյին եւ մրն մարգարտին եւ որդոցն զիրաբ-

քին եւ մարգարտին հերէքին նեռնոֆարին մանիշակարին եւ իւր եղբօրն զիրաքին եւ հարս թագայ գուլին. եւ որդոցն ատոմին. մանուկին. յովանէսին. արգարին լի բերանով ձեր ողորմի ասացէք ձեզ ողորմեցի ամէն։

Դարձեալ երես անկեալ աղաչեմք յիշեցէք ի Ներ յաղօթս ձեր եւ ձեզ ողորմի ասացէք բռէս հանոյին. եւ իւր կոզակցուն գուլաղին որդոյն զիրաքին. եւ իւր առ ձեզ փոխեցեալ եղբօրն զիրաքին եւ սուքիւասին որդոյն եւ թառներաց որք կան եւ որք առ ձեզ ընթացեալ են լի սրտիւ եւ բոլոր հաւատով ձեզ ողորմի ասացէք իւրեանց հոգոյն ձեզ իւր միասս անգամ գալուստ ձեզ ողորմեցի իւր առատ ողորմութենէն ամէն։

Վայելուն տէր գաւազարին։

35.

ՎԱՐՔ ՀԱՐԱՆՑ

ՌԿԲ = 1613։

ԹՈՒՂԹՔ 389։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 24×19×8 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 19×6,5 սմ.։ – ԳԻՐ՝ նօտր, իսկ էջ 351-386 բոլորգիր. Թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր եւ կանաչ. տող՝ 30։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ. – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ։ – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ զոհացուցիչ, բայց սկիզբէն եւ վերջերէն քանի մը թերթ պակաս։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ չկայ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ եւ խորաններ կան, բայց անարուեստ. զարդագրեր չկան։ – ՄԱԴԱՂԱԹԵՆԱՑ պահպանակներէն կը մնայ միայն թերթ մը վերջէն, բուն երկաթագիր զրութեամբ. մնացորդ հին սաղմոսի մը։ – ԴԻՊՔ Մինաս քհ. տեղ Եճմանանու Եղինկան գիւղը. ստացող Թուի Միքանուիթիւնն Ստաթէի Վանաց. Թուական ՌԿԲ = 1613։ – Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է դերձակ Պր. Սողոմոն Մելիք-Աբրահամեանի։

Կը պարունակէ. 1. Վարք Հարանց. էջ 1ա – 350բ. 2. Դաւանութիւն պատուական եւ ցանկալի յոյժ հաւաքեալ ի մի ի բազմաց առաքելոց վարդապետաց խոստովանիմ եւ հաւատամ. էջ 351ա – 355բ։ 3. Երանելոյն եփրեմի յաղագս ապաշխարութեան. Աւէ երանելին մարգարէն եզեկիէլ. էջ 355բ—367ա։ 4. Յորդորակ Սարգիս վրդպի ի տէրն ամ հովիւն քաջ. Եւ արդ վասն զի նախանկար աւրինակ ունին. էջ 367ա—370ա։ 5. Յորդորակ Սարգիս վրդպի բարձրապարծի ողորմութիւն Աստ դատաստանաւ. Եւ արդ զի այսպիսի յոր կամէր առաջի. էջ 370ա – 373բ։ 6. Սարգսի վրդպի Զամ հոգս ձեր ընկեցէք ի Նա. Զի Նա հոգ". Եւ այսոքիկ ըստ որունականաւ. էջ 374ա—376բ։ 7. Անանիայ շիրակացւոյ ասացեալ. Յաղագս զղջման արտասուց. ի խնդրոյ Գրիգորի միայնակեցի. Ով ածասէր եղբայր. էջ 376բ – 383ա։ 8. Խրատք Յոհանու մանդակունեցւոյ միանձանց. Առն մենոզոնի. էջ 383ա – 385ա։ 9. Նորին ի նոյն գրոց. Արդ են վանականք որք. էջ 385ա—386բ։ 10. Ցօմարագիտական. Թուական այսպէս արա. էջ 387ա—388բ։ 11. Գլխաւոր յիշատակարան. էջ 389ա—բ։

Ցէ-ր-ի-ն-ի։ Էջ 7ա. Եւ զեզկելի գծոզս յիշեցէք։

Էջ 28ա. Եւ զանպիտանս գրչաց յետին, որ չեմ արժան անուանս յիշին. եւ որ ասէ զտէր ողորմին, թողցին իւր մեղքն ամենեւին. հազար ամէն եւ եղիցի։

Էջ 48բ. Եւ զանարժանս յիշել աղաչեմ ով պատուական եղբարք՝ զի հազորդս արասցէ զնմանն երանելոյն պարասկեւի՝ ձեծն մեր յն։

Էջ 61բ. Եւ զմինաս անարժանին մաղթել զտէրն ամին՝ յերկարացնել ոչինչ աւգտին. աղաչեմ զձեզ ընթերցող սոցին. մի ողորմի ասել բազմամեղիս։

Էջ 66ա երկու կնիք՝ այս մակագրութեամբ. "Քի ծռ Տէր Աբրհամ" եւ "Քի ծռ Տէր Աբիսակս"։

Էջ 82բ, 107ա, 153բ, 159ա եւ 188բ պարզապէս "զՄինաս յիշեցէք ի յն քն". (Մինաս բառը վերածուած միատառ անընթեռնելի փակագրի)։

Էջ 117բ. Եւ զիս փրկեա տէր յայսցանէ։

Էջ 119ա. Ով պատուական եղբայրք՝ եւ սիրելիք յն. եթէ պարտ է յոյժամ վճարէք ընթերցմամբ կամ գրելով, յիշեցէք գծոզս։

Էջ 141բ. Ո՞վ ընթերցողք՝ աղաչեմ յիշել զիս առ քն։

Էջ 175բ. Բարեխաւսութիւն սրբոյն պետրոսի ողորմածին եւ Ներ հարցն ողորմի՛ եւ մեզայ թողու՛ շնորհեա տէր ձեծ ամ համարէն հաւատացեալ քննելիցն. եւ առաւել անիմաստ գրչին եւ իւր ծնաւղացն ամէն։

Էջ 217ա. Եւ զմինաս զանարժան գրիչս՝ մի ողորմիւ յիշել ի տէրն՝ աղաչեմ ով պատուական եղբարք։ թէ պարտ է։

Էջ 235բ. Ո՞վ դասք Ներ եւ պատուական կրաւնաւորաց՝ որ միշտ ընթեռնոյք զձեծաշունչ Ներ գրեանս՝ արդ երես անկեալ աղաչեմ առ ոտս ձեր՝ յոյժամ ընթեռնոյք. եւ կամ թէ աւրինակէք յիշեսջիք զմինաս զանարժան՝ ի Ներ յաղաւթս ձեր հանգերձ ծնաւղաւք եւ ամ ազգականաք՝ ամէն։ Եւ 'ի թուականիս՝ ռկբ. գրեցաւ։

Էջ 243ա. Եւ զմինաս զանպիտանս յիշեցէք ի քն։

Էջ 243բ. Ներ ընթեռնուք զայս մատեանին, եւ աքանչանայք ընդ վարս նոցին, տուք ողորմի այսմ գրաւղին, եւ ընդ նմին իւր ծնաւղին։ Մարտիրոսին վարդ խաթունին, եւ եղբարցն սիրունին, եւ միւոցն տէր գրիգորին, եւ առաղին եւ լսողին. տէրն ողորմի. հազար ամէն եւ եղիցին։

Էջ 245ա. ԶՄինաս յիշեցէք։

Էջ 254բ. Ով եղբարք՝ զանարժանս Մինաս՝ յիշեցէք ի քն։

Էջ 269ա. Զ Մինաս զանարժան գրիչ յիշեցէք ի քն։

Էջ 277բ. Բարեխաւսութիւն սրբոյն աբրա մարկոսի եւ աբրա սրապիոնի, եւ յոհէ մեծի ծերոյն՝ ողորմուի եւ մեղաց թողութիւն շնորհեա ամէն ՏԵՐ՝ եմ հաւատացեալ քրիստոնէից՝ եւս առաւել մեղապարտ գրչի Մինաս Շէնի, հանդերձ եմ ծնողաւք մինչ 'ի յարեան յեզրն, եւ եւս անդրանիկ եւ սիրելի որդին իմ զմանկատարն յիշելով, յիշողքդ յիշեալ լեցի՝ առաջի ՏԵՐ. ամէն։

Էջ 279բ. Աղաւթիւք սրբոյն պաւղա պարզամոի՝ ողորմեա քն ՏԵՐ եմ համաւրէն հաւատացեալ քրիստոնէիցն. եւս առաւել մեղսախաւալ գրչիս, եւ այլ եմ մերձաւորաց հանդերձ ծնողաւք՝ յիշողքն յիշեալ լիջին քի։ Եւ նմա փառք յաւ՛նս։

Էջ 301բ. Որ ողորմի քն եմ հաւատացելոց կարդացողաց եւ լսողաց ամէն։ Զ Մինաս զանարժանս յշէ՝ ադչեմ։

Էջ 350բ. Տէր յն քն ՏԵՐ եւ արքիչ եմի՝ սոցին աղօթիւք՝ ողորմեա՛ ինձ բազմամեղիս։

Էջ 388բ. Եւ զմինաս զանարժանս յիշեցէք ի քն։

Գ՚ԼԽՈՐ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՆ ԹԷԵՒ ԿԻՍՈՎԻՆ պատրաստած, բարեբախտաբար գեռ ընթեռնլի վիճակի մէջ է մեծ մասամբ. ապագայ կորուստէ ազատելու համար՝ ճշդիւ կ՚արտատպենք զայն այստեղ.

Ա. սիւն (էջ 389ա)	Բ. սիւն (էջ 389ա)
. . . . .	. . . . .
. . . . .	. . . . .
. . . . .	. . . . .

36.

Ն. ՇՆՈՐՀԱԼԻՈՅ ԲԱՆՔ ՁԱՓԱՒ

ՌՂՋ = 1647։

ԹՈՒՂԹՔ 261։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 15×10×6 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող՝ 17։ — ՆԻՒԹ՝ հասարակ տեսակի թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակէ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ բաւական հինցած, տեղ տեղ սեւցած, թիչ բորբոսնած. սկիզբէն 4 թերթ կիսովին մնակեր։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 80ա—բ, 118ա—բ, 164ա—բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ եւ զարդագիր չկայ։ — ԳՐԻՉ Մարիամ. ստացող՝ հօրեղբայրը Մարկոս եպիսկոպոս. տեղ "յերկիրս Քաշթաղու, ի գիւղս Խանածախ" (Ղարաբաղի գիւղերէն մէկն է). թուական ՌՂՋ = 1647։ — Ձեռագիրս սեպհականութիւնն է այժմ դերձակ Պր. Սողոմոն Մելիք-Աբրահամեանցի։

Կը պարունակէ. 1. Յիսուս Որդի. էջ 1ա—116բ։ 2. Շնորհալւոյ վերայ՝ատաղ Սահփանոսէ. Որ երկանիկ տէրդ ներսէս. էջ 117ա—բ։ 3. Բան հաւատոյ. էջ 119ա—163բ։ 4. Այրն այ գքեզ մերձակայ. էջ 165ա—174ա։ 5. Այրն անսկիզբն ասէ զած. էջ 174բ - 179ա։ 6. Այրն առաջին գքեզ տպոյ. էջ 179բ—184ա։ 7. Ած անեզ անհասակայ Հայր գթութեանց ինձ ողորմայ. էջ 184բ—186բ։ 8. Յիշատակարան գրոցն Սողոմանի էջ 187ա—189ա։ 9. Քաղցրագունի այս մաղթանաւք. էջ 189բ—191բ։ 10. Նորին ժողովող անուն ասացեալ է. Այս մարգարէ ածաբան. էջ 192ա—194ա։ 11. Թուխթ մխիթարական ան ներսէսի Հայոց կթղկի Առ սմն իշխան արեւելեան վասն որդոյ իւրոյ տարաժամ մեռանելոյ. Ընտես է յայս ածային. բան առաքելոյ անուամ բանին. էջ 194բ—197ա։ 12. Յաղագս երկնից. իմ եզական գոլով բնութիւն եւ սկզբնական. էջ 197բ—207ա։ 13. Միշտ էիդ անեզ բնութիւն բնօրեցեան. էջ 207ա—209բ։ 14. Վիպասանութիւն. էջ 210ա—259բ։

Գլխաւոր յիշատակն. էջ 260ա 261ա. Փառք ամենասնչ երրորդութեանդ հօր եւ որդոյ եւ հոգւոյն որքոյ այժմ եւ միշտ եւ յօրհնս յաւուց ամէն։ Ընդ՝ ես մարկոս եպիսկոպոս ըստացի զայս որդիս գրել տուի ձեռամբ եղբարս գատերն իմոյ մարիամին եւ փծուն գրչի որ ապաշխարող կոչի։ Յիշատակ ինձ եւ փրկութեանդ հոգւոյ եւ ծնողացն իմոց հօրն իմոյ գաւութին եւ մորն իմոյ թանկագոյին, եւ եղբօրն իմոյ զուկասին, մելքանին, եւ պապին եւ եղիսաբեթ քոյրն իմ եւ եղբօր որդոցն իմոյ ենկիպարին. գրիգորին. գոլվաթիւարին, եւ հարանեանն վառին եւ թուամանին, զելիին, եւ եղբօրթոռներացն մարտին, եղմուրին, թառանին ասլին մարգարտին թիւին. եւ եղբօր հարանեարուն գարիանին, գուլումին. փարիզատն եւ դաւլին որ որ (երկիցս) փոխեցաւ առքն եւ նորաշողոջ որդոյ նէ սենէքարիմին եւ ամ արեան մերձաւորացն, գրեցաւ ըղսայ ի յերկիրս քաշթաղու, ի գ--զս խանածախ, ընդ հովանեաւ ամենափրկչին, ի թշուականիս հայոց. ա. ղ.ին որում եւ մեք թոզաք զսա յիշատակ, ով որ զսա կարդայ եւ աւրինակէ. մի բերան զմեզ յիշէ եւ ողորմի ասէ, ձեզ իւրն ողորմեսցի իւր միւսանգամ(գամ) գալստեանն Ամէն։

Ինչպէս կը տեսնուի յիշատակարանս ասացողէն է եւ ոչ գրչէն. ասկէ եաք, էջ 261բ շատ անվարժ գրչով "յիշատակ յն որդին ...ին ձեզ հոգին լուսաւորի։"

37.

ՅՈՒՅՑԱԿ ՌԱՄԶԱՐԿԻ

(ԺԹ. դար։)

ԹՈՒՂԹՔ 53, նշանակուած է էջ 1—80։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 22×18×0.7 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ բազմասիւնակ։ — ԳԻՐ՝ հին շղագիր. թանաք սեւ, առանց կարմրատողերու. տող մինչեւ 30։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ թղթեայ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ նոր եւ մաքուր։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա—6բ, 47ա-բ եւ 48բ—53ա։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ, յիշատակարան եւն չկայ բնաւ։ — ԳՐԻՉ եւն անծանօթ։ — Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է դերձակ Պր. Սողոմոն Մելիք-Աբրահամեանցի։

Կը պարունակէ իւրաքանչիւր երեսի վերայ վեց սիւնակով աղիւսակներ, որոնց առաջինը կը ներկայացնէ ամսվարկի ձեւերը եւ միւսները կը ցուցնեն թէ այդ ձեւերը ինչ կը գուշակեն. այս աղիւսակները կը բռնեն էջ 7ա—46բ, առանց բացատրութեան. իսկ էջ 48ա կայ ուրիշ աղիւսակ մը ուր գրուած են շաբթուան 7 օրերուն բոլոր 24 ժամերուն ամսվները։

38.

ԱԽՏԱՐՔ

(ԺԹ. դար։)

ԹՈՒՂԹ 299։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 30,5×18×3 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասիւն։ – ԳԻՐ շղագիր. թանաք՝ սեւ. առանց կարմիրատառերու. տող 24–25։ – ՆԻՒԹ թուղթ։ ԿԱԶՄ կաշեպատ խաւաքարտ։ – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ նոր եւ մաքուր։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 49ա–101ա, 113բ, 115ա–116բ, 120բ, 127ա–բ, 132ա–137ա, 138ա, 142բ–263բ, 265ա, 266ա, 270բ–288ա եւ 299ա–բ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ, զարդագիր, յիշատակարան չկայ։ – ԳՐԻՉ եւն անծանօթ, բայց շատ նոր գործ։ Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է ղերծակ Պր. Սողոմոն Մելիք-Աբրահամեանի.

Ձեռագիրս է Ախտարք, որ սկիզբները կանոնաւոր, բայց յետոյ խառն կերպով կուտայ բազմաթիւ տեղեկութիւններ, կենդանակերպներով գուշակութեան, ամպ զարնելու, բախտի, վիճակի վրայ եւն, բժշկական գեղեր, ազօթքներ, գրկապ, թլիսմ եւն։ էջ 264–298 գրուած է հակառակ գիրքով, այն է էջ 298բ համաբելով իրրեւ էջ 1ա եւն շարունակաբար։

39.

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

ՋՁ = 1457։

ԹՈՒՂԹՔ 668, նշանակուած 667, բայց 290 bis. – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 31×21×17 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 24×6,5 սմ.։ – ԳԻՐ բոլորգիր. թանաք սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 39։ – ՆԻՒԹ հաստ եւ ողորկ թուղթ։ – ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակէ։ – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ կազմը բաւական քրքրուած, բայց գրութիւնը մաքուր է։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 3բ–4ա։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ եւ զարդագրեր շատ կան, մէկ խոշոր, մէկ մեծագիր եւ բազմաթիւ փոքր պատկերներ, բոլորն ալ միշտ արուեստով։ – ԳՐԻՉ զանազան. մեծագրին մասը գրած է Ղազար կամ Ղազարիկ, որուն տեղ տեղ օգնած են Անդրէաս կրօնաւոր, Յովհաննէս քահանայ եւ անշուշտ ուրիշներ, որովհետեւ էջ 378բ կ'ըսուի "եւ գրչացս որ շատ եւ որ սակաւ"։ Նկարող՝ Մինաս։ Տեղ՝ Լիմ կղզի, Քաջբերունիք եւ շրջակայ տեղերը. թուական՝ սկսած ՋԱ = 1452 թուին եւ վերջացուցած ՋԶ = 1457 թուին. տէր՝ Մահտեսի Ստեփաննոս զաբիպշայ։ – Այժմ սեպհականութիւնն է ղերծակ Պր. Սողոմոն Մելիք-Աբրահամեանցի։

Ձեռագիրս է Յայսմաւուրք. պարունակած նոր վկաներն են կարգաւ. Յիմար վանեցի (1418), Յովհաննէս մանուկ խլաթեցի (1438), Աւագ Սալմաստցի (1390), Սահակ պարսիկ գաւրիժեցի (1417), Թամար մոկացի (1397), Եղիսաբեթ ի խառաբատայ (1391), Յովսէփ Դուներցի (1170), Թէոդորոս Սեբաստացի (1155), Ստեփաննոս արքեպս. Սեբաստիոյ (1387), Զաքարիա կաթ. Աղթամարցի (1393), Խոսրով Գանձակեցի (1167), Մելքիսեթ եւ Կարապետ վանեցի (1403) եւ Գոհարինէ Սեբաստացի (1155), որոնց նորագոյնին թուականն է 1438։ Յայսմաւուրքին վերջը կան հետեւեալ գրուածները. 1. Ցիշատակ եւ պատմութիւն Անգամալուծին զոր բժշկեաց քս. Այր ոմն անգամալոյծ եւ աղքատ էջ 658ա – 660ա։ 2. Ցիշատակ վարուց սքանչելի առնն այ Գրիգորի Հռոմայ պապուն. Այր ոմն կոմ էր ի վրէնգիս քաղաքէն. էջ 660ա –664բ։ 3. Ցիշատակ վարուց որ հաւրն Մարկոսի Հռոմայեցոյ որ քսան մղանաւ հեռի մերձ գրախտին ազաւթէր. Ելք երկք սբեղջեալք ի Միջագետաց, էջ 664բ–667ա։

Յէլոգիոն շատ բազմաթիւ են. գրեթէ ամէն վկայաբանութենէ վերջ կը յիշուի ստացողը կամ գրիչը իր այս կամ այն ազգականին հետ. այս տեղեկութիւնները բոլոր հաւաքուած են գլխաւոր յիշատակարանին մէջ, ուստի զանց ընելով մի առ մի կրկնել, մէջ կը բերենք միայն այն յիշատակութիւնները, որոնք նոր բութիւն մը կը պարունակեն։

Էջ 1ա. (ստոր գրչէ). Եւ անպիտան. բարեմիտ եւ ամենաթ... սուտանուն սարգիս?... գրեցի այս գիրս...։

Էջ 4բ. մեծագիր պատկերին մէջ "Զմուղդասի Ստեփնոս եւ զծնողս իւր յիշեցէք ի քս ածն ամենայնիք", "Ստփնոս մղդասին է եւ եղբայր նորին խրդերշէն է", "Զմինաս նկարող ի տէր յշՁ"։

Էջ 48ա. Որոց ազօթիւքն ողորմի ստացողի գրոցս մահդասի ստեփանոսին մականուն զարիպշին եւ նմա արեան մերձաւորաց։

Էջ 185բ. Որոց ազաւթիւքն ողորմի ստացողի գրոցս մահդասի ստփնոսին եւ ծնաւղաց նորին նոցա տրուն, որ ջերմեռանդ սրտիւ տայր զգին սրա՝ եւ խաթուն մելիքին։

Էջ 200բ. Որ ողորմի ստացողի գրոցս... եւ հոգեւոր որդոյս մերոյ կարապետ սարկաւագի որ բազում աշխատութեամբ ոպասաւորէ մեզ։

Էջ 217ա. Որ ողորմի եւն... եւ անպիտան գրչիս զազարի եւ վարդեանին մերոյ տէր իգնատիոսի

պատուական կրաւնաւորին հանգուցելոյն ի քն ամէն. եւ որ լի բերանով ասէ ասէ զիւր մեղքն ոչ յիշէ։

Էջ 229ա. Որոց աղաւթիւքն ողորմի քն. եւն.... եւ կարապետ սարկաւագի որ բազում աշխատութեամբ կոկեաց զթուղթս եւ ինձ անպիտան գրչիս զազարիս։

Էջ 310ա. Որոց աղաւթիւքն ողորմի քն ստացողի գրոցս մահգասի ատփնսին եւ ծնաւղաց նորին ասծատրուն եւ խաթունմելիքին եւ անպիտան գրչիս զազարի, եւ ծնաւղաց իմոց ամիրշահին եւ արմելիքին, եւ հանգուցելոյն ի քն եղբօրն իմոյ բազտաիշին ամէն։

Էջ 378բ. Զոր ունիմք բարեխաւս առ քն ասծ վասն մահգասի ատփնսին եւ ծնաւղաց նորին եւ ամ արեան մերձաւորացն եւ գրչացս որ շատ եւ որ սակաւ։

Էջ 404ա. ...եւ անգրիտաս կրօնս։ ի որ գրեաց զայս գ տետրս։

Էջ 413ա. Քն ասծ արժանի արա այն վերջի կիրակէին, որ ասես եկայք ասհեալք հաւր իմոյ. նոյն ողորմութիւնդ լսեցէ զձայնդ երանաւետ՝ մահգասին եւ ծնողքն իւր եւ զազար գրչակս, եւ անդրէաս, եւ յհնէս։

Էջ 554ա. Որոց աղաւթիւքն ողորմի ամէն ասծ ստացողի գրոցս մահգասուն, եւ ծնաւղաց նորին ասծատրուն, ատամին (թուի հոգեհայր), եւ խաթուն մելիքին եւ եղբարցն խրգբրշին, խուդարաղշին եւ ազատշին. եւ ամ արեան մերձաւորաց եւ որք մնան ուներն յանծային բուբատանիս. եւ կարապետ սարկաւագին որ զթուղթս կոկեաց եւ բազում աշխատութիւնք սպասաւորէ մեզ ի յանառիկ ամուրս լիմն կոչեցեալ ընդ հովանեաւ սրբոյ ստաճարիս գէորգեա։

Մահտեսի Ստեփաննոսէն նաք յայսմաւուրքիս երկրորդ ստացող մ'է Միրիջան, որուն անունը իր այս ու այն ազգականներուն հետ կը յիշուի լուսանցքներուն վրայ, երբեմն նաեւ բնագրին մէջ առանձին կամ Ստեփաննոսի հետ. օրինակ՝

Էջ 456բ. Ա. ծնեալդ ասծ բարեխաւսեա վասն ստացողի գրոցս միրիջանին, կոզակցուն խանազին, եւ ծնողացն գուլամիրին, եւ փարիխանին, եւ գստերացն խանզագին, էթարին. յամանին (կամ համանին), քուերն նոնաւիարին (այլուր աւելցած նաեւ չորրորդ գուստրը փարիխան)։

Էջ 631բ (այլ գրչէ). արտ ելեցաւ սուչկաւիդ (= սակաւիկ) բանչս ձեռամբ սարգիս անարժան քհանայիս որ գոզն (= ի գիւղն) սակր գեղայ որ ի մեզաց կինս մեռաւ շատ ըռըզագի ամ էի յիմացայ մարդոյ ֆիանքայ սուտ է թարկայ գունայ արի աշխարս պաֆայ չունի սուտ համարիմ ով որ կարդայ իւր մեզաց թողութիւն լինի որ մէ բերան մեզ ողորմի ասէ ասծ իւր ողորմէ ամէն գրեցաւ օգոստոսի ամսոյ ժե թիվն ռմԺ ին որ ազատ խան եկաւ որմի սալմաս կուսրեց։

Գլխոոր յիշատակարան էջ 632ա. Փառք ամենանր երրորդութիւն, հաւր, եւ որդւոյ. եւ հոգւոյն սրբոյ, որ ետ կարողութիւն. տկար եւ տարտամ անձին զազարի (էջ 130բ եւն զազարիկ), հասանել յաւարտ յայսմաւուրացս գրոցս։ Որ աւր ըստ աւուրց. սոսկացուցանէ զսկիզբս լըսաւղաց սրտս։ Պատմութիւն կարծրագոյն տանջանաց. եւ աքանչելի չնաչխարհիկ վարուց սրբոցն, որ ամտ հաւաքեալ կան։ Որոց սիրատարփ տենչմամբ որսի, ցանկացաւ՝ ամենագով եւ պատուական մագդասին աշտեփաննոս։ Եւ ստացաւ զսա՝ յիշատակ բարի, իւրն, եւ ծնաւղաց իւրոց։ հաւրն ասծատրուն, եւ մաւրն խաթուն մելիքին։ Ցիշելով զասացեալն 'ի մեծաբարբառ մագդասէն որ ասէ։ Երանի՞ որ ուներցի զաւակ 'ի սիոն, եւ յիշատակ բարի որպէս զընդանի սիրելի յեկեմ, որ է նր եկեղեցի։ Եւ արդ՝ գրեցաւ սա՝ յանառիկ ամուրն լիմն։ Ընդ հովանեաւ սրբոյն գէորգեա, եւ այլ սրբութեանցս որ ամտ կան հաւաքեալ։ Եւ այլն գրեցաւ յերկիրն քաչբերունի, 'ի վանս Աւխարայ՝ ընդ հովանեաւ Աչ ասծածնին եւ ամ սրբութեանցն։ Եւ այլն գրեցաւ 'ի վանս արգելան ընդ հովանեաւ Աչ ասծածնիս, եւ նր կարպի, եւ նր յարութեան, եւ նր ստեփաննոսիս տէր յուսկան որդոյ նր գերեզմանիս, վասն խաղաւթեանց աշխարհիս հայոց, վասն զի ջհանչէն որդի զարա ուսուֆին գնացեալ էր յախարհն նեատոցց՝ եւ առեալ զնամ ամուրս նոցա։ Զհամագան։ Զաւայ։ Զատարհան։ Զաւէ եւ զղալին։ Զգելան, եւ գրաշան։ Զչիրազ եւ գբրման։ եւ զխորասան, եւ գքաղաքս անթիւս։ Եւ կամի երթալ 'ի հրէ։ Եւ 'ի ներքին կողմանէս՝ թմանն զարայոթմանին, զաշխարհս հայոց 'ի տատանմանն պահէր հասան բանն։ Ա՛րդ՝ ըստացաւ զսա՝ պատուական մագդասին ատեփաննոսն՝ յիշատակ իւրն, եւ ծնաւղաց իւրոց, եւ ազգականացն, եւ ամ արեան մերձաւորացն։ Հաւրն՝ ասծատրուն, եւ Մ՝օրն՝ խաթունմելիքին, եւ հարազատ եղբօրն՝ խրգբրշին, եւ խուդարազշ սարյաւագին, եւ հանգուցելոյն 'ի քն՝ ազատշային։ Եւ երախտաւոր եւ մեծ պարերուն մարտիրոսին, եւ (բառ մը բաց)։ եւ մեծ մամերուն՝ անանայ խաթունին, եւ ատաչ խաթունին։ եւ մաւր քուերն՝ գոհար մելիքին, եւ իւր որդոցն՝ փալոշին, եւ զաքարին՝ ազանելոյն յընկերոյն իւրմէ։ Վասն զի սուտ քրիստոնեայ ընկերն իւր խարեաց զնա՝ ասելով թէ գնանք գինի հանք (Հ տառը քերուածի վրայ) եւ ածեալ զնա 'ի տուն, յարձակեցաւ 'ի վերայ նորա՝ եւ սպան զնա՝ երկրորդ կայէնն, որ եսպան զեղբայրն իւր զաբէլ։ քն ասծ որ հանգիստն է ամ հաւատացելոց՝ հանգչի 'ի զաքարի հոգին, եւ սրբոյն արելոյ՝ գասակից եւ պատկակից արասցէ ամէն։ Ա՛րդ՝ ազաչեմ զձեզ զամենեսեան կոզկոզագին պաղատանաւք սի՞լ ոք որ հանգիտիք սա՝ աւրինակելով, կամ ընթեռնլով, եւ կամ ի՞նչ իւիք տեսութիւն, յիշեցէք 'ի քն զպատուական մահգասին զատեփաննոսն, եւ զծնաւղան իւր. զասծատուրն, եւ զխաթունմելիք, եւ զեղբարն, զխգրշէն, զխուդարազշ, եւ զհանգուցեալն 'ի քն զազատշէն, եւ զմեծ պապքն՝ զմարտիրոս, (բառ մը բաց) եւ զմեծ մամերն զանանայ խաթունն, եւ զատաչխաթունն, եւ զմօրքուրն զգոհարմելիքն, եւ զիւր որդիքն, զփալոշ՝ եւ զզաքարն եւ զեղբաւրորդին զասծատուրն եւ զգուլքան խաթունն, եւ զմամքանն, եւ զհարան զազիզ մելիքն, եւ զմաւրքուրքոյրն զնիգարփաշէն, եւ իւր որդոյն խուդարազշին, հաւրեղբաւրն իմոյ սարգսին եւ իւր որդոյն մագասի առաքելին, եւ գստերն ատաչին, եւ վարդենատցն հոգեւորաց եւ մարմնաւորաց՝ եւ զանանայրն զզարան վարդ՝ եւ զմաւրքաւերորդին թուանոյ (սա Ստեփաննոսի

վարժապետն է, քան էջ 354բ) Հովհան զՀոգեւոր հայրն զԹադէոս կրաւնաւոր, կաթողիկոսն որ 'ի գնալն յԵՂեմ 'ի ծովուն ընկղմեցաւ. եւ զկնգ սրկւգն, յիշեցէք 'ի քն զվերոյ գրեալքս 'ի սմա, եւ լի՞ բերանով ձեր ողորմի ասել եւ ձեր որ առատն է 'ի տուրս բարեաց յիշողացդ եւ յիշեցելոցս առհասարակ ողորմ՚ն՚ցի։ Դարձեալ ազաչեմ զձեզ մանկունք ներ եկեղեցւոյ՝ յիշել ի տէր զանարժան գրիչս զազար եւ անմեղսադիր լինել խոշորութե՚ն՚ եւ սխալանաց զի կամ մեր այս էր։ Եւ գիտելի՛ է զի զսա սկսաք. ջա թվկիս հայոց, եւ աւարտեցաք՝ ջ. զ. վան գառնութե՚ն՚ եւ խռովութե՚ն՚ ժամանակիս։ Եւ զմիշատակարանի գՀետ կարգի ոչ գնալոյն անմեղսադիր լերուք, երբ սիրան մաշեա՛լ լինի, աչքն լուս պակա՛ս կու հայի։ մարդ զմարդոյ ցաւ չդիտե՚ կէս գիշերին ժամ կու ձենէ Եւ ասէ՝ գրեցաւ սա՚ 'ի Կթղկսութե՚ն տեսա՚ն ՏԷր Գրիգորի որ Նստեալ է 'ի վաղարշապատ քաղաքի. եւ քի յուսոյն մերոյ՝ փառք յ՚ամենս ամէն (միատառ փակագրով)։

Էջ 632բ այլ գրչէ. Ա՚ծ կակոյ մ՚ՀԷրն ա՚ՀՆի որ բազում՚ աշխատանք ունի առ ներ առաքեալն զվարձն ներ առաքելոյն առցէ։

Էջ 633ա այլ գրչէ. Դարձեալ յիշեցէք ի քն զմարգասի ատեփանոսն. եւ զեզրաւր որդին իւր զկաքաւն. եւ զմլխամն եւ զկաքաւի կոզակիցքն զԹամար եւ զՀանգագէն։ Եւ զորդի՚ն զարգլագիզն եւ զսարգիսն՚ եւ զգուատրն զգուլքան՚ զզուլիշան եւ զբէկի խաթուն։ Եւ զայլ ա՚մ արեան մերձաւորսն զկնգանիսն եւ զՀանգուցեալսն. յիշեցէք եւ լի բերանով ձեր ողորմի ասացէք։ Որ ասացան զներ գիրքս յարգաբ վաստակոց իւրեանց. եւ եառուն զսայ լըման ներ գէորգ զաւրավարին (։)

Էջ 633ա այլ գրչէ. Ա՚ՐԳ՚ գրեցաւ սակաւիկ բանս՚ ձեռամբ սահակ անարժան արեզայի՚ 'ի յերկիրս որ յարգակ ասի՚. ընդ հովանեաւ ներ առաքելոյն բարգուզիմէոսի, եւ յայլ սրբութե՚ն՚ որ անս կան հաւաքեալ՚ 'ի պահպանութե՚ն՚ ազգիս հայոց, 'ի յառաջնորդութե՚ն՚ տէր կիրակոս բարուն՚ապետի՚ որ խի՚սա լաւ զարգարեր է զվանքս հոգեկանաւ՚ եւ մարմնական պիտոյիւք. զի անպարապ է պատարագ եւ սաղմոսերգութե՚ն՚, եւ ժամակարգութե՚ն՚ 'ի գրանէ ներ առաքելոյս, զի քան զքսան եւ զերեսուն անպակաս է կարգացողք եւ սաղմոսերգուքն՚ 'ի ժամատեղացս՚ զոր եւ զփոխարէն ջանից եւ վաստակոց սորա՚ ձեզ տացէ սմա պարգեւս՚ 'ի յարքայութե՚ն՚ իւրում։

Եւ արդ՚ գրեցաւ սա՚ 'ի խնդրոյ ձեռասէր եւ քնագաւան քրիստոնէին միրիջանի՚ որ ըստացաւ զներ գիրքս՚ 'ի հալալ վաստակոց իւրոց՚ յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ, եւ ծնաւղաց իւրոց գուլամիրին, եւ փարիխանին, եւ կղկցւն իւր խանազին. եւ գառերայն խանազդին. եւ էթարին. փարիխանին, եւ յամանին. եւ քուէրն նՀնուփարին, եւ ա՚մ արեան մերձաւորացն իւրոց, կենդանեաց եւ հանգուցելոց։ Եւ ազաչեմ զՀանդիպեալքդ՚ 'ի սմա՚ կարդալով կամ աւրինակելով՚ յիշեցէք՚ 'ի ներ եւ՚ 'ի մարքարփալ յազաւթս ձեր՚ զմիրիջան, եւ զկղկիցն իւր. եւ զծնողսն իւր. եւ զա՚մ ազգակիցսն իւր. եւ որ զձեզ ողորմին ասէ սոցա՚ ձեզ իւրն ողորմեսցի, ամէն։ Ամ. եւ Ղե. թուին գրեցաւ։

Եւ արդ՚ Ե՛ս սակաւ մի ճառեցից զդառնութի՚ ժամանակիս որ եմք՚ 'ի մէջ մի՚ ծովացեալ մերոց մերոց՚ զի անաւրինաց հարկապահանջութի՚ անչափ է՚ եւ անթիւ որ գրել չի գա՚։ եւ զայլն պատմեցից ձեզ եղբարցդ իմոց՚ որ մի՚ մերոց է պատուհասն։ զի քան զայս ամ՚ չորս ամաւ յառաջ՚ 'ի յոստան մինչ՚ 'ի հայկաձոր՚ եւ՚ 'ի մահմուդանք մարախ եկաւ, եւ մարդիք սարսեցան՚ որ ոչ էին տեսեալ. եւ մերոց ո՛չ գարձան։ եւ գարձեալ երկու ամաւ՚ 'ի յետոյ սաստիկ մահ անկաւ՚ 'ի վան եւ՚ 'ի յոստան. եւ զթիւ մեռելոցն չկարացաք իմանալ. եւ այնով այլ մերոյ ո՛չ տուին։ Եւ գարձեալ երկու՛ ամաւ մինչ՚ 'ի յայս ամ՚ որ եմք՚ 'ի մէջ՚ նոր կրկին ա՚ծասաստ բարկութի՚ սփռեցաւ յաշխարհս հայոց՚ մի՚ անթուելի՚ մերոց իմոց. մանաւանդ վանայ քաղաքին գեղարքիւքն, եւ յոստանայ մինչ՚ 'ի խոշար. զի՚ 'ի յաւագ մեծի ուրբաթի գիշեր լոյսն՚ 'ի շաբաթ որ էր զատիկ՚ ա՚ծ բարկացաւ, եւ շարժեաց զերկիր՚ 'ի բազում՚ տեղիս. եւ այն որ՚ 'ի վան եւ յոստան շարժեաց՚ մարդ ոք չէր տեսեալ. եւ ո՛չ՚ 'ի պատմութե՚ն՚ լուեալ. զի ո՛չ վանք մնաց, ո՛չ քաղաք, ո՛չ գիւղ, եւ ո՛չ շինութի՚. զի. խ. եկեղեցի վանայ բոլոր մինչ՚ 'ի հայկաձոր՚ 'ի հիմանց ելան՚ այն հրաշի՚ աւրն, եւ սուգ ածին քրիստոնէից. եւ զաւերութիւն տանց եւ բարձրաշէն ապարանքց, եւ զմեռացեալ մարդ, կին եւ տղայ. եւ անասունն՚ որ՚ 'ի տան հոգի տակն մնացին՚ չկարացաք իմանալ՚ եւ՚ 'ի գիր արկանել՚ զի անթիւ էր, բայց ՆՇ միայն է գիտելի՚ որ արար զնա՚ մի՚ մերոց մերոց։ Եւ ազաչեմ զձեզ եղբարք՚ քն ասէ՚ յաւետարանն՚ թէ յա՚մ ժամ արթուն կացէք։ եւ դարձեալ ասէ՚ եթէ ո՛չ ապաշխարիցէ՚ ք՚, ամենեքեան նոյնպէս կորնչիցիք։ փառք ա՚մ. ա. բերան։

Եւ միրիջանս՚ 'ի սալամասայ՚ որդի գուլամիրին, ըստացայ զներ գիրքս՚ 'ի յարգաբ վաստակոց իմոց, եւ եգի՚ 'ի գուռն ներ գէորգեա զօրավարին. յիշատակ հոգոց մերոց՚ 'ի գեօղս մեր յաւթուան. եւ մարդ ոք մի՚ իշխեսցէ հեռացուցանել զսա՚ 'ի գրանէ ներ գէորգեա զօրավարիս, ո՛չ մերոց եւ ոչ յօտարաց. ո՛չ ծախելով, եւ ո՛չ գրաւելով. եւ ո՛չ գողանալով, եւ եթէ մարդ ոք յանդգնի՚ եւ առնէ՚ նա՚ զպատուհասն՚ 'ի յա՚յ առնէ. եւ զպատիժն՚ 'ի ներ գէորգեա՚ Լմէն։

Դարձեալ կրկին յիշեցէք եւ ձեր ողորմի ասացէք խոջա միրիջին. եւ կոզակցին իւրոյ խանազին, որ անուամբն միայն էր խոջա՚ եւ հոգոմն էր վերացեալ՚ 'ի գրախտն ագամա եւ գ տարի յառաջ, յայսմ աւուրն առեց. յիշատակ իւր. եւ այնու ո՛չ բաւականացաւ. եւ ոչ լըցաւ զփափաք սրտին իւրոյ, այլ եւ ես, եւս վախմ՚ 'ի գուռն ներ գէորգեա՚ զաւրավարին որ այնու ելանէ՚ 'ի վերինն յեմ եւ ոպ զենովք որ կ ա՚մ ծառեց յոգոյն իւրոյ, ոչ ճաշակեց՚ 'ի պտղոյն։ իսկ ձեր հրմոյ հրշտկոյ իւրոց եգին՚ 'ի գրախտին. սոյնպէս եւ միրիջանն արար. ամէն։

Էջ 657ա. Տ՚ի ձեր յն քն ողորմեա ասացաւզի ներ գրոցս. մոգասի զարիպշին եւ ծնաւղաց նորին ձեռասուն եւ խաթուն մեիքին եւ եղբարցն խոզբշին եւ

աղաչին. եւ երախտաւոր վարդ-դեսին իմոյ հեղինոգի թագէոս կրաւնաւորին կաֆայեցւոյն. որ եւ նա բազում աշխատանք ունի 'ի վերայ մեր. զվարձս ի քնէ առցէ. եւ փծուն գրչիս Խհերապետ քահանայի եւ մեր ծնաւղացն լիւ բերանով ձեզ ողորմի ասացէք. եւ քն ձեզ ողորմեսցի Ամէն։

Էջ 657ա. ոչ ձեզ ողորմեայ ըստացողի գրոցս Մերիջանին եւ կոզակցուն խանազին. եւ դատերացն փարի խանին. խանզատին եւ եթարին. ամէն։

Էջ 657բ. Դարձեալ յիշեցէք եւ ձեզ ողորմի ասացէք մերիջանին եւ կոզակցին իւրս խանազին։ Իւ արդ ստացս զայդ բարի յիշատակ իւրն եւ ծնօղացն իւրոց։ Ցիշելով զասացեալն 'ի մեծաբարբառ բան մարգարէին որ ասէ երանի որ ունիցի զաւակ 'ի սիոն եւ յիշատակ բարի. եւ արդ գիտելի է զի գ. տարի յառաջ առեալ էր զայսմաւուրն եւ այնու ոչ լցս զփափաք սրտի նոցա. այլ եւ ետս վախմ 'ի գուան նոր գէորգայ զաւրավարին. եւ գ. տարի այլ վրայ անցաւ զսկին եւ զշուրջառ. եւ այլ անաւելի որ ինչ ի գէ- (ի գէտս) պատարագին էր էառ ըստ հրամայ ան որ ասէ թէ եկ ծառա՞ բարի եւ հաւատարիմ եմուտ զուրախութիւն քո որովհետեւ սակաւ զայդ արարեր 'ի վրայ բազմաց կացուցցի զքեզ (։)

Էջ 667ա. Ներաւղ քն ողորմեա՛ ստաց զի գրոցս մահդաս ստեփանոսին. եւ ծնաւղայց նորին ձեծատրուն եւ խաթուն մէլէքին։ եւ եղբարցն խդրշին եւ խուդայբախշին. եւ ձա՛մ արեան մերձաւորաց նորին, եւ ինձ անարժանիս սակաւ աշխատողիս յվա քնէ՝ որ վա սիրոյ եղբօրս մեր մահդասի ստեփ՝՝ գրեցի զայս. գ սխրալի՛ ճառս։ բայց անմեղագիր լինի՝ զի մեծ ահիւ եւ դողմ գրեցի 'ի դառն աւուրս, որ հասանն զմեզ դաչտն գերեաց զանմեղ քրիստոնեայսն. եւ մեք յուսահատեալ եմք ի կենաց մերոց՝ եւ 'ի ոգայոց՝ թէ այսօր կամ վաղիւն առ մեզ հասանի՝ յայս դառն աւուրս գրեցի եւ ոչ թողի անփոյթ՝ վա սիրոյ մահդասուն՝ որ ձա՛մ ոք զնա սիրէ եւ մեծարէ. վա՛ հնչ, բարուցն եւ հաստատ հաւատոյն՝ եւ զի զձա՛մ գործս եւ զվաստակս ձեռաց իւրոց բաշխեաց առաջի մեր՝ 'ի գինս գերեաց զոր ազատեաց յանօրինաց, եւ զայլն 'ի գինս գրոց պատուականաց. եւ յայլ սպասս եկեղեցեաց. ընկալցի զփոխարէնն յամենառատ բարոյն ՝՝ Ամէն։ (այլ գրչէ) Զերկնից բարութի՛ եւ զանարատութի՛ հանդերձ ծնաւղաւք եւ ձա՛մ արեան մերձաւորաւք։ Ամէն։ Դարձեալ յիշեցէք ի քն զմահդասի ստեփանոսի եղբաւր որդին ըզկաքաւն եւ զմիքաէլ։ եւ զկոզակիցքն զթամարն եւ զհանզադէն։ եւ զորդիսն զաբգալիդն եւ զսարգիսն։ զղուլիքան եւ զդուստրն զդուլքան։ զբէկի խաթուն, եւ զայլ ձա՛մ արեան մերձաւորս մահդասի ստեփանոսին յիշեցէք եւ լի բերանով ձեզ ողորմի ասացէք։ Իւ ձեզ որ առնուն է ի տուրս բարեաց. ձեզ յիշողացդ եւ մեզ յիշեցելոցս ողորմեսցի ամէն։

Էջ 667բ (այլ գրչէ. անվարժ եւ յեռոյ կիսովին քերուած)... որտացի? ՃՀ... Ի զօլաթոյ տասանորդ ողորմութի՛ խոստացան եւ որքան ասէի թէ բերէք որ զշնամ ինքեանք հոգեոյ լինելոյն եւ անգլուխ օրէօր ձշգելով պոչիկ մի ուել ..մին զայս կամիմ ասել ձեզ սիրելիքդ իմ եղբայրք կարդորք. այս յա՛մ մեր մեզացն որ աշխարհս հայոց քակէցաւ ցիրուցան եղեալ գերեցան... (քերուած 9 տող)։

40.

ԲԱՌԱՐԱՆ

?

ԹՈՒՂԹՔ 413։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 14,5×11×5 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ էջ 1—275 նօտր. մնացեալը բոլորգիր. թանաք սեւ, վերնագրերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 17, 19, 20, 21։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆԴ՝ մաքուր։ — ԴԻՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 258ա-259բ եւ 412ա-413բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ եւ զարդագիր չկայ։ — ԳՐԻՉ՝ եւն անծանօթ, որովհետեւ թէ սկիզբէն պակաս է եւ թէ վերջէն կտրուած է այն թերթը որ յիշատակարանը պիտի պարունակէր։ — Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է դերձակ Պր. Սողոմոն Մելիք-Աբգարամեանցի։

Ձեռագիրս կը պարունակէ երկու տեսակ բառարան 1. Բառարան հին եւ նոր կտակարանի գիւտարիմաց բառերուն, շարուած ոչ թէ այբուբենական, այլ Աստուածաշնչի գրքերու եւ գլուխներու կարգով. էջ 1ա—257բ։ 2. Այբուբենական բառարան անվերնագիր. էջ 260ա—411բ։

Ցիլ-գ-ի-ր-ն. Էջ 257բ. Փառք՝ ամենակարող զօրութեան քո քն։

Ուրիշ ոչ մի տող յիշատակութիւն։

41.

ՏԱՂԱՐԱՆ

?

ԹՈՒՂԹՔ 146։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 15×10×3,5 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ նօտրագիր, միայն էջ 107ա—121ա բոլորգիր. թանաք սեւ. վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը սկսեալ էջ 107ա մինչեւ վերջ կարմիր, բայց մինչեւ անդ միայն սեւ, տող՝ 20-23։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ խաւ-

աքաքու։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ մաքուր։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա–բ, 19ա–բ, 97բ–98բ, 143ա–146բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴ՝ չկայ բնաւ. զարդագրեր կան միայն 107 էջէն յետոյ։ — ԹՈՒԱԿԱՆԱՆ եւն անծանօթ։ — Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է դներնակ Պր. Սողոմոն Մելիք-Աբրահամեանցի։

Կը պարունակէ. 1. Կանոն պաշտման ամ ՆՆՁեցելոց ի քս. էջ 2ա—12ա։ 2. Կարգ ապայեաթաղի. էջ 12ա—17բ (վերջէն թուղթ ինկած)։ 3. Տաղ. Զիս քո սիրոյն ով Նազելի հովերն առեր կը մայէ. էջ 18ա։ 4. Մառախլօրէն շուրջանակի պարարէն գերիս. էջ 18բ։ 5. Ղախագեկութիւն մը (տես տակը յիշատակարանները). էջ 20ա։ 6. Սուրբ գալստեան քո տը (եւ այլ մեղեդիներ). էջ 20բ—22բ։ 7. Խնամեալ քո սիրով, խրատեալ մեծ գթով. էջ 23ա։ 8. Արեւ լուսատու տաճարայ Մարիամ. էջ 23բ։ 9. (կիսատ) Գոչուին ըղձագին գովեստ քաղցրագին, էջ 24ա։ 10. Ննջեա որդեակ քաղցր եւ անուշ. էջ 24բ։ 11. (կիսատ) Որպէս առայեալ ծերն պապանձեալ. էջ 25ա։ 12. Ղեկ հաւատոյ մայր թագուհի. էջ 25բ։ 13. Ղամբարափայլ սրբոյ տօնիս աւետիս. էջ 26ա։ 14. Ով զարմանալի գործ այսօր յայանի. էջ 26բ։ 15. Ագամ առեղծոյն եկեալ իւր պատկերին տես. էջ 27ա—բ։ 16. Ագամ Նասեր գուռն դրախտին. էջ 27բ—28բ։ 17. Եկայք այսօր ժողովեսցուք. էջ 28բ—29բ։ 18. Ինձնեակ գաս հոգեղինաց երկնաւոր զօրաց. էջ 29բ—30բ։ 19. Ցանկ բազկատարած ցուցեալ երկիւղած. էջ 30բ—31ա։ 20. Վասն այն յիշեսցուք փառաւորեսցուք սիրամայր սբ կոյսն մաղթեսցուք. էջ 31ա—բ։ 21. Քս փառաց թագաւորն այսօր եկեալ. էջ 31բ—32բ։ 22. Մտեալ ի տաճարն այսօր օծեալ ած. էջ 33ա—բ։ 23. Վկայից հանդիսից հրաշալի. էջ 33բ—34ա։ 24. Օրհնեալ է կամքն ածային. էջ 34ա բ։ 25. Տէր իմ գթած եւ բարերար անսխակալ անյիշաչար. էջ 35ա։ 26. Ես եմ խաւարեալ ես մեղաք մեռեալ. էջ 35բ։ 27. Ա՛ռ հայրդ ապաշաւեմ, անառակի որդոյս ողորմա. էջ 36ա—37ա։ 28. Բարեաց պատճառ տէր բարեգութ. էջ 37ա։ 29. Քանզարթաքոյց եմ անարժան. էջ 37բ։ 30. Կայր մեծատուն ասէ ահագին. էջ 38ա։ 31. Ա՛սա Եփրայեցոյց մանկունքն զերգս քրօրէիցն առեալ. էջ 38բ։ 32. Յորժամ նստեալ կայի ի տան, յանկարծ լուա զլուրրն այն. էջ 39ա։ 33. Ածածին կո-յսրն մարիամ կայր առ խաչին իւրոյ միածին. էջ 39բ։ 34. Ածածինն կայր առ խաչին ասէր յս որդեակ իմ. էջ 40ա։ 35. Գառն այ ի սպանդ վարեալ. էջ 40բ—41ա։ 36. Մարիամ մագդալենին փարէր ի մէջ պարտիզին. էջ 41բ։ 37. Կանխեալ ուղարեր կանայքն. էջ 42ա։ 38. Ի տանս հայոց կառուցելո-ց զարմանամ. էջ 42բ։ 39. Վայելչագեղ փառաց զուարճանն՝ յածահրաշ լեառն վարագա. էջ 43ա։ 40. Տաճարդ երկնային տուն քս-ին. էջ 43բ։ 41. Կագնեա զմեզ կարող, կազդուրեա՛ փրկող. էջ 44ա։ 42. Յայնժամ սիրով տիրական. էջ 44բ։ 43. Քաղցրաձայնեալ յս բա-բառեր. էջ 45ա։ 44. Յովսեփ յարե-մթացին աղերսէր պիղատոսին, էջ 45բ։ 45. Օրհնեալ ես փայտ սբ փրկական. էջ 46ա։ 46. Ա՛յսօր անգրբանիկ հօր միածին. էջ 46բ։ 47. Ա՛յսօր սբ հոգին ած եկեալ յաշխարհս. էջ 47ա։ 48. Ամենազօր ած հոգի. շնորհաց բաշխող ամի. էջ 47բ։ 49. Աղբիւր գիտութեան. պարգեւք բարութեան. էջ 48ա։ 50. Գովեստ բերկրանաց. քաղցրաձայնեալ երգեմք ձեզ. էջ 48բ—49ա։ 51. Հայցմամբ մաքուր յորովային. երեմիա մարգարէին. էջ 49բ—50ա։ 52. Գաւիթ հեռու՝ կրտսեր որդին. էջ 50ա—բ։ 53. Ընդ ի խոսել մեծի հրեշտակին ընդ ամենօրհնեալ երջանիկ կուսին. էջ 50բ—51բ։ 54. Ածազարդ գնդիցդ ազանց. էջ 52ա—բ։ 55. Իշխան համայնի, մարգ-ին ազգի. յոլորս աշխարհի. էջ 52բ—53ա։ 56. Բամիցքս բարոյնք. ճոխ արեգակունք. փայլուն աստեղունք. էջ 53բ։ 57. Օրհնեալ ես փայտ կանգնեալ յերկրի. էջ 54ա։ 58. Միայն բանի հօր իմաստնոյ. ծառայք վայելուչք. էջ 54բ։ 59. Խաստովանիմ ած զհայր. անծին անեզ եւ անբսկիսբն. էջ 55ա—բ։ 60. Ա՛յսօր տօնեմք ըզտօն վկայց. էջ 56ա։ 61. Պաղատանօք սրբոց քոին. հայրաց հ-ր առաջին. էջ 56բ—57ա։ 62. Ցուցեալ սագաշէն. ցանկ-հակաշէն. էջ 57բ—58ա։ 63. Ա՛յսօր տապանակ ուխտին ընդ խորհուրդ մարմնոյ փրկչին. էջ 58բ։ 64. Ա՛յսօր ցնծա-լեառքն թափէոր. էջ 59ա։ 65. Ա՛յսօր եղեւ գալ դշխահին. մօրն արքային. էջ 59բ։ 66. Ա՛յսօր գաբրիել հրեշտակապետն եկեալ. էջ 60ա։ 67. Ա՛յլ եւ մեսասան գոյնդքն սրբազան. էջ 60բ։ 68. Արթունք զուարթունք բանին բանաւոր ծիծառունք. էջ 61ա—բ։ 69. Ոգբս առեալ մայրքքն սրտաբեկեալ. էջ 61բ։ 70. Ամենեքեան ի մի բերան պարտիմք գովել յաղթող վկայն էջ 62ա—բ։ 71. Ընտրեալ սբ ծառայդ քսի. էջ 63ա—բ։ 72. Պարսափելի սրտամամբ եւ ահագին զորութեամբ. էջ 63բ—64ա։ 73. Զառածեալ մեղք եղկելի թշուառացեալ մարմնով եւ գերի. էջ 64բ։ 74. Իմ սիրոյ պուլպուլ անմման. էջ 65ա բ։ 75. Պուլպուլի ձայնիկն անուշիկ, ձմեռն էանց գարունն է եկ. էջ 65բ—66ա։ 76. Ով բարեկամ եւ սիրելիք. սրտի իմոյ յոյժ յաջելիք. էջ 66ա—բ։ 77. Ցարմար ձեւոք պատուական. էջ 66բ—67բ։ 78. Հոգին ի մարմնոյն եղբ-ը շուտ ֆուգանք աշխարհս. էջ 68ա—69բ։ 79. Ա՛ւաղ մեզ յայիլ պիտի այն արեւն որ լուս կծագէ. էջ 70ա—71բ։ 80. Ես էի ազատագդի վայ աւաղ. էջ 72ա։ 81. Ա՛յ իմ որդեակ աւետեաց զաւակ. էջ 72բ։ 82. Ի քէն հայցեմք մեզ օգնութիւն. էջ 73ա—բ։ 83. Ածածինն հարանացեալ. զպաղատանս մեր ընկալ. էջ 73բ—75բ։ 84. Ագամգիրք (համառօտեալ). էջ 76ա—92բ։ 85. Ցիսուս գու յոյս զղջացողաց. էջ 92բ—93ա։ 86. Խակ ոչ խրատին մարդի+ թէ մահու օրն գալոց է. էջ 93ա—94ա։

87. Մի աղօթից ծոյլ կենաք. էջ 94բ—95բ։ 88. Ցաղագս. գրանելիկոյ. Հուր մի տեսի (4 փոքր հանելուկներ), էջ 95բ։ 89. Ի լոյսայդիպ քոյ բարեկերոյդ. էջ 96ա։ 90. Ամբրն եկեալ կայծակալի քամին զրբեղ հընչելով. էջ 96բ—97ա։ 91. Հերիք ոչ-դաս կոծէս լաս եւ հառաչէս. էջ 97ա։ Վերջին 96—97 էջերը գրուած են այլ անվարժ գրչէ։ Իսկ 98 էջէն յետոյ կու գայ ապաշրեալ հատոր մը որուն վերնագիրն է. "Համառօտ Պատմութիւն անօրինականաց ան մերոյ Ցի Քի որ ի սբ քաղաքն Երուսաղէմ. Այլ եւ թուղթն սիրոյ եւ միաբանութեան Կոստանդիանոսի եւ Տրդատայ ...ապեցեալ... յամի ան ԹՀ եւ Հայոց ԹՃԽԹ յուլիսի իէ ի Վենետիկ, էջ 1—88։ Սոյն ապաշրեալ հատորը կազմողին կողմէ ներմուծուած է, ուստի եւ ձեռագրիս կազմն ալ 1700 թուէն յետոյ է։ Տպագրեալ հատորէն յետոյ սկսած է նոր ձեռագիր մը, որ կը պարունակէ սիւնակներու մէջ աստեղագիտական գուշակութիւններ կենդանակերպերու վրայ. էջ 99ա—106բ։ Ասոր ալ կը յաջորդէ տարբեր լաւագոյն տաղաբան մը, որուն տաղերն են. 1. Էջմիածին զարդ փառաց լոյս է. էջ 107ա—108բ։ 2. Էջմիածին ծընօղ մայր մեր ցանկալի. էջ 108բ—109բ։ 3. Ի կենաց նախկին վայելմանց զբրկեցին զիս. էջ 109բ—110ա։ 4. Ընձն իմ առ քեզ աղաղակէ ով բժիշկ հոգոյ իմոյ. էջ 110բ—111ա։ 5. Ցարմար ձեւով պատուական. էջ 111բ—112ա։ 6. Զարթիր սէր իմ առաւօտեան նագելի. էջ 112բ։ 7. Ի լեառնն մեծ զարմանալի. ի գողգոթայ գիրանոցի. էջ 113ա։ 8. Ի միասին ամենեքեան եկայք եղբարք իմ սիրական. էջ 113բ—114ա։ 9. Ղազարապատ զարմանաշէն պատուական. էջ 114բ—115բ։ 10. Ահա մեք ժողովեալք բոլոր միաբան. էջ 115բ—116բ։ 11. Շնորհօք միածնին կապեալ կանգնեաց հիանալի զայս նոր վեհարան. էջ 116բ—117բ։ 12. Ցարեան հողմէք հիւսիսային յերկրէս մերմէ. էջ 118ա—119ա։ 13. Ցաւուրս յայսոսիկ ոչն մեծ է վաշ քրիստոնէից. էջ 119բ—120ա։ 14. Ի ժամուս ուրախութեան ով եղբարք իմ պատուական. էջ 120բ—121ա։ 15. Ցա որդի իմ միածին որ բեւեռեալ կաս ի խաչին. էջ 121բ։ 16. Նստէք ի մէջլիս հայրք եւ եղբայրք. էջ 122ա։ 17. Առաւօտու քամին ելէր մաղէ զիս. էջ 122բ։ 18. Սարսափի անձն իմ լալի. էջ 123ա։ 19. Ինձ իմաստ. ով. քանզի. քեզ. Շնորհեա. հատու տր. հմամբ քո. հեցայց ես. էջ 123բ—124ա։ 20. Ի ժամուս ուրախութեան ով եղբարք իմ պատուական. էջ 124ա—բ։ 21. Ընկեա որդեակ քաղցր եւ անուշ. էջ 125ա։ 22. Երկինք երկնից իմաց արարէք. էջ 125ա։ 23. Թէ շատ կոփա չափես ի յաջ. էջ 125բ։ 24. Վասն ողջոյնի կա-ճարօտ կերպիւ։ Ընտասիրութեանցդ եւ բարեպաշտօն ժողովրդոցդ. էջ 126ա—128բ։ 25. Մենացեալ այր իմ սիրով սէրն իմ. էջ 128բ։ 26. Ղախերգանք քարոզի. էջ 129ա—բ։ 27. Փրկաւէտ մահուան քո զգինս որ անկեալ գնիմ յանկողին. էջ 130ա—բ։ 28. Իմ անձնման յոյժ գովելի արարեր զիս ողորմելի. էջ 130բ—131ա։ 29. Զիս քո սիրոյն ով նագելի հովերն առեր կու մաղէ. էջ 131ա—132ա։ 30. Զարմանալի վերնոց սուրբ կոյս անձնման. էջ 132ա—133ա։ 31. Մաքուր եւ սբ բասեանց քոյին փափաքիմ. էջ 133բ—134բ։ 32. Ամենայն լեզուէ երանեալ ջոկ եւ ջոկ երամ երամ. էջ 134բ—135ա։ 33. Իսկակից հօր ծնունդ անեղ ամենազօր արքայդ ահեղ. էջ 135ա—136ա։ 34. Վարանելով վարանելով մնալ գեղերիմ աւազ. էջ 136բ—137ա։ 35. Իմ անձնման սիրելագոյն սիրելի. էջ 137ա—բ։ 36. Արեւս առնեմ երթամ իմ սիրուն. էջ 137բ—138ա։ 37. Գարնանային եղանակին պուլպուլն եկեալ շրջէր այգին. էջ 138ա—բ։ 38. Սափոր ոսկեղէն լի մանանայի. էջ 138բ։ 39. Ի քոյդ սիրոյ յագիլ երբէք երբ իցէ. էջ 139ա—բ։ 40. Ցիրամայրն հանդէպ որդւոյն ի խաչին. էջ 139բ—140ա։ 41. Աւաղ անկայ օտար երկիր ամոյի. էջ 140ա—բ։ 42. Ի տարանջատ վայրէս ահա առընծայեմ քեզ ողջոյն. էջ 140բ—141բ։ 43. Ահա եհաս գարունն ազնիւ յորում համոյնք զարդարին. էջ 141բ—142բ։ 44. Հալէպ եօլին իշլար մալա արապ աթլար (թրք.) էջ 142բ։

Ցէլ-գոլ-նի-նի. Էջ 1ա. պրն մեքայել մհս...։

Էջ 1բ. ես գաղարան ողորմաց յոգի մեացականին այ ։ որ կարգայ ա բերան ասայ ետ ողորմի։

Էջ 1բ. Նմոյ ես ես մայհդես օվանէս գիրեցի իմ գիրքը։

Էջ 20ա. կայ յիշատակարան մը, որ կրնայ իբր յառաջաբան ծառայել բուն տաղաբանին. յիշատակարանը գրուն է Պետրոս վարդապետ համադանցի, որ կը յայտնէ թէ յիշեալ տաղերը համառօտելով հանած է մեր եկեղեցական Գանձարանէն, բայց յայտնի չէ թէ ոյն յիշատակութիւնը առաջին հեղինակն է, թէ արտագրողն. վերջի պարագային յիշեալ Պետրոս Վարդապետը կ'ըլլայ ձեռագրիս գրիչը։ "Ցոխագեկութի՛ մեր՝ առ սիոնական մանկանցդ. քան զի ի բիւրոցն մի որք են ընտրեալք էին. այսինքն նոքք հաչրքն մեր յառաջին, ազգս են որք զծորանս հոգոյն արբին. եւ երգեցին. զեղանակաւ երգս. ի պայծառութի հայիսառանեանցս եկեղեցոյ. եւ անշշնջելի յիշատակ։ ի տանն թորգոմայ։ Վն որոյ տկարս տակաւ աշխատանս յանձին կալեալ։ ի նոցանէ կերտեալ իբր ովկիանոսէ. փոքր ինչ զովացուցիչ. սակս պասկեցութեանս. սակայն յոյժ ախորժելի. նուագարանցն անթիւոցն այս քանս ջանիւ հնարել կարացաք. վն անվարժ գոլութեան որ եւ նուազարանեզ։ Ըստ փանանս Վարդապետս բնիկ երկրաւ համադանեցոյ։ Գիծոզ սմին։ յիշե՞լ մաղթեմ. գիպոզացդ։ որ եւս գուք յիշե՞լ լիջիք։"

Էջ 117բ. Կնիք մը խառն փակագրով, որ թուի "պետրոս վարդապետ"։

Էջ 143ա. յամի ան ԹՀ եւ Հայոց ԹՃԽԹ յուլիսի ԻԷի (յետոյ ամբողջ այրուբենը. այս թուականը նշանակութիւն չունի, որովհետեւ արտագրուած է ուղղակի տպագրեալ գրքի կողէն)։

Էջ 143բ. 1794 յունիսի 1 ուրբաթ անգալից (այժմ կը կոչուի Ինգէլի) գալս եկի բայց յունիսի 13 ուրբաթ եկի թարվիզ ճաշի 1794 յունիսի 1 ուրբաթ անգալից գալս։

Էջ 144բ. Աբգարամ ուզին պազար յիշինգայ (թրգ. երգի մը երեք տողերը)։

Էջ 145բ. գրեցի զիրս բռաշտուրբաթ 1790 ուրբաթ թիվը. սեպտեմբերի 15։ ուրբաթ բակոս գի էիրա-կոսեան։

Էջ 146ա. ես դաւիթի որդի զազարս գրեցի։

42.

ՄԱՇՏՈՑ

?

ԹՈՒՂԹՔ 119: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 14,5×10×3,5 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն: – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերն ու սկզբնատառերը պարզ կարմիր. տող՝ 15: – ՆԻՒԹ՝ մազաղաթ: – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ. սկիզբը մի թերթ մազաղաթեայ պահ-պանակ՝ մնացորդ երկաթագիր աւետարանի մը: – ՀԱՆ-ԳԱՄԱՆԱՔ շատ գէշ. 70–80 թերթերուն կողմերը եւ վերջէն տասնեակներով թերթեր պակաս. մասամբ սեւացած ու բորբոսնած, կազմը քայքայուած եւ վերջին կողը ինկած: – ԳԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ չկայ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ՝ պատկեր կամ զարդագիր միայն ուրուագծով: – ԳՐԻՉ Թուի Կարապետ. տեղ, թուական եւն բոլորովին անծանօթ: – Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի ՊՊ. Ալէքսան եւ Յարութիւն Աֆթանդիլեան եղբարց:

Յիշատակարան. Էջ 2ա. Զմեզաւոր Նկարող կարայպետս յիշեայ եղբայրը ավաղ ինչ անեմ։

Էջ 2ա. կնիք մը՝ անընթեռնելի։

Էջ 73բ. Ով անսահմ արքայ եւ երկնաւոր փեսայ մաքուր հարսին եկեղեցոյ, մի մերժեր զմեզ, ի փառաց քոց։

43.

ԱԽՏԱՐՔ

1776։

ԹՈՒՂԹՔ 130. Էջք նշանակուած 1–294. մնացեալները կը թուին յետոյ աւելցուած նոյն ձեռագրին վրայ: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20×13×2,5 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ պարզ, միասիւն: — ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը եւ սկզբնատառերը վարդագոյն. տող 31: — ՆԻՒԹ՝ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ նուրբ կաշիով պատած խաւաբարտէ: – ՀԱՆԳԱՄԱՆԱՔ զոհացուցիչ: – ԳԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա–բ, 4բ–5ա, 27բ, 92բ, 93բ, 101բ, 111ա–բ: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ չկան, ոչ ալ զարդագրեր. պատկերներ շատ կան. բացի լուսնի եւ կենդանակերպներու բազմաթիւ պատկերներէն, կան 20 մեծադիր պատկերներ՝ որոնք հին աւետարանէ մը հանելով կտրտուած եւ յարմարցուած են այս ձեռագրին. այս պատկերները դրուած են էջ 5բ. 36բ, 121բ–130ա, որոնցմէ մէկը աւետարանին ճակատն է, իսկ միւսները աւետարանիչներու եւ մնօրինական պատկերներ, բոլորն ալ բաւական անյաջող: — ԳՐԻՉ Ստեփաննոս Ջաբատուղար. տեղ Կոստանդնուպոլիս? Թուական 1776 յուլիս 25: – Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է ՊՊ. Ալէքսան եւ Յարութիւն Աֆթանդիլեան եղբարց:

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Ռամեր, թլխամեր եւն, կապոյտ թանաքով, իբր բոլորովին նոր յաւելուած՝ օտար գրչէ. էջ 2ա—4ա։ 2. Բուն գիրքը, որու խորագիրն է. "...Եւ ի վը այսր ամի ժողովեցաք զայս գիրքս յամ ազգ գիտութեանց, ի ալամաթէ եւ ամ ազգ աստեղաբաշխութեանց, եւ այս հեռի է եւ զատակայ է յամ բանից՝ զոր հակառակ կան կամ ներհակ գտանէ ածպաշտութեան". հմայական, կախարդական, աստղաբաշխական առատ տեղեկութիւններ, բաժանուած բազմաթիւ գլուխներու կանոնաւոր կերպով. էջ 6ա—120բ։ 3. Մնացորդ հին աւետարանէն, բոլորգիր, երկսիւն. էջ 121ա։ 4. պատկերներ. էջ 121բ—130ա։

Ցէլ-գ-ի-ն-դ. Էջ 90բ. Ցամի Տն։ 1776։ Յուլիսի։ 25։ Գ.ազատարեցաւ Սանֆ"ենա. Քարտուղարէ Կոստանդնու"։

Ուրիշ յիշատակարան չկայ բնաւ։

44.

ՃԱՇՈՑ

(1702 էն առաջ։)

ԹՈՒՂԹՔ 421 (նշանակուած է 420, բայց 258 փախցուած է): – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 27×17×8 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ բաւական խառնակ, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 21×6 սմ.: – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք սեւ, վերնա-

գրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող՝ 34-36: – ՆԻՒԹ՝ թուղթ: – ԿԱՋՄ՝ կաշեպատ տախտակէ: – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ գոնացուցիչ. բայց սկիզբէն, մէջէն եւ վերջէն թերթերը պակաս: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ չկայ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱՋԱՐԴՔ՝ եւն անանշան եւ անարուեստ: – ԳՐԻՉ՝ Մկրտիչ վարդապետ Մեծոփեցի, թուական ՌՃԾԱ — 1702էն առաջ. տեղ եւ տէր անծանօթ: – Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Ղազար Մելիք-Բաբաջանեանի:

Ցէլ-գոյ--ՒՒ-Ն։ Էջ 16բ. Քն ՝ն որ մկրտեցար յորդանան եւ սրբեցեր զմ արարածս ի մեղաց. սրբեա եւ լուսաւորեալ զխաւարեալ հոգիս ծառայի սուտանուն վրդպտի մկրտչի եւ զմմ արեան մերձաւորաց իմոց եւ որ զամէնն ասէ ողորմեցի նմա. զի կար մեր այս էր, անմեղագիր լինել աղաչեմ ընթերցողագ։

Էջ 49բ. Ա՛ռ հայրապետաց բարեխաւսութիւն թողութիւն մեղաց խնդրեցէք մեղապարտ գրչիս։ եւ ՝ն զձեր մեղքն ոչ յիշէ ամէն. գիտութիւն լիցի ձեզ զի կար մեր այս է զի ծերութիւն ուսում այս չափս է։

Էջ 153ա. Զտառեալ (= զտառապեալ) աղքատ գծողս յիշեցէք ի ՝ն աղաւթս ձեր եւ ՝ն զձեզ յիշէ յարքութիւն։ զի կար մեր այս էր։

Էջ 159բ (օտար գրչէ). Ի գրանէ մեծի ՝ն անապատի եկեղեցոյս որ անուամբ ՝ն ածածնին է կացուցոլ եւ ի մէջի ՝ն բազմաց։

Էջ 254բ (այլ գրչէ). Կամաւն ՝ն՝. Էս աբրայհամ աբեղէս. կալայ. ՝ն գիրքս. որ կոչի տաբեգիրք. յիշատակ ինձ. հոգոյ իմոյ. եւ ծնաւղացն իմոց. հաւրն. իմ ախինիմ. եւ մաւրն իմ շահալամին. եւ եղբաւրն իմ աւանիսին. եւ ոսկուին. որ կէսաւրեայ. փոխեցաւ ի քն. եւ եղբաւրէն իմոյ. յոհանին. էվազին. եւ հոռոմին. եւ հարան իմ. մարիանին. եւ ՝ն՝մ յարեան մերձաւորացն. եւ կենդանաց եւ ՝ն՝ընկլոյն. Է՝ եւ ՝ն՝մ առհասարակ. ամէն. այլ եւ յիշեցէ. զչամաին. յիշեցէք է քն ՝ն՝ծ զձեզ յիշէ։

Էջ 254բ (այլ գրչէ). Էս մեծն ճալալ որդի -կոր երէցս բանիւ -վանէս կթոխին ծախեցի ՝ն տաւրգիրքս գիւի ջամայհաթին աւանին տղայ աւանէս վկայ հասան վկայ մալքուն վկ սրդ--ին աւանէան վկ հէկազին տղ եղիշէն վկ ՝ն՝ծ վկ. եւ նազարի որդի ղազարս ես նվասարքս կրեցի թ ռ՝ծ։

Էջ 254բ (այլ գրչէ). Ես մեղաւոր եւ անարժան եւ անբիտան բինեաթի որդի օվանէսս գէրեցի։

Էջ 293ա. յիշեցէք զգծող սորա ի քն։

Էջ 399բ. զմեղաւք մեռեալ գրիչս. յիշեցէք ի քն զի յոյժ տրտմեալ եմ ի սուտ եղբարց. զի փառաց ծառան եւ ոչ ՝ն՝։

Էջ 404բ. Զյոհանէս եւ զբարսեղն յիշեցէք առ ար Ա՝ծ (սոքա թուին գրած քանի մը էջ, իբր օգնական բուն գրչին)։

Էջ 420բ. Ով եղբարք իմ հոգեւոր յորժամ ընթեռնուք զգիրս յիշեցէք ի ՝ն յաղաւթս զանարժան մկ՝րչ վրպս մեծոփեցի. եւ զհայրն իմ նահապետ եւ զմ արեան մերձաւորսն իմ ի քն հանգուցեալսն եւ ՝ն՝ծ զմիշղանդ յիշէ, յարքայ. գրիս անմեղագիր լերուք զի կար մեր այս է. զի ծերութիւն (մեացեալը պատառած. կորսուած մասերուն մէջ է նաեւ գլխաւոր յիշատակարանը)։

45.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

(ԱՆԿԱՆՈՆ ԳԻՐՔ ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ)

ՌՄՂԹ = 1850։

ԹՈՒՂԹՔ՝ 176, նշանակուած են էջք 1–299, բայց մեծամեծ ոստուումներով: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 16×10×4 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն, խառնակ: – ԳԻՐ՝ հին շղագիր. թանաք՝ դժգոյն սեւ. տող 16—19: – ՆԻՒԹ՝ հաստ ու կոպիտ թուղթ: – ԿԱՋՄ՝ կաշեպատ խաւարաթուէ: – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ նոր. բայց կազմը պոկուած: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 173բ–176բ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱՋԱՐԴ՝ եւն չկայ. կարմրատողեր, զարդագրեր եւն չկան: — ԳՐԻՉ՝ եւն անծանօթ. թուական ՌՄՂԹ = 1850 մայիս 26: — Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Սիսակ Բժշկեանի:

Առաջին երեսին վրայ (էջ 2ա) կը կարդանք. Սկիզբն գրոց որ կոչի ժողոված։ (= ժողովածու) Գիրքս այս ճառէ զպամաթիւնէ նախահարցն սրց Ադ եւ զանէ մերմէ Յսէ քսէ որ եւ մէկնէ ըստ առաջադրին? իւր գեղեցիկ իմացածովք շարադրեցեալ բոլ եւ քարոզ պիտանացուք ասացեալ սրց վարդպետաց ի յօգուտ վերծանողաց ի յարատեւութեան ան ներսէս կաթուղ--կոս ամ հայոց ի թիւականիս մերում ռմղթ մայի իգ։

Ձեռագիրը կը պարունակէ հետեւեալ գլուխները.

1. Պատմութիւն եւ ճառ վասն ստեղծմանն ադամա եւ մարդնալուն քսի այ մերոյ. Նախ ը(ա)ղձ որ ած զդպս հրեշտակաց եւ հրեշտակապետաց. էջ 2բ—9ա։ 2. Պատմութիւն Սաղաէլեան դասուն թէ որպէսի պատճառաւ անկաւ ի փառաց իւրոց. Քանզի վասն մերոյ մեղաց եւ հպարտութեանն աքսորեաց. էջ 9ա—15ա։ 3. Վասն եւանելոյն ադամայ ե-այի ի դրախտէն. Յորժամ ադամ անկաւ ի լոյն. էջ 15ա—19ա։ 4. Ադ եւ մեկնութիւն վասն ադամա եւ մարդկային բնութեան. Զի որպէս հայր որ զի իւր որդին ծախէ. էջ 19ա—25ա։ 5. Պատմութիւն յաղագս Կայենի եւ աբելի. Ադ էր պատուէր ադամայ զոր պա-

ա՛յ-բեաց որդոցն. էջ 25ա—34ա։ 6. Ա՛յլ եւ պատմութիւն բանիս պարզաբար թէ որպէս ասասանորդեն ի հնչից իւրեանց դանիւ հրեշտակին. եւ արդ մեզ զայս օրինակաւ խրատուսոց. էջ 34ա—41բ։ 7. Վասն աւետեացն սեթայ զոր եւս ած ապամա յաղագս աբելի զոր ըսպան կայէն ի մխիթարել զապամ եւ զեւա. եւ որն քաղցրացաւ ի վերայ ապամայ. էջ 42ա—52բ։ 8. Ա՝սեմք եւ մեկնութիւն ճառիս. Վասն այն պատուհասի կորոյս գնոսա զի մեք. էջ 52բ—60ա։ 9. Յաղագս յ՝ի-բ՝ն-կալութեան խրատ. Զի յորժամ վաղճանեց նոյ թոռունքն նր մոռացան զած. էջ 60ա—67բ։ 10. Վասն յ՝ի-բ՝ն-կալութեան աբրահամու ի վերա ճանապարհն. Իբրեւ եռեւ աբրահամ զայս մեծ ըսկանչելիան. էջ 67բ—73ա։ 11. Վասն ծնո՝ն-դեան իսահակա. Իբրեւ մերձեցաւ աբրահամ առ սառայ. էջ 73ա—78ա։ 12. Ա՛յլ եւ պատմութիւն յակոբայ նահապետին. Իսկ յակոբ ծնաւ ժի՝ որդիս եւ հեռանաժինն յոսէփ. էջ 78ա—97ա։ 13. Վասն գերութեան որդոցն իսրայելի. Եւ յետ յոսվանփայ բազմեցան ազգն իսրայելի. էջ 97ա—113բ։ 14. Ա՛յս է մեկնութիւն բանիս եւ առակիս. Զի փարաւոն օրինակ է սատանայի եւ մովսէս օրինակ էր քրիստի. էջ 113բ—119ա։ 15. Պատմութիւն վասն Մանասէի թագաւորին. Թագաւորն եզեկիա մեղաւ ինչ ժամանակ իւր. էջ 119ա—126բ։ 16. Պատմութիւն Տապանակ ուխտին Տեառն այ. Եւ Իսրայէլի ժողովուրդն ասացին ցմովսէս. էջ 127ա—136բ։ 17. Երանելոյն Եփրեմի խուրին ՝ՐՐ՝ (= ասորոյ) ասացեալ յաղագս Նինվէի. Ա՛հա հրաման հասեալ առ մարդարէն յոնան. էջ 136բ—164բ։ 18. Ա՛յլ եւ մեկնութիւնն բանիս վասն յոնանու. Քանզի յոնան օրինակ էր քրիստ եւ Նինե՝ էր օրինակ էր. էջ 164բ—168ա։ Ասոր կը յաջորդէ ցանկը, էջ 168բ—171բ, որու մէջ յիշեալ 18 գլուխներէն յետոյ կը նշանակուին նաեւ ժթ — խա գլուխները, որոնք չկան ձեռագրիս մէջ. ասոնք առհասարակ կը վերաբերին նոր կտակարանի անկանոն գրոց. իսկ գլուխ ժթ. "Յաղագս գնալոյն ի հռոմ թագաւորն եւ սեղբեստրոս յայրապետ...„։ Վերջին երկու թերթերն են "Ա՛յսօր ձայնն հայրական„ եւ երգ մը "Հայոց ազգը, հայոց ազգը եօթնագլխեան վիշապի պէս կրցաւ պահել իւրեան կեանքը„։

Ցիշ՝-տ՝-ի՝-ն՝-ի՝. էջ 1ա—բ նամակի սեւագրութիւն եւն, էջ 175բ. գրչափորձ. ուրիշ յիշատակութիւն չկայ բնաւ։

46.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

1880։

ԹՈՒՂԹՔ 86: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 21×16,5×1,3 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն, սխալաշատ: — ԳԻՐ՝ շղագիր. թանաք սեւ, տող՝ 25: — ՆԻՒԹ՝ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կիսակաշի. խաւարարտէ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ նոր: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 75ա եւ 85բ: — ՁԱՐԴԵՐ՝ եւն չկան. սկզբնատողերը երբեմն մանուշակագոյն: — ԳՐԻՉ՝ Մկրտիչ Բժշկեան. տեղ՝ Թաւրիզ. տէր գրիչը. Թուական 1880: — Այժմ կը պատկանի Սիսակ Բժշկեանի:

Կը պարունակէ. 1. Երգեր, մեծագոյն մասամբ Զարկեարի աշուղական տաղերը. նաեւ քանի մ՝ աղօթքներ. էջ 1ա—16բ։ 2. Ա՛ռակագիրք. ունի 67 առակ. էջ 17ա—41բ։ 3. Հարցմունք Ս. Բարսեղի Սբն Գրիգորի մերոյ լուսաւորչին. էջ 41բ—45ա։ 4. Հարցմունք Գրիգորի առ հրեշտակն. էջ 45ա—50բ։ 5. Հարցմունք Ս. Կուսին հրեշտակին. էջ 50բ—55ա։ 6. Մնացեալն է զանազան գրքերէ եւ թերթերէ հանուած փոքր պատմութիւններ, ոտանաւորներ (Զարկեարի, գրչին եւ այլոց), Ս. Գրքէն կտորներ՝ գրաբար կամ աշխարհաբար թարգմանութեամբ, խրատք խիկարայ, Զինու Մաշին քաղաքներն, Քարոզ Ս. Գր. Տաթեւացւոյ, վերջին ռուս-թրքական պատերազմէն լուրեր, եւ վերջապէս Ռաֆֆիի խենթ էն մաս մը՝ էջ 78բ—84բ։

47.

ՍԱՂՄՈՍ

?

ԹՈՒՂԹՔ՝ 217: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 8×6×3 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մանր, շատ մաքուր միասիւն: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր, կապոյտ եւ ոսկեգօծ. տող 23: — ՆԻՒԹ՝ կոկած մագաղաթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ, ոսկեգօծ լուսանցքով. թէ կազմը եւ թէ կաշին նոր ոճով. քովերը երկաթեայ փականներ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ նոր ու շատ մաքուր: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա, 204ա, 216ա-217բ: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ՝ 134 հատ. նկարներ՝ լուսանցքներուն վրայ 63, մեծագիր 11.

մէկ խորան եւ 7 գլխազարդ. բոլորն ալ նուրբ եւ յաշող՝ իրենց շատ փոքրութեան մէջ: Կան եւ զարդարուն սկզբնատառեր: – ԳՐԻՉ, տէր եւն անծանօթ, որովնետեւ տող մ'անգամ չկայ յիշատակութեան: – Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Վարդան Վարդանեանի:

48.

ՃԱՇՈՑ

ՊՀ = 1421:

ԹՈՒՂԹՔ 437: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 35×26×9 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 27×9 սմ.: – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 33: – ՆԻՒԹ՝ թուղթ: – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ: – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ մաքուր, միայն կազմը քանդուած եւ վերջին կողը փրցուած: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 3ա–բ, 189բ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ, խորաններ շատ կան, բայց մեծ մասը ուրուագծով, առանց ներկի: – ԳՐԻՉ՝ Կարապետ աբեղայ. թուական ՊՀ = 1421. տէր հիւսն Յովհաննէս. տեղ Յաղէթ, վանք Ս. Յակոբայ: – Ձեռագիրս կը պատկանէր Թաւրիզի մօտիկ Սէօղլիւր Թորքանակ գիւղի հայ եկեղեցւոյն. բայց տեղացի շատ սակաւաթիւ հայերը այժմ վերջնականապէս թողելով նոյն գիւղը, գաղթած են Թաւրիզ, իրենց հետ բերելով նաեւ իրենց հնութիւնները, որ մնացեր են նուիրել Լիլաւայի եկեղեցւոյն: Այժմ կը գտնուի Պարոն Աւետիս Բալալեանի քով:

Ձեռագիրը կը պարունակէ. էջ 1ա–2բ եւ 436ա–437բ մագաղաթեայ պահպանակ՝ մեացորդ երկաթագիր աւետարանի. մեացեալը ճաշոցն է:

Ցէլ-գ-լ-ՏՒ-Ն. Էջ 3բ. "այս ճաշու գիրքն թաւրիզու -Ն-Ն-Ն: Այ՝ եկեղեցւոյն. ընծայեցաւ ի սօրհուլու նը եկեղեցւոյն. 'ի ձեռամբ Աւագ քաչանայ որ գարբիէլին յամին Ցն 1850 դեկտեմբերի 16 յիշատակ ամօղաց յիշատակն ամ օրհնեցէ:

Էջ 4ա. Զկազմող սորա զԵրբապետ ուստանուն քհնի յիշեցէք ի քն եւ ամ ողորմի ասացէք եւ ամ ձեզ ողորմի:

Էջ 27բ. Զվերջին կապոցս. յիշեցէք ի քն. զպարոն ախիջանն. եւ զեղբայրսն իւր զնուրիջան. զյովանէսն. եւ ամ ողորմի ասացէք սոցա ամէն: Նայ եւ անգրէասին ամ ողորմի. որ զԹոխթա գնեց. ամ ողորմի իւրն եւ իւր ծնողացն ամէն:

Էջ 54ա. Եւ զեղկելի ազատակէս յիշեայ զն այ. ա: հ. թվ:

Էջ 105ա. Զի ուտել զիւր մ... այն մարդն որ կասէ թէ պուռեցին լուսընցի ծաղիկ չի գիտել հանել:

Էջ 150բ. Զի յն քո անճառ խոնարհութեգ եւ մարգարիտութեգ խոնարհեցար ի լքանալ զոտքս, հագեցեալս եւ որբեցեր զենջակաւն, նոյն ողորմութեգ քոյ՝ որբեա՛ եւ մաքրեա՛ ի մեղաց զսասցոյդ գրոցս լգՀուան յՀՀանէսն, եւ զծնաւղսն իւր զաւետիս եւ զնուրիջան մելիք, եւ զեղբարսն իւր զամիր սարգիս եւ զմարարիրոսն:

Էջ 161բ. Քն ամ քո ամենայնի խաչելութեգ՝ եւ գերահրաշ նը նշանաւդ՝ պարբսպեալ պահեա զերջանիկ ծառայն քո զՀոգեշահն եւ զայլ ազգատասերն, զաւանթայ յՀՀանէսն, զասացող նը տաւիս, որ իբրեւ զիմաստուն վաճառական շրջեցաւ խնդրել մարգարիտս գեղեցիկս, եւ եգիտ զայս մարգարիտս զանազան եւ պատուական քան զամ քարինս պաղպաջուն, եւ պայծառս եւ պանծալիս: Մանաւանդ որ գերբ ի վերոյ է երկու աշխարհաւք: Ցի ամ վայելել ասցէ զնը տուս զայս ուսթայ յՀՀանիսին, եւ ամ ՀՀուրթն եղբարցն ամիրսարգսին, եւ մարտիրոսին: Եւ ողորմի քն ամ ծնողաց իւրոց. եւ ամենամեզ կրպա գծողին ամէն:

Էջ 186բ. Քն ամ քոյ՝ ամենայնի՝ յարութեգ ողորմեա՛ ասացողի նը տաւիս, ուսթա՛ յՀՀանիսին, եւ ծնողաց նորին աւետիսին՝ եւ խուրթլու մելիքին՝ եւ եղբարցն՝ ամիր սարգսին, եւ մարտիրոսին, եւ Հարանեանուն. շայմելիքին, եւ (բառ մը բաց թողած) եւ այլ արեան մերձաւորացն՝ ամէն եղիցի: Ամէն եւ բազմամեզ եւ տըբտուս ոգոյ կարապետ գրչի: եւ իւր ծնողացն. եւ եղբարն թուսմա, նորընծայ քահանային: Ամէն եւ թուսմա վարպետին իմոյ՝ որ կու աշխատի 'ի թըզթի կոկելն, եւ իւր ծնողացն. եւ մեր աշակերտիս աւետարիս, որ իբր զլուր է ի ձեռս մեր. քն զամ ամէն:

Էջ 187ա–188բ. Ցիշատակարանն նը գրոցս: Փառք եկակի անճառելոյ եռահիւսակ գաւանութեգ. համաձգաղափար. զուգակշիռ. վեսմագոյ. ինքնագոյ. անեզի. եւ մշտենջենաւորի. էութեգ. նոյնութեգ միութեգ. հրաշալի երիս անձնաւորութեգ եւ մի ամենութեգ. հրաշահռան եւ հիացուցանող զաւրութեգ. փառս վերաբաքեմ ի ներկայս. եւ առ յապայն. յաստ'ս. եւ յապառնին. յայժմուս. եւ ի հանգերձեալսն. յաւիտենից ամէն: Արգ ի վերջին գարիս. եւ յերեկոյացեալ ժամանակիս. երեւեալ ամ ամենասէր եւ հաւատարիմ. եւ ամենայնի ձրիւքն բարգաւաճեալ բարեպաշտ եւ երկիւղած եւ հեզահոգի քանգաւան եւ ամենասէր եւ ողորմած տանուտէրն պարոն ուսթայ ախիջանն. շարժեալ առաքմամբ նը հոգոյն. վառեալ սիրով անմահական փեսային. ցանկացող եղեւ այսմ ամենայնի գանձիս. եւ մեծաւ փափագանաւք եւ ջերմեռանդ սրտիւ ի խնդիր եղեալ այսմ ամենայնի նը տաւիս եւ պայծառ մարգարտիս. վարդափթիթ բուրաստանիս. եւ անուշահոտ մանուշակիս: Եւ ետ վերբստին. նորոգել զնը գիրքս. յիշատակ հոգոյ իւրոյ եւ ծնաւղացն զարապաշին եւ իւր կոզակցին. ախիջանին. նուրիջանին. յովանիսին. Եւ այլ ամ արեան մերձաւորացն. կենդանեաց եւ հանգուցելոց ամէն: Վասն որոյ բարեխաւսութեգ նը եւ փառաւորեալ ամենածնիդ մարիամա. եւ ազաչանաւք ամ ընտրելոց սրբոց. քն ամ սր տէրն է փառաց եւ տուող ողորմութեգ, արժանի արասցէ իւր առաքմէկ խորան եւ 7 գլխազարդ. բոլորն ալ նուրբ եւ յաջող՝ իրենց շատ փոքրութեան մէջ: Կան եւ զարդարուն սկզբնատառեր: – ԳՐԻՉ, տէր եւն անծանօթ, որովհետեւ տող մ'անգամ չկայ յիշատակութեան: – Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Վարդան Վարդանեանի:

48.

ՃԱՇՈՑ

ՊՀ = 1421:

ԹՈՒՂԹՔ 437: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 35×26×9 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 27×9 սմ.: – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 33: – ՆԻՒԹ՝ թուղթ: – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ: – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ մաքուր, միայն կազմը քանդուած եւ վերջին կողը փրցուած: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 3ա–բ, 189բ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ, խորաններ շատ կան, բայց մեծ մասը ուրուագծով, առանց ներկի: – ԳՐԻՉ՝ Կարապետ աբեղայ. թուական ՊՀ = 1421. տէր հիւսն Յովհաննէս. տեղ Յաղէթ, վանք Ս. Յակոբայ: – Ձեռագիրս կը պատկանէր Թաւրիզի մօտիկ Սէօղլիւր Թորքանակ գիւղի հայ եկեղեցւոյն. բայց տեղացի շատ սակաւաթիւ հայերը այժմ վերջնականապէս թողելով նոյն գիւղը, գաղթած են Թաւրիզ, իրենց հետ բերելով նաեւ իրենց հնութիւնները, որ մնացեր են նուիրել Լիլաւայի եկեղեցւոյն: Այժմ կը գտնուի Պարոն Աւետիս Բալալեանի քով:

Ձեռագիրը կը պարունակէ. էջ 1ա–2բ եւ 436ա–437բ մագաղաթեայ պահպանակ՝ մեացորդ երկաթագիր աւետարանի. մեացեալը ճաշոցն է:

Ցէլ-գ-լ-ՏՒ-Ն. Էջ 3բ. "այս ճաշու գիրքն թաւրիզու -Ն-Ն-Ն: Այ՝ եկեղեցւոյն. ընծայեցաւ ի սօրհուլու նը եկեղեցւոյն. 'ի ձեռամբ Աւագ քաչանայ որ գարբիէլին յամին Ցն 1850 դեկտեմբերի 16 յիշատակ ամօղաց յիշատակն ամ օրհնեցէ:

Էջ 4ա. Զկազմող սորա զԵրբապետ ուստանուն քհնի յիշեցէք ի քն եւ ամ ողորմի ասացէք եւ ամ ձեզ ողորմի:

Էջ 27բ. Զվերջին կապոցս. յիշեցէք ի քն. զպարոն ախիջանն. եւ զեղբայրսն իւր զնուրիջան. զյովանէսն. եւ ամ ողորմի ասացէք սոցա ամէն: Նայ եւ անգրէասին ամ ողորմի. որ զԹոխթա գնեց. ամ ողորմի իւրն եւ իւր ծնողացն ամէն:

Էջ 54ա. Եւ զեղկելի ազատակէս յիշեայ զն այ. ա: հ. թվ:

Էջ 105ա. Զի ուտել զիւր մ... այն մարդն որ կասէ թէ պուռեցին լուսընցի ծաղիկ չի գիտել հանել:

Էջ 150բ. Զի յն քո անճառ խոնարհութեգ եւ մարգարիտութեգ խոնարհեցար ի լքանալ զոտքս, հագեցեալս եւ որբեցեր զենջակաւն, նոյն ողորմութեգ քոյ՝ որբեա՛ եւ մաքրեա՛ ի մեղաց զսասցոյդ գրոցս լգՀուան յՀՀանէսն, եւ զծնաւղսն իւր զաւետիս եւ զնուրիջան մելիք, եւ զեղբարսն իւր զամիր սարգիս եւ զմարարիրոսն:

Էջ 161բ. Քն ամ քո ամենայնի խաչելութեգ՝ եւ գերահրաշ նը նշանաւդ՝ պարբսպեալ պահեա զերջանիկ ծառայն քո զՀոգեշահն եւ զայլ ազգատասերն,

տապէս ողորմութիւն եւ անբաւ բարութիւն. եւ երկիր արքայութիւն զյառաջ յիշեցեալսն զպարոն ախիջանն եւ զծնաւղսն իւր. եւ զերդայրսն իւր զնուրիջան. զյովանէսն եւ ամենայն ազգի ասացէք սոցայ ամէն։ Դարձեալ քո՝ ամենայն ողորմի ասացէք սրբասէր կրաւնաւորին տէր մելքիսեդեքին եւ հնգահոգի քահանային տէր ստեփաննոսին եւ անդրէասին որ զիմուչխիս առեալ եւ ամենայն ողորմի ասացէք սոցայ ամէն։ Ամէն եւ յիշել ի տէր ազաչեմ զիմուսայ քահանայն. որ յորդորիչ եւ միջնորդ եղեալ նոր գրոցս. տէր ամենայն ազգաց զերկնից արքայութիւն ամէն։ Դարձեալ ազաչեմ զորբութիւդ ձեր. ով բարի ընթերցողք եւ լսող. ի բոլոր սրտէ ասասցուք արտասուալից պաղատանաւք. քո՝ ամենայն մեր վերն անճառ անուրէնութիւն քո. եւ չարչարանաց խաչի քո որ վերն մեր եւ վասն ամենայնի մարմնոյ եւ արեան քո. որ պատարագեալ բաշխես ի քաւութիւն մեղաց մերոց եւ ամենայն աշխարհի. եւ ոչ վասն միոյ բանի ողորմեցար աւազակին ի ժամ խաչին. նոյնպէս ողորմեա՝ պարոն ախիջանին. նուրիջանին. յովանիսին եւ իւրեանց ծնաւղացն. տէր մելքիսեդեքին եւ իւր ծնաւղացն. տէր ստեփաննոսին եւ իւր ծնաւղացն. անդրէասին եւ իւր ծնաւղացն սոցայ հոգոյն լսել տայ զերկնից արքայութիւն ամէն։ Եւ առաւել քան ամենայն ողորմի սուրբ ֆ—ջ. քահանային եւ տանուտերացն. տէր թումին. տէր գրիգորին. տէր ստեփաննոսին. տէր յոհանիսին. տէր մարտիրոսին. տէր յովաննիսին. տէր ներսէսին. տէր միսիթարին. եւ մեր հոգեւոր հաւրդ հիրոյ տէր թումին. որ զմեզ բազում աւուրս պահեաց եւ կերակրեաց. ամենամեծ զանմահական կերակուրն իւրն պարգեւէ յերկնից յարքայութիւնն ամէն. տէր մելքիսեդեքին ամենայն ողորմի. որ գնաց ի բազէշ եւ երբեր զիմուխիս։ Նայ եւ ամենայն ողորմի. ըռէս բուլութին. կրպտին. աւէտիսին. գանարեկին. անդրէասին. մելքիսեդեքին. յոխանիսին. շնուտ մկրչին. այլ եւ միւսին որ մանկանուն բուսիկ ասէն. եւ այլ տաճարացն ամի առհասարակ. զոր յանուանէ ոչ գիտեմ։ Եւ դիմել ինքն քո՝ ամենայն, որ տէրն է փառաց եւ աստուած ողորմութեաց. տացէ զերկնային զխաղաղութիւն իւր ամենայն աշխարհի։ Եկեղեցեաց զանշարժ զհաստատութիւն։ Հայրենեաց ընդ ամենայն ուղղափառ վերագիտողութիւն։ Վարդապետաց ճշմարտութիւն։ Կրաւնաւորաց. վարս առաքինութիւն։ քահանայից սրբութիւն։ ճգնաւորաց. ժուժկալութիւն։ Պարկաւագաց. պարկեշտութիւն։ Թագաւորաց հաւատացելոց յաղթութիւն։ Իշխանաց հանդարտութիւն։ Տանց շինութիւն։ Տղայոց պահպանութիւն։ Աւագաց քաջցրութիւն։ Անձրեւաց առատութիւն։ Ըստ պատշաճի։ Անասնոց անաղալ ծնընդականութիւն։ Մեղաւորաց. դարձ ապաշխարութիւն։ Համաւրէն հաւատացեալ ննջեցելոց, մեղաւորաց թողութիւն։ հանգիստ եւ ողորմութիւն։ Եւ մեք յամի գոհացողական փառատրութիւն փառաւորեսցուք զՀայր եւ զորդի եւ զՍուրբ հոգիս այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտանէից ամէն։

Էջ 189ա. Ներոգեցաւ ձեռամբ սուտանուն վարպետ գալուստի եւ որդոյ իւրոյ պղոսի. թվ ռ. ճխգ. թողուի արարէք ով եղբարք խիստ չարչարանաց կազմեցի. լզ. ԹԵՐՏԵՏԵՐՏԷՆ տակն ամէն կարած էր ասեղով կարած այսպէս այլ գիրք չէի տեսած բզմ չարչարանաց շինեցի։

(Անգ. այլ) Եւ տէր մելքոնս ըստացա՝ հայալ բնչից իմոց զճաշու գիրքս պապն իմ խոշնատար մամն իմ աղիզ հայրն իմ տէր սիմոն մայրն իմ գուլբստան եղբայրքն իմ տէր կոստանդն. մարութան ովանէսն քեռացն իմ խաթունին մարիանին տէր ալիքսանին միլիտոսին եւ ամենայն արեանաբու մերձաւորքն արանցն եւ կանանցն կարգացողաց եւ լսողացն ամէն թիւն ռձծզ ՝անվարի բ ամենայն ողորմի յիշատակ գ՝՝՝՝ (= տուղացն) որք ողորմի ասէք ամէն։ Հայր մեր որ յերկինս նր։

(Անգ. այլ՝ ատանաւորով).

Հայոց ազգիս թշվականի.
քսան եւ երկու յոթելինի։
Ութիւք հշգիւք քառ աւելի.
ի փառս անուն տեառն յիսուսի։
Ներոգեցաւ գիրքս կրկին.
Զձեռամբ գալուստ վարպետին։
Պատճառաք եղեն երկ արեզայք.
տէր կիրակոսն եւ տէր նիկոլն։
Ծախսքն եղուն երկու գրչիս,
յայսմաւուրին եւ ճաշուիս։
Էրկուքեան մի ամանակի.
Կազմել եղուն ի միասին։
Գալուստին ամենայն ողորմի.
յայսմաւուրքն ձրի կազմի։
Վանիցս հայր ռբստակիսի.
խոնարհամիտ քահանայի։
Զճաշուին կազմելոյ վարձն.
Եւ հայր տանջս տէր շուտկան։
Զչորեքին վերոյ գրեալքս.
եւ անթերի մեղաք լցցեալքս։
Ո՛վ ոք յիշէ յամենայնի.
եւ ասասցէ տէրն ողորմի։
Ցիշեալ լիցի՝ ի քրիստոսէ.
եւ կրկնակի գալչստենէ։
Զոր եւ հրեշտակք եւ զմարգիկք.
ազազակեն՝ ՝ասեն ամէն։
Շինող բանիս մեղաւոր.
եւ առ իւր տէրն յոյժ յանցաւոր։
Էրբոր խըզէիք ողորմի տայք.
եւ դուք լինիք հարիւրաւոր։
Գրեցաւ նամեանն մայիսի.
ի յաւուրս տառներեքի։
Ձեռամբ տրուպ հլաբ հշվլ.
եւեթ անուն արեզայի։

(վերջընթեր տողին ծածկագրութիւնը եղբայրագրով կը կարդացուի կիրակոսի)։

Էջ 211բ. իսկ ի յայս կիրակիս ի թիւս հայոց ՉԿԷ եւ ապրիլի ԺԸ. ձիւն երեկ կանգէն մի. եւ շաբաթ մի անասուն անուաղ մնաց (ատորին լուսանցքի մէջ անվարժ գրչէ մը)։

Էջ 234բ. Ըստացող լուսազարդ՝ գրոցս զՏեւն յոհանէս ամիրզայն՝ յիշեցէք ի քն հանդերձ ծնողաւքն իւր. եւ զկարապետ գծոզ գբրոցս. եւ գծնոզս նոր։

Էջ 251ա. Որ ողորմի ասացողի գրոցս յոհանիսին. եւ ծնողաց նոցին. եւ կարապետ գրչին. ամէն։

Էջ 26'բ. (Փ)առք անբաժանել(ի) եւ միասնական նր երրորդութեան հաւր եւ որդոյ եւ հոգոյն. նրոյ յաւիտեանս յաւիտանէից յամէն։ Արդ եւ ես ըստացաւ

եղայ յայսմ լուսաչփայլ տառիս. որ կոչի տարեգիրք։ Ընծայուէր աւետիս. եւ իմ ծնաւղացն իմոց մարգարին. եւ մաւրն իմ մաղթու�մին. եղբաւրն իմ խոնարհ ճանին. հայրապետին. աղաչանին. եւ մաւրն գուլփաշին. եւ կոզակիցն իւր սայիպն. եւ միւս եղբաւր կոզակիցն իւր. աղայ սուլտանին. ամիրճանին. եւ միւս եղբաւրն իմ բարայճանին. որ յառ ետ են փոխեր. Որք հանդիպիք սմայ կարդալով կամ յաւրինակելով. Ա՛ծ ողորմի առացէք եւ ետ արեան մերձաւորաց ննջեցելեացն. ամէն։

Էջ 264ա. Հոգիդ ՝ի ետ ճշտ ողորմեա առացողէ գրոցս. ամիրզայ հիւսանն յոհանիսին. եւ ծնողաց նորին։

Էջ 313բ. Զառացող ՝ի գրոցս զուսթա յոհաննէսն յիշեցէք ի քն. եւ զծնողսն իւր. եւ զեղբայրն ամէն։

Էջ 341բ. Ող ողորմի կարապետ գրչին եւ յոհանէս առացողին. եւ ծնողաց նոցին. ամէն։

Էջ 434ա—435բ (Գլխաւոր յիշատակարան). Փառք ամենեցուն երրորդութեան. հաւր եւ որդոյ. եւ հոգոյն որդոյ. մի էութեն. եւ մի բնութեն. միոյ տրութեն. եւ միոյ ետութեն. այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից՝ ամէն։ Լաւարեցաւ քնահիմն. առաքելաշէն. մարգարէախօ սայս գիրք։ Յամի՝ ՊԵ եւ Հ. թըւականիս հայոց։ ձեռամբ կարապետ տրեղայի։ ՝ի խնդրոյ բարեմիտ հիւսանն յոհանիսի։ Քանզի որք մեծութեն ընչից ըղձանան. ուշինչ աշխատութեն զմտաւ ածեն. յայլմէ՝ յայլ անցանել գաւառս հեռագոյց ուղաւորութեն. որպէս զի զչահն ամենցուցանել մարթացեն։ Ապա եւ ընդ համառարած ծովուն ծփանաց նաւարկեալք որ բարկացայտ ալեաւքն լեռնացեալ, կոհակաձեւ գաչտանան։ Անդ ընդ ապտոյտ խորոցն, բքացեալ կուտիցն, մէ՛տ առ մէտ ալեացն. ահ պակուցանող տեսողացն արկանելով։ Իսկ արիացեալքն ատրիջիցն ի խիւզս խառոջիցն, ի խոր խաւարայլին, ձորոցն համարձակին։ Ի քարաժիռս գժ-արամուտս տեղեացն ՝ի խնդիր ականց զանազանից։ լաւ համարելով զմահ անձանց՝ քան թէ ունայն ձեռաւք զվատացն ժառել զանաւն։ Եւ այլք ըստ քրէական արհեստին. հալոցաւք հնոցացն զոսկւոյն զգի՛ւտ արհեստաւորեալ յառաջ բերին զանաւթն պատ-ական։ ըստ նմին աւրինակի. եւ ետ ասէր յոհանէ՛ն հիւսն ամիրզայն։ Որ ոչ ունէր զաւակ մարմնաւոր, զի միակնէ էր. եւ անմիտ ՝ի մարմնակա՛ն ամուսնութենէ։ Վասն որոյ ՝ի խնդիր եղէալ՝ այսմ հոգեւորմ եւ ծաղկաւէտ. վարդափթիթ անուշահոտ բուրատանիս. եւ ատացաւ զմարգարտաշար եւ զանառիկ փարթամութիս։ Զպայծառութիս մանկանց սիանի. եւ զուրախութի՛ս նր եկեղեցւոյ։ ՝ի վայելո՛ւմն անձին իւրոյ. եւ յիշատակ բարի. ծնողաց իւրոց՝ աւետիսին. եւ խութլու մեղքին. եւ եղբարցն արգանի. եւ մարտիրոսին. շնորհորին. եւ շամշին։ Յիշելով զատացեալն ՝ի մարգարէէն թէ երանի որ ուներցի զաւակ ՝ի սիոն. եւ յիշատակ բարի յե՛մ։ Յայս միտս, եւ բարեմիտ հիւսանն յոհանէսն ատացաւ զամենագով գի՛րքս զայս յետ ատեանցս յիշատակ իւր եւ ծնողացն իւրոց։ Եւ քանզի ունէ, սա զրոյր մասանունս, առանի՛ց տրունականաց՝ զոր նր հարքն հաստատեցին։ Զընթերցաւածոն յակոբոս, ան եղբայրն. եւ կիւրեղ եմացին։ եւ զգաւրծս առաքելոցն կաթուղիկէից՝ թրգթաւվքն եւ յոհանու աւետարանաւն։ եւ զմեծ մարգարէութի՛ն խապայ եւ զփոքն տարոնացի. հգ աւետարանաւն։ Եւ զաւանանամակս որբոց առաքելոց. եւ զմարգարէից։ զվարդապետաց։ զհայրապետաց։ մարտիրոսաց եւ ճգնաւորաց։ զզաւրականաց եւ զկուսանաց։ Զկիրակէ՛ ըստ զչորեքշաբաթի, եւ զուրբաթի։ Զիսկզբանէ՛ տարւոյն, մինչեւ զկատարումն տարւոյն՝ ՝ի աւուր ըստ պատշաճի՛ իւրում, ուստ՛ յինքեան. զգի՛րքս եւ զաւետարան։ Եւ վասն տաւնի՛ցս կարգելոցս մի՝ ոք յերկ-ասցի։ Զի կարգեալ է զայս որբոց հարանցն, եւ նր վարդապետին գէորգեայ ՝ի նր ուխտն որ կոչի գրազարկ, ՝ի սահմանս կիւլիկեայ՝ յերկրին ազայ։ Զոր ընկալեալ լուսաւորեցան եկեղեցիք հայաստանեայց։ ՝ի պայծառ տաւնակարգութիւնս։ Իսկ երջանիկ քահանայն տիրացու ի քաղաքէն մշոյ։ որ կարողութենն ՝ի։ եւ հրամանաւ երանեալ վարդապետին ատեփանոսին, որ ի վա՛նան ինանկնեան, որ յանուն նր կարապետին, ՝ի գաւառի՛ն տարաւնոյ. Զայս ՝ի բազմութի՛ ծաղկանց՝ ՝ի հոգոյն որբոյ՝ գալշատեան աւրէն մինչ ՝ի յաւագ պահն. ազուհայից շարագրեաց ՝ի վայելումն, եւ ՝ի պայծառութի՛ սուրբ եկեղեցւոյ։ Վասն որոյ հայցեմք յայ՝ զի զցաւզն ողորմութի՛ն, ցաւզեսցէ՝ յոսկերս նոցին, եւ բուսուսցէ զնոսին՝ յօրն վերջին։ ընդ նոցին. եւ ի ատացողի գրոցս յամիրզայ յոհանեսին եւ ՝ի ծնողաց նորին աւետեսին. եւ խութլուսմեղքին։ եւ նղբարցն. սարգսին, եւ մարտիրոսին։ եւ ի քրիստոսի, շնորհորին. եւ շամշին. եւ ՝ի ազգականաց նորին հիւսան յոհանիսին։ որ ատացաւ զսա ՝ի հալալ ընչից եւ յարգար վաստակից իւրոց, յիշատակ բարի յեկեղեցի։ Արդ՝ որք հանդիպիք սմանուութի՛ եւ կամ աւգուութի՛ ինչ իւիք։ Յիշիցէք ի միտս բարիս, եւ ի պատկանաւոր խնդրաածս զատացող գրոցս. զմիակից յոհանէս հիւսան, եւ զծնողսն իւրնա, եւ զկարապետ, արեղայ՝ գրծող սորին։ որ բազմ աշխատութի՛ գրեցի զգիրքս՝ յազէթ ընդ հովանեաւ որբոյն յակոբայ. ՝ի խնդրոյ յոհանէս հիւսանն։ Որ էր նա, անկին, եւ անուն։ Վարուքն մաքուր, եւ ողջախոհ անբամբասա, եւ անպարսաւ ՝ի բարանց մարդկան։ Վասն որոյ եւ ես տեսի՝ զգաւժարութի՛ կամայ նորա. եւ զբարի մտածմունսն. եւ յանձն առեալ գրեցի զսա. ՝ի՛զմ աշխատութի՛։ եւ տառապանաւք՝ յամ եւ ՝ի փախ սասանմամբ եւ դողութի՛։ Զի շահ բաւսն չազաթայն բարեսէր եւ արդարադատ արքայն։ ենն ՝ի խլա՛թ. եւ փախոյց զԹուրքմանն։ եւ շատ պակասութի՛ եղեւ մեզ եւ շատոց։ Զի թուրքմանն զառաջինն փախեաւ ՝ի ներքին երկիրն։ եւ անտի, գրձլ ենն ՝ի վեր թուրքմանն՝ ՝ի՛զմ զաւրաւք. ճ եւ ծ. հազար ձիաւորաւք։ եւ խիստ խայտառակ կոտորեցան ՝ի չազաթի զօրացն ՝ի գաւառն վազաշկերտոյ մերձ բագաւանայ։ բայց զի ողորմած էր շահ ըստ ամենայն։ եւ քաջագոյ էր բարուքն, թայլ եւ նոցա փախչել մազապուրծ։ եւ զոր գերեացն ազատ արար։ Եւ մեր գրեն ըզգիրքս՝ յայս պշղտոր, տարին եղեւ որ էր հեծելաշարժ սղղութի՛՝ հացի։ եւ ՝ի իրաց պակասութի՛։ իսկ բարեսէր յոհանէսն յայս գաւառն տարին. վառեցաւ

ի սեր գրոցս. զբրկեալց զմարմնոն եւ զաւրացուցց զհոգին։ Վասն որոյ ոչ ունին իշխանութիւն եղբարք սորա. եւ կամ ամլ ոք յազգականաց՝ տիրապետել զգիրքս։ Զի ՝ի սմանէ՝ ընծայեալ է ձեզ. յոր տեղ որ լինի։ եւ այլ մարդոյ հուքմ, ոչ կայ ՝ի վերայ գրոցս։ զի ձեզ նշխրեալ է։ Իսկ ի յամի՛ ութ հարիւրին, նա եաւթանասուն թշուականին։ Ղարայ ուսուցի տէրըն թախթին սատակեցա՛ւ ըստ արժանին։ խաղք խայտառակ որպէս տեսին՝ անկեալ յերկի՛ր զպշծոյն մարմին։ Ուռեալ նեխաւ գէշ գարշելին, ւ ագռաւք հանին զաչսր նորին։ Զի չփոթեցաւ զաւրքն չարին. եւ յիրեարց փախուստ տուին։ Իսկ յետ երից աւուրց եկին. բարձին ըզգէշն եւ թաղեցին։ Իսկ զաւրք չարին մեր ուսուցիչին. ընդ որ գնացին աւէրեցին։ Զար անբզգամ որդիք էին. եւ անասուխ ազգ թուրքմանին։ Ընդ մեռանելն ուսուցի բէկին. զաւրք չարաթիւն եկին հասին։ Ուրոց գշլուխ եւ առաջնորդ. էր շահ բռուխ անուն նորին։ Էր նա որդի՛ մեր թամուրին. կրտսեր եղբա՛յր միրանշային։ Զաւրքն բազում՝ քան զթամուրին. ւայլ աւելի՛ քան ըզնոսին։ Հինգ բիւր, որ է յիսուն հազար. էր սորա զօրքն ընդ նոյն համար։ Զի եչուն բի՛ւր էր թամուրին. ու այս աւելի՛ քան ըզնոսին։ Բայց ոչ ունէր սա չարութի՛ւն. այլ բարեսէր հանդարտութի՛ւն։ Յորմէ սարսեաւ ազգ թուրքմանին. վասն իւր չարեացըն զոր ունին։ Զի անողորմ էր ւանիրաւ. էր անմրաւաթ ւ անշաղաւաղ։ Անդագաստան. եւ անհաւատ. պէտ չարագործ իսկ եւ տրմարդ։ Անպատկառ եւ անամաւթ մեզաց ամենն չարեաց անաւթ։ Փառք ՝ի՛ զոր ինչ արար. ընդ թուրքմանի՛ չարեացն յարմար։ Քանզի խրատ՝ նախ եւ փախեան. եւ յետ դարձեա՛լ կոտորեցան։ Ըստ արժանեա՛ց ՝ի ձեռս անկան. շահ բռուխին եւ պարտեցան։ Շատք ՝ի սրոյ նոցա մեռան. ւ այլքն փախեա՛ն եւ գերեցան։ Կողոպտեցա՛ն. եւ յաղթեցան. ձիոց կոխա՛ն սատակեցան։ Խաղք խայտառա՛կ թալանեցան. ի տար ւ ի ձոր փախչուտական։ Ընդ որ փախեա՛ն հալածեցան. ւ ինքեանք միմեա՛նց գահիճ դարձան։ Ընթիւ բազա՛կ էր զոր տարան. ազւոր ձիա՛ն եւ շատ ուղտան։ Կին եւ տղա՛յքն ի թիւ չանկան. զոր գերեցա՛ն եւ կոխեցան։ Բայց ողորմա՛ծ եւ խշշնական. նա սիրտ ունէ՛ր շահ բռուխն այն։ Առախ արա՛ր. հուք եւ հրաման. ոչ կոտորել զամենեսեան։ Այլ թողլ երկո՛ որ ցշրուեցան. ւ յաւուտ երկի՛ր վշտարեցան։ Եւ շահ բռուխն այն մեծ սուլտան. գընաց դարձա՛ւ ի խորասան։ Երթալ յաթոռն իւր բընական ի տրմրզընդ հայրենական։ Զթախթին թողեա՛լ ըզշահատան. անտէր զթաւռէզ քաղաքըն զայն։ Ապա որդի՛ք ուսուցի բէկին, եկեալ թախթին այն տիրեցին։ Բայց ինքեանք ոչ բարիշեցին. այլ մին ըզմիւսն փախուցին։ Իսկ անիծեա՛լն ամենեւին. կըսեր որդի՛ մեր ուսուցիչին։ ապանդիա՛ն անաւթ չարին. լիրբ անբզգա՛մ լիմար հոգին։ Էր ինասակա՛ր եւ աւերիչ. չէն բարելի շատ գաւառին։ Զարծկէ եւ զա՛րձեշ աւիրեց. զրատեն եւ զա՛ւենիկըն քակեց։ Զկարնոյ քաղա՛քըն զարգըռուամ քան զամենա՛յն խիստ աւէրեց։ Իսկ ըրքանգա՛ր աւագ որդին. զարայ ուսուցի Բախագուռին։ Նա ՝ի թաւրէզ տիրեաց թախթին. ւ առախ արա՛ր շատ բարութիւն. Բայց մեզ աւա՛ր ած եւ խաւար. եւ չարութի՛ւ դառն եւ գշժար։ ի տարելի՛ց իւր փախչատին. որ ի ձեռա՛ցըն չազատեին։ Հեծել արար շատ բազմութի՛ւ. ւ եկն ի վերայ խլաթայ բերդին։ Բերդին ՝ի՛ասել ոչ կարացին. այլ ըզքաղաքն այրեցին։ Ի յաղու վա՛նայ արշաւեցին. եւ չար ոճի՛ր անդ ածեցին։ Ըզրերդն առի՛ն կոտորեցին. շատ քրիստոնեա՛յ անդէն սպանին։ Քան զերկերի՛ւրն այլ աւելի. զորըս սրոյ ճարակ տըւին։ Թող զորս ՝ի ծովքն խեղդեցան. եւ քարավէ՛ժ եղեալ կորան։ Ո՜հ գեղեցի՛կ կերպ ու սուրաթ այն մանկտեկա՛ցն որ կորուսան։ Լաւ հարկեւ՛ր տանուտրայք. ճոխ եւ աղւո՛ր տանտիկնանայք։ Բարձրահասակ ւ ազէկ տեսակ գուն ու կերպով՝ ճոխ կըտրրճակ։ Այս ամենա՛յն ի սուրն անցան. գերեզմանի՛ չարժանացան։ Կանայք տղայա՛ք գերեցան. քան զհինգ հարի՛ւրն այլ ? աւելան։ Զի ՝ի միոյ գեղջէ չէին. այլ ի բազում տեղաց էին։ Ի խիզանա՛յ ւ ի Բաղիշոյ, որք հասկաբա՛ղ եկեալ էին։ Ծըշղաք ւ ազա՛ղ ամենեւին. շատք յաղեթա՛յ անդէն էին։ Որք ի սուրըն քաշեցան. կին եւ տըղա՛յքըն գերեցան։ Այս ՝ի պճռէ (ի պատճառէ) այն շամ՝ զգին ամիրայէ։ Սատանայի՛ն արքանեկ. եւ ի նեռին կարապետ։ Որ նա ապա՛ր հըպարտութի՛ւ. չհնազանդեցա՛ւ ըրքանգարին։ Շատք որ մեռա՛ն անթաղ մնացին. ոչ հաց հոգոյ ւ ոչ գրամ հողին։ Եւ որք գերի՛ վարեալ գնացին. յաւուտ երկի՛ր վատեցին։ ի յայլազգի՛ս խառնակեցան. ըզչարութի՛ն նոցա ուսան։ Ցոռացան ւ աւտարացան. ըզհայրենիսըն մոռացան. Ոչ ՝ի կամա՛ց այլ յակամա՛յ (կիսատ)։

Այս բոլորէն դուրս էզ գա՝ գրքին առաջին երեսին մեծ խորանին մէջ գրուած է. "զայս ծաղիկս. գտեալ. անապատին եղեւ. թիւականին ա. հ. գ. ամին. եթէ յիշէք զնկարող սորայ ըզ վանէս արեզայ. երես անկալ ազաչեմ անմեղագիր լերուք վատութենն. ապայ մեծ ողորմի ասացէք մեղաւորիս. որ ողորմացի քան մեծ ի գալատանն. ձեզ ասողացդ եւ ինձ խնդրողացս. ամենեցուն ա՛մ՝, ի այն տարին ծագեցաւ որ սեղանատեղն շինել եւ ըստակէս վրդպն որ առէնրդ էր անպատին մեծ ոնմ։

49.

ՄԵԿՆ. ՄԱՏԹԷԻ, ԴԱՒԻԹ ԱՆՅԱՂԹ ԵՒ ՏՕՄԱՐ

Ռ2 = 1631։

ՔՈՒՂԹՔ 337 (Նշանակուած 336, բայց 6 bis)։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 20,5×15×5 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 15×4,5 սմ. իսկ էջ 265-324 միասին։ — ԳԻՐ՝ Նստր. Քանակ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն եւ սկզբնատառերը կարմիր. տող 29։ — ՆԻՒԹ՝ Թուղթ։ — ԿԱՀՄ՝ կաշեպատ տախտակ, որմէ

միայն վերջին կողը կը մնայ: — ՄԱՌԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱՆ՝ գրքին վերջը երկու թերթ, երկաթագիր աւետարանի մը մնացորդ: — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ սկիզբէն մէկ երկու թերթ պակաս, կազմի առաջին կողը ինկած. մնացեալը մաքուր է: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 292ա, 313բ, 322բ եւ 336ա: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ եւ զարդազրեր գրեթէ չկան. եղածներն ալ միայն ուրուագծով: — ԴՐԻՉ Նուղկիացի կարապետ երէց, իսկ վերջի 325–335 թերթերը Սեբաստացի. Ներսէս վարդապետ, որ գրքին ստացողն է: — ՏԵՂ՝ Բերիա (Հալէպ): — ԹՈՒԱԿԱՆ ՌԶ — 1631 եւ ՌԶԲ — 1633: — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Դաւիթ Շահգելդեանի:

Ձեռագիրս կը պարունակէ. 1. Գրիգորի Աշակերտի եռամեծի եւ տիեզերալոյս վարդապետի. Յոհաննու Որոտնեցւոյ հաւաքեալ քարոզուածոց Մեկնութիւն սուրբ աւետարանին Մատթէոսի: Բոլորը վեց հատոր, իւրաքանչիւր հատորին սկիզբը ցանկով. էջ 1ա—264բ:

2. Հարցումն Յորնաղի եւ պատասխանի Մովսէսի Հ՚ոյ քերդողի եւ դաւթի անյաղթի փիլիսոփի հարցումն: Էակք բ են ի բնութեանցն քի... 266ա – 274ա:

3. Դաւթի մեծի եւ անյաղթի փիլիսոփի ընդդէմ առարկութեանցն չորից պիւհոնի իմաստակի. եւ սահմանք եւ որամաբանութիւնք իմաստասիրութեան: Ամենայն դար տանջելի, ոչ ոք տանջեալ անապական. ոչ ոք ապականացու անեղ... էջ 274ա—բ:

4. Մեկնութիւն բանից Դաւթի փիլիսոփի Որ է ի կատարումն Նորին տառի Որ վասն սահմանացն իմաստութեան ասացեալ Ներսէսի եղբօր կաթուղիկոսի Հայոց Գրիգորի. ի խնդրոյ որումն սիրոյդ իմաստութեան. Զինդիր հոգեւորական հաւատով եւ սիրով... էջ 274բ – 281բ:

5. Դաւթի փիլիսոփայի էակաց գիրք. Ի քանիս բաժանի էակն. կամ յոր երկակն. ի գոյացութիւն եւ ի պատահումն... էջ 281բ—291բ:

6. Ցօմարագիտութիւն. էջ 292բ—324բ:

7. Քարոզ վարդապետաց ի բան մարգարէին Դաւթի որ ասէ. Գաւազան զօրութեան առաքեսցէ քեզ տէր իմ... էջ 325ա—326ա:

8. Վասն աստիճանաց վարդապետութեան թէ որքան է կամ որպէս ասանելի է զաստիճան վարդապետութեան: Ասէ աւետարանիչն Ղուկաս թէ եղեւ... էջ 326ա—331բ:

9. Անվերնագիր կտակ չարչարանաց Յիսուսի. սկսած է այսպէս "եւ թէ ոք երթա եւ տա գոժ ընտանեաց Նորա"... էջ 332ա – 335ա:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 2բ. Տէր իմ եւ Աստ զսկսեալս իմ դու կարո՞յ Աւգնեա՛ հոգի նր Աստ ճշմարիտ տիպ բնութեանս իմոյ զի թէզ հասից սմին վերջի:

Անդ. Աննինձ նր հոգիդ Աստ ճշմարիտ օգնեա՛ ինձ տիպարիս:

էջ 10ա (օտար գրչէ). ի թվին ռՃԾգ հունիս ը.

էջ 26բ. Լոյ վայ է ինձ սուտ քրիստոնէիս. որ երեւելիս եւ գծվս ոչ:

էջ 167ա. օրինակն տրկւսիս էր վն այն տեղն թողի:

էջ 231ա. եւ զիս յիշեայ ի բարի:

էջ 264բ. Զչուսացող սրբոյ քաղուածուի՛ս մատթէոսեան գլխի տէր Ներսէս սեբաստացի քաջ բարուն-պետի որ ըստացաւ զայդ յիշակ յաւիտենից. ձեռամբ անարհեստ եւ փծուն գրչի մեղապարտ թուղթի կարապետ իրիցի. Ամ. ռ. ձ. թվի. ընդ հովանեաւ Նր Նիկոզայոսի եւ Նր Աստծոնի: (Ասոր տակ) Զվերջի ստացող սորայ զազար բանասէր բիւզանդացի՛. ամ ռ. ճ. ը. թվի: որք ընթեռնուք Աստ ողորմի ասացէք ամէն:

էջ 265բ (այլ գրչէ). Դրեալ. 'ի թվին հայոց. ռՃԽգ. (= 1694) զօրացան վէնէտիկ քաղաքին քրիստոնէից զօրքն. եւ եկեալ. գՃ նաւաք. եւ մեծաւ պատերազմաւ առեն. զ սագրքի կղզին. որ էր զարմանալի կղզի. եւ բռնութիւն առին ի թուրքաց. եւ բազմ գերիս արարին. որ ոմանց ասի թէ լռ. տղայ եւ աղջիկ տարան. եւ այնչափ զօրացան մինչի ընդ Հարկաւ արարին գՃմ կղզիսն. նայ եւ իզմիրու եւս. խ քէսայ խարամ առին: ի թգնկն հարկացն. այսինքն ի գօմրուկէն որոց լիցի օգնական. քն Աստն մեր:

(Անդ) Դրեալ ի թվին ռՃԽգ շինեցաւ Նր թումայի առաքելոյն եկեղեցին. ազուլեաց վանաց. որ է առեան մեր: 'ի այն ամի մեռաւ շահսլէմանն եւ թագաւորեց սուլթան հուսէնն:

էջ 291բ. Զմեղաւոր եւ զանարժան գրիչս. զհոգս եւ զփոշիս. զթափուրս յամ բարեաց. եւ զփարթամս չարեաց. զմեղաք զառաջեալս. զկարապետ փծուն գրիչս. ազաչեմ յիշել ի տէր. եւ թողութիւն մեղաց հայցել. յապէնիազ արարչէն. որ է Աստ յաւնս ամէն. հայրբ՞:

էջ 307ա. եւ զսակաւ աշխատողս միով հայրբ մեղայիս յիշեցէք 'ի մաքրա՛փայլ յազաւթս ձեր զանարժան գրիչս. եւ Աստ զձեզ 'ի բարին յիշէ. ամէն:

էջ 33'բ. Գրեցաւ ձեռամբ մեղաւոր գրչի միայն անուամբ վրդ՞պի սեբաստացի Ներսէսի ի մայրաքաղաքն բերիայ ընդհովանեաւ Նր Աստծոնի եւ Նր քառասունք եկեղեցեաց յառաջին ամի հայրապետութեանն սիմէոն կաթողիկոսի սեբաստացոյ որ ի կիլիկեայ թվ՞ին հայոց. ռՃբ: մաքա ամոյ խթ. Յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղթս ձեր որքզան ընթեցողք Աստ ողորմի ասելով հանգերձ մերովս հաւատացելոցս ի քն աղաչեմ:

էջ 33'բ (այլ գրչէ). Յշակ է զայս մանթէոսի Աւուրնի մեկնիչս Դանիէլ եպանին ճարաղերդեցի ի օրհնեալ գիւղէն մախրանոցի որ է թոռն տէր Ներսէսին որն յն իւրեանն վայելումն ստացէ մինչեւ ի մարանաթայ ի թուին հայոց Ռ՝ երկու. հարիւր թ նոյեմբերի ամոյ ժ. առ գրանն սէյ երից Նր մանկանցն:

էջ 336բ (այլ գրչէ). յորժամ թվականն հայոց ռՃլբ էր. հերբայեցոց թվականն. Էռ. գՃ. իէ էր. իսկ

արարացոց եւ մակեդոնացոց թվկին ռՃԼԹ էր. Ֆռանկաց թվականն ռ. գՃ. խբ էր. յունաց թվականն ռՃԼԷ էր. ասորոց թվականն ռ. բՃ ժԹ չորք էր. եգիպտացոցն թվական ռբՃ. լգ էր. եթիոպացոցն թվկ"ան. ռՃխբ էր։

(Անդ) ի սոյն ամ յոբժամ հայոց թվականն էր ռՃԼբ. Նաւասարդի ամսին հայոց. որ նոր փոխեցաւ լբ. ազգն Ֆռանկաց զօրացեալ ի քէ առին զԲԷԼԸՐԼՆ քաղք"ն. ի տաճկաց. եւ բարձրացաւ եղջիւր խաչին քի։

50.

ՀԱՄԱՌՕՏ ՈՐՊԻՍՈՒԹԻՒՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

1820։

ԹՈՒՂԹՔ 73. Նշանակուած եւ գրուած են էջք 131, մնացեալ 15 էջք դատարկ: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 19×12×1 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն, կանոնաւոր: — ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ: — ՆԻՒԹ՝ թուղթ: — ԿԱՋՄ՝ խաւաքաքտեայ, նոր: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ նոր եւ մաքուր: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ՝ եւն չկան: — ԳՐԻՉ՝ Յովհաննէս. տէր Տփխիսեցի Ստեփաննոս եպիսկոպոս Մնոյքեան: — Թուական 1820: — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Տիկին Նրանուհի Գոբոյեանի:

Մատեանս է. "Համառօտ Որպիսութիւն եկեղեցւոյ, աշխատասիրեալ եւ համաժողովեալ ի սրբոյ աւետարանական վարդապետութենէ պարզ եւ գիւրիմաց ոճիւ։ Շարադրեալ ի Մարգար Զաքարիայ Խօջենց երեւանցւոյ... յամի տան ռչղԹ. եւ մեր ռմիք. յունվ. 20. ի Սանկտ Պետերբուրգ. Այժմ ընդօրինակեալ ի նոյն գաղափարէ ի վայելուչն ոփխիսեցւոյ Եղոյքեան Ստեփաննոս հեղահամբոյր արհիապանծ եպսի. ի յամհանէ նուաստէ 1820"։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ չկան։

51.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՌՃԶԷ = 1738։

ԹՈՒՂԹՔ 377: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 16×11×4 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն կանոնաւոր: — ԳԻՐ՝ մանր նօտր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր, անզարդ. տող՝ 26: — ՆԻՒԹ՝ ողորկ թուղթ: — ԿԱՋՄ՝ ինկած է: — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չկայ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ կազմը փրթելու պատճառաւ սկիզբէն եւ վերջէն թերթեր կը պակսին. բայց մնացեալը մաքուր եւ նոր: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ եւ լուսանցազարդք չկան: — ԳՐԻՉ՝ Աբրահամ վրդ. Պալաթեցի. տէր գրիչը. տեղ Երուսաղէմ. թուական ՌՃԶԷ = 1738: — Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Դաւիթ Շահգելդեանի:

Մատեանս է ժողովածու, որուն պարունակութիւնն է։

Ստուգաբանութիւն, որմէ միայն վեց գլուխ կրցեր է արտագրել "գոգութեամբ առեալ զորինակն" Գլուխ Ա պակաս թերթերուն մէջն է։ Գլուխ Բ. Յաղագս թէ է Աստուած, այսինքն հարկաւոր էութիւն։ Գլուխ Գ. Եւ անկար լինի ամենեւիմբ հակ սորին։ Գլուխ Դ. Յաղագս թէ մի է սկիզբն։ Գլ. Ե. Յաղագս թէ է երրորդութիւն նոր Աստուածութիւնն։ Գլ. Զ. Յաղագս թէ երրորդական անձանց միոն մարմնացաւ. էջ 1ա—48բ։

2. Բանք իմաստասիրականք եւ ծածանականք համառօտաբար... լեհացի Ստեփաննոսի բանասիրի։ Աբրահամ է առաջին օրինակ հաւատոյ. էջ 49ա—118բ։

3. Վանական վարդապետի ասացեալ յազագս խնդրոյ Պետրոսի. Ուրախացիր պսակ։ Ուծսիրութիւն ի մարգս ոչ թէ յօրինացն պատուիրելոյ եւեթ են... էջ 119ա—124բ։

4. Վարդանայ վարդապետի ի խնդրոյ սարգսի. յանթառամ ծաղիկն։ Թագաւորեալ նոր եկեղեցի ծածաբար հրաման տայ... էջ 125ա—133բ։

5. Եղիշէի մեծիմաստ վարդապետի եւ անյաղթ փիլիսոփայի ասացեալ ի հայր մեր որ յերկինսդ... Որպէս պարզ բնութեամբ եւ առաւել ուշի զրարձրութիւն... էջ 133բ—140ա։

6 Ի բան Աւետարանին որ ասէ բանն մարմին եղեւ. ի Տիրատուր վարդապետէ Հայոց ասացեալ. Որպէս օրէն է հրոյ մշտաշարժ գոլով... էջ 140ա—147բ։

7. Ի Տիրատուրէ ասացեալ ի բան Յաղմոսին որ ասէ. Որպէս զի մեծ են գործք քո տէր. Զխորս անճառելի իմաստից հոգւոյն եւ զգործս անպատումն... էջ 147բ—157ա։

8. Ի Տիրատուրէ ասացեալ ի բանն Զաքարիայի. Ուրախ լեր յոյժ դուստր Սիոնի. եւ քարոզեա՛ դուստր Երու. Ահա թագաւոր քո գայ առ քեզ արդ։ Պայծառ եւ հրաշալի է մեզ տօնս... էջ 157ա—164բ։

9. Հոգմ օրինակի Հոգին Սուրբ։ Նախ վասն նրբութեան, զի նուրբ եւ անօսր է... էջ 164բ—166բ։

10. Յաղագս սրբոյ երրորդութեան քարոզ ի բանն Յոհաննու. Հոգի է Աստ. եւ երկրպագ։ Զծածային

անեղ էութիւնն գ անձինք եւ մի բնութիւն... էջ 167ա—169բ։

11. Ի բանն Պօղոսի եթէ հաւատալ պարտ է թէ է Աստ. հաստատուածպաշտութեան օրինակ յերից իրայ ուսուցանէ... էջ 169բ—174ա։

12. Ի բան Ա. Հատարանին որ ասէ. Ապաշխարեցէք զի մերձեալ է արքայութիւն երկնից։ Նախ տեսցուք թէ զինչ է ապաշխարութիւն... էջ 174ա—178ա։

13. Քարոզ խաչի. ի Բանն Պօղոսի որ ասէ. Զի ճառ խաչին կորուսելոյն յիմ։ Զարչարանք եւ մահն Քրիստոսի... էջ 178ա—182ա.

14. Քարոզ Դանիէլի մարգարէի Դանիէլի գրոցն մարգարէականաց թէ Հին Աթոռականաւորացն Նստաւ. Դ լոյսն անմատոյց ի մէջ աներեւելոյթ... էջ 182ա—189բ։

15. Յաղագս այգոյ բան ինչ. Այն որ հաւատովն պնդի, այլ գործովն ազատեղի... էջ 189բ—191բ.

16. Սբոյ. հօրն մերոյ Յոհաննու քհնոյ կրօնաւորի Դամասկացւոյ Յաղագս անհասանելութեան Աստուծոյ. եւ թէ ոչ է պարտ քննել եւ խնդրել զոր ոչ է տուեալ մեզ ի մարգարէիցն եւ յառաքելոցն։ Զնձ ոչ ոք ետես... էջ 192ա—221բ (Բոլորը 18 գլուխ).

17. Բանք ինչ համառօտ ի վերայ վարդապետական գաւազանի. Զի երբեմն ամենաբարին ՆԾ... էջ 221բ—222բ։

18. Բան ինչ թէ ոչ է պարտ զկինն արձակել. Զի երբեմն ամանք ի սադուկեցոց... էջ 223ա—225ա.

19. Ի քէն է տէր աղբիւր կենաց. սակս հոգւոյն որբոյ։ Ասեն իմաստունք թէ պարզ գոյացութիւնն... 225ա—226բ։

20. Ի տաթեւացւոյն յազագս տապանակին եւ սէր Աստծոնին։ Աբի տէր ի հանգիստս քո... էջ 226բ—228բ։

21. Համառօտ հաւաքումն յազագս հոգւոյ եւ զօրութեանց նորին։ Ասէ Աբիստոտել ի գիրս... էջ 229ա—268բ։

22. Յաղագս մեծութեանն Աբրահամու միշտ կուսին մերն Աստուծոյ. Որք խորհրդաւորք եւ գեղեցիկք այն բանքն... էջ 271ա—280բ։

23. Յաղագս ցաւոյն եւ ցաւակրութեանն Աբրահամու կուսին յորժամ կայր մերձ առ խաչին Յիսուսի ի Գողգոթայ։ Ցաւ առաւել դառնագին եւ նեղութիւն առաւել սաստկագին... էջ 280բ—286ա։

24. Յաղագս Անարատի յղութեան մերն Աստուծոյ. Որմն վարդապետ Աբրահամու կուսին... էջ 286բ—294ա։

25. Յաղագս անհնոյ ազգութեանն Աստուծոյ ի զղջումն մեզաւորին։ Հրեշտակական վարդապետան սքնն թուամաս... էջ 294ա—295բ.

26. Յաղագս խաղաղութեան եւ բարեացն զոր պատճառի ի քրիստոնեայն։ Հաղորդագիւտ եւ խորհրդաւոր մակագիրն... էջ 295բ—299բ։

27. Յաղագս թէ պարտիմք փախչիլ ի պատճառէ մեզաց, եթէ ցանկամք մնալ եւ պահիլ ի շնորհս Աստ. Գեր պայծառ արքայն եւ սրբազան մարգարէն... էջ 299բ—304բ։

28. Յաղագս զօրութեանց աղօթից եւ իւրոյ թէութեանն։ Եթէ ոչ պարտիմք ոչ սակաւ գեղեցիկ... էջ 304բ—313բ։

29. Լուարուք զմի այլ դրամակշռումն սրբոյն Յոհաննու Որոգեբերանին ի վերայ նորոյ բանին որ ասէ թէ Նոքա պյոնքն մարդիկքն յամառելովք... էջ 314ա—319բ։

30. Յաղագս ծանրագունի գժուարութեանն զոր գտանեալ առ Աստ խաստացեալ մեզաւոր ոք։ Մեզրածոբան ոմն խօսելով... էջ 319բ—328ա։

31. Յաղագս անարատի յղութեան մերն Աստուծոյ։ Հանգէս վեհութեան, գերազանցութեան... էջ 328ա—333բ։

32. Յաղագս հոգեւոր եւ մարմնաւոր գեղեցկութեան մերն Աստուծոյ. Եզական գեղեցկութիւնն այսորիկ... էջ 334ա—340ա։

33. Յաղագս խորագունի խոնարհութեան մերն Աստ։ Միանգամ յառաջադրեցաւ ի յԱթեն մայրն գիտուն... էջ 340բ—341բ, որուն իբր շարունակութիւն պէտք է կարդալ էջ 269ա—274ա, սխալմամբ այսպէս առաջ դրուած։

34. Ի սաղմոսի քաղ—ածուէն։ Ցանողքն սաղմասարանաւ ի ձայն օրհնութեան... էջ 341բ—342բ։

35. Ի սաղմոսի քաղ—ածուէն գրեալ եղեւ։ Տէր թագաւորեաց, զվայելչութիւն զգեցաւ... էջ 342բ—344ա։

36. Յայլմէ ի բանն. պահեաց զքառասուն տիւ եւ զքառասուն գիշեր. ապա քաղցեաւ։ Ասէ յոր։ Թէ կեանք մարդոյ պատերազմ է... էջ 344ա—348բ։

37. Որպէս արեգակն ի ջուրն տեսանի, այսպէս ստեղծողն ի ստեղծուածս... էջ 349ա—350բ։

38. Հաւաքումն սակաւ ի գրոցն Փիլոնի։ Գլուխն մատց տաճար է... էջ 350բ—357ա։

39. Գրիգորի Նիւսացւոյն ի գրոց կուսութեան։ Անափառութիւնն հեշտութեան սկիզբն է... էջ 357ա—358բ։

40. Ի բանէն սրբոյն Գրիգորի Աստ. Մովսէս վասն փարաւոնի ՆԾ, բայց ՆՅ ծառայ է... էջ 358բ—369բ։

41. Սրբոյն Աթանասի ազէքսանդրացւոյ թուղթ յազագս սրբոյ հոգւոյն։ Զի եթէ ուղղակի խորհէին սակս բանին... էջ 369բ—375ա։

42. Յանուանցն Աստուածայնոց։ Անուանքն յեռոյ գտեալ են... էջ 375ա—376ա։

43. Ի բանէ սրբոյն Եւթէոսի։ Ամենեցուն պատճառ եւ լցողականն յի ՆԾութեանն... էջ 376ա—377բ (վերջը կիսատ)։

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ· Էջ 48բ· Եւ կզակատես խշմուկ պանդոյր. արբահամ իբր բանի ապաստաւորս պալաթեցի. միարան Նոյն Յակոբայ՝ գոգութեամբ առեալ զօրինակն՝ սակս այն փութիւ գէրեցի անդրարմարապէս այնքան ինչ. 'ի Նբ. Էմ։ ուՃՀէ. ամին։

Էջ 222բ. ...եւ այս գաւազանս իշխանութեան յառաքելոց եւ ի հետեւողացն Նոցին եկեալ եհաս մինչ ի Նբ յոհան ոսկեբերան... մինչեւ ի մեծ եւ ի

հոգելի վարդապետն իմ եւ առ խղճալիս եւ առ մեզ-ամենեքկ անարժան Աբրահամ կղակ վարդապետս։

Էջ 268բ. Վերջ բանիս զԱբրահամ կրզան վարդապետս ստամպոլցի աշակերտ մեծի Գրիգորի Ներ երուսաղիմայ հայրապետին յիշենջիք ի տէր։ Զկնի բանիս հետեւեալ տետրին սկիզբն է ստորեւ տետրաց միջի գիտ եւ ի յասելն նախագասեա սմա։

Էջ 341բ. Սորա վերջն նախագասեցեալ ներ տետրոջ գտեալ ծանիցես։

Էջ 348բ. ԶԱբրահամ կղակ վարդապետս պաւլթեցի որ ի ստամպոլ. եւ աշակերտ գրիգորի մեծի Պատրիարքի որդոյ Երուսաղիմայ. կարի շնչաւոր սակս իմոյ անձին ծրեցի ի սուրբ Երուսաղէմ զգիրքս զայս. ուշնէ ամին. յիշեցէք ի աղ։

52.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

(ԹՃՀԳ = 1724էն յառաջ։

ԹՈՒՂԹՔ 189։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 12×9×3 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 8×2.5 սմ.։ — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող՝ 21։ — ՆԻՒԹ՝ հասարակ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ, որմէ միայն վերջին կողը կը մնայ։ — ՄԱԳԱՂԱԹԵՆՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չկայ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ բաւական հինցած, կազմը քոքրուած, սկիզբէն, մէջերէն եւ վերջէն թղթեր պակաս, խոնաւութենէ կրած, բայց գրութիւնը սովորաբար անաղարտ։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 139ա—140բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՆԵՐԸ, խորանները եւ զարդագրերը յաջող են։ — ԳՐԻՉ Յովհաննէս. տէր եւ տեղ՝ անծանօթ. թուական՝ անծանօթ, բայց 1724 թուէն բաւական առաջ (տես տակը)։ — Ձեռագրիս արդի տէրն է Տէր Հմայեակ քահանայ Ներսէսեան։

Մատեանս է Աւետարան, որ կը պարունակէ, Մատթէոս՝ էջ 1ա—22ա (սկիզբէն մեծ մասը ինկած). գլխակարգութիւն Մարկոսի. էջ 22ա—23ա. նախագրութիւն Մարկոսի՝ էջ 23բ. Աւետարան ըստ Մարկոսի (սկիզբէն պակաս)՝ էջ 24ա—65բ. Յարուցեալ առաւօտուն՝ էջ 65բ—66բ. ցանկ Ղուկասու՝ էջ 66բ—67բ. Ղուկաս՝ էջ 68ա—137բ. ցանկ Յովհաննու՝ էջ 137բ—138ա. նախագրութիւն Յովհաննու՝ էջ 138բ. Յովհաննէս՝ էջ 141ա—188բ. յիշատակարանը ինկած է, բայց կը մնայ վերջին 189բդ թերթը։

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (էջ 66բ առաջին գրչէն). Համբարձմանն կարգա զսա եւ զմեզաւոր յովանէս գրիչս յիշեա ի աղ։

Էջ 189ա (կիսատ) ...այլ ես միայն մնացի ասա ի գերութեանէ ոչ կին ունիմ եւ ոչ որդի. բայց միայն ձեզ որ ազատեսցէ զիս ի յայլազգացս. Այլ ես խիստ փափաքանաք գնեցի զնոր աւետարանս ի յերկիրն բուբվարոյ ի գեօղն ջուղիզանկ. եւ առաքեցի ի հետ եղբօրս ի հայրենիքն իմ ի յարմազան եղբօրորդոյն իմոյ զօրխանին. որ թէ ձեզ կամենա քէնոյ պիտի լինի. այլ դուք խնդրեցէք զթողութիւն տղայութեան մեղաց իմոց. եւ չդարձուցեն իմ առ հայրենիսն իմ։ Եւ զմեզ յիշողն յիշեալ լիջի ի քնէ ձայ մերոյ ամէն։

Ընդ. (այլ գրով). Մեղայոր եւ անարժան ոչ մարտիրոսի ձեռամբ գրեցաւ աւետարանի մարկոս? մարկոսն այլ ձեռացչս անմեղայդիր լինիք զայսմանս ամբանս էր որ օրհնվեցայ թիվս ռճիգ էր գաւիթ վարգայպիտի ձեռամբն։

Էջ 189բ. Դարձեալ յիշեցէք զիս գնուասա եւ զմեղասամած սանփանաս սուտիկ անուամբս իմ քահանայ եւ գործովս հեռացեալ եւ մեկուսացեալ եմ ի քահանայական կարգէն Ա(ռեալ ?) զնոր աւետարանս եւ եկի ի յերկիրս բուբվարու վն հատկի եւ նստեալ ծաղկեցի ի գեօղն ջուղիզանկ. ի խնդրոյ պարոն թամազին եւ ղպարոն գաբրիէլին որ մականուն պ(ար)ոնեա կոչի որք հանդիպիք ի սմա կարդայով կամ օրինակելով անմեղագիր լերուք ծաղկիս զի շատպով ծաղկեցի գիշեր ու ցերեկ. քանզի շուտով կերթայր պարոն գաբրիէլն։ ձեռ իւր բանն յաջոզէ. եւ զմեզ յիշողն յիշեալ լիջի ի քէ ձայ մերոյ յաւուրն դատաստանի ամէն։ Հայր մեր որ յերկ"։

Ինչպէս կը տեսնուի վերջին ատացոզ մ'է Ստեփանոս քահանայ, որ ձեռագիրը Բուբվարու ջուղիզանկ գիւղն է բերեր եւ հոն ծախեր է Պարոն թամազին. վերջինիս եղբօրորդին քահանայ պիտի ձեռնադրուէր իր հայրենիքը. եւ որովհետեւ թամազի եղբայրը Գաբրիէլ շուտով պիտի երթար հայրենիք, ուստի այս երկուքը ձեռագիրը կը յանձնեն ծախող Ստեփանոս քահանային ծաղկելու համար եւ յետոյ Գաբրիէլ զայն նուէր կը տանի իր քահանայացու եղբօրորդւոյն։ Ձեռագիրն ստանալէ յետոյ վերջինս քահանայ կը ձեռնադրուի 1724 թուին։ Ձեռագրին գրութեան թուականը այս թուին բաւական առաջ պիտի ըլլայ։

Ձեռագրին գրութեան թուականը այս թուին բաւական առաջ պիտի ըլլայ։

53.

ԱՏԵՆԻ ՍԱՂՄՈՍ

?

ԹՈՒՂԹՔ 195: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 13×10×4 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն եւ սկզբնատառերը կարմիր. տող 13: — ՆԻՒԹ՝ հասարակ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ: — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չկայ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ զէշ, գրեթէ անզործածելի. կազմը քայքայուած, թղթերը սկիզբէն եւ վերջէն պակաս, մաշուած, հինցած ու ճմրթկուած: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 15բ՝ իսկ էջ 87բ-88ա հնութենէն գրերը անյայտացեր են, եւ յետոյ նոր ձեռք մը նոտր գրերով գրեր է դրսէն սաղմոսի տողեր եւ յիշատակութիւն մը: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ, տակտեր կամ զարդագրեր բոլորովին կը պակսին: — ԳՐԻՉ՝ Նիկողայոս սարկաւագ. տէր. տեղ եւ թուական անծանօթ, յիշատակարանի բացակայութեան պատճառաւ: — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Տէր Հմայեակ քահանայ Ներսէսեանի:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 88ա. Այս սաղմոս մի փն... յի քի՞ այ ծառայ պետրոսին հասե. շատ բարեւ:

էջ 146ա. Տէր ձեզ գաւթի մարգարէի բարեխաւսութիւն ողորմա մեզաւոր գծողիս Նիկողոսին:

էջ 181ա. Յոյս կենդանութեան յոյս եւ սպասէն փրկիչ փարատեցոյ զքաւս անձին իմոյ մարգարէր ամէ: Տէր ձեզ գաւթի մարգարէի բարեխաւսութեամբն ողորմոյ մեզաւոր եւ անարժան գծողիս սուտանուն Նիկողոս սարկաւագին եւ հաւրն իմոյ աստուծին ամէն:

Վերջին երկուքը առաջին գրչէն են. գլխաւոր յիշատակարանը կորսուած թերթերուն մէջ կրնայ ըլլալ:

54.

ԺԱՄԱԳԻՐՔ

?

ԹՈՒՂԹՔ 100: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 12×9×2.5 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք սեւ. վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. վարդագոյն, կապոյտ, բալագոյն եւ ոսկեզօծ. տող 20: — ՆԻՒԹ՝ նուրբ եւ ողորկ մագաղաթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ՝ կապիչներով: — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չկայ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ զոհացուցիչ, սկիզբէն եւ վերջէն պակասներով: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 34բ, 41ա-բ: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ. խորանները եւ զարդագրեր քաւական լաւ: — ԳՐԻՉ՝ տէր, տեղ եւ թուական բոլորովին անծանօթ: — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Տէր Հմայեակ քահանայ Ներսէսեանի:

Պատեհանս է ժամագիրքը, որ էջ 1 (կիսատ) սկսած է սաղմոսներէն, մինչեւ էջ 27բ. Տէր ամենակալ՝ էջ 28ա—29բ. Հրաժարիմք՝ էջ 30ա—31բ. Մեզայ՝ էջ 31բ-34ա[1]. ասկէ ետքը՝ նոր ձեռք մը ներմուծեր է թղթեայ յաւելուած մը՝ որ կը բռնէ էջ 35ա—41բ. եւ կը պարունակէ քանի մը սրբասացութիւններ, գրուած խոշոր բոլորգրով (մէկ էջը 11 տող). ձեռագիրը կը վերսկսի էջ 42ա. Գիշերապաշտամանն՝ էջ 42ա—53բ. Առաւօտու ժամուն՝ էջ 53բ—67բ. Արեւագալի՝ էջ 67բ—75բ. երրորդ ժամուն՝ էջ 75բ—80բ. վեցերորդ ժամուն՝ էջ 80բ-85ա. իններորդ ժամուն՝ էջ 85ա-89բ. ժամամուտք՝ էջ 90ա—100բ (վերջը կիսատ):

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ոչ մի տող:

[1] Մեզայ ի համար կ'ըսուի վերնագրին մէջ "զոր արարեալ է մեծ վարդապետն Հայոց Գրիգոր տաթեւացին":

55.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՌԿԳ = 1614.

ԹՈՒՂԹ 243 (սատնցմէ էջ 138 փախցուած, իսկ 233 bis): — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 22×18×6 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. իւրաքանչիւրը 1×5 սմ.: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 22: — ՆԻՒԹ՝ հասարակ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ: — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ սկիզբէն եւ վերջէն երկ-երկու թերթ. առաջինը մագաղաթեայ երկաթագիր մեծադիր երկսիւն ճաշոցի մը մնացորդ, իսկ վերջինը մեծ մասամբ կտրուած հանուած ըլլալով անյայտ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ զէշ. սկիզբի մասերը զոհացուցիչ բայց ամբողջ Յովհաննէսը փտած, ու բոլորովին անզործածելի: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ

1ա–2ա, 114ա–115ա, 241բ, 242բ–243բ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴԵՐԸ, զլխազարդերը, չորս աւետարանիչներու մեծադիր պատկերները եւ զարդագրերը շափազանց անարուեստ: – ԳՐԻՉ Մարտիրոս · տէր Մարգար քահանայ. տեղ Աշնանաի բեխ գիւղը. թուական՝ ՌԿԳ = 1614: – Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Տէր Հմայեակ քահանայ Ներսէսեանի:

Մատեանս է Աւետարան. կը պարունակէ՝ Աւետարան ըստ Մատթէոսի՝ էջ 3ա—71ա. Մարկոս՝ էջ 72ա—113բ. Ղուկաս՝ էջ 116ա—189ա. Յովհաննէս՝ էջ 190ա—240բ: Ցանկերն ու նախագրութիւնները կը պակսին:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ (պահպանակին վրայ) կողակիցն տէր ակոբ. հայրն պարան ջանասիրեալ թան. մայրն. պաճի. եղբայրն. զարիբ. որդին հանգուցեալ եղբ՞ աւետիք, մովսէս մարիներս:

Էջ 2բ՝ կնիք մը սա մակագրութեամբ. «Քի ծո. տէր Սհակ»:

Էջ 113բ. (առաջին գրչէն) ի թվկնս. հայոց. ռկգ:

Էջ 240բ 241ա (գլխաւոր յիշատակարանը, որուն սկիզբէն չորս տող փշրուած է)... ամենասբ հոգոյն ելոցի ի նորին էութենէ. ճշուի. գոհութիւն եւ բարեբանութիւն. համագոյ եւ միասնական. սուրբ երրորդութեանն. հաւր անծննի զորդի ծնողի. ի նր հոգոյն բխողի, երիցն մի եւ մի յերիցն. անճառելի. անքաւանելի. անհասանելի, անիմանալի. անքննելի. անպարագրելի. անկեալ եւ անժամանակ ճոծութեն. հաւր եւ որդոյ եւ հոգոյն սրբ. յամ եղականացս յիմանելեացն եւ զգալեացս. ի բանակաց. եւ յանբանից. եւ ի բնաւին եղելուէ արարածոցս երկրպագուի եւ փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն: Շնորհիւ ամենակալին ոյ. եւ ողորմութեամբ նորին. եւ գործակցութեամբ նր հոգոյն: յանկ ելեալ աւարտեցաւ նր աւետարանս ի յերկիրն աջանան. ի գեւղս բեխն. ի դուռն նր գէորգայ զաւրավարին: Ձեռամբ. մարտիրոս. անպիտան ծառայի: ի հայրապետութեան տն մեսրոբ եպիսկոպոսին. տէր մարտիրոսին. տէր ազարիային: Արդ ցանկացող եղեալ [այսմ որ աւետարանիս քարեմիտ եւ հեզահոգի տէր մարգար... եւ հաւրն մարտիրոսին. եւ մաւրն բանուշին. եւ մամն սամանդուս... եւ հաւրեղբայրն բինիամին եւ քոյրն ջանգատին եւ փոքր եղբայրն ազարիային. եւ հանգուցեալ եղբարցն մելքու�մին. սհակին կիրակոսին. եւ մաւրուն հիւրիխանին. եւ կոզակցին մարիանին: Ամէն: Դիտել յիշեցէք Իշկրիս աստաւծնոզդ զպարուն զաշ-ն Ամեն. ի թ-ին [։։։]: (Ընկիւնաւոր փակագծի մէջ առնուած մասը այնքան փտած ու սեւցած էր որ անոնց ընթերցումը ժամանս նստաւ, եւ ընթերցումս յետոյ արդէն փշրուեցան ու վերջացաւ: Հետ նստրագիր մասերը ենթադրութեամբ են, իսկ կետագրեալ մասերը կը պարունակեն մէկ կամ երկու տառ):

Էջ 242ա. Յիշատակ է այս նր աւետարանս Ղարհատին որ գնեց իւր հալալ վաստակոցն ձեռ իւր հոգին լուսաւորէ. եւ երկնից արիութեան պարգեւեսցէ ամէն դարձեալ իւր մայրն ասլիխանին հայրն շահնազարին հօրեղբայրն տէր յուսէփին եւ իւր կոզակցուն ալթունին եւ իւր որդոյն. սուզուն. ամէն եղբ՞բայրն յակոբվն —ամէն:

56.

ՏՕՆԱԿԱՆ

ՊՂԶ = 1447:

ԹՈՒՂԹՔ 529. Էջք սխալներով նշանակուած են 7–1078. այժմ Էջք 1—6 չկան: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 30×21×13 սմ.: – ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 25×7 սմ.: – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող՝ 39: – ՆԻՒԹ՝ թուղթ. – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակ: – ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չկայ: – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ կազմը բաւական քրքրուած, սկիզբէն եւ վերջէն մէկ-երկու թերթ պակաս, առաջին երեսը սեւցած, բայց մնացեալը մաքուր: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ Էջ 67բ. բայց որովհետեւ ձեռագրիս իւրաքանչիւր թերթը կազմուած է երկու բարակ թերթերը իրարակցնելով, թերթերէն ոմանք բացուած եւ ձեւացուցած են կրկին դատարկ երեսներ, որոնք չենք փաշուիր: – Լ. ԻՍԱՆՑԻՉԱՐԴԵՐԸ, զարդագրերը մինչակ արուեստով: – ԳՐԻՉ Մաթէոս քահանայ. տէր Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Գողթան գաւառի. տեղ՝ Ազուլիս. Թուական՝ ՊՂԶ = 1447: – Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Հմայեակ քահանայ Ներսէսեանի:

Մատեանս է Տօնական. կը պարունակէ 150ի շափ ընդարձակ ճառեր՝ իւրաքանչիւր տօնի վրայ:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ (օտար գրչէ). Էջ 2ա. Թէն ամենի մայիսի ԺԲին եւ կարապետ իրբ վարդապետս ելայ գնացի դէպ Նուխի ժողովարարն (= ժողովարար) ձեռ ողջութեամբ պահեցէ եւ բարի յաջողութեամբ:

Էջ 67բ. եղբայրն իմ յոյժ ցանկալի աշացս լոյս զարմանալի սէր ընդ սիրուս միաւորի եւ անորոշ միշտ շազկապի արբահամ անուն սիրոյդ հարթի հայրար եւ բիւր բարի լիցի դէնի բարեւիս սիրելի զի տէրն մեր ամենայնի որ պահեսցէ միշտ կենդանի ամէն եւ անպիտան վարդանս գրեցի:

Էջ 87ա (բացուած երեսին վրայ). Էս անարժան եւ անպիտանս Աէլիք Միրզայ եւ իմ ծշնոզ հայր աղաչան նասս Աեր կամակից եւ խորհրդակից Տիրացու

Գրիգոր 'ի Տիրապահ գաւառէն Ղարատաղու ստորնաբնակ նահանգէն 'ի գեղջէն որ անուանեալ կոչի Խնձենի ուղիղ հաւատով եւ յօժարական կամաք Մեր ոգն այս շնորհալի ուսնական մատեան տուաք յիշատակ 'ի Ներ սրբոյն Թադէոսի սրբազան առաքելոյն. նախկին լուսաւորչին. 'ի թուականութեան Տեառն մերոյ եւ փրկչին յԱմի քանի 1846 'ի 18 փետրվարի ամսոյն 'ի ձեռն նոյն սրբոյն յաջորդ Փիլիպպոս վարդապետին եւ կամ շնորհաւորդեալ Տէր յակոբի գիտութեամբ ով որ ընթերցի զայս մատեան մի բերան ողորմի աւասցէ ծնողաց մերոց ՆԵՐ ՁԻՉ ողորմեցի ամէն։

Էջ 88ա (բացուած երեսին վրայ). Ատուծոյ ծառայ մեզապարտ եւ անպիտան տիրացու վարդանս գրեցի ամէն։

Էջ 38?բ (լուսանցքին վրայ). ՈՄԾԹ ԹՒՈՂՍ մայիսի ԺԵ ը ին։ Կարապետ իրը արեզայս միաբան էի Թադէոսի առաքելոյն. բայց յայժմայս եղէ միաբան Ներ Թոմայի առաքելոյ վանիցն. ի յառաջնորդ եապի վարդապետի հրամանն ելայ գնացի ժողովք ի Նուխի ՆԵՐ յինքն բարի յաջողումն տացէ ով եղբայրք ա՛րելի. որք հանգիպ զայս ընթեռնուլով յիշէք զտառապեալ եղբայրն ձեր։

Բուն գրչէն գրուած յիշատակագրութիւնները շատ բազմաթիւ են եւ կը գտնուին գրեթէ ամէն ճառէ վերջ. ընդ ամենը 125 հատ. զանց կ'ընենք յիշել բոլոր այս յիշատակագրութիւնները մի առ մի, քանի որ գրեթէ միշտ միեւնոյն բառերն են. եւ կը գտնենք միայն անոնք որ ձեւով կամ նիւթով նորութիւն մը կը պարունակեն։

Էջ 16ա. Ո՞վ ամէնաբարեհնեալ ՆԵՐԾԻՆ ՆԵՐ կոյս մարիամ պարծանք քրիստոնէից. բարեխաւսեա առ որդի՞ քո միածին թողուլ զմեղս ՆԵՐ հաւատացելոց։ Եւ առաւել զատացողի ՆԵՐ գրոցս զՆԵՐ ստեփաննոսի. եւ զերջանիկ քեռոյն իւրոյ զՆԵՐ տերունականին եւ զծնողաց նոցին։ եւ զանարժան եղկելի գրողի սորա՝ զմաթէոս իրիցի. եւ քեզ փառք. յե։

Էջ 93ա. Ո՞վ դառք սրբասէր քահանայից. եւ ՆԵՐԱՒԷՐ ժողովրդոց. յորժամ կարդայք եւ լսէք զայս քա՛նցր եւ զքանչելի ճառս. լի՛ սրտիւ ասացէք. քն ՆԵՐ քո ՆԵՐ հայրապետացն բարեխաւսութիւն սրբոյն գրիգորի ՆԵՐԱՐԱՆի. եւ գրիգորի ա՛լուականդացոյն. ողորմեա՛ ՆԵՐ հաւատացելոց։ Եւ առաւել ստացողի ՆԵՐ գրոցս ՆԵՐ ստեփաննոսի արհեպիսկոպոսին գողթան եւ ծնողաց իւրոց. եւ ինձ թշուառացելոյս մաթէոսի գրչի եւ իմ ծնողացն. եւ քի՞ փառք յաւիտեան. ամէն։

Էջ 173բ. Քն ՆԵՐԾ քո ՆԵՐ հայրապետացն բարեխաւսութիւն կոստանդնուպաւլսի ՆԵՐ ժողովոյն. փրկեա զՆԵՐ հաւատացեալ ուղղադաւան քրիստոնեայքս 'ի զազրալի խորհրդոց եւ յաղանդոց հերձուածողաց. եւ ի նոցին սուտ հաւատոցն. որ չարութեամբն իւրեանց հայհոյեն զքն։ եւ ուղիղ հաւատով վերափոխեա՝ 'ի կեանսն յաւիտենից եւ արքայութեան քում արժանի ա։ Ընդ նոսին եւ Եւս առաւել զատացուղ սր գրոցս զստեփաննոս արհեպիսկոպոս գողթան վիճակիս, վասն զի յոյժ եռափափագ սիրով ետ գրել զհրաշափառ, ամենալի, ծաղկափթիթ, անուշահոտ, գեղեցկապտուղ, քաղցրաճաշակ, համեղահամ, հոգեկեցոյց, ՆԵՐԾԱՇՈՒՆՉ ՆԵՐ տաւնականս. 'ի յիշատակ հոգւոյ իւրոյ. եւ երիցս երանեալ նախնոյն իւր, տէր տերունականի, արհեպիսկոպոս նոյն վերաստացեալ վիճակիս գողթան, եւ վասն 'ի քէզ հանգուցեալ ծնողացն իւրոց։ եւ քի՞ ՆԵՐԾ մեր՝ փառք յանս. յանց։ Կարդա՛ եւ զմաթէոս գծողս յիշեա. ո՞վ տէր ստինս։

Էջ 178բ. Քն՞ ՆԵՐԾ. քո ՆԵՐ ծնաւղի՛դ բարեխաւսութեամբ. ընդունեա՞ ՆԵՐ հաւատացելոց քրիստոնէից. սրբութեամբ եւ արդարութեամբ պահել զպա՛հս քառասնորդաց։ այժանի՛ լինել մեզ հասանել 'ի տա՛ն մեծի յարութեան քո. եւ արժանապէս հաղորդիլ 'ի սուրբ մարմնոյ եւ յարենէ քումմէ։ եւ զելս մեր յաշխարհէս, ուղղաւորեա՝ 'ի կեանսդ յաւիտենից. եւ արքայութեանդ երկնից արժանաւորեա։ Եւս առաւել, զստացող սուրբ գրոցս՝ զարհեան զտէր ստինս. ծնողաւքն իւրովք. արժանաւորեա՛ արքայութեան քո. ամէն։

Էջ 181ա. Ով եղբայր. պահոցս 'ի ձէր (= ի ծայր). զարգանի՛ յորդորակնիս 'ի հնս կարդա. ՆԵՐ. գլրի։

Էջ 307բ. Պատկի՛ր սրբոց որ պատկեր զտուրբս քս. պատկեա՛ զՆԵՐ քրիստոնէից հոգիս. Եւս առաւել զշատացուղի՛ ՆԵՐ գրոցս զՆԵՐ ստեփաննոսի՛ արի եւ քաջ հովուապետի արհիականին գողթան. եւ ծնաւղացն իւրոց. եւ քեզ փառք։

Էջ 391ա. Քն ՆԵՐԾ 'ի քո ահագին սոսկալի՛ եւ սարսափելի՛ ահեղ ատենին. ողորմեա՛ ՆԵՐ հաւատացելոց. Եւս առաւել ստացողի՛ ՆԵՐ գրոց տէր ստեփաննոսին. եւ ծնողացն իւրոց. եւ ՆԵՐ արեան մերձաւորացն իւր. եւ փեսային իւր մուրատշին. եւ ծնողացն իւր. որ յուսով երեր ըզկսկիչն եւ զընծուփր. եւ քեզ փառք յա՞։

Էջ 401ա. Ընդ նոսին եւ զստացուղ ՆԵՐ գրոցս զտէր ստեփաննոս արհեպիսկոպոս գողթան ՆԵՐԱՆԳԻՍ. որ բազում յաւժարութեամբ եւ ջերմ սիրով եւ եռափափագ յուսով. Ետ գրել մեզապարտ գրչի. վասն փառաց քոց տէր եւ յուսոյ արքայութեանդ. եւ յիշատակ ծնողաց իւրոց հանգուցելոցն 'ի քնդ. հա՛ւրն իւր ազգուղին եւ երջանիկ մա՛երն իւր խուանդ՝ խաթունին։ Ա՛յ եւ փառաւորեա՛լ մեծի արհիականին եւ գիտապետի այսմ ՆԵՐԱՆԳԻ գողթան վիճակի՝ քեռոյն իւրոյ տէր տերունականի՝ եւ ծնողաց նոցին. եւ քեզ փառք յաւիտե՞։

Էջ 421բ. Քն ՆԵՐԾ որ եկիր կամաւ հաւ՝ խոնարհութեամբ 'ի չարչարանս. խաչեցար. եւ թաղեցար. եւ յերրորդ աւուր յարեար. զդժոխս աւերեցեր եւ զդերեալսն ազատեցեր. եւ զյաւիտենից ննջեցեալսն 'ի դժոխն ազատեցեր. ա՛րդ ողորմեա՛ ՆԵՐ հաւատացելոցս 'ի քեզ. եւ տուր մեզ եւ բաժին յարքայութեան քում՝, Եւս առաւել ստացողի՛ ՆԵՐ գրոցս տէր ստեփաննոսի եւ ծնողաց նոցին. ազգուղին եւ խուանդ խաթունին. եւ երջանիկ քեռոյն իւրոյ տէր տերունականին մեծի եպիսկոպոսին։ Նա՛ եւ ա-

նարհնաս եւ փցուն՝ եղկելի՛ եւ ախմա՛ր գրչիս մատթէոսի։ Ա՛յլ եւ ոգորմեա՛ ծերունի՛ (փոքր բառ մը քերուած) պապին. որ սիրով եւ թախանձանաւք քաջայերեաց զ-կա՛ր գրիչս. գծել զսուրբ գիրս զայս ՝ի փա՛ռս մեծութեան քո՛ քո՛. եւ քեզ ընդ հա՛ւր հոգւո՛վ սրբով. փա՛ռք յաւիտենից յա՛ռնս՝։

Էջ 527բ - 529բ (Գլխ՝՝՝՝՝ չէ՝՝՝՝՝՝՝՝)։ Ցիշատակարան նր գրոցս. Ա՛ծ բանն. իւր անհա՛ս գիտութեամբն. եւ գործակցութեամբ հա՛ւր եւ նր հոգւոյն։ ստեղծագործեա՛լ զերկինս եւ զերկիր. զհրեղէնսն եւ զհողեղէնս. զկենդանն եւ զանկենդանս։ Զգեաց զերկինս խորանաձեւ. անբա՛ւ բարձրութեամբ։ եւ հրամայեաց բանիւ՝ եւ եղեն իննեակ գաւք լուսեղէնք եւ անմարմինք. ՝ի փառաբանութիւն անմահ սուրբ երրորդութեանն։ զոր մին ՝ի նոցանէ՝ անհնազանդութեամբն սատանայ անկաւ ՝ի փառացն. եւ երկնայինն՝ սանդարամետական եղեւ։ եւ փոխանակ հրեշտակական աւանդն՝ սատանայ կոչեցաւ. այ՛սինքն՝ հակառակ։ Իսկ զներքին աշխարհս ստեղծ ՝ի բնակութիւն հոգեղինաց։ Զոր ստեղծեալ զմարդն առաջին զադամ՝ ՝ի հողոյ ՝ի ծայրին ձեռա՛ւք իւրովք. եւ փչեաց յերեսս նորա շունչ կենդանի. եւ եղե՛ մարդն յոգի՛ կենդանի։ Իւ՛ արա՛ր զ՝ինն ՝ի կոզէն. եւ ե՛ս զնա աւգնական նմա. եւ ե՛գ զնոսա ՝ի վայելուչ դրախտին՝ զոր անկեաց յարեւելս։ Իւ՛ եդիր նմա պատուիրան՝ չճաշակե՛լ ՝ի ծառոյն գիտութեան. եւ ՝ի պահե՛լ պատուիրանին՝ խոստացա՛ւ բարձրացուցանե՛լ զնա յայլ ե՛ւս գերագոյն փառս։ Իսկ հակառակն սատանա՝ նախանձեցաւ ընդ փառս մարդոյն. եւ այնուհետեւ՝ եմուտ յիմաստուն գազանն այ՛սինքն յա՛ւձն. եւ նոքա խաւսեցաւ ընդ ուն՝ն եւայի՛ շրջախաւսելով զբանն յաղագս տեսի՛ գաւանելոյ բանի՛ն իւրոյ։ եւ խրեաց զնա իրրեւ զազգ. եւ եւս ճաշակե՛լ ՝ի պտղոյն, նմա՛ եւ ա՛ռն իւրում՛. եւ բարկացեա՛լ տէրն՝ եհան զնոսա ՝ի վայելչատեսակ դրախտէն. եւ բնակեցոյց յերկի՛ր փշաբեր։ այլ եւ մա՛հ տիրեաց նոցա եւ ծնողց իւրեանց։ Իսկ տէրն եւ բարեբարն զարձեալ՝ ո՛չ կարաց անտե՛ս առնել զանաբաւ ձեռաց իւրոց ստեղծուածն։ այլ գթացա՛։ Հայրախնամ ողորմութեամբն իւրով՝ ե՛ս աւրէնս յաւդնականութիւն։ Խաւսեցաւ ընդ նախահա՛յրսն։ Ե՛գ ո՛ւխտ ընդ նոյի՛։ եւ աւրհնեաց, ՝ի նմանէ՝ զաւանելիրդն զարբրահամ՛։ խաւսեցաւ ընդ նախամարգարէին մովսէսի։ եւ ե՛գ պատգամս ՝ի բերանս սրբոց մարգարէիցն. յաղագս գուշակման գալստեան իւրոյ յաշխարհս։ զոր եւ գրեաց թագաւոր եւ մարգարէն դաւիթ. եթէ սրգի՛ իմ ես դու՝ եւ ես այսաւր ծնայ զքեզ։ եւ այլ. թէ ել ՝ի բարձունս եւ գերեաց զգերութիւն, այ՛սինքն ՝ի իւրն քառաթեւ։ Իւ՛ յեսայի թէ ահա կոյսն յղացի եւ ծնցի սրդի։ Իւ՛ ելեմա՛, թէ հոգի երեւաց մերոց աչ՛ քն։ Իւ՛ դանիել՝ թէ վեմն առանց ձեռին հատեալ՝ այ՛սինքն է՝ կոյսն առանց սերման ծնեալ։ Իւ՛ այլ՝ նմա՛ մարգարէքն բազմապիսի խաւսեցան ՝ի գալս գաւրս։ զոր նր հոգին եգ ՝ի բերանս նոցա։ յաղագ՛ս անաւրէնութեան որդւոյն նոյ։ Զոր ՝ի վախճան աւուրս ելն բանն նոյ եւ կատարեաց զգուշակումն սրբոցն։ առաքեաց ՝ի բարձանց զհրեշտակապետն գաբրիել՝ առ նր կոյսն մարիամ՝, աւետիս տալով նմա զգալուստ թագաւորին երկնաւորի եւ անմահի։ Զոր եկեալ անմարմնաբար՝ եմուտ ընդ ունկն նր կուսին. եւ ըզնախատմա՛ւր ունկն արբեաց յաւ՛ազապատիր թաւնիցն։ եւ էա՛ մարմին ՝ի մարիամայ որպէս ինքն կամեցաւ։ եւ ինն ամսեայ ժամանակաւ՝ բնակեցաւ յարգանդին եւ ելն ՝ի ծնունդ. եւ ծնաւ ՝ի նմանէ ա՛ծ եւ մարդ կատարեալ՝ անբաժանելի միով բնութեամբ։ եւ կերակրեցաւ նր կաթամբ կուսին. եւ ելն քառասնաւրեայ ՝ի տաճարն. եւ գրկա՛ւք նր ծերունոյն գգուեցաւ։ եւ անյայտ շրջեցաւ ՝ի վերայ երկրի մինչեւ եղե՛ւ երեսնամեա՛. եւ ելն ՝ի յորդանան՝ մկրտեցաւ ՝ի յամ՛որ գոյն յովհաննէ։ եւ վկայութեամբ հաւր եւ նր հոգւոյն՝ ծանուցաւ աշխարհի ա՛ծ ճշմարիտ. էակից հաւր եւ փառակից նր հոգւոյն։ Իւ՛ գարձեալ՝ սկիզբն արար նշանաց եւ սքանչելագործութեան։ Լուսաւորեաց կոյրս։ հաստատեաց զանդամալոյծս։ յարոյց զմեռեալս։ գնացոյց զկոզս։ բը՛ժշկեաց զախտաւորս։ երբո՛ւ չնա՛մ ցաւս ՝ի մարդկանէ։ ազգի՛ ազգի՛ նշանս կատարեաց ա՛ծապէս։ Իսկ ապերախտ եւ յանդգուգն ազգ հրէից նախանձեալ՝ ընդ նմա՛ եւ խնդրէին կորուսանել զնա։ եւ ո՛չ կարէին բանս պատմաւանաց գտանել՝ ՝ի վերայ նորա։ յետ այսր ամենայնի մի՛ յաշակերտաց իւրոց գնացեալ՝ ե՛գ բանս ընդ նոսա եւ եղեւ նոցա խորհրդակից. զի առեալ մատնեսցէ զնա նոցա։ եւ նոքա խոստացան տալ նմա՛ կաշառս զի ատցէ՛ զնա ՝ի ձեռս նոցա։ եւ նա՛ յանձին կալեալ՝ եւ առեալ՝ զենուորս ՝ի նոցանէ։ հասոյց ՝ի վերայ վարդապետին իւրոյ։ զոր եւ ինքն կամաւ եւ զինքն ՝ի ձեռս նոցա։ եւ նոքա՛ ըմբռնեցին մարմնով՝ զ՝ՆԸՄԲՌՆԵԼԻՆ ա՛ծ։ եւ առեալ՝ եւաւն ՝ի ձեռն հեթանոս դատաւորին։ եւ նա կատարեաց զկամս չարութեան նոցա։ եւ հանեալ՝ զնա ՝ի խաչ՝ ՝ի վերայ գլխոյն ագամայ։ արեգակն խաւարեցաւ։ երկիր շարժեցաւ։ վէմք պատառեցան։ վարագո՛յր տաճարին ցերեւաւ։ թաղեցաւ ՝ի գերեզմանի որպէս մարդ։ յարեա՛ւ յաւուր երրորդի իրրեւ զա՛ծ։ եւ յարոյց ընդ իւր զագամ՝։ յե՛տ։ խ։ աւուր համբարձաւ փառաւք յերկինս ա՛ծապէս։ եւ զնր հոգին առաքելով՝ ՝ի գա՛ս առաքելոցն ՝ի նր վերնատունն։ եւ առաքեաց զնր առաքեալսն ընդ ա՛մ տիեզերս քարոզել զա՛ծութիւնն իւր։ եւ մկրտել զամենայն ազգ յանուն նր երրորդութեանն եւ ՝ի մի ա՛ծութեանն։ իսկ յե՛տ քարոզութեանն եւ դարձուցանելոյ զա՛մ տիեզերս յա՛ծգիտութիւն, կատարեցան նր առաքեալքն եւ փոխեցան յանճառ փա՛ռսն խոստացեալ։ Զե՛տ ասցա յարեան սուրբ եւ ընտրեալ՝ աւգգագաւառն հայրապետքն։ եւ դարձեալ հաստատեցին զառաքելական սահմա՛նս կանանց աւ զզափ՛ա հաւատոյ։ եւ կարգեցին եկեղեցիք եւ քահանայք փառաբանիչք նր երրորդութեանն։ եւ այլ եւս սահմանադրեցին տա՛ն ա՛ղաւնական եւ յիշատակ սրբոց. զի անխափան կատարեսցեն քահանայք ա՛մ յամ՛ յա՛մ եկեղեցիս հայաստանեաց սաղմոսերգութեամբ՝ եւ եղանակաւ՛ փառաբանութեամբ։ եւ կարգացմամբ սուրբ գրոց։ Զոր տեսեալ՝ զայս ամենայն վայելչութիւնս հրաշից։ երիցս երանեալ։ հաւատարիմ՝, հեզ՝ հոգի՛, հանճարամի՛տ։ հոգով՝ աղքատասէ՛ր։ նա՛ եւ ա՛ծասէ՛ր։ քահա-

նայապետն քի. եւ արքիական մեծ եպիսկոպոսն՝ գոգ-
թան վիճակիս՝ տէրն ստեփաննոս գովելին. բորբոքեալ
'ի սէրն նոյ. զի 'ի բազում ժամանակաց. ցնկամ յուսով՝
եւ եռանդնափափագ սիրով, ցանկացա՛ւզ եղեալ այսմ
ուծային նր գրոցս. որ կոչի ամենալի տաւնական։ Զոր
եւ սա՝ ունի յինքեան՝ լիակատար. զպատմութիւն եւ
ըզգովասանութիւն, տաւնից աշնաբերնականացն քի նոյ
մերոյ. զծննդեանն. եւ զյարութեանն. եւ որ ըստ կար-
գին։ այլ եւ զյիշատակ նր եւ փառաւորեալ ուծած-
նին։ եւ զնուծաբանակ նր առաքելոցն։ եւ զնուծաւանք նր
մարգարէիցն։ եւ զհոգիացեալ նր հայրապետացն։ եւ
զարեւամբ շաբաթս նահատակեալ նր մարտիրոսացն։ եւ
զուզգաւոր նր թագաւորացն։ եւ ըզնեղգեանց նր
միանձնացելոցն։ եւ զվանականն նր վարդապետացն։ եւ
զարիացեալ նր կուսանացն։ այլ եւ զպատուէր քարո-
զութեանն յաւուրս պահոց զոր գրեցին նր վարդա-
պետքն. զի հանապազ ընթեռնուն նր քահանայք 'ի
լսելիս աւրհնեալ ժողովրդեանն։ զի լսելով զայս նմ
խրատք պատուիրանացս. հաստատեսցին 'ի հաւատս
զուզգաւոր զոր ունին ի սկզբանէ։ Եւ յիշեսցին առ-
աջի քի յազգութեան իւրեանց զստացող նր գրոցս զտէր
ստեփաննոս արքեպիսկոպոսն. եւ զծնաւղսն իւր 'ի քն
հանգուցեալ. զհայրն աղգաւզայ. եւ զերջանիկ մայրն իւր
խաւնդ խաթուն։ եւ զնմ՝ արեւն մերձաւորս իւր.
զկենդանիս եւ զհանգուցեալս։ Նա՛ եւ զերիցս երանեալ՝
երջանիկ եւ քաջ հաւատացեալն։ նոյն ասացեալ գոգ-
թան աթոռոյս արքեպիսկոպոս զբնաբն իւր զտէր տե-
ւուենական զառ 'ի քն հանգուցեալն. հանդերձ ծնաւ-
զուքն իւրովք. եղիցին յիշատակք նոցա աւրհնու-
թեամբ. 'ի փառս քի նոյ մերոյ։ Եւ քանզի յոյժ փա-
փագմամբ սիրոյ. եւ վառն յուսոյ արքայութեանն. վերոյ
ասացեալ նոյն տէրն ստեփաննոս։ եւ գրել զնր տաւ-
նականն զայս, 'ի հայել վաստակոց իւրոց. առ 'ի լինել
նմա՝ յիշատակ բարի, հոգւոյ իւրոյ, այժմ եւ առ յա-
պա յաւիտեան։ Վասն զի սովաւ զուարճանան մանկունք
նր եկեղեցոյ։ հանապազ կարգալով զսա անխա-
փան։ Իսկ գուք քի հաւատացեալք հա՛ղք եւ եղարք.
քահանայք եւ ժողովուրդք. տեսողք եւ լսողք ուծային
նր տաւ 'ի տաւնականին այս ամենալի. անընդհանդաբար
եւ միամիտ սրտիւ՝ եւ բոլորաքաւս բնբանով՝ ասասջիք.
եթէ յն քն եւ ուծ բան. քո նմ սրբոց բարեխաւսու-
թեամբ. երկնաւորաց եւ երկրաւորաց։ եւ նր ուծածնին
ազաչանաւքն։ սրբոյն յովհաննու կարապետին պաղատա-
նաւք։ սրբոյն ստեփաննոսի նախավկային խնդրուածովք։
սրբոց առաքելոցն. եւ մարգարէիցն. եւ սրբոյն գրիգորի
հայոց լուսաւորչին։ եւ միահամուռ նմ սրբոց. հայրա-
պետաց եւ մարտիրոսաց. եւ մի անձանց ճգնաւորաց.
որք 'ի սկզբանէ՝ հաճոյ եղեն քեզ քն ուծ։ Պղորմեա՛
քաղցրութեամբ ամենայն հաւատացելոց քրիստոնէից.
արանց եւ կանանց։ ծերոց եւ տղայոց։ կենդանեաց եւ
մեռելոց։ եւ նմ չափս հատակի։ Լ՛ուս առաւել ասա-
ցողի՝ նր գրոցս տէր ստեփաննոսիս զմեզս թողութիւն
շնորհեա։ եւ 'ի քո յաղաւթս եւ 'ի միւսանգամ գալս-
տեանն՝ յահագին դատաստանին. յանուանէ կոչեա՛ զնա.
եթէ ծառայ բարի՝ եւ հաւատարիմ. մուտ յուրախու-
թիւն ան քո. եւ ժառանգեա՛ զանապա՛ռ բարիսն. զան-
տրտունութիւն ու բախտութիւնն. զանվախճան արքայութիւնն.
եւ զանթառամելի վայելչութիւնն։ Լ՛ սրգ՝ ես ունայնս
'ի գործոց բարեաց. եւ փցունս 'ի գրչաց, մանթէոս.
սուտ անուն քահանայ. որ անուանմամբ եմ կոչեցեալ՝ բաց
(= բայց) հոգւովս եմ ես խաւարեալ՝ Եղէ անարժանս
ես թախանձեալ. 'ի նոյն վերատացեալ տէր ստեփան-
նոսէն. որ եւ բազում սիրով հրաւիրեաց զմեզ. առ 'ի
գրել զսուրբ տաւնականս։ Իսկ մեք ոչ կարացաք ընդ-
դիմանալ՝ մեծի՝ հրամանաց նորա։ վասն զի տեսակ զե-
ռափափագ սէր նորա որ առ հոգեւորն։ եւ թէպէտ
ոչ ունելով մեր՝ զաւրութիւն եւ կարողութիւն, սա-
կայն ապաւինեցա՛ք 'ի ձեռնտաւութիւն, շնորհաբաշխ
հոգւոյն նոյ. որ անընթեւապէս հասանէ՝ 'ի թիկունս եւ
աւգնէ, եւ զկարս՝ կարողս յարդարէ։ ապա յանձն
առաք. եւ գրեցաք զսուրբ տաւնականս զայս ըստ իմում
կարի, գրաշմամբ մեղսամա՛ծ մատամբ՝ անձինս կործանե-
լոյս. բազում եւ պէտապէ՛ս աշխատանաւք։ զի մեծաւ
չարչարմամբ եւ անժուժելի տքնութեամբ, հասուցաք
զսուրբ տաւնականս աստ 'ի յաւարտ կատարման։ զոր
միայն տէրն թոկ գիտէ զգիտաւմն մտաց մերոց. եթէ
վասն այր ուրուք մոռածման, գծագրեցաք զսուրբ գիրքս
զայս։ Ա՛րդ՝ ազաչեմ՝ ազաչեմ, զի եւ զիմն անարժա-
նութիւն յիշելոյ արժանի՝ առնէք՝ յերկնագնաց սուրբ
յաղաւթս ձեր։ զի մարգասէրն ուծ գթասցի՝ 'ի ձեզ. եւ
ողորմութեամբ ձերով՝ անձինս իմ մահ՞ապարտի։ եւ
մեղաց թողութիւն շնորհեսցէ. եւ ազատեսցէ յանն-
բերելի տանջանացն. եւ արքայութեանն արժանի արասցէ.
եւ անմահ անեղական հանգստեանն իսկ գրեցա՛ւ սուրբ
տաւնականս այս 'ի գեղաքաղաքս աՀգուլիս. գովելի գոգ-
թան վիճակիս. 'ի նոյն իւրոյ աթոռս. ընդ հովանեաւ
առաքելայարկ խորանիս. ուծաբանակ տաճարիս. քրիստա-
փորի՝ մեծ նահատակիս. եւ թուականութեանս
չեյազարդ հրաշալի աջիս. առ սուս երջանիկ նոյն վերա-
տացեալ տէր ստեփաննոսիս։ Ի թուականութեանս
հայոց. ՊՂԶ. Եւ 'ի հայրապետութեան մեծի՝ աթոռոյ.
ուծայարկ սուրբ էջմիածնին. երիցս երանեալ՝ ան գրի-
գորի խաչակն ճգնաւորի. նա՛ եւ երկրորդ լուսաւորչի։
զոր տէր ուծ անասուն պահեսցէ. եւ անզբթելի 'ի
յոյժամ աշխարհի։ եւ յետ ատենից ելանելոյ 'ի վերին
գաւառս հայրենի. ընդ նախնի սուրբ պատրիարգացն, գա-
սակի՛ց գոլով նա լիցի։ Նա՛ եւ ատացաւզ նր տաւնա-
կանիս տէր ստեփաննոս գոգթա՛ն վիճակիս. նախնեանն
իւրով տէր տերունականաւ. եւ նմ ապգայնոքն իւրովք.
ողորմութեամբ քո քն. մասնակիցս լիցին նմ գերերջա-
նի՛կ սրբոցն, որք հաւաքեալ կան առա՛ 'ի հրաշափառ
ամենալի նր տունականիս։ Ո՞վ գերապայծառ զարմանա-
գործ տիրանման մարդասիրդ։ գնա՛ սրբազանից.
որք հաճոյ եղէք կամաւոր չարչարանաւք ձերովք,
ամէն աչեալ սուրբ երրորդութեանն։ (Մնացեալը
կորած է)։

Ի՛սոնցմէ դուրս էջ 86ը բացուած թերթին վրայ
նոյնը գրով նոր ձեռք մը գրեր է Ա. Ուծածնայ Ա՛ե-
ռեաց գանձը "խնդութեան ձայն բարբառ աւետեաց„
հանդանաւոր ձեւով։

57.

ՄԱՇՏՈՑ

?

ԹՈՒՂԹՔ 173: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 16×12×3 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն: – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր, տող՝ 21: – ՆԻՒԹ՝ հասարակ թուղթ: – ԿԱԶՄ՝ այժմ չկայ: – ՄԱԴԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ այժմ չունի: – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ զէշ. կազմը փրթած, սկիզբէն եւ վերջէն պակաս, իսկ ամբողջը կամ խոնաւութենէ եւ կամ չուրի մէջ ինկած ըլլալով գիրերը աւրուած եւ գրեթէ անզործածելի: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 127բ (յետոյ լցուած) եւ էջ 129բ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ, զարդագրեր են քիչ եւ անարուեստ: – ԳՐԻՉ տէր, տեղ եւ թուական անծանօթ: – Ձեռագրիս տէրն է այժմ ոմն Յակոբ:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 127բ: Տէր ՏԾ ամենակալ ամենագութ ողորմած քաղցր գթած գթա՛ի հոգին Ննջեցելոցն խոջախաւարովին: որ Դա՛ ի մեր Հայոց ազգումն բարի է ողորմած եկեղեցայոյ, քահանայից: գեբոտերոչ: Կատարիչ խնդրուածոց կատարեա՛ զխնդրուածս խոջախաւարովին ի բարի հոգեւոր եւ ի մարմնաւոր. ի նստել ի տան ի գնալ ի ճանապարհի ի ննջել եւ յառնել նորա բարի եղիցի. եւ մեզ գրոզաց եւ ձեզ կարդացողացդ եւ լսողացդ մեզաց թողութիւն շնորհեսցէ ՏԾ. ամէն. կու հրամէ աւետարանիչն յոհաննէս. եթէ չամաչէի զողորմած կոչէի. դարձեալ ասէ զողորմածն ՏԾ ասեմ եւ ոչ ամաչեմ: Երանի է այնոցիկ որ ունի զաւակ ի սիոն:

58.

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՊՐՈԿՊԻ

ՌՃՂԹ = 1750:

ԹՈՒՂԹՔ 156, էջք՝ թողլով սկզբի 5 պարապ թերթերը՝ նշանակուած են վերջերորդ թերթէն՝ 1–285. մնացեալը բաց թողուած է: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 16×11×2,5 սմ.: – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն: – ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը վարդագոյն, առանց զարդերու, տող՝ 22: – ՆԻՒԹ՝ թուղթ: – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ քարակ տախտակէ: – ՄԱԴԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չկայ: – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ, նոր եւ մաքուր: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ էջ 1, 288–302՝ նոր նպէս եւ սկիզբէն 5 թուղթ, որոնք էջահատաւոր չունին: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ, զարդագիր եւն չկայ բնաւ: – ԳՐԻՉ Սիմէօն Վարդապետ Երեւանցի. տէր՝ անշուշտ գրիչը. տեղ՝ Ս. Էջմիածին. թուական՝ ՌՃՂԹ = 1750: – Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի ոսկերիչ Ալէքսան Աւետեանի:

Մատենիս նիւթը լեռվին կը ցուցնէ հետեւեալ գլխաւոր յիշատակարանը, որ գրուած է էջ 285 – 287, գրքին առաջին թարգմանիչ Սիմէօն Գառնեցւոյն յիշատակարանէն անմիջապէս յետոյ:

"Բան առ ընթերցողս: (Գ)իտասջիք եւ զայս վերջապէս սիրելիքդ իմ ուսուցմասէր եղբարք. զի այս գրոցս պրոկդի՝ յետ ժամանակաց՝ յամելախօս կոչեցեալ եպիսկոպոս ամի՝ արարեալ էր զլուծմունս նախապէս: Եւ յետոյ ի թուականութեանս Հայոց՝ հազարերորդի՝ ուսուցմասէր քահանայ ամի Սիմէօն Ընուն՝ թարգմանեալ է զսա հանդերձ լուծմամբն յամելախօսին 'ի վրացս լեզուէ 'ի Հայ լեզու: Իսկ 'ի ՌՃ երորդ թուականն մերում՝ ջուղայեցի Սիմէօն գերիմաստ վարդապետն՝ որ էր եպիսկոպոս գառնեայ՝ վերստին արար սմա զնոր լուծմունս պարզ ոճով. որք 'ի Նաւարատս իւրաքանչիւրոց Պրակաց բնաբան՝ իցն եղեալք կան: Զաւեւ՝ սոյնոյ վարդապետիս է արարեալ գքերականութիւն եւ զտրամաբանութիւն ըստ լեզուս Հայոց. Նաեւ զայն որոյ յԲսկզբանն ասէ: Եւ բառքն ասելիք՝ են այսոքիկ. Թերեւս եւ զայլս բանս: Բայց՝ Ա.յս վարդապետս ըստ շնորհաւորդիս մեծաց իւրոց՝ 'ի մեկնելն զգիրս զայս, յուրքք յուրքք ոչ է այնքան հոգ տարեալ զառաջ եւ զբանից ըստ շարադրութեանն. զոր իբր գիւրիմաց գոլ վարկելով՝ զանց էր արարեալ: Ա.յլ եւ՝ ի յոլով տեղիս բազում սխալմունք եւ ազանատմունք եւս էին ներմուծեալք, ի գիրս յայս ի յանհմուտ գրչաց եւ յօրինակաց՝ վասն խրթնամիտ շարադրութեանն: յորոյ պատճառէ՝ որքան առ յայս գիրս, յառաջնային անտեղեկութիւնք, եւ կորուստ մեծաց բանիցն, վասնորոյ՝ ես յետինս ի բանասիրաց՝ Սիմէօն վարդապետս՝ յերկրէն Ա.յրարատու, 'ի քաղաքէն Երեւանու. եւ միաբան որդոյն Էջմիածնի ընդհանրականի Ա.թոռոյն. զոլով իբր սիրահարեցեալ 'ի գրոյս յայսմանէ, 'ի թուականութեանս մերում, ՌՃՂԹ. ժողովեցի առ ի զրազում օրինակս գրեցեալս 'ի հնոց. եւ գրեցի զայս գիրքս իմով ձեռնագրով. (որ թէպէտ անսխալ միայն Ա.ծ է, նաեւ՝ գիրս իմ յոյժ տգեղատես, ոսկայն) յամենայնի ջանիւ, կարի ուշադրութեամբ եւ մտաւուրթեամբ գրեցի: Զաւեւ զմանս բանս զանց եղեալսն 'ի սիմէօն վարդապետէն՝ լուծեցի ըստ կարեաց իմոց. եւ եղի յաւարտն Սիմէօն վարդապետի լուծմանցն Նիւբաքանչիւր պրակսն. եւ 'ի լուսանցսն հանդէպ իմոց բանից սկզբանց՝ գծագրեցի զիսաչանչան գիծս, որովք որոշեցին բանք՝ իմ, եւ Սիմէօն վարդապետին: Ուրեմն՝ 'ի գնիչն թուոց հանդէպ բնաբանից, եւ լուծ՝ հանդէպ լուծմանց Սիմէօն հեղինակին իմոյ, գնի եւ խաչ հանդէպ իմոց բանից: Վասն որոյ՝ ազաչեմ զձեզ՝ որք հանդիպեալք այսմ՝ հաւանիցիք, եւ օրինակել կամիցիք, գրեցէք եւ*

զիմ բանս Նիւրաքանչիւրն տեղւոջ, եւ Նոյնով խաչանիշ գծիւն որոշեցէք. որովք յատկացին ի բաքանչիւրքն. եւ զիս հանդերձ իմայնոքն յիշեսջիք, ի յաղօթս ձեր տալով զփառս տուողին ամենայն շնորհաց։ Իսկ եթէ ուշ հաւանիցիք իմոցն բանից, մի գրիցէք. սակայն՝ մի մեզադրեցէք զմեզ իբր դատաւոր լինելով 'ի վերայ այլոց. զի մի է տէր եւ դատաւոր ամենայնի. որում փառք յաւիտեանս Ամէն. Վերջ։»

Այս յիշատակարանէս կը տեսնուի թէ գիրքը Սիմէօն վարդապետ Երեւանցւոյն բնագիրն է։ Ուրիշ յիշատակութիւն չկայ, բացի աննշան գրչափորձերէ միւս դատարկ էջերուն վրայ։

59.

ՑԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

?

ԹՈՒՂԹՔ արդի վիճակին մէջ 524։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 40×27×8 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, երկսիւն՝ իւրաքանչիւրը 29×8,5 սմ.։ — ԳԻՐ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր եւ վարդագոյն. տող 35։ — ՆԻՒԹ՝ զէշ տեսակ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ փրթած է։ — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ այժմ չկայ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ ոչ լաւ. կազմը հանուած, թուղթերուն ծայրերը մինակեր եւ օր ըստ օրէ փճանալու վրայ։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ չկայ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐԸ եւ զարդագրերը բաւականաչաւ։ — ԳՐԻՉ Սարգիս. տէր՝ Տէր Ազարիա, Տէր Յակոբ եւ Տէր Յոհան արեղաները. տեղ անծանօթ (բայց տես տակը էջ 394բ յիշատակութիւնը). թուական՝ անյայտ։ — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Ալէքսան Աւետեանի։

Մատեանս է Յայսմաւուրք, որ սկսած է Նաւասարդի ժգէն եւ կ'երթայ մինչեւ Հրոտից ը (Օգոստոս 24 — Յուլիս 14)։ Մեայնակը սկիզբէն եւ վերջէն պատռած ինկած։ Ձեռագրիս մէջ գտնուած Նոր վկաները վերը թիւ 39 Յայսմաւուրքին մէջ գտնուածներն են, որոնցմէ կը պակսին Յովհաննէս Խլաթեցի եւ Գոհարինէ Սեբաստացի. բայց հոս աւելի է Նաեւ Միրաք թաւրիզեցի, որ ձեռագրիս Նորագոյն Նոր վկան է 1486 թուէն։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ շատ բազմաթիւ են եւ կը գտնուին գրեթէ ամէն վկայաբանութիւններէ վերջ. բայց ասոնք բոլորն ալ գրեթէ հետեւեալ ձեւով են.

Էջ 203ա. Մանաւանդ ստացողի սուրբ գրոցս կուսակրօն աբեղայիցս տէր ազարիային, տէր յակոբին, տէր յոհաննին եւ ծնօղացն յակոբեանցն եւ մարցն զառմին, եղիսաբեթին, սանդուխտին եւ մեզապարտ սարգիս գծողիս եւ ամենայն արեան մերձաւորացն։

Ուրիշ տեղ մը աբեղաներուն կը տրուի "բարեմիտ եւ հեզահոգի" ածականները. երեք տեղ զատ անունը գրած է զառման, զարման. վերջապէս մէկ երկու տեղ ալ կը յիշուի "հարցն եւ եղբարցն", առանց անուններուն տալու։

Էջ 277բ. բացի սոյն յիշատակութիւններէն կայ եւ հետեւեալ ծածկագիրը, որ կը կարդացուի «Քրիստոսի ծառայ տէր յոհան»։

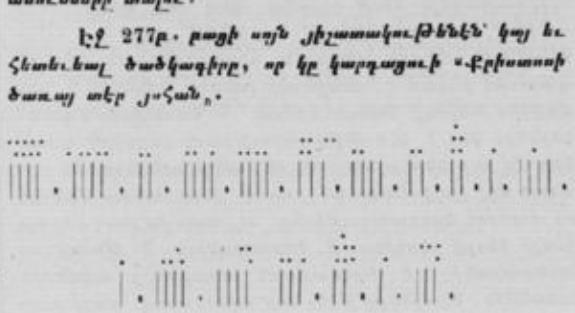

վերի յիշատակութիւններէն տարբեր են միայն յաջորդ երկու յիշատակութիւնները։

Էջ 74ա. Մանաւանդ ստացող գրոցս երեք աբեղայքս եւ զամենայն երախտաւորս սոցին. եւ զայնոսիկ որք յանձնեալ են 'ի նա յիշատակել յաղթս եւ զանարժան սարգիս գծողս յիշել։

Էջ 394բ. Մանաւանդ՝ զստացօղ կուսակրօն աբեղայիցս՝ զտէր ազարիէն. որ է 'ի գեղջէն բրստու՝ 'ի բնակութիւն հռչակաւոր վանիցն որ սուրբ Նշան անուանի. նա եւ տէր յակոբն եւ տէր յոհաննն. 'ի գեղջէն դեւու. բնակութիւն սոցայ սուրբ ստեփաննոս վանիցն. եւ ծնօղքն յակոբեանքն. եւ մայրքն. զառմն. եղիսաբեթն. սանդուխտն. եւ ամենայն արեանառաւ մերձաւորքն. կարդացողիս եւ լսողացդ՝ եւ ոչք զզորմին առէք. Ամէն։

60.

ԿՏԱԿ ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆ

ՌՄԼԸ = 1789։

ԹՈՒՂԹՔ 40։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 16×11×0,5 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ նօտր, թանաք՝ սեւ, առանց կարմիրատառերու. տող 20։ — ՆԻՒԹ՝ հաստ. բայց անողոքակ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ չունի։ — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չկայ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ գոնացուցիչ, պակասներ չկան։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 39բ-40բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ ու զարդագրեր չկան։ — ԳՐԻՉ Կարապետ. տէր՝ գրիչ. տեղ՝ անյայտ. թուական՝

ՌՄԼԸ — 1789: — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Ալէքսան Ատետեանի:

Մատեանս է Յակոբ պատրիարքի հեղինակած "Կտակ խաչելութեան քի այ մերոյ":

Գլխագիր չէ գրուած՝ էջ 39ա. Որդ գրեցաւ ի կտակ շարչարանաց տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ ասացեալ է ի յակոբ աստուածմատեան պատրիարքն. որ գրեցաւ ի ձեռամբ ահարոնի որդի կարապետին ի թիւն ռմլը. Նոյեմբերի իգ. Որդ որ հանդիպիք սմա կարդալով կամ օրինակելով յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զանարժան կարդեսս եւ զմեղս իմ փարին յիշէք ամէն:

Ուրիշ յիշատակութիւն չկայ:

61.

ՀԱՄԱՅԻԼ

?

Իրարու փակցուած թերթերէ կազմուած երկար թուղթ մըն է, որուն երկայնութիւնն է 4 մեթր եւ 3 սմ. լայնքը 12 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն: — Գիր՝ անցման նօտր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը մուգ կարմիր. տող՝ ընդ ամէնը 342: — ՆԻՒԹ՝ հասարակ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ շունչ: — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ՝ սկիզբի մասերէն պատկերներուն կէսերը պատռուած ինկած է. մնացեալը լաւ: — ԴԱՏԱՐԿ է համայիլիս ամբողջ եռեւի երեսը: — Համայիլիս պատկերներն են. 1. կէս մեթր մեծութեամբ գեղեցիկ պատկեր մը՝ ուր ներկայացուած են՝ վերը ամպերու եւ լոյսերու մէջ հայր Աստուած, ասկէ վար Յիսուս մանուկ եւ մոգերու երկրպագութիւնը, եւ ասոր ալ տակ Յիսուս խաչը ձեռքը յերկինս. 2. Խաչելութիւն. 3. Մատթէոս աւետարանիչ. 4. Երկոտասան առաքեալք առանձին առանձին, նկարները թէեւ նոր արուեստով. բայց շատ նուրբ ու գեղեցիկ են: — ԳՐԻՉ եւ տէր՝ տիրացու Գէորգ. տեղ եւ թուական անյայտ: — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Սենեքերիմ Տէր Յակոբեանի:

Համայիլս կը պարունակէ. 1. Հաւատով խոստովանիմ (24 տուն). 2. Աղօթք վասն կապանաց գիւաց եւ կախարդաց... թագաւոր ծարաւելոց... 3. Աւետարան ըստ Մատթէոսի. Եւ մինչդեռ անցանէր ընդ այն Յիսուս... իշխանաւն գիւացն հանէ զա գէ՝: 4. Աւետարան ըստ Մարկոսի. Եւ ել լուր Նորա ընդ ամենայն կողմն... զի գիտէին զնա թէ Քրիստոսն է. 5. Աւետարան ըստ Ղուկասու. Եւ եղեւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ել ի լեառն... եւ բժշկէր զոմանս. 6. Աւետարան ըստ Յովհաննու. Եկն գարձեալ ի կանա... եկեալ ի Հրէաստանէ ի Գալիլիայ. 7. Ընկալ քաղցրութեամբ. այս աղօթքը գրիչը զանազան ուղղութեամբ գրելով ձեւացուցած է ինը մեծ փակագրեր, իւրաքանչիւրը մինչեւ 8 սմ. երկարութեամբ, որոնք կը կարդացուին "Գրիգորի ծառայ Գէորգ" (այն է Գրիգորի նարեկացւոյն). 8. "Աստուածածին ամէնօրհնեալ զպաղատանս մեր ընկալ" տաղը երկու տուն. 9. Աղերս առ երկոտասան առաքելոց. Անմահ գառնքն հզօրի եւ 10. Աղերս առ սուրբ ամլորդին. Զայն բարբառոյ անապատի (երկուքն ալ մի մի տուն տաղ). 11. Զենուամն Խատակայ. Եւ էառ Աբրահամ զփայտ ողջակիզին. գրուած է սապատաձեւ հիւսկէնի մը մէջ՝ անկիւնէ անկիւն:

ՑԻԾԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ (բուն գրչէն). Օգնական եւ պահապան եղիցի ծառայիս Աւ, տիրացու Գէորգին (գրուած է 8 անգամ զանազան ազօթքներու տակ):

(Վերջին սաացողէն՝ համայիլիս եռեւը, երկու անգամ գրուած). "Վերջին սա-ցող հմայեկիս Սենեքերիմ Տէր-Յակոբեան, բնիկ Կիւմիւշխանեցի, 1904 թուի յունիսի 21ին Եւրոպա ուղեւորելուս առթիւ բարեկամէ մը նուէր ստացայ, որը Ախալքալաքէն բերած էր հետը":

62.

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

1840:

ԹՈՒՂԹՔ 165, էջք նշանակուած են շրջրջող թերթէն սկսեալ 1—324, որոնց մէջ 188 փախցուած է, իսկ 238bis: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 22.5×17.5×3 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն: — Գիր՝ հին շղագիր. թանաք՝ սեւ. առանց կարմիրատառերու. տող 20—32: — ՆԻՒԹ՝ կապոյտ անողոկ թուղթ: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ: — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չկայ: — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ՝ նոր ու մաքուր: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ սկիզբէն 3 թերթ եւ էջք 316—324: — ԼՈՒՍԱՆՑԱՔԱՐԴ, պատկեր եւ զարդագիր չկայ: — ԳՐԻՉ Դանիէլ դպիր Մելքոնեան. տէր՝ գրիչը. տեղ՝ Թաւրիզ. թուական՝ 1840: — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Մուշեղ Շահբազեանի, որդի ձեռագրի գրչին:

Մատեանս է Պատմութիւն Յովհաննու կաթուղիկոսի, որուն առաջին էջին վրայ կը կարդանք. "Գիրք պատմութեան Աբրահամ տեառն յովհաննէսի գերիմաստ եւ երջանիկ կաթողիկոսի ամենայն Հայոց, Աշակերտի եւ ազգականի երանելոյն Մաշտոցի սրբոյ Հայրապետի Հայոց ազգի,

Որ եւ բան իւրում իսկ յօրինողի անուանն կոչի Յովհաննէս պատմագիր։ Սկիզբն առնէ սա 'ի ծննդոյն Յարեթի... զհամագաւորութենէ ցեղին բազմա---ռնեաց եւ զայլոց այսպիսեաց։ Ընդ օրինակեալ այժմ 'ի Մելքոնեան Շահբազանց Դանիէլ գրէ 'ի վայելումն անձին իւրոյ, 'ի գաւրեմ քաղաքի 'ի վարժ(ար)անն, աշակերտութեամբ եւ յորդորանաւք գերիմաստ Ղազարու վարժապետ վարդապետի.'' 'ի 1839 յունիս 29ին։ "Առկէ եւք (էջ 2) սկսած է Յառաջաբանը եւ յետոյ Հայոց պատմութիւնը առանց գլխակարգութեան. յառաջաբանը բաժնուած է 5 հատուածի, իսկ պատմութիւնը 235 հատուածի, որոնք լուսանցքներուն վրայ արաբական թուանշանով նշանակուած են։

ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆ է էջ 364—365. "Վախճանական ապդարարութիւն ընդ օրինակողիս։ Արարչապետն բնաւ/ց ծոցածին բան հօր, անսահման որդին, որ իմաստութիւն Աստուծոյ ելով, եւ զնորս աստուածային անքննին հրաշիցն գիտելով, իջեալ 'ի պէտս փրկութեան մարդկան յերկնից ի յերկիր ի զմարդիկ զպատկերն իւրոյ աստուածութեան յիւրաքանչիւր իմաստութիւն վարժել, երբեմն հրամայեալ վասն աստուածային գրոց ի քննութիւն զբաղել իբր թէ նոչօք զկոչուսեալ կեանս ի գրախտին, որ առ ոգամուն գտանել եւ երբեմն զաշակերտեալսն գրութեան առն տանուտեառն նմանեցուցեալ որ ի ներքին գրոց հանեալ ունիլ զգանձն հնութեան աստուածային զօրութեանցն ճոխութեան. եւ յարտաքնոցն զնորագոյն եղելութեանցն զգիտութիւն զցուցիչն վիճակի բարենախանձ կատարելութեանց։ Առայս զի եւ մեր բան որում ծայրիւ մատին հաղորդելով իմաստիցն քաղցրութեան եւ իրազեկ լեալ շահիցն ընթերցանութեան ի յորդորանացն հոգեւոր տեառն իմոյ եւ բազմարախտ գաստիարակի Տեառն Ղազարու գերիմաստ վարժապետ վարդապետի, որ առեալ զհեղինակ գրոյս Տեառն յովհաննու գերիմաստ եւ երջանիկ հայոց կաթուղիկոսի ի գաղղիացի մարրօրէ անուանեալ յումմնէ եւ եառ ի ձեռնասուն աշակերտաց իւր. որպէս եւ յիս ի Մելքոնեան դանիէլ գպիրս յօրինակել զնոյն ի վայելումն անձին։ Բաւական եւ մեր բան նորուն տեառն բարեկամ գ յառաջաւորութեան սկսեալ ի յունիս 29ին ի 1839 յամի մարդեղութեան տեառն մերոյ յիսուսի, եւ աւարտեցաք, 'ի 1840, ի մայիս ամսոյ 20ին, վասն որոյ խնդրեմ զի բան որում ինչք աշխարհի նախնեացքն յետնորդացն վաստակին, 'ի վայելելն կամ յանդիպելն այլոյ ումեք ամին գրութեանս ներելով պակասութեանցս, յիշել զմեզ 'ի միտս բարիս առաջի գազանատեսին բնաւից, որով եւ դուք յիշեալ լիջիք ի բարին, յայնմ առանին, յոր հաւատարին վաստակք աշխատանաց համայնից։ Ամէն։»

Գրքին առաջին երեսին վրայ ալ կայ փոքր յիշատակութիւն մը, որմէ կ'երեւի թէ ձեռագրին գրիչը ծնած է 1820ին եւ մեռած 1900 հոկտ. 21ին։

63.

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՆԱՆՈՒ

ՌՄԼԴ = 1785։

ՔՈՒՂՔԸ 62. գրուած եւ նշանակուած են էջք 1—111։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20×14×1 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին։ — ԳԻՐ մանր նօտր. սկզբնատողերն ու վկայութիւնները միայն բոլորգիր. թանաք՝ սեւ. սկզբնատառերը երբեմն կարմիր կամ վարդագոյն. տող՝ 28։ — ՆԻՒԹ թուղթ։ — ԿԱՀՍ՝ կաշեպատ խաւաթաթէ նոր ոճով։ — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չկայ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ մաքուր։ — ԴԱՏԱՐԿ ՔՈՒՂՔ՝ սկիզբէն մէկ թերթ, մէջերէն էջ 92, վերջէն էջ 112–122։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴ կամ զարդագրեր չկան։ — ԳՐԻՉ Հաննա Ամասիացի. տեղ՝ Սսոյ վանքը. տէր՝ գրիչը կամ Սսոյ միաբանութիւնը. թուական ՌՄԼԴ = 1785։ — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Նարիման Մելիք-Զոհրաբեանի։

Մատեանս է.

1. Մեկնութիւն մարգարէութեանն Յովհաննու աբարեալ Տեառն Եփրեմի վարդապետի Սեբաստացոյ յաշակերտէ եւ յեղբօրորդւոյ Տեառն Գաբրիէլի գերահանճար կաթուղիկոսի։ Ի խնդրոյ Տեառն Թէոդորոսի վարդապետին Սեբաստացոյ։ Ի թուին Հայոց. 1218. էջ 1 – 88։

2. Գիրք մեկնութեան Յովհաննու մարգարէին. Զոր աբարեալ Գերիմաստ եւ Գերահրաշ Տեառն Ներսէսի Լամբրոնացւոյ ի փառս Աստուծոյ եւ ի յօգուտ մանկանց եկեղեցւոյ. էջ 89—107։

3. Ցիշատակարանք երկու են, որոնցմէ առաջինը գրքին հեղինակ Եփրեմի գրութիւնն է եւ Երկրորդը արտագրողին. երկուքն ալ պատմական կարեւոր նիւթեր պարունակելով՝ ամբողջովին կը գնենք վարը. էջք 108—111։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 1 եւ 78 գիրք մը, որ նոյն է թիւ 10 մատեանս ձեռագրի գիրքին հետ։

Էջ 47. Ով սուրբ հոգի մտաց անհաս.
զգանձ շնորհաց քոց միշտ բանաս.
Աստուածաբար հայցողաց տաս.
անօթ ընտիր քեզ լատանաս.
Քեւ յաջողեալ կատար եհաս.
քառից գլխոց նախկինս այս.
Ձեռն արկանեմ մուրք տհաս.
երկրորդ գլխոյս առաջի կայս.
Արդ անթերի եւ անպակաս.
զիմաստ բանի տուր ոմ անհաս.
Որ շնորհել ոչ զլանաս.
այլ մերձ թիկունս ամենից կաս.

Երբ ոչն մատեանս մերձենաս.
որ ընթեռնուս եւ խրախանաս.
Ո՞՞՞

վաստակոց իմոց. եւ արժանացուսցէ զմեզ անտրտում եւ յարատեւարձ բերկրանօք փառաւորել զամենասուրբ անուանն իւր. որ է օրհնեալ յաւիտեանս յաւիտենից Ամէն:

Բ. Յիշատակարանը՝ ընդօրինակող Ամասիացի գրիչ Հաննայինն է՝ էջ 110—111։

Ուրդ՝ որովհետեւ 'ի բնութիւնէ բարւոյն պարգեւեալ 'ի մարդկայինս ազգ երեք օժիտքս այսոքիկ հոգւոյ (այսինքն) բան. ցասումն. եւ ցանկութիւն։ Քանզի՝ ցանկութիւնն պարգեւեալ յԱստուծոյ՝ առ 'ի ցանկալ 'ի բարին, եւ ոչ թէ առ չարն. Ապա ուրեմն ցանկալով իմ 'ի նոյն բարութեան հետեւումն. յորժամ տեսանէի զգիրքս այս ցանկալի. որ է մեկնութիւն Յոհաննու ոգւոյն Ամենեայ՝ Աբաբեալ 'ի լուսահոգի Գեւրիմատ Եփրեմ հանգուցեալ վեհէ՝ որոյ տեր լուսաւորեցէ զհոգին՝ գասելով 'ի կամառս Հայրապետաց. Ուստի 'ի վաղուց իսկ հետէ կամ էր ինձ օրինակել. բայց ոչ առնուի յանձն իմ վասն աստանդական կենացս. զի ոչ ունելով անաբուաղ կեանք. Այլ սակի եղեւ թղյլատրեցեալ. բայց սակայն՝ յորժամ խաղաղացեալ չուս արար. Սրբազան Վեհն մեր Տէր Թէոդորոս Գերբնաիր եւ երիցս երանեալ կաթողիկոսն հանդերձ սիլատուն միաբանիւք ուխտի 'ի միաբանութեանցն Կիւլիկիոյ՝ 'ի բերդն լեռնի մեծի. որ է Գլայա տերէսի առ 'ի զբօսնուլ յեղանակի ամառան. Յայնժամ հրապուրմամբ ասիպեցին զի՝ յարգելի եւ պատուական եղբարքն իմ. մանաւանդ ապէս քաղաքակիցն իմ անձկալի եղբայրն իմ ըստ աննութին՝ Տէր Կարապետ՝ շնորհաբերձ եւ գերյարգոյ վարդապետն. որ եւ Եպիսկոպոս Մեծին Ասանայու. եւ 'ի գործակալութիւն Սրբոյ Աթոռոյն շնորհատուի. 'ի ձեռնարկութիւն այսոքիկ ցանկալի գրքուկիս առ 'ի գաղափարել. որ եւ ոչ հանդուրժեալ իմ ստիպմանց նազելի եղբարցն իմոց մեծաւ սիրով ձեռնարկի 'ի գհրել. սկսեալ 'ի ամիս թուին արամեանս շառաւիղի. եւ 'ի յեսթներորդ աւուրն յուլիսի մեծաւ տառապանօք աւարտեցի զսա շնորհալի գրքուկս՝ յուլիսի լ աւուրն։

Եւ արդ՝ որք հանդիպիք 'ի սմա (այսինքն) այսոքիկ ցանկալի գրքուկիս. առ 'ի զբօսնուլ ընթերցմամբ՝ կերկերեալ սրտիւ ժոի կարի թախանձանօք 'ի հանդիպողացդ՝ անմեղադիր լինիլ սխալանաց գրագրիս մեղսամածի. վասն զի ըստ ասից ումանց գիտնոյ (միտք մարդկային գոլով տկար սղալի. Առանց սղայման մինն միայն գտանի) որուամ փառք յաւիտեանս յաւիտենից Ամէն։

Հուսկ յետոյ յիշեսջիք զհոգեւոր ծնողն իմ զՏէր Եփրեմ Սրբազնակատար հանգուցեալ կաթողիկոսն։

(Ըստ այս յիշատակարանի ձեռագիրս հեղինակի բնագրին ուղղակի առաջին օրինակութիւնն է։ Կահատակ Գաբրիել Ալպահեան կաթողիկոս Սոյ նստաւ 1758—1770. որուն յաջորդեցին՝ Եփրեմ Ալպահեանց պատմագիր 1771—1785 (գրքիս հեղինակը), Թորոս կամ Թէոդորոս Ալպահեան՝ 1785—1796 (գրքիս խնդրողը)։

64.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՌՃԿԲ = 1713։

ԹՈՒՂԹՔ 316։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 22×16×5 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 15×5 սմ.։ — ԴԻՄ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր, ոսկեգօծ, կապոյտ կամ վարդագոյն. տող 20-22։ — ՆԻՒԹ՝ հաստ եւ լաւ թուղթ։ — ԿԱՆԶՄ՝ ըստ յիշատակարանին առաջ եղած է արծաթապատ, այժմ միայն կաշեպատ փայտ, բայց նոր ոճով։ — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԵԿ չկայ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆԴ լաւ։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ ընդ ամէնը 20 երես, մեծ մասը պատկերներուն ետեւի երեսը։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ եւ պատկերներ շատ կան. գրիչը յատկապէս ուշադրութիւն դարձուցեր է ըստ ամենայնի մաքուր գրութեամբ եւ պատկերներով ճոխ Աւետարան մը ընծայելու. ըստ այսմ ձեռագիրս զարդարուած է 18 մեծադիր պատկերներով, 14 խորաններով, 76 լուսանցազարդերով, 142 լուսանցքի փոքր պատկերներով եւ 208 թռչնագրերով, ընդ ամէնը 458 կտոր պատկեր կամ զարդ. ասոնցմէ մեծադիր պատկերները թէեւ այնչափ յաջող չեն, բայց մնացեալները՝ մանաւանդ փոքր լուսանցապատկերները բաւական յաջող ու նուրբ են։ — ԳՐԻՉ Եղիա մարգուանցի. տեղ՝ Եւդոկիա. թուական ՌՃԿԲ — 1713. տէր՝ Ոսկան աստուածացի։ — Ձեռագիրս Թաւրիզի մէջ գնած է բողոքականաց դպրոցի տնտուչ Dr. Wright. եւ յետոյ նուիրած է նոյն դպրոցին զրադարանին. ասկէ ալ գնած եւ այժմ ձեռագիրս սեպհականն տէրն է նոյն դպրոցին ուսուցիչներէն Վահան Թամզարեան։

Մատեանս է Աւետարան, որ կը պարունակէ. էջ 2բ—15ա տնօրինական մեծագիր պատկերներ. էջ 16ա՝ իսկ ժ խորանացն պատճառ. նախ երկրէ-յեկեղեցոյ խնդրեաց յեսեւ... էջ 16բ—25ա՝ Եւսեբի Կարպիանոս, կանոններու մանրամասն բացատրութիւնը եւ խորաններու տակ կանոններ. էջ 26ա—27բ՝ Նախագրութիւն եւ ցանկ Մատթէոսի. էջ 29ա—101բ Աւետարան Մատթէոսի. էջ 102ա—103ա՝ Նախագրութիւն եւ ցանկ Մարկոսի. էջ 104ա 158ա՝ Մարկոս. էջ 158բ—160ա՝ ցանկ Ղուկասու. էջ 161ա—248ա Ղուկաս. էջ 248ա—բ՝ ցանկ Յովհաննու. էջ 250ա—312բ Յովհաննէս. էջ 313ա—316ա՝ Յիշատակարան։

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 1ա՝ 1860—67 թուականներէն ընտանեկան յիշատակութիւններ քանի մը տղայոց ծննդեան. Էջ 1բ. Library of the boys Memorial School Tabriz from John N. Wright.

Գլխագիր յիշատակարան (էջ 313ա 316ա) փառք եւ պատիւ անսկիզբն եւ անկատարածն ՅԾ. անեղն եւ

անհասանելին. համազգայական երրորդութիւնն հայր եւ որդին եւ նոր հոգին մի կամք. մի տէրութիւն. մի իշխանութիւն եւ մի բնութիւն արարիչ բոլորից. որոյ բանիւ երկինք հաստատեցան Աշխարհնարուչ ազգէր յերկրի բղխեալ, յորմէ բաժանեցան չորս առաջս յորդահոսան եւ առատարուղս վտակք չորից գետոց. արբուցանելով զերեմեան զծառոն. զպարադուարձ զանմահական գրախտին անկոյն զգեղեցկութիւն զուարճացուցանել. զնծաստեղծ մարդոյն զտեսարանն ուրախ առնելով զբառանութիւթ բնութիւնն անուշահոտութիւն բազմածաղիկ քաղցրահամ զեղեցկատեսիլ պտղովքն անուշանելիգ եւ անիմանալիգ հրեշտակաց զոր սերովբէքն եւ քերովբէք թեթեւաժամուկ դիմաք։ Ղեխիմայց եւ առաջատես մարգարէիցն գունդքն իբրեւ ընդ հայելի օրինակաւ տեսանել զքեզ ի վերոյ շրջեալ զերպեան կենդանեացն մարգասիրապէս գթալով ի մարդկային բնութիւնս. գալով ի մեր կերպաւորութիւնս բժշկելով զխեղաթիւր ազգս մարդկան. զպարտեալս եւ զվիրաւորեալս զվերադրոյի աւուրքն ասեղծուածն. ի եօթնեկի իշխանական հրամանաւդ զկոչեալսն կանգնեցեր ընտանի եւ մարգասիրական բժշկութեամբդ։ Իսկ երանելի առաքելոյն գունդքն ականատեսք եւ ապաստաւորք եղեն բանին կենաց, որպէս լուան՝ նոյնպէս եւ տեսին զոր արդարքն եւ մարգարէքն ցանկացան տեսանել եւ ոչ տեսին իշխանութիւն առին բժշկելոյ զցաւս եւ հանելոյ զդեւս. լուսաւորեալ եօթնաբփեան շնորհօք նոր աւազանին. զոմն տեղի առնելով ելոյ. եւ զոմն տուն եւ զմիւսն յաթոռ։

Ո՞վ աքանչելի եւ անպատմելի սիրոյ խորք ստուգութեանն որ զձկնարան քարոզս առնելով յառաջ յազգիւրէն իւրմէ՝ ստուգութեանն բղխեալ բժան (= 12) ակունս երկուսասան ազգին արբուցմն բաժանելով զչորեքեան վտակն՝ շրջորեքեան աւետարանաւն՝ արբուցանելով զնորատունկսն. զփշաբերսն պտղաբերս առնելով օրպէս ասէ մեծն դաւիթ եւ բարձրն Եսայիս. մինն եթէ արդարքն որպէս գարմաւենիս ծաղկեսցին եւ մա որպէս ձիթենի պտղալից ի տանն ելոյ յուսաց- ազորմութիւն նորա. եւ միւսն եթէ փոխանակ ցրտոյն նոճ բուսցի. եւ փոխանակ դժնկոյն մուրտ ելցէ։

Մարգարէքն ստուգեալ զմարգարէսն աւետարանիչ առնելով։ զմատթէոսն զայն ասեմ. զմի ի գետոցն զփիսոնն զառաջին կոզմն վերին աթոռոյն. մարգագէմ կերպարանաք ընդ քերովբէան խառնեալ՝ եւ յերկիր վերատին արծաթէր զկենարարին փարգապետութիւնն։ Ուսուցանէր զմարդիկ մի կալ հակառակ չարին զգուշանալ յարատ հայելոյ. մատուցանելոյ զծնօտսն հարկանողացն՝ ոչ առնել ազորմութիւն կեղծաւոր մի պահել ի ցոյցս մարդկան ոչ խնդրել զերկրաւորս ի յաշխարհս որպէս հեթանոսքն օրհնել զանիծիչսն։ Եւ առելեացն մարգասիրութիւն ցուցանել. եւ թշնամեացն ազորմութիւն առնել. եւ կուսանացն բարի եւ հաւատարիմ եւ ազորմած լինել բղխիւն ազորմութեան ի ճրագս ամբարել։

Զնոյն եւ որդին կենդանի ոչ ի մարմնոյ որդի. այլ յառաքինութենէ ծնեալ հաւատով. որպէս պօղոսի տիմոթէոսի. Մարկոսն այն յորդահոսան երկրորդ գետոնն. զերկիր պտղաբեր էր. եւ երկրորդ կոզմն աթոռոյն. առաւծագէմ քրովբէին նմանեալ ուժգին գոչէր. զոր եսայեայ տեսեալ. եւ հրաման առեալ գոչէր զօրութեամբ զձայն անապատին զամբոցին որ պատրաստէր տեառն ժողովուրդ սեփական զճշրան առաժամանակս- զրարեկամ փեսային բղխնոյ եւ զնորոյ միջնորդն զմարգարէիցն զկատարն մարգարէիցն եւ առաքելոցն սկիզբն զարեգականն արդարութեան զկարապետն որ խորտակէր զժանեթաց եւ զարիւնարբու գատարկանալ առաւծն. եւ փչրէր զգլուխ սրովպնասող վիշապին. որ ի վեր- կուրցն ուռնէր եւ ի ճանապարհի զգարշապար յերիվարին հարկանէր եւ յետս ընկենոյր զհեծեալն։

Իսկ երջանիկն զուկաս երկրորդ յայնատարածն սիրբս. անզընդախոր գնացիւք. զոր եղեկիէլն եռեռս գիրեշտայն որ չափէր եւ ի յորդութենէ ուխտիցն զքանիանութիւն խորութեանն ոչ կարաց իմանալ արբուցանելով զերաշտացեալ անձինս աւետարանէր զքսի եղեալ մարդասիրութիւն։ Յերկրորդ կոզմն յաթոռոյն եզաբեմ քրովբէին նմանեալ. զմարգաւէրն զիենարարն զկորդապատառն եւ զակուսադիգ ամրն ածեալ ընդ լծով մովսիսական օրինացն. պտղաբեր առնել զգիշերային որամեացան փչարեր անգաստանս սրտից կոչելով առ ամենեսեան ընդ քաղցր լծովն եւ փոքրոգի բեռամբ հանգիստն շնորհելով մեղաւորաց։ Եւ զրաժանեալն ի հայրական խնամեցն որդոյն եւ վատանեալ զաւազանին շնորհն անառակութեամբ ապրշաչխարիկ լինելով՝ ի բազմափոզոց քաղաքացին յարելով։ Եւ նա յղէր զնա զմոլոր ճանապարհն զդառնութիւնն իբրեւ զքաղցրութիւն ցուցանէր. եւ զխուսարն իբրեւ զլոյս. զկորստական ագարակն. զխոզն արածելով եւ վատանելոյ ընչիցն հայրենի. եւ ի չքաւորութենէ իմաստուն ճարտարապետ շինողի զառնն ի պակասմանէ զենդեցաւն եւ ի զինուոյն խառնելոյ սովամահ կորնչէր։ Դառնայր առ հայրն գթած եւ նախ քան զանկանելն եւ զիոզութիւն հայցել. ոչ որդի արժանաւոր գոլ՝ այլ իբրեւ զմի ի վարձկանացն լինել եւ հօրն ընթացեալ ընդ առաջ ըզպարանոցաւն անկեալ ծառայիցն հրամայէր լզպատմուճանն զառաջին զգեցուցանել. զեզն պարարակ ածել ի զենուն եւ ուրախ լինել ի միասին վասն գիւտի որդւոյն կորուսելոյ։

Իսկ նեփթալիմեանն այն չորրորդ եփրատեան Յովհաննէս զոր սիրէրն յն պատմէր զկենարարին մարգասիրութիւնն ի կանա գալիլեացւոց պատուէր զամուսնութիւնն. ընծայեալմասոյց լինէր ի հարսանիսն զջուրն գինի փոխելով։ Զուէրութեան անգրանիկն կանգնելով եւ զառ ի ծնէ կոյրն լուսաւորելով. եւ զզազարոս չորեքօրեայ արտաքս ածելով։ Իբրեւ զարծուի ուշացեալ նորափետուր սրատեսաւ աչք եւ օգապատառ թեւօք նմանեալ այնոսոյ չորրորդ քրովբէին. ըստ թեթեւ ամպոյ որոտալով զնծային շշգարուն տեսանելով զիջուն ցոզոյն ի վերնատանն ի կոնքն եւ արկօղն զլոյս իբրեւ զոմն՝ կատաւ զփածանէր. յանայր շշգեղեցիկ աւետարանչացն զխազագութեան գարշապարսն. բժշկելով զխաղանոզ օձին զթոյնսն. երթալով անկարգութիւնքն ընդ յառաջ ան յոգս վերին յերուսաղէմ։ Որ եւ բազումք իսկ ընկալեալք զհուրն աստուածային սիրոյն զոր

սոքա մատուռակեցին եւ քաջապէս արիացեալ յաղթեցին սիրոյ կենցաղոյս եւ մարմնական հեշտութեանց եւ պատրանաց աշխարհիս եւ ընթացան զկնա կոչողին Քրիստոսի։ զանազան առաքինութեամբ ճգնեալք վասն զի սմանք։ Քարկոծեցան սմանք ի հուր այրեցան. սմանք ի անիւս եւ ի քարշիս մաշեցան. սմանք ի գազանահերձ եղեն. եւ այլք բազումք ի փորձ տանջանաց մինչեւ կարգաբագոյն չարչարեցան եւ նահատակեցան վասն Քրիստոսի սիրոյն եւ վասն արքայութեանն Յս։ այլք բազումք սմանք ի լերինս եւ անապատս գնացեալ ամարայնի եւ ձմերայնի անյարկ եւ անզգեստ արեւակէզ եւ անձրեւաթաթախ ըքաձեռ եւ ձիւնաթաց. եղեմեանաստ եւ ցրտասառոյց պահօք եւ աղօթիւք ճգնեցան. սմանք ոգորմութեամբ եւ տրոք անանկաց հաճոյացան. եւ այլ սմանք եկեղեցի շինելով ի վերայ նշխարաց սրբոց գերարգեցան. եւ այլք բազումք առաքինի վարուք եւ արիութեամբ քաջացան եւ երկնից արքայութեան արժանացան։

Իսկ այս բարեմիտ ազգաբնակցի Ոսկանն վասն որոյ եւ իսկ է բանս երկիւղած գոլով յայր միշտ մատաղլինէր թէ եւ ինքն որով բարեգործութեամբ մոցէ առաւէրն իւր. զի մի յանդգնաձեռն երեւեսցի առաքի տեառն արարչին իւրոյ։ Յս ապա լուեալ զրանս ի մարգարէէն որ ասէ թէ. երանի որ ունիցի զաւակ ի սիոն եւ ընտանիք իւր յերուսաղէմ։ Վասն որոյ զսոյն զայս եւ զայլս սին հանգոյնս զմտաւ ածեալ եւ մանաւանդ շրջանն տէրունական զոր ասէ մի գանձէք ձեզ գանձս յերկրի. ուր ցեց եւ ուտիչ ապականին. եւ ուր գողք ապան հատանեն եւ գողանան. այլ գանձեցէք ձեզ գանձս յերկինս ասէ եւ ոչ ուտիչ ապականին. եւ ոչ գողք ապան հատանեն եւ գողան(ան)։ Վասն որոյ ի մտի եդեալ ըՀՎոսկանն եւ ըղձափափաք սիրով ստացաւ զենուունակ եւ զպատուականագոյն գանձս եւ զհոգելի գանձարանս. այս ինքն զծագկափթիթի եւ արծաթատպատ աւետարանս տէրունական վայելելով զաս յեկեղեցին ՅՍ։ եւ ի գանձարանն տեառն զիւրն ի իւր նուիրելով առ ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցոյ եւ ի խրատ ի ցնծութիւն մանկանց սիոնի։ Յս առ ի յիշատակ հոգւոյ իւրոյ եւ մեզապարտ ոսկանին եւ ծնողացն իւրոց հօրն եւ մին մնրն կուլ մին եղբօրն վեհրատին եւ ուեսիրին։ Յս իւր հանգուցեալ կենակցին (բառ մը քերուած) եւ իւր հանգուցեալ որդոցն Յովանէսին երիմանին։ Յս հանգուցեալ հօրեղբօրն երիճան եւ ամենայն արեան զարմին սոցա հոգին ասատուած լուսաւորեսցէ։ Յս եգ յիշատակ ի սուրբ վարդան եկեղեցին։ այս ինքն ի գիւղին ասատապատոյ Յս սոյնս այս տառս գրեալ ծագկեցաւ եւ աւարտեցաւ ի քաղաքս յեւգոկիոյ որ եւ ասի թոխատ. ի թվին հայոց, ՌՃԿԲ. ամին եւ փետրվարի Ժ. Ձեռամբ յոգնամեղ եւ բազմաւշալ եղիայ անարհեստ գրչի մարգմանեցի։ Յս միջնորդք սորին տիրացու աւետիքն. եւ արեւելցի բարեմիտ կուլնաղարն ի խնդրոյ վերոյ գրեալ Ոսկանն որ ստացաւ զաս ի հալալ ընչից եւ արդեանցն իւրոց. ննջեցելոց ամենայն արենամերձ ազգատոհմն նուրին զամենայն միով հայր մեզայիւ յիշեցէք ի մաքրափայլ ազոթս ձեր ամենայն դասք քահանայիւքդ ամէն։

65.

Ն. ՇՆՈՐՀԱԼԻ

(1625-էն առաջ)։

ՔՈՒՂՔԷ 213. – ՄԵԾՈՒՔԻՆ՝ 12×9×5 սմ.։ – ԳՐՈՒՔԻՆ՝ միասիւն։ – Գիր՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող՝ 16։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ։ – ՄԱԳԱՂԱԹԵՐՑ ՊԱՀՊԱՆՆԱՆ՝ սկիզբէն եւ վերջէն երկերկու թերթ, մնացորդ երկաթագիր աւետարանի մը։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆԱՔ զոհացուցիչ։ – ԴԱՏԱՐԿ ՔՈՒՂՔ՝ էջ 1ա–2բ, 205ա–207բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ ու զարդագրեր չկան՝ բացի երկու շատ անշնչաւոր խորաններէ։ – ԳՐԻՉ՝ անծանօթ. ստացող՝ Ալէքսան կրօնաւոր. տեղ՝ անյայտ. թուական՝ 1625թուէն առաջ. այս թուականին նորոգուած է ձեռամբ Դաշչատուրի՝ Եւտաթէի անապատի մէջ։ — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Տիգրան Քովմասեանի։

Պատեանս կը պարունակէ Ն. Շնորհալւոյ քանի մը չափաբերական գրութիւնները եւ այլն. 1. Բան հաւատոյ. էջ 3ա—48բ։ 2. Ցիսուս որդի. էջ 49ա—173բ։ 3. Գրիգորիսի Հայոց կաթողիկոսի բանք. Է յիս գիտութիւն բայց համբացեալ է. էջ 173բ – 174բ։ 4. Ցեառն Ներսեսի... յաղագս երկնի եւ զարգուց նորա. Իմ եղական գովով բնութիւն. էջ 175ա – 184ա։ 5. Նորին. Միշտ էիդ անեղ բնութիւն. էջ 184ա—186բ։ 6. Գլուխ երրորդ. եթէ բնութիւնն անմարմին առանց ենթակայի գոյութիւն ունի թէ ոչ. Գիտել պարտ է նախ եթէ ի քանիս բաժանի բնութիւն. էջ 186բ 189բ։ 7. Նաւակատեանս խորհուրդ նախ ի գրախտին աւանդեցաւ մեզ. էջ 189բ – 204ա։ 8. Ազաւթք Եփրեմի խորին. Հայր սուրբ հայր մեծութեան որդո քո՝ էջ 208ա—213ա։

ՑԻԾԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 174բ. Ազաչեմք զհանգիպոզքդ յայսմ տառի. յիշել ի աչս. զմաքրամիտ. եւ զբարէխօսիւրդ. որբատանունդ կրաւնաւորն զալեքսանն. զստացողս սորա. եւ զծնողսն իւր. ընդ նոսին եւ զեղկնլի գծոզակս. եւ զծնողսն իմ։ եւ խոշոթեանն մի մեզագր զի գեղն վատ էր։

Էջ 204բ. (Նորոգողէն, նոսր գրով.) Նորոգեցաւ ի ոգիս. ը. թվին։ Ես մերամ. Ի. Հ. Գ. թէ։ Բարեմիտ յանապատին. ձեռամբ սուտանուն (խաչատուրի) յիշատակ ի գուռն նը (փակագծով գրուածը եւ հոս ալ երկու բառ քերուած)։

Էջ 213բ. (այլ գրչէ). ատամնաւոր գեղ ատամ քահան յիշեցէք ի քս ՅԾ եւ ՅԾ: (այլ գրով) Ամ փոփեալ Նշան խաչին ի վասպուրական էր ի գէթեղան Նման քարի ի ֆալ-լայ լերին (տակը գրչափոր):

Էջ 4ա. Խորանին մէջ գրուած է "Էլէ քսան ք. ծ." որ ատացողին անունն է:

66.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՋԺԸ = 1469:

ԹՈՒՂԹՔ 252: – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 20×15,5×6,5 սմ.: – ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 16×5 սմ.: – ԳԻՐ՝ բոլորգիր. Թանաք՝ սեւ, գլուխներն ու սկզբնատառերը վարդագոյն եւ աղիւսագոյն, տող՝ 21: – ՆԻՒԹ ԹՈՒՂԹ: – ԿԱՋՄ՝ կաշեպատ տախտակէ: – ՄԱԳՈՒՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չունի: – ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ լաւ. կազմը թիչ մը կտրտուած: – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա–բ, 68բ 113բ, 192բ եւ 251բ–252բ: – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐԸ, զարդագրերը եւ չորս ճակատները լաւ են: – ԳՐԻՉ Ամանիա աբեղայ. տէր՝ Ստեփանոս քահանայ. տեղ՝ Հերմենի վանքը. թուական՝ ՋԺԸ = 1469: – Ձեռագիրս այժմ սեպհականութիւնն է Միսաք Տէր-Աբրահամեանի:

Մատեանս է Աւետարան, որ կը պարունակէ. 1. Աւետարան ըստ Մատթէոսի էջ 2ա—68ա. 2. Մարկոս. էջ 69ա—113ա. 3. Նախագրութիւն Ղուկասու էջ 113ա. 4. Ղուկաս էջ 114ա—191բ. 5. Նախագրութիւն Յովհաննու էջ 192ա. 6. Յովհաննէս էջ 193ա—249բ:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ կը բռնեն էջ 249բ—251ա.

Գլխաւոր յիշատակարան (էջ 249բ—250բ). Փառք անեզ բանին Աստուծոյ. Երիցն ի միում կատարեալ առանձնաւորութեամբ. եւ միաւորեալ ըստ ատուածութեան. եռաստրաշ. անբաժանելի եւ անքակ տէրութեանն միասնական սուրբ երրորդութեան կրկնեալ փառք ի գ-ից բնաւից. յիմանալեաց եւ ի ագալեաց: Գ-ծագրեցեալ վեհմական անբաղդատելի աստուածունակ արփիահրաշ. գերափայլ եւ տիեզերալուր. շորքծագեան կտակս որ հանապազ հնչէ ի լսելիս. քի հաւատացեալ ժողովրդեանդ յաղագս փրկութեան աշխարհի: եւ արբուցանէ եւ կերակրէ զՋուրն կենդանական. եւ զհացն անմահական: յեղեմեան վտակացն. ընդ քառանդիւն ոլորտս տիեզերաց. ի զուարճութիւն եւ ի պարարութիւն զովացութեան. պաքեալ եւ կարաւտեալ ժողովրդեան: Եւ է սա ուրախութիւն տրամեցելոց: Բժիշկ հիւանդաց: քաւիչ մեղաւորաց լոյս խաւարելոց դատիարակ մանչանց: սփոփանք երիտասարդաց: հաստատութիւն ծերոց: կենդանութիւն մահացելոց: որբիչ ամենայն ախտից: սա-սատփութիւն եւ հալածիչ դիւաց գնդին: եւ անմահութիւն կենդանութեան պարգեւեսցէ ամենեցուն որք հաւատով եւ յուսով գիմէն ի սա: եւ կատարեսցէ քն ի ձեռն հրամանիս իւրոյ. ամենեցուն. թէ որ խնդրէ առնու, եւ որ հայցէ գտանէ. եւ որ բախէ բացցի նմա: Եւ այլ գրեցաւ սա ի թուականութեանս հայոց: ՋԺԸ: Ի հայրապետութեանս տեառն բռլստակէսի: Գրեցաւ սուրբ աւետարանս ի վանքս հերմենի ընդ հովանեաւ սուրբ լուսաւորչիս եւ սուրբ յակոբիս եւ սուրբ ստեփանոսիս. եւ սուրբ վարդապետացս որ ատա կան հանգուցեալ. եւ ի յառաջնորդութեան սարգիս բարեւնապետիս: Ձեռամբ սուտ յանուն անանիա՝ի գրչի. որ անուամբ միայն խաբեցա՝ եւ ոչ գործով: [Ընդ ամենայն ոք բարոյ ցանկայ վասն սիրոյ արքայութեան. որպէս ասէ առաքեալն. թէ երանի որ ունիցի զաւակ ի սիրանի եւ ընդանի եմ: Եւ ստեփանոս քահանայ. ատացայ նոր աւետարանս. եւ եռաւ գրել զայլ յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց. հաւրն իմ՝ ամիրին. եւ մաւրն իմ թամարիկին: եւ հաւրեղբաւրն իմ մկրտչի կուսակրաւն աբեղայի. եւ կոզակցին իւր մարթին. եւ որդին իւր յակոբ. ալէքսանոս. գրիգոր. արիստակէսն: եւ զդուստրն իմ զմարգարիան. նուվարն. եւ զքոյրն իմ նուրմէրիք. զհա-փսիմէ. եւ զամենայն ազգան մերձաւորան. զկենդանիսն եւ զհանգուցեալսն. եւ Աստուած որ առատան է ի տուրս ողորմութեան. ձեզ յիշողացդ եւ մեզ յիշելոցս ողորմեսց իւր միանգամ գալչստեամբն ամէն եւ եղիցի]: (Առաջին մասը բուն գրչէն, իսկ փակագծեալը ատացողէն):

Էջ 250բ. Դարձեալ յերես անգեալ ազաչեմք զձեզ ովք մանգունք նոր եկեղեցոյ որք կարդալով կամ աւրինակելով կամ տեսանելով զվերջն (= զվերջին) ըստացող նոր աւետարանիս զուստայ միրանն որ ըստացաւ զայլ յիշատակ իւրն եւ ծնաւղացն իւրոց ուստայ յակոբին եւ կոզակցին իւրոյ տայուսին եւ իւր զաւակին ճանփաշին նիկարին քն ՅԾ աւրհնէ զուստայ զմիրաւն եւ զիւր որդին զխուփի այր եւ զշահ կուլ որ եւ զմայրն ատցա զհոռոփսիմայն. յիշեցէք ի քն եւ ՅԾ զձեզ յիշէ ամէն:

Էջ 251ա. Դարձեալ վերջին ատացող նոր աւետարանիս ուշատակէս քհէս որ ատացայ. մեսրովբ եպկէ, զաւետարանս ի հայալ ընչից իմոց, առ, ի, Ռ. դահեկ. յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց, հօրն իմ, խուսպանին, մաւրն իմ, պէկի խաթունին, կոզակիցն իմ, տիլպարին, որդոյն իմոյ գաքարայ նորայ բոզոջ սարկաւագին, ազամին, առհասարակ ամենայն աշխատողացն ատցայ յիշեցէք զանն ՅԾ ի թվ. ռԺԸ. ի յառաջնորդութեան նոր աթոռոյս ատաթէի, շատեփանոս. արհեպիսկոպոսի: ի թագաւորութեան շահ թահմազին. կախողիկոսութիւն. էջմիածնին տէր միքայէլին:

67.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՌՃԺԲ = 1663։

ԹՈՒՂԹՔ 153։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 15×11×4 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ – ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ, սկզբնատողերը, վերնագրերն ու սկզբնատառերը կարմիր, վարդագոյն, լեղակ. տող՝ 25, իսկ սկսեալ 122 էջէն 17։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ։ – ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ շկայ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ հինցած, աղտոտած եւ պակասներով։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ գրեթէ շկայ. որովհետեւ եղածները նոր գրութիւններով եւ բազմաթիւ գրչափոքներով լցուած են։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ ու զարդագրեր խիստ քիչ եւ տգեղ։ – ԳՐԻՉ տէր եւ տեղ անյայտ։ – ԹՈՒԱԿԱՆ՝ ՌՃԺԲ = 1663 թուէն յետոյ՝ որովհետեւ էջ 116ա կը դրուի այս թուականին օրացոյցը, եւ ՌՃԺԸ = 1669 թուէն առաջ՝ որովհետեւ էջ 93բ այս թուէն յիշատակութիւն մը կայ. բայց հաւանաբար 1663 թուէն է, ենթադրելով թէ օրացոյցը ներկայ տարւոյն համար ըլլալ պէտք էր։ – Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Միսաք Տէր-Աբրահամեանի։

Մատեանս է ժողովածու, որ կը պարունակէ. 1. **Ժամագիրք.** էջ 1ա – 115բ. 2. **Տօնարք.** էջ 116ա — 118բ. 3. **Ինչնատիսի արարեալ մարմնայ-խաղաց փորձիւ.** թէ գազան խաղայ, շահի եւ մեծութեան նշան է. էջ 122ա – 133ա (մարմնի զանազան մասերու խաղալու նշանակութիւնը). 4. **Առաջնաճաշակ պտղուն մահուանն առաջին մարգուն** (տաղ այլ գրչէ). էջ 133ա - բ. 5. **Ամ սուան 30 օրերուն բարի եւ չար լինելը** (սկիզբէն մէկ թերթ կտրուած հանուած). էջ 134ա – 139ա. 6. **Եբրայեցոյ** (այբուբենական կարգով). էջ 139ա —152ա։ **Ձեռագիրս յայտնապէս երկու տարբեր գրքերու միացումն է. առաջինը** կը պարունակէ թիւ 1 – 2, այն է էջ 1—121, **իսկ երկրորդը՝** միացեալը, այն է թիւ 3—6, կամ էջ 122—153։

ՑԻԾԱՑԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 10ա. Եւ բենիամէ (իսկ էջ 119բ կ'աւելցնէ) գրեցի ամէն ծառայ ամէն։

էջ 20բ. Հայոց թվինքն ռբճժգ առաքելի որդի մարգարիս բ-ի-ի ամիսին ժը ԺԷ-մեռանցմուան։ (Ընդ). Մարգարի որդի եղիսպարի ժամայ գիրքն է ի Նուասատ քի ծառայ որ այս գիրքս ով որ կառնի կարդայ Ա Բ հ-ը մեզայ ասի ԱՐ ողջա-մ մարամ ասի մեզայոր եմ Եւ համայ ասի որ չի ասի եւ իմ հաւուբ գասաս(ա)անին մեզս վէրզն համայ ասի յաւ -ոյ (Նոյնը էջ 121բ)։

էջ 29բ. Հայոց թվինքն ռճխաբ մարգարի ժամայգիրք. (անդ). Ես կրէ էսիկ մոի սիպինայ Ա ման խաչիկի Ա ման Ա ման (երկիցս) կա կակօն Ա ման մուվել։

էջ 35բ. անուն այ ձեռ գիմանին եւ ողորմածին։

էջ 40բ. Խամդարշի կուսատ ֆիրգոր մելքոնի որդի եղիսպարի պապ։

էջ 45ա. անան-ոյ մելքոնի որդի մուրատի որդի ֆիգոր։

էջ 69ա. ի նվաստ քի ծառայ եղ-զարի է...։

էջ 72բ. էսիկ միսիային -ոյ։

էջ 86բ. ի նվաստ քի ծառայ մարգարէս շատ դարձվ Ռ բարի պար (իսկ էջ 91ա կը գրուի նոյնը եւ կը շարունակուի) պրն ապահուն։

էջ 9՝բ. Ես Նուրիջանի որդի կարապետ (որ է՞?) գիրքս ասեցիմ գլա...ոխ ասեցի Բ-ապ Ա Գ հ-ը մեզայ ասեցի Ա Գ ողջում մարամ ասեցի ըստուր (= սորա) գրոցին ասեցի կամ ժամայգիրի տրոչը ասեցի հայոց թվի ռճժբ յունիսի ի Թ օրն է շաբաթ գէրեցի ամէն։

էջ 103բ. մարգարի որդի եղ-զարի ժամայնքն է ի նուասատ քի ծառայ (նոյնը եւ էջ 119ա. 121ա. 124բ եւն)։

էջ 116ա. Ես բ[ենիամ]ին գէրեցի ծառայ ասանոյ ամէն թվին ռճկթ. ով որ կարդայ աւի շատ ապրի ողորմի յիսուս իւր ծընողացն Ամէն (նոյնը էջ 131բ)։

էջ 120ա. ծառայ թաթոս. թվն ռճրբ գէկտեմբերի Գ օր Ելշանտրի որ կամրջն այ կարէցայ։ (= կարգուեցաք) ի հայոց հայրապետութիւնը. ամ ակոռայ ի ղղելրաշին թաթավորութիւն շահ ալէմանի հ-ո-ր-ս-ս թաթավորութիւն սոլթան համադին։ ի մեկովի թաթաւորշթանը մխայիլէվին ծառ մի քրիստայ. թվ ռճի զիմ ծնունդ թվին ռզբ ին. ինչ որ։ աէրն պապ ս գրիգորն? գրած էր։ ձեռ ողորմի հոգուն։

էջ 120բ. Ես բենիամի որդի։ բենիեայթս ։։ գիրեցի ։։ ծառայ ։։ ասանոյ ամէն ։։ այս էն վախտին գէրեցավ հօրը ։։ սուտէն եկաւ ։։ թվին ռճկթ։

էջ 121ա. յիշատակը՝ այտիլի որդի թաթոսին։ (անդ.) Ես ամ գրիգոր գրեց ծառայ աստուծ- թուին ռճիգ էի Ես օրհուեցի. ձեռամբ -հան վարդապետին ձեռ իւրեան կեանք տայ. նորայ օրհնութիւնն մեզ վերայ պահի լինի ամէն։

էջ 121բ. Ես կրեցի եղ-զարի որդի մարգարայ կրեց ամէն (գրեթէ նոյնը էջ 147ա)։

էջ 125ա. Հայոց թվին ռճկիա

էջ 152ա. Ես ծառայ ալմաստ գիրս գրեցաւ թվ ռճիգ։

(Ընդ). քիս ծառայ պետրոս։

էջ 152բ. Աւգնեայ մեզ մարդասէր Ով հոգի եւ հաս ի թիկունս տկարութեան մերում. գրիչ փորձիլ այս է. Զգործս ձեռաց իմոց ամ ձեռ իմ առաջնորդես. վայ է. ախմար գրչիս. 2. Ես անարժան եւ անպիտան մեղաւոր ծառայ գասդարս գրեցի ի թաման քաղաքն չէրքէզնոց. թվ. ռճիբ. 3. ով եղբայրք եթէ հանդիպիք սմայ կարդալով կամ աւրինակելով յիշեցէք ըզմեղաւոր եւ սուտանուն գասդարս եւ ած ըզձեզ յիշէ ի միւսանգամ իւր գալստեանն ամէն։

էջ 153ա. Ես տէր գրիգորի որդի պետրոս Ես գրեցի օշնեա տէր։ 2. Ես գրեցի մարտիրոս. 3. Ես գրեցի տէր բարսեղի որդի բենիամէ ծառա այ. 4. Ես գրեցի

մարտիրոս ծառայ ՅՍ բաւ է. Թվն ռՃԻԷ. տարին կոյսն. Նոյեմբերի աւուն ժգ օրն Ե շրթի։

Էջ 153բ. Թվին ռՃԻԷ. ես մինաս ակշնցի ի գիւղէն կամաբկապցի եկի շնորհիւն ՅՍ հետ մեր հոգեւոր հաւրն զազար վարդապետ որ էր նիւրակ նր էջմիածնայ. ինքն գնաց կարասուն. ես մեզոյսէր մինաս երէցս եկի ի կէռչ. գաման եւ թիմբուկ. եւ կացի ձմեռն բոլոր. ի գամանն։

Այս բոլորը օտար գրիչներէ ։– Հեղինէն մոռացէ լոտ էէլ գրուելեամբ։

68.

ԱՏԵՆԻ ՍԱՂՄՈՍ

?

ԹՈՒՂԹՔ 229։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 10×7×4 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, միասիւն։ – ԳԻՐ նոտր. թանաք՝ սեւ, սկզբնատառերը, վերնագրերը եւ սկզբնատողերն աղիւսագոյն կամ վարդագոյն. տող՝ 20։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակ։ – ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ չկայ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ մանրագրութ, բայց սկիզբէն ու մէջտեղէն թերթեր կտրուած հանուած, կազմը քրքրուած։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ չկայ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ, զարդագրեր են քիչ եւ ամենաուեստ։ – ԳՐԻՉ, տէր, տեղ եւ թուական՝ անծանօթ. որովհետեւ տող մ՚անգամ յիշատակութիւն չկայ։ – Զեռագիրս այժմ կը պատկանի Միսաք Տէր-Աբրահամեանի։

69.

ՃԱՇՈՑ

(1712 էն առաջ։)

ԹՈՒՂԹՔ 292 (նշանակուած 288, բայց 5–7 եւ 183 bis)։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 32×22×6 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մաքուր, երկսիւն, իւրաքանչիւրը 23×6,5 սմ.։ – ԳԻՐ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն եւ սկզբնատառերը աղեւսագոյն, տեղ տեղ ալ կանաչախառն կապոյտ եւ սեւախառն կարմիր։ Տող՝ 31–33։ – ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ շունի. մնացած է միայն վերջին կողը, որ է կոտրտած. կաշեպատ փայտ։ – ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չկայ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ սկիզբէն, վերջէն եւ մէջտեղէն թերթեր պակաս. բայց գրութիւնը անաղարտ է։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 233բ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐՆ ու զարդագրերը՝ մէջակ գործ։ — ԳՐԻՉ Եբիստակէս քահանայ. տէր՝ Մարգարէ երէց. տեղ եւ թուական՝ անյայտ. հնագոյն թուականը որ կը յիշուի յետին ստացողներէն՝ ՌՃԿԱ — 1712 թիւն է։ – Զեռագիրս այժմ կը պատկանի Միսաք Տէր-Աբրահամեանի։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 46. Քահանայք եւ ժողովուրդք յորժամ լսէք զաւետարանս, լի բերանով Ա՚ծ ողորմի ասացէք ծնաւղաց իմոց. եւ մեզ պարտ գրչիս. արիստաքէս քահանայիս (այս երկու բառերը քերուած եւ հազիւ թէ գուշակելի). յամենայն ժամ վա՛ ինձ։

Էջ 172բ. Զներգեւեալս եւ զգածեալս. եւ զպարտաւեալս. զախմարս եւ զոշխմարս. զմեղօք լցեալս (երկու բառ բոլորովին քերուած. պէտք է հասկնալ "արիստաքէս քահանայս") յիշեցէք ի քն. եւ ողորմի ասացէք ինձ եւ ծընաւղաց իմոց. եւ ՅԾ զնեզ յիշէ յիւր արքայութիւնն ամէն։

Էջ 172բ–173ա (օտար գրչէ). գարձեալ յիշեցէք ի քն եւ ՅԾ ողորմի ասացէք նախչուանցի շիրինի հօրն խիմշուն եւ մօրն եւ ամենայն արեան առու մերձաւորաց իւրոց որ էառ զդիրքս ի ձեռաց այլազգեաց եւ ետ յիշատակ ի դուռն նր նախավկային որք հանգիպիք հատուցէք ազօթիւք առ ՅԾ զի վարձն ի նմանէ առցէ Ա՚ապա տիկ եւ բիւրապատիկ ասա եւ ի հանգերձեալն ամէն (ամբողջը գրուած երկիցս)։

Էջ 187ա. Էս առաքելէս գէցի տը Ղիլիպոսի որ՚ի առաքելէն էլինդէրէ (??) օվանէսէն. գիլագն մարինոսէն. խոսերովէն գաւուգն։

Էջ 200ա 1832 Ներքոյ գրեալս ՅՍ.…։

Էջ 204բ–205ա. ես եաւրուն որդի մազտիսի պետրոսն վախն յարկ թուխունուց նր սարիսին. Ա սիռչար (շուրջառ). Ի շապիւ։ Ա գոտի. Ա աւեաբան. Ա խուրուգայ. գեռն։ Ա ազայսափի. Ա մաշոց (= մաշտոց). Բ խաչի Բ շամոնա։ Ա ալթայ. Ա լական Ա խուռնայդուզ. պակզարի որդի մեզաւոր տէրիսուն (տիրացուն) օվանէսն գէրեցի. թվ. ռՃԿա։ Ա շիրակնոց. Ա շուշայ միռունամանն. Ա չատասու (?)։

Էջ 214բ. Մեծայազնիւ պրն. պաղտասար յաւկօբեան.

Էջ 284բ (բուն գրչէն). Արդ ազաչեմ զձեզ եղբարք յիշեցէք յաղօթս ձեր զստացող գրոցս։ զմարգարէ երէց. եւ զայլ։

70.

ԻԵՏԱՐԱՆ

ՊԲ = 1453։

ԹՈՒՂԹՔ 328։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 18×14×6 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը 13,5×4 սմ.։ — ԴԻՄ՝ բոլորգիր. թանաք սեւ, սկզբնատողերն եւ սկզբնատառերը կարմիր, վարդագոյն, կապտականաչ. տող՝ 21։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ չունի։ — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չկայ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ գէշ, թուղթերը հինցած, սկիզբէն, վերջէն ու մէջերէն պակաս ու թափթփած։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 99ա-բ, 161ա—բ, 262բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴՔ եւն անաբուստ. պատկերներ չկան։ — ԳՐԻՉ եւ տէր՝ Յակոբ քահանայ. տեղ՝ անծանօթ. թուական՝ ՊԲ = 1453։ — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Յովսէփ Մովսիսեանի։

Մատեանս է Աւետարան, որ կը պարունակէ. էջ 1ա — 4բ՝ կանոններու խորաններն ու անոնց բացատրութիւնը. էջ 5ա — 97ա՝ Մատթէոս. էջ 97ա—98բ՝ Նախադրութիւն եւ ցանկ Մարկոսի. էջ 100ա—158ա՝ Մարկոս, էջ 158ա — 160բ՝ Նախադրութիւն եւ ցանկ Ղուկասու. էջ 162ա — 259բ՝ Ղուկաս. էջ 260բ—261բ՝ Նախադրութիւն եւ ցանկ Յովհաննու. էջ 263ա —328բ՝ Յովհաննէս (վերջէն պակաս)։

ՑԻԾԱՑԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 7բ. Զտարատամն ի բարիս, եւ զարատս ի չարիս, զմեզապարս գծաւզս. զյակոբ սուտանուն քահանա-, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր, միով տէր ողորմայիւ, ով դասք լուսերամից. որ հանգիպիք, նը աւետարանիս։ Ի թուականութեանս Հայկազեան տասմարիս. պէ. յամենանն յունիս. որ աւր էր. ԺԷ. սկս- գրել զնը աւետարան։

Էջ 9ա. Զմեզապարս եւ զանարժան գրիչս զյակոբ, քաջ, յիշեցէք ի տէր. միով տէր ողորմայիւ, եւ դուք յիշեալ լիջիք առաջի զենլոյն յի։

Անդ. Մեզայ տեառն Աստուծոյ յամենայն մտաց իմոց։

Էջ 98բ. Զեղկելի եւ զմեզապարս գրիչ զյակոբ յիշեցէք ի տէր։

Էջ 160բ. Զառաձեալս մեզաք զսուտանուն քահանա-, զյակոբ, որ փափաքանաւք սրտիս գրեցի զնը աւետարանս ի ծերութեան ժամանակս. զի վատեալ էր աչքս. եգի աչք (= ակնոց) եւ բազում աշխատանաւք գրեցի վասն փափաքանաց սրտիս, ազաչեմ յիշել ի տէր սրտի մտաւք։

Էջ 259բ. Ազաչեմ յիշել ի տէր զզաւակսն իմ զաբէլիս քահանայ եւ զմարտիրոսն, եւ զամուսինն զԹամարիկին, եւ զՀ... մարիամ տիկին, ի- ղայլ ամենայն ազգ-ինսն։

Էջ 260ա. Եւ ամենամեղս, եւ բազում քանվարաց պարտականս, յակոբ գրիչս, սուտանուն քահանայ յերես անկեալ ազաչեմ զամենեսեան։ Ով պատուական գասք լուսերամից որք հանգիպիք այսմ աստուածազարդ մատենիս։ Եղեմարուխ գետոցս, կամ կարգալով կամ գաղափարելով, սրտի մտաւք խնդրեցէք զԹողութիւն յանցանաց իմոց, եւ իմոցն ամէն։ Լաւ ինքն որ առատն է ի տուրս բարւոց, ձեզ եւ մեզ ողորմեսցի, յաւուրն ահեղի. եւ անելանի։ Ամէն կրկին աղաչեմ խոնարհութեան եւ սխալանաց հ. Հզագրել, զի բազում ժամանակ էր դէ ի բաց էի թողել զգրելն, ի- վասն այսորիկ եւ ձեռս բրատացեալ... տաք գրի ու աշխատանաւ էրեալ զի էի վաթսուն -ամաց (թուղթին եզերքէն պատռած ըլլալով՝ պակաս մասերը գրի ենթադրութեամբ եւ նորագիր)։

Էջ 26 ա (սուտ գրչէ). Քնը ձեռ յորժամ գաս ի գատել։ ձեմ արարածս. եւ յանուանէ կոչես. զարդարս. թէ եկայք առ իս ձեմ աշխատեալ. եւ ես հանգուցից զձեզ։ Հանգոյ ընդ նոսա. զբռէս բոլէն. եւ զկին իւր. զթիլիփաշէն։ Եւ յանուանէ կոչէ. զարարն ճապուկն. եւ կին իւր. զգուլշատանն թէ եկայք մտէք յուրախութիւն տեառն. ամէն։ Դարձեալ յիշեցէք ի քն զեղբայր բոլին. զհիրապեան. որ եգին նը աւետարանս. ի գուռն նը սանփանասին. ի գիւղս. նորշէն. եւ մի հեռացնեն սա ի գրանէ սորա. այլ ՇԵա անջիկ յիշատակ ի գուրս նորա։

71.

ՄԱՇՏՈՑ

ՊԺԳ = 1364։

ԹՈՒՂԹՔ 154։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 16×12×4 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԴԻՄ՝ բոլորգիր. թանաք՝ սեւ, վերնագրերը, սկզբնատողերն ու սկզբնատառերը կարմիր. տող 17։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ։ — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ վերջէն մէկ թերթ. միջին մեսրոպեան երկաթագրով հին աւետարանի մը մնացորդ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ բաւական մաքուր. տեղ տեղ թերթ է ինկած։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 154բ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱՁԱՐԴ. զարդագիր եւն սակաւաթիւ եւ միջակ արուեստով։ — ԳՐԻՉ՝ Ստեփանոս քահանայ. տէր՝ անանուն քահանայ մը. տեղ՝ Սմիթ. թուական ՊԺԳ = 1364։ — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի ամերիկացի միսիոնար Վիլսոնի։

Մատեանս է Փոքր Մաշտոց. սկիզբէն թերթ ինկած ըլլալով՝ չունի ցանկ. բնագրին մէջ գանձեր չկան։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 95բ. Զմեղաւք ի լիս զատաւապէալ եւ զանարժան փցուն գրիչ, աղաչեմ յիշել ի տէր. զատեփանոս. եւ ՝ի՝ ձեզ յիշողացդ եւ մեզ յիշեցելոցս ողորմացի յիւր միւսանգամ գալուստն։

Գլխոոոր յիշոոոլուն. Էջ 153բ. Փա՛ռք ՝ի՝ երրորդութիւն հաւր եւ որդւոյ եւ ՝ի՝ հոգւոյն։ Գրեցաւ մաշտոցս ձեռամբ յոգնամեղ եւ անարհեստ գրչի ստեփանոս սուտանուն քահնի. ի թվին. ՊԺԳ։ ի քաղաքիս ամիթի ընդ հովանեաւ ՝ի՝ ՝ի՝ ծածանի. ի խնդրոյ որբանեալ քահնին (անունը բաց թողած). յիշատակ հոգւոյ իւրոյ. որք աւետիք ի սմանէ յիշեսջիք յաղաւթս. եւ ձեզ յիշողացդ եւ մեզ յիշեցելոցս ողորմացի քն որդին (նօտրագիր կը շարունակուի) ՝ի՝ յաւ խաեանս ամէն. եւ որ զամէնն ասէ ամէն։

Էջ 154ա. (վերջի նօտրագիր ձեռքով) Ընդ վերջաստին նորոգեցաւ գիրքս որ կոչի մաշտոց եւ կազմեցաւ ձեռամբ մեզսամած եւ անարժաւ մարտիրոս երիցու որ զանուանս իմ ունիմ եւ զգործս ոչ. վայ զիս Ո՞ բերան. թվին. ՌՃԼ։

Դէ՞՝ ՝ի՝ ողորմի տէր ելիային զոր եւ զսա՛ նորոգել յիշատակ իւր։

Էջ 154բ. Էշատակ է տէր սուքիաս ―։―։

72.

ԱՂՕԹԱԳԻՐՔ

?

ԹՈՒՂԹՔ 147։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 10×7,5×3 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ. սկզբնատառերը կապոյտ, վերնագրերը կարմիր. տող՝ 11։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ խաւաբարակ, վրան քաշուած կանաչ թուղթ։ — ՄԱԳԱՂԱԹԵՆԵՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ չկայ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ զոհացուցիչ։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ ընդ ամէնը 23 էջ, մեծ մասը պատկերներու ետեւի երեսը։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ ու զարդագրեր չկան. գիրքը կը զարդարեն 20 մեծագիր պատկերներ. որոնք կտրուած հանուած են լատինական կրօնական տպագրեալ գրքերէ (միայն մէկը հին ձեռագիր աւետարանէ մը) եւ ծայրատելով ներմուծուած են հոս։ — ԳՐԻՉ Մելքոն. տէր. տեղ եւ թուական անծանօթ։ — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Նիկոլա Տէր-Օհանեանի։

Մատեանս է Աղօթագիրք, որ կը պարունակէ Պատարագի մատուցման ժամանակ հաւատացեալներու բսելիք աղօթքները, սուրբերուն յանձնարարութեան, ճանապարհի, խոստովանութեան եւն աղօթքներ, վերջապէս Ընկալ քաղցրութեամբ, Որդի Աստուծոյ, Հաւատով խոստովանիմ։ Սկսեալ էջ 130ա—146բ "Եղանակութիւնք զգեստուց եւ արարողութեանց պատարագի," ուր կը բացատրուի պատարագի զգեստներու եւ զանազան արարողութեանց նշանակութիւնը (վերջէն պակաս)։ Ձեռագրիս այս մասը թէեւ նոյն գրչէն, բայց նախորդէն տարբեր է եւ յետոյ կցուած է ձեռագրին՝ թղթեւրուն լուսանցքները ամբողջապէս կտրելով։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 147ա յետին գրչէ. "որ կազմեաց թիւն ամ."։

Գրիչը յիշուած է աղօթքներու մէջ շատ անգամ, ինչ. օրինակ էջ 80. 124, 133 եւն. վերջին ստացող մը Տէր Օհան՝ բոլոր այս "Մելքում կամ Մելքոն" ձեւերը ջնջած եւ վրան իր անունն է աւելցուցած։

73.

ԵՐԱՋԱՀ ՆԱԵՒ ՏՆՕՐԻՆԱԿԱՆՔ

ՌՃԻԸ = 1679։

ԹՈՒՂԹՔ 87։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 15×10×1 սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն։ — ԳԻՐ՝ նօտր. թանաք՝ սեւ. վերնագրերը միայն կարմիր. տող 15։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ չունի։ — ՄԱԳԱՂԱԹԵՆԵՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ չկայ։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ լաւ եւ մաքուր։ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ չկայ։ — ԼՈՒՍԱՆ ՑԱԶԱՐԴ, պատկեր կամ զարդագիր չունի։ — ԳՐԻՉ Յովհաննէս. թուական ՌՃԻԸ = 1679. տէր եւ տեղ անծանօթ։ — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Ղազար Մելիք-Բարաչանեանի։

Մատեանս է 1. "Երգոցքն զոր արարեալ է Դանիէլ մարգարէն" էջ 1ա—63ա։ 2. Այս են ամենայն անօրինակներն քի այ մերոյ, 'ի որ ածքնակ մայրաքաղաքն յէմ. 'ի միջոյ եւ յարտաքսոյ, որք կան հաւաքեալ ասա. 'ի թղութիւն մեղայ մերոց. հաւատով երկրպագողաց, ամենայն հաւատացելոց. էջ 3բ—83ա։ 3. Տաղ ասացեալ յակոբ քահանայէ ի վերայ որ քաղաքին Երուսաղէմի. Յաստուծոյ շինեալ քաղաք պատուական. էջ 83ա 86բ։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 4ա. 1669 յունվարի 1ին պատմայկիրի թիւն է.

Էջ 17բ. պ՝։ լպիւլեն գաբրիել հրեշտակապետն է։

Էջ 18ա. ||| ||| ||| | |||| (այս ծածկագրութիւնը պիտի կարդացուի Ամեան)։

Էջ 18բ. յիշատակ է այս գիրս։

Էջ 32ա, 33բ, 38ա, 40բ եւ պլլուր "ասէր զաքարին է այս գիրքս"։

Էջ 41բ. ԺԷ չաշխուր Է գոլամայ Ի գաֆտան Ի բինիշ Ի չախչուր Ա մարգանա անթարի Ա զանանա գաֆտան Ա անգարի։

Էջ 57բ. սաֆար նավի գնայ Ա շահ խաչմազ զազքին ես մեզայորն սեթազի գրեց էս շատա մեայ։

Էջ 82բ. գանվատ ունիմ ասել քեզ թաւսոր իմ այն գրիտաս. սակի վարամ կամ թէ զարամ։

Էջ 86բ. Ա մաշտոց Ա աւետարն Ա կտակարան Ա ժամիք Ա այն որդի Ի շարական Ա սաղմոս։ Ձաղիկ զորուց (= զորութեանց) Ա ազէսագիրք Ա գրէվի մաշտոց Ա քարոզգիրք Ա տօնացոյց Ա տաղարան Ա հարանց վարք Ա գալշատեան գիրք Ա մասունքի զուրթի մհրայ Ա տօնացոյց ճամն գիրք ժԻ։

Գլխաւոր յիշատակարան. Էջ 87ա. Աւարտեցաւ երազահանս եւ նր Եմի անօրինականքս թվին ՌՃԻԸ. մարտ ամսոյ ի տասն եւ հինգ. ով ընթերցողք եւ օրինակողք սորա. յիշեցէք զգէրօղ սորա տառապեալ յովհաննէս. հանգերձ հայր մեզայիս. եւ ձեզ ողորմի ասացէք. եւ ձեզն ձամ որ առատան է ի տուրս բարեաց, տացէ ձեզ յիշոզացդ զերկնից արքայութիւնն որ է ձահեալ անզրաւ յաւիտենից. ամէն։ Հայր մեր որ յեր։

Էջ 87բ. Թվին ՌՃԿԱ ամին յուլիսի ԻԷ որ էր վարգեվատի առաւաստուն երիսիէն աշխարս եկաւ. Թվին ՌՃՀԲ փետրվարի ԺԲ օր երեքշրթի. առաւտու փանաս աշխարս եկաւ. ձեզ երկար ումր տայ ամեն։

74.

ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԺՈՒԹԻՒՆ

1295 – 98։

ԹՈՒՂԹՔ՝ 184։ – ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 26×18×5 սմ.։ – ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն, խիստ գեղեցիկ եւ մաքուր։ – ԳԻՐ՝ խոշոր բոլորգիր, շատ մաքուր գրութեամբ, թանաք՝ սեւ, վերնագրերը կարմիր. տող՝ 17–18։ – ՆԻՒԹ՝ հաստ եւ ողորկ ընտիր թուղթ։ – ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտէ։ – ՄԱԴԱՂԱԹԵԼԵՑ ՊԱՀՊԱՆԱՆ՝ սկիզբէն եւ վերջէն երկ-երկու թերթ՝ մնացորդ հին կտակարանի, երկաթագիր գրութեամբ։ – ՀԱՆԳԱՄԱՆԴ՝ շատ լաւ։ – ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ չկայ։ – ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ եւ զարդագիր՝ չկայ. պատկերներու մասին տես տակը։ – ԳՐԻՉ Թորոս քահանայ. տէր՝ Սմբատ Գ. Թագաւոր Կիլիկիոյ. այն է հեթում Բ.ի եղբայրը, որ օրինաւոր թագաւորին բացակայութեան ժամանակ խլեց գահը եւ մի քանի տարի գահակալեց, մինչեւ որ հեթում դառնալով Պոլսէն ետ առաւ իր աթոռը. տեղ՝ մայրաքաղաքն Սիս. թուականը պիտի ըլլայ 1295–98, որովհետեւ այս է Սմբատ Գ.ի թագաւորութեան թուականը։ — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի դերձակ Շիրմազանի։

Նիւթով եւ գրութեամբ պատուական այս ձեռագիրը, որ հայկական թագաւորական գրադարանին զարդերէն մէկը կը կազմէր, յատուկ խորագիր մը չունի, բայց կրնանք կոչել ըստ նիւթին Անասնաբուժութիւն կամ ինչպէս յիշատակարանին մէջ կ'ըսուի "բժշկարան ձիոյ եւ առհասարակ գրաստնոյ"։ Գրքիս հեղինակներն են ասորի Փարաճ բժիշկը եւ կիլիկեցի Թորոս քահանան։ Փարաճ ասորի բժիշկը երկար տարիներ Պաղատատ մնացած ըլլալով՝ հմուտ էր արաբերէնի եւ արաբական բժշկութեան. երբ Կիլիկիա եկաւ, Սմբատ Գ. Թագաւորը գտնելով զինքը՝ հրամայեց կազմել ձիագարմանական գիրք մը։ Ասորի բժիշկը, որ կ'երեւայ թէ հայերէնի մէջ յաջողակ չէր, մեծ ազաչանքով իրեն օգնութեան կանչեց կիլիկեցի Թորոս քահանան, որ թէ արաբերէնի տեղեակ էր եւ թէ հայերէն գրչութեան մէջ յոյժ յաջողակ։ Բժիշկ Փարաճ եւ Թորոս քահանայ միանալով իրարու հետ, պրպտեցին Ճրնայ, Ապի-Եուսուֆի, Ռաշիտի եւ այլ բազմաթիւ Հնդիկ ու Պաղատացի նշանաւոր բժիշկներու գրուածները եւ կազմեցին վերոյիշեալ գիրքը։ Գիրքս 182 հատուածներու տակ կու տայ լիակատար ու մանրամասն տեղեկութիւններ՝ օրինակ ձի ճանչնալու միջոցները, անոնց գոյներու զանազանութիւնը, տեսակները, ձիերու հիւանդութիւնները եւ անոնց դարմանները, ձիերու զանազան մլուութիւններն ու պակասութիւնները եւ զանոնք վերջացնելու միջոցները եւն եւն։ Այն պատուական եւ խիստ հետաքրքիր գրուածքը բնտիր գանձարան մ'է հայերէն անասնաբուժական եւ անասնաբուժական բառերու, այնպէս որ գրքիս լիակատար ուսումնասիրութիւնը պիտի տայ թէ բնգարձակ տեղեկութիւններ գիտութեան մասին եւ թէ բազմաթիւ հայերէն նոր բառեր մեր բառարանի համար։

Էջ 33բ կայ ձիու մեծագիր պատկեր մը՝ որուն շուրջը գրուած են ձիու մարմնոյն վերաբերեալ բազմաթիւ բառեր. էջ 37բ—39բ կայ 108 պատկեր "յազգս աղերոյն" (թրք. էյեր թամբ), որ զանազան թամբերու ձեւերը կը ներկայացնէ։

Ձեռագիրս կը պարունակէ. էջ 1ա—6ա ցանկ, էջ 6բ՝ ճնայ իմաստասէրին պատկերը, որ նշանաւոր բժիշկ կամ անասնաբոյժ էր. էջ 7ա—183բ բուն գիրքն է, որուն կը յաջորդէ յիշատակարանը։

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Էջ 7ա. երկու կնիք որոնց մակագրութիւնն է "Եփրեմ վարդապետ 1222" (իմա 1773 թիւ)։

Էջ 19ա. ես տէր թաղէոսի որդի յովսէպս գրեցի... (բառ. մը անընթեռնելի։ ՌՃԽՊ օվգան Ի նուամ ՀՎ։

Էջ 21ա. "գիր աղուանիցի ոճով եւ 22 տառէ բաղկացեալ գրութիւն մը որ կեղծ ըլլալու է, որովհետեւ

մեծագոյն մասը կը բաղկանայ 3-ի ձեւով տառէ մը (16 հատ իրար ետեւէ)։

Էջ 94ա. գոռքին վարգան գատու ոհանէս (իբր գրչափոխ)։

Այս բոլորը յետին գրիչներէ են։

Էջ 18՝բ—18։բ (Գլխա. որ յիշատակարան). Գիրքս այս բժշկարան է ձիոյ եւ առհասարակ գրատանոյ։ Ցաղագս գեղոց եւ նշանաց որ ճանչենան զագէկն ու պիզծն։ Փառք պատիւ եւ երկրպագութիւն հաւր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ. այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից Ամէն։ Արդ գրեցաւ բժշկարանս ձիոյ. եւ առհասարակ գրատանոյ, որ ճանչենան զագէկն եւ զպիզծն, հրանաւ (= հրամանաւ) քանայէր արքային Հայոց ամրատոյ իմաստնոյ եւ մտախոհի, եւ հանճարաշատին, եւ բարեպաշտի. որոյ ազն քի ձայ միշտ հովանաւոցի նորա փառաց ի փառս բարձրանալ ծմայ. երկար կենաւք ամէն։ Եւ ի հայրապետութեան տն Գրիգորիսի (այն է Գրիգոր Դ. անաւարգեցի, 1293—1307). Թարգմանեցաւ գիրքս այս ի յարաբ գրէ, ի հայ բառ. որ է բժշկարան ձիոյ եւ այլ հասարակ գրատանոյ. ի բազում իմաստասիրաց. եւ Ֆիլիսաֆայից, ճիշնաց, եւ ապիւսաւիին, եւ բռայշիտայ, եւ այլ բազում հշնգկաց եւ պատրաստայ իմաստասիրաց ասացեալ որոց զանուանքն չենք ասա գրել։ Եւ արդ ես նուաստս բժիշկս, Ֆարայձս հրամանաւ տն իմոյ նր արքային. յանձն առի բազում աշխատանաք. եւ թարգմանեցի զսա. զոյգ, եւ յստակ բառիւ. զի յոյժ հմուտ էի, եւ վարժեալ յարուեստս բժշկութեանն, ի մեծ պատատ. բազում ամուք. եւ եմ ազգաւ եւ հաւատով ասորի։ Ուծապաշտութեամբ կատարեալ ուղղափառ. եւ աշխատեցայ թարգմանել զբժշկական եւ զիմաստասիրական գիրքս ի մայրաքաղաքս Սիս։ Արդ ես թորոս տրուպ քահանայ, տեսեալ զիս Ֆարաձ բժիշկս այս. եւ յոյժ ազնչեաց զիս. եւ շատ հարկեաց. եւ բազում խոստմունս խոստացաւ ինձ. եւ բազում երդմունս երդուեալ ինձ. կատարեալ ի նր եւ յընտրեալ արքայէն։ Եւ ես յորժամ լուայ զփափաքումն նր արքային։ Վասն սորին ես ապա յանձն առի. եւ գրեցի. ի ---ն. եւ ապա վերատին նորոգեցի, եւ գրեցի մեծ գիր. ի յարաբ գրէ ի հայ բառ. զոյգ. եւ յստակ (յաջորդ թերթիլ ինկած է. վերջին նստրագիր բառը թուի նշանակել սեւագրութիւն, իբր է ---ն, որմէ յետոյ նորէն մաքրուրը գրեր է հդ ։էր)։

75

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ

1817։

ՔՈՒՂՔՔ 260, ԷՋՔ գրուած եւ նշանակուած 1-499։ — ՄԵԾՈՒՔԻՆ՝ 20,5×15,5×3 սմ.։ — ԳՐՈՒՔԻՆ՝ մաքուր միասին — ԳԻՐ նստր. սկզբնատողերը բոլորգիր. քանակ՝ սեւ, վերնագրերը՝ վարդագոյն. տող՝ 28։ — ՆԻՒԹ՝ թուղթ։ — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ խաւաքարտէ։ — ՄԱԳԱՂԱԲԵՆԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ հայ։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ լաւ։ — ԴԱՏԱՐԿ ՔՈՒՂՔՔ՝ սկիզբէն եւ վերջէն էջ 20՝ իբր պահպանակ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ՝ եւ զարդագիր՝ քիչ եւ նոր ոճով։ — ԳՐԻՉ՝ Քովմաս Սարկաւագ. ծաղկող՝ Ենղէլաս վարդապետ. տէր՝ Պօղոս վարդապետ Աբեւելցի, որ անշուշտ յայտնի Ղաբալաղցի Պօղոս վարդապետն է, ուսուցիչ Աբովեանի եւ Նազարեանի, տեղ՝ Պոլիս. թուական՝ 1817։ — Ձեռագիրս այժմ կը պատկանի Տիգրան Մելիք-Զոհրաբեանի՝ որ նոյն Պօղոս վարդապետի ազգականներէն է։

Մատեանս է. "Գիրք քարոզիչ արարեալ հեղինակութեամբ սուրբ գրոց եւ եկեղեցական մատեանից. ի պետրոս վարդապետ Նախիջեւանցւոյ ազամալեան կոչեցեալ արքեպիսկոպոսէ ի փառս Աւ եւ յօգուտ բանասէր քարոզչաց ազգիս։ Ի հայրապետութեան սրբոյ էջմիածնի տեառն Սիմէոն յոգնահանձար կաթուղիկոսի ամենայն Հայոց. յամի տեառն 1771։ Իսկ այժմ յընտիր օրինակէ գաղափարեալ ձեռամբ Թումաս սարկաւագի պոլսեցւոյ, եւ ծաղկագրեցաւ ձեռամբ Անդրէաս վարդապետ Հոգեկիր եւ վայելչաբան եղբօր սիրելւոյ մերոյ (որք վառեալ գոլով մեր անանուագելի սիրովն՝ ըստ արիստոտելի իբր մի հոգի յերկուս մարմինս տարաձգեալ, եւ մանաւանդ հետեւելով փրկչական երանելի ձայնին՝ որ ասէ թէ անտի ծանիցեն մարդիկ թէ աշակերտ իմ էք եթէ սիրիցէք զմիմեանս) ի վայելումն Պօղոս Սեւակրիս Աբեւելցւոյ (որ 'ի միաբանութենէ ստաթէի հրաշալի եւ հոյակապ վանից) եւ ապագայ բանասէր եղբարց։ Ի Հայրապետութեան սրբոյ գահին էջմիածնի տեառն Եփրեմայ Քրիստոսասէր կաթուղիկոսի ամենայն Հայոց։ եւ ի պատրիարքութեան երկուց աթոռաց սր երուսաղէմի եւ պոլսոյ թէոդորոս եւ պօղոս ասուուածաբեալ եւ ազգասէր արքեպիսկոպոսաց։ յամի տեառն 1817, յուլիս 20։ ի մեծն պոլիս։"

ԱԹԲՈՒԲԵՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ԸՆԴՈՒՆՑ ԵՒ ՆԻՒԹՈՑ ՀԵՌԱԳՐԵՑ

Ա.

Աբգար որդի Զիրաքի 99 ա.
Աբդիու մրդ. մեկն. 17 ա.
Աբդլազիզ որդի Կաքաւի? 104ա, 105բ.
Աբել Ն.հպ. 103բ, 109բ, 110ա, 128բ.
— որդի Խանդվելու 7բ.
Աբիսողոմ որդի Դաւթի մրդ. 53բ.
Աբուվեան Խաչատուր 138ա.
Աբրահամ Ն.հպ. 11բ, 34բ, 43բ, 49ա, 63բ, 91բ, 98ա, 110ա, 116ա, 122ա, 126բ.
— արեգաշ որդի Ալեքսիմի. 109ա.
— Գեորգեան 78բ.
— եղբ. Խաչատ.ի? 76բ.
— Հայր Եսայի գրչի 82բ.
— ուզդաշի որդի Գեորգի 81բ.
— Մարցի. եպս. Երուսաղէմի. 72բ.
— (Ս.) 99բ.
— փեսայ Յակոբի 8բ.
— վրդ. Պալաթեցի գրչ. 116ա, 117բ, 118ա բ.
— քահանայ 68ա. այլ 75ա.
— ոմն 51բ. այլ 120բ.
Աբրիհամ սիրացու սա. 83բ, 84բ.
Գ գարակ 7բ.
Գուլէս 115բ, 120ա, 123բ. — Գուլէսաց վանք 2բ, 44բ.
Գամ Ն.հպ. 2բ, 5ա, 11ա, 12ա, 26բ, 30ա, 48ա, 51ա, 54ա, 65բ, 66ա, 104բ, 106ա, 109բ, 110ա, 122ա բ, 127ա.
— որդի Խանդվելու. 7բ.
— որդի Նասարի 75բ.
— որդի Վաշանի 76բ.
— որդի? Ռստակէս քհ.ի 132բ.
Գամգիրք (հմա.) 106բ.
Գրա արքայ Եդոմայ 14ա.
Գաս խան պարսիկ 103ա.
Գաստէյ որդի Աստուածատրի 103ա բ, 105ա.
— այլ 71ա.
Գարիա սրբ. գրիչ 55ա, 56բ.
— դպ. գրիչ 9ա բ, 10ա բ.
— գրիչ այլ 39ա, 41ա.
— որդի Մարտիրոսի 120բ.
— սրբ. Յակոբեանց սա. 125ա բ.
— (Ս.) 120բ.
Գարիայի թուական 53ա, 61ա.
Գէյաշ որդի Պարսամի 67բ.
Գէգ կին Խաչատուրի 112բ.
— կին Շահերի 73բ.
— դուստր Հայրապետի 65բ.
Գիզ ոմն 81ա.
Գիզ խաթուն գ. Թուումայի 67ա.
Գիզաքէլիք կին պէհնամշահի 71ա.
— այլ 103բ.
Գիզ տիկին 74ա.
Լիտպէկ 46բ, 47բ.
Լիտանաս Ընդբանդրացուց Հարցմունք Հռ.գ.1. այլ գրուիթ. 117բ.
— որդի Ս. Գրիգորի 47բ.
Լիտապակ, Լիտարակ 22բ.
Լիտէնք քղ. 52բ, 117բ.
Լահի (պարոն) 133բ.
Լահվերտի 59ա.
Լամչա որդի Յակոբի 69ա.
Լանբրդի Ծաբ. 13բ.
Լէքսան Բազդասարեան 82բ.
— Ալիմանդիլեան 108ա բ.
— Լուսեան 124ա, 125ա, 126ա.
— Խաղուքեանց 41բ.
— որդի Դուլի 81բ.
— Տէր-Օհանեան 82ա, 84բ.
— կր. սասց. 131ա բ 132բ.
— քհ. 112բ.
— այլ 13բ. այլ 33բ
Լէքսանոս որդի Թագէոս քհ.ի 75ա.
— որդի Սանփանոս քհի. 132բ.
— (Ս.) 31բ.
— ոմն 28բ
Լեմուն կին Փարհատի 120բ.
— այլ 75բ. 76ա.
Լի թուրքման 74ա.
Լիզուի խան 25ա.
Լիմաս դուստր Պաղտասարի 87բ.
Լիմասա կին Յուանի? 51բ.
— ոմն 133ա.
Լինջեցի 72բ
Լիսասլան 23ա.
Խալքալաբ 126բ.
Խիճան որդի Մխիթարի 74բ.
Խիտիմ Հայր Աբրահամ արեգայի 109ա.
Խիջան որդի Լիմանի 75բ.
— ուսմ այ որդի Պարապաշի. կաղմզ. 111ա բ, 112ա.
Խնու Ս. Գէորգ եկ. 41բ, 42ա.
Խուարբ Հռ. Զ. 27, 28, 38, 43. ակս եւ. 51բ, 61բ, 133ա.
Կնցի 134ա.
Կուլ ոմն 81ա.
Կուականդացի 121ա.
Հարան Հայր Կարապետ գրչի 126բ.
Զամ 13բ.
Զամալ 44բ.
Զամայեան տես Փերիթուսեան.
Զայնան 113ա.
Զայս սուլտան 113ա.
Զապակ 20ա.
Զապէկ որդի Հայրապետի 65բ.
Զաքեան որդի Լիմանի 75բ.
— Հայր Մէլիք-Միրզայի 120բ.
Զասանան Աբանակ 88ա.
Զավալ Աստապատ ի 21բ.
Զքակ գ.ա. 55ա, 56բ, 68ա, 69բ, 104ա.
Զրիւր բացեալ Հռ. Ա. 26.
Զրուզ որդի Զաքարի 70բ.
Զրբաց 72բ, 74ա.
Զէմի գր.ղ Բզնունեաց 1ա, 2բ, 111ա, 113բ, 114բ.
Զէքսանդրի Պատմ. Հռ. Զ. 14. եւ էջ 86ա.
— կաթաներ 86ա բ.
— Ա. կայսր Ռուսաց 77ա.
— որդի Ղազարի 44բ.
— քաղաքացի 9ա.
— ոմն 61բ.
Զէքսանդրացի 61բ, 70ա, 117բ.
Զէքսանդրոս Մակեդոնացի 40ա.
Զեմամար 38բ, 98բ.
Զեմամարցի 102ա.
Զմեր 73բ.
Զուանք 20բ.
Զուանից դիր 137բ.
Զուանից կոմ զկ. 68բ, 81բ.
Զուէսագիրք 137ա.
Զուի խաթուն 13ա.
Զուվանք (իմա Ա.ուանց գ.) 114բ.
Զղուզա Հայր Սարգ. արքեպսկ. 121բ, 123ա.
Զարիշայ 42բ, 43ա.
Զոմի ապիրք Հռ. Զ. 12, 72. — Ազոմի ամատայց 98բ. — Ազոմք բանիկ վրդ. 51բ. — զանազան ազոմիքներ 55բ, 58ա, 60ա, 82ա, 86բ, 91ա բ, 92բ, 93բ, 110ա։ Ութ եւ. Եփրեմ խուրի, Գրիգոր Նարեկացի եւն։
Մամեի եպս որդին (Ցամեան մրգ.) 128ա, 129ա.
Մամաիա թգ.բ. 30ա.
Մամիացի 127ա, 128ա, 129ա.
Մամուանիք 96բ.
Մրակուս մրգ. մեկն. 17ա.
Մենափրկիչ եկ. Խանձաձոր 101բ. այլ 7բ.
Մերիկացի 135բ.
Մամի 135բ, 136ա.

Ամիր Հայր Սիմոն քհն 4բ.
— Հայր Սահակեանոս քհն 132բ.
— որդի Սքանտարի 60բ.
— որդի Տէր Մարգարի 60բ.
— այլք 21բ | 28բ | 94բ.
Ամիրզայ 112ա, 113աբ, տես Հիւսն Յոհան.
Ամիրլու 73ա.
Ամիրխան 74բ. այլ 21ա.
Ամիրձան 113ա.
Ամիրշահ որդի Հառամշահի 73բ.
— Հայր Ղազար գրչի 103ա.
Ամիրշայ 43ա.
Ամիրպէկ 20ա.
Ամիրսարգիս որդի Խուիլուի 73բ.
— որդի Աւետիսի 111աբ, 113աբ.
Ամնին ազէքսանդրացի 70ա.
Ամոմա մրգբ. մեկն. 17ա.
Ամիփխան գուսան Հայրապետի 65բ.
Այլազգիք 95ա, 118ա, 134բ.
Այխանիմ ուն գուսան Շախերի 73բ.
Այսմեկիք 73ա.
Այտիլ որդի Թամիասի 133բ.
Այրարատ երկիր. Այրարատեան Նհ. Բարատեան գլ. 16բ, 96բ, 124բ.
Այրուսի կին Միրզախանի 41բ.
Նախա[թի՞ն] գուսան Նատիրի 76ա.
Անախան 22ա.
Անան 51բ.
Անանիա Շիրակացի 30ա. գրութիւնք 51ա, 99ա. աղօթք 85ա.
— արեգայ գրիչ 132աբ.
— որդի Ներսէսի 49բ.
— մնա. որդի Աւետիք աղայի 41աբ. 42բ.
— քհ. 75բ.
— այլք ոմանք 12բ, 133ա.
Անապատ մեծ 81բ.
Անանդարուծութիւն Հեռ. Հ. 74.
Անաստաս Ս. 85բ.
— քհն աղօթք 85ա.
Անաստասիա 18բ.
Անաւարգեցի 138ա.
Անգէ մրգբ. մեկն. 17ա.
Անդրէաս եպս. Գանձակի 85բ
— որդի Հայրապետի 65բ.
— որդի Սարգիս քահանայի 2աբ.
— որդի Ղաւատարգի 20բ.
— կրօնաւոր գրիչ 102ա, 103ա.
— վրդ. ծաղկող 138աբ.
— քահանայ՝ որդի Զաքարիա քհի 100բ.
— քահանայ ոմն 27բ. այլ 66բ.
— այլք ոմանք 20ա | 47բ | 111ա, 112ա.
Անելուցի մատուռ ի Պոժարբ 88ա.
Անգալի (Անգէլի) քղ. 108ա.
Անիազար որդի Պարսամի 67բ.
Անձեւացի 23բ.
Անկանոն գիրքք հին կտակարանի Հեռ. Հ. 45.
— — Նոր կտակարանի 110բ.
Անմա մարգարէութի 66ա.
— ոմն 33բ.
Անոյ խաղաղութեան մեծ մամ Սահակ. Ղարիպշայի 103բ.
Անշին ? 22ա.
Անտառ նորագոյն մատեանցն Հեռ. Ա. 10.
Անտիոք 12ա, 128ա.
Անտոն որդի Տ. Գրիգորի 47բ.
— Տէր՝ 31բ. այլ 81բ.
Աշխարհագրութիւն 30ա, 44ա.
Աշխաշայ կին Ռատակէս քհի. 68ա.
Ապազ փահլաշահ (թագաւոր Պարսից) 76ա.
Ապապախան շահ 37բ
Ապի-Եուսուֆ բժիշկ 137բ, 138ա.
Ապուսախիր որդի Մխիթարայ 74բ.
Ապրակունեցի 72բ. — Ապրակունեաց վանք 46բ.
Ալանան 120աբ (տես եւ Եղանան).
Ալպատհանք 128բ, 129բ.
Առակագիրք Հեռ. Հ. 14. այլ եւ այլ առակներ՝ էջ 50ա, 86ա, 88բ, 89ա, 110ա.
— Առակաց գիրք Սողոմոնի 19բ, 97ա.
Առաքելոգրաբան Թուրքի. Ցուցակ Հեռագրաց, Բ. թիւ 1–19, էջ 44–60.
Առաքել(ա)լ Սիւնեցի, տաղերգու եւ ծաղկող. 82ա, 83բ.
Առաքել Բաղիշեցի 87աբ. — իր Տաղարանք՝ Հեռ. Հ. 16. — այլ տաղեր՝ 94բ.
— Հարպեան? 15ա.
— երեց գրիչ? 7աբ.
— Հայր Պօղոս գրչի 4բ.
— տիրացու Խաչատեան 9բ.
— մնի. որդի Սարգսի 103բ.
— որդի Տէր Փիլիպոսի 134բ.
— երեց 13ա.
— վրդ. տաղագող 47բ
— ուրիշ վարդապետներ 12բ, 25բ, 55ա.
— այլք ոմանք 27ա, 29բ, 33բ, 44բ, 45աբ, 71ա, 75, 133ա.
Առիւծ 28բ.
Աստուր (Տէր) 36բ.
Ասիլ 74բ.
Ասլան որդի Դանիէլի 67ա.
— ոմն 69բ.
Ասլի 101բ.
Ասլիխան կին Շահնազարի 120բ.
Ասլիմեկիք 28բ.
Ասորեստան 66ա.
Ասորիք 116ա. ասորի 110բ, 137ա, 138բ. ասորի լեզու 12ա.
Ասուս 74բ.
Ապարհան 10բ, 103բ. տես եւ Պարհան.
Ատապան 57աբ, 64ա, 131բ. — Ատապանցի 21բ, 26ա, 129ա, 131ա.
Ատաղաբաշխութիւն 80բ, 82ա, 107ա. տես եւ Ցօմաբագիութիւն.
Ատուածաբանութիւն 116ա.
Ատուածածին 60ա, 62բ, 72բ, 74ա, 77բ, 84բ, 85բ, 98ա, 106աբ, 117ա, 121ա, 123աբ, 126բ. — Եղոիբ Ս. Ատուածածնի 91ա. — Պատկեր Ս. Ատուածածնի 91ա. — Ս. Ատուածածնի անուամբ եկեղեցիներ. Քանայ 96աբ. Մեծի Ընապատին 109ա. Սուխարայ վանից 103բ. Բերիայ 115բ. Ցուերն գիւղի 75բ. Ամիթի 136ա. Զաղյարոյց (տես այս բառը). Շախկախայ 68ա. Նարաշէնք գիւղի 4բ. Ընկուզեաց անապատի 12բ. Ատանայի 15բ. Պոլսոյ 23բ. Եկեղեաց գաւառի Ս. Գէորգ գիւղի 33ա. Երնջակ գաւառի Շուանի գիւղի 45բ. Իլվի 49ա. Թաւրիզի Ղալա թաղի 37բ, 70ա, 73բ, 111ա (վերջինիս Հեռագիրներքը՝ թիւ 1–2, էջ 70–76). այլ ածածանի եկեղեցի մը 115բ.
Ատուածաշունչ 53ա, 105բ.
Ատուածատուր՝ ուսուցիչ Եսայի գրչի 82բ.
— Հայր մնի. Սահակեանոսի 102բ 103աբ, 104բ, 105ա.
— եղբօրորդի Սահակ. Ղարիպշայի 103բ.
— որդի Դաւշայի 73ա.
— որդի Հայրապետի 13ա (տես վրիպակները).
— Խլխաթա 21ա.
Ատուածատուր՝ առաջնորդ 2բ.
— որդի Պաղտասարի 50բ.
— որդի Մխիթարի 74բ.
— պարոն 73ա.
— քահանայ ոմն 88ա.
— ուրիշներ՝ 21բ | 45աբ | 51բ | 51բ (այլ) | 73բ.
Ափսամանդիւղ Աղբակու 68ա, 69բ.
Ավիանդիլ 18բ.
Ավրամ 28բ.
Ատանա քղ. 14ա, 15բ, 128բ, 129բ.
Ատամ որդի Ս. Սահակեանոսի 74բ.
— որդի Մխիթարի 74բ.
— որդի Զիրաքի 99ա.
— Հայր Նիկոդայոս արկուգի 119բ.
— Հոգեհայր մնի. Սահակեանոսի 103ա,
— քահանայ 132ա.
Ատարափա քղ. 47բ.
Արարատիք 116ա. — Արարատեան 80բ, 127ա, 137ա. — արարերէն 93ա, 137ա. — արարատիկեան 86բ, 93ա. — արարատ գիր 138աբ.
Արագածու ոստն 96աբ
Արամեան տուն 78ա. — շառաւիղ 129բ.
Արայի լեռ 96բ.
Արայմեկիք 74ա.
Արասմեկիք 74ա
Արգելեան վանք? 103բ
Արեւմտեցի 40ա, 106բ.
Արեւելեցի Պօղոս վրդ. 138աբ.
Արզան որդի Մարգարի 45բ
Արզումբէկ որդի Ամիանասի 47բ.
Արզրում 108ա, 114բ. — Արզրումցի 19ա.
Արիթին (Ցարութիւն) 91բ
Արիթուխ 41ա.
Արիանոսի գիրք 14ա.
Արիոս 95ա.
Արիստակէս որդի Սահակեանոս քհի. 132բ.
— քահանայ գրիչ 134ա.
— — ուսցող 13ա.
— (Ս.) 99բ.
Արիստոտել 53բ, 79ա, 117ա, 138բ.
— Գործերքը՝ 30ա, 52աբ.
Արծկէ 114բ.
Արձան 44ա.
Արզուիթ մեծ պապ խաթուն խանազայի 6ա.
Արճէշ 65ա, 66բ, 114բ.
Արմեկիք կին Ամիրշահի 103ա.
Արմենակ Աղասեան 88ա.
Արուանմեկիք մայր Երանշահի 71ա.
Արջուկ 74ա.
Արվանա (պարսն) 74ա.
Ասադ սալմասացի նոր վկ. 38բ, 39բ. 102ա.
— որդի Ջալալի 83բ.
— որդի Խաչիկ քհի. 73ա.
— եղբայր Պարսամի 67բ.
— գրիչ 42աբ, 43ա.
— ուրիշներ՝ 45ա | 72բ | 74բ | այլ 74բ.
Ասադխաթուն կին Շահինշահի 74ա.
Ասպասիկին կին Հուանարի 74ա.
— այլ 72բ.
Ասան 109բ.
Ասանէս որդի Ասանի 101բ.
— որդի Ախինիմի 109բ.
— եղբօրորդի Պետրոս արքայի 68բ.
— Որդաւրին 109բ.
Ասնա որդի Ասատուածատրի 51բ.
— այլք 51բ, 59բ.
Ասեստան 65աբ, 68բ, 69ա, 88ա, 91ա, 104բ, 108ա, 116բ, 117ա, 118բ, 120աբ, 129աբ, 131բ, 132աբ, 134աբ, 135աբ, 137ա. — Հեռ. Ա. 1, 2, 3, 12, 13, 15, 21, 23, 25, 28, 30, 32, 38, 40, 44. Դ. թիւ 1–6. Ե.

1, 2· Զ· 8, 17, 29, 52, 55, 64· 66, 70· — Մասեր կամ ընթերցուածքներ՝ Ձեռ. Ա. թիւ 45, 50, նաեւ էջ՝ 58ա, 94բ, 108բ. — Պահպանակներ՝ Ձեռ. Ա· 2, 13, 23· Բ· 3, 8, 9, 17· Դ· 3, 4· Զ· 30, 34, 42, 48, 49, 65, 71, 72·
Ա. Եռաբանաց 98ա.
Ա. Եռաւեան Ալէքսան 124ա, 125ա, 126ա.
— Ցովհ. վրդ. 50բ.
Ա. Եռաւոյց երկիր 30ա, 96բ.
Ա. Եռաիս արքեպս Ցաթեւու 36բ.
— վրժ. պէրպէրեան 23ա.
— որդի Անանիայի 49բ.
— որդի Մարգարի 113ա.
— Հայր հիւան Ցովհաննէսի 111ա, 113ա.
— Բալաբեան 111ա.
— քհ· գրիչ 84բ, 85բ.
— քհ· ալլ 50բ.
— վրդ· 17ա, 18բ.
— ոմն 65բ, 66բ· ալլ՝ 112ա.
Ա. Եռաիք աբեղայ 29ա.
— Երզրումցի 19ա.
— որդի Եւուսի 131բ.
— որդի Պր. Քանասաւլիթանի? 120ա.
— տիրացու 131բ.
— որդի Անանիայի 41բ, 42բ.
— ազա 41բ, 42բ.
— որդի Սարգիս քահանայի 39բ.
— ալլ 27բ | 33բ.
Ա. Ի. ուր 73ա· ալլ՝ 111բ.
Ա. Լանամէլիք գուսան? 71ա.
Ա. Զլան գ. Ռուսակէս քհի. 68ա
Ա. Նիկ գ. 114բ.
Ա. տարաբիկին 74ա.
Ա. տրչայ 74ա.
Ա. Փիթանդիլեան Ալէքսան 108ա.
— Ցարութիւն 108ա.

Բ.

Բաբայեան որդի Մարգարի 113ա.
Բաբաքան 42ա.
Բաքլոն, Բարիլոն 19ա, 53ա.
Բագրատ Ցովհաննէսեան 86բ.
Բագրատունիք 18ա (գրուած Բագրատհաւանեաց 127ա).
Բագլան 113բ.
Բազ Հայր Մարտիրոսի 2բ.
Բալալեան Ա. Եւոխ 111ա.
Բախագուլ 73ա.
Բախագուլ տես Ղարայ Եւուսֆ.
Բախշայիշ որդի Կարապետի 66բ.
Բակոս դի Գիրակոսեան 108բ.
Բաղդասար կին Պարսն Թուսայի 69ա
Բաղդասար տրքեպս 18ա.
— աբեղայ որդի Ցակոբի 60բ.
— ոմն 42ա.
Բաղդասարեան Ալէքսան 81բ.
Բաղէշ 112ա, 114բ. — Բաղէշեցի տես Առաքել —.
Բաղշիշ որդի Ամիրշահի 103ա.
Բաղրամ? 54բ.
Բանաւշ կին Մարտիրոսի 120բ.
Բանք խնասասիրականք տես Սահակ. Լեհացի.
Բաշարամի տես Պաշարամի.
Բաշալալ գ· 89բ.
Բառարան Ձեռ. Բ. 14· Զ· 40· — բառերու հաւաքածոյք 17ա, 53ա, 82ա. — Բժշկական բառեր 86բ, 87ա, 90ա, 137բ.
Բասեն 114բ.
Բարգուշիմէս տառաքեալ 9բ, 25բ, 41ա, 69բ.
Բարգուշիմէս այս անունով վանք՝ 9ա, 15բ, 24ա, 25ա, 41ա, 104ա.
Բարգամ ճգնաւոր 51ա. — Բանաւոր Ցովասափու եւ Բարգամ ճգնաւորի 87բ.
Բարսեղ կեսարացի 110բ. — Հարցմունք Բարսղի կեսարացւոյ 53բ, 54բ, 88բ.
— կրօնաւոր որդի Դաւթի, գրիչ. 82ա, 83ա (եղբայր Առաքել Սիւնեցւոյ).
— Սպասաւոր եկեղ. Շահիկախայ Ս. Աստուածածնի 68ա.
— գրիչ 109բ.
— (Ցեր) 81բ· ալլ 133բ.
— ոմն 45ա.
Բեթղեհեմ 62ա. — եկեղեցի 10բ.
Բեխն գիւղ Ալքանանու 120ա.
Բենիամին որդի Ց. Բարսեղի 133ա.
Բենիկ վրդ. Աղօթք 51բ.
Բեռնարտոս 57ա.
Բերգամիա կամ Ղալա թաղ Թուրիզի. Ցուցակ Ձեռ. Մատենադարանի. 1–51. էջ 1–43. — Ցուցակ Ձեռ. Ս. Աստուածածնին եկեղ. թիւ 1–2 էջ 70–76.
Բերիա 115ա, 128բ.
Բերիա տես Եբերիա.
Բզնունեաց գ. 1ա, 2բ.
Բէլբրզամի քղ. 116բ.
Բէկի գուսան Ղուկար ազայի 67բ.
Բէկիխաթուն գ. Ղաքաւի? 104ա, 105բ.
Բէկիջան ոմն 91բ.
Բէկխի կին Ղազարի 88բ.
Բրստու գիւղ 125բ.
Բժշկարան Ձեռ. Բ. 5. Զ· 14, 15, 19, 20, 26, 74· — Բժշկական գրուածներ՝ 52բ, 86ա, 87ա, 89ա, 90ա, 93բ, 94բ, 98ա. տես եւ հաստիարան, բժշկական բառարան.
Բժշկեան Սիսակ 86ա, 88ա, 91ա, 94ա, 109ա, 110ա.
— Մկրտիչ Ստեփանեան 87բ, 88ա, 89բ, 110ա.
— Ստեփան Մկրտչեան 91ա, 92բ.
— Վահան (տես այս անունը).
Բինիաթի որդի Բենիամինի 133բ.
— Հօրեղբայր Մարգար քհի. 129բ.
— այլ ոմն 109բ.
Բիւրանդացի 115բ.
Բնագնութիւն Ձեռ. Զ. 33, եւ էջ 98բ.
Բոյրթել իշխան 35բ.
Բուլսի ըռէս 112ա.
Բուսայիդ խան 2բ.
— այլ ոմն 52բ· ալլ 85բ.
Բուսիկ Մկրտիչ 112ա.
Բուրվարոյ երկիր 118ա։
Բոչէ ռէս 135բ.

Գ.

Գաբրիել հրեշտակապետ 11ա, 106բ, 122բ, 136բ
— Ալպահեան՝ կաթող. Սոյ 127ա, 128ա, 129բ.
— վրդ. կազմող 81բ.
— Ծառայ Եղիազար վրդպտի. 82բ.
— Պարոնեան? 118բ.
— աւագ քհ. 111ա.
— վրդ. մեսրան Ղսխաւկիպի 50բ.
— գրիչ 53ա, 54ա.
— որդի Սարգիս քհի. 39բ.
— ոմն 18բ.
Գագիկ Բ. Թագաւոր 54ա.
— ոմն 74բ.
Գալի 72բ.
Գալիանոս 52բ, 53բ, 57բ, 98ա.
Գալիլիա 51բ, 82բ, 126բ, 132բ. — Գալիլիացիք 130բ.
Գալոց որդի խոլասափարի 3բ.
Գալուստ վարդապետ 49բ.
— վարպետ 20բ· ալլ 112ա բ.
— ոմն 22բ.
Գալստեան գիրք 137բ.
Գաղատացոց թուղթ 97ա.
Գաղղիացի 127բ.
Գայիան 51բ.
Գայիանէ կին Ցարութիւնի 81բ.
Գանձակ 64ա, 85բ, որ եւ Գանձայ 65ա. — Գանձոյ 85բ. Կանձայ 25ա. Կանչայ 94բ. — Գանձակեցի 38բ, 42բ, 102ա.
Գանձասար 20բ.
Գանձարան Ձեռ. Ա· 43· տես եւ 107բ, 123բ.
Գանձայ } տես Գանձակ.
Գանջայ }
Գառանցի Սիմէոն 124ա
Գառնի 124ա.
Գասպար որդի խանա Սահրատի 97բ.
— (Քասպար) եղբայր Իսաղուլի? 76բ.
— Ծառայ Սարգիս վրդպտի. 87ա.
— գպիր՝ կոկող 4բ.
— քահանայ 41բ, 42ա· ալլ 99բ.
— ուրիշներ՝ 13բ | 18բ | 133բ.
Գարեգին վրդ· 23բ
— Սարաֆեան տես այս անունը.
Գարիան կին 101բ.
Գաւազանագիրք Ձեռ. Ա· 17.
Գաւառ հարս 76ա. ալլ՝ 76ա.
Գաւրգին որդի Պարոն Մկրտչի 74բ.
Գելան գ. 103բ.
Գեհոն գետ 2ա, 66ա. — Գեհոնի 130բ. — Գեհոնի 69ա.
Գեղամեան Գէորգ գրիչ 8ա բ.
Գեղատիաղ գիւղ Ոբոսան 80ա, 81ա.
Գերգի 72բ.
Գերմանոս պարք. 48ա.
Գէորգ Ս· 91ա, 104բ. — իր պատկերը 91ա. — իր անունով եկեղեցիներ՝ Լիմայ 103ա բ, 104ա. Ցուխտուանի 104բ, 105ա. Բեխն գիւղ 120բ. Ուրմէշի 66բ. Քանաքեռի? 41բ· ալլ 9բ. — Նոյնանուն գիւղ Եկեղեաց 32ա, 33ա.
— Ղազաշ վարդապետ 17ա բ, 18ա բ.
— վրդպտի. գրուռի. 51ա.
— Հայր Եսայեայ 81ա բ.
— վրդ. Դրազարկի 113բ.
— տիրացու՝ գրիչ 126ա բ.
— մէջ. որդի Տէր Ցակոբի 59ա բ.
— տիրացու 29բ.
— ոմն 59բ.
Գէորգեան Ցովսէփ եւ Աբրահամ 78բ.
Գինուոյ տուն 96բ.
Գոգալ 94բ.
Գոմատցերէն պէպ. 79ա, 82ա.
Գոլլա մայր Սիմոն քհի. 4բ.
Գոհար 73ա.
Գոհարինէ Սեբաստացի Նոր վկ 38բ, 39բ, 102ա, 125ա.
Գոհարմելիք քոյր Խոթունմելիքի 103բ.
Գոհարնազ կին Գրիգորի 73բ.
Գոհարտիկին՝ կին Ազատշայի 71ա. ալլ 66բ.
Գոչգոթայ Լ. 107ա, 117ա.
Գոշիճ գ. 5բ, 120ա, 121ա բ, 123ա բ.
Գոսքին? 138ա.
Գորոյեան Երանուհի 116ա.
Գուլազ կին Զաքարիա քհի. 100բ.
— կին Հանոյի 98բ, 99բ.

Գուլամիր հայր Միրիջանի 103 ա. 104 աբ.
Գուլի կին Սպահանի 22 բ.
— կին Ոսկան քհի. 75 աբ.
— կին Ղասարի 75 բ.
Գուլխատուն կին Սարգսի 66 բ.
— գուսար Յակոբի 69 ա.
Գուլնազար 26 բ.
Գուլնիգար կին Զրուանդի 21 ա.
Գուլում կին Հայրապետի 65 ա.
— որդի Պարսամի 67 բ.
— քոյր Ազարիայի 10 բ.
— այլ 101 բ.
Գուլպակի հարս 76 ա.
Գուլսան գիւղ Շաքիի 94 աբ. — Գուլսանցի 81 ա.
— գուսար Լուսեղէնի 72 բ.
— կին Պարան ճապուկի 135 բ.
— կին Տ. Սիմոնի 112 բ.
Գուլփաշա 113 ա.
Գուլբան գ. Կաքաւի? 104 ա. 105 բ.
Գուլքանխատուն 103 բ
Գուռնաշ հոգեւոր մայր Յովհ. կր. 69 բ.
Գուրջ գիւղաքղ. (Գորի) 18 ա.
Գրիգոր սարեզայ գրիչ 15 աբ. 16 աբ. այլ 24 բ.
— ակուսկանդացի 121 ա.
— Ընձեւացի վրդ. 23 բ.
— Ալիպահեան գպիր. 128 բ.
— սատուածաբան (Նազիանզացի) 121 ա. — իր գրութիւնները 14 բ. 117 բ.
— գրիչ 6 աբ. այլ 42 ա. 43 ա.
— եղբայր Ազարիայի 10 բ.
— եղբայր Ռստակէսի 13 ա.
— եղբօրորդի Մարկոս եպսկ. 101 բ.
— եպս. Էջմիածնի 89 բ.
— երէց ոմն 48 բ.
— Լուսաւորիչ 14 ա. 41 ա, 51 ա, 78ա, 97բ. 110բ, 123 ա. — Հարցմունք Գրիգորի 88 բ. — իր անուան տաղ 87 ա. — Ընտիր 55 ա, 84 բ. — Ս Գրիգոր եկեղեցի Քարթմանու. 65 ա
— ծաղկող 83 բ, 84 ա.
— Ծերենց 59 բ.
— կաթողիկոս 33 ա, 66 բ, 104 ա. — եղբայր Շնորհալի ղ 115 ա. — կաթ ղկ Էջմիածնի 123 բ.
— փայտակեցի 99 ա.
— Նարեկացի 55 բ, 126 բ. — իր գրութիւնները՝ 55 բ, 85 աբ, 136 բ.
— Նիւսացի 53 բ, 54 բ, 88 բ. — իր գրութիւնները 14 բ, 28 ա, 117 բ. — Նարեկի հակա. 30 բ.
— չարաչարի 87 բ.
— որդի Հայոցի 74 ա.
— որդի Մխիթարի 74 բ.
— որդի Յակոբի 39 ա.
— որդի Նաւասարդի 20 բ.
— որդի Սանոյի 68 բ.
— որդի Սահմանոս քհի. 132 բ.
— Պապ Հասմայ 48 բ. 102 բ.
— Պասրիարք Երուսաղէմի 118 աբ.
— սարկաւագ՝ որդի Յովհաննէսի 85 բ.
— սարկ. որդի Սիմոն քհի. 4 բ.
— սրբագրող 4 բ.
— Աբանելեղոսի Ճառ. 14 բ.
— վարդապետ 25 աբ. այլ 100 բ.
— Տաթեւացի 46 աբ. 48 ա, 52 ա, բ. 82 բ. 119 բ. — Քարոզիրք Հեռ. Ա. 5. Զ. 7. — քարոզ 110 բ. — Մեկնութիւն Մատթէի Հեռ. Զ. 49. — Մեկնութիւն Եսայեայ 46 աբ. — Զանազան գրութիւնք 51 ա, 52 ա, 58 բ, 85 աբ, 117 ա. — Գովեստ 30 բ.
— Տաղերգու. 46 աբ.
— (Տէր) 133 բ. այլ 31 բ. այլ 47 բ.
Գրիգոր Տէր՝ որդի Տ. Գրիգորի 47 բ.
— Տէր՝ որդի Մարտիրոսի 99 բ.
— Տիրացու Ղարադաղցի 121 ա.
— Տոմարիչքի 48 ա, 49 ա.
— Բարուանապետ 83 բ.
— քահանայ 112 ա. այլ 29 բ. այլ — 33 բ. այլ 50 բ.
— քհ. որդի Ռստակէս քհի. 68 աբ.
— ուրիշներ 13 բ. 20 աբ, 27 ա, 36 ա. 41 ա, 45 ա, 49 ա, 51 բ, 54 բ. 57 ա, 72 բ, 73 բ. 74 բ. 133 բ.
Գրիգորեան Սրապիոն 91 ա.
Գրիգորիկ 72 բ.
Գրիգորիս կաթ. Ընդուանից 68 բ. — Գրիգորիս կաթ. 14 ա. 46 բ. — Գրութիւնք 131 ա. — Գրիգորիս ոմն 15 ա.
Գրիգորիս Ե. Անաւարզեցի 138 ա.
Գրոց որդի Հայոցի 74 ա.
Գոկի պարոն 96 ա.

Դ.

Դալալ կին Գրիգորի? 74 բ.
Դաման տես Թամանն.
Դամասկոս 33 ա. — Դամասկացի 54 բ. 117 ա.
Դամուբ որդի Աստուածատրի 73 բ.
Դանաբեկ 112 ա.
Դանիէլ մրգրէ. 117 ա, 122 ա, 136 ա. — ընթերցուածք 63 բ.
— կաթողիկոս 96 ա.
— եպիսկ. 29 բ, 30 բ.
— եպս. Ճարարբերդեցի 115 բ.
— վրդ. Փարան Ղարամլկայի 50 բ.
— գպիր Մելքոնեան Շահբազեանց 126 ա, 127 աբ.
— որդի Ընբահամ քհի. 68 ա.
— որդի Յարգիս քհի. 39 բ.
— ուրիշներ 49 ա | 66 բ | 73 ա | 74 ա.
Դանուշ 59 ա.
Դաշանց թուղթ 10 ա, 107 ա.
Դավլաթ 71 ա.
Դավրէժ եւն տես Թաւրիզ.
Դասի հարս 76 ա.
Դասու ? 138 ա.
Դարագաճացի 96 ա.
Դարնիգան 18 բ.
Դաւիթ մրգրէ 30 բ. 40 բ, 53 բ, 93 բ, 96 բ, 98 աբ, 106 բ, 115 ա, 119 բ, 122 ա, 130 ա.
— անյաղթ 115 ա. — իր գրութիւնները Հեռ. Զ. թիւ. 49. տես եւ էջ 52 աբ, 88 բ, 115 ա.
— խալիֆայ 19 ա.
— եպս. 36 բ.
— եպս. առաքելոգրգ Գանձակի 65 ա.
— գրիչ 10 աբ. 11 ա, 12 բ. այլ 58 բ, 59 բ.
— սարեզայ 13 բ.
— որդի Տ. Գրիգորի 47 բ.
— որդի Նասարի 75 բ.
— Տէր՝ որդի Նասարի 75 բ.
— Տէր՝ Պարոնաէր 81 բ.
— Հայր՝ Տ. Ռաբելի 83 բ.
— վրդ. (իմա՛ եպս.) 118 բ.
— Շահգելդեան 115 ա, 116 ա։
— ուրիշներ 13 բ | 18 բ | 73 բ | 108 բ.
Դաւլ կին 101 բ.
Դաւլամի 24 բ.
Դաւութի Հայր Մարկոս եպսկ. 101 բ.
Դերեն 74 բ.
Դեւու գիւղ 125 բ.
Դիգակ 18 բ.
Դիգափայտ 18 բ.
Դիլաղ ? 134 բ.
Դիլանչի որդի Տ. Պապարի 88 բ.
Դիլշատխատուն կին Խոջնազի 73 ա.
Դիոնեսիոս Ս. 40 ա. 79 բ. — Ամենացի 14 ա.
Դիլիջան գուսար Խոջա Սաֆարի 3 բ.
Դամենիկոսի Ս. կարգ 96 աբ.
Դանայ մէջիք կին Տ. Աստուածատրի 88 ա.
Դավիթ 73 բ.
Դավլաշա որդի Խաչնազի 73 ա.
Դարոնիէաս 23 ա.
Դունեցի 38 բ, 39 բ, 102 ա.
Դուրգան 73 ա.
Դրաստարկ վանք 113 բ.
Դուլմաթիեար եղբօրորդի Մարկոս եպսկ. 101 բ.

Ե.

Եպղիսան գուսար Տ. Գասպարի 41 աբ. 42 ա.
Եպոսլի 13 բ.
Եպղուբեանք 41 բ.
Եսվրի 24 աբ. — Եսրի 134 բ.
Եսակարուլիան կին Տ. Ղազարի 88 ա.
Եբերիա (իմա՛ Թերիա) 30 ա.
Երբայեցիք 11 բ. 57 ա, 106 ա, 115 բ. — Երբայեցոց թուղթ 97 ա. — Երբայեցոց լեզու 53 ա.
Եգիպտոս 66 ա. 129 բ. — Եգիպտացիք 12 ա, 86 ա, 116 ա. — Եգիպտացոց աշխարհ 66 ա. — Եգիպտացոց անապատ 66 ա.
Եղամ 14 ա. — Եղամի 3 բ. 62 բ. 65 բ. եւն.
Եղեկիայ թագ. 110 բ. — ոմն 49 ա.
Եզեկիէլ մարգարէ 2 ա, 12 բ. 48 աբ. 66 ա, 99 ա, 130 բ. — Ընթերցուածք Եզեկիէլէ 63 բ. — Մեկնութիւն Մարգարէութեան Հեռ. Բ.4 եւ էջ 17 բ.
— (Էզեկիել) ոմն 57 բ.
Եղնակ գաղջացի 52 բ. կամ Եղնակ վրդ. 44 ա.
Եղնկացի 48 բ.
Եղոիխան գուսար Ազարիայի 10 բ.
Եղոիխաս մայր Ազարիայի 10 աբ.
Եմար կին Ընբահամի 76 բ. — այլ ոմն 39 ա. — տես եւ Էմար.
Եմովպիա 66 ա. — Եմովպացիք 116 ա.
Եխանայ 71 ա.
Եկեղէք 32 ա, 33 ա.
Եկղէսիասանէս 97 ա.
Եղի 45 ա.
Եղիա արեզայ կազմող 58 բ. 59 բ.
— գրիչ մարգաւանցի 129 ա, 131 բ.
— արեզայ՝ որդի Յովհաննէսի, սատացող 84 բ. 85 բ.
— Տէր՝ 136 բ.
— այլ ոմն 24 բ. այլ 87 ա.
Եղիազար կաթուղիկոս 10 բ.
— վրդ. Վանեցի 82 բ.
— որդի Թադէոսի 70 ա.
— որդի Մարգարի 133 աբ.
— ոմն 91 բ.
Եղինկեան գիւղ Եճանանու. 99 ա. 100 բ.
Եղիշէի Պատմ. Վարդանանց Հեռ. Ա. 22 եւ էջ 20 ա, 40 ա. — ի Հայր Մեր 116 բ.
— որդի Հայկազի 109 բ.
— քահանայ 55 ա, 56 բ.
Եղիս 51 բ.
Եղիսաբ ոմն 81 ա.
Եղիսաբեթ մայր Յովհ. Մկրտչի 66 ա.
— Խաւարատայ 39 բ, 42 բ. 102 ա.
— կին խոջա Սաֆարի 3 բ.
— կին Սիմոն քհի. 4 բ.
— կին Ա. Եսրեսի 65 բ.

Եղիսաբէթի գուսան Դաւութի 101բ.
— գուսան Սարգսի 45բ.
— մայր Ց Յակոբի 125 աբ.
— Ցէր-Օհանեանց 63բ.
— քոյր Ռուսակէան 13 ա.
— սրիկ մը՝ 22 ա, 24բ.
Եղիսէ 27 ա.
Եղմուր 101բ.
Եղջախուռ Լեռ. 83բ.
Եճանանու գուս. 99 ա, 100բ.
Եյսկ քղ. 87 ա.
Ենկիպար եղբօրորդի Մարկոս եպսկ. 101բ.
Ենովք, Ենովք Նահապետ 34բ. 104բ.
Ենովք որդի խանդվէլու 7բ.
Ենովքեան Սաֆա-Ենոս եպիսկ. 116 աբ.
Եսիփան Կիպրացի 40 ա.
Եպանդիքեան գ. ա? 88բ.
Եսրաքսի 66բ.
Եսայի մարգարէ 47 ա, 122 ա, 128 ա, 130 աբ. — Եսայեայ մարգարէութիւն 113բ. — Մեկնութիւնը 17բ, 46 ա.
— վարդապետ՝ առաջնորդ Թ. ամայ առաքելայ վանքի 121 ա.
— վրդ. 45բ, 48 ա.
— քհ. որդի Հախնազարի, գրիչ 94 աբ.
— քհ. որդի Աբրահամի, գրիչ 82աբ.
— որդի Գէորգի 81 ա.
— ուշ 63 ա. այլ 91բ.
Եսկար որդի Եմվրուի 24բ.
— ուշ 27 ա. այլ 81 ա. այլ 91բ.
Եբրաքհան Հեռ. Զ. 73. տես եւ էջ 133 ա, 136 ա, 137բ.
Եբանի տիրացու. 45բ.
Եբանուհի Գորոյեան 116 ա.
— ուշ 66բ.
Եբդ Երգոց 97 ա.
Եբեմիա մարգարէ 106բ, 122 ա, 128 ա.
— Մեղրեցի 53 ա.
— (Ցէր) Օշականցի 23բ.
— եպիսկոպոս 18բ.
— ուշ 137բ.
— քահանայ 31 աբ. այլ 36բ
Երեւան 24 ա, 124բ. — Երեւանցի 8բ. 25 ա, 42 ա, 116բ, 124 ա, 125բ.
Երիման եղբայր Ե. ուսի 131բ.
— որդի Ոսկանի 131բ.
Երից մանկանց վանք 81բ, 115բ.
Երնջակ 27 ա, 44 ա, 45բ, 46բ.
Երուսաղէմ 8բ, 19 ա, 24բ, 26բ, 30 ա, 36 ա, 40 ա, 49բ, 59 ա, 60բ, 62բ, 64 ա, 72բ, 73բ, 88բ, 103բ, 104 աբ, 107 ա, 113 ա, 116 աբ, 117բ, 118 աբ, 130բ, 131 ա, 136 աբ, 137բ, 138բ. — Երուսաղէմացի 113բ.
Ե. ագր Միսիթարեանց 55 ա.
Ե. այ Նախամայր 40 ա, 55բ, 77բ, 78 ա, 109բ, 110 ա, 122 ա.
— կին Ա. նահ? 51բ.
Ե. գինէ կին Ցովհաննէսի 85բ.
Ե. գոկիա քղ. 129 ա, 131բ. — Ե. գոկիացի 115 ա.
Ե. ուսմ հայր Ոսկանի 131բ.
Ե. սերքիս 82բ — Ե. սերքիս Կարպիանու 129բ. — Ե. իր կանոնները 1 ա, 3 ա, 10բ, 15բ, 22 ա, 24 ա, 26բ, 65 ա, 69բ, 94 ա, 129բ.
Ե. ստաթէի ամուսնաց 131 ա. — վանք 47 ա — Տես նաեւ Սարաթէի, Տաթեւի վ.
Ե. բոպա 126բ.
Եփեսոս 12 ա. — Եփեսացոց թուղթ 97 ա.
Եփրատ, Եփրատէս 2 ա, 66 աբ. 69 ա, 130բ.
Եփրեմ խուրի 84բ. — Ընդհանրաբար Հեռ. Զ. 11. — Ճաղատ ապաշխարութեան 99 ա. — Ընդհանրաբար եւ այլ ճառեր 14 ա, 39բ, 40 ա, 55բ 85 ա, 110բ, 131բ.
— կամ. 138բ.
— վրդ. Սահցի (յետոյ կամ. Սոյ) 127 աբ, 128 ա, 129 ա, բ. — 8բ, 9 ա.
— որդի Ղազար քհի. 80բ, 81 ա.
— վրդ. ուշ 137բ.
Եփրասիանէ գուսան Ներսէսի 49բ.

Զ.

Զանազան գուսան Սիմոն քհի. 4բ.
Զանգիլ այր Գուանաշի 69բ.
Զանի 24բ.
Զաւամ (Զաւաման, Զարման) մայր Ց. Լազարիայի 125 աբ.
Զարիֆաքիք 74 ա. — Զարիֆաքէք 71 ա.
Զաւոկեարի տապեր 110 աբ.
Զաքար որդի խոջա Սաֆարի 3բ.
— որդի Մելքիշեդեկի 43 աբ.
— այլ 22բ. — այլ 103բ.
— (Ցէր) 136 ա.
Զաքարայ որդի Խաղուլի 76բ.
— (Ցէր) 31բ.
Զաքարէ ազգ 28բ.
— ուշ 70բ.
Զաքարիա մարգարէ 116բ. — Մեկնութիւն Զաքարիա մարգարէի 17 ա.
— հայր Ց. վհ. Աղբարի 66 ա.
— կամ. Ղազար. Աղթամարցի 38բ, 102 ա.
— պատր. Կազզա. անցի 7բ, 8բ.
— սրբեպս. 81 ա.
— եպս. Ներսեակ Ս. Էջմիածնի 59բ.
— տարկ. որդի Ռուսակէա քհի 132բ.
— հայր Խարբերդեցի 73բ.
— տես Մարգար-Խոջենց.
— վրդ. 100բ.
— քհ. 100բ. այլ 73բ.
— ուշ 13բ.
Զաքէոս գրիչ 96 ա.
Զէվանու գրիչ 25 ա.
Զիսթանդար 18բ.
Զիլֆի գուսան Սարգսի 45բ.
— կին ուշ. 101բ.
Զիկմուեան Գ. 49 ա.
Զիմանի որդի Միրզախանի 41բ. որ եւ Խանի 42 ա.
Զիրաք որդի Հանոյի 98բ, 99 աբ.
— որդի Պապոյի 98բ, 99 աբ.
Զիրհար կին Խուջայլանի 41բ.
Զմրուխտ 41 ա. այլ 51բ.
Զմրուտ կին Զաղալի 83բ.
Զոհրայ կին Սարգսի 74բ.
Զորաբ 18բ.
Զրաւանդ 21 աբ.

Է.

Էմար գուսան Մխիթարի 103 ա, 104 ա 105 ա.
— այլ 21բ. այլ 81 ա.
Էլենամիկին 73 ա.
Էլիսէկ Ցիկին՝ կին Գորի պարոնի 96 ա.
Էլխաթ 74 ա.
Էլխաթուն 72բ. այլ 74բ.
Էշեայխաթուն կին Ատաւանի 73բ.
Էնգելի տես Ենգալի.
Էջմիածին 8 աբ, 9 ա, 14 ա, 16բ, 23 ա, 25 ա, 33բ, 42 ա, 49բ, 50բ, 59բ, 66բ, 78բ, 89բ, 96 աբ, 107 ա, 123բ, 124 աբ, 132բ, 134 ա, 138 աբ. — Ցանարի նկարը 8 ա.
Էվազ եղբօրորդի Զաքարիա վրդ. 100բ.
— որդի Սիմոնի 109բ.
— որդի խաչատուր քհի. 13բ.
— ուշ 13բ.
Էվատ զարդի 22 ա.
Էվաստայ փահլաւան՝ որդի Հունարի 74 ա.
Էտկար 13բ.
Էրանշահ 71 ա.
Էր ընդ եղբարս 26բ, 31 ա.

Ը.

Ընկուզակ գիւղ 67բ, 68բ.
Ընկուզեանց ամուսնաց 10 ա, 12բ.
Ըստայշիա բժիշկ 138բ.
Ըստանու Պարան 74 ա.
Ըստայշ 108բ.
Ըստակէս քհ. 39 ա.
— վրդ. տառ. Տաթեւի 114բ.
Ըստամ պեկ 22բ.
— շտիթը 44բ.
Ըստանդար շահ 114բ.

Թ.

Թագուհի կին Ազարիայի 10բ.
— ուշ 20բ.
Թագոր շտի 71 ա.
Թագէոս առաքեալ 81բ. — Համանուն վանքը՝ 19բ, 20բ, 48բ, 121 ա.
— վրդ. Կազզա. անցի? 26բ.
— որդի Ընանիայի 41բ. 42բ.
— որդի Սարգսի 70 ա.
— կրօնաւոր Կաֆայեցի 104 ա, 105 ա.
— քահանայ որդի Ց. Ոսկանի 75 աբ.
— քհ? 31բ. այլ 137բ.
— (Թաթոս) ուշ 24 ա. այլք 69բ, 133բ.
Թազագուլ կին Զիրաքի 98բ, 99 ա.
Թախուլ որդի Պարոնշահի 2բ.
Թահիր 24բ.
Թահմազ շահ 68բ, 75բ, 132բ.
Թանիկ կին Ամիրի 132բ.
Թանանիկին 135բ.
Թամազ Պարան 118բ.
Թամամ խանում 81 ա.
— ուշ 22 ա, 24բ. այլ 45բ.
Թամաս քղ. 133բ, 134բ.
Թամար նոր վկ. 39բ, 102 ա.
— կին կաչաւի 104 ա, 105բ.
Թամզարեան Վահան 129բ.
Թամիշխաթուն կին Լուսերի 74 ա.
Թամուր 114 ա.
Թանգխաթուն կին Լուսգէնի 72բ.
Թանգսիկին կին Խաչատուրի 71 ա, 72բ.
Թանկամամայ 13 ա.
Թանկոզ կին Դաւութի 101բ.
Թանաւի գուսան Փոզոյի 13բ.
Թաջուտ 69բ.
Թառան 101բ.
Թասալի որդի Ց. Գրիգորի 68բ.
— կոնկասար 68 ա.
Թավաքաչէցի 33բ.
Թավրէժեցիք կին Թուխթամուրի? 73բ.
Թարան? 4 ա.
Թարխան 43աբ.
Թարքան կին Յակոբի 28բ.

Թաւրաւրե 27 ա.
Թաւրիզ (գրուած նաեւ Դաւվրեզ, Դաւվրեժ, Դարվեժ, Դաւրեժ, Թաւրեզ, Թաւրեժ, Թարվեզ, Թարվիզ, Թարաւեզ) 20 բ, 24 ա, 37 բ, 65 ա, 70 ա, 72 բ, 78 բ, 81 բ, 83 ա, 88 ա, 89 ա բ, 91 ա, 92 բ, 94 բ, 96 ա, 97 բ, 108 ա, 110 ա, 111 ա, 114 ա բ, 126 բ, 127 ա, 129 ա բ. — Թարվիզեցի, Դաւրիժեցի 38 բ, 53 ա, 102 ա, 125 ա.
Թափօր լեռ. 77 բ, 106 բ.
Թեհրան 37 բ, 78 բ.
Թեման 27 ա.
Թեսաղոնիկեցւոց թ. ուղղի 97 ա.
Թէմրուք 134 բ.
Թէոդորոս Ս. Նահատակ 40 ա.
— Սեբաստացի Նոր վկ. 38 բ, 39 բ, 102 ա.
— պատ. 138 բ.
— վրդ. Սանցի (յետոյ կաթուղ. Սոչ) 127 ա, 128 ա, 129 ա բ. Որ եւ Թորոս.
Թիլ 101 բ.
Թիլի ոմն 81 ա.
Թիլիփաշա կին Ռէս Բօլէի 135 բ.
Թինամիին 18 բ.
Թիր. անդ 45 ա բ.
Թիֆլիզ 18 ա, 19 բ, 25 բ. — Թլփոցի 97 բ.
Թոգան որդի Ալիմուանի 75 բ.
Թոխատի (Եւգոկիա) 131 բ. — Թոխատցի 32 բ. — Թոդատցի 115 բ.
Թոմաս (Թոմմայ, Թոմայ, Թուամայ, Թօմաս, Թուամա) առաքեալ 88 բ, 123 բ. — Իւրանուն վանքը՝ 2 բ, 44 բ, 95 բ, 115 բ, 121 ա.
— Սուրբ 33 բ.
— վրդ. Մեծոփեցի 95 ա.
— եպս. Վարագեցի 71 ա.
— (Ե.) վրդ. 117 ա. այլ վրդք. 66 բ | 9 ա բ | 44 բ.
— տանուտէր՝ որդի Սամուէլի 66 բ, 67 ա.
— վարպետ 111 բ.
— կաթուղ. Ագթամարայ 98 բ.
— եպս. 100 ա.
— վարժապետ 103 բ.
— Պարոն 69 ա.
— քհ. 111 բ, 112 ա. այլք 51 բ, 52 բ, 56 բ | 29 բ.
— քհ. ատացող 42 ա բ.
— սարկ. գրիչ 22 բ, 23 բ. այլ 138 ա բ.
Թովմասեան Տիգրան 131 ա.
Թորգոմայ տուն 107 բ.
Թորոս տես Թէոդորոս.
— սարկ. նկարիչ 70 ա բ, 71 ա բ.
— որդի Պազատատրի 87 բ.
— քահանայ 50 բ.
— քհ. գրիչ 26 ա, 27 ա բ. այլ 137 ա, 138 բ.
— վրդ. 5 բ.
— ոմն 27 բ. այլ 72 բ.
Թուարանութիւն 30 բ, 63 բ.
Թուխմանուր որդի Ատաւատատրի 73 բ.
Թուխլիլայ 13 ա.
Թուխուանցւոց Ս. Սարգիս 134 բ.
Թուղթք Ատաբէլոց Հեռ. Զ. 32.
Թուղթի Դաշանց 10 ա, 107 ա.
Թուման կին 101 բ.
Թուլեր 73 ա.
Թուրման 51 բ.
Թուրքք 115 բ. — Թուրքերէն 92 ա բ, 107 բ, 108 ա, 179 ա.
Թուրքմանք 113 բ, 114 ա.
Թուփանդայ կին Ղուկասի 21 բ.
Թրաշն կին Ղուիջանի 41 բ.

Ժ.

Ժամագիրք Հեռ. Ա. 7. 45. Բ. 16. Զ. 34, 54. — Կտորներ 68 բ, 133 ա.
Ժամանակագրութիւն 30 ա բ, 48 բ. 51 ա, 89 ա.
Ժողովածու Հեռ. Ա. 37. Բ. 3, 6, 7, 8, 10, 11. Զ. 18, 45, 46, 51, 67.
Ժողովոլ 40 բ.

Ի.

Իբրահիմբէկեանց Վանի 89 բ, 90 ա.
Իբրիանոս աբեղայ գրիչ 13 ա.
Իգիւս կ զաւակ Դանիէլի 74 ա.
Իգնատիոսի գրութիւնք 133 ա.
— կրօնաւոր վարժապետ 102 բ.
— ոմն 51 բ.
Իսմամելիք կին Դօվլաշայի 73 ա.
Իզայդին 71 ա.
Իզմիր 115 բ.
Իլիան քշ. 30 ա.
Իլով 49 ա. — Իլվով 48 ա.
Իկոնիշ կին Ռոստամի 73 բ, 74 ա.
Իմամ Սամարայ 19 ա.
Իմանի տես Զիմանի.
Իմաստութիւն Սոգոմոնի 97 ա.
Ինամ կին Պապի 67 բ.
Ինամփաշա կին Ղուլկար աղայի 67 բ.
Ինձակնեան վանք 113 բ.
Ինախան որդի Զաքարի 76 բ.
Իսահակ Նշ. 34 բ. 43 բ. 91 բ, 110 ա, 126 բ. — Պատկիր գլենման Իսահակայ 91 ա.
Իսաղուլի 76 բ.
Իսմայիլ Շահ 68 բ.
Իսպանիա 49 ա.
Իսրայէլացիք, Իսրայէլի ազգ կամ որդիք՝ 11 ա, 22 բ, 94 բ, 110 ա բ.
Իսրայէլ եպս. Պոլսեցի 8 բ, 9 ա.
— Երէց՝ որդի Ղազարի, գրիչ եւ նկարող 75 ա բ, 76 ա.
— Երէց՝ որդի Ալիմուանի 75 բ, 76 ա.
Իսրայէլեան տես Պետրէ.
Իտալկան լեզու 9 ա.
Իփակ 75 բ.

Լ

Լալիփար կին Թադեոս քհի 75 ա բ.
Լամբրոնացի տես Ղեր եպս. Լամբրոնացի.
Լանկա 23 բ.
Լատին 18 ա. — Լատին ազգ 96 ա. — Լատինական 136 ա. — Լատինացիք 25 բ, 96 բ. — Լատինացոց լեզուս 84 բ.
Լեհացի տես Սանեփանոս Լեհացի.
Լեհերէն 48 ա.
Լեւոն թագաւոր 2 բ, 15 ա, 54 ա.
Լեռնի մեծի լերդ 129 ա.
Լիլա, Լիլապատ կամ Լիլաւա թագ Հայաբնակ՝ Թաւրիզի մէջ. 83 ա 89 ա բ, 92 բ, 111 ա. — Նոյն թագին ազգ. Գրագարանին Հեռ. ցուցակ՝ էջ 61–63. Թիւ. Գ. 1–3. — Նոյն թագին Ս. Սարգիս եկեղեցւոյն Հեռ. ցուցակը՝ էջ 64–69. Դ. Թիւ. 1–6. — Տես եւ Ս. Սարգիս եկ.
Լիմ կղզի 102 ա, 103 ա բ.
Լիպարիտ 13 ա.
Լուլա. 72 բ.
Լուսնամանք Աբեղ. 48 բ.
Ս. Լուսաւորիչ եկ. 45 բ. — Ջատմար ի Հերման Վ. 132 բ. Տես եւ Գրիգոր Լուսաւորիչ.
Լուսեղէն 72 բ.
Լուսեր Պարան 74 ա. այլք ոմանք 74 ա. 74 բ.
Լուսնացոյց Հեռ. Զ. 14. տես եւ եկ 86 ա բ.
Լուր քշ? 88 բ.

Խ.

Խարիպ Խաթուն (որ եւ Հարիր) կին Ղեր եպս. քհի. 41 ա.
Խազան խան 33 ա.
Խազիրք Հեռ. Զ. 13. — Խազանուր Հեռ. Ա. 41.
Խաթուն՝ կին Յոհանիսի 39 ա.
— դուստր Տեր Սիմոնի 112 բ. 113 ա բ.
— կին Զիսաթանդարի 18 բ.
— կին Ղազարի 24 բ.
— կին Մարգարի 27 ա բ.
— դուստր Մէհրանի? 31 բ.
— դուստր Ատաւատատուրի? 45 բ.
— քոյր Ցալիթայի 66 բ.
— ոմն 13 բ.
Խաթունմելիք կին Ատաւատատրի 102 բ, 103 ա բ, 104 բ, 105 ա.
Խաթունփաշա կին Սարգսի 45 բ.
Խալափեանց Մ. Սուրբն 4 ա.
Խամպարցիկ (Համբարձում՝) 133 ա.
Խան մայր Պօղոս դպրի 4 բ.
— ոմն 6 ա.
Խանատախ գիւղ 101 բ.
Խանազ կին Մխիթարի 74 բ.
— կին Միրիջանի 103 ա, 104 ա բ, 105 ա.
Խանզատ Խաթուն 6 ա. այլ 51 բ.
Խանդուս գուսան՝ Ղուկար աղայի 67 բ.
Խանդվելի ատացող 7 բ.
Խանզատ գուսան Միրիջանի 103 ա, 104 ա, 105 ա.
Խանի ապաշխարող 45 բ.
Խանիլար 45 բ.
Խանմելիք 73 ա.
Խանոնանի կին Իսվրիի 24 բ.
Խանուտ կին Մէլիքշահի 42 ա, 43 բ. այլ 18 բ.
Խանպեկի գուսան Նարկիզատի 81 բ.
Խանփարի 24 բ.
Խաչնոց գիւղ 55 ա, 56 բ.
Խաչատուր որդի Ս. Գրիգորի 68 բ.
— (որ եւ Խաչիկ) հայր Մամախաթունի 71 ա, 72 բ.
— Երէց՝ որդի Քալլալի 83 բ.
— վրդ. կազմող 1 ա, 2 բ.
— գրիչ 24 ա, 25 բ, 26 ա.
— վրդ. առաջնորդ Թումայի Վ. 95 բ.
— տիրացու 47 բ.
— աբեղայ 42 ա բ, 43 ա. այլ 59 բ.
— քահանայք ոմանք 13 բ | 32 բ | 37 ա | 81 բ.
— որդի Խաչատուր քհի. 13 բ.
— եպս. 25 բ.
— վրդ. 15 բ, 26 բ.
— այլք ոմանք 21 բ | 45 բ | 51 բ | 74 ա | 131 ա բ.
Խաչերես 28 բ.
Խաչիկ ատենագրան 73 ա, 74 բ.
— վրդ. Դաղեանի ցուցակ Հեռ. 80 բ.
— վրդ. 26 բ.
— ազգ Սարաճեան 83 բ.
— որդի Խոսրովի գրչի 82 բ.
— որդի Մելիքշահի 43 ա.
— որդի Միքայէլի 7 բ.
— որդի Խանդվելու 7 բ.
— քահանայ 73 ա.
— ոմն 39 բ, 42 բ, 133 ա.
Խաչմազ? 137 ա.
Խառաբատատ գիւղ 39 բ, 102 ա.

Խասանլիք 28բ.
Խասպէկ 28բ.
Խարբերդցի 9ա.
Խարկրծել որդի Զաքարիայի 73բ.
Խնդիրք Ռաֆֆիի 110բ.
Խերանի որդի Ուրջուկի 74ա.
Խերխանուն կին Մանուելի 73ա.
Խեցման 74ա.
Խէր գուսար Խանդվելու 7բ.
Խէրխանուն 28բ.
Խլլզամի 51բ.
Խիանի խանուն 28բ.
Խիզան 114բ.
Խիկար իմաստնոյ խրատք 89ա, 110բ.
Խիմղի 134բ.
Խիրիկ 33բ.
Խլաթ 113բ, 114բ. — Խլաթեցի 102ա, 124ա.
Խլխատու, Խլղատի 21ա.
Խնկենի գիւղ Ղարատաղի 121ա.
Խոնայնան որդի Մարգարի 113ա.
Խոյ 44բ. — Խոյեցի 19ա, բ.
Խոյանդ 81բ. տպլ 74ա.
Խանգաղ 6ա.
Խանգաղայ կին Դաւթի 75բ.
Խանգլայ 22ա.
Խանիի խանուն կին Իշրանշահի 71ա.
Խանձայ կին Ալիքունի 75բ.
Խոշնատար՝ պապ 8. Մելքոնի 112բ.
Խորով Գանձակեցի նոր վկ. 38բ, 42բ, 102ա.
— որդի Պարոն Մկրտչի 74բ.
— (Խաւսրով) խոջա 124բ.
— տպլ 72բ. տպլ 134բ.
Խոսրովային թիւ 2բ.
Խորաղմ 47ա.
Խորասան 103բ, 114ա.
Խորենացի տես Մովսէս Խորենացի.
Խորիշայ կին Զաքարիայի 73բ.
Խորտիկին 42բ.
Խոցատել որդի Թաւմայի 67ա.
— որդի Մելքիսեթի 66բ.
Խուանդխանուն կին Ղազարոսի 121բ, 123ա.
Խուդաբախշ սարկ. որդի Ընտարի. 103ա, բ, 105ա.
— որդի Ներսիսեանի 103ա, բ.
Խուլի ? 54բ.
Խուլու 73ա.
Խուլու բէկ որդի Շնախվորի 74բ.
— Խուլուպէկ ոմն 28բ.
Խուլումիլիք կին Ամեանի 111ա, բ.
— տպլբ ոմանք 28բ, 29բ, 74ա.
Խուճայեան որդի Նուրիջանի 41բ.
Խուսան Հայր Ասատէս քհն. 132բ.
Խուտայպանդայ թգր. Պարսից 75բ.
Խուփի տէր ? 132բ.
Խարշայ որդի Ընտարի. 102բ, 103ա, 104բ, 105ա. — Պարոն Խզբրշայ 71ա.
Խոնայ պէկ 74բ.
Խոշար գրա. 104բ.
Խշնամ Հայր Դավիշայի 73ա.
Խոյա Սաֆար սատաղ 3բ.
Խոյամ կին Մելքիշայի 42ա.
Խոյայ 43ա.
Խոյենց տես Մարգար Խոյենց.

Ծ.

Ծամեր 45բ.
Ծարեցի 6բ.
Ծաստուր քհ. 37բ. — ոմն 81ա.
Ծեր քհ. գրիչ 70ա, 71բ, 72ա.
Ծերենց Գրիգոր 59բ.
— վարպետ 59բ.
Ծերուն 74ա.
Ծննդոց ընթերց. 63բ.

Կ.

Կաթողիկոս 48բ.
Կաթողիկոսաց թուղթք 40բ.
Կախոյ Քարվանասրայ 97ա.
Կակոյ մէրէր 104ա.
Կաղզվանցի 7բ.
Կամարկապ գիւղ Ակնայ 134ա.
Կայէն 27ա, 31բ, 33ա, 103բ, 109բ, 110ա.
Կանա քղ. 126բ, 130բ.
Կանանցսիկին 73ա.
Կանձակ, Կանջայ տես Գանձակ.
Կառգապատցի 9բ.
Կասրից ծով 2բ.
Կարապետ Ս. 30բ. — Ազգ Ս. Կարապետի 84ա. — Եկեղեցի, վանք կամ տաճար յանուն Ս. Կարապետի 2բ, 42բ, 44ա, 45բ, 83բ, 96բ, 103բ, 113բ.
— վանեցի նոր վկ. 39բ, 75բ, 102ա.
— կաթուղիկոս 42ա.
— եպս. Աստանայի 129բ.
— երէց՝ գրիչ Ի. գոկիսացի 115ա.
— վրդ. Եղբայր Ազարիայի 10բ.
— սարկաւագ գրիչ 111ա, 112բ, 113ա.
— քհ. որդի Թաւմայ քհի. 55ա, 56բ | քհ. ոմն 37բ.
— սարկ. թուղթի կոկող 102բ, 103ա, 104ա.
— մէջ. Հայոց Սուրբ Աստուածածնայ քհի. 97բ.
— մշդասի կրօնաւոր 41ա.
— գրիչ, որդի Ամարանի 125բ, 126ա.
— գրիչ? եւ նկարող 108բ.
— նօտար 42բ.
— որդի Ամանասի 47բ.
— Եղբայր Ռստակէսի 13ա.
— որդի Նուրիջանի 133բ.
— որդի Մելքիսեթի 76բ.
— որդի Ղուլիի 81բ.
— սարկաւագ, միաբան Թադէոս եւ Թովմայ առաք. վանուց 120բ, 121ա.
— որդի Սամուելի 66բ, 67ա.
— Յովհաննէսեան 86բ.
— ոմն 112ա.
Կարասու 134բ.
Կարբի գիւղաքաղաք 96բ.
Կարեան (Գարեան) կին Մարտիրոսի 4բ.
Կարին 96ա, 114բ. — Կարնեցի 8բ, 79ա.
Կարմիր ծով 54ա.
Կարմիր վանք Աստապատու 13բ.
Կափառնայու 91բ.
Կաքաւ եղբօրորդի մէջ. Սամփանոս Ղարիպշայի 104ա, 105բ.
Կաֆայեցի 104ա, 105ա.
Կեսարիա 42բ. — Կեսարացի 54բ. տես եւ Բարսեղ Կեսարացի.
Կերինթոս հերձուածող 95ա.
Կեփաս 130ա.
Կեռչ 134բ.
Կիլիկիա, Կիլիկիա 17բ, 113բ, 115բ, 128բ, 129ա, 137ա. — Կիլիկեցի, Կիլիկեցիք 2բ, 80ա, 81ա.
Կիպրացի 40ա.
Կիպրիանոս եպս. Ափրիկեցւոյ հաւատոյ. ոգբմանութեան 9բ. — Կիպրիանոս գիրք 91բ.
Կիր Միխայէլ Հայր Մարիամի 74բ.
Կիրախանուն կին Դաւթի 73բ.
Կիրակոս եպս. տաճ. Բարգաւզիմի վ. 104ա. — Արեւելցի հիմնադիր վանուց 100ա.
— որդի Մարտիրոսի 120բ.
— որդի Ընտաուրի 51բ.
— որդի Պապիի 81բ.
— որդի Ուրջուկի 74ա.
— Հայր Խանազատ Խանուն 6ա.
— եպս. 22բ.
Կիրակոս վրդ. 31բ | տպլ 59ա.
— քհ. գրիչ 55ա բ, 56բ.
— քհ. 112ա գ.
— ոմն 39ա.
Կիրայ՝ կին Կիր Միխայէլի 74բ.
Կիւմիւշխանեցի 126բ.
Կիւռիկոս 14ա, 15ա բ.
Կիւրեղ Ալեքսանդրացի եպս. 10բ. — Թուղթք եւ Լուծմունք նոցին 10ա. — Գիրք Պարապմանց 2եռ. Ա. 11. — 8եռ եւ Հարցմունք Ի. թանասի.
— Երուսաղէմացի 28ա, 29ա, 113բ. — Թուղթ նորին 28ա. — Ճառեր 14բ. — Պատասխանիք 61բ. — Կոչումն Ընծայութեան 2եռ. Ա. 34 եւ էջ 29ա.
— երէց գրիչ 5ա.
Կլայեցի 52բ.
Կողբացի 52բ.
Կոզոսացւոց Թուղթ 97ա.
Կոստանդ կաթուղիկոս 35բ, 72բ.
— 8. որդի 8. Սիմոնի 112բ.
— որդի Սարգիս քհի. 39ա.
— Հայր Յովհաննէս աբեղայի 16բ.
— տես Եպիփան Կիպրացի.
— ոմն 133ա.
— քհ. 72բ. 73ա.
Կոստանդիանոս թգր. 28ա, 107ա.
Կոստանդին քհ. (քուսամի) գրիչ 14ա, 15բ.
Կոստանդնուպոլիս 7բ, 8բ, 9ա, 18ա, 22բ, 23բ, 32ա բ, 48ա, 83բ, 84բ, 87ա, 89ա, 91ա բ, 108ա բ, 121ա, 128բ, 138բ. — Կոստանդնուպոլսեցի 8բ, 9ա, 23բ, 97ա, 138բ. տես եւ Սամսիզոլ.
Կովհար գուսան Սարգիս քհի. 39բ.
Կորնթացւոց թուղթ 97ա.
Կուլդասա մայր Խանդվելու 7բ.
Կուլճահան կին Խաղալի 76բ.
Կուլնազար արեւելցի 131բ.
Կուլում կին Ընտասուրի 51բ.
— կին Նուսի 131բ.
Կունէյ գիւղ Վարան(գայի) 13բ.
Կանեռաւայա բերդ ? 13բ.
Կտակ շարչարանաց կամ խաչելութեան 2եռ. Ա. 10. Զ. 60. տես եւ 53ա, 89ա, 115ա, 126ա.
Կտակարանք (Հին եւ Նոր) 57ա, 105բ.
Կրապաթ 25բ.
Կոզալ կին Ղազարի ? 51բ.
Կոսան ? 4ա.

Հ.

Հաբէլ 34բ.
Հաբիբ տես Խաբիպխանուն.
Հազարդեղ 74ա.
Հաշտպ 26բ, 30ա. — Հաշէպ 115ա.
Հակիմարան կամ Հէքիմարան 87ա. տես եւ Բժշկարան.
Հախնազ 13բ.
Հախնազար Հայր Նոսի քհի. 94բ. — տպլ 24բ.
Համադան 103բ. — Համադանցի 91բ, 107բ.
Համայիլ 2եռ. Զ. 24. 61.
Համան գուսան Մերիշանի 103ա, 104ա.
Համառօտ Հաւատքումն Հոգւոյ եւ զորութեանց նորին. 2եռ. Զ. 3 եւ էջ 117ա.
Համառօտ Հաւատքումն յաշտգոն հրեշտակաց. 79բ.
Համառօտ որպիսութիւն եկեղեցւոյ. 2եռ. Զ. 50.
Համասփիւռ 92բ.

Համբարձումն Տեռ Տեր-Կարապետեանն Հ.
Համբարձումն-օղլի Յովհաննէս 93բ.
Համիա (Սուլթան) Ա. 133բ.
Հայաստան 17ա.
Հայաստանեայք 15բ, 17ա, 46բ, 47ա, 107բ, 113բ, 122բ.
Հայերի վարուց 50ա.
Հայերէն 78բ, 79ա եւն.
Հայկազ 44բ, 45ա. — Հէկազ 109բ.
Հայկազեան 45ա, 48ա, 49ա, 135ա.
Հայկազունք 97ա. — Հայկազանց տեռ., տոհմ 2բ, 18ա. — Հայկազանց տոհմաբ 2բ, 16բ.
Հայկաձոր 104բ.
Հայնեցի 62բ.
Հայոց՝ ամուսին Սիրուհի 74ա.
Հայրապետ եղբայր Ռէս Թօլէի 135բ.
— քհ. գրիչ 105ա.
— քհ. կազմող 111ա.
— քհ. ոմն 36բ.
— ուսուցող 64ա, 65ա.
— տքնեցոյ ուսուցիչ 68բ.
— տրքնեալս. Թարգուշիսի վանուց 69բ.
— Հայր Ռատակէսի 13ա.
— որդի Վաշէնի 76բ.
— եղբայր Ա. Եսիսի 66բ.
— անուանով ուրիշներ 45բ, 64բ, 113ա.
Հայք Մեծ 49ա.
Հանգստէ կին Մլեանի? 104ա, 105բ.
Հանոնա Ամասիացի գրիչ 127ա, 128ա, 129ա.
Հանս ռէս՝ որդի Պապշի 98բ, 99ա.
Հաշտարխանցի 13բ.
Հասան 105բ. տպ. 109բ.
Հասան բեկ 103բ.
Հասատապատ 13բ.
Հավիթայ 13ա.
Հարան որդի Նասարի 75բ.
Հարցմունք Աբեանայ եւ պատ. Եղնիկայ 44ա.
— Ս. Բարդղի 110բ.
— Լուսաւորչին 110բ.
— Ս. Կուսին 88ա, 89ա բ, 110բ.
— Յորդանի 115ա.
Հաւատուա գիրք 67բ, 68բ.
Հաւատոյ Մեկկայութեանց Ձեռ. Բ. 13.
Հաւգամանցի 9բ.
Հաքիթուան տես Յովդիվան.
Հեգեսիպոս 23ա.
Հեթում թագաւոր մականաց 33ա.
— Պարոն 14ա, 15ա բ.
Հեղին գուսան Ղազար քհ. 81ա.
Հենգուզակ տես Ընկուզակ.
Հերակլ արքայ Վրաց 18ա.
Հերիք գուսան Հանդի 99ա.
Հերմանի վանք 132ա բ.
Հերում 45ա.
Հիպոդիտ բոստաբաց.ոյ մաս. 14բ.
Հիւանի որդի Աբրահամ քհի 68ա.
Հիւրիխան կին Մկրտչի 65բ.
— գուսան Հայրապետի 65բ.
— երկրորդ կին Մարտիրոսի 120բ.
— ոմն 24բ. — Տես եւ Հուրիխան.
Հմայեակ քհ. Ներսէսեան 118ա, 119ա, 120ա.
Հմեանցի 73ա.
Հնդիկ. 137բ, 138բ.
Հոգւոց վանք 23բ.
Հոռմայեցիք (Օսմանցիք) 133բ.
Հոռոմ կին Աւետիք ազգի 41բ.
— գուսան Ախթիմի? 109բ.
— կին Սարգիսի? 51բ.
Հոռոմք 10ա, 80ա. — Հոռոմազգի 76ա. — Հոռոմի լեզու (յունարէն) 86բ. — Հոռոմական լեզու 12ա. — Հոռոմանց երկիր 47բ.
Հոռոմշահ 73բ. տպ. 73բ.
Հոռոմոիկին 72բ.
Հունար 74ա.
Հուսէն սուլթան 115բ.
Հուսն 13բ.
Հուրիխան կին Նասիրի 75բ. — տպ. ոմն 42ա.
Հոխխոնի գուսան Հայրապետի 65բ.
— կին Յակոբի 60բ.
— կին Աբրահամի 82բ.
— գուսան Ամիրի 132բ.
— գուսան Ամիրպէկի 20բ.
— կին Մինաս քհի. 38բ.
— (Հռուսմոխիս) կին Եվատի 22ա.
— — կին Մուրատշի 42բ.
— (Հուռուսմոխիս, Ուռուսմ) կին Սարգիս քհի. 38բ.
— (Հոռոփոնի) ոմն 132բ.
— (Հուռուսմոխիս) ոմն 81ա.
— (Հոփոխիսայ) ոմն 73ա.
— (Հուռուսմ) կին Եսկարի 24բ.
— — կին Կոստանդի 39ա.
— — ոմն 13բ. տպ. 24բ.
— (Հուռուսփոխուն) 81ա.
Հոռոմ 18ա, 30ա, 48բ, 96բ, 102բ, 110բ.
Հոռոմայեցիք 40ա, 96բ, 97ա, 102բ.
Հրեշտակապետաց վանք Յերուսաղէմ 79բ.
Հրէ 103բ.
Հրէայք 54բ, 91բ, 122բ. — Հրէական 78ա.
Հրէաստան 126բ.

Ձ.

Ձագարոյց Ս. Աստուածածին ի Գեւսոմաղ 81ա.
Ձեռնագրութիւն 98բ.
Ձիաբուծութիւն եկ 137–138.
Ձիթենեաց լեռ 11բ.

Ղ.

Ղազարոյ 71ա բ.
Ղազար բարեկամ Յիսուսի 43բ. որ եւ Ղազարոս 130բ.
— Նամուդիկոս 100բ.
— Բիւզանդացի 115բ.
— Եպս. Ակռակուեցի 72բ.
— կամ Ղազարիկ գրիչ, որդի Ամիրլահի 102ա բ, 103ա, 104ա.
— վրդ. Նուիրակ Ս. Էջմիածնի 134ա.
— վրդ. Թաւրիզեցի 53ա.
— վրդ. վարժապետ 127ա բ.
— որդի Աթաստի. 21ա. | տպ. 51բ.
— որդի Աւետիսի 66բ.
— որդի Դաւթի 108բ.
— որդի Նազարի 109բ.
— որդի Սարգիս քհի. 39ա.
— որդի Վաշէնի 76բ.
— որդի Ներսէսի 49բ.
— (Պարան) առաջնորդ կամ իշխան երկրին Աղուանից 120բ.
— փեսայ Նարկիզատի 81բ.
— Հայր Աթաստի. 21ա.
— Հայր մահ. Յովհաննէսի 97բ, 98բ.
— Մելիք-Բարաթանեան 109ա, 136ա.
— գրիչ 27բ, 28բ.
— կամ Ղազարոս քհ. որդի Պաշարթի, ուսուցող. 80ա բ, 81ա.
— քհ. որդի Ց. Սմաւոնի 88ա բ.
— քհ. որդի Նազարի 88բ.
— քհ. ոմն 6ա. տպ. 50բ.
— անուանով ուրիշներ 20ա, 24բ, 47բ, 59բ.
Ղազարապատ 107ա.
Ղազվին, Ղազբին քղ. 76ա, 103բ.
Ղալա թաղ Թաւրիզի 77ա, 78ա. որ եւ Բերդաթաղ, զոր տես։
Ղալա տէրէսի 129ա.
Ղալասան որդի Նուկզար ազգի 67բ.
Ղամզար որդի Գասպարի 76բ.
Ղայաթ կին Սիմէոնի 38բ.
Ղայսարի 42բ.
Ղասում խոյեցի 19բ.
Ղասամիշ 42բ.
Ղարաբաղ 101ա.
Ղարագօզ, Ղարակուզ կին Պալարթի 80բ, 81բ.
Ղարաման 45ա. տպ. 45բ.
Ղարայիսան 37ա բ.
Ղարայ ոմն 103բ.
Ղարայ ուսուցիչ կմ. Ղարա ուսուցիչ 103բ, 114ա բ.
Ղարապաշ Հայր Ախիլանի 111բ.
Ղարատաղ 121ա.
Ղարիբ որդի Պարոն Ջանսուլթանի 120ա.
Ղարիպխաթուն կին Սահակի 73ա.
Ղարիպշայ 43ա, Տես եւ Սահակ. Ղարիպշայ։
Ղեւ. ի 30ա.
Ղեբաշ, Ղեբլպաշ, Ղբեբլպաշ 50բ, 76ա, 133բ.
Ղիմաթ? 73բ. — Ղիյմաթ 51բ.
Ղուրաթշահ 73ա.
Ղուրթլու 43բ.
Ղուլի 81բ.
Ղուլիշան գուսան Կարաբի? 104ա, 105բ.
Ղուկաս աւետարանիչ 12ա, 20ա, 37բ, 40ա բ, 51ա, 66ա, 71ա, 72ա, 115ա, 130բ. — Ղուկասու Աւետարան Ձեռ. Ա. 1, 2, 3, 12, 15, 21, 28, 32, 38, 50. Գ. 1–6. Բ. 1, 2. Զ. 8, 17, 52, 55, 64, 66, 70. — յիշատակուած 88բ. — կտորներ 91բ, 126բ.
— Տես եւ Մեկնութիւն Ղուկասու.
— կամեցու զիկոս 25ա.
— վրդ. Խարբերդցի 9ա.
— վրդ. Դողիմենցի, գրիչ 5ա բ.
— քհ. կամ գպիր, գրիչ 80ա բ, 81ա.
— որդի Վաշէնի 76բ.
— որդի Դաւութի 101բ.
— որդի Անանիայի 49բ.
— որդի Դատաւորի 37բ.
— ոմն 21բ. տպ. 39ա.
Ղուպաթ 21բ.
Ղուրան 57բ.
Ղուրպան 37բ.
Ղրիմեցի 95ա.
Ղօշիկենց Մարկոս 64ա բ.
Ղօքմազ 118ա.

Ճ.

Ճալալ 109բ.
Ճանպակ 21բ.
Ճանփաշա 132բ.
Ճաշոց Ձեռ. Ա. 46. Զ. 44, 48, 69.
— Մագազաթեայ պահպանակ՝ Մեացորդ ճաշոցի Զ. 55. — Ճաշոյ կամ ճաշու գիրք 68բ, 111ա, 112ա բ.
Ճապուկ (Պարան) 135բ.
Ճառընտիրք Ձեռ. Ա. 48. եւ եկ 23ա, 39բ. — Մագազաթեայ պահպանակ՝ Մեացորդ ճառընտրի 81բ.
Ճարտասանութիւն 79բ.
Ճնա իմաստասէր 137բ, 138ա.
Ճոփար Ղուլի խան 25ա.
Ճուան 27ա.
Ճուհար 13բ.
Ճսան Պարիխաթա Պոռթա 97ա.

Մ.

Մագդալենացի տես Մարիամ Մագդալենացի.
Մագիքանացի իմն Մակեդոնացի 40 ա.
Մաթաթեան Ոսկի? 64 բ.
Մալէր 41 ա.
Մալխաս 22 ա.
Մալհամ գիւղ 25 բ.
Մալհամկի գիւղ 24 բ.
Մալուում եղբայր խաղուլի? 76 բ.
Մալքալ տես Մելքում.
Մալքում 109 բ.
Մախմուր գուսան Ամիրպէկի 20 բ.
Մախաուտ խան 44 բ.
Մակեդոնացիք 116 ա.
Մահամատ աուլթան 76 ա.
Մահի կին Ղաւասարդի 20 ա.
— ոյլ 24 բ.
Մահմատ խան 25 ա.
Մահմատ շահ 25 ա.
Մահմետ մարգարէ 8 անկաց 30 աբ.
Մահմուդանք 104 բ.
Մահսուբ կին Սարգիս քհի. 39 բ.
Մազաքիա մարգ. Մեկնութիւն 17 ա.
— վրդ. շամբեցի 49 բ.
Մազիթուամ կին Մարգարի 113 ա.
— ոմն 41 ա. ոյլ 69 բ.
Մամախաթուն գուսան Խաչիկի 71 աբ, 72 բ.
Մամայխաթուն կին Հասանշահի 73 բ.
— կին Սանփանոսի 74 ա.
— ոմն 28 բ. ոյլ 74 ա.
Մամայխիկին կին Թուշերի 73 ա.
— գուսան Շախերի 73 բ.
Մամեր կին Սարգսի 73 բ.
Մամուշ 28 բ.
Մանքան գուսան Սարգիս քհի. 39 բ.
— ոմն 103 բ.
Մայրան գուսան Սարգիս քհի. 39 բ.
— ոմն 39 ա.
Մանախաթուն գուսան Վարդի 73 ա.
Մանասէ թագաւոր 110 բ.
Մանասեր 25 ա.
Մանգլու 41 ա.
Մանդակունի տես Յովհան Մանդակունի.
Մանիչակ կին Գրիգորի? 43 ա.
— գուսան Հանդզի 99 ա.
Մանկասար որդի Մինասի 100 ա.
— ոմն 66 բ.
Մանուէլ գրիչ 52 ա, 53 ա.
— քհ. ծաղկող 65 աբ.
— (Տէր) որդի Տ. Գրիգորի 47 բ.
— որդի Պաղտասարի 87 բ.
— կրօնաւոր 75 բ.
— որդի Յովհաննէսի 73 ա.
— քահանայ 5 ա.
Մանուկ որդի Մուրատի 44 բ, 45 ա.
— որդի Զիրարի 99 ա.
— ոմն 33 բ.
Մանուչակ 45 բ.
Մանսուր 33 բ.
Մարտոց Հեռ. Ա. 24, 33, 35, 36, 42. Բ. 2, 15, 19. Զ. 42, 57, 71. — Կտորներ Մարտոցեն եւ "Մարտոց" բառը. Հեռ. Ա. 1, 24, 51. տես եւ եկ 33 բ, 36 բ, 68 բ, 106 ա, 134 բ, 136 աբ. — Մագաղաթեայ Պահպանակ, Ճառգորգ Մարտոցի. Հեռ. Բ. 19.
Մարտոց կաթուղիկոս 126 բ. — իր վարքը 60 ա. Նոյն՝ Մարտոց վարդապետ 34 բ.
Մարտոց վրդ. Փափաքեան 58 ա.
Մառան? 22 ա.
Մասիս լեռ. 92 ա.
Մասեւար զաւակ Ը. դիզ տիկինի 74 ա.
Մատթէոս աշակերտ Գրիգորի 48 ա.
Մատթէոս աւետարանիչ 11 բ, 31 ա, 37 ա, 66 ա, 71 ա, 72 ա, 130 ա. — Աւետարան ըստ Մատթէոսի Հեռ. Ա. 1, 2, 3, 12, 15, 21, 28, 32, 38. Դ. 1—6. Ե. 1, 2. Զ. 8, 52, 55, 64, 66, 70 — Կտորներ եւ ընթերցուածք 91 բ, 126 ա. — Մատթէոս Աւետարանչի պատկեր 126 ա. — Մեկնութիւն Մատթէի Հեռ. Զ. 49 եւ էջ 46 բ, 48 ա 115 աբ.
— գրիչ 47 ա.
— որդի Թադէոս քհի. 75 աբ.
— վարդապետի վիճաբանական գրութիւն. 54 ա.
— քահանայ 31 բ.
— քհ. գրիչ 32 ա, 33 աբ, 35 բ. ոյլ 120 ա, 121 աբ, 122 ա, 123 բ.
Մարամ (Մարիամ?) գուսան Ռստակէս քհի. 68 ա.
Մարան (Մարիամ?) 13 բ.
Մարապետ կին Եխանայ 71 ա.
Մարաս 13 բ.
Մարգար Զաքարիա խօջեցց Երեւանցի 116 բ.
— հայր Աւետիսի 113 ա.
— որդի Առաքելի 133 աբ.
— փակակալ 41 ա.
— քահանայ, որդի Մարտիրոսի, ստացող 120 աբ.
— քհ. որդի Ամիրի 60 բ.
— անուանով ուրիշներ 22 բ | 45 բ | 65 բ.
Մարգարա վրդ. 57 բ.
Մարգարայ գրիչ 39 ա. ոյլ՝ 41 ա.
Մարգարէ երէց ստացող 134 աբ.
— — կազմող 13 ա
— հայր Յովհ. վրդպի. 27 աբ.
— որդի Աբրահամ քհի. 68 ա.
— — Ադամիայի 49 բ.
— — Ծեր քհի. 71 բ.
— քհ. 49 բ.
— 42 ա.
Մարգարիտ գուսան Հանդզի 96 ա.
— — Սիմոն քհի. 4 բ.
— — Սանփանոս քհի. 132 բ.
— կին Կիրակոսի? 51 բ.
— կին Պապոյի 98 բ.
— մայր Խաթուն Խանազայի 6 ա.
— ուրիշներ 101 բ | 44 բ, 45 ա | 24 բ.
Մարգակազմութիւն 53 բ.
Մարգուանցի 129 ա, 131 բ.
Մարեխ 18 բ.
Մարթա՞ կին Սանփանոս քհի. 132 բ.
— գուսան Գուանայի 69 ա.
— ոմն 22 ա.
Մարթայ ոմն 44 բ, 45 ա.
Մարթայխաթուն գուսան Մելքիսեթի եւ կին Թումայի 66 բ, 67 ա.
— կին Էվաստչահի 74.
— ոմն 28 աբ.
Մարի կին Մելքումի 76 բ.
Maria (պատկեր Ս. Ածածնայ) 48 ա.
Մարիամ Ս. Կոյս 2 ա, 9 բ, 11 բ, 22 բ, 26 բ, 30 բ, 36 ա, 41 ա, 55 բ, 62 բ, 66 ա, 94 բ, 106 ա, 111 բ, 117 ա, 121 ա, 122 բ. — Պատկեր 91 ա.
— մագդալինացի 48 բ, 49 ա, 62 աբ, 77 բ, 78 բ, 106 ա.
— գրիչ 101 աբ.
— (Մարեմ՝) կին Խուիլբեկի 74 բ.
— ոյլ ոմանք 32 բ | 42 ա | 71 ա.
Մարիամ տիկին 135 բ.
Մարիան ապաշխարող 68 բ.
— գուսան Ը.բրահամ քհի. 68 ա.
— (Մարիեան) գուսան Հայրապետի 65 բ.
— գ. Ղատիրի 76 ա.
— գ. Տէր-Յովհաննէսի 65 բ.
— գ. Տէր-Սիմոնի 112 բ.
— կին Ազապակի 20 ա.
Մարիան կին Պօղոս գպրի 4 բ.
— կին Վասնանի 76 բ.
— կին Տ. Մարգարի 120 բ.
— Տ. Յովհաննէսի 13 բ.
— Հարս Աբրահամ աքեզայի 109 բ.
— (Մարեան) ոմն 22 ա | 24 բ | 39 ա.
Մարիանէ Ս. 54 բ. — Եկեղեցի՝ 56 բ.
Մարինոս Ս. 39 ա.
— ոմն 134 բ | 65 բ | 44 բ, 45 ա.
— կղզակից խանդվէրու 7 բ.
— որդի Պարոն Զանասլթանի 120 ա.
Մարկիանոս թագաւոր 80 ա.
Մարկոս (Աբրա) 100 ա.
— աւետարանիչ 11 բ, 31 ա, 66 ա, 71 ա 72 ա, 130 ա. — Աւետարան ըստ Մարկոսի Հեռ. Ա. 1, 2, 3, 12, 13, 15, 21, 28, 32, 38, 50. Դ. 1—6. Ե. 1, 2. Զ. 8, 52, 55, 64, 66, 70. — Յիշուած 94 ա 118 բ. — Կտորներ կամ ընթերցուածք 91 բ, 126 ա.
— գպիր գրիչ 6 աբ.
— եպս. որդի Դաւութի 101 աբ.
— կրօնաւոր 33 ա.
— Ղօթիկեանց 64 աբ.
— որդի Թադէոս քհի. 75 ա.
— մեսրապօղլու կեսարիոյ 54 ա.
— (Ս.) Հռոմպէցի 102 բ.
— քհ. Ազպահեան 128 բ.
— քհ. 31 բ. ոյլ 22 ա.
— ոմն 74 բ.
Մարճան կին Պաղտասարի 50 բ.
— կին Վարդանի 69 բ.
Մարնոս գուսան Ղաւասարդի 20 բ.
Մարութ որդի Ադամիայի 41 բ, 42 բ.
Մարութայ որդի Տ. Սիմոնի 112 բ.
Մարտ (ին?) 101 բ.
Մարտիրոս գրիչ 120 աբ.
— եղբայր Մարկոս քհի. 22 ա.
— — Պօղոս գպրի 4 բ.
— երէց 136 բ.
— — ստացող 38 ա.
— Տ. վրդ. 9 ա.
— Հայ. Մարգար քհի. 120 բ.
— — Մինաս քհի. 99 բ.
— մեծ պապ Սանփ. Ղարիպշահի 103 բ.
— որդի Ածատրի. 51 բ.
— որդի Ա.եսիսի 111 աբ, 113 աբ.
— որդի Բաղի 2 բ.
— որդի Դանիէլի 66 բ, 67 ա.
— որդի Դաւթի 12 բ.
— որդի Յովհաննէսի 39 ա.
— որդի Պապիի 81 բ.
— որդի Սարգիս քհի. 135 բ.
— որդի Սիմոն քհի. 4 բ.
— որդի Սարգսի 45 բ.
— որդի Սրբոյն Սարգսի 91 բ.
— վրդ. միաբան Նախավկայի 50 բ.
— քահանայ 50 բ, ոյլ 112 ա, ոյլ 120 բ.
— քհ. գրիչ 118 բ.
— քհ. ծաղկող 65 աբ.
— ուրիշներ՝ 13 ա | 38 բ | 95 բ | 133 բ, 134 ա.
Մաստրի երկիր 20 ա.
Մաքենից վանք 22 բ.
Մելի քահանայ 33 բ.
Մելիտոս 112 բ.
Մելիք-Ը.բրահամեան Սոլոմոն 94 ա, 95 ա, 96 ա, 97 ա, 98 ա, 99 ա, 101 ա, 102 ա, 105 ա, 106 ա.
Մելիք-Բարաթեանեան Ղազար 109 ա, 136 ա.
Մելիքզար որդի Նուկզար ազգի 67 բ.
Մելիք-Զոհրաբեան Նարիման 127 ա.
Մելիք-Զոհրաբեան Տիգրան 79 ա, 80 ա, 82 ա, 84 ա. 138 ա.
Մելիքսեթ քհ. վկայ 75 բ.

Մելքիսեթի Նոր վկ. 39բ, 102աբ.
— կամ ս. Ղ. 21բ.
— կրօնաւոր 112ա.
— որդի Դաստակիոյ 13բ.
— ոմն 112ա. այլ 66բ.
Մելքամ 24ա.
Մելքոն կամ Մելքում գրիչ 136աբ.
— որդի Դաւութի 101բ.
— որդի Ղասուի 19բ.
— որդի Պաղտասարի 87բ.
— քհ. որդի Ց. Սիմոնի 112բ.
— ոմն 42ա. այլ 133ա.
Մելքոնեան Դանիել գպիր 126ա, 127աբ.
Մելքում կամ Մալքալ եղբայր խաղուզի? 76բ.
— եղբայր Հախնազարի 94բ.
— որդի Մարտիրոսի 120բ.
Մեծոփայ վանք 36աբ, 95ա.
Մեծոփեցի Մկրտիչ վրդ. 109աբ.
— Յակոբ եպս. 36աբ.
Մեկնութիւն Ութեասարանին տես Մխիթար քհ.
— Եզեկիել մարգարէի տես Եզեկիել.
— Յհ. մարգարէից Ձեռ. Ա. 16.
— Եսայեայ 46ա.
— Ծննդոց 46ա.
— Հայր մեր 51ա.
— Հնգամատեանին 23բ.
— Ղուկասու 48ա.
— Մատթէի 46բ, 48ա.
— Միքիէ մարգ. 17ա.
— Յովհաննու Զ. 63, եւ էջ 129ա.
— Սաղմոսաց 46ա, 47ա. Նաեւ պահպանակ մը՝ Ձեռ. Զ. 31.
Մեղգիք Ձեռ. Զ. 9.
Մեղրեցի 53ա.
Մեղրիկ վրդ. աղօթք 85աբ
Մենակեց՝ Հայր Իզմիր մելիքի 73ա.
Մեսխեցի 9ա.
Մեսրոպ Ս. 23բ. — իր պատկերը 84ա.
— Աբգարեան, տիրացու 8բ, 9բ.
— եպս. 132բ. այլ 120բ.
— եպս. Ցամթեւի 100ա.
— վրդ. Սմբատեան, առջ. Ներսէսի 51բ.
— վրդ. Աղսիթք 55աբ, 85աբ.
— որդի Յակոբի 69ա.
— որդի Յովհ. քհի. 66բ.
Մեսրոբեան Պետրոս 64բ.
Մերհաբ 18բ.
Մելիք կին Դաւթի 83բ.
— այլ 45բ.
— կամ Մէլէք. Մելիքխաթուն՝ կին Պր. Յակոբի 73բ.
Մելիքայ 73ա.
Մելիք խաթուն՝ կին Ց. Գրիգորի 47բ.
Մելիք միրզայ որդի Աղալեանի 120բ.
Մելիք Յուսէփ Հայրապետ Աղա 24ա.
Մելիքշա ատ. 42ա.
— այլ 42բ, 43աբ.
Մեհման մամ Ղաւ. ատաբդի 20բ.
Մեհրան 31բ.
Մեհրիշատ 43ա.
Մըսր 45բ.
Մխաղխաթուն կին Յովանէսի? 73ա.
Մխիթարէ Ասորի Ձեռ. Ա. 18 եւ էջ 19ա, 40ա.
Մինայ կին Սանփան քհի. 29բ.
— կին Մինասի 73բ.
Մինայտիկին 74բ.
Մինաս այրաբ գրիչ 51բ.
— երէց Ակնցի 134աբ.
— կրօնաւոր 28աբ.
— ծաղկող 102աբ
— որդի Ց. Մարգարի 60բ.
— Զուզայցի 49բ.
— քհ. 38ա.
Մինաս քհ. գրիչ. որդի Մարտիրոսի 99աբ, 100ա.
— ոմն 73բ.
Միներ՝ ամուսին Շնորհուրի 74բ.
Միջապետք 102բ. — Միջապետք Ասուց 14ա.
Միսաք Ցէր - Ալբահամեան 132ա, 133ա, 134աբ.
Միրաք խոնա 70բ.
Միրաքի խաթուն կին Մենակեցի 73ա.
Միրան ուստայ՝ որդի Յակոբի 132բ.
Միրանդուխ 18բ.
Միրանշայ 114ա.
Միրաք Թաւրիզեցի 125ա.
— ոմն 59ա.
Միրզա 6ա. այլ 24բ.
Միրզախան 41բ.
Միրզաջան կամ Միրզա՝ եղբայր Յովհ. քհի. 5ա.
Միրիշան որդի Գուլամիրի. ատացող 103ա, 104աբ, 105ա.
Միսքայ 133աբ.
Միքայէլ արքեպս. 49բ.
— գպիր գրիչ Թոխաթցի 32աբ.
— կամ ս. գիկոս 132բ.
— հրեշտակապետ 88ա, 89աբ.
— որդի Շիրազի 7բ.
— որդի Սարգիս քհի. 39բ.
— պարոն 107բ.
— վրդ. ատացող 6աբ.
— վրդ. Ներսիսկայի 50բ.
— քհ. 50բ.
Միքիէ մարգ. մեկնութ. 17ա.
Մլեհատ եղբօրորդի մհի. Սանփ. Ղարիպշայի 104ա, 105բ.
Մխիթար բժիշկ 15ա.
— գրիչ 29բ, 30բ, 32բ, 45ա, 46ա.
— Գոշի գրութ. 58բ.
— երէց գրիչ 98աբ.
— որդի Կարապետի 66բ.
— որդի Հազարդեղի 74ա.
— որդի Ղուլի 81բ.
— որդի Ցէր-Գրիգորի 68բ.
— քհ. 46բ, 49ա. — Նորին Մեկն. Ա.եւա. 46աբ.
— քհ. ոմն 39ա. այլ 112ա.
— ոմն 74բ. այլ՝ 74բ.
Մխիթարեանք Վենետիկի 38ա, 61բ.
Ս կրտիչ աբեղայ, եղբայր Ամիրի 132բ.
— բուսիկ 112ա.
— Նազար, տես այս բառը.
— Շնուամ 112ա.
— որդի Թումայի 67ա.
— (պարոն) որդի Գրիգորի 74բ.
— Սանփանեան Բժշկեան 87բ, 88ա, 89բ, 110ա.
— վրդ. միաբան Ներսիսկայի 50բ.
— վրդ. Մեծոփեցի, որդի Ղահրամանի, գրիչ 109աբ.
— վրդ. ի Քաջբերունեաց 5բ.
— տանուտէր, որդի Ամատրի 51բ.
— (Ցէր) 6ա. այլ 71ա. այլ 45ա.
— (Ցէր) սպասաւոր եկեղեցւոյ Շախկահայ Ս. Ամատնի 68ա.
— քհ. հայր Ազարիայի 10աբ.
— անուամբ ուրիշներ 33բ | 36աբ | 45ա | 65բ | 72բ | 73ա.
Մկրտչեան տես Բժշկեանց.
Մնացական 20բ. այլք 25բ, 107բ.
Մնացորդաց Գիրք 14ա.
Մոլութեանց Գիրք Ձեռ. Զ. 31.
Մոխայիլով թգբ. Գուսաց 133բ.
Մոխրաթաղ գիւղ 115բ.
Մոկաց գաւ. 98աբ. — Մոկացի 102ա.
Մովսէս աբեղայ գրիչ 57աբ.
— Խաղս. բնանց 41բ.
— Խորենացի. Պատմ. Հայոց Ձեռ. Ա. 22 եւ էջ 40ա. — Ի շխարհագրութիւն 30ա. — Գիրք ս խաչից 79բ.
Մովսէս կաթուղիկոս 33բ.
— մարգարէ 3բ, 14ա, 40ա, 110աբ, 117բ.
— որդի Պարոն Քանասլիանի 120ա.
— վարդապետ 41ա.
— վրդ. Երզնկացի եւ իր թուղթք 48բ.
— վարժապետ Կարնեցի 8բ.
— (Ցէր) 70ա.
— տիրացու 24բ.
— քահանայ 50բ.
— քերթող 55բ, 115ա. — Նորին աղօթք 85աբ.
Մովսեսեան Յովսէփ 135ա.
Մովսիսական 130բ.
Մովսիսեան Գիրք 66ա.
Մորբոր Գաղթեցի 127բ.
Մուրաքաքշախ 73ա. — Մուրաքակշահ 74բ.
Մուժամբար կամ Մուժամբար գիւղ Թաւրիզի 24ա, 88ա.
Մուլք կին Յակոբի 39ա.
Մուղալեայ որդի Զաքարի 70բ.
Մուշ 105բ, 113բ.
Մուշեղ Շահրապեան 126բ.
Մուշկան Նիւասաւուրտ 40ա.
Մուսայ որդի
Մուսապար գուսան
Մուսէփիր որդի } Նուկզար ա-ղայի 67բ.
Մուրատ մղգասի 41ա.
— զանազանք 43ա, 44բ, 45ա, 59բ, 71բ, 75բ, 133ա.
— բան 49ա.
Մուրատէնց 44բ.
Մուրատխանով Նազար 9ա.
Մուրատշայ փեսայ Սանփ. արքեպսկ. 121բ.
— այլք 42բ, 74ա.
Մուրատշայ 43ա.
Մոխ քղ. 30ա.
Մոկով (Ռուսք) 133բ.
Մորխաթուն կին Մուրաքաքշահի 74բ.
Մորշայ 71բ.
Մորցի 72բ.
Մրազէն վկայ? 75բ.
Մօրիկ կայսր 54ա.

Յ.

Յաբեթի Նվպ. 127ա.
Յաբեթեան տուփար 2բ.
Յակոբ աբեղայ Յակոբեանց, ատացող 125աբ.
— աբեղայ 42աբ, 43ա.
— կամ Յակոբոս առաքեալ 40բ, 113բ. — Թուղթ Յակոբ առաքելոյ 97ա.
— գպիր Ց. Գէորգեան 59բ.
— եղբօրորդի Ծեր քհի. 71բ.
— Մեծոփեցի 36աբ.
— երէց, գրիչ 55ա, 56բ.
— երէց որդի Ճալալի 109բ.
— կաթուղիկոս 2բ, 50բ, 57բ, 68ա, 133բ.
— զրիմեցի 95ա.
— մահտեսի 27բ.
— Մծբնայ Հայրապետ 60բ, 75աբ.
— Յովհաննէսեան 61բ.
— Նահապետ 30ա, 34բ, 43բ, 110ա.
— ոսկերիչ 28բ.
— որդի Ճանազարի 120բ.
— որդի Պապի 81բ.
— որդի Սարգիս քհի. 39ա.
— որդի Սանփանոս քհի. 132բ.
— ուստա 132բ.
— Պապրիարք 9բ, 25բ, 89ա, 126աբ.
— (պարոն) որդի Սարգսի 73բ.

Յակոբ սարկաւագ 28աբ.
— (Ս.) տաճար, վանք կամ եկեղեցի. ի Հերմն 132բ. ի Յաղէթ 111ա, 113բ. յԵրուսաղէմ 117բ. անկայտ տեղ մը 68բ.
— վրդ. 71բ.
— (Տեր) 28բ. այլ 120ա, 121ա.
— Տ. որդի Ալահվերդու. 59ա.
— տիրացու, որդի Տ. Գրիգորի 47բ.
— քահանայ 136բ. այլ քհ. գրիչ 135աբ.
— քեռի Յակոբայ 28ա.
— ուրիշներ 25բ. 54բ. 60բ. 124ա.
Յակոբեան Պապասարբ 134բ.
Յակոբեանք 125աբ.
Յակոբճան 44բ.
Յակոբչայ 69ա.
Յաղագս ասասուածային կատարելութեանց. Հեռ. Զ. 4, 10.
— երկնային մարմնոց 80բ.
Յամելխաս եպս. 124ա.
Յայտնութիւն Հեռ. Ա. 47, 48, 49. Զ. 39, 59. տես եւ էջ 103ա, 105ա. 112աբ, 125ա.
Յայտնութիւն Յովհաննու. 17բ. Նորին մեկնութ. 17ա.
Յավդիվանցի 9բ.
Յարմուն որդի Պապաքանի 38ա.
Յարութիւն գալիր գրիչ 64աբ, 65ա.
— Կարնեցի Նշանի տաղ 79ա.
— Ամիթանդիլեան 108աբ.
— Յարութիւնեանց ուսուցիչ † 65ա.
— Սարաֆեան, տես այս բառը.
— որդի Աբրահամի 76բ.
— որդի Մալխասի 22ա.
— որդի Յակոբճանի 44բ.
— որդի Պապիի 81բ.
— (Ս.) Գերեզման յԵրուսաղէմ 79բ. Եկեղեցի Ամփոխեան 69բ. այլ եկ. 103բ.
— (Տեր) քհ. Տեր-Օհանեան 83ա.
— ուրիշներ 51բ, 91բ.
Յուխտուան գիւղ 104բ.
Յուխտուլայ բեկ 29բ.
Յնձ կին Հայրապետի 64բ.
Յեսաւանց անապատ 85ա.
Յեսու Նաւեայ 96բ.
Յերապոլիս 12բ.
Յէս 106բ.
Յիմար վանեցի 38բ, 39բ, 42ա, 102ա.
Յիպարհմեկ 51բ.
Յիսուս 41ա.
Յիսուսի խաչելութեան պատկեր 91ա.
Յիսրայէլ 45բ.
Յղուերծ գիւղ Ուրտեան 75աբ.
Յոբ Նշպ. 40բ, 117բ.
Յոբնաղ 115ա.
Յոխանէս սմբ 112ա.
Յոհան, տես Յովհան.
Յոյն, Յոյնք 96ա, 116ա. յոյն լեզու 12ա.
Յովակիմ պարտ. 8բ.
Յովասափ թագ. 51ա. Պատմ. Յովասափու 30բ, 51ա. Նոյնը ուսանող 87ա.
Յովել մարգ. Մեկնութ. 17ա.
Յովհան կամ Յոհան.
— արեղայ Յակոբեանց, ուսուցող 125աբ.
— արքեպս. 49բ.
— Դամասկացի 54բ. — իր գրութ. 117ա.
— կաղմող 43ա.
— Մանդակունի եւ իր գրութիւնները 45ա, 99ա.
— որդի Ախիմիի 109բ.
— որդի Տ. Գրիգորի 47բ.
Յովհան Ոսկեբերանի 46ա, 47ա, 51աբ, 52ա, 115ա. — իր գործերը 52աբ.
— վրդ. 133բ.
— վրդ. Փաբան Նախավկայի 50բ.
— (Տ.) (Օհան) 136բ.
— (Տ) (Ոհան) Մուրբաշեանց 44բ.
— քհ. եղբայր Ազարիայի 10բ.
— քհնի. ողբ 51բ.
— քեռի Յակոբայ 28ա.
— ուրիշներ 13բ, 27ա, 40ա, 100բ.
Յովհաննէս (բազմազան ձեւերով՝ ինչ. Յովանէս, Յովաննէս, Ովանէս, Օհանէս եւն):
— արեղայ գրիչ 22աբ.
— արեղայ ուսուցող 15աբ, 16աբ. այլ 68ա, 69աբ.
— արեղայ Նկարող 114բ.
— արեղայ Շամբեցի, գրիչ 57աբ.
— առաքեալ? 40բ. — Նորին թուղթք 97աբ. — պատկերը 17ա.
— արքեպս. Նախավկայի 39ա, 41աբ.
— արքեպս. Յաթենի 35բ կամ Սատթէի 76ա.
— աւետարանիչ 1ա, 2ա, 12ա, 20ա, 46ա, 66ա, 71ա, 72ա, 82բ, 116բ, 124բ, 130բ. — Աւետարան ըստ Յովհաննու. Հեռ. Ա. 1, 2, 3, 12, 15, 21, 28, 32, 38, 50. Դ. 1–6. Ե. 1, 2. Զ. 8, 52, 55, 64, 66, 70. — ընթերցուածք կամ կտորներ 91բ, 126բ. — Ճիշտուածք 94ա, 113բ, 119բ.
— Գառնեցի, ոչ աղօթք 85աբ.
— գրիչ 1ա, 2բ. ուրիշներ 24ա | 38ա, 39բ | 47բ, 48բ | 67աբ | 109բ | 116աբ | 118ա | 136ա.
— Դամասկացի, տես Յովհան Դամ.
— եղբայր Ախիջանի 111աբ, 112ա.
— եպս. ուսուցող 82աբ.
— Երզնկացւոյ գրութ. 15ա.
— երեց 64բ. տես եւ վարը քհ.
— խլաթեցի նոր վկ. 102ա, 125ա.
— ծարեցի 6բ.
— ծեր 100ա.
— կաթուղիկոս 109բ. — Պատմիչ 126բ, 127բ. իր պատմութիւնը Հեռ. Զ. 62 եւ էջ 126բ, 127ա. — Յովհ. Ի. կաթ. Ակակիր 16աբ.
— կաթուղ. Ողուանից 20բ, 68բ.
— Կարապետ (Մկրտիչ) որ եւ Ամլորգի. 29բ, 42բ, 51բ, 66ա, 96բ, 122բ, 123ա. — Եկեղեցի յանուն իւր 12բ. (Ճանաչելը տես Կարապետ անուան տակ)։ Յովհաննու վանք յԱրագածոտն գաւ. 96աբ. — պատկերը 48ա.
— կոզեռնի մեկնութ. Խաւարման 54ա.
— կրօնաւոր ուսուցող 3աբ. այլք 47բ, 66բ.
— Համատանցի 91բ.
— Համբարձումի Օշի 93բ.
— հայր Եղիա արեղայի 85բ.
— հայր Ղասուի 19բ.
— Ղազարեան (Հրի)։ 97բ, 98բ.
— Մանդակունի տես Յովհան Մանդ.
— մահանսի 96ա. այլք 100բ, 107բ.
— Յովհաննէսեան 90բ.
— Նոքար պարոն Ուսուֆի 71աբ.
— Ոսկիբերան 117բ. — իր գրութիւնները 14բ. Ճառեր 39բ. Աղօթք 85բ. Մեկնութիւն Զուկասու. Աւետարանին 40ա. — Պահպանակ՝ Ճառցորդ Ճառերէն 75ա.
— որդի Ալիպպէի 46բ, 47բ.
— որդի Ատգի 73ա.
— որդի Աւետիսի 66բ.
— որդի Բրինեանի 109բ.
— որդի Պասպարի 76բ.
— որդի Խոպեայ 81բ.
Յովհաննէս որդի Զիրաքի 99ա.
— որդի Թադէոս քհ. 75բ.
— այլ 137բ.
— որդի Թուխմայի 67ա.
— որդի Մելքիսեթի 66բ.
— որդի Մելիքշահի 43ա.
— որդի Յարութիւնի 81բ.
— որդի Ոսկանի 131բ.
— որդի Պեկզազարի 134բ.
— որդի Սարգիս քհ. 38բ, 39ա.
— որդի Սամուէլի 67ա.
— որդի Տ. Սիմոնի 112բ.
— ուսթայ, հիւսն, որդի Ա. Եսայիի 111աբ, 112աբ, 113աբ.
— պարիսպարք Պօղոս 9ա, 23բ.
— Սարկաւագ վարդապետի Աղօթք 55բ, 85աբ.
— վանեցի 86ա.
— վարդապետ, առաջնորդ Յովհաննէսվանքի, ուսուցող 96ա.
— վրդ. Ա. Եսեան, վանահայր Նախավկայի 50բ.
— վրդ. Երզնկացի 27աբ.
— վրդ. Պօլսեցի 97ա.
— վրդ. Տաթեւացի 100բ.
— վրդ. այլք 19ա, 26աբ, 42բ.
— տաղերգու. 46ա.
— (Տ.) կամ քահանայ գրիչ 102ա, 103ա, 105ա.
— քհ. որդի Մանկասարի, գրիչ 65ա, 66բ.
— քհ. տիվանա. գրիչ 51ա, 51բ.
— քհ. ուսուցող 48ա, 49ա.
— քհ. Տեր-Յակոբեան 58ա, 59աբ, 60աբ.
— քհ. հայր Սարգիս քհ. 1ա, 2ա.
— քհ. (վրդ.) ուսուցող 5աբ, 6աբ.
— քհ. Թասրալ 13բ.
— քհ. որդի Հայրապետի 65աբ.
— այլ քահանայք 29բ, 31բ, 70բ, 81աբ, 112ա.
— քեռի Յակոբայ 28ա.
— Քանեցի 96աբ.
— անունով ուրիշներ 13բ, 26բ, 27ա, 30բ, 45բ, 72բ, 73ա, 134բ, 138ա.
Յովհաննէսեանք 86բ.
Յովհաննէսեան Յակոբ 61բ.
Յոշեան (Յօշան) մարգարէ 110բ. — Մարգարէութիւն Յոշեանու 128ա. — ընթերցուածք 63բ. — Մեկնութիւն Յոշեանու մարգ. 17ա եւ Հեռ. Զ. 63.
Յովսէփ արեղայ կաղմող 70բ.
— Ալեմաթացի 40ա, 106բ.
— Գեղեցիկ 12ա, 34բ, 43բ, 110ա.
— Դունեցի նոր վկ. 38բ, 39բ, 102ա.
— Գէորգեան 78բ.
— Մովսէսեան 135ա.
— որդիք Պաղասարի 87բ.
— վրդ. 54ա.
— քհ. եղբայր Շահնազարի 120բ.
— քհ. 3ա. այլ 21բ.
— այլք սմանք 21բ, 45բ, 51բ.
Յորգանան գետ 91բ, 109ա, 122բ.
Յուդայի առաք. թուղթ 97բ.
— մատնիչ 10ա, 11ա, 27ա, 31բ, 42բ, 49բ, 55բ.
Յուլպխան կին Ազարիայի 10աբ.
Յուղխայ կին Մելքիսեթի 66բ.
Յունան տես Սիմոն Յունանու.
— որդի Ենատրի 51բ.
Յուսան (Տ.) որդի 103բ.
Յուրխան կին Խաչիկի 39բ.

Ն.

Նաբուկոդոնոսոր 63բ.
Նազար Նխորկ. որդի Տ. Ղազարի 88աբ.

Նազար որդի Սարգսի 45բ.
— ոմն 51բ. այլ 109բ.
Նազարեան եղբարք 78բ. 138ա.
Նազիկ 22բ.
Նազլու գուսան Աբրահամի 91բ.
Նազլու խան 24բ. այլք՝ 39ա, 94բ.
— (որեւ Նազլու, Նազուշ) 39ա.
Նազլուշ գուսան Տ. Գրիգորի 68բ.
— կին Թասալլի 68ա.
Նազիմաթուն գուսան Գրիգորի 73բ.
Նազանիկ կին Խաչիկի 73ա. այլ 28բ.
Նախավկայի վանք 10ա, 39ա, 49բ, 50ա, 51բ, 134բ.
Նախիջեւան 45ա. — Նախիջուայք 44բ. Նախիջեւանցի 8ա, 23ա, 44բ, 134բ.
Նահապետ հայր Մկրտիչ վրդ.ի 109բ.
— որդի Միքայելի 7բ.
— քհ. 68բ.
Նազաշ Մկրտիչ 21բ. — իր տաղերը 58բ, 59ա.
Նամակաբեր, Աբուլեսա նամակագրութիւնն եւն 61բ, 78բ, 92ա.
Նամաս վանի Նախիջեւանի 44բ.
Նաւաշուշ որդի Խաչատուր իրիցու 83բ.
Նանայզուզի կին Մարկոսի 64ա.
Նանաջան գուսան Մինասի 49բ.
Նանաս 37ա.
Նանեանց գիւղ Մոկաց 98ա.
Նաչագին 73ա.
Նասրայդին 71ա.
Նասրէտտին շահ 92բ.
Նասուտ 75բ, 76ա.
Նատիր հայր Աբիմուելի 75բ.
Նարեկացի, տես Գրիգոր Նարեկացի.
Նարիման Մելիք-Զոհրաբեան 127ա.
Նարկիզ 22ա.
Նարկիզատա 81բ.
Նարուզ կին Ղազարի 21բ.
Նաւասարդ 20ա, 22բ. այլ 45բ. այլ 109բ.
Նաւէ հայր Յեսուայ 96բ.
Նաւան գիւղ 20ա.
Նաւուս մրգ. Մեկնութ. 17ա.
Նեղոսի գրութ. 51ա.
Նեսատոր 10ա.
Նեսողաց ազգ 76ա. — Նեսողաց աշխարհ 103բ.
Ներսէս գրիչ 38ա, 39բ.
— Լամբրոնացի 17բ, 81ա. — իր նկարը 17ա. — Գրութիւնները Հեռ. Ա. 6, 16, 20. Զ. 5 եւ եվ 44ա, 58ա, 127բ.
— կաթողիկոս 50բ, 109բ.
— կաթ. Աղուանից 81բ.
— կրօնաւոր 75բ.
— Շնորհալի 56բ, 101ա, 131ա. — իր վարքը 14բ. — Գրութիւնները Հեռ. Ա. 14, Բ. 12, Զ. 36, 65. Նաեւ եվ 31ա, 40ա, 46բ, 52բ, 53ա, 58բ, 95ա, 98ա, 115ա, 126ա, 136բ.
— որդի Պօղոս դպրի 4բ.
— ուսդայ 37բ.
— Պալչանենց 18ա.
— Սեբաստացի վրդ. բարուենապետ, գրիչ եւ ստացող 115բ.
— անուանով քահանաներ. 24ա, 41ա, 66բ, 75բ, 112ա, 115բ.
— ուրիշներ 21բ, 24բ, 49բ, 74բ.
Ներսէսեան Հմայեակ քհ. 118ա, 119ա, 120ա.
Նեփիսագիսեան 130բ.
Նէքտանեփոս թագւ. Եգիպտացւոց 86ա.
Նիգար կին Աստբելի 45ա.
Նիգարփաշայ 103բ.
Նիկար 22ա, այլ 132բ.
Նիկոլա Ցեր Օհանեան 136ա.
Նիկոզայոս (Ս.) եկեղեցի 115բ.
— ասրկ. գրիչ, որդի Ատամի 119ա.
Նիկոլ քհ. 112ա.
Նինուէ 110բ. — Նինուէացիք 40ա.
Նիւսացի տես Գրիգոր Նիւսացի։
Նշան (Ս) վանք 125բ. եկեղեցի 31բ.
Նպ նշաս. 110ա, 122ա, 34բ.
Նորաշէնք գիւղ 4ա.
Նորաշինկեցի 27ա, 45բ.
Նոր-Նախիջեւան 87ա.
Նորշէն գիւղ 135բ.
Նոր-Ջուղայ 9բ, 10բ
Նորատիկին 74ա.
Նուիրեան 41բ.
Նուխի 120բ, 121ա.
Նուկենց Պետրոս վրդ. 26ա.
Նուկզար ազա որդի Պարսամայ 67բ.
Նուկպար գուսան Սահակեանոս քհ. 132բ.
Նուռնուֆար գուսան Գուլամիրի 103ա, 104ա.
— գուսան Հանդայի 99ա.
Նաւշիրվանի խրատք 88բ.
Նուպար 51բ.
Նուրագին 41ա.
Նուրայ 13ա.
Նուրատին որդի Թուլերի 73ա.
Նուրիջան եղբայր Նախիջանի 111ա, 112ա.
— հայր Կարապետի 133բ.
Նուրմելիք գուսան Ամիրի 132բ.
Նուրուշ կին Մուրատի 44բ, 45ա.

Շ.

Շագիլայ 73ա.
Շախ զուսան Շահերի 73բ.
Շահեր 73բ.
Շահկահայ Ս. Աստծին եկ. 68ա.
Շահաբաս 13բ, 21բ, 33բ. — Շահապաղ 100ա.
Շահալամ կին Ախինիմի 109ա.
— կին Տ. Սիմաւանի 88ա.
Շահապ 13ա.
Շահասանան 42ա.
Շահբազեան Դանիել դպիր 126ա, 127ա.
— Մուշեղ 126բ.
Շահգելդեան Դաւիթ 115ա, 116ա.
Շահզատէ 33բ.
Շահ-ըռուխ 113բ, 114ա.
Շահիգելիք 71բ.
Շահիկ 45ա.
Շահկուլ 132բ.
Շահմելիք գուսան Զրուանդի 21ա.
Շահմելիք մայր Զրուանդի 21ա. այլ 13բ.
Շահմիրան կին Տ. Յովհաննէսի 65ա.
Շահնազար խանայ Հաճեցի 73ա.
Շահնազար որդի Վաչէանի 76բ.
Շահում գուսան Սարգսի 45բ. այլ 24բ.
Շահպազ 59բ.
Շահպակի մայր Ղասումի 19բ.
Շահպեկի գուսան Նարկիզատի 81բ.
— այլ 76բ.
Շահ-Սեֆի 33բ.
Շահալեմ թագաւոր Պարսից 10բ. — Շահալեման 115բ.
Շահաուրթեան մայր Յովհ. վրդ.ի 5ա.
Շադաւթ? 21բ.
Շամամ 109բ.
Շամբ 51բ. — Շամբեցի 49բ, 50բ, 57ա.
Շամբզդին ամիրայ 114բ.
Շամխաթուն գուսան Ղազանոսի 74ա.
Շամխինշին պարոն 74ա.
Շամզայ 74ա.
Շամշայխաթուն 73բ.
Շամշատին հայր խոջա Սաֆարի 3բ.
— որդի Ղազանոսի 74ա.
— այլ 73ա.
Շամշի գուսան Աւետիսի 113ա.
Շամշխաթուն 74ա.
Շայմելիք հարս հիւսն Յովհաննէսի 111բ.
Շատեմայր 13ա.
Շատի 13ա.
Շատիկ անապատ 57ա. — Շատիկու վանք 27ա.
Շար 27բ.
Շարական, Շարականաց Հեռ. Ա. 39. Զ. 6. — Հաստատածներ եւն 56ա. 60ա, 110բ. — յիշուած 134բ. — Պահպանակ 55ա.
Շարապխանայ 96բ.
Շարբաթ կին Միքայելի 59ա.
Շաւխան 52բ.
Շաքար գուսան Սարգիս քհ. 39ա.
Շաքի 94ա.
Շիրազ 103բ.
— գուսան Խանդվելու 7բ.
Շիրակ գուս. 96բ.
Շիրին որդի Խիմշի 134բ.
Շիրմազան դերձակ 137ա.
Շմաւոն 30ա.
Շնհաւոր 22բ.
Շնորհոր կին Դովլաթի 73բ. այլ 70բ. 71ա.
Շնորհոր կին Սամուելի 67ա.
— կին Մինարի 74բ.
Շնորհոր տիկին՝ գուսան Սահակեանոսի 74ա.
Շնորհոր տիկին՝ կին պարոն Սարգսի 74բ.
Շնորհոր 71բ.
Շնորհիր գուսան Աւետիսի 113ա.
Շնուտ Մկրտիչ 112ա.
Շնորհոր տիկին՝ գուսան Հայոցի. 74ա. այլ 73ա.
Շնորհտիկին գուսան Ղազանոսի 74ա.
Շողիկ 33բ.
Շուռոթ գիւղ 44ա, 45բ. — Շուռուրթցի 44բ.
Շուլայ գղեակ (Շուշի) 25ա.
Շուլան գուսան Ներսէսի 49բ.
— այլք 37բ, 51բ.
Շրուան 72բ.
Շոշ քղ. 10բ, 33բ.

Ո.

Ոգոհի գուսան Ռուսակէս քհ. 68ա.
Ոզլու կին 72բ. — Ուզլու 73ա.
Ոսկան Աստապատցի, որդի Եւուի 129ա, 131ա.
— որդի Սարգիս քհ. 39ա.
— քհ. որդի Ներսէս քհ. 75ա.
Ոսկեբերան տես Յովհ. Ոսկեբերան։
Ոսկեփորիկ հակա. 5ա.
Ոսկի գուսան Աբիմուելի 76ա.
— կին Ալանդիայի 41բ, 42բ.
— Մաթաթեան? 64բ.
Ոսում որդի Ախինիմի 109բ.
Ոտան 104բ.
Ովհել մհի. որդի Աբրահամ քհի. ստացող 67բ, 68ա.
Ովսէ մարգարէ 40բ. — Նորին Մեկնութ. 17ա.
Որդուր 109բ.
Որդոր որդի Փանոսի 74բ.
Որդուշայ 74ա.
Որսի 103ա.
Որսա(ն)ան երկիր 75ա, 80ա, 81ա.
Ուլուխաթուն կին Մուրատի 43ա.
Ուլուսիրէ գուսան Ռուսակէս քհի. 68ա.
Ուկան? ոմն 81ա.
Ուսլու մելիք 28բ.

Ուսուֆբէկ տես Զարայուսուֆ.
Ուսուֆ պարոն 71 ա.
Ուսուֆլա որդի Դաւլաղլայի 73 ա.
Ուսիան սպասաւոր եկեղեցւոյն Շախկախայ Ս. Աստուածածնի 68 ա.
— ոմն 76 բ.
Ուրախ որդի Միրզայի 59 ա.

Զ.

Զաղաթայ 113 բ, 114 աբ.
Զապխունի վանք 13 բ.
Զաւպան 73 ա.
Զէրբէզք 133 բ.
Զին կին Ղազար քհի. 80 բ, 81 ա.
Զին ու Պալին 110 բ.
Զինար 45 բ.
Զմլկածագ 10 ա, 12 բ.
Զոպան գօրապետ 35 բ.

Ղ.

Ղալաթեցի 116 ա, 117 բ, 118 բ.
Ղալասան սարկ. 13 բ.
Ղակիս Հաբա 76 ա.
Ղակղզար 134 բ.
Ղահլու. 20 ա.
Ղահման որդի Ալիթունի 75 բ.
Ղազի որդի Դաւութի 101 բ, պյլ. 13 բ.
Ղազասար մէջ. 87 բ.
— որդի սորին 87 բ.
— Յակոբեան 134 բ.
— քհ. Յանկանոբեցի 20 ա.
— ոմն 50 բ, պյլ. 63 բ.
Ղազասար քղ. 24 բ, 137 աբ, 138 բ.
Ղազարն ռէս 29 ա.
Ղանի կին Պարոն Ջանասլիանի 120 ա.
Ղայազիզ քղ. 19 ա.
Ղանդոկի եկ. 8 բ.
Ղաչարաթ որդի Նասարի 75 բ.
— պյլ. 80 բ. որ եւ Բաչարաթ 81 ա.
Ղայ որդի Նուկզար աղայի 67 բ.
Ղայա որդի Սանցի 68 բ.
Ղայաղան 38 ա.
Ղայիսա աշ. Յովհաննու 82 բ.
Ղայի Հայր Յարութիւնի 81 բ.
Ղալի կին Գէորգի 81 բ.
Ղասալ 37 բ. պյլ. 59 բ.
Ղասաբագամասցի 58 ա, 98 ա.
Ղասմուֆիւն Աղլիկ Մանկան 89 ա.
— Գեզարգեան 80 ա.
— ժբ. աւաքելոց Զեռ. Ա. 27.
— Հայցուածոց խաչեն 54 ա.
— Մարիամ Մագդալինացւոյ 48 բ.
— Յովասափ տես Յովասափ.
— Ցօրինականաց 107 ա.
Ղասար որդի Ըռանոսի 74 ա.
Ղարասակեւ 99 բ.
Ղարանեան ? Գաբրիել 118 բ.
Ղարանշահ Հայր Թաճուլի 2 բ.
Ղարանպէկ որդի Հայրապետի 65 բ.
Ղարամ եպս. 21 բ.
— Հայր Նուկզար աղայի 67 բ.
Ղարսիկք 10 բ, 23 բ, 38 բ, 42 բ, 50 բ, 57 ա, 96 ա, 102 ա. — Ղարսից երկիր 47 ա, 53 ա. — Ղարսից լեզու 86 բ. — Ղարսկերէն 78 բ, 92 բ.
Ղեգրե Խորոյելեան յոյն 96 ա.
Ղեսարա սրբոյ 19 ա.
— սրբոյ գրիչ 67 բ, 68 աբ.
— աւաքեալ 11 բ, 40 բ, 88 բ, 100 բ, 116 բ. — Նորին թուղթք 97 ա.
— տաքեալ. 49 բ.
— գրիչ 83 բ, 84 բ.
— եպս. 6 բ.
— կաթուղիկոս 13 բ, 65 ա.
Ղեսարա մէջ. որդի Նաւրուզի 134 բ.
— Մեսրոբեան 64 բ.
— (Ս.) ոգորմած 99 բ.
— որդի Նասասարդի 26 բ.
— որդի Վաչեանի 76 բ.
— որդի Ս. Գրիգորի 47 բ. — պյլ. 133 բ.
— սարկ. 13 բ.
— վրդ. Նուկենց 26 աբ.
— վրդ. գրիչ 50 աբ.
— վրդ. 84 ա. պյլ. 107 բ.
— քհ. 24 ա.
— պյլ. ոմանք 20 ա, 21 բ, 27 ա, 59 բ, 119 բ.
Ղեսարա փաշայ կոզակից խանի 6 ա.
Ղերիսարմենիա 52 աբ.
Ղեկաղ կին Հախնազարի 94 բ.
Ղեկի խաթուն՝ կին Խուսպանի 132 բ.
Ղեկօղլի թաղ Պօլսոյ (իմա՛ Բերա) 18 բ.
Ղէհանով Հարութիւն 9 ա.
Ղէհնամէջ Հայր Յոհան. Լալուկ վրդ. 71 ա.
Ղիզատոս 27 ա, 106 բ.
Ղիւ.հան իմաստասէր 115 ա.
Ղիտայից Գիրք Զեռ. Զ. 4.
Ղնձէ քաղաք 89 բ.
Ղոնիֆացիս 18 բ.
Ղոնտոսի ծով 2 բ.
Ղորփիւրի Փիլիսոփայական գրութ. 52 աբ, 88 բ.
Ղուլդան 13 ա.
Ղուսաղեան Յարգիս, գրիչ 8 աբ.
Ղրա(յ)խորան որդի Աղարիայի 10 աբ.
Ղրակղի գրութ. Զեռ. Զ. 58 եւ էջ 124 ա.
Ղօշ 24 բ.
Ղօշիս 54 ա. տես եւ Կոստանդնուսպօլիս.
Ղօզաս աւաքեալ 23 ա, 26 բ, 40 բ, 117 ա, 130 ա. — Ցեսիլ Ղօզասի աւաքելոյ 85 բ. — Թուղթ 97 ա.
— գրիչ 4 աբ.
— եպիսկոպոս 36 բ.
— Խոշա 33 բ.
— (Ս.) պարզանիա 100 ա.
— Զուզայեցի 54 աբ.
— որդի Գալուստի 112 բ.
— որդի Նասասարդի 20 բ.
— վրդ. Արեւելցի 138 աբ.
— վրդ. Ղարապաղցի 138 ա.
— քահանայ ատացող 7 բ.
— քհ. 36 բ.
— պյլ. ոմանք. 4 ա (գրուած Գիլլէս). 13 բ, 20 ա, 27 ա, 29 ա, 47 բ, 100 բ.

Ջ.

Ջալալ Հայր Խաչատուր երիցու 83 բ.
Ջահանշահ Հայր Յովհ. վրդ. 5 աբ.
Ջահուն գեղ 2 ա.
Ջամալաւու գիւղաքաղաք 31 բ (տես Ալիպանները).
Ջանգիւլաներ 92 բ.
Ջանղար գուսան Պարսիրոսի 120 բ.
Ջանի որդի Ալիթունի 75 բ.
Ջանիկ 22 ա.
Ջանասլիան պարոն 120 ա.
Ջանփաշայ 3 ա. պյլ. 22 բ.
Ջաւհարսիկեն 73 ա.
Ջիհանմէլիք որդի Լուսեղէնի 72 բ.
Ջլիեայ գ.ա. 88 բ.
Ջհանշահ 103 բ.
Ջուզա (Նոր) 54 աբ. — Ջուզայեցի 49 բ, 124 ա.
Ջուղիգանկ գիւղ Բուրվարայ 118 աբ.
Ջուտաւագ որդի Ջալալի 83 բ.
Ջրաբերդեցի 115 բ.

Ռ.

Ռահման 79 բ.
Ռամապ փաշա 42 ա.
Ռամգարկի գիրք Զեռ. Զ. 21, 37.
Ռաշա տես Ըռաշա.
Ռաշիա բժիշկ 137 բ, 138 բ.
Ռաֆիֆի 110 բ.
Ռեմի էսոի (Ս.) գրութ. 117 բ.
Ռէ քղ. 103 բ.
Ռուբենեանք 54 ա.
Ռուզա 37 բ, 77 ա, 93 բ. — Ռուսերէն 78 բ. — Ռուսերէն պատերազմ 110 բ.
Ռստակէս կաթուղիկոս 132 բ.
— վանահայր 112 բ.
— երեց ատացող 12 բ.
— քհ. որդի Խուսպանի 132 բ.
— ոմն 111 ա.
Ռստամ սառամ 73 բ, 74 ա.

Ս.

Սաբեկայ ծառ 78 ա.
Սագասատան 53 ա.
Սագաֆի մայր Յակոբշայի 69 ա.
Սագայէլեան գաս 109 բ.
Սագուկեցիք 117 ա.
Սագրամելիք կին Պարսամայ 67 բ.
Սալամ կին Մարտիրոսի? 51 բ.
Սալմասա 104 բ. որ եւ՝
Սալմա 103 ա. կամ՝
Սալմաստ 9 բ, 58 ա, 59 ա, 60 ա.
Սալմաստեցի 38 բ, 39 բ, 102 ա.
Salvator (պատկեր) 48 ա.
Սալվար կին Ս. Գրիգոր քհի. 68 բ.
Սահակ արեղայ Ընդակեցի 104 ա.
— որդի Թադէոս քհի. 75 բ.
— որդի Մարտիրոսի 120 բ.
— որդի Մելիքշի 43 ա.
— որդի Յովհ. քհի. 66 բ.
— պարսիկ Դաւրիժեցի նոր վկ. 38 բ, 42 բ, 102 ա.
— սրբագրող 4 բ.
— վրդ. 19 բ.
— տիրացու 59 ա.
— քահանայ 120 ա.
— քհ. Հայր Դաւթի 12 բ.
— ռեուեռով ուրիշներ 24 ա, 51 բ.
Սահակաշէն 106 բ.
Սահմանաց Գիրք 52 բ. տես եւ Դատի Ընդացքի եւն.
Սահրատ խանա 97 բ.
Սալամիել կրօնաւոր որդի Ամրահամ քհի. 68 ա.
Սաղիանցի 39 բ.
Սալմա, Սալմասարան Զեռ. Ա. 7, 45. Զ. 34, 47, 53, 68. — Հին Սալմասի Մեսրոպ պահպանակներ Զեռ. Զ. 35. — Ցիշատակ 68 բ, 98 աբ, 116 բ, 117 բ, 119 աբ.
Սալմասավանք 22 աբ.
Սալքզ կղզի (Քիոս) 115 բ.
Սամանգու մամ Մարգար քհի. 120 բ.
Սամուել Հայր Թումայ տանուտէրի 67 ա.
— որդի Յովհաննէսի 73 ա.
— որդի Սարգիս քհի. 39 բ.
— քհ. որդի Մարտիրոս քհի. 38 ա.
Սայիպ Նովա՝ մականուն Սեթփանոս քհի. 97 բ.
Սայիպ կին Ղազանի? 113 ա.
Սանամ գուսան Ալիթունի 76 ա.
— գուսան Ներկիզատսի 81 բ.
— պյլ. 76 բ.
Սանասար որդի Խաչիկի 39 բ.
Սանդուխ կին Ներսոյի 21 ա.

Սանգուխտ մայր Ս. Յովհան՝ 125 տր.
— այլ ոմն 41 ա.
Սանկտ-Պետերբուրգ 116 բ.
Սանոյ ոմն 68 բ.
Սառայ կին Աբրահամու 110 ա.
— կին Ածատուրի 51 բ.
— կին մէջի. Կարապետի 97 բ.
— կին Դերձակի 49 բ.
— գուստր Սարգսի 103 բ.
— այլ ոմն 51 բ.
Սառայխանումն մեծ մամ Սահակ. Ղարիպշահի 103 բ.
Սառիկ գուստր Աբրահամ քհի. 68 ա.
— (որեւ Սառայ) 39 ա.
Սառու 25 բ.
Սասնոպար 22 ա.
Սաքր(ա) գիւղ 103 ա.
Սարիկ գուստր Իսահակէ քհի. 68 ա.
Սարկինայիք 128 բ.
Սարանեան Գաբրիէլ 87 ա.
— Խաչիկ աղա 83 բ.
— Յարութիւն† 87 ա.
Սարայխանումն 28 բ.
Սարայպետեան մեհեան 86 ա.
Սարգիս առաքնորդ Հերմանի Զ. 132 բ.
— բանիկն աշակերտ 81 բ.
— գրիչ 125 տր.
— գպիր 47 բ.
— Եաղուխթեանց 41 բ.
— եղբայր Ս. Յովհաննու 13 բ.
— եպս. գրիչ 31 տր.
— եպս. ստացող 80 տր.
— եպս. 18 տր. այլ 100 ա.
— թիտրվէզցի 70 ա.
— կամուրջիկոս 16 ա, 22 բ.
— մահտեսի 24 ա.
— որդի Աբրահամի 76 բ.
— որդի Կաքաւի? 104 ա, 105 բ.
— պարոն 74 բ.
— պարոն Աղան 74 ա.
— Սուբ Զօրավար 11 ա, 40 ա, 91 բ. — իր պատկերը 91 ա. — Ս. Սարգսի անուանով եկեղեցիներ. Պուլոյ 84 բ. Թաւրիզի Լիլաւա թաղի 64 բ, 69 բ, 89 ա. Ղանենց գիւղի 98 բ. Թուխանուց 134 բ. այլ եկեղեցիներ 21 բ, 31 բ. — Ս. Սարգիս Աւետարան 69 բ. — Ցաւ ցակ Ձեռագրաց Ս. Սարգիս եկեղեցւոյն Լիլաւա թաղի էջ 64–69, Դ. Թիւ 1–6։
— վրդ. Շնորհալի 121 բ. — իր գրութիւնները 51 ա, 99 ա.
— վրդ. 54 ա. այլ 87 ա.
— տես Ամիր Սարգիս։
— քհ. որդի Յակոբ քհի. 135 բ.
— ստացող 1 ա, 2 տր. այլ 38 տր, 39 ա.
— այլ քահանայք 11 ա, 22 ա, 31 բ, 39 բ, 81 բ, 103 ա.
— քալալ ծայրաբով Յավգիվանցի 9 բ.
— խնդրող Վարդանայ 116 բ.
— անուն ուրիշներ. 13 բ, 21 բ, 24 բ, 45 բ, 47 բ, 66 բ, 72 բ, 73 բ, 74 բ, 102 բ, 103 բ.
Սարկաւ. որդի Զալալի 83 բ.
Սարուխան որդի Յովհաննէսի 13 բ.
Սաւայ քղ. 103 բ.
Սաւզի որդի Գարհասի 120 բ.
Սաւրա գիւղ 59 տր, 59 ա, 60 տր.
Սափար որդի Ս. Մարգարի 60 բ.
Սափարշայ որդի Ս. Մկրտչի 71 ա.
Սեբաստիա 38 բ, 102 ա. — Սեբաստացի 39 բ, 102 ա, 115 տր, 125 ա.
Սեթ Ներս. 110 ա.
Սեղբեատրոս Հայրապետ 110 բ.
Սենեքերիմ որդի Դաւլի 101 բ.
— Տեր-Յակոբեան 126 տր.
Սեւաթ կամ Սեւարխան՝ կին Տեր Գասպարի 41 բ, 42 ա.
Սեւերիանոսի Մկն. Աւետ. 40 ա.
Սեւորդիք 23 բ.
Սեւուամ 27 ա.
Սեվրիկ կին Աբրահամ քհի. 68 ա.
Սեր Աստուծոյ Ձեռ. Ա. 10, եջ 9 ա.
Սէօղլիւք կամ Սօրմուլ գիւղ Թաւրիզի 111 ա.
Սէֆիրաբատ 18 ա.
Սիմա կին Շաքարի 76 բ.
Սիմէոն (նաեւ գրուած Սիմէօն, Սիմայան, Սիմաւուն, Սիմոն, Սիմոն, Սիմայան, Սիմէուն Սմաւուն).
— արեղայ 24 ա.
— Գառնեցի 124 տր.
— գրիչ 38 տր.
— Ծերունի 66 ա, 77 բ.
— կաթուղիկոս 8 բ, 18 բ, 25 բ. — Քարոզգիրք Սիմէոն կաթ. Ձեռ. Ա. 8.
— Յունանու 40 բ.
— որդի շարագնի Գրիգորի 87 բ.
— Սեբաստացի, կաթ. Սայ 115 բ.
— Սուրբ. (Սիմաւուն) եկեղեցի Քարթմանու 65 ա.
— վրդ. 49 բ. այլ 20 բ.
— վրդ. երեւանցի. գրիչ 124 տր, 125 բ.
— քհ. գրիչ 79 տր.
— քհ. որդի խոշնատարի 112 բ.
— քհ. որդի Տեր Աստուածատուրի 88 ա.
— քհ. ստացող 4 բ.
— քհ. 47 ա. այլ 124 ա.
— ոմն 24 ա. այլ 51 բ. այլ 28 բ (Սիմեւուն)։
Սիպերբա 86 ա.
Սիս 113 բ, 128 բ, 129 բ. — Սայ վանք 127 ա. — Սեցի 127 ա.
Սիսակ Բժշկեան 86 ա, 88 ա, 91 ա, 94 ա, 109 ա, 110 ա.
— Յովհաննէսեան 86 բ։
Սիրամարգ 24 բ.
Սիրայ կին Որդորի? 74 բ.
Սիրայխանումն 73 ա. այլ 74 ա.
Սիրաք 40 բ. 41 ա.
Սիրուն որդի Մարտիրոսի 99 բ.
— ոմն 74 ա.
Սիր-Սաֆիան 71 ա. որ եւ Սիր-Սաֆի 73 ա.
Սիւղիանոս 85 բ.
Սիւնեաց Դաւանգ 47 բ, 48 ա, 75 տր, 76 ա.
Սիօն 4 բ, 22 բ, 24 բ, 27 ա, 47 ա, 69 ա, 71 ա, 72 բ, 81 ա, 103 բ, 105 բ, 113 ա, 116 բ, 124 բ, 131 տր, 132 բ. — Սիօնական 107 բ։
Սլէման շահ թագաւոր Պարսից 133 բ.
— սարգար 45 ա.
Սմբատեանց 51 բ.
Սմեաս 136 բ.
Սմրզանդ 114 ա.
Սղոմոն իմաստուն 14 ա, 15 ա, 45 ա, 51 ա, 53 ա, 93 բ, 94 բ. — Զորս գրքերը Ձեռ. Զ. 32. — Ցիշատակարան Ն. Շնորհալւոյ 101 ա.
— Մելիք - Աբրահամեան տես այս բառը։
Սորզաթմիշ 73 բ.
Սորգան կին Զաքարի 70 բ.
Սուլէման շահ 50 բ.
Սուլտան գուստր պարոն Թուխայի 69 ա.
Սուխարայ վանք 103 բ.
Սուրաթխանումն կին Յովհաննէսի 73 ա.
Սուքիաս որդի Ածատրի 51 բ.
— որդի Պապայի 98 բ, 99 բ.
— որդի Սարգիս քհի. 2 տր.
— քհ. 136 բ.
Սոփոնիա մարգ. Մեկնութ. 17 ա.
Սպահան 33 բ.
Սպահան (անուն մարդոյ) ստացող 22 տր.
Սպանդիար 114 բ.
Ստաթեի վանք կամ անապատ 75 բ, 76 ա, 99 ա, 100 տր. 131 բ, 132 բ.
Ստամպոլ 18 բ. 30 ա, 54 ա 118 բ. — Սանդպուլ 76 ա. — Ստամպոլցի 30 բ, 118 ա.
Ստեփան Հայնեցի 62 բ.
— որդի Խաչիկի 73 ա.
— վրդ. Համադանցի 107 բ.
— տես Բժշկեանց.
— այլ քահանք 44 բ. 74 ա, 84 բ.
Ստեփաննոս արքեպս. Սեբաստիոյ 38 բ, 102 ա.
— արքեպս. առաքնորդ Ստաթեի 75 բ, 76 ա, 132 բ.
— արքեպս. Գոշիմեան 120 ա, 121 տր, 123 տր.
— բանասէր 74 բ.
— Գոյներ երիցանց 27 բ.
— եղբայր Մարկոս քհի. 22 ա.
— եպս. Ենովքեան 116 տր.
— Լաչուկ վրդ. 71 ա եւ 71 բ?
— լեհացի 50 տր. 84 բ, 86 բ, 90 բ. — Բանք իմաստասիրականք Ձեռ. Զ. 23 եւ 116 ա. — Ալլ գործեր 116 ա.
— խնդրող Շնորհալւոյ 52 բ.
— մահտեսի, զարիպշայ. ստացող, որդի Ածատրի. 102 տր, 103 տր, 104 տր, 105 տր.
— Նախավկայ 40 բ, 44 բ, 123 ա. — իր անուամբ վանք 26 ա, 45 բ, 57 տր, 64 ա, 125 բ. — Եկեղեցի ի Յղուերծ գ. 75 բ. — ի Նորշէն 135 բ. — Ցաճար ի Հերման 132 բ.
— որդի Թագեոս քհի. 75 ա.
— որդի Թոմայի 67 ա.
— որդի Իսահակէսի 13 բ.
— որդի Սամուէլի 67 ա.
— սարկ. թուղթ կոկող 94 բ.
— Սիւնեցի 47 բ. իր թուղթն առ Գերմանոս 48 ա.
— վրդ. Տարօնիցի 113 բ.
— վրդ. ոմն 47 ա. այլ 60 ա,
— տաղ Շնորհալւոյ 101 ա.
— տէր. Մեծ պարոն Սիւնեաց 75 ա.
— Տեր-Յուսկան որդի 103 բ.
— քարտուղար, գրիչ 108 տր.
— քհ. գրիչ թիֆլիսեցի, որդի Կարապետի, մականուն Սայեաթ Նովայ. 97 տր.
— քհ. գրիչ 135 բ. 136 ա.
— քհ. որդի Ամիրի, ստացող 132 տր.
— քհ. որդի Մխիթարի, վանեցի 74 բ.
— քհ. Վկայ 75 բ.
— այլ քահանաներ. 9 ա, 29 տր, 31 բ, 112 ա, 118 բ.
Ստեփանոսեան տես Բժշկեան Մկ.
Սրապիոն արքա 100 ա.
— որդի Կոստանդինի 16 բ (տես վրիպակները)։
— տես Գրիգորեան Սրապիոն.
— ոմն 17 ա, 18 բ.
Սրնդիլ լեռ 26 բ.
Սքանդար որդի Ս. Մարգարի 60 բ.
— այլ ոմն 60 բ.
Սօլթան 39 ա. այլ 45 բ.

Վ.

Վախան ոմն 87 բ.
Վաչեան եղբայր Խաղուէլի? 76 բ.
Վահան Բժշկեան 77 ա, 78 ա.
— Թամշաբեան 129 բ.
Վահրամ որդի Զաքարի? 70 բ.
— վրդ. գրութիւնները. Լուծմունք Պորփիւրի 52 բ. — Վիպասանութիւն 14 բ. — Ոգբ 14 բ.

Վ_ազգդնոյ վանք 83բ.
Վ_ազաշկերա 113բ.
Վ_ազարչապատ 16բ, 66բ, 104ա.
Վ_ան 18ա, 79ա, 104բ. — Վ_անեցի 38բ, 39բ, 42ա, 74բ, 82բ, 86ա, 102ա.
Վ_անական վրդ. 31բ. — Իր գրութիւնները 48բ, 52բ, 116բ.
Վ_անի տես Իբրահիմ-Բէկեանց.
Վ_առի 76բ. ՍՍԼ 101բ.
Վ_առվա. գուսան խոջա Սաֆարի 3բ.
— գուսան Հայրապետի 65բ.
Վ_ասակ Սիւնի 40ա.
Վ_ասպուրական 132ա.
Վ_արագայ լեռ. 106ա. — Վ_արագայ վանք 17ա, 18բ. — վարագեցի 71ա.
Վ_արան երկիր 13բ.
Վ_արդ հայր? Մանախաթունի 73ա.
Վ_արդան գրակալ, որդի Ա.ետոխի 65ա, 66բ.
— որդի Դանիէլի 66բ.
— որդի Տէր-Գրիգորի 68բ.
— (Ս.) եկեղեցի յԱստապատ 131բ.
— ուսանող 69բ.
— Վարդապետ. 23ա, 26ա. — Նորին Մեկնութիւն. Հնգամատեանի Հեռ. Ա. 31 եւ էջ 23բ. — Ուշխարհագրութիւն 30ա. — Մագիստր 84բ. — Յաղագս Ծովուց եւ աշխարհաց 10ա. — Այլեւայլ գրութիւնք 40ա, 46ա, 48բ, 116բ.
— Վարդանեան 111բ.
— տիրացու 121ա.
— տիրացու Կաղզուպատցի 9բ.
— քահանայ կամ արենոյ. սատցող 44ա, 45ա.
— քհ. 26ա, 27բ.
— ոմն 13բ. ՍՍԼ 22ա, 120բ, 138ա.
Վ_արգանան որդի Հայրապետի 65բ.
— ոմն 13բ.
Վ_արգանանք (Ս.) Պատմ. 40ա.
Վ_արգանդիրք 57ա.
Վ_արգանեան Վ_արգան 111բ.
Վ_արգանէս որդի Ճանապարհի 21բ.
— քհ. 7բ.
Վ_արգանշահ 13բ.
Վ_արդխաթուն կին Պարսիրոսի 99բ.
— ՍՍԼ 51բ.
Վ_արդուհի 92բ.
Վ_արդպարոն 103բ.
Վ_արք հարանց Հեռ. Բ. 1. Զ. 35 եւ էջ 44ա, 45ա, 50ա.
Վ_եհրաս որդի Եւուի 131բ.
Վ_ենետիկ 107ա, 115բ.
Վ_ենեննա 38ա, 61բ.
Վ_իլսոն ամերիկացի 135բ.
Վ_ինակ, Վ_ինակաբան Հեռ. Զ. 22 եւ էջ 93բ, 94ա. տես եւ Ախարբ.
Վ_իրք 18ա. — Վ_րաց երկիր 47ա. — Վ_րաց լեզու 124ա. — Վ_րացերէն 48բ, 78բ.
Վ_րդանէս գրիչ 79ա.
— որդի Տ. Գրիգորի 68բ.
Վ_ռենդիս քղ. 102բ.
Վ_ռմանէս երեց գրիչ 7ա.
Wright Dr. John N. 129ա.

Տ.

Տաթեւ. Տաթեւայ վանք 33ա, 35բ, 100բ, 114բ.
Տաթեւացի Գրիգոր տես Գր. Տաթ.
— Յովհ. վրդ. 109բ.
Տալիթա կին Ա.ետոխի 66բ. ՍՍԼ 27բ.
Տաղարան Հեռ. Բ. 18. Գ. 2, 3. Զ. 1, 2, 16, 25, 41. — Զանազան տաղեր 5ա, 30բ, 46ա, 49ա, 58բ, 84ա, 87բ, 88բ, 90բ, 93բ, 94բ, 98ա, 107ա, 110ա, 126բ, 133ա, 136բ.
Տաճիկք 19ա, 54ա, 116բ. — Տաճկերէն 75բ.
Տաճկաձորեցի 20ա.
Տայուս կին 132բ.
Տայուսխաթուն 74ա.
Տաուգ 134բ.
Տարեգիրք (Իմա Ճաշոց) 109ա, 113ա.
Տարոն 17բ, 80ա, 81ա. — Տարոնացի 12ա, 113բ.
Տարօն 113բ.
Տեսիլ Ս. Յովհաննու առեւ. 46ա, 47բ.
Տերունական աղքեպս. եւ առջ. Գողթան 121ա, 123ա.
Տեսա խաթուն 22բ.
Տեր-Աբրահամեան Միսաք 132ա, 133ա, 134ա.
Տեր-Գէորգեան Յակոբ դպիր 59բ.
Տեր-Գէորգեան Յովհ. քհ. 60բ.
Տեր-Կարապետեան Համբարձում 89ա, 90ա, 93ա.
Տեր-Յակոբեան Յովհ. քհ. 58ա, 59ա, 60ա.
Տեր-Յակոբեան Սենեքերիմ 126ա.
Տեր-Օհանեան Ալէքսան 82ա, 84բ.
— Եղիսաբեթ 63բ.
— Ա. Յարութիւն քհ. 83ա.
— Նիկոլա 136ա.
Տիգրան Թովմասեան 131ա.
— Մելիք-Զոհրաբեան տես այս անունը։
Տիգրանակերտ 23ա.
Տիգրիս գետ 2ա, 66ա, 69ա, 130բ.
Տիլպար կին Ռուսակէս քհի. 132բ.
— ՍՍԼ 51բ.
Տիկնաց մայր Ռուսակէսի 13ա.
Տիմոթէոս աշ. 130ա. — Տիմոթէոսի թուղթ 97ա.
Տինարզ որդի Զալալի 83բ.
Տիտոսի թուղթ 97ա.
Տիրայմեր ընոր 74ա.
Տիրատուր վրդ. գրութիւնք 116բ.
Տիրացու քհ. Մշեցի 113բ.
Տիրատագ որդի Զալալի 83բ.
Տնօրինականք Հեռ. Զ. 73.
Տոմարիրոյի 48ա, 49ա.
Տոմարագիտականք Հեռ. Զ. 30, 49. Նաեւ էջք 10ա, 30ա, 53բ, 58բ, 61ա, 90բ, 92բ, 93բ, 97բ, 99ա, 115ա, 133ա.
Տովմի խաթուն 28բ.
Տորեր գաւակ Յարութիւնի 81բ.
Տուրուտ որդի Ա.ետոխի 66բ.
Տրամաբանութիւն 124բ.
Տրապիզոն 48ա.
Տրդատ թագ. 107ա.
Տփխիս, Տփղիս 18ա, 77բ. — Տփխինեցի 116ա.
Տոնական Հեռ. Զ. 56 եւ էջք 121ա, 123ա.
Տանուցոյց Հեռ. Ա. 7, 45. Զ. 13, 34. էջ 98ա.

Ր.

Ռուգամ 18բ.

Փ.

Փաթմայ կին Պարսիրոսի 38բ.
Փալոշ 103բ.
Փակակալաց ազգ[անուն] 75ա, 76ա.
Փահլուլի պատմ. 89բ.
Փայտակարան 19ա.
Փանոս որդի Ս. Մկրտչի 6ա. ՍՍԼ 74բ. ՍՍԼ 137բ.
Փաշա կին Մանկասարի 66բ.
— կին Յիսուսի 41ա.
— գուսան Հայրապետի 65բ.
Քաշաթաթուն քոյր Յակոբ սարկաւագի 28բ.
— ՍՍԼ ոմն 3բ.
Փաշը 59բ.
Փառանց տիկին 74բ.
Փարաւան 110ա, 117բ.
Փարի կին Ա.հարոնի 126բ.
— կին Գասպարի 76բ. — ՍՍԼ 24բ.
Փարիզատ կին 101բ.
Փարիխան գուսան Մխիթարի 103ա, 104ա, 105ա.
— գուսան Ս. Ղազարի 88ա.
— կին Գուլամիրի 103ա, 104ա.
— ՍՍԼ 39ա.
Փափազեան Մաշտոց վրդ. 58ա.
Փերթուսեան Պետրոս վրդ. յետոյ աղքեպս. 8ա, 23ա, 138ա.
— Նորին Աստուածանանութիւն Հեռ. Ա. 9.
Փիլիպպեցիք. թուղթի Պօղոսի առ. — 97ա.
Փիլիպպոս Հայր Ալէքսանդր Մակեդոնացւոյ 40ա
— կաթուղ. 45բ.
— վրդ. յաջորդ Ս. Թադէոս առաք. վանքի 121ա.
— քհ. 134բ. ՍՍԼ ոմն 27ա.
Փիլոնի գրութ. 117բ.
Փիսան գետ 2ա, 66ա, 69ա, 130ա
Փիր Հուսէն խոջայ 74ա.
Փղոց 13բ.
Փուլատ 75բ. — Փոլատ 74բ.
Փոքրիկին կին Ըռանոսի 74ա.
Փոքրիկին կին Ամրչուկի 74ա.
Փանեցի տես Քանեցի։

Ք.

Քահանայապետ? որդի Ա.ետոխի 66բ.
Քաղքեացիք 5ա.
Քամալ որդի Պազտասարի 50բ.
Քանաքեռ 41բ.
Քաչան 103բ.
Քաղթաղու երկիր 101ա.
Քաչուն 30ա.
Քաղքերունիք 5բ, 102ա, 103բ.
Քառանից Ս. եկեղեցի Բերիայ 115բ.
Քասախ գետ 96բ.
Քարամիսեան գուսան Ա.ետոխի 66բ.
Քարմման գիւղ Գանձակու. 64ա, 65ա.
Քարոզգիրք Հեռ. Ա. 4. 5. 8. 19. 29. Բ. 17. Զ. 7. — Ցիչաւ ած 49ա, 59ա. — Ամլ. եւ ՍՍԼ քարոզներ 51ա, 53ա, 54ա, 110բ, 115ա, 117ա. — Քարոզից Նախերգանք 50ա. — Քարոզգրքէ Ճեացորդ պահպանակ 46բ.
Քարվանսարայ Կախոյ 97ա.
Քաւչխաթուն գուսան Պուրտաքլուի 74բ.
Քեռեկին (անուն է) 13բ.
Քերականութիւն 124բ.
Քիրամ 45ա.
Քանայ վանք 96ա. — Քանեցի 69ա

Քրիստափոր Ն՚հա. 123բ.
Քրմաեն 103բ.
Քրովբ սարկաւագ որդի Ամբարհամ քհի. 68ա.

Օ.

Օգոստոս կայսր 54բ.
Օշականցի 23բ.
Օշին 14ա. 15բ.
Օսմանցիք 42ա.

Ֆ

Ֆաթմայ տես Փաթմայ։
Ֆախրապդին որդի Եխանայ 71 ա.
Ֆախրաատին 74 ա.
Ֆարհատ որդի Շահնազարի 120բ.
Ֆրանսիսը 28բ.
Ֆռանկք 33բ. 116 ա. — Ֆռանկի լեզու. 86բ.
Ֆրա Մարգինոսի Գաւազանագիրք Հեռ. Ա. 17.
Ֆրա Յակոբոս Հայ 96 ա.
Ֆրա Պետրոս լատին 96 ա.
Ֆրադր Մարգինու. 18 ա.
Ֆրանչիսկոս Սիթելլուամի 97 ա.
Ֆ-իկ 46բ.

ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Էջ	տող	սխալ	ուղիղ
2 ա	19 ա.	բարեխաւա	բարեխաւաս
—	17 ա.	արմատոց	արմատոյ
2 բ	9 ա.	Նորոգողին	Նորոգողին)
3 բ	14 վ.	'ի	'ի Նախնու.
—	20 վ.	քառանիւթեայ	քառանիւթեաւ.
—	17 ա.	խօջա	խօջայ
5 բ	16 վ.	ու.	եւ.
—	20 վ.	ե	է
—	—	եւ.	եւ խառարհուբ, եւ
6 ա	16 ա.	։	եւ.
7 բ	6 ա.	1856	1656
—	5 ա.	երբորդ	երկրորդ
8 ա	13 վ.	համար	կամար
9 բ	24 ա.	ինշ	ինձ
10 ա	7 ա.	համաչու. թեամբ	համաչափու. թեամբ
11 ա	2 վ.	ողորմային	ողորմայիս.
12 բ	3 ա.	տարանա	տարանիա
—	31 ա.	առաքելոյ	առաքելոց
13 ա	2 վ.	կարապետին	կարապետին եւ Ներսարին
—	6 ա.	մեռելա	մեռելա
—	30 ա.	21, 5	25, 5
13 բ	12 ա.	հաշորիանցի	հաշորիանցի
—	24 ա.	նոր. քի	նոր. քին
14 ա	6 ա.	Ամենաց. ոյ	Ամենաց. ուց
14 բ	23 վ.	սարսափիմ	սարսափեմ
15 ա	20 վ.	ձեռամբն	ձեռամբ
—	25 վ.	տեղի	գեղի
16 ա	10 ա.	ինշ	ինձ
16 բ	7 ա.	... ոյ	որոյ
—	13 ա.	գնա	գսա
—	28 ա.	յովանէս	յովանէս
—	31 ա.	ի՚ ան	ի՚ յանի
17 ա	20 ա.	տիսական	տիսական
17 բ	10 ա.	ոյ	ոյսինքն
—	20 ա.	տարրեր ինաց	տարրերինաց
18 ա	8 վ.	ամեն	ամէն
18 բ	15 վ.	սորին	սորին։
20 ա	19 ա.	Ամեն.	Ամեն.
20 բ	2 վ.	իմոյ	իմոց
27 ա	23 ա.	Նարկեզին	Նարկիզին
24 բ	21 վ.	հոգ. ոյն	հոգ. ոցն
25 ա	17 ա.	սիզբնատուղերը	սկզբնատուղերը
25 բ	18 վ.	լատինացուց	լատինացուց
26 ա	9 ա.	1 ա	1 բ
26 բ	22 ա.	զահրամ	չահրամ
28 ա	21 ա.	-ու. թեան	-ու. թեանն
—	25 ա.	Ը.	ԹԸ.
28 բ	18 ա.	եղբարքն	եղբայրքն
30 ա	27 վ.	47	47 ա
—	28 վ.	մաեն	մաեն
31 ա	22 ա.	գսեվացեալ)	գսեվաց(եալ)
31 բ	9 վ.	քի	քհ
—	10 ա.	իմ	եմ
—	12, 14 ա.	չամաչաւ. ու.	ՉԱՄԱՉԱՒ. ՈՒ.
—	22 ա.	գրչաքա	գրչակա
32 բ	9 վ.	որգ. ոյն	որգ. ոյ
33 բ	25 ա.	ձեքով	ձեքով
34 ա	11 վ.	չհաճոյա	ՉՀԱՃՈՅԱ
—	27 վ.	հասակա.	հասակա.
46 բ	20 ա.	արգեամբ	արգեամբք
—	15 ա.	ՆՈՒ	ՆՈՒ
47 բ	5, 7 վ.		
49 բ	12 վ.	իմոց	իմոյ
54 ա	24 վ.	գե. ին	գի. ին
58 ա	10 ա.	միինշեւ.	միինչեւ
59 ա	4 վ.	է գրեցաւ.	է. գերեցաւ.
59 բ	8 վ.	գաւ. թի	գաւ. թի։
—	3 ա.	պեարօնախա	պեարոսխա
—	10 ա.	սիոց	սիոց
—	13 ա.	բու. բաստանին	բու. բաստանիս
—	17 ա.	յարու. թիւդ	յայու. թիւդ
60 ա	4 ա.	գիրքն	գիրքս
—	7 ա.	երկու.	երկու. քը
60 բ	4 վ.	յէլոկ	յիլոկ
—	1 ա.	գրիչներեն	գրիչներեն.
62 ա	6 վ.	գեհեմ	լեհեմ
62 բ	14 ա.	բնաւ.	բնաւ.

Հլ	տող	սխալ	ուղիղ
63բ	7· 9վ·	ցուսած	ցուսածս
—	9վ·	վրայ	վրՒ
64ա	22	Ա·եռաբան	Ա·եռաբան·
64բ	10վ·	գՀոգեաչուն	գՀոգեաչուն
—	1ա·	Ներաժանելի	անբաժանելի
65ա	9ա·	է·	էջ
70ա	19ա·	Նուէրներեն	Նուէրներեն
71ա	21վ·	քո	քՒ քո
72բ	6վ·	սխունի	սխանի
81ա	11ա·	ըստ ցՀԷՂՄՆ	այս ցՀԷՂՄՆ
92ա	13վ·	ցապէլի	Նապէլի
—	14վ·	ՆՆԺուԹեան	ցՆԺուԹեան
93բ	26վ·	չարնեաթի	չար Նիաթի
95ա	27վ·	արՀեատաւ·օրեցաւ·	արՀեագաւ·օրեցաւ·
98ա	7վ·	Ի·	Օր·
99ա	1վ·	մանիչակոբին	մանիչակին
—	16ա·	յոբս	յոյս
—	24ա·	գապէտաց	գապէտաց·
100բ	3վ·	եՀանանու·	եՀանանու·
103ա	15վ·	կրօնՀորի	կրօնՀորի
103բ	9ա·	զատաւյխաթուն	զատաւյխաթուն
—	12ա·	գԽոդրէն	գԽոդրէն
105ա	8· 11վ·	մերիջանին	մերիջանին
113ա	23վ·	մարգարէախս՝ այս	մարգարէախս՝ այս
—	31վ·	Ընդ ընդապոյ	Ընդ ընդապոյ
—	37վ·	ժանՂէլ	ժանՂէլ (= ժամանՂէլ)
—	40վ·	ըստ	Ընտ
—	41վ·	ՀԼ·ան	ՀԼ·ան
—	41վ·	ՈՀ	ՈՀ
—	44վ·	եզեալ	եզեալ
115բ	10· 20· 29վ·	ՀՀ	ՀՀ
—	18վ·	ՀՀ·	ՀՀ·

Էլ	տող	սխալ	ուղիղ
113բ	20վ·	տարաւնայ·	տարաւնայ·
—	22վ·	ազուհայից	ազուհացից
—	23վ·	եկեզեցուդ	եկեզեցուդ·
—	26վ·	ընդ	Ընդ
—	27վ·	յոհանեսին	յոհանիսին
—	—	աւեսեսին	աւեսիսին
—	31վ·	իւրոց·	իւրոց·
—	32վ·	սմա·	սմա·
—	83վ·	ՑԻչեցէք	ՑԻչեցէք
—	35վ·	գՊՊակեց	գՊՊակեց
—	36վ·	Նա	Նա
114ա	8ա·	գԹաւսէգ	գԹաւրէգ
118ա	22վ·	ՑովՀաննէս	ՑովՀաննէս
118բ	12վ·	չգարձուՇ	գգարձուՇ
118բ	1–2ա·	(բուլրովին	ԸՆԸԼ պէտք է)։
119ա	15վ·	տակաեր	պատկեր
—	29վ·	փայա	փայա
—	4ա·	1	15
120ա	2ա·	ՊՂ2	ՊՂՋ
—	5ա·	Լուսանցկերգեերը	Լուսանցաբերգեերը
—	6ա·	փաչուիր	Հաչուեր
—	7ա·	կացնելով	կպցնելով
—	8ա·	իրարս-	իրարու·
120բ	12վ·	բանաուչին	բանաուչին
—	26վ·	արքաուԹեան	արքաուԹեան
—	30վ·	յակոբՇԷ	յակոբին
—	1ա·	Նա նա	Նաև·
—	12ա·	ժաղրար	ժաղրար
121ա	29ա·	բանեան	բանեան
128բ	4վ·	ՇՇ	ժ
129բ	8վ·	գՀրեՂ	գՀՀեՂ
132բ	10ա·	եպկե	եՇկե

ՄԱՏՐ ՑՈՒՑԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՅ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ

Ի ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵՆԷ

ՀԱՏՈՐ Ա.

ԱՒՍՏՐԻԱ

Ա. Գիրք. Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց կայսերական Մատենադարանին ի Վիեննա, կազմեց Հ. Յակ. Տաշեան, 1890. մեծ 4. էջ 5+49. — Թղթկզմ. Ֆր. 1.80:

Բ. Գիրք. Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վիեննա, կազմեց Հ. Յ. Վ. Տաշեան, 1895—96, մեծ 4. էջ 1528. 5 լուսատիպ եւ 2 գունատիպ տախտակներով եւ այլ պատկերներով. — Թղթկզմ. Ֆր. 75.—, կկշի 80.—:

ՀԱՏՈՐ Բ.

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Ա. Գիրք. Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց արքունի Մատենադարանին ի Մինխէն, կազմեց Հ. Գր. Վ. Գալէմքեարեան 1892. մեծ 4. էջ 4+37. — Թղթկզմ. Ֆր. 1.20:

Բ. Գիրք. Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց արքունի Մատենադարանին ի Բերլին, կազմեց Հ. Յ. Վ. Տաշեան (անտիպ):

ՀԱՏՈՐ Գ.

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ա. Գիրք. Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց ծեմնարանի Արեւելեան լեզուաց ի Պետերբուրգ, կազմեց Պրոֆ. Ն. Մառ (ընդ մամլով):

Բ. Գիրք. Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Նոր-Բայազէտի, կազմեց Հ. Աճառեան (ընդ մամլով):

ՀԱՏՈՐ Դ.

ԻՏԱԼԻԱ

Ա. Գիրք. Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանին Վատիկանու ի Հռոմ, կազմեց Յովհ. Վ. Միսքճեան (ընդ մամլով):

ՀԱՏՈՐ Զ.

ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ-ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Ա. Գիրք. Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանի Սանասարեան Վարժարանի ի Կարին, կազմեց Հ. Յ. Աճառեան, 1900. մեծ 4. էջ ժդ+37. — Թղթկզմ. Ֆր. 1.50:

Բ. Գիրք. Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Թաւրիզի, կազմեց Հ. Յ. Աճառեան 1911. մեծ 4. էջ ԼԲ+155. — Թղթկզմ. Ֆր. 6.— :